קובץ סוגיא

ארבע מינים

במס' סוכה בפרק לולב הגזול

מדף כ"ט: עד דף ל"א

קובץ זה נדפס לע"נ זאליג דוב בן יהושע ז"ל

כולל אלול תשפ"ג לפ"ק

לע"נ זאב בן ישראל | ישראל שלמה בן מאיר

ועל שהיה ספק בידם למחות ולא מיחו ועל שפוסקים צדקה ברבים ואינן נותנין אמר רב בשביל [א] ארבעה דברים נכסי בעלי בתים יוצאין לטמיון על כובשי שכר שכיר ועל עושקי שכר שכיר ועל שפורקין עול מעל צואריהן ונותנין על חבריהן ועל גסות הרוח וגסות הרוח כנגד כולן אבל בענוים כתיב [א] וענוים יירשו ארץ והתענגו על רוב שלום:

הדרן עלך הישן

לולב [א] הגזול [ב] והיבש פסול [ג] [ג] של אשירה ושל עיר הנדחת פסול [ד] נקטם ראשו נפרצו עליו פסול נפרדו עליו כשר [ו] רבי יהודה אומר יאגדנו מלמעלה ציני הר הברזל כשירות [ז] לולב שיש בו שלשה טפחים כדי לנענע בו כשר: **גמ'** [ה] קא פסיק ותני לא שנא ביו"ט ראשון ולא שנא ביום טוב שני בשלמא יבש הדר בעינן וליכא אלא גזול בשלמא יום טוב ראשון דכתיב [ב] לכם [ט] משלכם אלא ביום טוב שני אמאי לא א"ר יוחנן משום רבי שמעון בן יוחי משום

רש"י

ועל שהיה ספק בידם. של בעלי בתים הללו למחות ביד עוברי עבירות שבדורם שדבריהם נשמעים מחמת עושרם והבריות יראים מהם ולא מיחו: ועל שפוסקין. בעלי בתים הללו צדקה ברבים שיתנוהו לענייס (והם[א]) ולא נותנים: לטמיון. שנטממין וכלים מאליהם: כובש. שמדחהו בלך ושוב: עושק. לגמרי גוזל שכרו: ועל גסות הרוח. שמתגאים ומשתררין על אחיהם בשביל עושרן:

הדרן עלך הישן

לולב הגזול. לולב כף של תמרים והדר תני הדס וערבה באפי נפשייהו: גזול. פסול ולקחתם לכם כתיב משלכם: יבש. דבעינן מצוה מהודרת דכתיב (שמות טו) ואנוהו[ו]: של אשירה. אילן שעובדין אותו ע"ז ובגמרא מפרש טעמא: ושל עיר הנדחת. משום דלשרפה קאי דכתיב (דברים יג) ואת כל שללה תקבוץ[ב] ולולב בעי שיעור ד' טפחים כדלקמן (דף לב:) וכיון דהאי לשרפה קאי אין שיעורו קיים דכשרוף דמי: נקטם ראשו. פסול דלא הוי הדר: נפרצו עליו. משדרה ואינם מחוברין אלא על ידי אגודה כי תופיא[ו] שקורין אשקוב"א לאו הדר הוא: נפרדו עליו. מחוברין הן בשדרה אלא שלמעלה הן נפרדין לכאן ולכאן כענפי אילן: יאגדנו מלמעלה. אם נפרדו עליו יאגדם שיהו עולין עם השדרה כשאר לולבין: ציני הר הברזל. מפרש בגמרא. ציני דקלים: כשרות. לולבין שלהן ואע"פ שעלין שלהן קטנים מאד ואין עולין עם ארכה של שדרה: כדי לנענע בו. מפרש בגמרא שלשה טפחים תהא השדרה כנגד אורכו של הדס וטפח יותר כדי לנענע דבעינן נענוע כדלקמן (דף לז:) מעלה ומוריד מוליך ומביא לעצור רוחות רעות וטללים רעים: גמ' קפסיק ותני. פסול: לא שנא בי"ט ראשון. דחיוביה מדאורייתא: לא שנא בי"ט שני. דליתיה בנטילת לולב אלא מדרבנן דביום הראשון כתיב: בשלמא יבש. פסול בדרבנן נמי כיון דמצוה הוא משום זכר למקדש[ח] בעינן הדור מצוה: אמאי לא. מהיכא תיתי למיפסליה: שנאמר

תוספות

לולב יבש פסול. ומפרש בגמרא[ט] משום דאיתקש לולב לאתרוג דכתיב ביה הדר ולא כמו שפירש הקונטרס משום דכתיב (שמות טו) זה אלי ואנוהו דאין ואנוהו אלא לכתחלה ולא מיפסל בהכי כדמוכח[ג] פ"ק (לעיל דף יא:) דאמרי רבנן לולב מצוה לאוגדו משום שנא' זה אלי ואנוהו לא אגדו כשר והאי יבש דהכא אין לפרש כמו יבש דפרק אין מעמידין (ע"ז דף כט:) דתנן החרצנים של נכרים יבשים מותרים ומפרש בגמ' יבשים לאחר שנים עשר חדש דהא אמרינן לקמן (דף לג.) גבי הדס יבש יבשו רוב עליו ונשתייר שם שלשה בדי עלין לאין כשירין אלמא אין היבשות תלוי בשנים עשר חדש אלא יש לומר יבשות דהכא כמו יבשות אזן בכור דתנן בפרק על אלו מומין (בכורות דף לז.) רבי יוסי בן המשולם אומר יבשה עד שתהא נפרכת בצפורן:

נקטם ראשו. לכאורה מיירי בשני עלין האמצעיים היוצאין מראש השדרה אבל קשיא דבגמרא (דף לב.) קאמר רבי יהושע בן לוי ניטלה התיומת פסול והן אותן העלין האמצעיים והא אפילו בנקטם ראשו פסול כל שכן נטלו לגמרי וצריך לומר דנקטם ראשו מיירי ברוב העלין העליונים אי נמי אצטריך ליה לרבי יהושע בן לוי לאשמועינן ניטלה דסלקא דעתיה דחשיב הדר טפי מנקטם אי נמי ניטלה אחת מן התיומת דבנקטם לא מיפסלה אא"כ נקטמו שתיהן:

נפרצו עליו. ברוב עלין איירי כדתניא בתוספתא (פ"ג) ופי' בקונטרס שנפרצו מן השדרה שלו ואינן מחוברין אלא על ידי אגודה משמע שרוצה לומר שנתלשו לגמרי מן השדרה ולא משמע כן בגמ'[י] דאמרינן נפרצו דעביד כי תופיא והעלין שנתלשו מן השדרה הוי מיקרו כדאמרינן בגמרא (דף לב.) אמר רבה לא (ליגוד[ד]) איניש לוליבא בהושענא דמשתיירי הוצי והוי חציצה כלומר אם ארוך הוא יותר מדאי מן הערבה ובא לקצץ מתחת לא יקצץ בעודו באגודו דמשתיירי עלי הלולב כשנתלש מן השדרה על ידי הקצילה ומן ההוצין עושין תופיא כדאמרינן בהגוזל קמא (ב"ק דף צו.) האי מאן דגזל לוליבא מחבריה ועבדינהו הוצי קני מעיקרא לוליבא והשתא הוצי הוצי ועבדינהו תופיא קני מעיקרא הוצי והשתא תופיא והיינו שחלק כל עלה ועלה לשנים לפי שכל עלי הלולב כפולים ועמד וחלק אותם שכן דרך לעשות תופיא:

קפסיק ותני לא שנא בי"ט ראשון ול"ש בי"ט שני. משמע דדייק מדקתני סתם ולא מפליג ותימה הא אמרינן לקמן (דף לד:) ניקב וחסר כל שהוא פסול אע"ג דבי"ט שני כשר כדאמרינן לקמן (דף לו:) בגמ' דר' חנינא מטביל ביה ונפיק ביה ומוקי מתני' בי"ט ראשון ואי דייק מדקתני גזול ולא קתני שאול הא לקמן בסוף הסוגיא דייק רב נחמן בר יצחק הכי אבל הכא (א) לא אסיק אדעתיה ואי משום דקתני גזול דומיא דיבש הכי נמי גבי נקב קתני עלתה חזזית על רובו דמפסיל אף בי"ט שני משום הדר ומיהו בירושלמי[כ] משמע קצת דמשום חזזית לא מיפסיל אלא בי"ט ראשון דמסיק עלה רבי יצחק בר נחמן בשם ר' שמואל כל הפסולין אינן פסולין אלא בי"ט ראשון בלבד תמן אמרין רובו מגד אחד חוטמו כרובו והיינו במקום אחד דאמרינן לקמן (דף לה:) גבי חזזית ומיהו אי יום ראשון דווקא על כרחך הדר הוא ולא מיפסיל אלא משום דחשיב כחסר ולא מסתבר כלל וי"ל דר' חנינא לית ליה האי קפסיק ותני כמו שמואל דשמעתין דמוקי מתניתין דגזול בי"ט ראשון ומכשיר בי"ט שני אי נמי ברישא דמשנה שייך לדקדק מדתני סתם ולא מפליג אבל כולהו אחריני איידי דלא מפליג ברישא לא מפליג בסיפא ושונה דבריו סתם אף על פי שיש לחלק:

בעינן הדר וליכא. משמע דפשיטא ליה דבעינן הדר לכולהו יומי ולכם משלכם לא מיתוקם אלא בי"ט ראשון וכן ולקחתם דממעטין מיניה[ל] חסר דבעינן לקיחה תמה לא מיפסיל אלא בי"ט ראשון כדקאמרינן לקמן בפירקא (דף לו:) ר' חנינא מטביל ביה בי"ט שני ונפיק ביה ותימה מאי שנא זה מזה הא כולהו בהדי הדדי כתיבי בחד קרא ולקחתם לכם ביום הראשון פרי עץ הדר ואי משום דמשמע ליה דהני דכתיבי מקמי ביום ראשון עליה קיימי אבל הדר בתריה כתיב אכתי קשיא[מ] מדכתיב ולקחתם דרשינן בהקומץ רבה (מנחות דף כז.) ולקמן בפירקין (דף לד:) דארבעה מינין שבלולב מעכבין זה את זה דבעינן לקיחה תמה ובשילהי פירקין (דף מא:) ובריש לולב וערבה (לקמן ד' מג.) דרשינן נמי מדכתיב ולקחתם לשון רבים שתהא לקיחה לכל אחד ואחד מדלא כתיב ולקחת לשון יחיד כי היכי דדרשינן פרק רבי ישמעאל (מנחות דף סה:) ספירה לכל אחד ואחד מדכתיב וספרתם[מ] ואם כן בשאר הימים תיסגי במין אחד ובלקיחה של אחד בשביל כולם לכך נראה דהיינו טעמא משום דיום ראשון דאורייתא בגבולין ושאר יומי דרבנן זכר למקדש כדאיתא בריש לולב וערבה (לקמן דף מד.) הלכך בעיקר הלקיחה כגון ד' מינין ולקיחה לכל אחד תקון בשאר יומי כעין דאורייתא וכן בהדר משום הדור מצוה אבל בחסר ובשאול לא תקון ובגזול פלוגתא דשמעתין דרבי יוחנן סבר דתקון משום מצוה הבאה בעבירה ושמואל סבר דלא תקון דמתוך שיוצא בשאול יוצא נמי בגזול:

עין משפט נר מצוה

א א מיי' פ"ח מהלכות לולב הלכה א סמג עשין מד טוש"ע א"ח סי' תרמט סעיף א:

ב ב מיי' וסמג שם טוש"ע א"ח סי' תרמה סעיף ה:

ג ג מיי' וסמג שם טוש"ע א"ח סי' תרמט סעיף ג:

ד ד מיי' שם הלכה ג סמג שם טוש"ע א"ח סי' תרמה סעיף ו:

ה ה מיי' שם הלכה ט סמג שם טוש"ע א"ח סי' תרמט סעיף א ג:

רבינו חננאל

ועל מגדלי בהמה גסה ועל קוצצי אילנות טובות ועל ד' דברים ממון בעלי בתים יורד לטמיון על עושקי שכר שכיר. ועל כובש שכר שכיר. ועל פורק עול מצוארו ונותנו בצואר חבירו וגסות הרוח כנגד כולן. ופשוטין הן:

הדרן עלך הישן

לולב הגזול והיבש כו'. ואוקימנא היבש משום דבעינן הדר וליכא. גזול נמי ביו"ט ראשון כתיב לכם והאי לאו שלכם. ובשאר הימים נמי לפני יאוש א) דהא אינו שלכם.

חשק שלמה על ר"ח

א) הדבר תמוה דהא ביו"ט שני לא בעי לכם רק הטעם משום מצוה הבאה בעבירה ואולי דאיזה ט"ס נפל בכאן וצ"ע.

מסורת הש"ס עם הוספות

א) (גיטין לג.) [לח:], ב) [עי' תוס' לקמן לא: ד"ה שלן, ג) [לקמן לא.], ד) [לקמן לב: לז:] מנחות מב., ה) [לעיל כז: וש"נ], ו) עי' לעיל דף יא:, ז) לקמן לב., ח) לקמן מא., ט) לא., י) לב., כ) ה"ו, ל) עי' תוס' לקמן דף לד: ריש ד"ה שתהא, מ) עי' תוס' מנחות כז. ד"ה ולקחתם.

הגהות הב"ח

(א) תוס' ד"ה קפסיק ותני וכו' אבל הכא עדיין לא אסיק אדעתיה:

תורה אור השלם

א) וַעֲנָוִים יִירְשׁוּ אָרֶץ וְהִתְעַנְּגוּ עַל רֹב שָׁלוֹם: [תהלים לז, יא]

ב) וּלְקַחְתֶּם לָכֶם בַּיּוֹם הָרִאשׁוֹן פְּרִי עֵץ הָדָר כַּפֹּת תְּמָרִים וַעֲנַף עֵץ עָבֹת וְעַרְבֵי נָחַל וּשְׂמַחְתֶּם לִפְנֵי יְיָ אֱלֹהֵיכֶם שִׁבְעַת יָמִים: [ויקרא כג, מ]

ליקוטי רש"י

לכם משלכם. להוציא את הגזול ואת השאול [לעיל כז:].

הגהות וציונים

א] רש"ל מ"ז (גליון): ב] צ"ל תקבוץ ושרפת (כ"ה בקרא וכ"ה ברש"י שברי"ף), או שצ"ל תקבוץ וגו': ג] בתוס' הרא"ש איתא כדאמרינן ועי' כפו"ת: ד] [צ"ל ליגוז] (גליון) ועי' רש"ש דגי' הרא"ש ליגוד: ה] נדצ"ל דהא מדכתיב (עי' תוס' הרא"ש):

לעזי רש"י

אשקוב"א. פירוש מטאטא (עיין רש"י ורד"ק ישעיה יד, כג ורש"י מגילה דף יח סוע"א ד"ה טאטיתא), מכבד שמכבדין בו את הבית (ערוך ערך טא ועיין רש"י סוכה דף לג ע"א ד"ה כי תופיא).

הדפסה ברזולוציית מסך - להדפסה איכותית הדפס ישירות מן התכנה

מסורת הש"ס עם הוספות

א) [ברכות מז: וש"נ], ב) ב"ק סז., ג) [לעיל כז: וש"נ], ד) ב"מ כג., ה) [ועי' תוס' לעיל ט. ד"ה הואו], ו) [וע"ע תוס' שבת קכח. סד"ה ונתן וכו'], ז) סו:, ח) סז ע"א וע"ב, ט) סז. ד"ה אמר.

הגהות הב"ח

(א) תוס' ד"ה הא קנייה ביאוש וקרינא ביה מכם משלכם וכו': (ב) בא"ד והא דשמעינן ליה לעולא כצ"ל ותיבת לעיל נמחק:

גליון הש"ס

תוס' ד"ה משום כו' וא"ת לקמן דפסלינן לולב של אשירה. זהו אינו קושיא כ"כ די"ל דצריך ליתן טעם לשמואל דלא ס"ל למצוה הבאה בעבירה ועכ"פ ביו"ט ב' דרבנן דמ"מ אשירה פסול משום כתותי וכו' ועדיפא יש להקשות דלמה לי קרא מן הבקר להוציא הנעבד תיפוק ליה משום מצוה הבאה בעבירה:

תורה אור השלם

א) וַאֲמַרְתֶּם הִנֵּה מַתְּלָאָה וְהִפַּחְתֶּם אוֹתוֹ אָמַר יְיָ צְבָאוֹת וַהֲבֵאתֶם גָּזוּל וְאֶת הַפִּסֵּחַ וְאֶת הַחוֹלֶה וַהֲבֵאתֶם אֶת הַמִּנְחָה הַאֶרְצֶה אוֹתָהּ מִיֶּדְכֶם אָמַר יְיָ: [מלאכי א, יג]

ב) דַּבֵּר אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאָמַרְתָּ אֲלֵהֶם אָדָם כִּי יַקְרִיב מִכֶּם קָרְבָּן לַייָ מִן הַבְּהֵמָה מִן הַבָּקָר וּמִן הַצֹּאן תַּקְרִיבוּ אֶת קָרְבַּנְכֶם: [ויקרא א, ב]

ג) כִּי אֲנִי יְיָ אֹהֵב מִשְׁפָּט שֹׂנֵא גָזֵל בְּעוֹלָה וְנָתַתִּי פְעֻלָּתָם בֶּאֱמֶת וּבְרִית עוֹלָם אֶכְרוֹת לָהֶם: [ישעיה סא, ח]

הגהות וציונים

א] הגזול רש"ל (גליון): ב] [צ"ל אמר רבא ובהרא"ש ב"ק פ"י ססי' טו גריס רב אשי] (גליון): ג] [צ"ל אונכרי פי' לשון פרסי עושי מלאכת הנשיא. ערוך] (גליון): ד] שלו. רש"א (גליון): ה] בדפו"ר רבה ועיין תוס' ב"ק ס"ז ע"א ד"ה אמר עולא ושם ע"ב ד"ה רבא אמר: ו] [צ"ל אוונכרי] (גליון): ז] בדפוס וינציא איתא היכא דקני ליה מצי למימר דמכל מקום קני קודם ובאגידה אפילו למאן דלא בעי אגד, ועיין מהר"ם ורש"ש: ח] יש ליישב כ"נ דצ"ל (רש"ש):

לעזי רש"י

מרני"ש. פירוש תגרים, סוחרים (תרגום בראשית לז, כח), רוכלים (תרגום מ"א, י, טו), מוכרי כל ממכר (נחמיה יג, כ).

גמרא

משום דהוה ליה [א]מצוה הבאה בעבירה [ב]שנאמר [א]והבאתם גזול ואת הפסח ואת החולה גזול דומיא דפסח מה פסח לית ליה תקנתא אף גזול לית ליה תקנתא [א]לא שנא לפני יאוש ולא שנא לאחר יאוש בשלמא לפני יאוש [ב]אדם כי יקריב מכם אמר רחמנא ולאו דידיה הוא אלא לאחר יאוש הא קנייה ביאוש אלא לאו משום דהוה ליה מצוה הבאה בעבירה וא"ר יוחנן משום ר' שמעון בן יוחי מאי דכתיב [ג]כי אני ה' אוהב משפט [ב]שונא גזל בעולה משל למלך בשר ודם שהיה עובר על בית המכס אמר לעבדיו תנו מכס למוכסים אמרו לו והלא כל המכס כולו שלך הוא אמר להם ממני ילמדו כל עוברי דרכים ולא יבריחו עצמן מן המכס אף הקב"ה אמר אני ה' שונא גזל בעולה ממני ילמדו בני ויבריחו עצמן מן הגזל[א] אתמר נמי אמר רבי אמי יבש פסול מפני שאין הדר גזול פסול משום דהוה ליה מצוה הבאה בעבירה ופליגא דר' יצחק דא"ר יצחק בר נחמני אמר שמואל לא שנו אלא ביום טוב ראשון אבל ביום טוב שני מתוך שיוצא בשאול יוצא נמי בגזול מתיב רב נחמן בר יצחק לולב הגזול והיבש פסול הא שאול כשר אימת אילימא בי"ט ראשון הא כתיב לכם [ג]משלכם והאי לאו דידיה הוא אלא לאו ביום טוב שני וקתני גזול פסול (רבא אמר[ב]) לעולם ביום טוב ראשון ולא מיבעיא קאמר לא מיבעיא שאול דלאו דידיה הוא אבל גזול אימא סתם גזילה יאוש בעלים הוא וכדידיה דמי קא משמע לן אמר להו רב הונא להנהו אוונכרי[ג] [ג]כי זבניתו אסא מעכו"ם לא תגזזו אתון אלא לגזזה אינהו ויהבו לכו מאי טעמא סתם עובדי כוכבים גזלני ארעתא נינהו וקרקע

רש"י

שנאמר והבאתם גזול וגו'. דאשכחן קרא דאוסר להביא מצוה בעבירה: מה פסח אין לו תקנה. לאחר זמן להקריבו שהרי מום קבוע עולמית הוא: אף גזול. ילפינן מינה דאין לו תקנה לאחר זמן ואפילו ביאוש דשמעינן ליה למריה דמייאש ואמר ווי ליה לחסרון כיס[ד] ואע"ג דלענין מקני אמרינן בבבא קמא (סח.) דקני ליה ביאוש והוי דידיה ואפ"ה אקרובי למזבח לא: שונא גזל בעולה. בעולות שאתם מביאין לי אני שונא את הגזל שאתם גוזלים אותם ואע"פ שהכל שלי ואף מתחלה שלי היתה: אתמר נמי. דטעמא דמתני' בגזול בי"ט שני משום מצוה הבאה בעבירה: לא שנו. דגזול פסול: מתוך שיוצא בשאול. דהא בי"ט שני לא כתיב לכם למעוטי: לעולם בי"ט ראשון. ולא תידוק כדדייק' הא שאול כשר דכ"ש דשאול פסול ומתני' לא מיבעיא שאול קאמר: אימא סתם גזילה. מיד ואע"ג דלא שמעינן דאייאש: יאוש בעלים הוא. שהרי בפניו הוא גוזלו מידו ואין כח להציל: קמ"ל. דעד דשמעינן דאייאש לא קני ליה דמימר אמר השתא הוא דתקיף מינאי למחר תפסינא ליה בדינא: אוונכרי. תגרי כל דבר להשתכר בו כגון כלים קטנים מחטין ומסריקות ולולבין וקורין מרני"ש: כי זבניתו אסא מנכרים. כשתקנו הדס מן הנכרים לאגוד בהן להושענא: ליגזזו אינהו. הם יחתכוהו מן המחובר ויתנוהו לכם: מאי טעמא סתם עכו"ם גזלי ארעתא מישראל נינהו. ושמא אותו קרקע מישראל הוה: וקרקע

תוספות

משום דהוה ליה מצוה הבאה בעבירה. והדתניא לקמן פ' לולב וערבה (ד' מג.) לכם משלכם להוציא את השאול ואת הגזול משום שאול איצטריכא דבלאו לכם נפקא לן גזול משום מצוה הבאה בעבירה דאע"ג דקרא גבי קרבן כתיב הוא הדין בכל מצות דהוי דאורייתא' כדמוכח בריש הגוזל קמא (ב"ק ד' צד.) גבי הרי שגזל סאה של חיטין וטחנה ואפאה והפריש ממנה חלה דאין זה מברך אלא מנאץ[ט] וא"ת לקמן (ד' לג:) דפסלינן לולב של אשרה ושל עיר הנדחת משום דמיכתת שיעוריה תיפוק ליה משום מצוה הבאה בעבירה ותו אמאי שרינן דלאו אשרה דמשה וי"ל דלא דמי לגזל דמחמת עבירת הגזל באה המצוה שיוצא בו אבל הני אטו מחמת עבירה שנעשית בו מי נפיק ביה ומיהו יש ספרים דגרסי' לקמן (ד' לה.) אמתני' דאתרוג של אשרה מ"ט משום דהוה ליה מצוה הבאה בעבירה וגירסא משובשת היא אלא טעמא משום דמיכתת שיעוריה דאתרוג נמי בעי שיעור כאגוז או כביצה דאף על גב דאמרינן לקמן (ד' לה:) טעמא משום דלא גמר פירא מכל מקום בעינן דמינכר לקיחתה דמהאי טעמא פסלינן לקמן (ד' לה.) פלפלין ומיהו תימה בפרק כל שעה (פסחים ד' לה:) דתניא אין יוצא ידי מצה בטבל ודריש ליה מקרא תיפוק ליה משום מצוה הבאה בעבירה דקא אכיל איסורא ונפיק ידי מצה[ה]:

כי יקריב מכם אמר רחמנא ולאו דידיה הוא. תימה דבמרובה (ב"ק ד' סו:) ממעט גזול מדכתיב קרבנו והכא ממעט ליה מדכתיב מכם ואע"ג דאיכא דמוקי לה התם בגזל קרבן דחבריה מ"מ קשה למאן דלא מוקי ליה הכי ועוד קשה דהתם משמע דלפני יאוש לא צריך קרא דדריש קרבנו ולא הגזול וקאמר ה"ד אילימא לפני יאוש למה לי קרא ועוד קשה דהא מכם דרשינן בפ"ק דחולין (ד' ה. ושם) מכם ולא כולכם להוציא את המומר מכם בכם חלקתי ולא באומות ואע"פ שיש לומר דרישא דקרא מייתי הכא ומקרבנכם דסיפא דקרא קא דריש כמו שמפר"ת גבי לא תתחתן דסוף האומר בקדושין (ד' סח: ושם) לא משמע כן כלל וי"ל דהא דקאמר במרובה לפני יאוש למה לי קרא משום דלפני יאוש אין יכול להקדיש והרי הוא חולין כדאמרינן גזל ולא נתייאשו הבעלים שניהם אינם יכולים להקדיש דאיש כי יקדיש את ביתו אמר רחמנא מה ביתו ברשותו[ד] כדאי' במרובה (ב"ק דף סח:) ואפילו מאן דפליג לא פליג אלא בבעלים אבל בגזלן גופיה מודה דאין יכול להקדיש והא דמייתי הכא קרא דמכם אע"ג דמביתו נפקא אורחא דגמרא בהכי דמייתי מכם משום דאי לא כתיב ביתו הוה מוקמינן מכם להך דרשה אבל השתא דכתיבי הני קראי אייתר ליה מכם להוציא את המומר ולבכם חלקתי ודכוותה אשכחן פרק אחד דיני ממונות (סנהדרין ד' לד: ושם) דדרשי' נגעים ביום מדכתיב וביום הראות בו ובפ"ק דמועד קטן (ד' ח.) מוקי לה לחתן דיש יום שאתה רואה ויש יום שאין אתה רואה וביום נפקא לן מדכתיב כנגע נראה לי ולא לאורי וכן בשילהי פרק שני דמגילה (ד' כ. ושם) דלא מוהלין אלא ביום דכתיב ביום השמיני ובפרק ר"א דמילה (שבת ד' קלב.) מוקי ליה ביום אפילו בשבת ולילה ממעט מדכתיב בן שמונת ימים ועוד איכא דכוותייהו בדוכתי טובא[ו]:

הא קנייה ביאוש. וקרינא ביה (א) לכם משלכם משמע דקסבר ר' יוחנן יאוש כדי קנה וקשה דבמרובה (ב"ק ד' סח:) קאמר ר' יוחנן דתשלומי ארבעה וחמשה חיוביה בין לפני יאוש בין לאחר יאוש ואי יאוש קני אמאי חייב שלו הוא טובח שלו הוא מוכר דכי האי גוונא דייק התם לעיל (דף סז:) רב ששת אמילתיה דרב דקאמר כי נייס ושכיב רב אמר להא שמעתא ועוד דבהגוזל בתרא (שם דף קטו.) שמעינן בהדיא לר' יוחנן משמיה דר' ינאי דשינוי רשות ואח"כ יאוש לא קני ויש ספרים דגרסינן הכא הא קנייה ותו לא ואפילו גרסינן ביאוש יש לפרש דהכי קאמר הא קנייה ביאוש ושינוי השם כדאמרינן במרובה (שם דף סז.) הגנב והגזלן הקדשן הקדש ואפילו למאן דאמר יאוש לא קני משום דהא איכא יאוש ושינוי השם מעיקרא חולין והשתא הקדש וא"ת א"כ מאי פריך התם[ו] אביי לרבא[ה] דאמר יאוש קני מדכתיב קרבנו ולא הגזול ואמאי דחיק לשנויי דגזל קרבן דחבריה הא ממה נפשך התם קני דאיכא יאוש ושינוי השם ומ"מ מיפסיל להקרבה משום מצוה הבאה בעבירה כדאמרינן הכא וכמו כן קשה בסוף ההיא שמעתא[ח] דדייק רבא דיאוש כדי לא קני מדכתיב קרבנו ולא הגזול ועולא נפקא ליה התם מגזול דומיא דפסח דלית ליה תקנתא וי"ל דאם איתא דיאוש כדי קני הוי שלו קודם הקדש ותו לא חשיב מצוה הבאה בעבירה וכן מוכח לקמן בשמעתין גבי (נכרי[ו]) וליקנינהו בשינוי השם משמע דאי קנו ליה מלו נפקי ביה ולא חשיב מצוה הבאה בעבירה אבל אי יאוש כדי לא קני ועל ידי הקדשן קא קני ליה דאיכא יאוש ושינוי השם השתא אז חשיב מצוה הבאה בעבירה וכולה שמעתין דלא חשיב מצוה הבאה בעבירה היכא דקני ליה מצינן למימר דקני קודם באגודה[ז] אפילו למאן דלא בעי אגד הא קני ליה קודם י"ט דאכתי לא חל חיוב מצוה ואי נמי אפילו בי"ט דלא דמי למקדיש דחל קנין והקדש ביחד והא דשמעינן ליה (ב) לעיל לעולא בהגוזל בתרא (שם דף קיד.) גבי פלוגתא דר"ש ורבנן בעורות של גנב ושל גזלן אי סתם גניבה יאוש בעלים או סתם גזלה קאמר דקאמר עולא מחלוקת בסתם אבל בידוע דברי הכל קני התם איכא יאוש ושינוי השם כדאמרינן בההיא שמעתא דמרובה (שם דף סו:) דמעיקרא קרו ליה משכא והשתא קרו ליה אברזא והא דמשמע בריש הגוזל קמא (שם דף צד.) בההיא דגזל סאה דאף על גב דשינוי קונה חשיב מצוה הבאה בעבירה אף על פי שקנאו בשינוי מעשה קודם שבא לידי חיוב חלה התם דיחויא בעלמא הוא אי נמי שאני ברכה דאיכא נמי הזכרה לשם שמים ולפי שיטה זו צריך[ח] ליישב סוגיא דהניזקין (גיטין דף נה.) דאמר עולא דבר תורה בין נודעה בין לא נודעה אינה מכפרת וסוגיא דהגוזל בתרא וסוגיא דמרובה ור"ת מפרש בענין אחר משום קשיא דעולא אדעולא והרבה הארכתי במרובה[ט] ובפרק הניזקין (שם דף נה.):

מתוך שיוצא בשאול יוצא בגזול. הכא דווקא שהוא מדרבנן לא חייש אמצוה הבאה בעבירה: וקרקע

עין משפט נר מצוה

ו א מיי' פ"ח מהל' לולב הלכה א טוש"ע א"ח סי' תרמ"ט סעיף א:

ז ב מיי' פ"ה מהלכות איסורי מזבח הלכה ז סמג לאוין שיט:

ח ג טוש"ע א"ח סימן תרמט סעיף א בהג"ה:

רבינו חננאל

לאחר יאוש משום דהוה ליה מצוה הבאה בעבירה שנאמר כי אני ה' אוהב וגו'. אתמר נמי א"ר אסי יבש פסול לפי שאינו הדר גזול פסול משום דהוה ליה מצוה הבאה בעבירה. ור' יצחק פליג ואמר הני מילי ביו"ט ראשון אבל משני ואילך מתוך שיוצא בלולב שאול יוצא נמי בגזול אחר יאוש. מיתיבי על ר' יצחק ממתני' דקתני לולב הגזול והיבש פסול ודייקינן מינה גזול פסול הא שאול כשר ושאול כשר לא משכחת ביו"ט ראשון דהא בהדיא כתיב לכם למעוטי אפי' השאול אלא משני ואילך השאול כשר ואפי' הכי גזול פסול. ומשני רב אשי מתני' לעולם ביום ראשון ואיצטריך סד"א שאול ודאי לאו דידיה אלא גם גזול אימא סתם גזילה יאוש בעלים היא וקנה ביאוש ודידיה הוא קמ"ל דלא. כדא"ר חייא לאונכרי פי' כגון א) בית של נשיא הממונה בצרכיו וכיוצא בנשיא אנשים חשובין הממונין בצרכיהן נקראין כן אמר להו כי זבניתו אסא ליגזו אינהו אסא כי היכי דליהוי יאוש בידיהו דנכרים ושינוי רשות בידייכו דעכו"ם גזלני נינהו

חשק שלמה על ר"ח

א) נראה דצ"ל פי' כגון הממונה בבית הנשיא בצרכיו וכיוצא בנשיא וכו'.

הדפסה ברזולוצית מסך - להדפסה איכותית הדפס ישירות מן התכנה

[א] וקרקע אינה נגזלת הלכך לגזווה אינהו כי היכי דליהוו יאוש בעלים בידייהו דידהו ושינוי הרשות בידייכו סוף סוף כי גזזו אוונכרי ליהוי יאוש בעלים בידייהו ושינוי הרשות בידן לא צריכא בהושענא דאוונכרי גופייהו וליקניוה בשינוי מעשה קא סבר [ב] לולב אין צריך אגד ואם תמצי לומר [ג] לולב צריך אגד שינוי החוזר לברייתו הוא [א] ושינוי החוזר לברייתו לא שמיה שינוי וליקניוה בשינוי השם דמעיקרא הוה ליה אסא והשתא הושענא

רש"י

וקרקע אינה נגזלת. כלומר אינה קנויה לגזלן בשום יאוש לעולם בחזקת בעליה היא דמקראי נפקא לן בהגוזל בתרא (ב"ק קיז:) בניזקין אבל משנתלש הפרי הוי גזל והתולשו הוא גוזלו הלכך לגזווה הן מן המחובר ויתנוה לכם שיהיו הן הגוזלין ואתם לוקחין אותה מהם והבעלים נתייאשו כבר מכל הפירות והוי יאוש אצלם ואחר כך הוא משתנה מרשותן לרשותכם וקסבר יאוש גרידא לא קני אבל יאוש ושינוי רשות קני ואי נמי קני מצוה הבאה בעבירה הוי אם אתם תחתכוה מן המחובר תהיו אתם גוזלים: בידייהו דידהו[א]. דאוונכרי: בידן. דידן הלוקחין אותן מהן ולדידן לאו מצוה הבאה בעבירה היא: דאוונכרי גופייהו. באותם שהם קונין לצורכם לצאת בו: ליקניוה בשינוי מעשה. שאגד שלשת המינין יחד דשינוי מעשה נמי קני: החוזר לברייתו. מתיר אגדן והרי הן כבראשונה:
הושענא

תוספות

וקרקע אינה נגזלת. כלומר אינה קניה לגזלן בשום יאוש לעולם היא בחזקת בעלים דמקראי נפקא לן בהגוזל בתרא (ב"ק דף קיז: ושם) כדפירש בקונטרס והדין עמו[ד] דאי יאוש מועיל בקרקע מאי נפקא ליה מינה במאי דאינה נגזלת אי קודם יאוש אפילו היתה נגזלת לא קני ואי לאחר יאוש הרי קונה ביאוש וכן מוכיח[ב] בשמעתין[ה] גבי פלוגתא דר' אליעזר ורבנן דפליגי בסוכה גזולה דמכשרי רבנן משום דקרקע אינה נגזלת והויא ליה סוכה שאולה ואדם יוצא ידי חובתו בסוכתו של חבירו והשתא אי לפני יאוש הא אפילו מטלטלין אין נגזלין אלא ודאי לאחר יאוש ומיהו אין משם ראיה דאם היתה סוכה מטלטלין כגון שהוציאו מסוכתו שבראש העגלה ובראש הספינה לא היה יוצא בה בין קודם יאוש בין לאחר יאוש משום דממעטי' בפרק (קמא[ג]) (דף ט.) מדכתיב לך גבי סוכה לך להוציא את הגזולה ולפני יאוש נמי לא חשיבא כשאולה דמטלטלין הנגזלין לאו ברשות בעלים קיימי אבל קרקע בחזקת בעליה עומדת ויש לדקדק מהא דתניא בחזקת הבתים (ב"ב דף מג.) מכר לו את הבית מכר לו שדה אין מעיד לו עליה מכר לו פרה מכר לו טלית מעיד לו עליה ומוקי לה בראובן שגזל שדה משמעון ומכרה ללוי ואתא יהודה וקמערער דלא ליזיל שמעון לאסהודי ללוי דניחא ליה דהדרא אבל פרה וטלית לא הדרי דהוי יאוש ושינוי רשות משמע בהדיא דבקרקע לא מהני יאוש וכי תימא משום דקא סבר יאוש כדי לא קני ושינוי רשות לא שייך בקרקע הא טעמא דיאוש לא קני משום דלאיסורא אתא לידיה כדמפרש במרובה (ב"ק דף סו.) והכא גבי קרקע נמי כבר נתיאש קודם שהחזיק בה הלוקח כמו גבי פרה וטלית ובירושלמי דכלאים סוף פרק שביעי משמע דיש יאוש לקרקע דפריך ויש קרקע נגזלת א"ר לוי אעפ"כ יש יאוש לקרקע ומיהו יש ליישב דלעולם אין יאוש ולאיסור דרבנן משום כלאים איירי דתנן התם (פ"ז מ"ו) האנס שזרע את הכרם ויצא מלפניו קוצרו ואפילו במועד עד כמה יהא נותן לפועלים עד שליש יתר מכאן קוצרו כדרכו והולך אפילו לאחר המועד מאימתי נקרא אנס משישקע ואמרינן עלה בגמרא דירושלמי אבא בר יעקב בשם ר' יוחנן כיני מתני' מותר לקוצרו אפילו במועד עד כמה יהא נותן לפועלים עד שליש רב הונא ורב ששת חד אמר עד שליש לשכר וחד אמר עד שליש לדמים מאימתי נקרא אנס משישקע א"ר אחא נשתקעו הבעלים ולא נתיאשו דבר תורה נתיאשו אסורין דבר תורה ולא נשתקעו אסורין מדברי סופרים ויש קרקע נגזלת א"ר לוי אעפ"כ יש יאוש לקרקע עד כאן ירושלמי והכי פירושו מותר לקוצרו אפילו במועד דמלאכה אסורה חוץ מדבר האבד שוכר פועלים אפילו דרך פרסום וקוצר וזריעת האנס לא נאסר הכרם דאין אדם אוסר דבר שאינו שלו[ו] ונותן לפועלים עד שליש לשכר היינו שמרבה להם בשכירות שליש יותר ממה שהיה ראוי ליתן להם כדאמר רב הונא בפ"ק דב"ק (דף ט. ושם) במצוה עד שליש ומאן דאמר לדמים היינו שנותן להם שליש שויים של כל הפירות אבל יתר מכאן לא יוסיף וקוצר כדרכו ולא ישכור אפילו לאחר המועד (א) מאימתי נקרא שם אנס על הכרם ליחשב כשלו שיאסר זריעתו משישקע שם בעלים ממנו ונקרא על שם האנס ואע"פ שלא נתיאשו הבעלים דלא אמרו ווי ליה לחסרון כיס[ז] דלאו סברי[ח] דמיאשי ואפילו אמרי דלא מיאשי נעשה כלווה על ספינתו שטבעה בים[ט] ומיתסרא לאורייתא בזריעת האנס אבל נתיאשו ולא נשתקעו לא מיתסר מדאורייתא דקרקע אינה נגזלת אבל מדרבנן אסור ופריך ויש קרקע נגזלת כלומר לאסור אפילו מדרבנן ומשני דיש יאוש לאסור מדרבנן משום כלאים אבל מדאורייתא אין יאוש מדלא אסור מדאורייתא ומיהו היכא דנשתקע שם בעלים אפילו מדאורייתא יש יאוש מדהוי איסורו דבר תורה ועוד יש לפרש בענין אחר שנשתקעו הבעלים ולא נתיאשו איסורו דבר תורה לא מחמת זריעת האנס קאמר אלא שהלך לו האנס ונשאר הכרם לפני הבעלים ולא עקרו ממנו הכלאים והוסיף מאתים איסורו דבר תורה מחמת הבעלים שמקיימים כלאים דלדידהו הוי כיון דלא נתיאשו אבל נתיאשו ולא נשתקעו מדרבנן ואיכא פירכי טובא ללשון זה וראשון עיקר ובמסכת ערלה פ"ק[י] תניא בירושלמי בשם ר' שמעון בן אלעזר נוטע לרבים חייב בנוטע בתוך שלו ברשות הרבים פטור (ב) בגזל קרקע ויש קרקע נגזלת א"ר אילעי[כ] אע"פ שאין קרקע נגזלת יש יאוש לקרקע וכולה מלתא תמוה דהא מתניתין דהתם[ל] קתני הגזלן שנטע חייב ותו מאי קא פריך אברייתא ויש קרקע נגזלת דמשמע משום דנגזלת ויש יאוש פטור מן הערלה אדרבה מכח זה יש לי לחייב בנוטע[מ] לתוך שלו ועוד[נ] מדמי נוטע ברשות הרבים לגזל קרקע ונטעה והיינו בלא יאוש דומיא דרשות הרבים דאין שייך בו יאוש ואם [מתקנה[ס]] היא[ע] דיש יאוש צריך לאוקמה כשנשתקעו שם הבעלים: **כי** גזזו אוונכרי נמי ניהוי יאוש בעלים בידייהו דידהו. וא"ת ההוא יאוש שלא מדעת הוא דלא ידע ביה נגזל בלוקח וקיימא לן בריש אלו מציאות (ב"מ דף כב:) דיאוש שלא מדעת לא הוי יאוש וי"ל דלא מיקרי יאוש שלא מדעת אלא היכא דלא ידעו קודם שידעו הבעלים שנאבד מהם אבל הכא ידעי בה ונתיאשו מקודם אלא דאין יאוש לקרקע:

שינוי החוזר לברייתו לא שמיה שינוי. ואע"ג דקני מדרבנן כדאיתא בריש הגוזל קמא (ב"ק דף צג:) בגוזל עצים משופין כגון נסרים ועשאן כלים כיון דמדאורייתא לא קני לא נפיק הכא ומיהו מההיא סבתא (לקמן דף לא.) משמע גבי סוכה דנפיק אע"ג דלא קני אלא מטעם מריש אלא יש לתרץ התם משום תקנת השבים והכא באגודת לולב בעלמא לא שייך תקנת השבים דנקיל להתיר אגודו ומה שנקלן מן המחובר לא חשיב שינוי מעשה כיון דלא נשתנה שמו בכך דמעיקרא אסא והשתא אסא כדאשכחן בריש הגוזל קמא (ב"ק דף צו.) האי דגזל דיקלא מחבריה וקטליה אע"ג דשדיא לארעא דידיה לא קני מאי טעמא דמעיקרא דיקלא מיקרי והשתא נמי דיקלא מיקרי ואע"ג דפסק לחיותא גרע מכחשא דלא הדר[פ] או מבהמה והזקינה דחשיב שינוי אע"ג דלא נשתנה שמם ומשלם כשעת הגזלה וכן עצים ושיפן אבנים וסיתתן למר וליבנן בריש הגוזל קמא (שם דף צג:):

וליקניוה בשינוי השם. תימה הא אמרינן דשינוי מעשה החוזר לברייתו לא שמיה שינוי והוא הדין בשינוי השם כדאמרינן במרובה (ב"ק דף סז.) גבי מריש דשינוי החוזר לברייתו בשינוי השם לא שמיה שינוי וי"ל דפריך הכא אליבא דרב יוסף דמסיק התם שינויא אחרינא ועוד י"ל בשינוי השם דליכא שינוי מעשה בהדיא לא קני בחוזר לברייתו כמו מריש דכמו שהוא בנאו בבירה לא חשיב שינוי מעשה אבל הכא דאגדו הרי חשיב שינוי מעשה בהדי שינוי השם וקני אע"ג דהדר למלתיה וא"ת ועולבא דהתם (דף סו:) כיון דלית בה קילוע ואין בה אלא מחשבה א"כ שינוי השם דידיה חוזר לברייתו הוא ואמאי קני וי"ל דהתם איכא יאוש בהדי שינוי השם דהיכא דליכא יאוש אין מחשבה מטמאתו כדקתני לפי שלא נתייאשו הבעלים ועדיף שינוי השם החוזר דקני עם יאוש כדאשכחן גבי עולבא משינוי מעשה החוזר לברייתו דאפילו עם יאוש לא קני כדמסיקנא הכא והשתא ניחא הא דקאמרינן התם שינוי השם כשינוי מעשה דמי דהיכי דמי להדדי והלא שינוי מעשה לחודיה בלא יאוש קני כדמוכח בכמה דוכתי במרובה (שם דף סו.) ובהגוזל קמא (שם דף צג:) ואילו שינוי השם לא קני אלא בהדי יאוש כדמוכח ההיא דעולבא אלא היינו טעמא משום דעולבא חוזר לברייתו אבל היכא דלא הדר קני לחודיה דההיא דגנב טלה ונעשה איל עגל ונעשה שור פריך התם לעיל (דף סה:) וליקנינהו בשינוי השם ולא יתחייב ארבעה וחמשה ומשני שור בן יומו קרוי שור איל בן יומו קרוי איל משמע דאי לאו הכי קני בשינוי השם לחודיה והשתא יש כמה דינים בדבר דשינוי מעשה שאינו חוזר וכן שינוי השם שאינו חוזר קני מדאורייתא אע"ג דלא נתייאש ושינוי מעשה החוזר קונה בלא יאוש מדרבנן כדמשמע בריש הגוזל קמא (שם דף צג:) וטעמא משום תקנת השבים ושינוי השם דהדר למלתיה בלא יאוש לא קני כלל חוץ מלענין מריש משום תקנת השבים וכל בנין קרקע וכיוצא בו כדמוכח שמעתא דההיא סבתא (דף לא.) דלווחא אלמא לא נתיאשה ואמר רב נחמן אין לה אלא דמי עצים וא"ת הא דפריך הכא לקנינהו בשינוי השם תקשי ליה אמתני' דלולב הגזול (לעיל דף כט:) וי"ל דמתני' איכא לאוקמא בגזלו אגודה דלית ביה לא שינוי השם ולא שינוי מעשה:

אי

עין משפט נר מצוה

ט א מיי' פ"ב מהלכות גזילה הלכה י סמג עשין עג טוש"ע ח"מ סי' ש"ס סעיף ה:

רבינו חננאל

וקרקע אינה נגזלת. **ואוקימנא** בהושענא דאונכרי גופייהו אבל בהושענא דבעלי בתים אפי' היא גזולה אפי' גזזוה אונכרי גופייהו כשירה כו'. **ואסיקנא לולב אין צריך אגד** ואפי' מאן דסבר דצריך אגד [כיון] דאי שרי ליה חוזר לכמות שהיה אינו שינוי דקי"ל שינוי החוזר לברייתו אינו שינוי ושינוי השם אינו

מסורת הש"ס עם הוספות

א) [לקמן לא. ב"ק נה.], ב) [לעיל דף יא: לקמן לג. סנהדרין דף פח:], ג) [סנהדרין שם] לעיל יא: לקמן לא. לג. לו:, ד) [עי' תוס' ב"מ סא. ד"ה אלא לאו דגזל וכו'], ה) [לקמן לא.], ו) כלאים פ"ז מ"ד, ז) ב"מ כג., ח) ב"מ כד:, ט) ה"ב, י) פ"א מ"ב, כ) ב"ק צו ע"ב.

הגהות הב"ח

(א) תום' ד"ה וקרקע אינה וכו' וקוצר כדרכו ולא ישכור אפילו לאחר המועד. נ"ב פירוש קוצר כדרכו לאט לאט ולא ישכור פועלים אפילו נמשך הקצירה עד לאחר המועד וגם לאחר המועד לא ישכור אלא אם כן ביקש ומצא פועלים בשכר הידוע שיקצרו כדרכם שאז ודאי אם לא ישכור פועלים חיישינן משום משהה כלאים בכרם הא לאו הכי לא חיישינן משום משהה כלאים וק"ל: (ב) בא"ד ברה"ר פטור כגזל קרקע וכו' מכח זה יש לי לחייב כנוטע לתוך:

ליקוטי רש"י

לולב צריך אגד. לאגוד שלשה המינין כאחד ושייכא בה עשיה [לעיל יא:].

הגהות וציונים

א] כ"ה בכת"י בגמ' ובתוס' "כי גזזו אוונכרי ליהוי יאוש בעלים בידייהו דידהו": ב] וכן מוכח (כ"ה בתוס' הרא"ש): ג] [צ"ל הישן דף כז:] (גליון) ועיין רש"ש שאין צריך להגיה: ד] אולי צ"ל סהדי (חזו"א ב"ק סימן ט"ז אות יט וכ"ה בר"ש כלאים פ"ז מ"ו): ה] א"ר הילאי (דפו"ר ובירושלמי הגירסא ר' הילא): ו] צ"ל כנוטע (הג' הב"ח, רש"ל, וכ"ה בר"ש שם): ז] יש להוסיף ועוד הא מדמי (כ"ה בר"ש שם): ח] רש"א (גליון) וכ"ה במהר"ם, ועיין ילקוט מפרשים: ט] מסוף דברי מהרש"א משמע דצ"ל הא דיש וכו' (ר"ש דעסוי):

הושענא מעיקרא נמי לאסא הושענא קרו ליה ת"ר סוכה גזולה והמסכך ברשות הרבים ר' אליעזר פוסל וחכמים [א] מכשירין אמר רב נחמן מחלוקת בשתוקף את חבירו והוציאו מסוכתו ורבי אליעזר לטעמיה דאמר [ב] אין אדם יוצא ידי חובתו בסוכתו של חבירו אי קרקע נגזלת סוכה גזולה היא ואי נמי [ג] קרקע אינה נגזלת סוכה שאולה היא ורבנן לטעמייהו דאמרי אדם יוצא ידי חובתו בסוכתו של חבירו וקרקע אינה נגזלת וסוכה שאולה היא אבל [ב] גזל עצים וסיכך בהן דברי הכל אין לו אלא דמי עצים ממאי מדקתני דומיא דרשות הרבים מה רשות הרבים קרקע לאו דידיה הוא סוכה נמי לאו קרקע דידיה הוא ההיא סבתא דאתאי לקמיה דרב נחמן אמרה ליה ריש גלותא וכולהו רבנן דבי ריש גלותא בסוכה גזולה הוו יתבי צווחה ולא אשגח בה רב נחמן אמרה ליה איתתא דהוה ליה לאבוהא תלת מאה ותמני סרי עבדי צווחא קמייכו ולא אשגחיתו בה אמר להו רב נחמן פעיתא היא דא ואין לה אלא דמי עצים בלבד אמר רבינא [ג] האי כשורא דמטללתא דגזולה עבדי ליה רבנן תקנתא משום תקנת מריש פשיטא מאי שנא מעצים מהו דתימא עצים שכיחי אבל האי לא שכיחא אימא לא קמ"ל [ד] הני מילי בגו שבעה אבל לבתר שבעה הדר בעיניה ואי חברו בטינא ואפילו [ה] לאחר שבעה נמי יהיב ליה דמי. תנא יבש פסול רבי יהודה מכשיר אמר רבא מחלוקת בלולב דרבנן סברי מקשינן לולב לאתרוג מה אתרוג בעי הדר אף לולב בעי הדר ור' יהודה סבר לא מקשינן לולב לאתרוג אבל באתרוג דברי הכל הדר בעינן ובלולב לא בעי ר' יהודה הדר והתנן [ג] רבי יהודה אומר יאגדנו מלמעלה מ"ט לאו משום דבעי הדר לא כדקתני טעמא [ד] רבי יהודה אומר משום ר' טרפון [א] כפות תמרים כפות ואם היה פרוד יכפתנו ולא בעי הדר והתנן [ה] אין אוגדין את הלולב אלא במינו דברי רבי יהודה מאי טעמא לאו משום דבעי הדר לא דהא אמר רבא [ו] אפילו בסיב ואפילו בעיקרא דדיקלא [ואלא] מאי טעמא דרבי יהודה התם דקא סבר [ז] לולב צריך אגד ואי מייתי מינא אחרינא הוה להו חמשה מינין ובאתרוג מי בעי רבי יהודה הדר והתניא [ח] [ה] ארבעת מינין שבלולב כשם שאין פוחתין מהן כך אין מוסיפין עליהן לא מצא אתרוג [ט] לא יביא לא פריש ולא רמון ולא דבר אחר [י] כמושין כשרין יבשין פסולין ר' יהודה אומר אף יבשין [ב] וא"ר יהודה מעשה בבני

רש"י

הושענא קרו לה. על שם שרגילין לאוגדן להושענא בחג: והמסכך ברשות הרבים. הא נמי גזל הרבים: מחלוקת. הא דפסיל ר' אליעזר כגון שתקף את חבירו בחזקה והוציאו מסוכתו הבנויה בקרקעו של נגזל ° וכל המחובר לקרקע הרי הוא כקרקע: ור' אליעזר לטעמיה. דאמר סוכה שאולה אין יוצאין בה בפ' הישן (לעיל כז:) הלכך ממה נפשך זו פסולה: אי קרקע נגזלת. כלומר אם יש על הקרקע תורת גזל כשאר מטלטלין לעמוד בחזקת הגזלן: סוכה גזולה היא. ור' אליעזר דריש תעשה לך משלך ולא גזולה ולא שאולה: ואי אינה נגזלת. וכל הימים ברשות בעליה היא הויא לה שאולה. ופלוגתא היא בהגוזל (ב"ק דף קיז:) איכא למ"ד קרקע נגזלת דדריש ריבוי ומיעוט ואיכא למ"ד קרקע אינה נגזלת דדריש כללי ופרטי: ורבנן לטעמייהו. דאמרי יוצא אדם בסוכה שאינו שלו בשאולה וס"ל דקרקע אינה נגזלת דרבנן היא דאמרי בפ' הגוזל (שם) דקרקע אינה נגזלת ופליגי עליה דר"א נמי בהא דגזילת קרקע הלכך שאולה היא. וה"ה נמי דה"ל לר"נ למימר דר"א לטעמיה דאמר בהגוזל (שם) קרקע נגזלת וסוכה גזולה היא דמייאשי בעלים מינה כשאר מטלטלין דה"ל קרקע בחזקת גזלן ורבנן לטעמייהו דאמרי קרקע אינה נגזלת ושאולה היא אלא אי אמר הכי הוי משמע דמודי ר' אליעזר בשאולה והא קים לן בהישן (לעיל דף כז:) דאף בשאולה פסיל הלכך אמר לה רב נחמן ממה נפשך כלומר א"נ הוה סבירא ליה לר' אליעזר קרקע אינה נגזלת כרבנן אפ"ה פסיל לה משום שאולה: אבל גזל עצים וסיכך בהן. אין זו לא גזולה ולא שאולה דקנהו בשינוי מעשה ושינוי השם ועוד משום תקנת השבים [ט] אינו צריך לסתור בנינו אלא יחזור דמים. ודאמרינן בפ' הישן (שם) דמודו רבנן בגזולה לאו בגוזל סוכה המחוברת לקרקע ולא בגוזל עצים ומסכך בהן אלא בגוזל סוכה העשויה בראש העגלה ובראש הספינה דהיא עצמה נגזלת שאינה מחוברת לקרקע ואין עליו להחזיר דמים אלא כמו שהיא בנויה דאין כאן משום תקנת השבים שהרי לא טרח עליה לבנותה ולא הוציא עליה יציאות הלכך גזולה היא: ממאי. דבגזילת קרקע פליגי ובטעמא דשאולה: ההיא סבתא. דגזלו ממנה עבדי ריש גלותא עצים וסככו בהן: צווחה. צועקת להחזיר לה עצים עצמן: לאבוהא. לאברהם אבינו ילידי ביתו שמנה עשר ושלש מאות [י]: פעיתא. קולנית היא זו: אלא דמי עצים. דתקנת חכמים היא זו על המריש הגזול שבנאו בבירה שיטול הנגזל את דמיו ולא חייבוהו לקעקע את בנינו מפני תקנת השבים במס' גיטין (דף נה.): עבדו רבנן תקנתא. לטול דמיו: מפני תקנת מריש. ולא אמרינן אין כאן הפסד מרובה ויסתור סוכתו דמצוה משוי ליה כל שבעה כבנין קבע: פשיטא מאי שנא מעצים. דאמרן לעיל גזל עצים וסיכך בהן אין לו אלא דמים: עצים שכיחי. לקנות בדמים שיתן לו זה הלכך משום תקנת השבים לא אטרחוהו לגוזל דהא נגזל מצי מיטרח ומזבן: ואי חברה בטינא. הוה ליה כשאר בנין קבוע: מה אתרוג בעי הדר. דכתיב ביה: לא מקשינן. ° לא הוקשו ללמוד זה מזה ולא ניתן לדרוש מעצמו מכל י"ג מדות שהתורה נדרשת בהן אלא ק"ו: אבל אתרוג דברי הכל בעי הדר. דהדר כתיב ביה ולא דרשינן ליה לרבי יהודה אידור לשון יווני כדדריש ליה בן עזאי לקמן (דף לה.): כפות. לשון אסירה כדתנן (מכות דף כב:) כופת שתי ידיו על העמוד: אין אוגדין את הלולב. האי לולב היינו הושענא כולהו שלשה המינים יחד: אפילו בסיב. הגדל סביבות הדקל ונכרך סביביו כעין לולבי גפנים: ואפילו בעיקרא דדיקלא. מן הקליפה ואע"פ שאין מראיהן דומה למראה הלולב ובלבד שיהא מאותו המין [ג] דטעמא דר' יהודה התם לאו משום הדר הוא: אלא משום דקסבר לולב צריך אגד. הלכך כל הנאגד עמו הוי מן המצוה ונמצא עובר בבל תוסיף אם יאגד מין חמישי: פריש. קורוני"א: כמושים. פלצידי"ש:

תוספות

אי קרקע נגזלת. אמת הוא דר' אליעזר סבר כן דשמעינן ליה הכי בהגוזל בתרא (ב"ק דף קיז:) אלא רוצה ליישב דבריו בכל ענין: אבל גזל עצים וסיכך בהן. אין זה לא גזולה ולא שאולה דקנהו בשינוי מעשה ושינוי השם ועוד משום תקנת השבים אין לו עליו לסתור את בנינו אלא יחזיר דמים והא דאמרינן בפרק הישן (לעיל דף כז:) דמודו רבנן בגזולה לאו בגוזל סוכה המחוברת לקרקע ולא בגוזל עצים וסיכך בהן אלא בגוזל סוכה העשויה בראש העגלה או בראש הספינה (א) והיא עצמה נגזלת שאינה מחוברת לקרקע ואין עליו להחזיר דמים אלא כמו שהיא בנויה דאין בה משום תקנת השבים שהרי לא טרח לבנותו ולא הוציא עליו יציאות הלכך גזולה היא כך פי' בקונטרס ועל חנם דחק [ד] דמלכתיב לך דממעטינן [ה] גזולה בפרק הישן (לעיל דף כז:) וגזל עצים וסיכך בהן שינוי החוזר לברייתו הוא ומדאורייתא לא קני ומשום תקנת מריש היינו מדרבנן וקרא מיתוקס מדאורייתא ואפילו [מדרבנן [ו]] בלא עגלה וספינה איכא לאוקומיה קרא כגון בראובן שבנה סוכה בחצרו של שמעון (ב) מדעתו ובא שמעון ותקף את ראובן והוציאו מסוכתו דאין עליה תורת שאולה ° כיון דלא קיימא ברשותו של ראובן ולא דמיא לקרקע דבחזקת הבעלים עומדת ולכך אין קרקע נגזלת [ז]: ור"י סבר לא מקשינן לולב לאתרוג. פי' בקונטרס לא הוקשו ללמוד זה מזה ולא ניתן לדרוש מעצמו מכל י"ג מדות שהתורה נדרשת בהן אלא קל וחומר ותימה גדולה פי' דאפילו סמוכין דהיינו שני מקראות הסמוכין זה לזה ניתנו לידרש מן התורה כדאמרן בריש יבמות (דף ד.) סמוכין מן התורה מנין שנאמר סמוכים לעד לעולם עשוים באמת וישר ° כל שכן היקישא דהיינו שני דברים המוקשים בפסוק אחד ואפילו לר' יהודה דלא דריש סמוכין אלא היכא דמוכח ומופנה כדאמרינן התם מ"מ בהיקישא מודה אלא כל המדות אדם דן מעצמו חוץ מגזרה שוה דאין דן אלא אם כן למדה מרבו [ל] והכא בסברא פליגי דיש דברים שאין להקיש לאותו דבר ושמא קסבר לא שייך לשון הדר אלא בפירות: אין אוגדין את הלולב אלא במינו. תימה היכי בעי למימר משום דבעי הדר והא פסל במתניתין (ד' לו:) בגימוניות של זהב שהיו עושין משום נוי ושמא הוי מצי למימר וליטעמיך: לא מצא אתרוג לא יביא לא רמון ולא פריש. יש לדקדק מכאן דאם לא מצא כשר מברך בפסול מדנקט פריש או רמון ויש לדחות אבל יש לדקדק דשרי כמו לולב פסול לרבנן בשעת הדחק: הואיל

עין משפט נר מצוה

י א ב מיי' פ"ה מהלכות סוכה הלכה כה סמג עשין מג טוש"ע א"ח סימן תרלז סעיף ג:
יא ג ד מיי' פ"א מהל' גזילה הלכה ה סמג עשין עג טוש"ע ח"מ סימן שם סעיף א:
יב ה מיי' פ"ז מהל' לולב הלכה ה סמג עשין מד טוש"ע א"ח סימן תרנא סעיף יג יד:
יג ו מיי' פ"ח מהלכות לולב הלכה א סמג שם [טוש"ע א"ח סי' תרמו סעיף ו וסי' תרמז ס"ב]:

הגהות הב"ח

(א) תוס' ד"ה אבל וכו' בראש הספינה דהיא עצמה: (ב) בא"ד בחצירו של שמעון שלא מדעתו [ז]:

רבינו חננאל

שינוי דמעיקרא נמי אסא דהושענא קרו ליה: אסיקנא מחלוקת ר' אליעזר וחכמים בסוכה גזולה בתוקף חבירו והוציאו מסוכתו ר' אליעזר פוסל וחכמים מכשירין אבל גזל עצים וסיכך בהן אין לו אלא דמי עצים בלבד. פי' פעיתא. צעקנית. אמר רבינא גזל כשורא וסיכך בה עבדו רבנן תקנתא בה כדתנן במס' גיטין מריש הגזול שבנאו בבנין שנוטל דמיו מפני תקנת השבים. ואי חבריה בטינא. כלומר קבעה בטיט להיותה שם אין מחייבין אותו להסירה ולהחזירה א) אלא נותן את דמיו ודיו. תנא אין אדם יוצא י"ח בלולבו של חבירו ביו"ט ראשון אא"כ נותנו לו במתנה גמורה ומעשה בר"ג וזקנים שהיו באים בספינה ולא היה להם לולב לקח רבן גמליאל לולב באלף זוז זהב וכיון שיצא בו נתנו במתנה גמורה לחבירו וחבירו לחבירו כו' תנא יבש פסול ור' יהודה מכשיר אוקמה רבא מחלוקת ר' יהודה ורבנן בלולב דר' יהודה מכשיר ביבש ולא בעי הדר בלולב והא דקתני אין אוגדין את הלולב אלא במינו לאו משום דבעי הדר בלולב אלא משום דר' יהודה סבר לולב צריך אגד ואי אגיד ליה במין אחר זולתי מין הלולב הוו להו ה' מינין לפיכך תני אין אוגדין את הלולב אלא במינו ואפי' סיב וכיוצא בו שהוא ממיני דקל כשר לאגד בו. והא דתניא (וכמן) ב) כמישין כשירין יבישין פסולין ר' יהודה אומר אף יבישין כשירין

חשק שלמה על ר"ח

א) נראה דל"ל להסירה ולהחזירה אפילו לאחר ז':
ב) נראה דל"ל ארבעת מינין וכו' כמושין כשרין וכו':

לעזי רש"י

קורוני"א. פירוש פריש, חבוש (עיין רמב"ם כלאים פ"א מ"ד וערוך ערך פריש). פלצידי"ש. פירוש כמושים, נקמטים (מוסף הערוך ערך כמש), נובלים (עיין רש"י ישעיה א, ל).

מסורת הש"ס עם הוספות

א) לעיל כז:, ב) [לעיל ל: ב"ק לה.], ג) [לעיל כט:], ד) [לקמן לג.], ה) לקמן לו:, ו) שם, ז) [לעיל דף ל: וש"נ], ח) [תוספתא פרק ב], ט) גיטין דף נה., י) בראשית יד יד, כ) ב"ק קיז:, ל) פסחים סו ע"א.

גליון הש"ס

גמ' לא יביא לא פריש. עי' בטורי אבן באבני מלואים בר"ה דף כח ד"ה הרי: רש"י ד"ה מחלוקת כו'. וכל המחובר. עי' תשו' פנים מאירות ח"ב סימן קעא ובדבריו כ' המ"א ססי' תרלז: [מכת"י רש"י ד"ה לא מקשינן לא הוקשו ללמוד זה מזה וכו'. ע' ר"ה דף לד ע"א ברש"י ד"ה ה"ק אי לאו וכו']: תוס' ד"ה אבל גזל. כיון דלא קיימא ברשותו של ראובן וכו' ולכך אין קרקע נגזלת. תמוה לי הא אמרינן יצאו עבדים שהוקשו לקרקעות א"כ אם גזל עבדים והכניסן לביתו אין נגזלים ושטפם נהר אין חייב באחריותן הרי אף דאין קיימין ברשות בעלים והם ברשות הגזלן ואפ"ה אין נגזלות ולע"ג: שם ד"ה ור"י סבר וכו' כ"ש היקשא. עי' ר"ה דף לד ע"א ברש"י ד"ה ה"ק אי לאו ג"ש. וסנהדרין דף עג ע"א ברש"י ד"ה היקשא. ומנחות דף פב ע"ב רש"י ד"ה זאת אומרת:

ליקוטי רש"י

יאגדנו מלמעלה. אם נפרדו עליו יאגדם שיהו עולין עם השדרה כשאר לולבין [לעיל כט:]. בסיב. אוליר"ה שגדל סביב הדקל ונכרך סביבו כלולבי גפנים. עיקרא דדיקלא. לחתוך ממנו נגרים וקולפן עד שראויין לאגד [לקמן לו:].

הגהות וציונים

א] צ"ל אפילו (כת"י ודפו"י): ב] צ"ל אף יבשין כשרין וכ"ה לקמן בריש ע"ב ובדפו"י (ר"ש דעסוי דק"ס): ג] יש להוסיף אלמא דטעמא (בארות המים): ד] בדפו"ר ועל זה דחק, וכ"ה גי' מהרש"ל עיי"ש, ולפנינו ע"פ המהרש"א עיי"ש, ועי' מהר"ם, כפו"ת ושו"ת שו"מ ח"ג סי' רח: ה] צ"ל ממעטינן (דפו"י): ו] רש"א (גליון): ז] כ"ה בהגה' אשר"י (פ"ב סי' טז) ועיין מג"א תרלז ס"ק ז:

תורה אור השלם

א) וּלְקַחְתֶּם לָכֶם בַּיּוֹם הָרִאשׁוֹן פְּרִי עֵץ הָדָר כַּפֹּת תְּמָרִים וַעֲנַף עֵץ עָבֹת וְעַרְבֵי נָחַל וּשְׂמַחְתֶּם לִפְנֵי יְיָ אֱלֹהֵיכֶם שִׁבְעַת יָמִים: [ויקרא כג, מ]

הדפסה ברזולוציית מסך - להדפסה איכותית הדפס ישירות מן התכנה
תלמוד בבלי <עוז והדר> - ט סוכה תלמוד בבלי עמוד מס : 63 הודפס ע"י אוצר החכמה

בבני כרכין שהיו מורישין את לולביהן לבני בניהן אמרו (להם) משם ראיה אין שעת הדחק ראיה קתני מיהת רבי יהודה אומר אף יבשין כשרין מאי לאו אאתרוג לא אלולב אמר מר כשם שאין פוחתין מהן כך אין מוסיפין עליהן פשיטא מהו דתימא הואיל ואמר רבי יהודה לולב צריך אגד ואי מייתי מינא אחרינא האי לחודיה קאי והאי לחודיה קאי קמ"ל אמר מר לא מצא אתרוג לא יביא לא רמון ולא פריש ולא דבר אחר פשיטא מהו דתימא לייתי כי היכי שלא תשכח תורת אתרוג קמ"ל זימנין דנפיק חורבא מיניה דאתי למסרך ת"ש אתרוג הישן פסול ורבי יהודה מכשיר תיובתא דרבא תיובתא ולא בעי הדר והא אנן תנן הירוק ככרתי רבי מאיר מכשיר ורבי יהודה פוסל לאו משום דבעי הדר לא משום דלא גמר פירא תא שמע שיעור אתרוג קטן רבי מאיר אומר כאגוז ר' יהודה אומר כביצה לאו משום דבעי הדר לא משום דלא גמר פירא ת"ש ובגדול כדי שיאחוז שנים בידו אחת דברי ר' יהודה רבי יוסי אומר אפילו אחד בשתי ידיו מאי טעמא לאו משום דבעי הדר לא כיון דאמר רבה (א) לולב בימין ואתרוג בשמאל זימנין דמחלפי ליה ואתי לאפוכינהו ואתי לאיפסולי ואלא לרבי יהודה הא כתיב הדר ההוא הדר באילנו משנה לשנה: של אשרה ושל עיר הנדחת: ושל אשרה פסול והאמר רבא לולב של ע"ז לא יטול ואם נטל כשר הכא באשרה דמשה עסקינן דכתותי מיכתת שיעוריה דיקא נמי דקתני דומיא דעיר הנדחת שמע מינה: נקטם ראשו: אמר רב הונא לא שנו אלא נקטם אבל נסדק כשר ונסדק כשר והתניא לולב כפוף

קוץ

בבני כרכין. שאין דרין על מקום פרדסין ואין דקלים מצוים שם: אי מייתי מינא אחרינא. ולא אגיד ליה בהדיה: כיון דאמר רבה אתרוג בשמאל ולולב בימין. משום דהכא תלת מצות ואתרוג חד מצוה וזימנין דמחלפין ליה שנותנין לו אתרוג בימין ולולב בשמאל וצריך להפכן מיד ליד ולאחוז האתרוג והלולב באחת מידיו עד שיחליף ואי הוה גדול יותר מדאי שמא יפול מידיו ויפסול שיארע בו נקב: שנים בידו אחת. גרסינן ב' אתרוגים בידו אחת שבמקום הא' יאחז הלולב כשיהפכן: הדר באילנו משנה לשנה. מהכא שמעינן דאתרוג אמר קרא שאין פרי אחר עושה כן: לולב של ע"ז. שמשמשו בו לע"ז לכבד לפניה קרקע אי נמי שעבודתה בלולב להעבירו לפניה או לזרקה בו: לא יטול. דמאיס לגבוה: ואם נטל כשר. ואע"ג דאיסורי הנאה הוא דמצות לאו ליהנות ניתנו כלומר אין קיום מצות הנאת הגוף אלא עבודת עבד לרבו: באשרה דמשה. אותם שהיו בשעת כיבוש א"י שהצריכן הכתוב שרפה כדכתיב (דברים יב) ואשריהם תשרפון באש ולולב צריך שיעור והאי כמאן דמיכתת שיעוריה כיון דלשרפה קאי: נסדק. נסדקו ראשי העלין: כפוף. ראשו כפוף כאגמון דומות לאיש גבן והזקן שראשיהן שחין וכפופין למטה:

קוץ

הואיל ואמר ר' יהודה לולב צריך אגד אי מייתי מינא אחרינא האי לחודיה קאי והאי לחודיה קאי. תימה כ"ש לרבנן דמשמע לעיל דלר' יהודה משום דצריך אגד אי אגיד ליה ממין אחר הוה ליה חמשת המינין אבל לרבנן דאין צריך אגד לא דהאי לחודיה קאי והאי לחודיה קאי והכי נמי אמרינן בהדיא בפ' אלו הן הנחנקין (סנהדרין דף פח:) גבי כל המוסיף גורע דאי סבירא לן לולב אין צריך אגד האי לחודיה קאי והאי לחודיה קאי וי"ל דהכא מיירי בשנותן אותו חוץ לאגד לר' יהודה ול"ת א"כ לא יחשב תוספת האי מינא אחרינא דקמייתי כמו לרבנן דלעיל דאין צריך אגד וי"ל דלא דמי דכשיאגדו שלא במינו אין לו ליחשב כמוסיף משום דאין זה כדרך גדילתן ומינים שבלולב בעינן כעין גדילתן כדלקמן (דף מה:) אבל לרבי יהודה דבעי אגד יש לו ליחשב כמוסיף באגודתו דכל אגוד' שלא כדרך גדילתו והכא אפילו לרבי יהודה קאמר (ב) דמייתי מינא אחרינא ונקט ליה כדרך גדילתו דאפילו חוץ לאגד חשיב כמוסיף וכ"ש לרבנן והא דקאמר בסנהדרין (דף פח:) למ"ד אין צריך אגד האי לחודיה קאי והאי לחודיה קאי היינו לענין דאין זה כל המוסיף גורע דלעולם ידי מצוה יצא אלא דעובר על בל תוסיף והשתא ניחא דת"ק דר' יהודה דקתני ד' מינים שבלולב אין מוסיף עליהן ומסתמא היינו רבנן בר פלוגתייהו דלא בעו אגד ואפ"ה איכא בל תוסיף והיינו כגון דנקיט ליה דרך גדילתן:

הירוק ככרתי. משמע שמראהו כצבע שקורין ויר"ד בלע"ז והיא דברכות משמע קצת שדומה לאירנד"א בלע"ז דתנן התם פ"ק (דף ט:) משיכיר בין תכלת לכרתי משמע דמעט משונין זה מזה ובמנחות פ' התכלת (דף מג:) אמרינן דתכלת דומה לים וים דומה לרקיע וזהו כעין צבע שקורין אירנד"א בלע"ז אבל בירושלמי משמע שהוא צבע ויר"ד כעין עשבים דאהיא דבין תכלת לכרתי מסיים עליה תכלת דומה לים וים דומה לעשבים ועשבים לרקיע ובפרק אלו טריפות (חולין דף מז:) משמע דירוק דמי לחלמון של ביצה שהוא כעין צבע יאל"ה בלע"ז דאמרינן כגון ביעתא טרפה ופריך אלא ירוקה דכשרה היכי דמי ככרתי וכן משמע בתוספתא דנגעים שדומה לשעוה דתניא ירוק שבירוקים ר' אלעזר אומר כשעוה וכחורמל סומכוס אומר ככנף טווס וכחרוץ של דקל וכן משמע בפ' ב' דנדה (דף יט.) גבי ה' דמים טמאים באשה דתנן הירוק עקביא בן מהללאל מטמא ואמרינן התם מנין לדם נדה שהוא אדום משמע דאין לטמאות באשה אא"כ נוטה למראה אדמומית ובכל הצבעים שזכרתי אין בהן נוטה למראה אדמומית אלא צבע יאל"ה בלע"ז וקרא נמי מוכיח שהוא הנקרא ירוק כדכתיב (תהלים סח) ואברותיה בירקרק חרוץ ובספר המחברת פי' מנחם שהוא זהב הבא מן החוילה ודונש פי' חרוץ זה אבן טובה ופלוגתא דאמוראי היא דאמרינן בבראשית רבה (פ' מ"ג) אקרא דוירק את חניכיו ריש לקיש אמר שהוריקן באבנים טובות ומרגליות כמה דאת אמרת ואברותיה בירקרק חרוץ פי' שלא יהו להוטין אחר הממון ויתעסקו בהצלת נפשות ר' לוי אומר בפרשת שוטרים הוריקן כמה דאת אמרת מי האיש הירא ורך הלבב כלומר מעבירות שבידן ונתביישו במה שהוזקקו לחזור ואמרינן בשילהי ד' נדרים (ד' לב.) וירק את חניכיו רב ושמואל חד אמר שהוריקן בתורה בפרשת שוטרים וחד אמר שהוריקן בזהב פי' קרא דבירקרק חרוץ וזהב דומה לצבע יאל"ה ומיהו אתרוג עיקרו דומה לשעוה ואותם אתרוגים הבאים לפנינו ירוקים ככרתי כשרים אפילו לר' יהודה כשחוזרים למראה שאר אתרוגים אפילו בתלוש לאחר ששהו בכלי זמן מרובה דודאי גמר פריים:

שיעור אתרוג קטן. אין זו פלוגתא דאתרוג הבוסר דפליגי בה ר"ע ורבנן לקמן בפירקין (ד' לו.) דהא אפילו גדול כאגוז וכביצה פסיל ליה ר"ע משום דלאו בר זריעה לטעם אחד ולפי טעם שני משום דבעי הדר והאי דהכא אפילו לא בעי הדר פסיל ליה משום דלא גמר פירא ולא כמו שפי' בקונטרס לקמן אתרוג הבוסר כפול הלבן דההוא שיעורא אתמר גבי ענבים דבגמר בישולם נמי קטנים הם אבל אתרוג שהוא פרי גדול אפילו יותר מכביצה בוסר הוא כשסופו ליגדל יותר הרבה והכא בשאין סופו ליגדל יותר דאפילו ר"ע דפסיל התם הכא מכשיר בכאגוז למר וכביצה למר דחשיב גמר פרי אבל פחות מכאן לא חשיב אע"פ שאין סופו ליגדל יותר דיש דברים הרבה שלעולם לא יבואו לידי בישול פרי ומצוי הוא בענבים שיש מהם שלעולם בוסר עוד יתכן דאפילו רבנן דמכשירי התם פסלי הכא בפחות מכאן דאתרוג הבוסר חשיב פירא טפי ובפ"ק דמעשרות בירושלמי תני אתרוג הבוסר ר"ע אומר פרי וחכמים אומרים אינו פרי: **דבר** הדר באילנו משנה לשנה. בן עזאי הוא דדריש הכי לקמן בפירקין (ד' לה.) ויש שם דרשות אחרות: **של** אשרה ושל עיר הנדחת פסול. בסוף כיסוי הדם (חולין ד' פט. ושם) דאמר רבא מצות לאו ליהנות ניתנו ומכסין בעפר עיר הנדחת ופריך מהא דתניא שופר של ע"ז אם תקע לא יצא ולולב של ע"ז אם נטל לא יצא הוה מצי לאקשויי ממתניתין דקתני של אשרה פסול אלא ניחא ליה לאתויי מברייתא משום דאפסיק מעיקרא גבי לולב ושופר תקע יצא נטל יצא: **באשרה** דמשה דכתותי מיכתת שיעוריה. וכן ברייתא דסוף כיסוי הדם (חולין ד' פט. ושם) דאם נטל לא יצא וכן צריך לתרץ אשופר דקתני התם תקע לא יצא ובפ' ראוהו ב"ד (ר"ה ד' כח. ושם) בשופר של ע"ז לא יתקע ואם תקע יצא וכן בפ' מצות חליצה (יבמות ד' קג: ושם) אמר רבא בסנדל של ע"ז חליצתה כשרה ולא אמרינן דמכתת שיעוריה דהנהו בע"ז דנכרי דיש לה ביטול וההוא דקתני לא יצא בע"ז דישראל שאינה בטילה עולמית וא"ת ע"ז דנכרי נמי מדאגבהה קנייה ונעשה של ישראל כדאמרינן בפ' כל הצלמים (ע"ז ד' מב.) גזרינן דלמא מגבה לה והדר מבטל לה וי"ל כגון שהגביה על מנת שלא לקנות

דהא

עין משפט נר מצוה

יד א מיי' פ"ח מהלכות לולב הלכה א סמג עשין מד טור ש"ע א"ח סי' תרמט סעיף ג:

טו ב מיי' שם הלכה ג וסמג שם טוש"ע א"ח סימן תרמה סעיף ז:

טז ג מיי' שם טוש"ע שם סעיף ט:

רבינו חננאל

בשאר מיני לולב בלבד אבל באתרוג אפי' ר' יהודה מודי דבעינן הדר והיבש פסול. **אמר מר** ארבעת מינין שבלולב כשם שאין פוחתין מהן כך אין מוסיפין עליהן פשיטא מהו דתימא הואיל ואמרו לולב [בין] אגוד ובין שאינו אגוד (א) כשר הלכך לא צריך אגד והאי יתירא דמוסיף על אילן הארבעה לחודיה קאי ולא מיפסיל ביה קמ"ל דפסיל. **אין מוסיפין עליהן ואין פוחתין מהן** לא מצא אתרוג לא יביא פריש ולא רמון ולא דבר אחר פשיטא דאתרוג בעינן כדקי"ל דאתרוג הוא פרי עץ הדר שכתוב איצטריך מהו דתימא לא מצא אתרוג מייתי דבר אחר כי היכי דלא לישתכח תורת אתרוג קמ"ל דלא מ"ט חיישינן דלמא אתי למיסרך ואע"ג דאיתיה לאתרוג מייתי דבר אחר אמרי האי כי האי זה פוטר וזה פוטר ונפיק מיניה חורבא הלכך אסור דבר אחר זולתי אתרוג. **איני דר' יהודה בעי הדר באתרוג** והתניא בהדיא אתרוג יבש פסול ור"י מכשיר תיובתא דרבא תיובתא. **ואסיקנא** האי דפסיל ר' יהודה בהירוק ככרתי ובקטן שהוא כאגוז לאו משום דבעי הדר אלא משום דלא גמר פירא. **והאי דבעי ר' יהודה באתרוג גדול** כדי שיאחוז שניהן האתרוג והלולב בידו אחת לאו משום דבעי הדר אלא משום דאית ליה הא דרבא דאמר לולב בימין ואתרוג בשמאל זמנין דשקיל לולב בשמאל ובעי לאהדורי לימין ואם האתרוג גדול מזה השיעור דלמא בעידנא דמחליף ליה משמאליה לימיניה נפיל מידיה ומפגם ואתי לאיפסולי לפיכך מצריך להיות שיעור נטילת שניהם בידו אחת. **והאי דכתי'** באורייתא הדר דריש ביה ר' יהודה פירי הדר באילנו משנה לשנה ומאי ניהו אתרוג. **ירושלמי** היבש פסול דכתיב לא המתים וגו' תני בשם ר' יהודה היבש כשר שהרי בכרכי הים מורישין לולב לבניהן אמרו לו אין למידין מן הדחק בעון קומי ר'

חשק שלמה על ר"ח

א) גי' רבינו הלזו הובא גם בתוס' סנהדרין פח ע"ב ד"ה אי בשם רבינו ע"ש.

מסורת הש"ס עם הוספות

א) [לקמן לג ע"א ר' יהודה אומר אגוד כשר שאינו אגוד פסול וש"נ], ב) לקמן לד:, ג) [שם], ד) [שם], ה) לקמן לז:, ו) [לקמן לה.], ז) חולין פט. ע"ש, ח) [עי' תוס' לקמן לה. ד"ה לפי] ויבמות קג. ד"ה סנדל, וסוטה כה: ד"ה לאו, ט) עיין ע"ז מז., י) ר"ה כח., כ) ברכות פ"א ה"ב, ל) [פרק א], מ) [וע"ע תוס' חולין מז: ד"ה אלא ירוקה], נ) ברכות לו:, ס) ה"ג, וכ"ה בירושלמי סוכה פ"ג ה"ז, ע) ע"ז מב ע"ב.

הגהות הב"ח

(א) גמ' כיון דאמר רבה אתרוג בשמאל ולולב בימין: (ב) תוס' ד"ה הואיל וכו' לר' יהודה קאמר דאי מייתי מינא:

ליקוטי רש"י

כרתי. כרישים פור"י. ובגדול. שלא יהא גדול יותר מדאי [לקמן לד:].

הגהות וציונים

א] [צ"ל לן] (גליון) וכ"ה בב"י סי' תרמ"ט ד"ה וכל הפסולים: ב] צ"ל אתרוג **היבש** (דק"ס, ועי' חילופי גרסאות בילקוט מפרשים): ג] ד"ה כיון צ"ל אחר ד"ה שנים (בארות המים): ד] נ"ל דצ"ל דאתרוג **הוא דאמר** קרא, ור"ל דהדר פירושו אתרוג (מראה אש): ה] צ"ל או **לזרקו בה** (רש"ש בארות המים): ו] צ"ל **דומה** וכו' (כ"ה בב"י סר"ס תרמה): ז] [וע"ע תוס' סנהדרין פח ע"ב ד"ה אי שכתבו גירסת ר"ח בסוגיא דהכא] (גליון): ח] ובל"א גרי"ן (גליון): ט] ובל"א בלוי"א (גליון): י] בל"א געל"ב (גליון): כ] [בתוספתא איתא **וכחוץ**] (גליון) וכ"ה בדפו"ר: ל] [לקמן לו ע"א ועי' במהר"מ] (גליון): מ] ט"ס וצ"ל ר"ע אומר **אינו פרי** וחכמים אומרים **פרי** כ"ה בירושלמי שלפנינו שם (אחרונים): נ] גי' רש"ל **ר' אבהו** (גליון): ס] [שייך לעיל במשנה כט ע"ב] (גליון):

לעזי רש"י

ויר"ד. פירוש צבע ירוק (תוספות חולין דף מז ע"ב ד"ה אלא, ערוך ערך כרת א'). אירנד"א. פירוש תכלת (ערוך ערך קלא אילן), כחול. יאל"ה. פירוש צהוב (עיין רש"י ויקרא יג, לז).

הדפסה ברזולוצית מסך - להדפסה איכותית הדפס ישירות מן התכנה

[א]קווץ סדוק עקום דומה למגל פסול חרות פסול דומה לחרות כשר אמר רב פפא [ב]דעביד כהימנק[ז] עקום דומה למגל אמר רבא [ג]לא אמרן אלא לפניו אבל לאחריו ברייתיה הוא אמר רב נחמן[ב] [ד]לצדדין כלפניו דמי ואמרי לה כלאחריו דמי ואמר רבא [ה]האי לולבא דסליק בחד הוצא בעל מום הוא ופסול: [ו]נפרצו עליו כו': אמר רב פפא נפרצו דעביד כי חופיא נפרדו דאיפרוד אפרודי בעי רב פפא [ח] נחלקה התיומת מהו תא שמע דאמר (ר' יוחנן[ג]) אמר ר' יהושע בן לוי ניטלה התיומת פסול מאי לאו הוא הדין נחלקה לא ניטלה שאני דהא חסר ליה איכא דאמרי אמר (ר' יוחנן[ד]) אמר ריב"ל [ט] [ז]נחלקה התיומת נעשה כמי שניטלה התיומת ופסול: ר' יהודה אומר: תניא [י] ר' יהודה אומר משום ר' טרפון [א] כפות תמרים כפות אם היה פרוד יכפתנו אמר ליה רבינא לרב אשי ממאי דהאי כפות תמרים דלולבא הוא אימא חרותא בעינא כפות וליכא ואימא אופתא כפות מכלל דאיכא פרוד והאי כפות ועומד לעולם ואימא כופרא אמר אביי [ב] דרכיה דרכי נועם וכל נתיבותיה שלום כתיב אמר ליה רבא תוספאה לרבינא ואימא תרתי כפי דתמרי כפת כתיב ואימא חדא להוא כף קרי ליה: ציני הר הברזל כשרה[ה]: [ח]אמר אביי לא שנו אלא שראשו של זה מגיע לצד עיקרו של זה אבל אין ראשו של זה מגיע לצד עיקרו של זה פסול תניא נמי הכי ציני הר הברזל פסולה[ו] והא אנן תנן כשרה אלא ש"מ כאביי שמע מינה ואיכא

קווץ. שיוצאין בשדרה שלו עוקצין כמין קוצין: עקום דומה למגל. חדא מלתא היא: חרות. קשה שנעשה חריות שכן דרך הלולב עליו נושרים בימות הגשמים והשדרה מתקשה ונעשה עץ: דומה לחרות. התחיל להתקשות ועדיין לא נעשה עץ: אמר רב פפא. הא דקתני סדוק פסול לאו שנסדקו ראשי עלין או שדרה: אלא דעביד כי הימנק. יפוילפו"ר של ברזל של סופרים שיש לו שני ראשים וראשו א' מפוצל כך גדל הלולב כמין שתי שדראות מאצית עלין לכאן ומאצית עלין לכאן: לאחריו. שנעקם לצד שדרה[ז]: מלפניו. לצד שכנגד השדרה. שדרה זהו צד העשוי כשדרה של בהמה שהצלעות והחוליות מחוברין בה מכאן ומכאן[ח] ואמצעה חלק ועולה כמקל: דסליק בחד הוצא. שכל עליו מצד אחד: כי חופיא. אשקוב"א שבו מכבדין את הבית ועושין אותה מעלין של לולב התלושין מהשדרה ואוגדין מהן הרבה ביחד: דאיפרוד איפרודי. ראשיהן נפרדין כענפי דקל ואין מצומצמין[ט] עם השדרה אבל מלמטה הן מחוברין בה: נחלקה התיומת. שני עלין עליונים האמצעים שבשם השדרה כלה נחלקו זה מזה ונסדקה השדרה עד העלין שלמטה מהם: תיומת. לפי שמדובקין כתאומים: חרותא. ענף הדקל משנתקשה שתי שנים ושלש ויוצאין בו לולבין הרבה שנשרו עליהן ונתקשו גם הם ונעשו עץ זה פונה לכאן וזה פונה לכאן כענפי שאר אילנות: בעינן כפות. שאם היה פרוד יכפתנו והרי זה פרוד ואין אתה יכול לכופתו שיהו ענפיו הפרודים כאן וכאן נכפתים ומתמעכים אצל אביהם שהן מחוברין בו לפי שקשין הן: ואימא אופתא. אשטיל"א מעיקר הדקל שהוא חלק ואין ענף יוצא ממנו לכאן ולכאן שאין לך כפות הימנו: כפות. משמע שפרוד מתחלה ואתה כופתו: ואימא כופרא. היינו נמי עץ כעין חרותא אלא עדיין בן שנה או שתי שנים ולא נתעבה עצו ואתה יכול לכפות ענפיו על ידי אגוד ולזקפן למעלה לאוגדן עם אביהן: דרכיה דרכי נועם. ואלו עשוין כקולים ויוצאין בהן עוקצין הרבה ומסרטין את הידים: תרתי כפי דתמרי. תמרים עצמן דרכן להיות הרבה תלוין ביחד במכבדות שלהם וקורין להם כף טרוק"א: כפת כתיב. חדא: כף קרי ליה. וכי כתיב כפת על שם כפות אם פרודה ואין לשון זה נופל אלא על [עלי] הלולב: ציני הר הברזל. לולבין שלהן העלין מועטין בשדרה מרוחקין זה למעלה מזה הרבה ועוד שקטנים הן לארכן ופעמים שאין מגיע ראשו של עלה זה לעיקרו של זה: ואיכא

דהא במנעל שאינו שלו תנן חליצתה כשרה ולולב [ט] בי"ט שני ובשמעתין הוה מצי לשנויי דמתני' בי"ט ראשון ולא הוה צריך לאוקמי באשרה דמשה אלא משום דקתני דומיא דעיר הנדחת ואפילו בי"ט שני ור"ת מפרש דכולהו בע"ז דנכרי וכאן קודם ביטול וכאן לאחר ביטול ולאחר ביטול נמי לכתחלה לא יטול ולא יתקע דמאיס לענין מצוה[ד] לפי שהיה עליו שם ע"ז וכן לא תחלוץ בו לכתחלה ואפילו אם תימצי לומר דשרי לכסות לכתחלה בעפר ע"ז כמו בשל עיר הנדחת לא דמי כיסוי לחליצה והא דמשני הכא באשרה דמשה ולא משני בדנכרי וקודם ביטול משום דמשנקלן הלולב מן הדקל נתבטל ובפרק מצות חליצה (יבמות ד' קג:) מפליג בין סנדל של ע"ז לסנדל של תקרובת ע"ז דאין לו ביטול ולא מפליג בשל ע"ז גופיה בין קודם ביטול בין לאחר ביטול אגב אורחיה קא משמע לן דתקרובת ע"ז אינה בטילה עולמית[ה] ובההיא דראוהו בית דין קשה טפי דמפליג רבא התם בין שופר של ע"ז לשופר של עיר הנדחת דבשל ע"ז גופיה היה יכול לחלק בין קודם ביטול בין לאחר ביטול ועל כרחך[י] צריך לאוקומה לאחר ביטול כפירוש ר"ת לפמ"ש שם ברוב ספרים רב יהודה דאי קודם ביטול הא רב יהודה דאמר התם לעיל בשופר שלמים לא יצא דמצות ליהנות ניתנו ומיהו צריך לומר דמ"מ רבא גרסינן ולא רב יהודה דהא מפרש התם טעמא דשופר של עיר הנדחת לא יצא משום דכתותי מיכתת שיעוריה ולרב יהודה הוה ליה למימר משום דמצות ליהנות ניתנו ומיהו קשה דבפרק כל הצלמים (ע"ז ד' מז.) בעי ר"ל המשתחוה לדקל לולבו מהו למצוה ומסיק רב דימי באשרה שבטלה קמיבעיא ליה יש דחוי אצל מצות או אין דחוי אצל מצות ומוכחא מלתא דשום אמורא לא פשיט ליה הא מלתא דבעי למיפשטא מדרבי יוחנן ומדרב פפא ומשני דרב פפא גופיה קמיבעיא ליה וקיימא בתיקו והשתא לפי' ר"ת הא אשכחן רבא דאמר הכא אם נטל יצא אלמא אין דחוי אפילו לקולא ומיהו י"ל דהא [דאמר רבא] דיצא כשבטלה מערב י"ט והא דמיבעי לן אי יש דחוי כשביטל בי"ט דאז שייך דחוי כדמוכח לקמן בפירקין (דף לג.) דבעי ר' ירמיה נקטם ראשו מערב י"ט ועלתה בו תמרה בי"ט אבל עלתה בו תמרה בערב י"ט לא חשיב דחוי והוא הדין בבטלה מערב יו"ט וללישנא קמא דפרישית דע"ז דנכרי אפילו בלא ביטול יוצא כגון בי"ט שני דלא בעי לכם קשיא דהתם באשרה דנכרי מיירי דיש לה ביטול ואפילו הכי משמע דלא יצא מדחשיב לה דחוי וכי תימא דבי"ט ראשון הוא דחשיב ליה דחוי לפי שלא היה שלו קודם ביטול א"כ מי שנתנו לו לולב בי"ט לא יצא ואע"ג דלא דמי כולי האי דבשל ע"ז אין תקנה בשום ענין מ"מ כיון דמשום איסור ע"ז דאיכא השתא לא מיפסיל אין לנו לחושבו דחוי מחמת שאינו שלו ונראה לפרש דרבא שרי אפילו בע"ז של ישראל ובאילן שנטעו ולבסוף עבדו וכרבנן דפליגי עליה דרבי יוסי בר' יהודה בפרק כל הצלמים (ע"ז דף מח.) דשרו להדיוט אלא אם כן נטעו מתחלה לכך דדרשינן תחת כל עץ רענן אלהיהם ולא עץ רענן אלהיהם אם נטל יצא דשרי להדיוט ולכם קרינא ביה ומתני' דשל אשרה פסול כשנטעה מתחלה לכך והיינו אשרה דמשה דההיא מוקי רבנן קרא דואשריהם תשרפון באש (דברים יב) דאסור אפילו להדיוט ובעיא דכל הצלמים באשרה דנכרי דנטעה מתחלה לכך ואח"כ בטלה אם יש דחוי או לא ומיהו ללישנא קמא דהתם דקאמר כי תיבעי לן באילן שנטעו ולבסוף עבדו ואליבא דרבנן דשרו להדיוט מהו לענין מצוה מאים כלגבוה או לא הוה מצי למיפשטא מדרבא מדקאמר אם נטל יצא אלא רבא סבירא ליה כרב דימי דמסיק דיש דחוי קמיבעיא ליה אבל בהא פשיטא ליה דיצא וא"ת תיפשוט דאין דחוי ממתניתין דענביו מרובין מעליו ואם מיעטן כשר ואין ממעטין בי"ט ואמר בגמרא[ו] הא עבר ולקטן כשר היכא דאשחור מאתמול דלא פסלינן ענביו מרובות אלא בשחורות אבל ירקות לא וכי אשחור מאתמול דחוי מעיקרא בתחלת י"ט לא הוי דחוי אלמא אין דחוי אצל מצות וי"ל דשאני התם דבידו לתקן דנהי דאסור למעט מ"מ בידו למעט אבל גבי ע"ז אין בידו לבטל[ז] דאין ישראל מבטל ע"ז של נכרי[ח]: **נקטם** ראשו. פירושו בריש פירקין: **קווץ**. פי' בקונטרס שיוצאין בשדרה שלו עוקצים כמין קוצים ובערוך פירש ענין למיתה: **דעביד** כי חופיא. פירושו במתני': **נחלקה** התיומת. לא מיירי שנסדקו בראשו עלין שבראש השדרה דכולהו הכי איתנהו אלא כדפירש בקונטרס שני עליו עליונים האמצעיים שבשם השדרה כלה נחלקו זה מזה ונסדקה השדרה עד העלים שלמטה ובה"ג פי' נחלקה התיומת ההוא גבא דהוצא היכא דדביקו אהדדי ההוא דמתיים בהו ומשוי להו חד אי כנפרצו עליו דמי פסול אי כנפרדו עליו דמי כשר: **דרכיה** דרכי נועם. רבא לא היה שם משום הכי לא מייתי הכא קרא דהאמת והשלום כדלקמן[ט]: **כפת** כתיב. בהאי כולי עלמא מודו דיש אם למסורת וצריך טעמא: [עי' מה שתירצו בפסחים לו. ד"ה עוני קרינן ביה וכו' וע"ע תוס' לעיל ו: ד"ה ור' שמעון]:

שדרו

מסורת הש"ס עם הוספות

א) [ב"ק צו.], **ב)** ב"ק צו:, **ג)** [לעיל לא.], **ד)** עיין בע"ז דף מז., **ה)** ע"ז דף נ., **ו)** לג:, **ז)** ע"ז מב., **ח)** [וע"ע תוס' לקמן לג. ד"ה נקטם ותוספות ע"ז מז. ד"ה אשרה] ותוס' זבחים לד: ד"ה כל, **ט)** ע"ב.

גליון הש"ס

תוס' ד"ה באשרה דמשה וכו' חליצתה כשרה ולולב ביו"ט שני. עי' עירובין פ ע"ב תד"ה אבל קורה:

לעזי רש"י

יפויצפו"ר. פירוש כלי שמנקבים בו סרטוטי הספרים (ריל"ג הלכות לולב עמוד ק'), כלי של ברזל שעושין בו סופרים ניקבי סירטוטי קלף (אוצר הגאונים תשובות סימן ס"ב). **אשקוב"א.** פירוש מטאטא (עיין רש"י ורד"ק ישעיה יד, כג ורש"י מגילה דף יח סוע"א ד"ה טאטיתא), מכבד שמכבדין בו את הבית (ערוך ערך טא). **אשטיל"א.** פירוש בקעת עצים (רש"י חולין דף מז ע"ב ד"ה דדמיא לאופתא), שורש של דקלים (ערוך ערך אפי ב'), עיקר חריות של דקל (ערוך ערך וו). **טרוק"א.** פירוש כף, אשכול (רש"י כתובות דף פ ע"א ד"ה רבי).

ליקוטי רש"י

התיומת. כף תומר האמצעי העליון תיומת היא [ב"ק צו.]. **כפות.** לשון אסירה כדתנן (מכות דף כב:) כופת שתי ידיו על העמוד [לעיל לא.].

הגהות וציונים

א] [הוא כלי שיש בו שני ראשים וכן לולב ששני הוצין העליונים שהן תיומת אם נפרדו זה מזה. ערוך בערך המנק] (גליון): **ב]** ברי"ף ובראב"ש רב **פפא** וכ"ה נכון דרב נחמן רביה דרבא הוה ולא היה מוסיף על דבריו (דק"ס) ומהרש"ל כתב שזהו רב נחמן **בר יצחק** או שצ"ל **רבה**: **ג]** [בב"ק איתא **ר' מתון**] (גליון): **ד]** [בב"ק איתא **ר' מתון**] (גליון): **ה]** צ"ל **כשרות** (יעב"ץ): **ו]** צ"ל **פסולות** (יעב"ץ): **ז]** הכפו"ת כותב שרש"י גורס בגמרא לא אמרן **אלא לאחריו אבל לפניו** וכו' והערל"נ כתב שט"ס ברש"י וד"ה מלפניו צ"ל קודם לד"ה לאחריו: **ח]** יש להוסיף וצ"ל **ואף לולב עליו מכאן ומכאן** ואמצעה וכו' (כ"ה ברש"י שברי"ף וע"פ הגהות הב"ח ובר"ן שם): **ט]** ס"א **מתמעך** (גליון) כ"ה בדפו"ר: **י]** גי' מהר"ם **ומיהו על כרחך** (גליון): **כ]** בכת"י הגי' **והן** הן תלויין בה. ובר"יף איתא כל לשון רבינו כאן וכתוב שם והן תלויין בה. ועי' רש"י לעיל כט ע"ב ד"ה נפרצו:

עין משפט נר מצוה

יז **א** מיי' פ"ח מהל' לולב הל' ג טור ש"ע א"ח סימן תרמ"ה סעיף ח:
יח **ב** מיי' שם טוש"ע שם סעיף ז:
יט **ג ד** מיי' שם טור ש"ע שם סעיף ח:
כ **ה** מיי' שם הלכה ד טוש"ע שם סעיף ג:
כא **ו** מיי' שם הלכה ג טוש"ע שם סעיף ב:
כב **ז** מיי' שם הלכה ד טוש"ע שם סעיף ג:
כג **ח** מיי' שם טוש"ע שם סעיף ד:

רבינו חננאל

בין מה בין קטום א) ליבש הצוציתו אמר להן זה הדר וזה אינו הדר. **של אשירה.** אוקימנא באשירה דמשה דלשריפה קאי אבל שאר אשירות לא יטול ואם נטל כשר. **נקטם ראשו** פסול אבל אם נסדק ולא נפרד כשר והאי דתניא סדוק פסול דעביד כי המנק. **המנק** בלשון ערבי לבד אשיין וזה צורתו

עקום בין מלפניו בין מצדדיו פסול ואינו כשר אלא אם עקמומיתו מאחריו דהיינו (בלבד) [ברייתו] וכן הלכה: **תניא לולב כפוף** כווץ חרות פסול אבל דומה לחרות כגון שנפרדו עליו כשר הוא. **אמר רבא לולב העולה בחד הוצא.** כלומר אין הוצין עולין מזה הצד ומזה הצד בעל מום הוא ופסול. **נפרצו עליו פסול.** שנתרו מן השדרה ואין כן הן תלויין בה **דעביד כי חופיא.** פי' ההוצין שבשדרה כשנחתכין מן השדרה נקראין חופיא כדגרסי' בהגוזל קמא הוצין ועבדינהו חופיא והוא כעין שבירה מעין פרצה. **נפרדו.** שנפרדו ההוצין כעין פתיחת החריות דלא ניתק אחד מחבירו כשר הלא תראה ששנינו אם היה פרוד יכפתנו מכלל שהפרוד אין בו אלא כעין פתיחת הוצין בלבד: **אריב"ל נחלקה התיומת.** פי' שבראש הלולב נעשה כמי שניטלה ופסול. **פי' תיומת.** גבא דהוצא דמתיים להו לשני צידי העלה ומשוי להו חד כי כל אחת כפולה לשנים ותאומה מגבה אם נפרדו ההוצין זה מזה ועמד כל אחד כשהוא כפול לשנים והתיומת שלהן קיימת כשר ואם נחלקה התיומת שלהן הרי הן כאילו נפרצו עליו ופסול

חשק שלמה על ר"ח

א) בירושלמי איתא סתמא מהו דינו ליבש ומפרש רבינו דקאי על האיבעיא דיבש גליתו מהו וכן פי' הפ"מ שם ולא כהק"ע.

תורה אור השלם

א) וּלְקַחְתֶּם לָכֶם בַּיּוֹם הָרִאשׁוֹן פְּרִי עֵץ הָדָר כַּפֹּת תְּמָרִים וַעֲנַף עֵץ עָבֹת וְעַרְבֵי נָחַל וּשְׂמַחְתֶּם לִפְנֵי יְיָ אֱלֹהֵיכֶם שִׁבְעַת יָמִים: [ויקרא כג, מ]

ב) דְּרָכֶיהָ דַרְכֵי נֹעַם וְכָל נְתִיבוֹתֶיהָ שָׁלוֹם: [משלי ג, יז]

עין משפט נר מצוה

כד א מיי' פ"ז מהלכות סוכה הלכה ח סמג עשין מד טוש"ע א"ח סי' תרנ סעיף א:
כה ב מיי' שם טוש"ע שם סעיף ב:
כו ג טוש"ע שם סעיף א:
כז ד מיי' פ"ח מהלכות לולב הלכה א סמג עשין מד טוש"ע א"ח סי' תרמט סעיף א:
כח ה מיי' וסמג שם טוש"ע א"ח סי' תרמו סעיף ו:
כט ו מיי' שם הלכה ה טוש"ע שם סעיף ב:
ל ז ח מיי' שם פ"ז הלכה ב טוש"ע שם סעיף ג:

לעזי רש"י

קשטניי"ר. פירוש עץ ערמון (רש"י בראשית ל, לז).

רבינו חננאל

ופסול: **כל לולב שיש בו ג' טפחים כדי לנענע בו כשר.** אמר רב יהודה אמר שמואל שיעור הדס וערבה ג' ולולב ד' כדי שיהא לולב יוצא מן ההדס טפח. **ואקשינן** ממתני' כל לולב שיש בו ג' טפחים כו' ומתרצינן אימא וכדי לנענע בו כשר מר כדאית ליה ומר כדאית ליה: **גופא שיעור הדס וערבה** ג' טפחים ולולב ד' ר"ט אומר באמה בת ה' טפחים אמר רב הונא שרי ליה מריה לר"ט השתא עבות ג"ט שהן חצי אמה לא משכחינן באמה בת ה' טפחים מאלו הטפחים הגדולים שהן הג' טפחים חצי אמה וג' חומשי טפח מי משכחינן באמה בת ה'. א) **הא** דרב דימי דאמר באמה בת ו' טפחים עשה אותה כלומר חלוק הטפח הששי ב) של ה' טפחים אחד חומש ואמר שמואל הלכה כר' טרפון דאמר באמה בת ה'. **ושנינן** לא דק אמר ג' ושיעורו יתר. **ומתמהינן אימור דאמרינן דלא דק** לחומרא אבל זה לקולא הוא כי החובה ג' טפחים וג' חומשי טפח כר' טרפון והוא אמר שיעור הדס וערבה ג' טפחים כחכמים. **ומתרצינן לה כדרבא דאמר אמה בת ה' עשה אותה ו'.** פי' אמה כשאמר ת"ק שיעור הדס וערבה ג' השיב ר' טרפון באמה בת ה' טפחים אתה אומר אינם אלא ג' באמה של ו' טפחים כמה הוו להו לר"ט ג' טפחים באמה בת ו' שהן חצי אמה ולחכמים באלו הטפחים ג) שיעור חצי אמה ג' טפחים וג' חומשין. **הכא** אמר שמואל הלכה כר' טרפון דאמר ג' שהן חצי אמה והתם אמר שיעור הדס וערבה ג' כרבנן דאמר' ג' באמה בת ה' טפחים שהן חצי אמה וג' חומשין. **ושנינן** היינו דלא דק שאמר ג' וג' חומשין והא הלכה היא ג' בלבד וזהו לחומרא לא דק: **ת"ר ענף עץ** עץ שענפיו חופין את עצו הוי אומר זה הדס כו': **ת"ר קלוע** כמין קליעה ודומה לשלשלת זהו הדס ר' אליעזר בן יעקב אומר עץ עבות עץ שטעם עצו ופריו שוין ואיזה זה הדס. **תנא עבות כשר** ושאינו עבות פסול היכי דמי עבות אמר רב יהודה כגון דקאי תלתא תלתא טרפי בחד קינא ורב הונא אמר אפי' תרתי וחד רב אחא בריה דרב' מחזר אתרי וחד הואיל ונפק מפומיה דרב כהנא א"ל מר בר אמי לרב אשי אבא האי דקאי תרי וחד הדס שוטה קרי ליה ולא הוה מכשריה ללולב כדאשכחן בעזרא דכתיב הדס וכתיב עבות ואמר רב חסדא הדס [שוטה] לסוכה ועץ עבות ללולב: **ת"ר נשרו רוב עליו** נשתיירו בו מיעוט כשר ובלבד שתהא עבותו קיימת. פירשה אביי באסא

תוספות

שדרו של לולב. ברייתא דפ' המפלת (נדה דף כו. ושם) מסייעא ליה לר' פרנך דתני אושעיא זעירא דמן חברייא חמשה שיעורן טפח וקא חשיב שדרו של לולב ושמואל לא חייש דלא מיתניא בי ר' חייא ורבי אושעיא[ו]:

צא מהן שלשה להדס והשאר ללולב. פירש הקונטרס והרביע שהוספ' בלולב יהא בטפח (ג) כאלו ויש ספרים שכתוב בהדיא וטפח ללולב ובכל ענין שנפרש לא מיתוקמא ההיא [דתניא[י]] (נדה דף כו.) חמשה שיעורן טפח כר' טרפון דטפח דלולב אינו שוה לאחרים[ו]:

דולבא. עץ ערמון קשטניי"ר קלוע הוא כך פי' בקונטרס ובפרק אם אינן מכירין (ר"ה דף כג. ושם) חשיב ליה גבי עשרה מיני ארזים הן ואומר רבינו תם דאין זה קשטניי"ר שאינו קלוע:

דרכיה דרכי נועם. והאי מברז את הידים כקוצים שראשי עליו עשויין חדין כמחט:

[י]**האמת** והשלום אהבו. וזה אינו לא אמת ולא שלום שהוא עשוי לסם המות כך פירש הקונטרס ועל חנם הוזקק לומר טעם בפני עצמו אבל קרא דכל חד שייך אתרוייהו ומתוך פירושו משמע דהירדוף היינו הרדופני בפרק אלו טרפות (חולין דף נח:) אחוזת דם והמעושנת ושאכלה הרדופני שהוא סם המות לבהמה ואי אפשר לומר כן כדמוכח בפ' כל שעה (פסחים דף לט. ושם) גבי מרור דקא חשיב הרדופני גבי ירקות שאדם יוצא בהן ידי חובתו בפסח והירדוף פסל התם משום דמה מצה מין זרעים אף מרור מין זרעים אלא היינו דלא חשיב לא נועם ולא שלום לפי שראשי עליו חדין ועוקצין את הידים והאי טעמא לא הוי מצי למימר גבי מרור שיכול לכותשו או להסיר עוקציו ולאכול אבל הכא גבי נטילת לולב צריך כל המינים כדרך גדילתן[ח]:

תלתא טרפי בחד קינא. שלשה עלין בקן אחד ויוצאין מתוך עוקץ אחד כדפירש[ז] בקונטרס וכן פירש תרי וחד שני עלין בעוקץ אחד ועלה אחד מלמטה ועולה ורוכב על השנים וחומרא גדולה הוא דאינו מצוי ושמא בחד קינא מיקרי כשהם סמוכים ודבוקים זה בזה אע"פ שכל אחד בעוקצו (ומיהו[ח]) תלתא בקינא חד הוו יתבי כדאמר פרק הכונס (ב"ק דף נח:) שלשה דקלים (ד) בשורה אחת וכמו כן שלשה עלין [אינן[ט]] מעוקץ אחד[ט]:

גמרא

א) ואיכא דרמי ליה מירמא תנן ציני הר הברזל כשר והתניא פסולה אמר אביי לא קשיא כאן שראשו של זה מגיע לצד עיקרו של זה כאן שאין ראשו של זה מגיע לצד עיקרו של זה א) אמר רבי מריון אמר ר' יהושע בן לוי ואמרי לה תני רבה בר מרי משום רבן יוחנן בן זכאי שתי תמרות יש בגיא בן הנם ועולה עשן מביניהם וזהו ששנינו ציני הר הברזל כשרות וזו היא פתחה של גיהנם: לולב שיש בו שלשה טפחים: אמר רב יהודה אמר שמואל א) שיעור הדס וערבה שלשה ולולב ארבעה כדי שיהא לולב יוצא מן ההדס טפח ורבי פרנך אמר רבי יוחנן ב) שדרו של לולב צריך שיצא מן ההדס טפח תנן ג) לולב שיש בו ג' טפחים כדי לנענע בו כשר אימא וכדי לנענע בו כשר מר כדאית ליה ומר כדאית ליה תא שמע שיעור הדס וערבה שלשה ולולב ארבעה מאי לאו בהדי עלין לא לבר מעלין גופא ד) שיעור הדס וערבה שלשה ולולב ארבעה ר' טרפון אומר באמה בת חמשה טפחים אמר רבא שרא ליה מריה לר' טרפון השתא עבות שלשה לא משכחינן בת חמשה מבעיא כי אתא רב דימי אמר אמה בת ששה טפחים עשה אותה בת חמשה צא מהן שלשה להדס והשאר ללולב כמה הוו להו תלתא ותלתא חומשי קשיא דשמואל אדשמואל הכא אמר רב יהודה אמר שמואל שיעור הדס וערבה שלשה והתם אמר רב הונא אמר שמואל הלכה כרבי טרפון לא דק אימר דאמרינן לא דק לחומרא לקולא מי אמרינן לא דק כי אתא רבין אמר ה) אמה בת חמשה טפחים עשה אותה ששה צא מהן שלשה להדס והשאר ללולב כמה הוי להו תרי ופלגא סוף סוף קשיא דשמואל אדשמואל לא דק והיינו לחומרא לא דק דאמר רב הונא אמר שמואל הלכה כרבי טרפון: **מתני'** ז) הדס הגזול ח) והיבש פסול של אשרה ושל עיר הנדחת פסול נקטם ראשו נפרצו עליו י) או שהיו ענביו מרובות מעליו פסול ואם מיעטן כשר ואין ממעטין בי"ט: **גמ'** תנו רבנן א) ענף עץ עבות שענפיו חופין את עצו ואי זה הוא הוי אומר זה הדס ואימא זיתא בעינן עבות וליכא ואימא דולבא בעינן ענפיו חופין את עצו וליכא ואימא הירדוף אמר אביי ב) דרכיה דרכי נועם וליכא רבא אמר מהכא ג) האמת והשלום אהבו תנו רבנן קלוע כמין קליעה ודומה לשלשלת זהו הדס רבי אליעזר בן יעקב אומר ענף עץ עבות עץ שטעם עצו ופריו שוה הוי אומר זה הדס תנא עץ עבות כשר ושאינו עבות פסול היכי דמי עבות אמר רב יהודה ז) והוא דקיימי תלתא תלתא טרפי בקינא רב כהנא אמר אפילו תרי וחד רב אחא בריה דרבא מהדר אתרי וחד הואיל ונפיק מפומיה דרב כהנא ה) אמר ליה מר בר אמימר לרב אשי א) אבא ח) להוא הדס שוטה קרי ליה ת"ר נשרו רוב עליו ונשתיירו בו מיעוט כשר ובלבד שתהא עבותו קיימת הא גופא קשיא אמרת נשרו רוב עליו כשר והדר תני ובלבד שתהא עבותו קיימת כיון דנתרי להו תרי עבות היכי משכחת לה אמר אביי משכחת לה באסא

רש"י

ואיכא דרמי להו מירמא. למתני' וברייתא ואגב רמיא דידהו אתמר לאביי לשנוייהו: **שתי תמרות.** שני דקלים: **גיא בן הנם.** סמוך לירושלים: **שיהא לולב יוצא למעלה מן ההדס.** כשם שהוא גבוה במינו מכולן: **שדרו.** לבד (א) שהעלים ארוכים למעלה לאחר שכלתה השדרה שאין עוד עלין דבוקין ועולין בו: **אימא וכדי לנענע.** ומה שיוצא למעלה מן האגד הוא המנענע: **מר כדאית ליה כו'.** לשמואל טפח עם עליו ולר' יוחנן טפח שדרה: **מאי לאו בהדי עלין.** ותיובתא דר' יוחנן: **באמה בת חמשה.** קא סלקא דעתיה דהכי קאמר צריך להיות הדס וערבה אמה בת חמשה טפחים: **שרא ליה מריה.** ימחול לו רבונו כלומר צריך הוא לבקש מחילה על דבריו: **עבות שלשה לא משכחינן.** שלשה טפחים אין אנו יכולין למצוא שיהא עבות כראוי קלוע כמין קליעה ודומה לשרשרת כדלקמן ורוב הארוכין הדס שוטה הם והוא אומר לנו באמה בת חמשה ומטריח על ישראל: **כי אתא רב דימי.** פרשה לדר' טרפון ואמר דהא דר' טרפון חומרא זוטא היא דאיהו נמי שלשה קאמר אלא שמשער בטפחים גדולים וה"ק ליה לתנא קמא הטפחים האלו יהו גדולים שיהו חמשה מהן ממלאין אמה בינונית שהן ו' טפחים בינוניים: **אמה בת ששה.** חתוך בטפחים גדולים ועשה הימנה חמשה חלקים ובהן תשער שלשה להדס וטפח יותר ללולב: **והשאר ללולב.** רביע[ג] שהוספת ללולב יהא בטפח גדול כאלו: **כמה הוו להו.** להדס וערבה תלתא טפחים בינוניים ותלתא חומשי: **לא דק.** שמואל בשיעוריה ונקט שלשה: **אמה בת חמשה טפחים.** בינוניים חלוק אותה לששה חלקים בטפחים קטנים ובהן שיעור שלשה להדס וארבעה ללולב ורבי טרפון לקולא והכי משמע מלתיה בברייתא דקאמר ליה לתנא קמא אותן שלשה טפחים שאנו משערין בהן וסתם שלשה טפחים חצי אמה הן טפחים הללו קטנים יהיו ולא יהו אלא חצי אמה באמה בת חמשה: **לא דק.** שמואל בשיעור (ב) שלשה דסגי בתרי ופלגא כר' טרפון: **מתני' נפרצו** עליו. **נשרו:** ענביו. פרי שבו שדומה לענב: **גמ' ענף עץ עבות.** שכולו ענף שהעץ מחופה בעלין ע"י שהן עשויין בקליעה[ג] ושוכבין על אפיהן[ד]: **ואימא זיתא.** כולו עלין ארוכים ורצופים ומתוך שהן מרודין מכסין את העץ: **בעינן עבות.** מעשה שרשרת שיהו מורכבין זה על זה: **דולבא.** עץ ערמון קשטניי"ר קלוע הוא אבל אין עליו רצופין לכסות כל עצו: **הירדוף.** כמין קליעה עשויין עליו: **דרכי נועם.** והאי מברז בריז את הידים כקוצים שראשי עליו עשויין חדין כמחט: **האמת והשלום אהבו.** וזה אינו לא אמת ולא שלום שהוא עשוי לסם המות: **תלתא תלתא בחד קינא.** שלשה עלין בקן אחד יוצאין מתוך עוקץ אחד: **תרי וחד.** שני עלין בעוקץ אחד ועלה אחד מלמטה ועולה ורוכב על השנים: **מהדר אתרי וחד.** אף על גב דתלתא בחד קינא כל שכן דכשר הואיל ונפק מפומיה דרב כהנא: **אבא להוא.** דתרי וחד הדס שוטה קרי ליה: **רוב עליו.** תרי מכל עבות: **אסא**

מסורת הש"ס עם הוספות

א) עירובין דף יט. ע"ש, ב) נדה כו., ג) [לעיל כט:], ד) [תוספ' פ"ב], ה) כעי"ז בפסחים קיד: וסנהדרין עב., ו) חולין קמא: [וע"ע תוס' נדה כו. ד"ה שדרה], ז) [עי' תוס' שם], ח) לקמן מה:, ט) [וע"ע תוספות ב"ק לב: ד"ה גבי].

הגהות הב"ח

(א) רש"י ד"ה שדרו לבד מעלין שהעלים: (ב) ד"ה לא דק וכו' בשיעורא ונקט שלשה דסגי: (ג) תוס' ד"ה צא מהן וכו' בטפח גדול כאלו: (ד) ד"ה תלתא וכו' שלשה דקלים בשורש אחד וכמו כן:

גליון הש"ס

גמ' ואיכא דרמי ליה מירמא. כעין זה לעיל דף טז ע"א ר"ה דף כז ע"ב ב"ב דף יט ע"א ודף כו ע"א:

תורה אור השלם

א) וּלְקַחְתֶּם לָכֶם בַּיּוֹם הָרִאשׁוֹן פְּרִי עֵץ הָדָר כַּפֹּת תְּמָרִים וַעֲנַף עֵץ עָבֹת וְעַרְבֵי נָחַל וּשְׂמַחְתֶּם לִפְנֵי יְיָ אֱלֹהֵיכֶם שִׁבְעַת יָמִים: [ויקרא כג, מ]

ב) דְּרָכֶיהָ דַרְכֵי נֹעַם וְכָל נְתִיבוֹתֶיהָ שָׁלוֹם: [משלי ג, יז]

ג) כֹּה אָמַר יְיָ צְבָאוֹת צוֹם הָרְבִיעִי וְצוֹם הַחֲמִישִׁי וְצוֹם הַשְּׁבִיעִי וְצוֹם הָעֲשִׂירִי יִהְיֶה לְבֵית יְהוּדָה לְשָׂשׂוֹן וּלְשִׂמְחָה וּלְמֹעֲדִים טוֹבִים וְהָאֱמֶת וְהַשָּׁלוֹם אֱהָבוּ: [זכריה ח, יט]

ליקוטי רש"י

ציני. דקלים. **כשרות.** ללולב [עירובין יט.]. **שדרו של לולב וכו'.** לבד אורך העלין, שדרה קרי כל זמן שהעלין הולכין ומתחברין ומוסיפין ואחר שכלתה השדרה גבוהין אורך העלין למעלה [נדה כו.]. **כדי לנענע בו.** מפרש בגמרא שלשה טפחים תחת השדרה כנגד אורכו של הדס וטפח יותר כדי לנענע דבעינן נענוע כדלקמן (דף לז:) מעלה ומוריד מוליך ומביא לעצור רוחות רעות וטללים רעים [לעיל כט:].

הגהות וציונים

א] גי' הרא"ש א"ל מר בריה דרב אשי: ב] בדפו"ר רביעי: ג] צ"ל כקליעה (באה"מ): ד] בדפו"ר ובר"ן ושוכבין על אביהן ועי' רש"ש מה שמסיק מזה להלכה: ה] מהר"ם (גליון): ו] בדפו"ר הוא דיבור אחד עם ד"ה דרכיה, וכן מסתבר דהכל הוא לשון רש"י: ז] צ"ל כך פירש וכ"ה בדפו"ר: ח] גי' מהר"ם וכן או כמו (גליון) וע"ש עוד: ט] מהר"ם

חשק שלמה על ר"ח א) נראה דל"ל כי אתא רב דימי אמר באמה וכו'. ב) נראה דל"ל לכל טפח מהטפחים חומש אחד. ג) אולי צ"ל ולחכמים באלו ג' טפחים שהן שיעור חצי אמה של ג"ע.

גמרא

באסא מצראה דקיימי שבעה בחד קינא דכי נתרי ארבעה פשו להו תלתא אמר אביי ש"מ האי אסא מצראה כשר להושענא פשיטא מהו דתימא [א] הואיל ואית ליה שם לווי לא מתכשר קא משמע לן ואימא הכי נמי עץ עבות אמר רחמנא מכל מקום ת"ר [א] יבשו רוב עליו ונשארו בו שלשה בדי עלין לחין כשר ואמר רב חסדא ובראש כל אחד ואחד: נקטם ראשו: תני עולא בר חיננא נקטם ראשו ועלתה בו תמרה כשר בעי רבי ירמיה נקטם ראשו מערב יום טוב ועלתה בו תמרה ביו"ט מהו [ב] יש דחוי אצל מצות או לא ותפשוט ליה מהא דתנן [ג] [ב] כסהו ונתגלה פטור מלכסות כסהו הרוח חייב לכסות ואמר רבה בר בר חנה א"ר יוחנן [ג] לא שנו אלא שחזר ונתגלה אבל לא חזר ונתגלה פטור מלכסות והוינן בה כי חזר ונתגלה אמאי חייב לכסות הואיל ואידחי אידחי ואמר רב פפא זאת אומרת אין דחוי אצל מצות דרב פפא גופא מיבעיא ליה מיפשיט פשיט ליה דאין דחוי אצל מצות לא שנא לקולא ולא שנא לחומרא או דלמא ספוקי מספקא ליה לחומרא אמרינן לקולא לא אמרינן תיקו [ד] לימא כתנאי עבר ולקטן פסול דברי רבי אלעזר (בן[א]) צדוק וחכמים מכשירין סברוה דכ"ע [ד] לולב אין צריך אגד ואת"ל צריך אגד לא ילפינן לולב מסוכה דכתיב בה תעשה [ה] ולא מן העשוי מאי לאו בהא קמיפלגי דמאן דפסיל סבר אמרינן יש דחוי אצל מצות ומאן דמכשיר סבר לא אמרינן יש דחוי אצל מצות לא דכ"ע לא אמרינן יש דחוי אצל מצות [ו] והכא במילף לולב מסוכה קא מיפלגי מר סבר ילפינן לולב מסוכה ומר סבר לא ילפינן לולב מסוכה ואיבעית אימא אי סבירא לן לולב צריך אגד דכ"ע [ב] ילפינן לולב מסוכה והכא בלולב צריך אגד קא מיפלגי ובפלוגתא דהני תנאי דתניא [ז] לולב בין אגוד בין שאינו אגוד כשר ר' יהודה אומר אגוד כשר שאינו אגוד פסול מאי טעמא דר' יהודה יליף לקיחה לקיחה מאגודת אזוב כתיב הכא [א] ולקחתם לכם ביום הראשון וכתיב התם [ב] ולקחתם אגודת אזוב מה להלן אגודה אף כאן אגודה ורבנן לית להו לקיחה לקיחה מאן תנא להא דת"ר [ד] לולב [ח] מצוה לאוגדו ואם לא אגדו כשר מני אי רבי יהודה כי לא אגדו אמאי כשר אי רבנן מאי מצוה קא עביד לעולם רבנן ומצוה משום [ג] זה אלי ואנוהו: או שהיו ענביו מרובין: [ה] אמר רב חסדא דבר זה [ט] רבינו הגדול אמרו והמקום יהיה בעזרו לא שנו אלא במקום אחד אבל בשנים או שלשה מקומות כשר (א) א"ל רבא שנים

רש"י

אסא מצראה. גדל על המילר של שדה ומתוך שיש לו מקום פנוי הוא משבח ומגליח. ליטנא אחרינא אסא מגראה הדס מגרי: שלשה בדי עלין לחין. שלשה בדין ובכל בד ובד שלשה עלין לחין דבציר משלשה עלין לא הוי עבות: ובראש כל אחד. שיהו עלין הלחין בראשי הבדים אבל באמלעם לאו הדר הוא: ועלתה בו תמרה. כמין תמרה כעין הנמצא בעלי ערבה פעמים בעלין דבוק כמין פרי ירוק ולובעין בו הנשים לעיפיהם: ועלתה בו תמרה ביום טוב. משנאגד דבתלוש נמי סלקא ביה: יש דחוי אצל מצות. כלומר[ג] נוהגת תורת דחוי אצל מצות כשם שנוהגת אצל קרבנות דאם נראה ונדחה משנשחט' אמרת ידחה דהו לא הדר חזי הכא נמי הואיל ונדחה כשנקטם תו לא הדר מיחזי בעליית תמרה. והשתא לא דייק בין דחוי מעיקרא לנראה ונדחה דהאי דנקטם מעיו"ט לא נראה מעולם: כסהו. אדם לדם חיה או עוף: לא שנו. דכסהו הרוח חייב לכסות אלא שחזר ונתגלה: הואיל ואידחי. על ידי הרוח מכיסוי של מצוה כדקאמר דכי לא נתגלה פטור מלכסות: אידחי. לעולם ואפילו נתגלה: ואמר רב פפא. גר': דרב פפא גופיה. האי דיוקא דרב פפא מיבעיא לי' לר' ירמיה: מיפשט פשיט ליה. לתנא דתנא כסהו הרוח חייב לכסות דאין דחוי: לא שנא לחומרא. כי הכא דמחייב ליה בכיסוי משום טעמא דאין דחוי: ולא שנא לקולא. כי ההיא דר' ירמיה דאי אמרי' אין דחוי הוי כשר ואם יש דחוי הוי פסול ואמרינן אין דחוי ומכשרינן: או דלמא מספקא ליה. לתנא ומספיקא לחומרא הוא דמחייב ליה בכיסוי שמא אין דחוי: אבל לקולא. כגון לענין תמרה: לא אמרינן. אלא פסלינן שמא יש דחוי או אין דחוי[ד]: עבר ולקטן. לעינבי הדס שהיו מרובין מעלין ותנן אם מיעטן כשר ואין ממעטין ביו"ט משום שבות שדומה למתקן כלי ומכשירו ואם עבר ומיעטן פסול כדמפרש טעמא ואזיל: סברוה. רבנן דבי מדרשא דבעו למימר דהך פלוגתא ביש דחוי ואין דחוי היא: דכ"ע. רבנן ור' אלעזר בר' לדוק: לולב אין צריך אגד. ולא שייך ביה עשיה דלוקי טעמא דר' אלעזר דפסל משום תעשה ולא מן העשוי בפסולות ואי"נ צריך אגד אפ"ה משום תעשה ולא מן העשוי לא מיפסיל דהא בדידיה לא כתיב תעשה: [ה] ולולב מסוכה לא יליף. הלכך מהשתא ליכא למיפסליה אלא משום דחוי דכיון שאגדו בפסול ונקרא עליו שם לולב של מצוה בשעת דחוי נדחה לעולם ואע"ג דלא נראה ונדחה הוא אלא דחוי מעיקרא. והאי דנקיט פלוגתייהו במיעטן ביום טוב משום דסתמא בתר דאגדיה הוא דהא ביום טוב לא אגיד ליה ואי לא נריך אגד אילטריך למינקט ביום טוב משום דאי לאו דקדש היום אכתי לא חל עליה זמן מצוה ולא שם מצוה למקרייה דחוי: ומאן דמכשר סבר. אין דחוי לענין מצוה אלא לענין קדושה כגון קרבנות: לא דכ"ע לא אמרי' יש דחוי במצוה. וטעמא דמאן דפסל משום תעשה ולא מן העשוי הוא דקסבר לולב נריך למיגד ושייך ביה עשיה והכא במילף לולב מסוכה פליגי: ילפינן. בבנין אב הואיל וזה בעשיה וזה בעשיה מה זה ולא מן העשוי אף זה ולא מן העשוי: ואנוהו. התנאה לפניו: רבינו. (ב) רב: במקום א'. שהענבים כולן ביחד ומיהו מרובין הן על העלין שבכל ההדס: הכי גרסינן לא שנו אלא במקום אחד אבל בשנים ושלשה מקומות כשר אמר ליה רבא שנים ושלשה מקומות הוה ליה מנומר ופסול. הכי[ו] גרסינן לה לקמן[ל] לענין עלתה חזזית באתרוג: מנומר

תוספות

ואימא הכי נמי. תימה מאי ס"ד למיפסליה משום שם לווי מידי הדס כתיב בקרא הא אפי' הירדוף מכשרינן אי לאו משום דכתיב דרכיה דרכי נועם:

נקטם מערב יו"ט ועלתה בו תמרה ביו"ט מהו. אף על פי שבקונטרס הזכיר נראה ונדחה הא דהכא דחוי מעיקרא הוא כיון דבתחלת יו"ט לא חזי כדמוכח לקמן גבי אשחור מעיו"ט ונהי דגבי קדשים פשיטא לן דדחוי מעיקרא הוי דחוי גבי מפריש נקבה לפסחו בפ' מי שהיה טמא (פסחים ד' לח. ושם) וגבי בהמה של שני שותפים בפ"ק דזבחים (ד' יב. ושם) ובפ"ק דקדושין (ד' ז. ושם) גבי מצוה מיבעיא לן וכי תימא הא דאסקינן[ט] [ז] גבי אשחור תפשוט דדחוי מעיקרא לא הוי דחוי לא דמיין להכא כדפרישנא לעיל[ל] דשאני התם דבידו ללקט ואפי' בקדשים מכשירין מה"ט במסכת זבחים פ' כל הפסולין (דף לד: ושם) דתנן גבי קבל הכשר ונתן לפסול יחזיר לכשר ופריך בגמ' וליהוי דחוי ומשני רב אשי כל שבידו לא הוי דחוי ומיהו לא לגמרי דמי להאי דינא דהא נראה ונדחה הוא ולקמן מסקינן [ס] דלא תפשוט מיני' נראה ונדחה חוזר ונראה אע"ג דבידו ללקטן וכן בההיא דהפריש קרבן והמיר דת[ס] דבידו לחזור ואפילו הכי אמרינן פ"ק דזבחים (ד' יב: ושם) הואיל ונדחה ידחה עוד אמר בזבחים פרק קדשי קדשים (ד' נט. ושם) כל הקדשים שנשחטו עד שלא נפגם המזבח ואח"כ נפגם המזבח פסולין דהואיל ונדחה ידחה אע"פ שבידו לתקן וצריך לחלק בדברים והא דמדמי הכא ההיא דכיסוי הדם דבידו לגלות מכל מקום היה לו לחשבו דחוי הואיל ונפטר מלכסות לא נתחייב להוציאו מן הדחוי כדי לחזור ולכסות והא דמייתי לימא כתנאי מעבר ולקטן הוה מצי לדחויי דמ"ד התם אין דחוי משום דבידו לתקן אבל הכא דאין בידו לתקן יש דחוי[מ]: והכא במילף לולב מסוכה קמיפלגי. והוה מצי לאשמועינן פלוגתייהו בליקטן בהיתר כגון מערב יום טוב לאחר שאגדן והא דנקט פלוגתייהו בליקטן באיסור כגון ביו"ט לאשמועי' דאפילו הכי חכמים מכשירין דאין דחוי:

שנים

עין משפט נר מצוה

לא א טוש"ע או"ח סי' תרמו סעיף ח:

לב ב ג מיי' פי"ד מהל' שחיטה הל' ז סמג עשין פד טוש"ע יו"ד סי' כח סעיף יא:

לג ד מיי' פ"ז מהלכות לולב הלכה ו סמג עשין מד טוש"ע או"ח סי' תרנא סעיף א:

ליקוטי רש"י

עבר ולקטן. ענבי ההדס דתנן לקמן (דף לג:) אם היו ענביו מרובין מעליו פסול דהוה ליה מנומר ולא הדר הוא ואם מיעטו כשר ואין ממעטין בי"ט דמתקן מנא להכשיר את הפסול וקתני בברייתא עבר על דברי חכמים שאמרו אין ממעטין בי"ט ולקטן בי"ט פסול. ילפינן לולב מסוכה. בבנין אב מה מצינו בסוכה שיש בה מעשה והקפידה תורה על העשוי להיות פסול אף לולב כן. לא ילפינן לולב מסוכה. לפסול בה את העשוי. ואיבעית אימא. אם הוה סבירא להו לתרוייהו לולב צריך אגד ושייכא ביה עשיה דכו"ע ילפי לולב מסוכה [לעיל יא:].

רבינו חננאל

באסא מצראה שעליו צרין וקיימי ז' בקינה ונתרי ד' מינייהו דאינון רובא ונשתיירו תלתא כיון דקרינן ביה עבות כשרה ואע"ג דאינון מיעוטא א) פשיטא סד"א כיון דקרו ליה אסא מצראה שם לווי הוה קמ"ל עץ עבות אמר רחמנא מ"מ: ירושלמי תני הדס והערבה ג' ולולב ד' ב) כרב דימי דאמר באמה בת ה' דברי ר' טרפון וחכ"א באמה בת ו' על דעתיה דר' טרפון פושכין רברבין על דעתיה דרבנן פושכין דקיקין לולב טפח שדרו של לולב צריך להיות היוצא מן ההדס טפח שיליא טפח (זה מצאתי בצד הדף המעתיק) (השיב אביי במרירתא דאגמא ואמר [לעיל יג] כל שנשתנה שמו קודם מתן תורה ובאתה תורה והקפידה עליו זהו שם לווי סבר אביי שאין עליך לדוק בדוקיא הזו אלא בדברים שנשתנו שמותן קודם מתן תורה ובאתה תורה והקפידה עליו ונקרא בפי' בתורה כשם השני שנשתנה אליו ולא נקרא בשם הראשון כגון זה חוששין לשם לווי ואין כשר אלא שנקרא סתם ודברים שנשתנה שמן אין אנו יודעים אותן אלא זה רבותינו הודיעונו שלא נשתנו שמן ובשמועה באלו טריפות [ד' סב] בתורין של רחבה): ת"ר יבשו רוב עליו ונשתיירו בו לחים כשר אמר רב חסדא ובראש

מסורת הש"ס עם הוספות

א) [לקמן לד.], ב) חולין פז. ע"ז מז., ג) לעיל יא: [ע"ש ובתוס' שם ד"ה דברי ר"ש בן יהולדק], ד) [לעיל ל: ושם נסמן], ה) [לעיל יא: ושם נסמן], ו) [שם], ז) מנחות כז. לעיל יא: [לעיל לא: תוספתא פרק ב], ח) מנחות כז. לעיל יא., ט) [לקמן לה:], י) לה., כ) לקמן ע"ב, ל) לב. סוד"ה באשרה, מ) [וע"ע תוס' זבחים לד: ד"ה כל שבידו ועוד שם נט. ד"ה עד שלא ותוס' מנחות נט: ד"ה כלן].

הגהות הב"ח

(א) גמ' או שלשה מקומות כשר אמר רבא שנים: (ב) רש"י ד"ה רבינו רב. נ"ב בבכורות פ' מומין אלו דף מה וכן בפרק בא סימן דף מט איכא נמי כהאי סוגיא אמר רב חסדא דבר זה רבינו הגדול אמרו המקום יהיה בעזרו כו' ופרש"י רבינו רב ואע"ג דבפ' החולץ דף מה קאמר כי אתא רב דימי א"ר יצחק בר אבדימי משום רבינו אמרו נכרי ועבד הבא על בת ישראל הולד ממזר ופרש"י רבינו רבי היינו משום דהתם אי אפשר לפרש רבינו רב דרב הולד כשר אית ליה ובפ"ק דר"ה סוף דף יט פרש"י נמי רבינו רב:

גליון הש"ס

גמ' יש דחוי אצל מצות. עיין סוטה דף טו ע"ב תוס' ד"ה נתאכמו: שם אר"ח דבר זה רבינו הגדול אמרו. כעין זה לקמן דף לה ע"ב: [מכת"י תוס' ד"ה נקטם וכו' ולקמן מסקינן דלא תיפשוט מיני' נראה ונדחה חוזר ונראה. ע' בסוטה דף טו ע"ב ד"ה נתאכמו וכו']:

תורה אור השלם

א) וּלְקַחְתֶּם לָכֶם בַּיּוֹם הָרִאשׁוֹן פְּרִי עֵץ הָדָר כַּפֹּת תְּמָרִים וַעֲנַף עֵץ עָבֹת וְעַרְבֵי נָחַל וּשְׂמַחְתֶּם לִפְנֵי יְיָ אֱלֹהֵיכֶם שִׁבְעַת יָמִים: [ויקרא כג, מ]

ב) וּלְקַחְתֶּם אֲגֻדַּת אֵזוֹב וּטְבַלְתֶּם בַּדָּם אֲשֶׁר בַּסַּף וְהִגַּעְתֶּם אֶל הַמַּשְׁקוֹף וְאֶל שְׁתֵּי הַמְּזוּזֹת מִן הַדָּם אֲשֶׁר בַּסָּף וְאַתֶּם לֹא תֵצְאוּ אִישׁ מִפֶּתַח בֵּיתוֹ עַד בֹּקֶר: [שמות יב, כב]

ג) עָזִּי וְזִמְרָת יָהּ וַיְהִי לִי לִישׁוּעָה זֶה אֵלִי וְאַנְוֵהוּ אֱלֹהֵי אָבִי וַאֲרֹמְמֶנְהוּ: [שמות טו, ב]

הגהות וציונים

א] צ"ל ברבי (גליון): ב] נדצ"ל כו"ע (כמו לעיל יא ע"ב): ג] בדפו"ר כלום: ד] ג' תיבות או אין דיחוי ליתא בדפו"ר ולכאורה הוא מיותר, ועי' חילופי גירסאות בילקוט מפרשים וברש"ש: ה] הוא דיבור אחד עם דיבור הקודם (רש"ש): ו] צ"ל והכי גרסינן לה (בארות המים): ז] צ"ל הא אסקינן (רש"ש) ובדפו"ר איתא והא דאסקינן (תיבות וכי תימא ליתא): ח] בדפו"ר ונשתמד

כל אחד ואחד נקטם ראשו של הדס פסול. עלתה בו תמרה כשר עלתה ביו"ט מאי ואמרינן מאי קמיבעיא ליה יש דיחוי אצל מצות או לא דאם נראה ונדחה ונראה כיון שנדחה נדחה או דילמא כיון שחזר ונראה כשר דהא חזר לכשירותו. ואמרינן תפשוט ליה מהא דרב פפא דאמר זאת אומרת אין דיחוי אצל מצות ואמרינן היא גופא מיבעיא ליה הא דרב פפא פשיטא ליה דאין דיחוי אצל מצות ל"ש לקולא ול"ש לחומרא או דילמא לחומרא פשיטא ליה לקולא מספקא ליה. ואתינן למיפשטה מהא דתניא עבר וליקט הענבים מן ההדס פסול דברי ר' שמעון בן צדוק וחכמים מכשירין ואסיקנא לא דכ"ע אין דיחוי אצל מצות ולולב צריך אגד ובמילף לולב מסוכה פליגי כו' עד והכא בלולב צריך אגד ובפלוגתא דהני תנאי דתניא לולב בין אגוד בין שאינו אגוד כשר ר' יהודה אומר אגוד כשר שאינו אגוד פסול. ואסיקנא כמאן אזלא הא דתניא לולב צריך לאגדו לא אגדו כשר אי כר' יהודה כי לא אגדו אמאי כשר

חשק שלמה על ר"ח א) נראה דחסר בד' רבינו אמר אביי ש"מ האי אסא מצראה כשר להושענא. ב) לכאורה היה נראה דנתחלף התיבות כאן וצ"ל ולולב ד' באמה בת ה' דברי ר"ט וחכ"א באמה בת ו' על דעתיה וכו' פושכין רברבין [כרב דימי לעיל ל"ב ב'] על דעתיה דרבנן וכו' כצ"ל.

הדפסה ברזולוצית מסך - להדפסה איכותית הדפס ישירות מן התכנה
תלמוד בבלי <עוז והדר> - ט סוכה תלמוד בבלי עמוד מס : // הודפס ע"י אוצר החכמה

שנים ושלשה מקומות הוי מנומר ופסול אלא אי אתמר הכי אתמר או שהיו ענביו מרובין מעליו פסול אמר רב חסדא דבר זה (א) רבינו הגדול אמרו והמקום יהיה בעזרו [א] ל"ש אלא ענביו שחורות אבל ענביו ירוקות מיני דהדס הוא וכשר אמר רב פפא [ב] אדומות כשחורות דמיין דא"ר חנינא האי דם [ג] שחור אדום הוא אלא שלקה: אם מיעטן כשר: דמעטינהו אימת אילימא מקמיה דלאגדיה פשיטא אלא לבתר דלאגדיה דחוי מעיקרא הוא תפשוט מינה דחוי מעיקרא לא הוי דחוי לעולם בתר דאגדיה וקסבר אגד הזמנה בעלמא הוא והזמנה בעלמא לאו כלום הוא: ואין ממעטין ביו"ט: [ג] הא עבר ולקטן מאי כשר דאשחור אימת אילימא דאשחור מאתמול דחוי מעיקרא הוא תפשוט מינה דחוי מעיקרא דלא הוי דחוי אלא לאו דאשחור ביום טוב נראה ונדחה הוא שמעת מינה נראה ונדחה חוזר ונראה לא לעולם דאשחור מעיקרא דחוי מעיקרא דלא הוי דחוי תפשוט מינה אבל נראה ונדחה חוזר ונראה לא תפשוט ת"ר אין ממעטין ביום טוב משום ר' אליעזר [א] בר' שמעון אמרו ממעטין והא קא מתקן מנא ביו"ט אמר רב אשי [ד] כגון שלקטן לאכילה ור' אליעזר בר' שמעון סבר לה כאבוה דאמר דבר שאין מתכוין מותר והא אביי ורבא דאמרי תרוייהו מודה [ג] ר"ש בפסיק רישיה ולא ימות הב"ע דאית ליה הושענא אחריתי ת"ר הותר אגדו ביו"ט אוגדו כאגודה של ירק ואמאי [ה] ליענביה מיענב הא מני ר' יהודה היא דאמר [ז] עניבה קשירה מעלייתא היא אי ר' יהודה אגד מעלייתא בעי האי תנא סבר לה כוותיה בחדא ופליג עליה בחדא: **מתני'** [ו] ערבה גזולה [ז] ויבשה פסולה [ח] של אשרה ושל עיר הנדחת פסולה [ט] נקטם ראשה נפרצו עליה והצפצפה פסולה כמושה ושנשרו מקצת עליה ושל בעל כשרה: **גמ'** ת"ר [א] ערבי נחל הגדילין על הנחל דבר אחר ערבי נחל שעלה שלה משוך כנחל תניא אידך ערבי נחל אין לי אלא ערבי נחל של בעל ושל הרים מניין ת"ל ערבי נחל מכל מקום

אבא

שנים ושלשה מקומות נמי מתחזי כמנומר ופסול. אית ספרים דגרסי אדרבה כדאשכחן לקמן [ח] גבי עלתה חזזית ולפי אותה גירסא קשה [ט] דכי מסיק אלא אי איתמר הכי איתמר הוה מצי לאסוקי איפכא אם מעטו כשר לא שנו אלא במקום אחד דאותו מיעוט ענבים הנשארים הוו במקום אחד דכי האי גוונא מסיק לקמן גבי חזזית אבל אי לא גרסינן אדרבה ניחא דמשמע ליה הסברא שהכל שוה לענין ענבים אע"פ שחלוקין לענין חזזית:

לעולם בתר דאגדן וקסבר אגד הזמנה בעלמא הוא. זו גירסת הקונטרס ואית ספרים דגרסי וקסבר לולב אין צריך אגד ואת"ל צריך אגד הזמנה בעלמא הוא ולא יתכן כלל דאי צריך אגד א"כ מיפסיל משום תעשה ולא מן העשוי אי ילפינן לולב מסוכה כדאמרינן לעיל (דף יא:):

תפשוט מינה דחוי מעיקרא לא הוי דחוי. לענין מצות דוקא כדפירש' לעיל [י] ובעיא דנקטם נמי לא איפשיטא כדפיר' נמי לעיל: **מודה** ר"ש בפסיק רישיה ולא ימות. עיקר מילתייהו פ' ר' אליעזר דמילה (שבת קלג.) גבי בשר (א) אע"ג שיש שם בהרת יקוץ וא"ת בסוף פרק ספק אכל (כריתות דף כ: ושם) גבי חותה גחלים בשבת והובערו מאליהן אמר דמאן דמחייב סבר לה כרבי יהודה בדבר שאין מתכוין ומאן דפטר כר"ש ועל כרחיך פסיק רישיה הוא מדמחייב לרבי יהודה דבמילתא דלאו פסיק רישיה ליכא אלא איסורא בעלמא וא"כ לר"ש אמאי פטור וי"ל דאין מתכוין דהתם היינו דאין חושש בהבערתם לכך פטור לר"ש משום דהוי מלאכה שאינה צריכה לגופה כמו חופר גומא ואין צריך אלא לעפרה דפטור לר' שמעון [כ] אע"פ דפסיק רישיה הוא וכן הכל חלזון והפוצעו בשילהי כלל גדול (שבת דף עה.) וכן הא דמשני הכא דאית ליה הושענא יתירא היינו משום דאז הוי מלאכה שאינה צריכה לגופה ואע"ג דאפילו לר"ש פטור אבל אסור הכא שרי משום מצוה ובפ"ק דכתובות (דף ו. ושם) גבי מסוכריא דנזייתא הארכנו ובקונטרס פירש כאן דכי אית ליה הושענא אחריתי אין כאן תיקון כלי [ל]:

ואתת

מנומר ופסול. דלאו הדר הוא שהרי הענבים שחורות והעלין ירוקין. מנומר טל"ש בלע"ז: **אלא שהענבים** [ב] **שחורות.** שכבר התחילו לייבש ומשחירין ומתחלתן ירוקין הם: **מיני דהדס נינהו.** שמראיהן שוה לו ואינו נראה מנומר: **אדומות כשחורות דמיין.** דלאו מין ירוק הוא וזהו שחוריתן ולכשייבשו מעט יותר יהיו שחורים: **דא"ר חנינא.** לענין דם נדה: **דם שחור.** באמת אדום הוא: **אלא שלקה.** לפיכך טמאוהו כדתנן (נדה דף יט.) חמשה דמים טמאין באשה האדום והשחור כו': **פשיטא.** אמאי נפסליה לא מן העשוי יש כאן שהרי נאגד בהכשר ולא משום דחוי יש כאן שהרי לא קרא שם מצוה עליה בדחוי: **אלא בתר דאגדיה.** ואשמעינן האי תנא דלולב מסוכה לא ילפינן למיפסליה משום מן העשוי בפסול מיהו משום דחוי הוה לן למיפסליה שהרי נקרא עליו שם הושענא פסולה בשעת אגידתו ומדמכשר ליה ש"מ דחוי מעיקרא לאו דחוי הוא ונפשוט מינה פלגא דאיבעיא לן יש דחוי אצל מצות או אין דחוי נפשוט מהכא דדחוי מעיקרא לא אמרינן בה דהוי דחוי ולא הוי דחוי אא"כ נראה ביו"ט ואח"כ נדחה. כל שנדחה קודם יו"ט קרי דחוי מעיקרא: **הכי גרסינן לעולם בתר דאגדיה וקא סבר אגד הזמנה בעלמא הוא.** אין אגודתו קריאת שם להיות חל עליו שם לולב פסול לדחות והלכך אפילו דחוי מעיקרא אין כאן עד שיקדש עליו היום ועודנו בפסולו דכיון דמטא זמן מצוה ולא חזי ליה מיקרי דחוי אבל מקמי הכי לאו דחוי הוא: **הא מעטינהו ביו"ט כשר.** ואע"ג דנאגד כבר דהא ביו"ט לא אגיד ליה: **ודאשחור ענבים אימת.** דאילו ירקות [ג] לא פסלי: **דחוי מעיקרא הוא.** דהא מטא זמן מצוה ולא חזי והוה ליה דחוי מעיקרא: **אלא דאשחור ביו"ט.** והרי נראה ביו"ט ונדחה כשהשחירו: **ש"מ כו'.** בתמיה: **תפשוט מיניה כו'.** דודאי דחוי מעיקרא עדיף מנראה ונדחה דמה שלא נראה למצוה מעולם עד עכשיו השתא הוא דמיתחזי והוי כקרבן שהוקדש עכשיו ומתחלתו מחוסר זמן היה [ה] אבל נראה למצוה ונדחה ממנה הוה ליה דחוי: **מתקן מנא.** שהיה פסול ומכשירו: **שלקטן.** לענבים הללו מן ההדס על מנת לאוכלן ואינו מתכוין להכשירו: **והא מודי ר"ש בפסיק רישיה ולא ימות.** באומר אחתוך ראש בהמה זו בשבת ואיני רוצה שתמות דכיון דא"א שלא תמות כמתכוין חשיב ליה וכי אמרינן דבר שאין מתכוין מותר היכא דאפשר ליה בלא איסור כגון גורר אדם מטה כסא וספסל ובלבד שלא יתכוין לעשות חריץ [ו] ואע"ג דאיכא למיחש דלמא עביד חריץ כיון דלא מתכוין להכי ואפשר לגרירה בלא חריץ כי עביד נמי חריץ דהוי מלאכה גמורה לא מיחייב אבל היכא דודאי עביד מודי: **לא צריכא דאית ליה הושענא אחריתי.** ולא צריך להאי הלכך אין כאן תיקון כלי דלא צריכא ליה לאכשורה ולא דמי השתא לפסיק רישיה דהתם איכא נטילת נשמה ממה נפשך והכא ליכא תיקון כלי אבל אי לא הוי אחריתי משוי ליה מנא דהא צריך להכי ואע"ג דלא מתכוין להכי אסור דהוי פסיק רישיה ולא ימות: **הותר אגדו.** של לולב ביו"ט אוגדו בכריכה בעלמא יכרוך האגד סביב ויתחוב ראשו בתוך הכרך כמו שאוגדין אגודת ירק ולא יקשור שני הראשים כאחד כשאר קשרים דקשר של קיימא מאבות מלאכות הוא וזה של קיימא הוא שאינו חושש להתירו עולמית: **ואמאי.** דחקת ליה בכי האי גוונא: **ליענביה מיענב.** והכי מקיים טפי ואיסור מלאכה ליכא דעניבה לאו קשירה: **ר' יהודה היא כו'.** במסכת שבת (דף קיג.) דתניא חבל דלי שנפסק אין קושרו אלא עונבו ר' יהודה אומר כורך עליו פונדא או פסקיא ובלבד שלא יעגבנו: **אי ר' יהודה קשר מעליא בעי.** כדתניא לעיל [ז] שאינו אגוד פסול דגמר מאגודת אזוב והאי לאו אגוד הוא: **האי תנא סבר לה כוותיה בחדא.** דעניבה קשירה היא לענין שבת: **ופליג עליה.** בלולב דאין צריך אגד. שמעינן מהכא דבעינן בלולב קשר גמור שיקשור שני ראשי האגד והאוגדן כאגודה של ירק לאו אגד הוא ואפילו רבנן דפליגי עליה דר' יהודה ואמרי לולב שאינו אגוד כשר מודו דמצוה לאוגדו כדתניא לעיל משום זה אלי ואנוהו ואוקימנא כרבנן: **מתני' ערבה גזולה ויבשה פסולה.** ללולב [ד] דלכם אכולהו קאי: **של אשרה ושל עיר הנדחת פסולה.** דכיון דלשריפה קאי כתותי מיכתת שיעוריה: **צפצפה.** מין ערבה ועלה שלה עגול כדאמרינן לקמן ופסיל לה מקרא: **כמושה.** פלרי"א: **ושל בעל.** גדילה בשדה שלא על הנחל ובגמרא יליף דכשרה: **בעל.** קרקע שאינה צריכה להשקות דסגי ליה במטר השמים כדאמרי' במשקין בית השלחין (מ"ק ד' ב) בעל לישנא דמייתבותא כמו כי יבעל בחור בתולה (ישעיה סב) ומתרגמינן ארי כמה דמתייתב עלם עם בתולתא. והאי דפליג להו במתני' בד' בבי ותני לולב באפי נפשיה והדס באפי נפשיה וכן ערבה וכן אתרוג ולא עירב ותני להו משום דיש בכל אחד מה שאין בחבירו דאילו ליגי הר הברזל לא שייך אלא בלולב וענביו מרובין מעליו לא שייך אלא בהדס ולפלפה לא שייכא אלא בערבה וערלה ותרומה לא שייכא אלא באתרוג הלכך איצטריכו ארבע בבי: **גמ' ערבי נחל הגדילות על הנחל.** נחלי מים מצוה בזו ומיהו של בעל כשרה כדלקמן כדכתיב ערבי לשון רבים: **משוך.** ולא עגול פרט לפלפה: **ושל הרים.** ערבה של הרים ולא לפלפה [ס]: **ערבי מ"מ.** לשון רבים:

אבא

עין משפט נר מצוה

לד א ב ג ד מיי' פ"ח מהלכות לולב הל' ה סמג עשין מד טור ש"ע או"ח סי' תרמו סעי' ב:

לה ה טוש"ע או"ח סי' תרנא סעיף א:

לו ו מיי' פ"ח מהל' לולב הל' א סמג עשין מד טוש"ע או"ח סי' תרמט סעיף א:

לז ז מיי' שם סמג שם טוש"ע או"ח סי' תרמז סעיף ב:

לח ח מיי' שם סמג שם טוש"ע או"ח סי' תרמט סעיף ג:

לט ט מיי' שם הלכה ו סמג שם טור ש"ע או"ח סי' תרמז סעי' ב:

רבינו חננאל

כשר ואי כרבנן מאי מצוה לעולם כרבנן ומצוה משום זה אלי ואנוהו: **פיסקא או שהיו ענביו.** פי' פירותיו מרובות מעליו פסול ואוקימנא בענביו שחורות או אדומות אבל אם היו ירוקות מינא דהדס אינון וכשר. **אם מיעטן** לאלו הענבים כשר דמעטינהו אימת אי מיקמי דלוגדיה פשיטא אלא בתר דאגדיה ש"מ דיחוי מעיקרא אינו דיחוי לעולם בתר דאגדיה ולולב אין צריך אגד ואגד מערב יו"ט הזמנה היא והזמנה לאו מילתא היא: **פיס' אין ממעטין [ביו"ט].** הא עבר ומיעטן כשר ואוקימנ' בדאשחור אלו הענבים מעיו"ט וש"מ דיחוי מעיקרו לא הוי דיחוי ולא מוקמינן לה בדאשחור ביו"ט ונראה ונדחה חוזר ונראה לא (א) מיבעיא לן: **ת"ר אין ממעטין ביו"ט** משום ר' אליעזר ב"ר שמעון אמרו ממעטין כגון שמלקטן לאכילה ומשום הכי לא אמרינן מתקן מנא הוא וסבר ליה כאבוה דאמר דבר שאין מתכוין מותר והוא דאית ליה הושענא אחריתי ואי לא אמרינן איערומי קא מערים: **תנא הותר אגודו ביו"ט אוגדו כמין אגודה של ירק.** פי' שוזר ב' קצות של הוצא ונועצן בהושענא עצמה כדי שלא יתפרדו וכן דרך אוגדי ירק ואמאי לא עניב ליה עניבה שהיא חצי קשר משום דהאי תנא סבר ליה כוותיה דר' יהודה בחדא דעניבה קשירה היא ובלולב צריך אגד פליג עליה: **מתני' ערבה גזולה ויבשה פסולה כו'.** ת"ר ערבי נחל אין לי אלא ערבי נחל של בעל ושל הרים מנין ת"ל ערבי מכל מקום:

אבא

חשק שלמה על ר"ח

א) נראה דצ"ל לא תפשוט ומבעיא לן.

מסורת הש"ס עם הוספות

א) לקמן לה:, ב) חולין מז: נדה כ., ג) שבת עה. קג. קיא. קיז. קכ: קלג. קמג: [ביצה לו.] כתובות ו. בכורות כה., ד) [שבת קיג: עירובין לז. קב:], ה) יומא סד., ו) ביצה כג:, ז) לעיל עמוד א', ח) לה:, ט) עיין תוס' ב"ב קעה. ד"ה אלא אי איתמר, י) ע"א ד"ה נקטם, כ) שבת דף עג: (עיי"ש), ל) [וע"ע תוס' שבת מא: ד"ה מיחם].

הגהות הב"ח

(א) תום' ד"ה מודה וכו' גבי בשר ערלה אף על גב:

תורה אור השלם

א) וּלְקַחְתֶּם לָכֶם בַּיּוֹם הָרִאשׁוֹן פְּרִי עֵץ הָדָר כַּפֹּת תְּמָרִים וַעֲנַף עֵץ עָבֹת וְעַרְבֵי נָחַל וּשְׂמַחְתֶּם לִפְנֵי יְיָ אֱלֹהֵיכֶם שִׁבְעַת יָמִים: [ויקרא כג, מ]

הגהות וציונים

א] צ"ל רבי **אלעזר** וכן לקמן (דק"ס): ב] בדפו"ר **שענביו**: ג] נראה שצ"ל **ירוקות**: ד] בר"ן **כלולב**, וברש"י שבדפו"ר **דדמיא** ללולב: ה] כלומר ולא צפצפה הגדילה בין ההרים כדלקמן בסמוך (מראה אש):

לעזי רש"י

טצ"ש. פירוש מנומר, נָקוֹד (תרגום בראשית ל, לב ועיין רש"י שם וירמיה יג, כג). **פלרי"א.** פירוש כמושה, נקמטת (עיין מוסף הערוך ערך כמש), נובלת (רש"י ישעיה א, ל).

הדפסה ברזולוצית מסך - להדפסה איכותית הדפס ישירות מן התכנה

קובץ מראה מקומות
בפרק לולב הגזול

מדף כ"ט: עד דף ל"א.

נערך ע"י הרב יונתן בלויא שליט"א
ראש כולל אלול תשפ"ג
דביהמ"ד בני ברוך בלייקוואד

פרק לולב הגזול

דף כט:

רד"ה יבש. **רש"י פי'** דבעינן ואנוהו, **ותוס'** (ד"ה לולב) פי' משום היקש לאתרוג דבעינן הדר, והביא שכ"כ בגמ' להלן (ל"א). **והקשו תוס' שני קושיות** (כ"כ אחרונים) א' - דבגמ' פי' משום היקש לאתרוג, וגם ד"ואנוהו" אין פוסל בדיעבד. **וכתב כפות תמרים לתרץ** קושיא א' דרש"י ס"ל לולב יבש פסול משום היקש לאתרוג, והטעם שמקישה להדר הוא משום ואנוהו. ולפי"ז הפסול כאן הוא מטעם הדר ולא מ"ואנוהו", רק ד"ואנוהו" מגלה על הדין שמקישים להדר.

ורעק"א כ' דמש"כ רש"י יבש פסול משום ואנוהו, בא לבאר מ"ט ביו"ט שני הצריכו הדר, הא אף "לכם" לא הצריכו, וכן הקשו בתוס' (ד"ה בעינן) עיי"ש, ולפיכך פי' משום ואנוהו הצריכו גם ביום שני, **וכ"כ בכפר"ת וקרבן נתנאל** שלרש"י הטעם שפסול הוא משום הדר, ורק דרש"י הקשה לו קו' תוס' (ד"ה בעינן), ותי' דמשום אנוהו הוא טעם למה פסול כל ז'.

ועיין רש"י בגמ' (ד"ה בשלמא) דכ' משום הידור מצוה, ואין כוונתו לדין פרי עץ הדר, אלא כוונתו לדין הידור משום ואנוהו, וכ"כ בדעתו הראבי"ה הלכות לולב (סי' תרצ"ז) דכונת רש"י הוא זה קלי ואנוהו, וסירכא דקרא נקט הגמ' דהדר בעינן. ולפי"ז יוצא שרש"י השמיט עיקר טעם הפסול שהוא משום הדר, ותוס' (ד"ה בעינן) כתב דהכונה של הגמ' לדין הדר בתורה, והביאור משום הידור מצוה תקינו חכמים שהדר ינהג כל ז' ימים.

ובכתבי הגרי"ז ריש נזיר תי' דרש"י מפרש דאף דבעלמא ואנוהו אינו לעיכובא, הכא בלולב הדין "הדר" מגלה דואנוהו לעיכובא ופסול משום ואנוהו, והוסיף הגרי"ז דאע"פ דואנוהו הוא מצוה כללית לעשות בהדור, ומה שייך לפסול המצוה בדיעבד כיון דואנוהו אינו שייך לעצם המצוה, ועיין שיעורי הגרמ"ד שם באריכות. והוכיח הגרי"ז דואנוהו הוא דין בעיקר המצוה, ושייך לעצם חפצא של המצוה לעשותו בהדור שזה צורתה בהידור, ומשו"ה שייך למימר דהוא פסול בדיעבד, והוסיף דכל מצוה ומצוה יש לה נוי משלה **דזהו חלק מהמצוה**. והביא **לשון הרמב"ם** (פ"ז ה"ו) שכ' "**מצוה מן המובחר** לאגד לולב", וכ"ה לשון הגמ' גיטין (דף כ.) "מעביר עליו קולמוס ומקדשו, וחכ"א אי"ז מן המובחר", ולכמה שיטות שם מעכב בדיעבד דחסר בעצם המצוה דהוא דין בהמצוה, ועוד ראי' הביא דמחללין שבת לציצין שאין מעכבין המילה, כ"ז שלא פי' משום ואנוהו, ובע"כ שזה חלק מדין מילה שדוחה שבת.

ועיין בחיי אדם כללי מצוות (כלל ס"ח) שכ' דנחלקו רש"י ותוס' בסוגיין הוא, דרש"י ס"ל כיון דזה הטעם לפסול יבש **דהוא מדאו'**, ותוס' החולק ס"ל שהוא מדרבנן, ובע"כ הוא למד זה דאם אין לעיכובא בע"כ שהוא מדרבנן (ועיין שאג"א סי' נ' ד"ה ועוד נ"ל) שמסתפק אם ואנוהו הוא מה"ת או דרבנן, ועיין ריטב"א (לעיל יא:) שהוא מדרבנן, ועיין חי' אנשי שם לרי"ף ברכות סו"פ ז'.

תוד"ה לולב. הקשו כדמוכח מאגד דהוא לא פסיל. **וכ' בכפר"ת** לרש"י יש לתרץ דמסר הכתוב לחכמים איזו הידור לכתחילה ואיזו הידור לעיכובא. **ועיין מאירי** שלא כל המצות שוות יבש פסול לגמרי דכלה כל לחלוח וניטלה הדרתו כאדם שנטל חיותו כמו שפסל בירושלמי לא המתים יהללו י"ה, אבל בלא אגדו לא ניטל הדרו לגמרי וכשר בדיעבד.

בחת"ס כ' גדר אחר ממאירי, יש הידור שהוא במצוה עצמה כגון לולב נאה ס"ת נאה, ויש הידור מחוץ למצוה כגון מביא ביכורים היו מחפים קרני שור בזהב, דוודאי אין מחלק עצם ביכורים והוא דבר חיצוני ליפותה ולחבבה וד"ז אין מעכב. וח"ס ממשיך שאע"פ שואנוהו פסול בכתב ס"ת, כ' ח"ס דרק בס"ת מעכב דהפסוק זה **קלי** ואנוהו, היינו כתיבת **השם** יהיה ואנוהו משא"כ שאר מצוות.

ועל עיקר דין של ואנוהו, **כ' רש"י** לקמן (ל"ו: ד"ה אלא) וז"ל, מצוה הדורה בעינן הואיל ומזכיר ש"ש עליו. ומבואר בדבריו שלא בכל מצוה יש חיוב להדרה אלא דוקא כשמזכיר עליו ש"ש. (ועיין רש"י ב"ק ט:). **ועיין טו"א** במס' חגיגה (דף ז'.) שכ' כשעושה לולב וציצית גדול יותר מן השיעור אין מקבל ע"ז שכר יותר מאם יעשה כשיעור, וע"כ לא נשנה במשנת אלו דברים דאין להם שיעור, דלא כמג"א סי' תרע"ב סק"ג. ועיין **מהר"ץ חיות** שם שהעיר ממס' גיטין (דף נ"ו.) שכ' דהיה שבח של ציצית הכסת שהיה טליתו נגררת על כרים וכסתות, ורואין דיש מעלה שיהיה יותר ארוך.

רד"ה ושל עיה"נ. ולולב בעי שיעור ד"ט. ומשמע מלשונו שכתותי מיכתת שיעוריה שייך בכל ד"ט, ולכאו' הטפח רביעי אינו מהלכות שיעורין אלא מדין כדי לנענע ומה שייך כיתותי מיכתת שיעוריה ע"ז. **ועיין קה"י** (סי' כ"ה) שמוכיח מאתרוג שיש כתותי מיכתת שיעוריה, אע"פ ששיעור אתרוג הוא כמו שכ' תוס' (דף ל. ד"ה משום) ששם בעינן לקיחה ניכרת, ואף ששיעורו רק משום חשיבות שייך כתותי מיכתת שיעוריה, והשאלה תלוי אם שיעורו כדי לנענע מעצם שיעור דלולב, או שיעור לולב ג"ט, וטפח הד' דין בפ"ע משיעור דלולב.

רש"י ד"ה ושל. רש"י כתב דכתותי מיכתת שיעוריה תלוי משום כיון דהאי לשריפה קאי אין שיעורו קיים דכשרוף דמי, ועיין מנחות (ק"ב:) שזהו שי' ר' שמעון כל העומד להשרף כשרוף דמי, **וכ"כ הריטב"א כאן** שכתותי מיכתת שיעוריה הוא כשי' רבי שמעון דאמר כל העומד לשרוף כשרוף דמי.

וחקרו האחרונים בגדר הידור מצוה וחיוב זה אלי ואנוהו, אם גדר הדין הוא שאם מקיימים את המצווה בחפץ מהודר אז המצווה חשובה ומהודרת יותר, או שגדר הדין הוא שבאמת ההידור אינו משבח את המצווה אלא את עושה המצווה, שמקיים המצווה צריך להתאמץ עבורה מחמת חשיבותה ולהוכיח את ערכה בעיניו על ידי ההידור בחפץ שעל ידו נעשית המצווה (הג"ר זאב צ'ציק, הובא בספר משמר הלוי חגיגה עמ' קמט). ונפקא מינה בחקירה זו, בב' יהודים אחד עני ואחד עשיר שקנו שניהם אתרוג מהודר באותו סכום מעות, שאם הידור המצוה הוא דין במצוה עצמה הרי שניהם מקיימים את הידור המצוה באותו אופן כיון שאתרוגיהם של שניהם שווים ועלו להם באותם דמים, אך אם המצוה היא שהאדם שעושה את המצוה מראה את יקרה המצוה בעיניו במה שהוא מהדר בה, הרי שהעני המהדר במצוה קיים מצוות הידור הרבה יותר מהעשיר אף ששניהם קנו אותו אתרוג באותם דמים, כיון שהעני היה צריך להשקיע עבור זה הרבה יותר.

ובקונטרס הביאורים (ב"ק סי' ל, כו במהדו"ק) הביא ראיה לפשוט ספק זה בשם הגר"ב ציילברגר בבחרותו בישיבת מיר לפני מלחמת העולם השניה. שהראשונים (הרי"ף בסוגייתנו, רש"י ב"ק ט:) כתבו שקיום ההידור במצוות הציצית הוא על ידי טלית נאה וציצית נאה. ולכאורה קשה מה ענין יש להדר בטלית, והרי המצווה אינה אלא בחוטי הציצית ולא בבגד עצמו ואין צורך להדר בטלית נאה. אבל אם גדר הידור המצווה הוא להראות את יקרת המצוה בעיני העושה אותה, יש לומר שלכן גם הידור במסייעי המצווה ובמכשיריה מוכיח את דביקותו בקיום המצוות, ולכן יש מקום להדר גם בטלית נאה.

אך הגרי"ז מבריסק דחה ראיה זו ואמר שלפי זה נמצא לכאורה שמוטל על האדם לבנות בית מהודר ומפואר כדי שיוכל להדר במצוות מזוזה שיקבענה על משקוף הבית, כדרך שיש להדר בטלית שבה מטילים את חוטי הציצית. וזה ודאי אינו. וצריך לומר שהטעם שצרך להדר בטלית נאה וכמבואר בדברי הראשונים הנ"ל, הוא כמו שביאר **בשו"ת אגרות משה** (או"ח ח"א סי' קפ"ז) שאין הכוונה לומר שצריך לעשות טלית נאה לכל בגד שיש לו ארבע כנפות והוא חייב בציצית, ורק בטלית המיועדת להתעטף בה בתפילה אמרו שצריך להדר בה ולעשותה נאה, כיון שמתעטף בה לכבוד שמים כמנהג ישראל להתפלל בטלית מצוייצת, ולכן יש להדר בזה.

ועיין **תוס' סוטה** (דף כ"ה: ד"ה לאו) שדבר האסור בהנאה הכל מודים שעומד להשרף כשרוף, וא"כ לפי"ז מתני' מיירי בלולב שאסור בהנאה שהכל מודים שחשוב כשרוף. ועיין **ר"ן גיטין** (סוף דף י'. מדפי הרי"ף) שכתותי מיכתת שעוריה אינו משום שעומד להישרף אלא הוא הלכה מיוחד לענין שיעורים דאף חכמים מודים שדבר העומד להשרף נחשב כאין בו שיעור (ועיין ביאור הגר"א אה"ע סי' קכ"ד אות ב') ושער המלך פ"ח לולב ה"ה.

רד"ה נקטם. דלאו הדר. ורש"י לא כ' מצוה מהודרת כדכ' ביבש, ומשמע שנקטם פסול דלאו הדר, ויל"ע דדוקא חסרון בגוף המינים אינו חשוב הדר, אבל יבש הוא רק שינוי מראה חשיב הדר ורק פסול משום ואנוהו (ובה"ה שכיוונתי לר' מיכל ווייסמאן שליט"א).

ועיין **שפ"א** דכ' לפסול נקטם מטעם חסר, דאם משום הדר הא מבואר לקמן דר' יהודה לא בעי' הדר בלולב, וכי הוא חולק על נקטם. ונ"מ בין רש"י לשפ"א, לרש"י פסול הדר כל ז' ימים משא"כ חסר רק יום ראשון. ויל"ע דלרש"י ג"כ מודה דנקטם פסול מטעם חסר, ורש"י רוצה לפסול נקטם כל ז'.

תוד"ה נקטם. בא"ד, וצ"ל דנקטם מיירי בנשברו רוב עלין וניטל תיומת לבד נמי פסול. ולפי"ז בנשבר תיומת י"ל דכשר.

בא"ד. א"נ ס"ד דניטל תיומת חשיב הדר טפי מנקב קמ"ל דפסול. וכ' רע"א דמש"כ דניטלה תיומת חשוב הדר טפי מנקטם, ולפי"ז ריב"ל דפסל ניטל תיומת הוא משום הדר. והק' על מג"א (תרמ"ה סק"ו) שפי' ניטלה תיומת פסול משום לקיחה תמה, וביום ב' כשר.

הראב"ד הובא ברא"ש ס"ל שראשו הוא ראש השדרה דזה נקרא לולב ועלין נקרא עלין, אבל בתוס' כ' שראשו היינו עלי הלולב וכ"כ רא"ש וריטב"א ור"ן, לתוס' בלשון ראשון וכ"כ טור סי' תרמ"ה בשם רא"ש הם רוב עלין עליונים, ובלשון שני כ' תוס' שהם שני עלין האמצעים היוצאים מראש השדרה (בשיעור הקטימה **עיין ביאוה"ל** סי' תרמ"ה סעיף ו' ד"ה רוב).

מצינו חמש שיטות בראשונים מהו ראשו, א) ראש שדרה והוא שי' הראב"ד. ב) העלין עליונים שראשיהם למעלה מן השדרה (תוס' תי' א'). ג) שלשה עלין העליונים הוא שי' העיטור הלכות לולב פ"ט. ד) שני עלין אמצעים היוצאים מראש שדרה תוס' בתי' ב'. ה) העלה העליון האמצעים העולה על כולם, וכ"כ ריטב"א (ועיין **תוס' ב"ק** צ"ו: ד"ה ניטלה). **ועיין ברא"ש** דלכו"ע גופו של לולב היינו השדרה וכ"ה שי' הראב"ד, אלא הרא"ש וריטב"א ס"ל דאף בכלל גופו ועצמו של לולב הוא העלין.

היבש פסול. כ' תוד"ה והיבש שיעור יבשות כדי שיפרוך הלולב בציפורן, והביא ראי' מלקמן, והכוונה הוא דלא שייך שעל מקצת הדס יעברו יב"ח ועל מקצתו לא יעברו עליו יב"ח חודש (מהר"ם).

באיזה חלק בלולב פוסל היבשות, ראב"ד הובא ברא"ש (סי' ב') כ' דתלוי בשדרה בלבד ולא בעלין דשדרה הוא הלולב, ורא"ש וריטב"א ור"ן ס"ל גם על עלי לולב נקרא לולב, וכ' הרא"ש דעלין פסול בכל שכן, ומשמע דיבש דמתני' עיקרו קאי על השדרה, ולמד מכ"ש דפוסל גם עלין. ועיין **ביאורי הגר"א** (סי' תרמ"ה סעיף ה'), הריטב"א ס"ל יבש קאי על עלין, וכ' דאם עלין לחים ושדרה יבשה כשר.

לסיכום יש ד' שיטות א) בשדרה הלולב ולא בעלין (הראב"ד). ב) או בשדרה או בעלין (רא"ש ור"ן). ג) בעלין ולא בשדרה (הריטב"א). ד) בעינן יבש גם בשדרה וגם בעלין (ריטב"א ור"ן).

שיעור היבשות. תוד"ה לולב פי' נפרך בצפורן, והכוונה שמתפורר כשממשמשים בו בצפורן, ראב"ד ריטב"א ועוד ס"ל **דבעינן עד שילבינו פניו ויראה כמת** וכמו שאמרו בירו' לא המתים יהללוקה.

וכ' הגרי"ז דתלוי במחל' תוס' וראב"ד פסול יבש, לתוס' הוא דאין הדר, וא"כ אם נפרך בצפורן פסול דאין הדר, ואע"פ שאפשר להחזירו למים עד שיחזור כמו שהיה אבל עכשיו אין הדר, אבל ראב"ד ס"ל דנחשב כמת, לכן כ' שם אם יכול להחזירו לכמו שהיה אין לפוסלו דאזי אינו כמת, **ועיין בראב"ד** בארוכה, ועיין רא"ש סי' א'.

סיכום: בשיעור יבש. א') נפרך בצפורן (דעת תוס'). ב) נשתנה מראהו מירוק ללבן (ראב"ד ריטב"א וגר"א סי' תרמ"ה סעיף ה'). ג) משיצא מכלל כמוש ועברה לחלוחית (רז"ה). ד) יב"ח (שי' מאירי). ה) כופלין העלה לאורכו לשנים והוא נשבר (מאירי).

הטעם שיבש פסול, א) ירושלמי משום לא המתים יהללו יה, וכ' ריטב"א שהוא לשון מליצה וסניף לדין של תורה. וכ"כ ראב"ד בהשגות (פ"ח לולב ה"ט) שהוא משום כמת ופסול כל ז', (ואחרונים כ' לולב בגמטריא חיים ולכן יבש פסול). ב) בעה"מ כ' משום הקריבהו נא לפחתך דמאיס אין להשתמש למצוה. ומלחמות הק' עליו דבגמ' איתא משום הדר.

רד"ה נפרצו. ופסולו דאין הדר. **ועיין ריטב"א** שכ' דפסולו משום דאין שמו עליו, וכך הביא בשעה"צ (סי' תרמ"ה אות י"א), ונ"מ למעשה אם פסולו הוא כל ז', לרש"י רק ביום א' (להשי' דהדר כשר בשאר ימים), ולריטב"א דפסולו דאין שמו עליו ה"ז פסול כל ז'.

נפרצו עליו. לרש"י מיירי דנתלש מן השדרה ואינם מחוברים אלא ע"י אגד. **וברמב"ם** (פ"ח לולב ה"ג) לפי המ"מ משמע דנשברו עלין ולא ניתקו לגמרי מן השדרה אלא הם מחוברים. **תוס' פי'** דעמד וחילק כל עלה ועלה לשנים. **ראב"ד** (פ"ח הל' לולב ה"ג) כ' נסדקו עלין לאורכם א' לשנים ושנים לארבע. **ועיין ב"י** או"ח (תרמ"ה ד"ה ואם) שרש"י מפרש סוגיין כרי"ף שלא נתלשו העלים לגמרי.

תוד"ה נפרצו. תוס' פי' דמיירי ברוב עלין. **ופי' בכפו"ת** דכוונתו הוא דאם נפרצו כל העלין אין לפרש"י שום הבנה, דמילתא דפשיטא דאם נפרצו כל העלין שנתלש לגמרי מהשדרה דפסול דזה לא מקרי לולב כלל אלא על לולב, ולכך כ' דבע"כ דברוב עלין איירי, ומבואר דבמקצת עלין סגי לסלק החסרון של אין שמו עליו. ועיין **בספר השלמה** לקמן (ל"ב:) דכ' לפרש"י דניתקן מן השדרה אלא לא ניתקו אלא מקצת מן עלין פסול.

מתני' יאגדנו מלמעלה. ופי' ריטב"א דר' יהודה בעי כפות ממש ולא כרבנן דסגי בראוי לכפותה.

בעיקר שיעור לולב דבעינן ג"ט כנגד אורכו של הדס, וטפח נוסף לנענע. **כ' בקרי"ס** (פ"ז) שמן התורה ובכלל הלמ"מ ואף שיעור טפח רביעי הלמ"מ. **ורבינו מנוח** (פ"ז ה"ט) כ' טפח רביעי אין הלמ"מ, **וכ' הרי"ד** (שו"ת סי' קי"ד) בשעת הדחק יוצא עם ג"ט, כיון דטפח נוסף הוא רק לנענע דלא מעכב. וכ' **המאירי** (לקמן ל"ז.) דאע"פ שנענועים לא מעכב, בעינן שיהא ראוי לכך לנענע. **ועיין מג"א** (סי' תרע"ב סק"ג) דיש הידור בנטילת לולב ארוך, וכ"ה שי' רבינו מנוח (פ"ז הל' לולב ה"ט), **לא כטו"א** חגיגה (ז' ד"ה וגמילות).

גמ', לא שנא ביו"ט ראשון ולא שנא יו"ט שני. הכוונה של "יו"ט שני", **כל** ימי החג מלבד יום א'. ואין הכוונה ליו"ט שני של גליות דהוא כדיני יו"ט ראשון כיון דהוא משום ספיקו של ראשון, וממילא הפסולים בראשון פוסלים בו. וכ"כ ריטב"א (ד"ה וכל), ור"ן (ד"ה ויש). **אבל הרמב"ם** (לולב פ"ח ה"ט) כ' יו"ט שני של גלות כשאר ימי חג, ויו"ט שני לר"מ הוא כפשוטו יו"ט שני של גליות.

בד"ה לא שנא ביו"ט שני. דחיובא מדרבנן. והיינו בגבולין, עיין מתני' לקמן דף מ"א "התקין ריב"ז שיהא לולב כל ז"", **וכ"כ תוס'** (ד"ה בעי) דקאי אגבולין, ועיין בתוס' דנתקשו מ"ש הדר מלכם, ותי' כיון דהוא זכר למקדש לא תקינו אלא מה שהוא עיקר לקיחה כגון ד' מינים כאחד וכו', וחסר ושאול לא.

רמב"ן במלחמות (ד"ה אבל) עכשיו אני מגלה לכם **דבר נכון מאוד**, דכוונת הגמ' ליו"ט שני **במקדש**, דאע"ג דהוא מדאו' מ"מ לכם לא קאי אלא אראשון, ודבריו צ"ב מ"ש לכם, מדין הדר, והא במקדש ליכא בין יו"ט ראשון ליו"ט שני, דשניהם הם מה"ת, וא"כ מהיכ"ת נחלק בין דין לכם לדין הדר, ועיין מלחמות שהוסיף דהדר **שמא** דאתרוג.

וכ' ריטב"א (ד"ה לולב) וז"ל, דלכם **אינו חומר בגופו של ד' מינים**, אלא שהחמיר הכתוב ביום ראשון כמו שהחמיר בציצית ובסוכה ולא למדו ממנו לשאר ימים, שהרי יום ראשון חמור משאר ימים שהוא נוהג בגבולין מה"ת, אבל כל שפסולו משום שאין הדר נוהג בכולם מה"ת, עכ"ל. ומבואר דהחילוק בין הדר ולכם הוא דהדר מדיני החפצא, אבל לכם אין דין בחפצא, אלא חומרא שהחמיר תורה ביום ראשון דבעינן לכם, והיינו כיון דמדיני חומר ביום ראשון דנוהג אף בגבולין מחמרינן דבעינן לכם, משא"כ שאר ימים אף דמדאו' הוא מ"מ אית בה חלות דאין נוהג אלא במקדש אין חומר דלכם, משא"כ הדר איכא כל ז' דזה דין בחפצא של ד' מינים, וכ"כ רש"י (דף מ"ג.) וז"ל, דיום ראשון חשובה נטילתו דאפ' בגבולין חייב, עכ"ל.

אבל עיין חי' גר"ח על הש"ס (ט.) בענין עצי סוכה שכ' לבאר רמב"ן באופן אחר, דמצוה של ולקחתם, ומצוה של ושמחתם לפני ה', **הוי ב' מצוות נפרדות**, אבל הא מיהא בעינן שיקיים המצות ושמחתם באותם ד' מינים, וממילא בעינן הדר כל ז' במקדש, משא"כ גזל ולכם אי"ז פסול בהמין אלא בקיום המצוה, וזה לא בעינן לקיום מצוה דושמחתם, ועיין אסופות הגר"ח סי' ט', וברשימות שיעורים עמוד קט"ו-קט"ז. **הגר"ח מבאר רמב"ן דהוי שני קיומים נפרדים, אבל הריטב"א מבואר להדיא לא כגר"ח**, דריטב"א מבואר דהכל מצוה א', **אלא יום ראשון חמור** שהרי נוהג גם בגבולין.

ועיין בעמק ברכה (שמחת בית השואבה) שכ' דאינו רק שני מצוות אלא חלוקין בגדרן, דמצות לולב בגבולין ביום ראשון הוי מצות נטילה גרידא, אבל לולב במקדש כל ז' **עיקרו הוי מצות שמחה** לשמוח לפני ה' במקדש עם ד' מינים כדכתיב, עיין רש"י (דף מ"א.) שהביא **דרשת תר"כ** ושמחתם לפני ה' שבעת ימים ולא בגבולין ז' ימים.

ויש ב' נ"מ לדינא, א' - אם כבר קיים מצות לולב בגבולין ואח"כ בא למקדש ביום ראשון, לגר"ח צריך ליטול במקדש עוד פעם דאכתי לא קיים ושמחתם, **ועיין בעל"נ** (ל"ו: ד"ה אינו בדין) **שנסתפק בזה**, **ועיין גרי"פ פערלא** (סהמ"צ עשה נ"ג ח"א עמוד 463) דמפלפל שם בענין זה. **ועוד נ"מ** במי שאין לו לולב של לכם אלא שאול ונמצא עכשיו במקדש, **לגר"ח** מחוייב ליטול לולב זה לקיים ושמחתם, דאע"פ דא"י לצאת ולקחתם דאינו שלו, מ"מ יקיים ושמחתם, ועיי"ש בעמק ברכה (אות א') דלרמב"ם (פ"ז הי"ג) ביום ראשון **אין שום חיוב** ליטול אותו במקדש, וכ"ה בעה"מ (ריש פ"ד), וכ"כ גרי"פ פערלא (עשה נ"ג) בדעת הר"מ.

ועיין שו"ת חכ"צ (סי' ט') שכ' דביום ראשון יכול לברך על פסולין, דנהי דאין יוצא בזה יום ראשון, יוצא עכ"פ מצות זכר למקדש, ומבואר דס"ל כשתיקנו זכר למקדש תיקנו גם ביום ראשון אף דיש בה כבר מצוה דאו'.

ועיין בביכורי יעקב (סי' תרנ"ח סק"א) דנסתפק איך הדין בירושלים בזה"ז אי ניטל מה"ת כל ז' אם קדושת ירו' קדשה לעת"ל.

לרמב"ן הנ"ל המשנה כאן לא דיבר על חיוב בגבולין בשאר ימים שהוא מדרבנן, ועל **הגבולין** המשנה מדברת לקמן מ"א, ולכן אמרו בגמ' כאן שבעינן הדר כל ימים דחיוב נטילה במקדש כל ז' מה"ת, ולולב גזול יש להכשיר בשאר יום במקדש דולקחתם לכם ביום הראשון הוא רק ביום ראשון דאי"ז בגלל הלולב, משא"כ הדר שהוא בגוף לולב (לבאורו של ריטב"א הנ"ל).

להלכה יש נ"מ בין הפירושים, לרש"י ותוס' בסוגיין, ורמב"ן, **לרמב"ן אין פסול יבש** בגבולין בשאר ימים, וכן כל פסולים מחמת מומים לא נאמרו על שאר ימים, **ולשאר ראשונים** יבש פסול בשאר ימים. **וכן נ"מ** בדין לכם בשאר ימים במקדש, **לדעת תוס'** פסול כיון שהוא מה"ת, **ולדעת רמב"ן** אין פסול לבד כלל בשאר ימים ואף במקדש,

תוד"ה במין. הקשו מ"ש גזול מיבש בשאר ימים. ופי' תוס' דגזול אין פסולו מחמת עצמו. **והוסיף תוס' רבינו פרץ** ואין נראה פסולו בעינים לא תקנו חז"ל שיפסל בשאר ימים. **ועיין מג"א** (סי' תרמ"ט סק"כ) דכ' בתוס' דוקא פסול בגופו החמירה כל הימים. ויש לעיין שתוס' כ' הידור מצווה. וכ' ק"נ (סי' ג' אות ז') דרשי' במתני' יישוב זה דפי' יבש פסול משום ואנוהו. וביאר שכוונת רש"י שמשום ואנוהו תיקנו חכמים בשאר ימים שיבש יפסול לולב יותר משאר פסולים, וכ"כ רעק"א וכפ"ת. ויש לפרש כוונת תוס' שכ' דשארי יומי זכר למקדש **עפ"י גרי"ז** במנחות (ס"ו) דיש חיוב חדש זכר, ולפיכך לא הקפידו שיהא ממש כמו שהיה במקדש כמו שמצינו גמ' מנחות (סו:) בספירת העומר דאמימר לא מנה רק ימים כיון דהוא רק זכר.

וראב"ד כתב דאין כוונת הגמ' דיפסול משום הדר, כיון דהדר קאי רק על יום א', אלא הפסול הוא כמו שכ' ירושלמי לא המתים יהללו יה, והדר שכתב בגמ' לרווחא. **מאירי** כ' דכוונת הגמ' כמו רש"י במתני' משום זה קלי וכמוש"כ רע"א, וכבר כתבתי זה לעיל.

תוד"ה בעינן הדר. ותימה מ"ש, **ופי' רע"א דשוק"ט של תוס'** הוא דבקו' **מפרשי כרמב"ן** דקאי איו"ט שני **במקדש** דהוי מה"ת, ומש"ה הק' דמ"ש דהדר קאי אכולהו יומי ולא לכם, וע"ז תי' דגמ' איירי בגבולין לענין זכר למקדש וכשיטת רש"י, ושפיר יש לחלק בין הדר לדין לכם.

בא"ד. תוס' הק' דאם נא' דלא בעינן לכם בשאר ימים, ה"ה דלא יצטרך ליטול כולם כ"א בשאר ימים, אע"פ דהדין ד' מינים מעכבין זא"ז הוא החפצא של מצוה של ד' מינים, ואיך שייך דלא יתחייב בארבע כאחד, משא"כ לכם הוא דין נוסף.

בא"ד. ומש"כ תוס' דהדין יבש צריך לתקן יותר מדין לכם, **פי' הכפר"ת** על תוד"ה לולב דדין הידור **מדין ואנוהו** יהא גם בגבולין ביו"ט שני, אבל יש לפרש דגם שאר ימים בגבולין שהוא מדרבנן, **יש דין הדר** האמורה בתורה, ומשום הידור מצוה תקנו חכמים גם בדין זה כעין דאו'.

בדעת הר"ן שכתב ישוב חדש לסתירות הסוגיות שנתקשו ראשונים מדף לו: אתרוג שנקב עכברים כשר ביו"ט שני אלמא דלא בעי הדר, וסוגין מבואר דבעינן הדר כל ז'. הרמב"ן כ' דסוגיין מיירי רק במקדש שהוא מה"ת, וכ' הר"ן דהא דמכשיר אתרוג הניקב או דמתקיים הדר במה דנשאר ממנו, משא"כ יבש ניטל כל הדרו, ועוד דהכתוב לא פרט בהדר כלום אלא אמר סתם שתהא מצוה זו מהודר, ומסרה לחכמים.

בסוגיין מבואר בפשיטות **דיבש פסול משום הדר כל ז'. והראב"ד** בלולב הגדול (אות ט') כ' **דיש מחלוקת בדבר**, דלקמן (דף לו:) מבואר דאין נוהג רק ביום ראשון, ואח"כ כתב דפסולו של יבש אינו משום הדר אלא משום לא המתים, וביבש פסול דהו"ל כמת, **ורמב"ן הנ"ל ס"ל** דאין מחלוקת סוגייות, וסוגיין במקדש שהוא מה"ת ויבש פסול כל ז', וסוגיא לקמן בגבולין והוא מדרבנן לא החמירו להצריך הדר.

רד"ה בשלמא יבש, כיון דמצוה הוא משום זכר למקדש. מהו כונתו זכר למקדש, הרי בסתם מצוה דרבנן יש חיוב הידור מצוה, ויש לפלפל.

תוד"ה קפסיק. ותימה הא אמרינן לקמן. ועיין מהרש"א שהק' משמואל לקמן דס"ל דיוצאין בגזול ביו"ט שני, הרי דאין מוכח מסתימת המשנה, ועיי"ש.

תוד"ה קפסיק. ותימה הא אמרינן לקמן ניקב וחסר כשר ביו"ט כשר ואעפ"כ קתני פסול, ומוכח מתוס' דפסול חסר אינו מטעם דאין הדר, דאל"כ בלא"ה ק' היאך כשר חסר ביו"ט שני. ועיין תוס' (ד"ה בעינן) דפסול חסר אינו משום הדר אלא משום דין לקיחה תמה הנלמד מולקחתם לכם ביום ראשון ולכן כשר ביו"ט שני, ומשו"ה לא הק' על עצם הדין איך אפשר להכשיר חסר ביו"ט שני רק מכח קא פסיק ותני.

אבל הר"ן סבר דחסר פסול מטעם הדר כמו יבש, ולכן הקשה על עצם הדין, ותי' דביו"ט שני די לנו שדין הדר מתקיים באותו חלק שנשאר מאתרוג, משא"כ יבש ניטל כל הדרו, וביו"ט ראשון צריך להתקיים הדר בכל אתרוג וחסר פסול בו, ועיי"ש דמבאר **דהתורה לא פסל חסר בפירוש**, דאז לא היינו מחלקין בין יו"ט ראשון לשני, אלא סתם התורה כ' דבעינן מצוה זו מהודרת, ומסר לחכמים לקבוע גדר ההדר, וביו"ט שני שמצוה קלה אמרו שמתקיים הדר רק במקצת אתרוג.

ובעיקר הקושיא של תוס' כתבתי לעיל מרמב"ן דאה"נ כששני פסול הוא בין ביו"ט ראשון וביו"ט שני, ורק במקדש שנטילת לולב מה"ת, משא"כ ר' חנינא דיצא באתרוג חסר היה בגבולין דנטילה ביו"ט שני מדרבנן.

בא"ד. כ' תוס' ולא מסתבר כלל שעלתה חזזית פסול משום חסר אלא משום הדר, וגם ביו"ט שני יפסול. ועיין רא"ש דכ' דירושלמי ס"ל דהדר רק ביום ראשון פסול, ועיי"ש דאי טעמא משום חסר מאי נ"מ בין רובו למיעטו או בחוטמו.

בא"ד. ובגזול פלוגתא ריו"ח ושמואל אם בנטילת לולב זכר למקדש תיקנו מהב"ע או לא. ולשון התוס' תיקון משום מהב"ע משמע דמצד עצמו אין פסול מהב"ע במצוה דרבנן, וכן כ' תוס' לקמן (דף ל. ד"ה מתוך), וריו"ח דס"ל יש מהב"ע הוא תקנה חדשה, ומלשון רא"ש (סי' ג') משמע **דריו"ח חולק על שמואל** וס"ל בכל מצוה דרבנן יש מהב"ע.

דף ל.

גמ' דף ל. מבואר ממשנה דקתני לולב הגזול פסול דמשום מהב"ע אינו יוצא ידי חובתו **אפי' בדיעבד.**

שיטת תוס' (דף ט. ד"ה ההוא) שפסול מהבב"ע הוא מדרבנן, ורבנן אסמכוה על פסוק מדברי קבלה. **ותוס' בסוגיין ס"ל שהוא דין תורה**, וכ"כ **שאג"א** (סי' צ"ו), **ונוב"י** תנינא (סי' קל"ד), **ירושלמי בפרקין** כ' הטעם של מהבב"ע נעשה סניגור קטיגור. **וכ' הגר"א** (סי' תרמ"ט) לטעם זה דוקא גזלן עצמו אין יוצא בלולב גזול דדווקא אצלו נעשה לולב קטיגור, ואחרים שלא עברו עבירה יכולים לצאת יד"ח. **ועיין מג"א** שם שרמב"ן חולק דאף לאחרים פסול משום מהב"ע. **ועיין ירושלמי שבת** (פ"ג ה"ג) **שהביא עוד מקור** "אלה המצות אם עשייתן כמצותן הן מצות ואם לאו אין מצות".

שני דינים במהב"ע. ר' אהרן קוטלר ומשנת יעב"ץ (או"ח סי' נ"א) כ' ששני דינים הם במהבב"ע א) פסול הגוף וזה ילפינן מוהבאתם גזול את פסח ואת החולה, גזול דומיא דפסח, והיינו שהגזול הוא כמו בע"מ לקרבן **דהוי פסול הגוף**. ב) **הפקעה בקיום המצוה** שהעושה מצוה בעברה לא יצא יד"ח, וזה ילפינן מאלה המצות דאין מקיים המצוה הבאה ע"י עבירה. יש עוד גמ' ב"ק (דף צד.) שלמדין מהב"ע מן הכתוב ובוצע ברך נאץ ה'.

הקדמה למהב"ע. שי' מנ"ח (מצוה שכ"ה אות ט') **וקוב"ש** ח"ב (סי' ל"ג אות ג') ופסחים (אות קס"ו) שאין גריעותא במעשה המצוה, **אלא אדם** אין יוצא יד"ח, שאין יכול לצאת יד"ח במעשה הבא לידו בעבירה שמעשה כזה אין לרצון לפני ה', וכ' שם שאדם שישב בסוכה כזו שיש בו מהב"ע או לבש בגד שהציצית שבו בעבירה אע"פ שלא קיים המצוה, ולא נחשב שעשה הרצון ה', מ"מ לא ביטלה, שא"א לדון אותו כמי שאוכל מחוץ לסוכה או לובש בגד בלא ציצית, כי באמת אוכל בסוכה ולובש ציצית, ואע"פ שאין יכול לצאת יד"ח במעשה זו, אבל מעשה מצוה יש כאן, וא"א לומר שביטלה. ועיין **אתוון דאורייתא** (סוף כלל י"א) שחולק על יסוד של המנ"ח, וכן עיין **בשערי יושר** (שע"ג פ"ט).

ועיין קובץ שיעורים הנ"ל שכ' דמי שעושה מעשה מצוה שלא בזמנה שעובר על בל תוסיף, עובר עליו אפי' אם נעשה מעשה מצוה בעבירה, כגון שנטל לולב כזה שמקורו בעבירה בשאר ימות השנה, כיון דלענין בל תוסיף א"צ שבמעשהו יקיים מצוה דהתורה לא ציוה ע"ז, וצריך שיהיה מעשה מצוה, ומהב"ע אין גריעותא במעשה המצוה.

ועיין שערי ישר (שע"ג פ"ט) דמהב"ע הוא פסול בעצם כמו שאמרינן גזול דומיא דפסח, דגזול כמו פסול בע"מ לקרבן, **ועיין בחידושי ר' ראובן** (סוכה סי' ג' אות א') שמפלפל בזה, וכתב הרבה נ"מ.

גמ'. הטעם שהגמ' מביא עוד פסוק למהב"ע, **כ' בעל"נ** דפסוק ראשון הו"א שמהב"ע רק לגבי קרבן שיש אכילה להדיוט או לכהן, אבל במצוה דאין בה הנאה לאדם כגון עולה או לולב יהיה כשר כיון שהכל של הקב"ה ואין בזה פסול קמ"ל הפסוק שונא גזל **בעולה** שאף כשאין הנאה לאדם הקב"ה שונא כשבא בעבירה.

רד"ה שנ'. דאשכחן קרא דאוסר. ומלשון רש"י מבואר שעיקר דין מהב"ע **הוא איסור ולא פסול** שהכתוב אוסר להביא מצוה בעבירה.

תוד"ה משום. תוס' הקשו דסוגיין משום מהבב"ע נסתרת מברייתא לקמן שלמדה פסול גזול מדכתיב לכם. **וכ' בכפר"ת** שגמ' לעיל מביא גזול מ"לכם" הוא רק בהו"א, ולמסקנא יש לפסול גזול משום מהב"ע, וקו' תוס' הוא **מברייתא** מפורשת דילפינן גזול מלכם.

בא"ד. תוס' מבואר כאן דמהב"ע הוא מה"ת, **והוא סתירה** למש"כ תוס' דף ט. (ד"ה ההוא) שמהב"ע מדרבנן. **וכ' הצל"ח** שאין מחלוקת בין שני בעלי תוס', תוס' כאן הולך בשיטת ר' יוחנן דהוא מה"ת, משא"כ תוס' דף ט. פסול מהבב"ע הוא מדרבנן, וסוברים תוס' שבמצות דאו' כו"ע מודה שיש בהם פסול מהב"ע, וכ"כ העל"נ.

ועיין מהרש"א שהק' לתוס' דידן דפסול מהבב"ע מה"ת, **א"כ קשה קו' תוס'** דף ט. למה לי קרא לסוכה גזולה דפסול, תיפו"ל דמהבב"ע. **המהר"ם כ'** ליישב לפי תוס' דידן דל"ק קו' תוס' דף ט'. דתוס' ס"ל דאין לפסול סוכה גזולה מטעם מהבב"ע דלא עביד מצוה בידים בגופה, משא"כ לולב, **ומאירי כ'** כעי"ז שסוכה אין יוצא בגופה, **ובקרקע עולם הוא יושב** אלא שסוכה מקיפתו, משא"כ לולב בגופו הוא יוצא ולפיכך יש מהבב"ע.

ועיין חידושי ר' ראובן (סי' ד') שמבאר המאירי שלא עצם הישיבה והשתמשות בסוכה הוא המצוה, אלא המצוה שבשעת הישיבה האדם ימצא בסוכה, אבל לדעת תוס' דף ט. שיש בגזילה מהבב"ע, מצות ישיבה בסוכה הוא עצם השימוש בסוכה לישיבה ולהשתמשות, ואם הסוכה גזולה ה"ז מהבב"ע, ומאירי הוסיף כמו שכתב בירושלמי כאן, מה בין לולב לשופר הגזול, ותי' בירושלמי "לולב בגופו הוא יוצא, שופר בקולו הוא יוצא", והכוונה דמצוה הוא בהשמיעה, ובזה דומה לסוכה שאין המצוה בהשתמשות בגופה אלא במה שהיא מקיפתו וכן בשופר. ובפשטות אין דומה סוכה לשופר, דבשופר המצוה הוא שמיעת קול שופר וזה אינו גוזל, משא"כ הישיבה בסוכה יש בו משום השתמשות.

בסו"ד. תוס' מביא ראי' דיש פסול מהבב"ע בכל המצוות. **והק' מהר"ם** מדוע צריך להביא ראיה מחלה, הרי בסוגין חזינן דיש פסול בלולב. **ויש מפרשים** דס"ד דרק בקרבן **הבא לרצות**, ולולב שבא לרצות חשוב כקרבן, ויש פסול מהב"ע (ובאמת כ"ה שי' הריטב"א דרק כשבא לרצות יש פסול מהב"ע), ולא בשאר מצוות, ולפיכך מביא מחלה.

בא"ד. וא"ת לקמן דפסלינן לולב של אשרה וכו'. **עי' בגהש"ס** לרע"א שהקשה דעדיפא הי' להם להקשות דלמה לי קרא מן הבקר להוציא הנעבד, תיפו"ל משום מצהב"ע. **ועוד הקשה רע"א** דלשי' תוס' לקמן דס"ל דאי יאוש קני תו לא חשיב מצהב"ע משום שכבר כלתה העבירה, א"כ מה ס"ד להקשות מאשרה והא כבר כלתה העבירה, יעו"ש שנדחק דצ"ל דהקושיא לפי ר"ת דאף שכבר קנה שייך מצהב"ע. ועוד צ"ב מה שייך בעיר הנדחת פסול דמצהב"ע והא לא נעשה בהלולב שום עבירה מעולם.

ועי' ברבותינו האחרונים שביארו דדין מצהב"ע אין הכוונה דאינו יוצא המצוה משום שבאה ע"י מעשה עבירה, **אלא הוא דין בהחפץ**, דהחפצא צריך להיות הוכשר להמצוה, וחפץ הנעשה בה עבירה פסול הוא למצוה, ודומה למום בקרבן, דכמו דמום עושה פסול להקרבן, כמו"כ במצוה היכא דנעשית בה עבירה הוה זה פסלות להמצוה, וס"ל להתוס' דבאשרה ע"י העבירה דהיינו העבודה שנעבדה בה, חל עליה שם העבירה היינו שם עבודה זרה, וכל שחל בה שם העבירה מיקרי מצהב"ע, עי' שע"י (ש"ג פי"ט) ובשו"ת משנת ר"א (סי' ט'), ובחי' ר' ראובן (סי' ג').

ובחי' ר' ראובן הביא שני ראיות לזה, א) מדברי הריטב"א לקמן (לא.), שכ' דלמ"ד קרקע אינה נגזלת לא חשיבא מצהב"ע עי"ש, ומבואר דכיון דקרקע אינה נגזלת נהי דעובר בלא תגזול, אבל החפץ אין עליו שם גזולה דאינה נגזלת, נמצא שהחפץ אין עליו שם עבירה ול"ה מצהב"ע. ב) וכן מוכח מדברי הירושלמי (פ"ג שבת ה"ג) דהקורע בשבת לא חשיב מצהב"ע, ול"ד למצה גזולה משום דהתם היא גופא עבירה אבל הכא הוא עבר עבירה, ופי' הב"י (יו"ד סי' ש"מ) בשם הרמב"ן דהתם העבירה בהמצוה היא, ובקריעה אין העבירה בהחלוק אלא בהקורע, והיינו כמשנ"ת. ולפי"ז מיושב קו' רע"א מנעבד, דבלא קרא הרי לא נעשה חפצא של ע"ז, וכן ל"ק מחפץ הגזול לאחר שכבר קנה, דאינו עוד חפצא של עבירה.

אולם הקושי שבפי' זה הוא, דא"כ מהו תירוצם של התוס', דאם יסוד מהב"ע הוא מה שחל בהחפץ שם העבירה שעשה, אין ביאור לסברת תירוצם דדווקא כשמחמת העבירה באה המצוה, דהא לפי קושיתם הרי"ז כמום הפוסל, ולמה נצטרך שתהא המצוה באה מחמת העבירה. וביותר תמוה מסוף דברי התוס' שהקשו מטבל, והא בטבל אין סברא לומר דמיקרי נעשה בה עבירה, והא אפי' כשאכלו אין האיסור אכילה חל בהטבל למיקרי' שחל בו שם העבירה דהאכילה. ועי' בחי' ר' ראובן שמטעם זה כ' דבתירוצם חזרו בהם התוס' מסברתם, ואינם מפרשים שחלות שם העבירה פוסלת, רק כל שבא לו המצוה ע"י העבירה הוא מצהב"ע, לאפוקי אשירה דאין העבירה מסייע להמצוה. אלא דלפי"ז עדיין תיקשי מהירושלמי הנ"ל ומהריטב"א הנ"ל.

בא"ד. ומיהו יש ספרים דגרסי וכו'. ועי' לקמן (ל"ה.) שהוא גירסת הר"ח שם בגליון הגמ', ומשמע דס"ל דלא שייך שם כתותי מיכתת שיעוריה, ואף דבעי' שיעור כאגוז או כביצה זהו רק משום דבעי' גמר פירא אבל אי"ז מדין שיעור. **ועי' בביאור הלכה** (סי' תרמ"ח סעי' כ"ב) שדן באתרוג כביצה ונצטמק אם כשר, ולפי הר"ח צריך להיות כשר שהרי נגמר הפירי ואינו דין שיעור. **והתוס' חידש** דבעי' שיעור שיהא מינכר לקיחתה, ולכ' יש בזה חידוש, דלפי פשוטו הא דבעי' שיהא מינכר לקיחתה הוא רק לראי' שלא היתה כוונת התורה לפלפלין רק לפרי שמינכר, אבל אתרוג שבמקרה אינו גדול אינה מבואר דיש פסול בשם לקיחה, אבל מ"מ כך מבואר בתוס' שיש ע"ז דין שיעור.

בא"ד. ומיהו תימא וכו' תיפו"ל משום מצהב"ע. וצ"ע לפי מש"כ התוס' לעיל דהפסול דמצה"ב הוא פסול בהחפצא דהחפצא לא הוכשר להמצוה, מה שייך מצהב"ע במצה של טבל, וכי בעי' שהמצוה יהיה חפצא של מצוה כדי שנאמר דהמצה פסול למצוה. ועוד צ"ע מדברי הירושלמי דהקורע בשבת ליכא פסול דמצהב"ע, וא"כ ה"ה כאן בטבל לכאורה ל"ש מצהב"ע כיון שהוא רק מעשה אכילת איסור בשעת המצוה, ואין החפץ גופי' עבירה.

ועי' בשו"ת משנת רבי אהרן (סי' י' ס"ק ה') שכ' לחדש דאיכא תרי דיני מצהב"ע, חדא מוהבאתם את הגזול ואת הפסח דהוי פסול בהחפצא, והשני מקרא דואלה המצוות דהוי דין בקיום המצוה ע"י מעשה עבירה [הובא דרשה זו במ"מ פ"ו חו"מ ה"ז], וא"כ י"ל דקו' התוס' מטבל הוא מדין אלה המצוות. אולם אכתי צ"ב מדברי הירושלמי, למה לא נימא דהקורע בשבת הוי מצהב"ע מדין אלה המצוות.

ואפשר י"ל עפימש"כ במשנת רבי אהרן שם לחדש, דגם הדין אלה המצוות הוא דווקא היכא שהסיבה שיעשה איסור בקיום המצוה מונחת בהחפצא, אבל כל שעושה האיסור במעשה הקיום בלבד, ליכא גם הפסול השני, יעו"ש שהביא ראיה נפלאה לזה מהא "דאכל דמאי מזמנין עליו ואין כאן מצהב"ע כיון דאי בעי מפקיר נכסיו וכו'", דלכאורה יפלא מה מהני מה דאי בעי וכו' והא מ"מ השתא עבר עבירה, וע"כ הכוונה היא דכיון דאי בעי וכו' אי"ז חסרון בהחפצא ולא חשיב מצהב"ע, ואכתי צריך תלמוד בזה.

בא"ד. ובעיקר קו' התוס' יל"ע מתוס' לעיל מיניה שכתבו דל"א מצהב"ע אא"כ המצוה באה מחמת העבירה, **והרי בטבל** אין המצוה מחמת העבירה.

בא"ד. ועי' שו"ת חמד"ש [סי' כ"ז ס"ק ה' והובא בשפ"א] שביאר היטב, דרק היכא דהעבירה והמצוה נעשים בשני זמנים נפרדים [כגון לולב הגזול], אז יש חילוק אם המצוה באה מחמת העבירה, אבל היכא שהעבירה והמצוה נעשים בעשייה אחת אין לחלק כלל ותמיד הוא מצהב"ע, וע"כ גם במצה של טבל שייך מצהב"ע, **וכ"ה מדויק בלשון התוס'** שכ' "דקאכיל איסורא וקנפיק ידי מצוה", והיינו שנעשה בעשייה אחת עי"ש.

חידוש המנחת חנוך בגדר מצות ישיבת סוכה

המנחת חינוך (מצהו שנ"ה אות ט') יצא לחדש בדין מצוה הבאה בעבירה דיש חילוק בין סוגי המצות עשה. דהנה מצינו ב' מיני מצות, יש מצות שהם חיוב גמור על כל איש מישראל לעשותם ("מצוה חיובית"), כגון: תפילין, אתרוג, אכילת מצה וכדומה, שבהם אם מקיימם עשה רצון הבורא, ואם ביטלם עבר על רצונו ויענש. ויש מצות שאין חיוב לעשותם רק אם מכניס את עצמו לחיוב ("מצוה קיומית"), כגון: ציצית שאין לאדם חיוב ללבוש ציצית, ואם לא ילבש בגד של ארבע כנפות אין עובר בזה על רצון הבורא, רק שלא קיים המצוה, ואם מכניס עצמו לחיוב, שלובש בגד עם ד' כנפות ומטיל בו ציצית, קיים בזה רצון הבורא.

ובמצות סוכה מצינו את ב' החלקים, בלילה הראשון ישנו חיוב גמור על כל איש ישראל לאכול כזית בסוכה, והמבטל מצוה זו, ולא אכל בליל הראשון בסוכה, עבר על רצון הבורא ויענש, ובשאר הימים אין חיוב לאכול בסוכה, אלא אם רוצה לאכול צריך לאכול בסוכה, אבל אם לא רצה לאכול ולא ישב בסוכה, לא עבר בזה על מצות הבורא, אלא שלא קיים מצוה.

והנה הטעם שאין יוצאים ידי חובת ב"מצוה הבאה בעבירה" הוא משום שאין הקב"ה רוצה בכך, ולא לרצון לפניו שקטיגור (היינו העבירה) יעשה סניגור (היינו המצוה שמלמדת עליו זכות), וא"כ נראה, דדוקא במצוה חיובית שייך לומר דכיון שלא יצא ידי חובת המצוה ממילא לא עשה את המצוה וביטל אותה ועבר בזה על רצון הבורא, אבל במצות שאינן חיובית כציצית וסוכה בשאר הימים, אע"ג שאם באו בעבירה לא קיים את רצון הבורא, אבל אין לומר שמשום כך ביטל המצוה, ואפשר לומר רק שלא קיימה, ודומה הוא למי שאין לו בגד של ד' כנפות או למי שלא אוכל ולכן אינו יושב בסוכה, ומי שאוכל בסוכה שהיא בגדר "מצוה הבאה בעבירה" אי אפשר לדון אותו כמי שאוכל מחוץ לסוכה, שהרי באמת הוא יושב בסוכה, רק שאינו מקיים בכך את רצון הבורא כיון שבאה בעבירה ואין בזה מצוה, ואפשר לדונו כמי שאינו אוכל כלל, ואינו נחשב כמבטל מצוה ועובר על רצון הבורא, אלא רק כמי שאינו עושה את רצון הבורא.

אך כל זה רק אם הפסול הוא משום "מצוה הבאה בעבירה", אבל אם הפסול הוא משום "גזול", בזה כיון שהתורה פסלתו בפירוש דומה הוא למסכך סוכתו בסכך המקבל טומאה או מחובר שאינו סכך כלל, ודומה למי שיושב חוץ לסוכה. ולכך כתבה התורה "לך" לפסול סוכה גזולה, ולומר, שהיושב בה לא רק שלא קיים המצוה, אלא ביטלה ועבר על רצון הבורא, עכ"ד. (המנח"ח לא כתב בפירוש ליישב קושית המהרש"א והמהר"ם על תוס' דידן, וכתב זאת ליישב קושית תוס' לעיל דף ט., אך ממילא מתורצת הקושיא על תוס' דידן). ועיין במכתבי תורה (לרוגאצ'ובער מכתב ב') שכתב כדברי המנח"ח, והביא כמה ראיות לכך.

היוצא מדבריו, דבמצות ישיבת סוכה איכא ב' דינים: א) מצוה לאכול בסוכה בלילה הראשון. ב) איסור לאכול חוץ לסוכה כל שבעת הימים. ופסול "מצוה הבאה בעבירה" אינו פוסל את עצם הסוכה, אלא יש בו רק הפקעה לקיום המצוה. [ולכן מי שאכל בסוכה שנפסלה מטעם "מצוה הבאה בעבירה", אע"ג שאינו מקיים המצוה של ישיבה בסוכה, מ"מ אינו עובר באיסור אכילה חוץ לסוכה, משום שהסוכה בעצמותה כשרה. ולזה בעינן קרא ד"לְךָ" ללמדנו דפסול סוכה גזולה הוא בעצם כשרות הסוכה, ונמצא שאכל חוץ לסוכה].

והשיגו עליו הגר"ח (אסופות רבינו חיים הלוי סוכה סימן ח'), **השערי ישר** (שער ג' פרק י"ט), **האתוון דאורייתא** (סוף כלל י"א) **ומקראי קודש** (סוכות חלק א' סימן ו') ועוד, דמדבריו משמע שעיקר מצות סוכה הוא שלילי, כלומר, שלא לאכול חוצה לה, אבל אינו כן, דאין איסור לאכול חוץ לסוכה, אלא עיקר מצות סוכה הוא חיוב, כלומר, לשבת בסוכה בשעה שאוכל, ואם אכל חוץ לסוכה רק ביטל מצות עשה זו, אבל לא עבר על שום איסור. וא"כ באופן שאינו מקיים מצות אכילה בסוכה משום "מצוה הבאה בעבירה", הרי ממילא ביטל את המצוה, ובוודאי נחשב כמבטל מצות עשה.

עוד השיג בשערי ישר (שער ג' פרק י"ט) על מה שמבואר בדברי המנחת חינוך, שגדר "מצוה הבאה בעבירה" אינו פסול בגוף החפץ אלא דהוא דין אקרקפתא דגברא שאינו יוצא מצותו ע"י "מצוה הבאה בעבירה, דזה אינו, וז"ל: דיותר נראה לומר דמה דפסלינן משום "מצוה הבאה בעבירה" הוא כפסול בעצם, כמו דאמרה הגמ' "גזול דומיא דפסח", והיינו דגזול הוא כמו פסול בעל מום לקרבן, עכ"ל. ובמשנת יעבץ (או"ח סימן נ"א אות ב') הוסיף, דמהא דקתני "לולב הגזול והיבש פסול" בהדדי, משמע דכמו דיבש הוי פסול הגוף, ה"ה גזול דפסול משום "מצוה הבאה בעבירה" הוי פסול הגוף. וכ"כ בקונטרס הביאורים (סימן י"ט), וראה תורת הקנינים (קונטרס מצוה הבאה בעבירה פ"א אות ו').

והנה מה שכתב המנחת חינוך דרק משום הפסול של סוכה גזולה מיקרי שביטל את המצוה, דמ"לְךָ" ילפינן דעצם הסוכה פסולה. **כתב האבי עזרי** (פ"ה מהלכות סוכה הכ"ה) דזה אינו, דגם אחרי מיעוט הקרא אין זה סוכה פסולה ממש, אלא הוא מיעוט בקיום המצוה בלבד, והראיה דכן הוא, דאיך יעלה על הדעת שהנגזל מותר בה ואינה פסולה לדידיה ולהגזלן היא פסולה, אלא על כרחך שהוא רק דין בקיום המצות סוכה שהגזלן אינו יכול לקיים בה מצותו, וא"כ פשוט שגם אחרי המיעוט דקרא, אם אכל בסוכה גזולה אין זה נחשב כמי שאכל בבית אלא רק כמי שלא קיים המצוה, ע"ש.

תוד"ה קא קנייה ביאוש. כ' תוס' יש לפרש הק' הא קנייה ביאוש ושינוי השם. ועיין רשב"א (גיטין נ"ה.) שהקשה מהו הסדר הדברים, הא כל זמן דלא חל הקדש אין כאן שינוי השם, ואיך יחול הקדש כ"ז דלא נשתנה השם, ותי' דנעשה בב"א כגון גיטין וידו באין כאחד.

בא"ד. וכן מוכח לקמן גבי אונכרי. אחרונים הקשו מדוע לא הוכיח תוס' דאין חסרון מהב"ע כשקנה אותם מקו' גמ' ולקנינהו בשינוי מעשה, וצ"ל דתוס' ס"ל דשינוי מעשה כיון דנשתנה גופו ליכא אסורא ואין מהב"ע, אבל שינוי שם אינו עדיף מקנין יאוש למ"ד יאוש קונה דבשינוי השם לא נעשה מעשה דגופו של חפץ הגזול, ועיין מחצית השקל סי' תרמ"ט סק"ב, וטעם המלך על שער המלך פ"ח לולב.

בא"ד. כ' תוס' ותו לא חשיב מהבב"ע. וביאר הטעם דמהבב"ע הוא דמצוה גורמת קנין זה, ואם קונה ביאוש לאו מהבב"ע וכ"כ גם הר"ן (דף יג:) דמהבב"ע דמצוה מסייע לעבירה ואם יאוש קונה אין מסייע לעבירה כלל ואם יאוש לא קנה נמצא דמצוה מסייע בעשיית עבירה וכ"כ רמב"ן מלחמות, **ותוס' לא הזכיר סברא זו** דמצוה גורמת לקנין גזילה רק סתם אם בשעת הקדש נגמר הקנין ה"ז מהבב"ע, ועיין קונטרס ביאורים (סי' י"ט סוף אות א') שכ' דזה מחלוקת בעיקר הבנה מהבב"ע, ועי"ש.

בא"ד. בעיקר שי' תוס' דלאחר שגזלן קנה גזילה אין כאן מהבב"ע, עיין רש"י (ל: ד"ה וקרקע) שחולק, וכ"ה שי' ר"ת לקמן שהובא בסוף תוס'.

בא"ד. שי' ר"ת הובא בתוס' ב"ק וגיטין דלאחר יאוש איכא מהבב"ע, וצ"ב למה יש פסול מצהב"ע, ועוד מהו הלשון אינו קונה שכ' בכ"מ. וכ' אחרונים דאף דיאוש קונה אכתי שם גנוב עליה, ומש"ה פסול משום מהבב"ע, ונחשבת כאינו קונה בנוגע למצוות וקרבנות ונחשבת כלאו דידיה, וממילא פסול משום מהב"ע.

בא"ד. ועיין תוס' ב"ק שהק' לר"ת מהא דפריך גבי אוונכרי וליקנהו בשינוי מעשה דרואין דלאו מהבב"ע. וכולם מתרצים דשינוי מהני להפקיע הפסול מהבב"ע **דפנים חדשות באו לכאן** כדמצינו באתנן, ועיין עוד תי' בחידושי ר' נחום ב"ק (אות קי"ט).

בא"ד. א"נ שאני ברכה דיש הזכרה וכו'. והקשו אחרונים דמאי פריך בסמוך דאונכרי ולקנינהו בשינוי מעשה, הא לכאו' עדיין הוי מהבב"ע לגבי ברכה בלולב ומש"ה הזהיר ר' הונא שהנכרים יגזזו הדס ולא הם כדי שיוכל לברך. ועיין מהר"ם וחק יעקב (סי' תנ"ד ס"ק ו', ועיין מהרש"א ב"ק (ס"ז. על תוד"ה אמר עולא) ורעק"א בהגהות על כפות תמרים. **ועיין מחצית השקל** על מג"א (סי' תרמ"ט סק"ב), **ועיין מ"ב** (שם סק"ו, וסק"ח).

תוד"ה מתוך. ופי' שאג"א (סי' צ"ט) **דשמואל ס"ל** מהבב"ע פסול **מדרבנן**, אבל אם הוא מה"ת אין מקום לחלק בין מצוה דאו' לדרבנן. **וצל"ח כ'** בזה גופא נחלקו ריו"ח ושמואל אם מהבב"ע פסול מה"ת או מדרבנן, ולכן תוס' (ד"ה משום) הולך בשי' ריו"ח דמהבב"ע מה"ת וכמו שכתבתי לעיל. ותוס' דף ט. (ד"ה ההוא) קאי בשי' שמואל דהוא מדרבנן.

תוד"ה מתוך. ולכאו' ל' הגמ' מתוך שיוצא בשאול יוצא בגזול, משמע ששמואל צריך טעם נוסף כדי לומר דאין בגזול מהבב"ע. הרבה ראשונים חולקים על תוס' וס"ל לשמואל לית לן כלל מהב"ע, עיין ריטב"א (דף ט. ד"ה הא דאמרינן), ותוס' גיטין (נ"ה ד"ה מאי). וצ"ל לראשונים שמפרשים סוגייתינו בנטילת לולב בשאר ימי החג במקדש שהוא מן התורה שהם יפרשו ששמואל לא ס"ל מהבב"ע בכלל. ועיין בספר משנת יעבץ שכ' פשט בראשונים (מלחמות) דסוגיין קאי ביו"ט דאו' מדוע שמואל לא ס"ל מהב"ע.

רד"ה קמ"ל. דסתם גזילה אין בו יאוש בעלים כו'. **עי' פנ"י** דלכאו' אפ"ל דלא כרש"י רק סתם יאוש אינו קונה ועיי"ש.

גמ', מ"ט סתם גויים גזלי ארעא. ועיין פנ"י (דף ל: ד"ה והנלענ"ד) מדוע חשש ר' הונא רק לענין קיום מצוה ולא חשש לאסור גזילה אם ישראל יגזוז זה, והרי בגזיזתה עובר על גזילה כמו שכ' רש"י (עמוד ב' ד"ה וקרקע). ותי' פנ"י דסתם גוי גזל ארעא אין הכוונה רוב נכרים גזלנים אלא מיעוט גזלנים, ולענין גזל לא חשש רב הונא וסמך על רוב, ולענין מצוה חשש, שהרי אם יתברר אח"כ שקרקע זו אכן גזולה היא יתברר למפרע שמעשה המצוה מהב"ע ולא קיים מצוה, וכ"כ ריטב"א (עמוד ב'). **ועיין משנת ר' אהרן** (ח"א סי' י' אות ב') דפסול מהבב"ע אינו תלוי במעשה עבירה של האדם, אלא תלוי בשם גזול, ואם יתברר שלולב היה גזול אע"ג דסמך על חזקה דאינו גזול לא יצא יד"ח, שהרי באמת חל על חפצא שם גזול.

רד"ה מ"ט. רש"י פי' דחשש הוא שמא קרקע זו מישראל גזלה, **ועיין שו"ת הרשב"א** (ח"א סי' תתנ"ב) דפי' ברש"י לאו דווקא גזלה מישראל כיון דגזל עכו"ם ג"כ אסור. ועיין פנ"י שנתקשה ברש"י. **ועיין מלחמות** (דף י"ד: בדפי' הרי"ף) שכ' אף מגוי אסור. **ועיין אור שמח** (פ"ה מהל' סוכה הכ"ה) דכ' דאע"ג דגזל נכרי אסור מ"מ הגזלן קונה גזילת גוי ביאוש בלבד, ולא בעינן יאוש ושינוי רשות כמו בגוזל מישראל, משום דגוזל מישראל חייב להשיב הגזילה, וחיוב זה מונע ממנו מלקנות אע"ג דנתייאשו, ולפיכך בעינן ג"כ שינוי ואז אין חייב בהשבה, או שינוי רשות שזה שבא הגזילה לרשותו אין חייב בהשבה, **ובנכרי ליכא חיוב השבה**, וא"כ דומה לאבידה דלאחר יאוש יכול המוצא לזכות בו, ולכן כ' רש"י דחשש שמא נכרי גזל מישראל, דמגוי הרי לאחר שגזז ישראל מיד יזכו בה שבעלים נכרי נתייאשו ואין חסרון לכם, וכ"כ פסקי ריא"ז הובא בש"ג כאן. **וכ"כ נתיבות** (סי' שמ"ח סק"א) דבגזל גוי אף דאסור מ"מ אין בו מצות והשיב, וא"כ אפ' למ"ד יאוש לא קנה, הנ"מ מישראל דבאיסורא אתי לידיה. **ופי' תוס'** בכ"מ דהכוונה **דכבר נתחייב בהשבה**, ובגזל בה דאין בו השבה קונה ביאוש, ול"צ שינוי רשות שהובא בגמ'.

רד"ה מ"ט. רש"י (ל': ד"ה וקרקע) פי' או משום לכם או מהבב"ע, ולעיל ביארנו דבגזל גוי אין חסרון לכם, ולענין פסול מהב"ע כ' מלחמות (דף י"ד:) דלא מיקרי מהבב"ע. **ועיין מחצית השקל** הנ"ל דרש"י סנהדרין (נ"ז. ד"ה ישראל) כ' דגזל גוי אסור מדרבנן ואי"כ מהבב"ע בגזל גוי. ויל"פ כיון שכ' רש"י שם בסנהדרין דגזל גוי אסור משום חילול השם, א"כ אין זה אלא **איסור צדדי** שהמעשה מביא לידי חילול השם, ואין חל כלל שם גזילה על החפץ ואין בו משום מהבב"ע (ועיין מצפה איתן מש"כ).

ושיטת היראים (סי' קכ"ד) דלא חשש למהב"ע הוא דלדעתו גזל הגוי מותר, אבל זה רק היתר ליקח, אבל מ"מ חשוב ממונו של גוי ובי"ד מוציאין אותו מיד גזלן, והתורה רק התירה איסור גזל, אבל עדיין לא הוי לכם. ועיין אור שמח (סוכה פ"ה הכ"ה) שמסביר שיטת יראים. ועיין ר' שמעון שקאפ ב"ק (סי' ל"ט אות א').

דף ל:

רד"ה וקרקע. רש"י כ' כיון שקרקע אינה נגזלת אינה נקנית ע"י יאוש. וטעם הדבר בשי' רש"י, **כ' תרומת הכרי** (סי' שע"א) **ובחמדת שלמה** (או"ח סי' כ"ה) כיון דאין יאוש מועיל להקנות החפץ הגזול לגזלן **אא"כ יצא מרשות הבעלים, וכמו שביאר רמב"ן ב"מ** (במלחמות כו:) דברשות בעלים אינם נקנה ביאוש, וכיון דקרקע אינה נגזלת א"כ עדיין היא ברשות בעלים וזה לא נקנה ביאוש, וכ"כ נתיבות (סי' שע"א סק"א, וסי' שס"ג). **ועיין רבינו יונה מס' ב"ב** (דף מ"ה) שכ' דבקרקע אנן סהדי שאינו מתייאש כיון דהארץ לעולם עומדת ויוכל לתבוע אותה מן הגזל. ותוספת ביאר כיון שקרקע עומדת במקומה ואין הגזלן יכול להבריחה ולהעלימה אינה נחשבת כאבודה מן הבעלים לגמרי ואין יאוש מועיל בה.

רד"ה וקרקע. מש"כ ברש"י דאין יאוש מועיל מקרא נפקא, הפסוק לא כ' דאין מועיל יאוש רק דבקרקע אינו נעשה גזלן להתחייב עליה וקרקע בחזקת בעלים עומדת וזה ילפינן מקרא (וכ"כ כעי"ז בפנ"י). **שיטת תוס'** (ב"מ ס"א. ד"ה אלא) דבגוזל קרקע אין עובר על לא תגזול, **אבל הרמב"ם** (פ"ז גניבה ה"א) ס"ל דעובר על לא תגזול.

רד"ה הלכך. בא"ד כ', ואי נמי קני יש מהב"ע. ומבואר מרש"י דלאחר שגזלן קונה גזילה יש מהבב"ע. **וכ' מהרש"א** שהוא **שי' ר"ת** לעיל בתוס' (ד"ה הא) דכשקנאו קודם מצוה יש מהבב"ע (ועיין על"נ ופנ"י שמפרש רש"י דלא כמהרש"א), ויש חולקים על רש"י זה וס"ל שכל שקנה הגזלן לפני קיום מצוה אין בו משום מהב"ע, אבל אצל השני ל"ה מהב"ע דפקע שם גזילה מניה כיון שבא לידו בהיתר.

בא"ד. והק' הפנ"י וריטב"א מפני מה דנו כאן רק משום מצות ד' מינים אם הדסים כשרים למצוה, והלא אם יקצצו הרוכלים אחר הדסים מן המחובר יעבור בכך על איסור גזל. ותי' פנ"י דרוב קרקע שבידי גוי לאו גזולות, ומצד איסור גזל אפשר לסמוך על הרוב ולקצות משדה גוים, ולענין מצוה החמירו לחשוש למיעוט קרקעות שמא יבוא אדם ויערער ויתברר שלא יצא יד"ח, וכ"כ ר"ת בספר הישר בחי' (אות ק"כ).

בא"ד. והק' מהרש"א דא"כ מאי מקשה הגמ' וליקנינהו בשינוי מעשה או שינוי השם, הרי עדיין מהב"ע. ואחרונים מתרצים דשינוי קונה ונחשב לדבר חדש ופקע שם מהבב"ע כמו דאמרינן באתנן, **ועיין קהלת יעקב** (סי' פ"א) **וכ"כ משנת רבי אהרן** (סימן י'), וכ"כ ראב"ד בהל' לולב נדפסו בתשובות ופוסקים לראב"ד (עמוד י"ג). והוסיף משנת ר"א, כיון דמהב"ע פסול בחפצא של מצוה וכמו פסח ומום, וכיון דנשתנה החפץ ה"ז כחפץ אחר ופקע פסול כמו שמצינו באתנן. **עיין בשו"ע** (סי' תרמ"ט סעיף א') די"א דאין מהב"ע אצל אחרים, ולדידהו ז"ל דנידון בסוגיין הו"א לענין לכם כפירוש א' ברש"י, דאילו לענין מהב"ע לא בעי יאוש וש"ר. ועיין מג"א (סק"ג) מש"כ ברש"י וברעק"א בגליון שו"ע.

תוד"ה וקרקע. בא"ד, וכ"ת ושינוי רשות לא שייך בקרקע. וכונתם דעכשיו ס"ל לתוס' דשינוי רשות הוא מדין קנין שינוי ומגדרי קניני גניבה כמו שינוי השם וקרקע אין לו קניני גניבה ל"ש שינוי רשות.

בא"ד. ויש לפרש בטעם דאין שינוי רשות בקרקע הוא כיון שבמציאות הקרקע עומדת ברשות בעלים. **וכ"כ חזו"א** או"ח (סי' ק"נ ס"ק כ"ב), וע"ז כ' תוס' דיסוד שינוי רשות דע"ז בהיתירא אתי לידיה וגם בקרקע שייך זה, **וכ"כ קצוה"ח** (סי' שנ"א סק"ב) שזהו כוונת תוס'.

בא"ד. דקא סבר יאוש כדי לא קני וש"ר לא שייך בקרקע. **וכ' אחרונים** דמבואר בתוס' דלמ"ד יאוש כדי לא קני גם בקרקע אינו מועיל, ורק בצירוף שינוי רשות מועיל.

בא"ד. והקשו אחרונים דהטעם דיאוש כדי לא קנה הוא משום דבאיסורא אתי לידיה, וכמו שכ' תוס' דבשעת גזילה נתחייב בהשבה, ולא מהני יאוש לפוטרו מהשבה, אבל בקרקע שאינו נגזלת ואין בו חיוב והשיב ראוי שיקנה אף יאוש כדי.

בא"ד. הטעם שמועיל נשתקע שם הבעלים מן הקרקע. ומיהו היכא דנשתקע שם בעלים אפילו מדאורייתא יש יאוש. פי', אע"ג דבסתם אין יאוש לקרקע כמו שהוכיחו תוס' מכמה מקומות, מ"מ במקום שנשתקע שם הבעלים מועיל היאוש אפילו מדאורייתא, כדמוכח מזה שכשנשתקע שם הבעלים אוסר הגזלן את הכרם בזריעת כלאים מדאורייתא.

ובטעם הדבר שיאוש מועיל כשנשתקע שם הבעלים, נאמרו כמה סברות, ומהן שתלויות בטעמא דאין יאוש לקרקע.

א) **הפנ"י כתב** דאע"פ שאין יאוש לקרקע, הרי אדם יכול להפקירה, ואדרבה, בזה קרקע עדיפא על מטלטלין, שמטלטלין שנגזלו ממנו אינם ברשותו ואינו יכול למכרם, וכמו כן אינו יכול להפקירם, אבל קרקע ברשות בעליה עומדת, וממילא לעולם יכול הוא להפקירה, וכשנשתקע שם הבעלים, לא מתורת יאוש היא יוצאת מידו, אלא מתורת הפקר, שאין לך הפקר גדול מזה שאין לה בעלים והרי היא כמדבר.

ב) **בנתיבות המשפט** (סימן שע"א ס"ק א', וסימן שס"ג ס"ק א') **ובחדושי רבנו חיים הלוי** (פ"ט מהלכות גזילה ואבידה ה"א) כתבו, דהטעם דאין יאוש מועיל בקרקע הוא משום דאין יאוש מועיל לדבר שהוא ברשותו של אדם כיון שלרבנן קרקע אינה נגזלת ואינה עומדת ברשות הגזלן לענין אונסין, אלא ברשות הבעלים היא, לא מהני לה יאוש. והנה כל זה הוא רק היכא דיש לנגזל עצים, ולכן יכול הוא להוציא את הקרקע בדיינים מן הגזלן, אבל כשאין לו עצים, אע"פ באמת הקרקע נגזלה ממנו, הרי אינו יכול להוציאה בדין, ומעתה אינה חשובה ברשותו, ולכן מועיל בה יאוש. וכעין זה כתב **בתרומת הכרי** (סימן שע"א, בלשון שני).

ג) **בתרומת הכרי** (שם) כתב טעם נוסף, דקנין הגזלן בקרקע לאחר שנשתקע שֵׁם הבעלים ממנו אינו מתורת יאוש, אלא משום שחשובה כאבידה שנשטפה בזוטו של ים ששם נפקעת בעלותו בלי יאוש אלא מכח גזירת הכתוב (כמבואר בב"מ כא:) וכדעת הרמב"ן ב"מ (דף כב: ודף כז.) ועוד ראשונים, שהיתר זוטו של ים הוא מגזירת הכתוב, ולא משום יאוש.

גמ', קסבר לולב א"צ אגד. ופי' השפ"א דאפי' אם אגדו לא נקרא שינוי ע"י אגד, דשינוי הוא רק אם נעשה ע"י השינוי כלי חדש לענין אחר, אבל כשהוא כמקודם אע"פ שאגדו במה נשתנה, ואם ס"ל צריך אגד, ע"י האגד נעשה כלי חדש ממש משא"כ אם אינו צריך אגד.

גמ', ואם תמצי לומר לולב צריך אגד. בערוך לנר הקשה, דמאי מספקא לגמ' אי לולב צריך אגד או לא, הא קיימא לן לולב אין צריך אגד, כשיטת חכמים לעיל (דף יא:). ותירץ שהרי אמרו בגמ' (שם) שאף חכמים מודים שלמצוה יש לאגוד את הלולב משום "זה אלי ואנוהו", וכוונת הגמ' כאן היא, שיש להסתפק בדעתם, אם חיוב גמור הוא לאגוד ואע"פ שיוצא ידי חובתו גם אם לא אגד, מ"מ מוטלת עליו מצוה לאגוד. ואם לא אגד ביטל את המצוה, ולכן לא היה צריך רב הונא לחשוש שמא לא יאגדו את הלולב כי אין לחשוש שיבטלו מצוה. או שאין חיוב לאגוד, ורק אם אגד קיים בזה מצוה, (דאין זה מצוה חיובית, רק מצוה קיומית), וא"כ יש לחשוש שלא יאגדו את הלולב.

וזהו שאמרה הגמ', דאם לולב אין צריך אגד, והכוונה בזה, שרב הונא סובר שלחכמים אין כלל חיוב לאגוד, ורק אם אגד קיים בזה מצוה, א"כ יש לחוש שמא האוונכרי לא יאגדו את לולביהם, ולא יהיה בידם שינוי מעשה. ושוב קאמר דגם אם רב הונא סובר שלולב צריך אגד, והכוונה בזה, שגם לחכמים מוטלת מצוה לאגוד את הלולב, וא"כ ודאי גם האוונכרי יאגדו את לולביהם ויהיה להם שינוי מעשה בהדס, מ"מ הרי זה שינוי החוזר לברייתו שאין שינוי. וזה ביאור אחר דלא כשפ"א הנ"ל.

גמ', ושינוי החוזר לברייתו לא שמיה שינוי. בחידושי הרי"מ (ב"ק צג: ד"ה עוד נראה) הביא שתי סברות בזה: א) דשינוי כזה שחוזר לברייתו אינו חשוב כלל שינוי, כיון דאפשר להחזירו, ועדיין אני קורא בחפץ הגזול "כעין שגזל". וכ"כ **הנתיבות המשפט** (סימן שס"א ס"ק א').

ב) **לעולם שינוי החוזר הוה שינוי**, ולא קרינן ביה "אשר גזל – כעין שגזל", ומ"מ לא פקע חיוב ד"והשיב את הגזלה", דכיון דיכול לסתרו ולהחזירו למצבו הראשון, א"כ עדיין מוטל עליו החיוב של "והשיב", ע"ש.

תוד"ה כי גזזו. בא"ד, וי"ל דלא מיקרי יאוש שלא מדעת אלא היכא דבא לידו קודם שידעו הבעלים שנאבד מהם, אבל הכא ידעי בה וכו'. **ביאור תירוצם**, דדין "יאוש שלא מדעת" שייך רק במעשה היאוש, שצריכים הבעלים להתייאש בפועל, ולא מועיל אומר הדעת שאם היו יודעים היו מתייאשים, שהרי בפועל לא נתייאשו. אבל במקום שבאמת נתייאשו, שהם סבורים שממונם לא ישוב עוד אליהם, ורק שאין היאוש חל משום איזה עיכוב, אין זה "יאוש שלא מדעת", שהרי היאוש מדעת היה, ושפיר חל. וכן הוא כאן לגבי קרקע, הגם שהיא אינה נגזלת ולכן לא חל בה היאוש, מ"מ במציאות התייאשו הבעלים, והיאוש מדעת הוא, ורק שיש עיכוב צדדי שקרקע אינה נגזלת, לכן עתה כשגזזו ההדסים ושוב אינם מחוברים לקרקע ויכול היאוש לחול.

בא"ד. ועי' בשערי יושר (ש"ה פי"ב) שהקשה על התוס', דהרי היאוש שמקודם לא הועיל כיון שהקרקע היתה רשות הבעלים, וכן מה שמחובר לה, ועכשיו שתלשו מהקרקע אין הבעלים מתייאשים, ואין לומר שהועיל היאוש שמקודם על אחר שתלשו, כיון שהבעלים הראשונים שנתייאשו כבר מתו, שהרי מדובר כאן בגזילה מדורות שעברו, והבעלים של עכשיו אף פעם לא נתייאשו. וע"ש שאף שאין מועיל יאוש על הקרקע משום שאי אפשר לשומטם וברשות הבעלים היא, מ"מ כלפי ההשתמשות בה ולקיחת הפירות מועיל היאוש, כיון שהפירות שבה אבודים מהבעלים כשאר מטלטלין, וכלפיהם הואיל היאוש מקודם כבר. **ועי' בנתיבות המשפט** (סי' ר"ס ס"ק י"ג) מה שהוכיח מדברי התוס'.

בא"ד. ובשפת אמת כתב שתירוץ התוס' קשה, דאע"ג דנתיאשו הבעלים מתחילה, י"ל דבטלה דעתם כיון דהארץ לעולם עומדת, בפרט דאפשר לומר דבאמת מסתמא לא נתיאשו הבעלים מן הקרקע. ומפרש שם דלולא דבריהם יש לומר דלא חשוב ישל"מ כיון דקרקע עומדת ליטול ממנה הפירות בכל שנה, א"כ ידעו שפיר הבעלים כדאמרינן בב"מ (נ"א:) דבתאינה הואיל דעבידי דנתרי חשוב יאוש מדעת, וה"נ כאן. וצ"ל דה"נ הבעלים של עכשיו נתייאשו. ורואים מהתוס' שאף שנתייאשו הבעלים כבר מתחילה מהפירות שעומדים להתלש, מ"מ אסור ליטלם והנוטלם הוא גזלן כמבואר בגמ', שכיון שקודם נטילתם הפירות ברשות הבעלים הם, שהקרקע אינה נגזלת וברשותו היא, וה"נ הפירות, וע"י שנוטלם מוציאם מהבעלים וחשוב שלו.

תוד"ה ושינוי החוזר. התם יש תקנת השבים משא"כ באגודת לולב. והחילוק שבין תקנת השבים לכל שינוי החוזר לברייתו, כתב בעטרת חכמים, שבתקנת השבים כמו תקנת מריש תיקנו חז"ל מכח הפקר בי"ד הפקר, וע"כ מועיל אף לדאורייתא, ומשא"כ בכל שינוי החוזר שאינו משום הפקר בי"ד הפקר, אלא שיש כח לחז"ל לתקן תקנות, ואינו מועיל אלא כלפי דינים דרבנן ולא כלפי דינים דאורייתא.

ובברכי יוסף (חו"מ סי' מ) **ובשו"ת בית אפרים** (חו"מ סי' ח) כתבו, שהתוס' חזרו בהם ממש"כ בתחילה, וסבירא להו שבאגודת לולב אינו קונה אף מדרבנן, שכל הטעם ששינוי החוזר לברייתו קונה משום תקנת השבים, ובלולב שקל להתיר אגדו לא תקנו בו שיקנה משום תקנת השבים.

בא"ד. ועיין פנ"י (בדף ל"א ד"ה אמר) דתוס' ס"ל שקנין דרבנן אין מועיל למצוה מה"ת וכמו שנקטו בפשיטות בתחילת דבריהם, אבל מה שקונה משום תקנת השבים זהו שהעמידו הסוכה ברשות גזלן לגמרי ונחשב כקנינו גמור מה"ת, אבל לולב דאין בו תקנת השבים אע"ג דקונה אותו מדרבנן אבל אין יוצא בו מה"ת, **וכ"כ ח"ס** כאן, **ובשו"ת רע"א** (מהדו"ק סי' רכ"ב אות כ"א). ולפי"ז תוס' ס"ל קנין דרבנן לא מהני מה"ת ורק בסוכה שיש תקנת השבים זה מהני מה"ת.

והרבה אחרונים לומדים דבתי' התוס' חוזר ממה שנקט בתחילה, ועתה ס"ל דקנין דרבנן מועיל לצאת ידי מצוה מה"ת אבל בלולב לא יוצא, משום שינוי החוזר קונה מדרבנן הוא משום תקנת השבים, ובמקום שאין לחוש לתקנת השבים לא תיקנו ששינוי יקנה, ולולב אין לחוש לתקנת שבים הגזלן אין קונה אפ' מדרבנן ואין יוצא יד"ח, **וכ"כ שער המלך** (הל' גזילה פ"ג ה"י), וברכי יוסף חו"מ. ולפיכך כ' תוס' דתירצו אלא דחוזר עכשיו וס"ל קנין דרבנן מהני מה"ת.

בא"ד. ומה שנקצץ מן המחובר. **עיין כפות תמרים** שהק' מהו ההמשך בתוס'.

בא"ד. לא חשב שינוי מעשה כיון דלא נשתנה שמו. ומבואר דס"ל לתוס' דשינוי מעשה שאינו חוזר לא קונה אלא אם יש עמו גם שינוי שם, וכ"כ תוס' ב"ק (צ"ג: ד"ה עצים), **ועיין קצה"ח** (סי' ש"ס) דשינוי השם הבא עם שינוי מעשה די אפי' אם נשתנה שמו כל שהוא.

בא"ד ומה שנקצץ מן המחובר. ומשמע מתוס' דאם היה נחשב שינוי מעשה היה קונה אותה בשינוי אף דגזילה ושינוי נעשים בבת אחת. **ועייין עמודי אור** (סי' ק"ב) **וקוב"ש** (אות ק"ט) **ודבר אברהם** (ח"א סי' ח' וח"ג סי' ל"א) **וגרי"ז** (הלכות גזו"א ד"ה ולפי).

בא"ד. ואע"ג דפסק לחיותא וכו'. כוונת תוס' להקשות, דבכמה מקומות מצינו שמועיל שינוי גם בלי שינוי השם, כגון גזל בהמה והכחישה או הזקינה, ששמם לא השתנה, ומ"מ מועיל השינוי והגזלן קונה אותם, וא"כ צריך להבין, מדוע כאן שקצץ את הדקל והפסיק את חיותו, שלכאורה יש בזה שינוי גדול יותר מבהמה שהכחישה או הזקינה, ובכל אופן לא מועיל בזה שינוי לבד בלי שינוי השם. ועל כך כתבו, דמ"מ שינוי זה של קציצת הדקל גרוע הוא, ואינו דומה לבהמה שהכחישה או הזקינה.

ושיעור דברים הוא כך: ואע"ג דפסק לחיותא, פי', שהפסיק חיות הדקל בקציצתו, מ"מ אין זה מועיל בלי שינוי השם, דהשינוי של פסק לחיותא גרע מהשינוי של הגוזל בהמה והוכחשה בכחשא דלא הדר היינו נזק שאינו חוזר ומתרפא, כגון שנשברה רגלו או מבהמה והזקינה דבהם אמרינן (בב"ק דף צו:) דחשיב שינוי אע"ג דלא נשתנה שמם, ומשלם כשעת הגזלה.

בא"ד. ואע"ג דפסק לחיותא גרע מכחשא דלא הדר. ראה פירוש דבריהם בדיבור הקודם. והנה תוס' לא ביארו גוף החילוק, מדוע קציצת האילן גרע מכחשא דלא הדר ובהמה שהזקינה שבהם לא צריך שינוי השם עם השינוי מעשה, ואילו בקציצת האילן בעינן גם שינוי השם. **וביאר הערוך לנר**, דבכחשא דלא הדר נעשה השינוי בדבר עצמו וניכר בו, אבל בדקל השינוי שנקצץ אינו ניכר בגופו, ואע"פ שעתיד הוא להתייבש ולהשתנות כיון שפסקה חיותו, מ"מ בשעה שנקצץ לא ניכר בגופו שום שינוי כלל, ולכן כחשא דלא הדר עדיף על דקל הנקצץ, ובהכחשה דלא הדר או בהמה והזקינה שהשינוי ניכר, קונה בלי שינוי השם, ובדקל שהשינוי אינו ניכר אינו קונה אלא בצירוף עם שינוי השם.

בא"ד. ומשלם שעת הגזלה. כן מבואר בגמ' (ב"ק צו:). והכוונה שהגזלן צריך לשלם מה שנפסדה הבהמה תחת ידו, ועליו להשיב לנגזל דמי בהמה כמו שהיתה שוה בשעת הגזלה, ואינו יכול להשיב לו את בהמתו הזקנה ולומר לו: "הרי שלך לפניך".

והנה תוס' כאן דנים לענין קנין בשינוי, שלענין כחשא דלא הדר ובהמה והזקינה מצינו ששינוי קונה אף בלא שינוי השם. אכן בגמ' שם נזכר רק שבאופנים אלה הגזלן אינו יכול לומר "הרי שלך לפניך", אבל לא נזכר שם שהגזלן קונה את הבהמה בשינוי זה, **ומזה שתוס' הוכיחו** משם לענין קנין בשינוי, מוכח לכאורה שתוס' סוברים ששני הדינים שיש בשינוי: **א)** שאינו יכול לומר "הרי שלך לפניך", **ב)** שקונה את הגזילה ע"י שינוי, חד מילתא הוא ותליין זה בזה, ועיקר הדין הוא שהגזלן קונה בשינוי, וכיון שקנה את הגזילה שוב אינה שייכת לבעלים, ולכן אינו יכול לומר לו: "הרי שלך לפניך". ומשום שסוברים כך, היה ברור להם, דאם מבואר שם שהגזלן אינו יכול לומר "הרי שלך לפניך", הרי זה משום שקנה את החפץ בשינוי, ולכן הוקשה להם מה ההבדל בין גזל דיקלא וקטליה דלא קנה בשינוי, לגזל בהמה והזקינה שקנה בשינוי, והוכרחו לומר דקציצת מחובר גרע מכחשא דלא הדר ובהמה שהזקינה.

אבל בחדושי מרן רי"ז הלוי (ריש הלכות גזילה ואבידה) מדייק מדברי הרמב"ם שלדעתו שני דינים נפרדים הם, א) שינוי גמור (שאין שמו עליו), בו קונה הגזלן את החפץ בקנין גזילה. ב) שינוי שאינו גמור (שעדיין שם בעלים עליו), בו אין הגזלן קונה את החפץ, אבל מ"מ לענין קיום מצות השבה, אין הגזלן יכול להשיב אותו ולומר לבעלים "הרי שלך לפניך", אלא חייב לשלם להם כשעת הגזילה, ורק אם הבעלים רוצה, יכול הוא לקחתו כמו שהוא (משום שהגזלן לא קנאו).

ולפ"ז לא קשה כלל קושית תוס', משום שמה שמצינו דבבהמה שהזקינה או בכחשא דלא הדר, אינו יכול לומר "הרי שלך לפניך", אין זה משום שקנה את הגזילה בשינוי, אלא האמת שלא קנאה (משום שעדיין שמה עליה ואין זה שינוי גמור), ורק אינו יכול לקיים בה מצות השבה כיון שהזקינה, ומה שמבואר בסוגיין שהאוונכרי אינם יוצאים ידי חובה בהדסים שקצצו בגזל, אין זה משום שחייבים (או יכולים) להשיב את ההדסים עצמם לבעלים, אלא הוא משום שכאן אנו דנים האם ההדסים נעשו שלהם (שהרי לקיום מצות ד' מינים בעינן "לָכֶם"), ולענין זה מבואר שלא קנאום. וכן מה שמבואר שהגוזל דקל וקצצו לא קנהו, הוא רק לענין שלא הועילה לו הקציצה לקנות את הדקל, אבל מ"מ להשיב את ההדס או הדקל הקצוצים, ולומר לבעלים "הרי שלם לפניך" אינם יכולים. וא"כ נמצא שבאמת דין גוזל דקל וקצצו ודין גוזל בהמה והזקינה שווים הם, שהגזלן לא קנה בשינוים אלה, ואין שום צורך לחלק ביניהם, ולא קשה כלל קושית תוס'.

דף ל.

גמ', ת"ר סוכה גזולה והמסכך בר"ה. אף דסכך והדפנות שלו ואינו גוזל אלא את הקרקע מ"מ פסולה, אף דמשמעות הפסוק חג הסוכות תעשה לך היה נראה שרק גזילת הסכך פסולה, **וכן הק' בחי' הגר"ח על הש"ס** בענין עצי סוכה, דמ"ש לענין גזילה ממעטינן גם היכא שהדפנות גזולה ואפי' הקרקע לבדה היא גזולה פסולה.

ותי' הגר"ח דהא דגזול פסול אי"ז פסול בהסוכה כ"א דהוי דין בקיום המצוה דבגזול לא יצא יד"ח, **והוסיף אבי עזרי** (פ"ה הכ"ה) וז"ל, דדין סוכה גזילה אי"ז דין דפסולא והכשרא דסוכה, דהלא הסוכה כשירה היא לבעלים ואיך שייך לומר דלגזלן היא סוכה פסולה, אלא שהוא דין בקיום מצות סוכה שאין יוצא מצות סוכה בסוכה גזולה, והוא דין בהגברא בקיום מצות סוכה, וכיון דהוא דין בקיום המצוה שייך נמי לקרקע ודפנות. וכן נקט **בכורי יעקב** (סי' תרי"ז ס"ק י"א) דהדפנות פסולות רק משום מהב"ע ולא משום גזול, ועיין **מנ"ח** (מצוה שכ"ה אות י'). **ועיין אבנ"ז** (או"ח ח"ב סי' תנ"ט אות ט"ו) שהוכיח מקו' זו דגם קרקע הסוכה חשיב סוכה.

ועיין פמ"ג (משבצות זהב סי' תרמ"ג אות ד') דראוי לא לעשות את קרקע הסוכה מקרקע עולם, אלא לרצף את הסוכה דפים דפים זכר לעננֵי הכבוד. **ועיין שו"ת אג"מ** (או"ח ח"א סי' קפ"א) דאף דאין הקרקע בכלל מצות סוכה, מ"מ כיון שבלא הקרקע לא שייכת מציאות הסוכה כלל אין לך מעמיד גדול מזה, וא"כ כל עשיית הסוכה בכלל גזל דעיקר עשיה היא במעמיד, וכ' שם דאם לא יוכלו החסרים של הדפנות לעמוד בלא מסמרים, ומסמרים הם גזולים תהיה הסוכה פסולה כיון שהם מעמידים הסוכה, וגם המסמרים והעשיה צריכה להיות משלך.

גמ' והמסכך בר"ה. וכ' הרמ"א (חו"מ סי' ש"ס ס"א) בשם רבינו ירוחם שלא עשו תקנת מריש בקרקע, והראי' הוא מסוגיין דר"א פוסל מסכך בר"ה דלאו שלך, ואם מתקנים תקנת השבים דקרקע הסוכה היתה צריכה להיות כשירה. ובטעם הדבר דלא תקנו תקנת השבים בקרקע, **עיין בסמ"ע** (סק"ו) דהוא דקרקע קבוע ועומד היה לו למידע דשל הנגזל הוא ולא הוה לו לבנותו, **ועיין ט"ז** (סק"א) עוד טעם, **ובלבוש שם** עוד טעם, **ועיין שפ"א**.

גמ' והמסכך בר"ה. ואחרונים הקשו (ספר על החיים למהר"ח אבולעפיה) דמפורש בקרא (נחמיה ח', ט"ז) דעשו סוכות ברחובות ירושלים בר"ה, ואיך פוסל ר"א סוכה זה. וכ' על"נ אולי ירושלים אם ס"ל לא התחלקה לשבט, ונמצא ירושלים יש לכל ישראל חלק בה וכולם שותפים לר"א בכה"ג כשר, ועיין ח"ס.

ועיין אר"ז (הל' סוכה סי' ש"ב) שכ' דמה דמכשירין חכמים הוא רק בדיעבד, **וכ"כ רמ"א** (סי' תרל"ז סעיף ג'), ועיין מג"א (שם סק"ג) שהקשה איך עושים סוכות בר"ה בזה"ז, ועיין הגהות מקור חיים למג"א דמביא דמג"א עצמו כ' משום לב ב"ד מתנה, ועיין באוה"ל (ד"ה וכן).

רד"ה מחלוקת. ועיין גליון הש"ס שמציין **שו"ת פנים מאירות** שתמה דהרי אנן נוקטים להל' שדבר תלוש שחיברוהו לקרקע אינו נידון כמחובר והוא פי' לא כרש"י, אלא שהדין הדפנות והסכך כדין קרקע שאם קרקע נגזלת ממילא אף הם נגזלים עמה בקנין אגד, ואם היא אינה נגזלת אף הם אין נגזלים שהרי לא עשה בהם מעשה גזילה בפ"ע.

גמ' ורבנן ס"ל דסוכה שאולה. ואחרונים כ' לבאר המיעוט של לך למעט סוכה גזולה בב' אופנים א) הסוכה צריכה להיות שלו וסוכה גזולה שאינה שלו אינו יוצא בה, **וכ"כ החזו"א** (סי' ק"נ סקכ"ב) דשאולה כשירה משום שיש לשואל קנין פירות ע"י זכות השתמשות בסוכה ונחשבת לך, **וכ"כ אחיעזר** (ח"ב סי' מ"ז אות ה'), ששאול כשר מטעם שקנויה לשואל, **וכ"כ אר"ש** (פ"ה מהל' סוכה הכ"ה), והמשיך האחיעזר דאם סיכך בסכך הפקר ולא נתכוון לזכות בו לא יצא דזה גרוע משאולה, דבשאולה הסוכה קנוי לו לזמן מסויים ובכה"ג לא, ולפ"ז גם לחכמים בעינן לך ויוצאים בשאולה מאחר שקיבל רשות לשבת בה.

ויש עוד צד דאין כאן לימוד שהסוכה צריכה להיות שלו, אלא יש כאן מיעוט מיוחד לפסול סוכה גזולה, ולפי"ז ל"צ לומר ששאולה כשר כיון שקיבל רשות, אלא כיון דגזולה פסולה משום מיעוט, וסוכה שאולה כשרה משום שאינה גזולה, **וכצד זה כ' באבנ"מ** (סי' כ"ח סקל"ג) דהא דכשר בשאולה הוא כיון שאינה גזולה, ואפי' אם יושב שלא ברשות כל שאינו גזילה יוצא יד"ח, ועיקר כוונת הגמ' סוכה שאולה הוא דממילא אינה גזולה, וכ"כ פנ"י. **ואחיעזר** (ח"ב סי' מ"ז אות ח') כ' וז"ל, דשאולה כשרה לא משום שיש לו רשות לשבת אלא דאין גזולה, ולפי"ז לחכמים לא בעינן לך בסוכה ולכן יוצאים בשאולה, עכ"ל.

גמ' אם יוצא יד"ח בסוכה שאולה. ועיין כפו"ת שהקשה דבאופן זה הוא שואל שלא מדעת, כי ודאי אין חבירו הנתקף מסכים שישב בסוכתו, וקיי"ל שואל שלא מדעת גזלן, **ועיין על"נ ושפ"א. ואחרונים מציינים ד' ראב"ד** דשואל שלא מדעת גזלן הוא רק לחייבו באונסין, ולא לענין קנין בשינוי ככל גזלן, ולפי"ז דאין החפץ קנוי לו ולפיכך הגזלן לא קנה סוכה, והוי שאולה.

גמ', לר"א אי נגזלת הוי גזולה ואי אי"נ הוי שאולה. ולמה חילק הגמ' בתרתי שאולה וגזולה, הא לר"א דשאולה פסול ליכא פסול מיוחד של גזילה, ופסולו דלא עדיף משאולה. **וצ"ל** דבגזילה דגזלן יש לו קניני גזילה, הוי ס"ד דאף דלא יוצא בשאול אפ"ה לא הוי גזול בכלל כיון דהוי שלו מצד קניני גזלה, וס"ד דעי"ז קניני גזילה הוי שלו, ולפיכך חילקינהו הגמ' בתרתי.

גמ', וחכמים מכשירין. ועיין ריטב"א שהקשה נהי דקרקע אינה נגזלת וליכא חיוב השבה ואונסין, מ"מ הרי הוא עובר בלא תגזול בקרקע, ואו"כ ליפסול משום מהב"ע, ותי' דלא הוי מהבב"ע אלא בדבר הבא לרצות כגון לולב ולא בסוכה. וריטב"א דחה תי' זה מירושלמי (שבת פי"ג) דחששו להמב"ע גם במצת טבל ומצה גזולה אע"ג דבמצה אין בו משום לרצות. **ותי' הריטב"א** כיון דאין המצוה מוציאתה מרשות בעליה לא חשש במהב"ע, והרי כאילו היה שדה בעלמא גזולה ברשותו, וכ"כ תורא"ש דאין כאן מהב"ע כיון דקרקע אינה נגזלת ברשות הבעלים הוי והוי כשאלה.

וכ' גר"ח הלוי (ב"ק ב"מ ב"ב עמוד קכ"ז) דדין מהב"ע הוא רק כשחפץ עצמו גזול כגון שגזל עצי סכך, והביא דחפץ עצמו אין גזול כיון דקרקע אינה נגזלת אלא רק המעשה הישיבה באיסור לא שייך מהב"ע. **והוא כמו שביארו רבותינו אחרונים** דמהב"ע

הוא דין פסלות בחפצא דמצוה ולולב הגזול פסלות בלולב, אבל בעשיית עבירה בקיום המצוה לא איכפ"ל, וא"כ בקרקע דאין נגזלת אין עליו שם גזול והוי רק עבירה דגברא ולא הוי מהב"ע.

בעצם הקושיא של הריטב"א יש ב' צדדים מהו הקושיא, או מחמת עבירת גזילת קרקע, דאפי' אם אין קרקע נגזלת היינו דאין בה קניני גזילה, אבל עבירת לאו איכא, או דקושיא הוא מחמת עבירת גזילת התשמישים, דודאי עובר באיסור מחמת גזילת התשמישים וא"כ ה"ז מהב"ע, ועיין **בחמדת שלמה** (או"ח סי' ל') דדן בזה, ועיין **בקה"י** (סי' כ"ב סק"ג) שדן בזה.

ואבי עזרי (פ"ה סוכה הלכ"ה) פי' הריטב"א בע"א, דדין מהב"ע הוא רק במקום שהחפץ שנעשה בו עבירה הוא חפץ המצוה כגון לולב הגזול, וכאן שגזל קרקע סוכה, הגם שמקיים ע"י המצוה, מ"מ אין הקרקע חלק מחפצא של סוכה כמוש"כ לעיל מגר"ח. **והמאירי תי'** דבסוכה אין בו מהב"ע כיון דאין יוצא בגופה, ובקרקע עולם הוא יושב אלא שהסוכה מקיפתו.

רד"ה אבל גזל עצים. וכ' ב"י (סי' תרל"ז ד"ה ומ"ד) דדייק מרש"י דאפי' אם הגזלן אין רוצה ליתן הדמים בתקנת מריש אין העצים פסולים משום סוכה גזולה, דמ"מ שלו הן ואין אומרים דווקא ברוצה לשלם תקנת חכמים שיהא קנויים לו, מדלא פי' רש"י דבאופן שאין רוצה לשלם הוי סוכה גזולה, אלא דגזל סוכה העשויה בראש העגלה. **ועיין טור** (סי' תרל"ז) שהביא העיטור דבאין רוצה ליתן דמים הוי סוכה גזולה לא כרש"י, **ופי' המחצה"ש** (סק"ה) הטעם דמה"ת חייב להחזיר החפץ, וחז"ל תקנו שסגי שמשלם דמים מפני תקנת שבים, וכשאין רוצה לשלם אינו מן השבים, ואצלו לא שייך תקנ"ח, ונמצא מה"ת לא יצא והוי גזולה. **ועיין ביאה"ל** (ד"ה יצא). **ועיין במאירי** שמפלפל בזה. וכ' חידוש דלאחר נתינת דמים זוכה בחפץ למפרע, **וכ"כ רע"א** בשו"ע (סי' תרל"ז) על מג"א (סק"ה).

תוד"ה אבל. תי' קושיית רש"י דהפסוק מיירי קודם תקנת שבים, ואף גזולה מדרבנן יש לאוקים קרא כגון ראובן בנה סוכה בחצרו של שמעון מדעתו של שמעון, ובא שמעון ותקף ראובן והוציאו מסוכתו שבחצירו דאין עליו תורת שאולה אלא גזולה, אף דהוא מחוברת לקרקע כיון דלא קיימא הסוכה ברשותו של ראובן, אלא בשל שמעון, ול"ד לקרקע וכו', אבל הסוכה של ראובן אינה ברשותו של ראובן אלא ברשות שמעון שהוא וחצירו, וכשסילק שמעון ראובן מסוכתו ה"ז סוכה גזולה.

ופי' החזו"א (ב"ק סי' ט"ז סקי"ט) דאף דקרקע אין נגזלת ומחובר לקרקע כקרקע, כ"ז במחובר לקרקע שלו שחשוב כחלק מהקרקע ובטל אליה, אבל כשבונה סוכה בחצר של אחר, כיון דאין מחובר לקרקע שלו, לא חשיב כחלק מן הקרקע ואין בטל אליה ודינו כמטלטלין ונגזל. **ועיין קר"ש** (ח"ב סי' ל"ו) דפי' בע"א.

בא"ד. ועיין בהגהות אשרי שכ' דראובן בנה סוכה בחצירו של שמעון שלא מדעתו, **וכ"כ הב"ח ומהרש"א** שכ"ה כוונת תוס'. **ועיין רעק"א** שלומד בתוס' דמיירי שראובן בנאה מדעתו, ועיי"ש מה שמפלפל בענין זה, **ועיין בב"ח** (סי' תרל"ז).

בא"ד. ומש"כ תוס' דאיכא לאוקמי הוא דבכה"ג נתמעט לרבנן מדין גזילה דכאן אין כאן בחזקת בעלים קיימת. **והקשה רע"א בגליון הש"ס** והא עבדים דיכול להכניס לרשותו ואפ"ה אין נגזלין כיון דהוקשו לקרקע. **וכ' בחי' ר' ראובן** (סי' ג' סק"ה) דלענין סוכה לפסול סוכה גזולה אין הדבר תלוי באונסין, אלא תלוי אם אפשר להוציא מרשות בעלים אז הוי סוכה גזולה, ומשו"ה בכה"ג שבנה סוכה בחצירו של שמעון, אף לא יהיה על שמעון דיני גזילה, אבל מעשה גזילה יש דהוציאו מרשות בעלים, וכ"כ בחי' גרש"ש (ב"ק סי' מ"ה). ואחרונים כ' דרעק"א לשי' בכ"מ דאין ברשותו תלוי בקניני גזילה.

גמ', גזל עצים וסיכך בהן ד"ה אין לו אלא דמי עצים. והק' ראשונים מדוע אין הסוכה פסולה משום מהב"ע. ובעה"מ מוכיח מכאן להלכה דאין פסול מהבב"ע ולכן יוצא בה. ותי' הריטב"א דאין כאן מהב"ע כיון דקנה העצים לפני קיום מצוה ואין לחוש למהב"ע, וזהו כשיטת ר"י בתוס' (דף ל. ד"ה הא), וכ"כ תוס' בב"ק (דף ס"ז. ד"ה אמר) שמביא ראי' להר"י מקושיא זו, ואפ' לדעת ר"ת דס"ל אפי' אחר שקנה ביאוש יש מהב"ע, אבל אם קנאו בשינוי ליכא מהב"ע דע"י שינוי יש חלות שם חפצא חדש, ואין אותו החפץ הגזול, ועיין רש"י כאן דכ' דקנה עצים בשינוי מעשה.

ובאופן אחר יל"פ, דכיון דדין מהב"ע הוא שהעבירה חל בחפצא, ויש לחלק בין יאוש לקנין מחמת תקנת השבים, דקנין יאוש אין בכוחו להפקיע שם גזול מהחפץ, ולכן יש מהב"ע, אבל קנין תקנת שבים אינו קנין מקניני גזילה אלא קנין תקנת חכמים

לטובת הגזלן, וי"ל כשתקנו דאין לו חיוב להשיב חפץ עצמו, כוונתם היתה לתקן שהחפץ הגזול הוי כחפץ אחר, ופקע שם חפצא של גזול כמו לאחר שינוי מעשה, ולכן אין בו חשש מהב"ע, וכ"כ פסקי הרי"ד וז"ל, דתקנת השבים כשינוי מעשה עשאוה חכמים.

גמ' צווחה אותה אשה לפני ר"נ שהיא אשה שהיה לאביה 318 עבדים. **ועיין רש"י** (ד"ה לאבוהא) שהיא מצאצאיו של אאע"ה שהיו לו 318 עבדים, ונתכוונה לרמוז לו שאברהם אבינו יצא עם עבדיו להציל לוט מיד עושקו, והוא אין רוצה להצילה מיד עושקיה, **וכ"כ כת"ס** (שו"ת או"ח סי' קכ"ד) בכוונת רש"י, **אבל על"נ** (ד"ה ההיא) מפרש שרמזה שראש הגולה אין נוהג כאברהם שהיה שומר על עבדו שלא יכשלו בגזל. ועיי"ש שמפרש כל המעשה.

גמ', איתתא דהו"ל לאבוה תלת מאה ותמני. ופי' הכת"ס (אות ט"ז) עפ"י גמ' להלן דהו"א דרק בעצם דשכיחי תקנו תקנת מריש, ופרש"י דקל לנגזל למצוא עצים אחרים, אבל כשיש טורח על הנגזל לא תקינו תקנת מריש, והסבתא טוענת שהיא בתו של אברהם אבינו ויש להתנהג עמה כבת מלכים, ואינה יכולה לטרוח בעצמה ליקח מן השוק עצים ובכה"ג לא תקינו תקנת מריש, וא"ל ר"נ לפי דעתה שהיא קלנית אינה כבת מלכים ויכולה לטרוח בעצמה בשוק וגם בזה יש תקנת מריש.

ועיין משמר הלוי שפי' **מהג"ר יחזקאל אברמסקי עפ"י הריטב"א** להלן (ד"ה הנ"מ) שאם תבע בתוך ימי החג יכול ליתן דמים אף אחר החג, ולכן כשצווחה הסבתא לא ענה לה ר"נ לטובתה, כדי שלא יחשב שתבעה ויוכלו אף אחר החג להשיב לה דמים, אלא יצטרכו להשיב העצים עצמם, אבל כיון שצווחה היה מוכרח ר"נ לקבל תביעתה, ולכן אמר לה שמחמת שהיא פעיתא, אין לה אלא דמי עצים אף אחר החג, **וכ"כ כת"ס** (או"ח סי' קכ"ד).

גמ', אבל האי לא שכיח אימא לא. ופי' הרא"ה שרק במריש שבנאו בבירה שהוא בענין חזק ויש לו הפסד גדול, משא"כ כשורא דסוכה שהוא בענין עראי במציאות היה מקום לומר שיקעקע הבנין.

גמ' הנ"מ בגו שבעה ולאחר שבעה הדר בעינה. ופי' בריטב"א שאם כבר תבע הנגזל את הגזלן בב"ד תוך החג או קודם, אף דעדיין לא שלם הגזלן אין חייב אלא דמים והחפץ קנוי לו, ורק במקרה שלא תבע אותו עד אחר החג, או רוצה להמתין לאחר החג חוזרת גזילה בעינא, והוכיח כן מסבתא דלא חייבו ליפרע עוד, ואעפ"כ גמר להם שישלמו דמם, והביא ריטב"א דזה לא כרש"י. **ועיין על"נ** שמפרש דברי הריטב"א.

גמ' פעיתא היא. ומפשטות לשון רש"י משמע שהכל תלוי בשעת התשלומין בפועל אם שילם תוך ז', ואם נתעכב מלשוב עד לאחר החג נפטר מלהשיב הקורה עצמה.

ועיין א"ר (סוף סי' תרל"ז) שהקשה להעיטור דבמריש אם אין רוצה לשלם, הסוכה פסולה משום גזולה, א"כ מדוע אר"נ פעיתא היא דא, הרי הם לא רצו לשלם לה דמי עצים ונמצא שטענה כדין. **וכ' אחרונים** דצ"ל ששלמו לה, או רצו לשלם והיא לא רצתה לקבלם, ולכן אר"נ פעיתא היא דא. **אבל שי' העיטור** עצמו דגם בלא רצה לשלם יש תקנת השבים, **וכ' רע"א** (שו"ע סי' תרע"ז) דמתרץ הבעל העיטור דאם לבסוף לאחר החג נתן דמים, זכה בעצים למפרע ויצא יד"ח בסוכה זו, גם קודם שנתן את הדמים, ואף קודם שגילה שבדעתו לתת את הדמים. **ועיין מאירי** שכתב י"א דיוצא אף בלא פרע, וכל זמן שיפרע יוצא למפרע, ועוד כ' דכל דלא פרע לא יצא, ובסבתא היה רוצים ליתן לה הדמים ולא היתה רוצה ליטלם והיתה צווחת ליטול עצים, ועיי"ש.

גמ' הנ"מ בגו ז' ולאחר ז' הדר בעינה. ועיין אבנ"מ (סי' כ"ח ס"ק נ"ג) שהביא ראשונים דאף קנין הגוף לשעה מתקיים בזה לכם, **והוכיח אבנ"מ** מסוגיין דלאחר ז' צריך הגזלן להחזיר העצים עצמם, אע"ג דקנינו בעצים הוא קנין לזמן, מ"מ יוצא בסוכה זו. ומוכח דאף אם בעינן לכם די בקנין לשעה. **ואחרונים מדחים הראי',** כיון דאם שילם דמי עצים בתוך ימי החג בודאי א"צ להשיב גם לאחר ימי החג, ולשי' הריטב"א דהדין תלוי בזמן התביעה וגם הנגזל תבע עצים בתוך ימי החג, אין הגזלן צריך להשיב עצים לעולם גם אם לא שילם בתוך החג, ורק כשתבע לאחר החג על הגזלן להשיב עצים עצמם, וא"כ אולי ר"נ דבגזל עצים וסיכך דיצא לר"א, מיירי כשהנגזל תבע עציו בתוך החג, וא"כ הם קנויים לגזלן לעולם.

ויש לפלפל כיון דבתוך החג העצים קנוים לו לזמן, ובימי החג אנו אומרים דהמצוה המתקיימת בסוכה מחשיבה לבנין קבע, א"כ הם כקונים לו בקנין קבע, ועוד בכוחו במשך ימי החג לקבוע העצים בטיט, ובאופן זה לכו"ע לא יצאו מידו לעולם, וא"כ נחשב כקנין לעולם ולא כקנין לזמן ונחשב לכם גם לר"א, **וכ"כ באבן האזל** (פ"ה מהל' אישות הכ"ד אות ו') ועיי"ש.

תוד"ה אין אוגדין. ועיין כפר"ת שכתב נהי דזהב מהודר וחשוב, אבל לענין הידור מצוה, ההידור הוא שיאגדנו במינו דוקא (וכ"כ גרא"מ הורוויץ).

תוד"ה לא. יש לדקדק מדנקט פריש או רמון דווקא או לא יטול דאינם מין אתרוג כלל, ואתרוג פסול יכול ליטול ומברך. ואח"כ כ' תוס' יש לדחותה. **וכ' מהר"ם** די"ל דמה דנקט פריש או רמון לא משום דאתרוג פסול יכול ליטול, אלא לרבותא דאע"פ דפריש או רמון הוא הדר ושלם לא יטול, וכ"ש אתרוג פסול דלא יטול, **וכ"כ תורא"ש**. ומסיים תוס' דיכול ליטול פסול כמו לולב פסול בשעת הדחק דיכול ליטול יבש. **וכ' ב"י** (סי' תרמ"ט) דתוס' ס"ל דכוונת חכמים דבשעת הדחק יוצא בלולב יבש וכמו"כ לענין אתרוג פסול.

בא"ד. עיין כפר"ת שהקשה איך מוכח לתוס' שיש לברך עליהם, שמא רק יש להביא אותם, ולא כפרוש ורימון שאין להביאם כלל, וכתב דאין לומר שזה כוונת תוס' דיש לדחות, דזה אין דחיה דמעיקרא הדקדוק אין דקדוק.

ועיין ברא"ש (סי' י"ד) וז"ל, דיש לומר דשרי מדאמרו אין שעה"ד ראיה, משמע דבשעה"ד יוצאין אפי' בפסול, מדקאמר אין שעה"ד משמע דאין נטילה של לא תשתכח אלא הוא נטילה כשירה. **ועיין ק"נ** (סק"ה) שהקשה מהו ההכשר של שעת הדחק הא מ"מ יבש הוא, והביא קו' זו מחכם צבי. **ועיין רא"ש** שביאר וז"ל, אלא כל הני פסולי מסרן הכתוב לחכמים והם הכשירוה כיון דא"א בע"א מברכין עליהם. **ועיין אר"ש** (פ"ח ה"ז) שביאר דכוונתו דבשעה"ד גם זה הוי קיום של הדר, דענין הדר אינו אבסלוט, אלא הוא ענין הסכמה, ובמקום שאין אחר הוי גם זה הדר כיון דליכא יפה ממנו, ולפיכך ס"ל להרא"ש דיוצאים בו, וכ"כ שלט"ג. **וכ' אר"ש** דנ"מ לדינא אם בירך בשעה שלא היה כאן עוד אתרוג ואח"כ הובא בדרך נס יפה ממנו א"צ לחזור ולברך, דאי"ז מדין היתר לברך על פסול אלא בשעה"ד יצא בו, **וכ"כ אר"ש** לעיל בהלכה ה' (ד"ה והנאה).

כתב הרמב"ם (פ"ח ה"א) דהותר בשעה"ד רק ביבש ולא לענין שאר פסולים, וכן רק בלולב ולא באתרוג, **וכ' אר"ש** עפ"י דרכו דרק ביבש חשבו זה ל"הדר" בשעה"ד, ובשאר דברים שבכלל אינם הדר לא שייך ללמוד מיבש. **ועיין בריטב"א** דלולב היבש כשר בשעה"ד, וכן הדס וערבה כיון דלא כתב "הדר" בפירוש וגמרינן מאתרוג, משא"כ אתרוג דכ' בקרא לא יוצאין אפי' בשעה"ד.

גמ' והתנן אין אוגדים רק במינו לאו משום הדר. וביאור הגמ' הוא דלר' יהודה דבעינן אגד, הוא דין בגוף החפצא של ד' מינים שיהיו מאוגדים ושיחול עליו חלות אגידה, וזהו עצם המצוה ושייך חסרין כשאגדם שלא במינם חסר בחפצא של איגוד דאינם מהודרים, ולפיכך שייך הדר רק לר' יהודה.

בהצד שהגמ' מביא אתרוג שלא תשכח תורת אתרוג, כ' הרא"ש דאין מברך, דאין לו חפצא של מצוה או תקנ"ח, ותוס' ע"א כ' דעל פסול מברך.

בכל הסוגיא כ' הרמב"ם (לולב פ"ז ה"ז) דאסור להוסיף על המינים ממינם כגון ליקח יותר מלולב או חוץ מהדסים דיוכל משום שהוא נוי מצוה.

ולמעשה בזמן הגאונים היו נוהגים להוסיף על מנין ההדסים, וכן כתוב **בשערי תשובה** (סי' שי"ב) שהיו נוהגים במתיבתא כמה דורות שלא לפחות מס"ח הדסים כמנין לולב, **וכן כתוב בהלכות פסוקות** (סי' קפ"ב) **ובספר המנהיג** (לולב סי' י"ט) שיש מקומות שעושים כן, **וכן כתב הטור** (או"ח סי' תרנ"א) בשם רב עמרם. **וכתב עוד בשערי תשובה** שם שיש שנהגו בששים ותשעה הדסים כמנין הדס, **וכתבו בשבלי הלקט** (השלם סי' שנ"ח) **והאגור** (הל' אתרוג) שכך היה נוהג רב האי גאון, ועוד כתב בשערי תשובה שם שיש שלוקחים ע' הדסים כמנין פרי החג, **ובשו"ת הגאונים** (גינצבורג עמ' 334) כתב שהם היו נוהגים עד ק' הדסים.

אמנם בשלחן ערוך (או"ח סי' תרנ"א סט"ו) כתב שהמדקדקים אינם מוסיפים על שתי ערבות ושלשה הדסים עבות, וכתב **בשו"ת הרדב"ז** (ח"א סי' ק"ע) שכך נהגו המקובלים הראשונים. וכן כתב **בארחות חיים החדש** (סי' תרנ"א סק"ב) שנכון יותר שלא ליקח יותר מג' הדסים, וכתב שכן נוהג חותנו האמרי יוסף מספינקא ורבותיו הקדושים, וכן הוא במנהגי קאמרנא (אות תצ"ג) ומנהגי בית אליק (טל אורות, אות ר"ב) ובדרכי חיים ושלום (השמטות והוספות אות תשס"ח) ובמנהגי הקול אריה (תולדות קול אריה, אות צ"ג). **וכתב בכף החיים** (סי' תרנ"א ס"ק קל"ד) שגם על פי האריז"ל אין להוסיף על ג' הדסים.

ובשו"ת אבני צדק (או"ח סי' פ"ה) האריך והביא מכל סידורי המקובלים (מלבד סידור ר' יעקב קאפיל שלהלן) שאין מבואר בדבריהם אלא שצריך ליטול ג' בדי הדסים וכל בד יהיו עליו משולשים, וכתב שכן היה גם מנהג זקינו הר"מ (בעל ישמח משה) מאיהל שהיה לוקח רק ג' הדסים. אמנם בסידור ר' יעקב קאפיל כתב בתוך דבריו שההדס הוא שלוש של שלוש שלוש שהם ט' בדים, ומבואר בדבריו שנקט שצריך ליטול ט' בדי הדסים, וכן היה מנהג הרבה צדיקים (רזא דעובדא עמ' צ', ערכי יהושע אות ר"י, קדושת ישראל בגדולת מרדכי אות פ"א), וכן הוא מנהג האדמורי"ם בסאטמאר טשערנוביל וצאנז.

ושם באבני צדק (שם, והובא גם בליקוטי מהרי"ח ח"ג עמ' צ"ח) האריך בבירור מנהג זה, וכתב שאביו הגה"צ ר' אליעזר ניסן אבד"ק דראביטש גם כן נוהג במנהג זה ליטול ט' הדסים, וכתב בביאור המנהג שכיון שבזמנם לא היו מצויים הדסים לחים אלא היו מוכרחים אגודות של ג' ג' הדסים יבשים כרוכים יחד, וחששו אותם צדיקים שמא חלק מההדסים פסולים, ולא רצו להפריד הכריכה של ההדסים ולבדוק אותם אחד לאחד, ולכן היו נוטלים ג' אגודות כאלו כיון שבודאי ימצאו מתוכם ג' הדסים כשרים. וגם כיון שהיו חוששים שמא בתוך ימי החג יפסל אחד מן ההדסים כיון שחלק מההדסים מגולה ויכול ליפסל, לכן היו מוסיפים על ההדסים כדי שישארו מהם ג' הדסים כשרים. וכתב שם שמוהרצ"ה מזידיטשוב ותלמידיו לא היו נוהגים על פי סידור ר' יעקב קאפיל אלא על פי משנת חסידים וסידור ר' אשר, שבהם אין רמז לכך שצריך ליטול ט' בדי הדס, ואף על פי כן היו נוטלים ט' הדסים, ועל כרחך שלא היה זה מחמת סודות בקבלה אלא מחמת הטעמים האמורים. ולכן בזמנינו שמצויים הדסים לחים ומהודרים אין טעם ליטול ט' הדסים (וראה עוד צבא אהרן עמ' רס"ג).

הגמ' ס"ל דאם לולב צריך אגד עובר בל תוסיף ולכן ס"ל לר' יהודה דאין לאגוד אלא במינו, עיין ריטב"א (ל"א: סוד"ה מאי) היאך שביאר הסוגיא ותוס' ע"ב (ד"ה הואיל).

גמ' והתנן הירוק ככרתי וכו', לא משום דלא גמר פירא. ומסקינן דר"י לית לי הדר כלל, והא דפוסל ירוק ככרתי היינו משום דלא גמר פרי, וכן אתרוג פחות מכביצה אינו משום חסרון הדר אלא משום דלא גמר פירי, ולכ' לפי"ז אתרוג שהיה לו כשיעור כביצה ונצטמק כשר, **אמנם יעו' בחיי אדם** (סי' קנ"ב סעי' ט"ז) **והובא בביאוה"ל** (סי' תרמ"ח סעי' כ"ב ד"ה פסול) שכ' דאתרוג שנצטמק פסול משום שאינו הדר. **ועי' בחזו"א** (סי' קמ"ח ס"ק ב') שתמה על החיי"א דזה רק ס"ד, אבל למסקנא הרי חזינן דר"מ מכשיר בכאגוז, ור"י לא פליג אלא משום דלאו גמר פרי, וא"כ מנ"ל לחדש דפחות מכביצה לאו הדר הוא, יעו"ש שכ' "ולכן נראה דמצטמק לפחות מכביצה כשר ומברכין עליו".

ועי' במג"א (סי' תרמ"ח ס"ק כ"ג) שהביא דכבר נחלקו בזה המהרי"ל והב"ח, דהנה **יעוי' בשו"ע** (סי' תרמ"ה סעי' כ"א) שכ' הירוק ככרתי פסול אא"כ חוזר למראה אתרוג, **והביא המג"א** דברי המהרי"ל שכ' דלא בעי' שיחזור כולו למראה אתרוג, אלא אפי' עדיין ירוק אלא שכבר התחיל להוריק למראה גע"ל ג"כ כשר, **אבל הב"ח כ'** דדווקא כשחזר למראה אתרוג ואינו ירוק כלל כשר, וכ' המג"א דיסוד מחלוקתם הוא מאיזה טעם ירוק פסול, אי משום חסרון הדר או משום דלא גמר פירי, דלדעת המהרי"ל הוא משום דלא גמר פירי, ומשו"ה כשר כשכבר התחיל להוריק למראה גע"ל, אבל לדעת הב"ח פסולו משום הדר, והילכך בעי' שיהא כולי מראה אתרוג.

כתבו התוספות (ד"ה הירוק), שמאחר וטעם הדבר שפוסל רבי יהודה אתרוג ירוק הוא משום שלא נגמר הפרי, לפיכך יש להתיר אתרוג ירוק אם יחזור למראה שאר אתרוגים [דהיינו שיצהיב] כשנשהה אותו בכלי זמן מרובה כשהוא תלוש, שהרי הדבר מוכיח שבשעה שתלשוהו כבר נגמרו פריו. **וביאר המשנה ברורה** (סי' תרמח ס"ק סה) כוונתם, שאם יודעים אנו את טבע האתרוגים שבאותו מקום שדרכם לחזור למראה אתרוג אחר שהם שוהים בכלי זמן מרובה, אזי אפילו בעודם ירוקים לגמרי הם כשרים, לחוש שישאר ירוק, אלא יש ליטול שכבר התחיל להצהיב [וראה בב"ח (או"ח סי' תרמ"ח), שלדעת חכמים

החולקים על רבי יהודה ומצריכים 'הדר' באתרוג יש לפסול אתרוג ירוק גם משום שאינו 'הדר', ולא רק משום שלא נגמר הפרי, ולפיכך יש לפוסלו עד שיחזור למראה אתרוג לגמרי, ולא די בכך שמתחיל להצהיב ועדיין ירוק בחלקו].

נספחים

הרחבת ענינים הלכה למעשה בד' מינים

מהות הצבע הירוק (גרין) ומילת תינוק צהוב (געהל)

בשו"ע (יו"ד סי' רס"ג ס"א) נפסק, שתינוק קטן שהוא ירוק, סימן שלא נפל בו דמו, ואין מלין אותו עד שיפול בו דמו ויחזור מראהו כמראה שאר הקטנים.

מהר"י אסאד בשו"ת יהודה יעלה (ח"א יו"ד סי' ר"מ) נשאל בדבר תינוק שאין מראיתו ירוק אלא צהוב, אם יכולים למול אותו, או שגם זה סימן שלא נפל בו דמו וסכנה למול אותו. וכתב לדון בזה על פי המבואר בסוגייתנו, שאמרו שאתרוג הירוק ככרתי רבי מאיר מכשיר ורבי יהודה פוסל, וכתבו התוספות (ד"ה הירוק) במסקנתם שבכל מקום שנזכר סתם צבע ירוק הכוונה בזה למה שאנחנו קוראים היום צהוב, ולכן בסוגייתנו הלשון הוא ירוק ככרתי ולא ירוק סתם כדי לבאר שמדובר כאן באתרוג בצבע שאנו קוראים היום ירוק. וכיון שמקור הדין שאין למול תינוק במראה ירוק הוא בתוספתא (שבת פט"ז ה"ה) ובגמרא (שבת קלד.), ושם לשון הגמרא הוא שהוא ירוק והיתה סכנה למולו, נמצא שמדובר שם שהיה בצבע שקוראים היום צהוב ועל זה אמרו שאין למולו מחמת הסכנה, ואם כן גם תינוק צהוב אסול למול ולא רק תינוק ירוק. והוכיח כן עוד מדברי הרמב"ם (מילה פ"א הי"ז) שכתב שקטן שנמצא בשמיני שלו ירוק ביותר אין מלין אותו עד שיפול בו דם ויחזרו מראיו כמראה הקטנים הבריאים, ומבואר בזה שהטעם שתינוק ירוק אין מלים אותו הוא כיון שאינו בכלל התינוקות הבריאים, ומעתה כיון שגם מראה צהוב אינו בכלל מראות התינוקת הבריאים הרי שגם בו אין למול. וכן כתבו באריכות בספר אות חיים ושלום (עמ' רמד ואילך) ובספר הברית (פירוטינסקי, ריש סי' רסג) שמה שאמרו בגמרא שאין למול תינוק ירוק הכוונה בזה לתינוק צהוב.

אך הרבה מהאחרונים כתבו שכיון שיש הרבה מראות שהם בכלל ירוק, וכמו שצידדו התוספות בסוגייתנו ועוד ראשונים שבכלל זה גם צבע תכלת וגם ירוק וגם צהוב, לכן לדינא בכל הצבעים שיהיה התינוק שהם בכלל ירוק אין למול אותו וצריך להמתין עד שיבריא (מגדל עוז בריכה עליונה נחל ה', חכמת אדם כלל קמ"ט, שו"ת מנחת יצחק ח"ה סי' י"א ועוד). ולמעשה כתבו הרבה מהפוסקים שבכל דבר שיש לחשוש שעליו היתה כוונת חז"ל באמרם שצריך לדחות את הברית, יש להחמיר ולדחותה (שו"ת מנחת יצחק ח"ג סי' קמ"ה, הגרש"ז אויערבאך ועוד), אך יש שכתבו שיש לשאול בענינים אלו את פי הרופאים בזמנינו שיקבעו אם יש בדבר סכנה לתינוק אם ימולו אותו אם לאו, וכן כתב מהר"י אסאד (שם) שטוב לשאול את פי הרופא בכיוצא בזה וסומכים עליו למול ושלא למול, וכן כתבו עוד פוסקים (שו"ת דברי מלכיאל ח"ג סי' עד, שו"ת אבני נזר יו"ד סי' שכ"ד-שנ"ה, ושם סי' ש"ל).

ולמעשה גם בין הסוברים שתינוק צהוב הוא זה שאמרו עליו בגמרא שכיון שירוק הוא אין למול אותו, נחלקו הפוסקים במהותה של צהבת (געלבזוכט) זו. שהרמב"ם (שם) נקט הלשון שהוא ירוק ביותר, והיא דרגה גבוהה של צהבת ויש בזה הרבה פרטים וסימנים, ורוב התינוקות הצהובים אינם בכלל זה. (ראה ערוך השולחן יו"ד סי' רסג ס"ג ועוד). אך השו"ע השמיט תיבת ביותר, ולפי זה יש לדחות את הברית גם בצהבת פחותה (וראה עוד ספר הברית שם בארוכה). ולמעשה נוהגים למול אם דרגת הב' בדם היא בין 8 ל12, אף שהתינוק צהוב מעט, אם הב' יורד והולך. ולמעשה צריך בכל מקרה לשאול לחכם שידון אותו לגופו בכל פרטי הענינים התלויים במציאות המשתנה.

אתרוג ירוק (גרין)

לענין צבעו של האתרוג, יש מהמקובלים שדקדקו לקחת אתרוג ירוק ממש ושלא כמסקנת התוספות בסוגייתנו, והוא על פי המבואר בתקוני הזוהר (תיקון כ"א, נ"ו:) שכתב שאם היא ירוקה היא משובחת יותר, אך בכסא מלך (על תיקוני הזהר שם)

כתב שיש טועים שדקדקו ממאמר זה ליטול אתרוג ירוק כירק, ושגגה היא בידם כיון שגוון האתרוג כשנגמר בשולו הוא כחלמון ביצה וכזהב וגוון זה הוא הגוון המשובח. וכן כתב הגר"א בפירושו לתקוני זהר, וכן כתב המגיד מקוז'ניץ בספרו אור ישראל (על התיקונים שם, דף ל"ח ע"ג) שמה שכתב בתיקונים מראה ירק היינו מה שקוראים געהל ולא גרין.

אמנם היעב"ץ בספר מור וקציעה (סי' תרמ"ח) כתב שכוונת התיקונים היא למראה ירוק כירק השדה, ומצוה מן המובחר היא ליטול אתרוג כזה, שאם לא כן מה השמיע בעל התיקונים וגם שכן משמע מראייתו של התיקונים, ומכל מקום כתב היעב"ץ שאין לסמוך על זה ומראהו של אתרוג הגמור והמהודר הוא ככרכום וכזהב.

ובשו"ע הרב (סי' תרמ"ח ס"ל) כתב שאתרוג הכשר הוא אתרוג הירוק כעין כרכום (שקורין געי"ל) כדרך כל האתרוגים שנגמר פרים או שלכל הפחות התחיל להוריק ככרכום שזהו סימן שנגמר פריו וסופו להוריק כשישהו אותו זמן מרובה אף אחר שנתלש, אבל אתרוגים ירוקים כעשבי השדה (שקורין גרי"ן) יש לחוש שמא עדיין לא נגמר פרים ולכן אינם ירוקין ככרכום, ומכל מקום אם הם גדולים באופן שידוע וברור שנגמר פרים וסופם להוריק ככרכום אחר שנתלשו כשרים הם לנטילה גם כשהם עדיין ירוקים, ומכל מקום כבר נהגו שלא לסמוך על בקיאות זו ואין לוקחים אלא אם כן התחילו להוריק קצת כעין כרכום (וכן כתב במשנה ברורה ס"ק סה. וראה עוד חי' הצמח צדק לסוגייתינו, דף ג ע"ב-ד בנדפס, שהאריך בזה).

ודעת הב"ח (או"ח סי' תרמ"ח ד"ה הירוק) היא שאתרוג הירוק פסול הוא לנטילה כיון שהצבע הירוק אינו נחשב לצבעו של האתרוג והרי הוא כשחור הפוסל באתרוג כיון שאינו הדר, ואף שעתיד הוא לחזור ולהצהיב מכל מקום כל זמן שלא הצהיב פסול הוא. ורוב האחרונים חלקו עליו, אך בבכורי יעקב (שם ס"ק מט) כתב שבעל נפש יחוש לעצמו שלא ליקח אתרוג שעדיין יש בו ירוקת ככרתי אף שיודע שישתנה לבסוף וגם כבר התחיל להצהיב. כן הקפידו בדבר הגרי"ז מבריסק ועוד (מועדים וזמנים ח"ו סי' סא).

וכשרוצים להצהיב אתרוג ירוק יש ליתנו בקופסה, ולהניח בתוך הקופסה לידו תפוח שיש לו ריח שהריח גורם להצהבת האתרוג, ומניחים אותם בתוך הקופסה הסגורה שלשה ימים בלי לפתחה ובערים שהלחות והחום גבוהים יותר מניחים אותם רק ליום וחצי, ואין להצהיב את האתרוג זמן רב לפני חג הסוכות כיון שאם מצהיבים אותו כחודש או חודשיים לפני חג הסוכות יהיה האתרוג בחג הסוכות בצבע כתום שאינו מהודר (ארבעת המינים למהדרין עמ' רנט-רסב). וצריך להיזהר שלא להצהיב את האתרוג יותר מדי כיון שאז נופל העוקץ של האתרוג, וכתב בספר חוט שני (שבת ח"א עמ' רכט) שאם מוכר האתרוגים אמר לקונה להצהיב את האתרוג והקונה הצהיבו ונפל לו העוקץ, אין המוכר צריך להחליף את האתרו,ג כיון שמה שאמר לו להצהיב אינו תנאי במקח אלא עצה טובה, ועוד שלעולם אין הקונה יכול להוכיח שעשה את ההצהבה בשיעור הראוי ולא יותר.

לולב שהתיומת שלו כפופה ככפתור (קנעפל)

בסוגייתנו מבואר שלולב הכפוף פסול. ונחלקו הראשונים בביאור לולב הכפוף, שרבינו ירוחם (נ"ח ח"ג) כתב שהיינו ששדרתו עצמה גם כן כפופה, אבל אם שדרתו אינה כפופה ורק עליו כפופים אינו פסול שרוב הלולבים עליהם כפופים, אך הר"ן (יד. ד"ה נקטם) כתב שלולב כפוף היינו שעלה האמצעי שלו כפוף והלולב נפסל בכך, וכתב הר"ן שנראה שגם אם לא נכפף אלא בכל שהוא גם כן נפסל הלולב בכך כיון שדנו חכמים דין ראשו של הלולב כחוטמו של אתרוג שכל שהוא פוסל בו.

הרא"ש כותב בתשובה (כלל כ"ד סי' י') על מה שכתב השואל כסברת הר"ן שיש להחמיר שלא לצאת בלולב כפוף דאינו מסתבר, שאין להוסיף על הפסולים שמנו חכמים וכפיפת הראש אינה נקראת כפיפה, שכיון דכולו זקוף ורק עליו העליונים כפופים מעט אינו נחשב בזה ככפוף. וסיים הרא"ש וכתב שאני אוהב יותר לצאת בו לפי שאין העלין נחלקים ותיומתו קיימת.

ולהלכה פסק בשו"ע (או"ח סי' תרמ"ה ס"ט) כדעת הרא"ש וכתב שאם כפוף בראשו פסול, ודוקא כששדרתו כפופה אבל עיו כפופים בראשו כמו שדרך להיות הרבה לולבים כשר. אך הב"ח (סוף סי' תרמ"ה) והרדב"ז (ח"ד סי' אלף של) כתבו להחמיר

כדעת הר"ן שבנכפף העלה האמצעי פסול, והביאם באליה רבה (שם ס"ק ח. וראה עוד חיים וברכה אות קכ"ה). וכתב בספר ארבעת המינים למהדרין (עמ' נ"ה) בשם הגר"נ קרליץ שאם העלה האמצעי כפוף והוא מכוסה בקורא (מאך) ועל ידי כך אין הכיפוף נראה וכמו שמצוי בהרבה לולבים, אין הלולב כשר לדעת הר"ן, כיון שאף שאין הכיפוף נראה מכל מקום אין הקורא נידון חלק מהלולב אלא ככיסוי על הלולב ונמצא שהלולב מצד עצמו נראה ככפוף ופסול, ולכן אם נטלו לולב עם קורא ואחר זמן נפל הקורא וראו שהעלה האמצעי כפוף לא יצאו ידי חובתם לדעת הר"ן.

ומכל מקום כתב באליה רבה שאם נכפף העלה רק בכל שהו הרי הוא כשר גם להר"ן. וכתב בספר ארבעת המינים למהדרין (עמ' נט) שכל שהוא כפוף כמין ו כשר אף להר"ן, והביא שם שלולב כזה הוא מהודר ביותר כיון שיש לו גם את המעלה שהרא"ש הידר אחריה שמחמת הכיפוף אין העלים נפתחים, ומאידך גיסא כשר הוא אף לדעת הר"ן. ובאמת בספר לקט יושר לתלמיד התרומת הדשן (ח"א או"ח עמ' קמ"ו ענין ב') הביא תשובת הרא"ש הנ"ל שלולב כפוף והדר זקוף שהרא"ש היה אוהב אותו כיון שעל ידי כך תיומתו קיימת, ואפילו הדר אינו זקוף היו אוהבים בכל אושטריך, ואיני יודע שום גאון שפוסלו להדיא וחלוק על האשר"י וא"ת. וביאור דבריו, שהרא"ש אמר שאוהב הוא לולב שראשו כפוף ושוב הוא חוזר ונזקף והיינו שאינו כפוף לגמרי כלפי מטה אלא נשאר ועומד כעין ו', ובלולב כזה דיבר הרא"ש והעדיפו כיון שהוא ודאי נשאר סגור, והוסיף הלקט יושר וכתב שבכל אושטריך היו אוהבים לולב שראשו כפוף גם אם אינו חוזר ונזקף אלא הוא כפוף לגמרי, כיון שגם על ידי כך נשמר הלולב בסגירתו. ולפי זה נמצא שגם דבר הרא"ש הם בלולב שאינו כפוף לגמרי אלא כעין ו והוא לולב הכשר גם לדעת הר"ן (הלכות חג בחג ארבעת המינים עמ' עה).

ולמעשה היה שהקפידו ליקח לולב עם כפתור הנקרא קנעפל, והיינו שהעלה האמצעי כפוף מעט וכדברי הראש שהידר כן כדי שיהיה ודאי סגור, וכן כתב בספר אוהב שלום (עמ' ע"ח) ובערכי יהושע (אות ר"ט) ובספר מאיר החיים (עמ' רפ"ו). אבל בטשערנוביל וסקווירא הקפידו שיהיה הלולב ללא קנעפל (ראה אוצר מנהגי חב"ד סוכות עמ' ער). ובארחות רבינו (ח"ב עמ' רל"א) כתב שהחזון איש והגריי"ק נהגו ליטול ב' לולבים, אחד בלי קנעפל ואחד עם קנעפל, והיו מברכים תחילה על הלולב הרגיל ואחר כך היו מנענעים גם בלולב עם הקנעפל לקיים דברי הרא"ש שהידר בזה.

אתרוגים מורכבים

בגמרא, תנו רבנן פרי עץ הדר (ויקרא כ"ג, מ') עץ שטעם עצו ופריו שוה, הוי אומר זה אתרוג. הנה דינם של האתרוגים המורכבים נידון רבות בספרי השו"ת ותקצר היריעה מלהקיפו, וכן יתבארו עיקרי הנידונים שבו, טעמי הפסול וסמני האתרוג המורכב ודין ההסתמכות על הסימנים, וכן יתבאר השתלשלות הענינים וחזקת המקומות השונים שבהם גדלו האתרוגים איזה מהם הם בחזקת שאינם מורכבים ואילו מהם אינם בחזקה זו.

טעמי הפוסלים והמכשירים

אתרוג המורכב הוא שנטלו ענף ויחור של אתרוג והרכיבוהו בתוך אילן של לימון וכיוצא בו כדי שיהיה חזק יותר, כיון שאילן האתרוג חלוש הוא וניזוק בקלות על ידי פגעים שונים, ומרכיבים אותו באילן של לימון שהוא חזק יותר כדי שיתחזק, או שמרכיבים ענף של לימון וכיוצא בו בתוך אילן של אתרוג. ונחלקו הפוסקים בדינו אם כשר הוא לנטילת לולב אם לאו.

רובם ככולם של הפוסקים פסלו אתרוג מורכב מכמה טעמים. **א.** שפרי שגדל בענף של אתרוג שהורכב בעץ של לימון אינו אתרוג אלא לימון, ועל דרך המבואר בסוטה (מג:) הלכה לענין ערלה שאם הרכיב ילדה והיינו ענף צעיר בזקנה והיינו אילן זקן, בטלה ילדה בזקנה ומונים שנות ערלה לפי האילן הזקן, ואם כן אף כאן בטל הענף לאילן והפירות יש להם דין אתרוג. וכל שכן כשהרכיב ענף של לימון באילן של אתרוג שיש לפירות דין של לימון כיון שבכל צורתם הם נראים כלימון מחמת הענף שממנו גדלו שהוא לימון (שו"ת מהר"ם אלשיך סי' ק"י, שו"ת הרמ"א סי' קי"ז, תשו' הסמ"ע בשו"ת הב"ח סי' קל"ה, מגן אברהם סי' תרמ"ח ס"ק כ"ג). **ב.** שאפילו אם לא נתבטל ענף האתרוג בלימון מכל מקום הרי הם כשני מינים המעורבים זה בזה, וכל פרי הגדל מהם הרי הוא מעורב מאתרוג ולימון, ופסול הוא כיון שאתרוג אמרה תורה ולא מקצת אתרוג ומקצת מין אחר (שו"ת מהר"ם אלשיך ושו"ת הרמ"א שם, שו"ת שבות יעקב ח"א סי' לו). **ג.** כיון שחלק הלימון שבתוך האתרוג גורע

משעורו, ואם נטל אתרוג מצומצם שכל שיעורו הוא כביצה ולא יותר הרי בלי חלק הלימון הוא פחות מכביצה ואין בו שיעור (מהר"ם אלשיך שם). **ד.** שדין אתרוג המורכב הוא כדין אתרוג החסר, כיון שאם נגרע את חלק הלימון מתוך האתרוג יחסר משלימותו של האתרוג (שו"ת מהר"ם אלשיך ושבות יעקב שם, ט"ו סי' תרמ"ט ס"ק ג). **ה.** שכיון שחלקו של האתרוג הוא לימון הרי כשנוטלו הוא נוטל גם לימון מלבד האתרוג ועובר הוא בבל תוסיף (ראה פניני הלכה לעיל יד:). **ו.** שכיון שנעבדה בו עברה שהרי אסור להרכיב אילנות מין בשאינו מינו, הרי האתרוג פסול כיון שנמאס לגבוה, וגם אם הורכב על ידי נכרי נחשב הוא לאתרוג שנעבדה בו עבירה כיון שאף בני נח אסורים בהרכבה (לבוש או"ח סי' תרמ"ט פ"ד).

ודעת כמה מגדולי האחרונים להכשיר אתרוגים המורכבים בשעת הדחק מכמה טעמים, וכתבו שגם לאתרוג המורכב יש דין אתרוג כיון שיש בו את כל הסימנים המבוארים בסוגייתנו לאתרוג שהוא דר באילנו משנה לשנה וגדל על כל מים וטעם עצו ופריו שוה, וכיון שיש לו כל סימני אתרוג הרי הוא אתרוג. וכתבו עוד שדין ביטול ילדה בזקנה בהרכבה נאמר רק לענין איסור, אבל אין הפרי עצמו משתנה על ידי כך אלא דין אתרוג נשאר עליו. ועוד כתבו שגם על ידי מקצת אתרוג יכולים לצאת ידי חובת אתרוג אף אם מקצת הפרי הוא לימון, ועל דרך שדרשו (חולין עט:) שה ואפילו מקצת שה, ועוד כתבו שאין לפסול את האתרוג מדין אתרוג החסר כיון שאין באתרוג חל מסויים שהוא לימון והוא כחסר מאתרוג, אלא כל הפרי מקבל קצת שינוי על ידי ההרכבה. ולענין פסולו של הלבוש משום שנעבדה בו עברה כתבו המתירים שאינו פוסל אלא בקרבן ולא במצוה (וראה פניני הלכה לעיל ל. לענין לולב הגדל בירושלים), ועוד שבן נח אינו מוזהר על הרכבה, ועוד שלימון ואתרוג הם לענין כלאים כמין במינו (ראה שו"ת הב"ח סי' קל"ו, ט"ז סי' תרמ"ט ס"ק ג, שו"ת חת"ס או"ח סי' קפ"ג, שו"ת השיב משה או"ח סי' כ', והכריע שבשעת הדחק כגון בשעת מלחמה יכולים לברך על אתרוג מורכב, שו"ת צמח צדק החדש או"ח סי' ס"ד, ספר גן נעול כפתור ב' פרח י; שו"ת חלק יואב או"ח סי' ל"ב. וראה עוד בארוכה בשו"ת בית אפרים או"ח סי' נ"ו). אמנם במשנה ברורה (סי' תרמ"ח ס"ק ס"ה) הכריע שאתרוג המורכב פסול.

סימני אתרוג המורכב

כתב במשנה ברורה (שם) ד' הבדלים בין אתרוג המורכב לאתרוג שאינו מורכב, **א.** שהמורכב עוקצו בולט ושאינו מורכב עוקצו שוקע, **ב.** המורכב קליפתו חלקה ושאינו מורכב קליפתו עשויה גבהים גבהים, **ג'.** המורכב קליפתו הלבנה דקה ושאינו מורכב קליפתו הלבנה עבה, **ד.** המורכב גרעיניו שוכבים לרוחב הפרי ושאינו מורכב גרעיניו שוכבים לאורך הפרי. והסמ"ע (שו"ת הב"ח שם) הוסיף עוד סימן, שהמורכב גרעיניו דקים וירוקים וגודלם שוה כמעט לעולם מה שאין כן האתרוג. ולמעשה כתב בשו"ת חתם סופר (או"ח סי' רז) שביום הראשון אין לסמוך על הסימנים הללו אלא צריך לדעת במסורת שאתרוג זה אינו מורכב, ולכן אין ליקח אתרוג אלא ממקום שברור שלא הרכיבו שם כגון אתרוגי יאנאווע (והם אתרוגי קאלעבריא שמקום גדולם בקאלעבריא ומקום עיר הנמל שמשם נשלחו נקראו יאנאווע), שמסורת בידינו מאבות אבותינו ורבותינו חכמי הצרפתים אשר מעולם יושב מדינות אשכנז שיוצאים ידי חובה באתרוגים הבאים מיאנאווע, והן הנה הכשרים ואין צריך לשום סימן, (והוא הדין למקום אחר שמוחזק שאינו מורכב, משנ"ב שם), או על ידי כתב הכשר שמעיד שהאתרוג אינו מורכב, אך בשאר הימים אפשר לסמוך על הסימנים, וכן הביא במשנה ברורה (שם). ואם ידוע שהאתרוג אינו מורכב יכולים ליטלו גם אם אין בו סימנים אלו (ארבעת המינים למהדרין עמ' ע"ר שם הגר"ח קרליץ) כיון שעל ידי חומרי הריסוס המצויים כיום מצוי שצורת האתרוג משתנית גם אם אינו מורכב (שם).

מקומות המוחזקים לאינם מורכבים

הובאו לעיל דברי החתם סופר שכתב שמאז ומעולם הוחזקו אתרוגי יאנאווע שאינם מורכבים. ובשו"ת בכורי שלמה (סי' כ"ה) האריך הרבה בכל פרטי דיני אתרוג המורכב וכתב שהרה"צ מטשעכנאוו היה מברך רק על אתרוג הבא מיאנאווע. ובשער הכולל (לאווט, פל"ז סק"א) כתב שכיון שהאתרוגים באים ממדינות רחוקות ומתעסקים בהם רבה ידים ואין המוכרם יודע בבירור מנין באו אלא שסומך על אחרים על ידי הוצאה מועטה יכולים לזייף חותם כשרות ולחתום בו על המון ארגזי אתרוגים מורכבים, לכן הנהיג בעל התניא להדר אחר אתרוגי יאנאווע (וראה בארוכה באוצר מנהגי חב"ד חג הסוכות עמ' רד"ע-רפ"ג). ובמנהגי בעל החתם סופר (פ"א אות ז) כתב שבכל שנה הידר החתם סופר אחר אתרוגי יאנאווע, אמנם בליקוטי

שו"ת חתם סופר (סי' פ) כתב בנו בעל הכתב סופר שהמהדרין מן המהדרין טרחו להמציא להם אתרוגי יאנאווע ואינם שכיחים בפרשבורג וגם לחתם סופר לא היה בכל שנה אתרוג כזה. ובשו"ת נטיעה של שמחה (סי' כ"ב) כתב שקבלה בליטא מפי הגר"א שמצוה מן המובחר לצאת באתרוגי קאלעבריא.

ולענין אתרוגי קורפו מארץ יון, הנה בשנת תק"ס לערך מחמת מלחמת הצרפתים שהיתה אז היה קשה להשיג אתרוגי יאנאווע, וגם נעקרו הרבה מגינות יאנאווע, ולכן התחילו להשתמש באתרוגי קורפו (שו"ת נפש חיה סי' ד). והחתם סופר (שם) כתב שאין ליטול אתרוגי קורפו כיון שאין להם מסורת. ובספר בית מאיר (סוף או"ח) האריך בתשובה לדון בדבר כשרותם של אתרוגי קורפו, וכתב שיש בהם כל סימני אתרוג שאינו מורכב, אך מביא ששמע שבק"ק פיורדא חוששים להם שהם מורכבים ואין נוטלים אתם, וגם מראיהם שונה משאר אתרוגים, ולכן משך ידו מליטלם. ובספר תירוש ויצהר (סי' מ"ט) הביא מהרבה מגדולי הדור וביניהם הרה"ק מרוזי"ן שאסור ליטול אתרוגי קורפו. וכן נדפס מכתב מהרה"ק מרוז'ין בספר נר ישראל (ח"ב עמ' קכ"ב) שתמך ידי הגאון ר' שלמה קלוגר במלחמתו לפסול אתרוגי קורפו, שהאריך בזה הגאון ר' שלמה קלוגר (שו"ת שנות חיים סי' ע"ב, שו"ת קנאת סופרים דף ט"ז ע"ב) והביא מדולי הדור שפסלום. ובהלבנון (שנה י"א מס' 39) הובא קול קורא מהגאון ר' יצחק אלחנן מקאוונא ועוד גדולי ליטא שפסלו את אתרוגי קורפו.

אמנם כמה מגדולי פולין כתבו להכשיר אתרוגי קורפו מכמה טעמים. בשו"ת בית אפרים (סי' נ"ו) האריך להכשירם ועיקר טענתו היא שגם אתרוגים מורכבים כשרים לברכה. והגה"ק מבוטשאטש (אשל אברהם תנינא סי' תרמ"ח) כתב שמהדר אחר אתרוגי קורפו והביא מדברי הנודע ביהודה ובעל קדושת לוי שהכשירו אותם, וכתב שהוא מהדר אחריהם ליטול אתרוגי קורפו. וכן כתב בחידושי מהרא"ך (סי' תרמח) שהרבי מלובלין והמגיד מקוז'ניץ לקחו אתרוגי קורפו גם כשהיו אתרוגי יאנאווע בנמצא וכן נוהגים הרבה מגדולי ישראל במדינות פולין ורוסיה וגליציה. ובשו"ת שואל ומשיב (תליתאה ח"א סי' קמ"ד ורביעאה ח"ב סי' קנ"ו וח"ז סי' מ"ה) כתב שאתרוגי קורפו מוחזקים שאינם מורכבים. ובשו"ת והשיב משה (או"ח סי' כ"ה) כתב שאתרוגי קורפו אין עליהם אלא חשש בעלמא, ולכן אם יכולים ליקח אתרוגים אחרים טוב יותר ליקח אחרים, אך אם אי אפשר לקחת אחרים יכולים לקחת אתרוגי קורפו ולברך עליהם. ובשו"ת לב חיים (ח"ב סי' קכ"ד) הביא מתשובות הרבה גדולים שהכשירו את אתרוגי קורפו. וכן האריך הגה"ק ר' גרשון חנוך מאיזביצא (במכתב הנדפס בכמה דפוסים בסוף ספרו סוד ישרים, ובישורון א' עמ' ל"ז) וכתב שאתרוגי קורפו אינם מורכבים ויש עליהם מסורת מימי בית ראשון, וראוי לכל החסידים ליטול אתרוגי קורפו ולא אתרוגי ארץ ישראל (וראה עוד שו"ת מנחת אלעזר ח"ב סי' ע"ז, שו"ת משנת רבי אלעזר סי' ט"ז, חיים וברכה אות קע"ב).

לענין אתרוגי ארץ ישראל, בשו"ת ישועות מלכו (סי' מ"ו) כתב שהבית יוסף והרמ"ק והאריז"ל השתמשו באתרוגי ארץ ישראל, ובזמנן היו בחזקת בלתי מורכבים. ובעל נפש חיה הדפיס בשנת תרל"ז קונטרס נדפס אחר כך בשו"ת נפש חיה (סי' א), ובו בירר שאתרוגי ארץ ישראל מהודרים יותר מאתרוגי קורפו כיון שעל אתרוגי קורפו יצא חשש שהם מורכבים ואתרוגי ארץ ישראל מוחזקים שאינם מורכבים. ועל כן כתב להלכה ולמעשה שכל מקום שיש אתרוג מארץ ישראל אין לברך על אתרוגי קורפו, ועל פס זה חתמו מאה ועשרים רבנים מגדולי הדור ובראשם בעל הישועות מלכו והג"מ יחיאל מיכל אב"ד גאסטאנין ובעל התורת חסד ועוד. וכן הביא שם מכתב מבעל האמרי בינה שכבר גר אז בארץ שיראל והעיד על אתרוגי ארץ ישראל שאינם מורבים, ומנה שם שמות הכפרים שבהם גדלים האתרוגים שאינם מורכבים. ובשו"ת בכורי שלמה (סי' מ"ג) כתב שממה שמהר"ם אלשיך שכתב בארוכה בדבר האיסור להשתמש באתרוגים מורכבים ואף על פי כן יצא ידי חובתו באתרוגי ארץ ישראל, מוכח שידעו שאתרוגי ארץ ישראל אינם מורכבים. וכתב שבבואו לארץ ישראל ששלחו שני תלמידי חכמים לחקור ולדרוש אחר אתרוגי ארץ ישראל ובררו שאינם מורכבים, ושהגאון ר' יצחק אייזיק חבר קיבל בשנתו האחרונה לחייו אתרוג מארץ ישראל ושמח מאוד עליו. ועוד האריך בכשרות אתרוגי ארץ ישראל שם (סי' כ"ה עד סי' נ"ב) שעד זמנו אתרוגי ארץ ישראל מוחזקים שאינם מורכבים, והביא תשובות לרוב מהרבה גדולים שכתבו שאתרוגי ארץ ישראל עדיפים על אתרוגי קורפו, והתשובות נכתבו משנת תרל"ז והלאה. והגאון ר' צבי יחזקאל מיכלזאהן בשו"ת תירוש ויצהר (סי' מ"ט) האריך והביא דבר הרבה מגדולי דורו וגם את דברי הנפש חיה והבכורי שלמה הנ"ל, והביא עוד מדברי השפת אמת שאמר שאם אין סימנים באתרוגי קורפו יש לחוש מלברך עליו מחשש שמא מורכב הוא, ומצוה להדר אחר אתרוג מארץ ישראל

אף אם אינו מהודר ביפיו אם הוא על פי דין כשר. וליקט שם מדברי גדולים נוספים שכתבו כן. וכ"כ בשו"ת קרן לדוד (סי' קנד).

אך הגה"ק ר' גרשון חנוך מאיזביצא (במכתב הנ"ל) כתב שחדשים מקרוב באו שהתחילו לברך על אתרוגי ארץ ישראל, ומעולם לא היו מברכים עליהם כיון שהיו בחזקת מורכבים, כיון שרבות בשנים היתה ארץ ישראל שממה מאין ישראל יושב עליה ובמשך השנין מסתבר שהורכבו לפחות פעם אחת. אמנם בשו"ת אבני נזר (חו"מ סי קטו) כתב שבשנים שהיתה ארץ ישראל שממה לא היה ענין לאף אחד להרכיב את האתרוגים כיון שלא היו מבני ישראל שהיו צריכים לקנות אותם, ומימות הבית יוסף היה ישוב של תלמידי חכמים בגליל ומאז אתרוגי הגליל מוחזקים שאינם מורכבים. וכן האריך בזה בקונטרס פרי עץ הדר (מרכוס, קראקא תר"ס).

ובשו"ת דברי יואל (יו"ד סי' צ"ז אות י"ד עמ' שם) כתב שרוב אתרוגי ארץ ישראל הם בחזקת מורכבים, והוסיף עוד ששאל לראש הסוחרים שהביא האתרוגים מא"י, והודה לו שהמה מורכבים. ועכשיו שיש החפשים על העליונה ונפרץ כ"כ האיסור, אין ספק שע"י שקונים מאתרוגי א"י מחטיאים את הארץ שמרבים שם באיסורי הרכבה. ומחמת כן יש להזהר מלקנות אתרוגי א"י. והביא גם בשם אביו ז"ל שלא הסכים כלל לאתרוגי א"י.

לענין אתרוגי מרוקו, בשו"ת ישרי לב (חזן, איזמיר תר"ל, ערך אתרוג) הביא מסורת מששה מגדולי מרוקו היושבים בארץ ישראל שהעידו על מסורת כשרות אתרוגי מרוקו ושלא יצא עליהם מעולם ערעור ופקפוק. ובבכורי יעקב (סו"ס תרמ"ח) כתב שבשנת תריח קיבל ממרוקו אתרוג יפה ומהודר בכל מיני הידור וסימני כשרות שעוד לא ראה כמותו. ובזמנינו יצא ערעור על אתרוגי מרוקו שהם מורכבים ושלכן אין בהם גרעינים, ויש מגדולי זמנינו שאסרו לקחתם. אך בשו"ת מנחת יצחק (ח"ח סי' נ"ו) האריך להתירם, וכן נוטה דעת שו"ת שבט הלוי (ח"ה סי' ס"ה).

ולענין אתרוגי תימן כתב שבאבן ספיר (ח"ב עמ' ע"ט) כתב שבמסעותיו בשנת תרי"ט בארץ תימן בעיר עדן שעל שפת ים סוף מזרחה, ראה שגדלים שם אתרוגים הרבה וכשרים הם לנטילה ולברכה אצל יושבי הארץ ההיא.

ומטייל ושונה בסוכה ואוכל ושותה בסוכה איני והאמר אביי מקרא ומשנה במטללתא תנויי בר ממטללתא לא קשיא הא למיגרס והא לעיוני לעיוני צריך להתבודד ולישב בישוב הדעת ומצטער הוא בסוכה:

יט [דף כט ע"א] **אמר** רבא מאני מישתא במטללתא מאני מיכלא בר ממטללתא * חצבא ושחיל בר ממטללתא שרגא אמרי לה במטללתא ואמרי לה בר ממטללתא ולא פליגי הא בסוכה גדולה והא בסוכה קטנה [ב] הני מאני לא איירי בחד עניינא דמאני מיכלא ומאני מישתיא איירי בשעה שאין משתמשין בהן מאני משתיא לא מאיסי אבל מאני מיכלא כגון קערות לאחר שאכלו בהם מאיסי ואין להשהותם בסוכה אבל בשרגא אף בשעה שהוא דלוק אין להניח בסוכה כדמוכח בפירקין דלקמן (דף מח.) דתנן גמר מלאכול פירוש בשביעי לא יתיר את סוכתו דלמא מיתרמי ליה סעודה אחריתי אבל מוריד הוא את הכלים מן המנחה ולמעלה בשביל כבוד יו"ט האחרון אין לו מקום להוריד כלים וצריך הוא לאכול בסוכה ביו"ט האחרון כיצד הוא עושה שיפסל את הסוכה דאינו נראה כמוסיף [ג] אם יאכל בשמיני בסוכה ריב"ל אומר מדליק בה את הנר תינח סוכה קטנה גדולה מאי איכא למימר. דמעייל בה מאני דמיכלא אלמא שרגא בסוכה קטנה א) אף בשעה שהוא דלוק אין להניחו בסוכה * והטעם שיש לחוש שמא יתקרב הנר לדופני הסוכה ותאחז בהן האור:

> הגה"ה
> פרש"י היינו קערות לאחר שאכלו בהם משום דמאיס ובה"ג וכן בס' המאור פי' מאני מיכלא עריבות שלשין בהן ומחמיצין ואין דרכן להיות בבית אבל קערה לאחר שאכלו שרי לאנוחינהו בסוכה. מא"ז:

> הגה"ה
> ואפילו שרגא של זהב או חדשה כך דינה כך כתב ראבי"ה. מא"ז:

ב משתסרח המקפה. תנא משתסרח המקפה של גריסין אביי הוה יתיב קמיה דרב יוסף במטללתא נשיב זיקא וקא מייתי ליבותא אמר רב יוסף פנו לי מאני מהכא א"ל אביי והאנן תנן משתסרח המקפה אמר ליה לדידי כיון דאנינא דעתאי כמה שתסרח המקפה דמי * ת"ר היה אוכל בסוכה וירדו גשמים וירד אין מטריחין אותו לעלות עד שיגמור סעודתו היה ישן בסוכה וירד אין מטריחין אותו לעלות [ד] עד שיעור משיעלה עמוד השחר *: משל משל למה הדבר דומה לעבד שמזג כוס לרבו ושפך לו קיתון של מים על פניו. [ה] איבעיא להו מי שפך למי ת"ש דתניא ושפך לו רבו קיתון של מים על פניו כלומר אי איפשי בשימושך:

> הגה"ה
> אע"פ שלא הוצאה המקפה לסוכה דלא נתקלקל אלא שירדו כ"כ גשמים שנראה לפי אומד דעתו שראויה להתקלקל מפנה כליו ויוצא. וכשם שמפנים מפני הגשמים כך מפנה מפני השרב ומפני היתושים. ירושלמי. מא"ז:

> הגה"ה
> בלילה ראשונה חייב לאכול בסוכה אפי' ירדו גשמים ומיהו אפי' בכזית פת סגי וצריך שיהיה ודאי לילה ולא להקדים. סמ"ק:

הדרן עלך הישן

פרק שלישי

א [דף כט ע"ב] **לולב** הגזול * והיבש פסול של אשירה ושל עיר הנדחת פסול נקטם ראשו נפרצו עליו פסול נפרדו עליו כשר ר' יהודה אומר יאגדן מלמעלה ליני הר הברזל כשרות לולב שיש בו שלשה טפחים כדי לנענע בו כשר. והיבש פסול ג) אין לפרש היבש כמו יבש דפ' אין מעמידין (דף כט:) דתנן החרצנים של נכרים יבשים מותרים ומפרש התם (דף לד.) יבשים לאחר י"ב חדש דהא אמרינן גבי הדס היבש יבשו עליו ונשתיירו בו שלשה בדי עלין לחים כשר [א] אלמא דאין היבשות תלוי בזמן אלא יבש דהכא ג) יש לפרש כמו יבש דאזן בכור דפרק אלו מומין (דף לז.) דתנן רבי יוסי בן משולם אומר יבישה כדי שתהא נפרכת בצפורן והר"ז הלוי ז"ל כתב דאין נופל לשון פריכה אלא באוכלין כדקאמר בירקות (לעיל דף יג:) דלכי יבשי מיפרכי ומסתבר משיצאו מכלל כמושים ועבר הלחלוחית נקרא יבש. והראב"ד ז"ל חילק ביבשות לפי המינים וגבי לולב כתב הדבר ידוע דאפילו אחר כמה שנים אינו נפרך ואינו עומד א על יבשותו בפריכה ושבירה אלא שסימן הנכון והישר במיני עלים והוא ד) המראה שלהם כי כל זמן שיהא עליהן מראה ירקות הוא סימן הלחות או הכמישות ואינם יבשים אבל משכלה כל מראה ירקות שלהן וילבינו פניהם אז הם כמתים ועליהם אומר בירושלמי (הלכה א') היבש פסול על שם שנאמר לא המתים יהללו יה אע"פ שבגמרא דידן פסיל לה משום הדר אע"פ כן ראיה גדולה היא וסימן גדול הוא שאינו נקרא יבש עד שילבינו פניו ויחזור ה) כמת הלכך במיני עלים ודאי ראוי הסימן הזה בין להקל בין להחמיר לפי שתמצא פעמים שההדס יתיבשו עליו עד שיהו נפרכים ביד ועדיין הם ירוקים כתחלתן ואומר אני שאין דנין אותם כיבשים לפי שאם תשרה אותן במים יום או יומים יחזרו לכמות שהיו במשמושן ובמראיהן אבל משילבינו פניהם אע"פ שתשרה אותן במים כמה ימים לא יחזרו למראיהן והרי הן כעץ יבש שאפילו תשרה אותן במים כמה ימים לא יסור מעליו שם היבש ע"כ:

ב נקטם ראשו ו) לכאורה נראה לפרש בשני עלים האמצעים היוצאים מראש השדרה וקשה בגמרא דקאמר ריב"ל ניטלה התיומת פסול והן אותן שני עלין האמצעים והא אפי' בנקטם פסול וכ"ש בניטלו לגמרי וצ"ל דנקטם ראשו מיירי בנקטם ראש רוב העלים וראשו של כל עלה ועלה קאמר והלשון דחוק. וי"ל דניטלה איצטריך ריב"ל לאשמועינן דסד"א דהוי הדר יותר מנקטם א"נ בניטלה אחת מן התיומת דבנקטם לא מיפסלא אלא בשתיהן. והראב"ד ז"ל כתב נסתפק לי איזה הוא ראשו אם הוא ז) העליונים אע"פ שלא חסר מן השדרה כלום. או שמא לא נקרא ראשו אלא ראש השדרה וכן בהדס וכן בערבה והביא הירושלמי דגרסי' בעי ר' אבא בר ממל קמיה ר' אבין יבשה ליליתו מהו מה בין זה ב לנקטם זה הדור וזה אינו הדור פי' ליליתו היא התיומת העליונה מלשון וילך ליץ והוא העליון כדכתיב ויוצא פרח ויצץ ציץ ומדקאמר וכי מה בין זה לקטום אלמא דאפי' כי האי פסול ולא בעי חסרון בשדרה וכתב שיש נוסח שכתוב בהו בעו קומא רבי אבין יבשו הוצין מהו על כל ההוצין הוא שואל לפי ששנינו במשנתינו לולב היבש פסול והיינו שיבש שדרה של לולב אבל יבשו עליו לא שמענו ועליהם שאל והשיבו ומה בין זה לקטום כלומר נחשוב הוצין היבשים כאילו הן קטומין כולם והשיבו לו זה הדור וכו' כלומר אע"פ שהוא יבש הדור הוא אבל כשהוא קטום כולו ונשארה השדרה ערומה אינה הדור ולגירסא זה נסתפק עדיין בנקטם ראשו אם הוא מן התיומת לבדה או שיחסר עמה מן השדרה. ופשט ליה מדתני עולא (דף לג.) בהדס נקטם ראשו ועלתה בו תמרה כשרה אלמא ראשו דקאמר בגוף ההדס קאמר שאם בנשירת העלין העליונים בלחוד קאמר הל"ל נקטם ראשו ועלה בו עלין כשר אלא ש"מ אין הפסול בעלין אלא בראש הבד עצמו ומשום הכי צריך שיעלה בו תמרה להשלים חסרון הבד ועוד דאמרינן (דף לא.) לא שנו אלא נקטם אבל נסדק כשר. והאי ודאי על שדרה עצמה קאמר [ב] כדמוכח סוגיא דשמעתין והלשון עצמו כך הוא מוכיח כי השדרה היא הנקראת לולב וההוצין נקראין עלין או הוצין וכשאמרו נקטם ראשו על הלולב אמרו והיא ראש השדרה שהיא לולב. יבשות העלין אינו מוזכר לא במשניות ולא

קרבן נתנאל

[ב] הני מאני לא איירי בחד ענינא. ר"ל שרגא ומאני מיכלא ומאני משתיא: [ג] אם יאכל בשמיני. היינו תשיעי ספק שמיני כן מסיק רבינו לקמן פרק לולב וערבה ס"ס מ"א ע"ש: [ד] עד שיעור משיעלה עמוד השחר. עי' ב"י סי' תרל"ט: [ה] איבעיא להו מי שפך למי. ותימה למאי נפקותא הביא הרי"ף ורבינו עניינא דא וצ"ל ע"פ מה שפרש"י מאי היא ישיבת סוכה או ירידת גשמים. ופי' מהרש"ל ישיבת סוכה פי' שאתה יוצא הימנה ומבטלה. ואי בכי האי גוונא אם רצה להחמיר על עצמו שלא לצאת חוץ מן הסוכה רשאי. ואם נאמר ששפך רבו קיתון על פני עבד אין רשאי לישב בסוכה בירידת גשמים. ואח"כ מצאתי בהשמטת חדושי רשב"א כדברי ושמחתי: הדרן עלך פרק הישן

פרק שלישי

[א] אלמא דאין יבשות תלוי בזמן. י"ב חדשים דהא עדיין ג' עלים לחים: [ב] כדמוכח סוגיא דשמעתין. דהא תני בחד בבא קוץ סדוק עקום דומה למגל חרות פסול וכל הני בשדרה של לולב הוא הדין סדוק ואם כן הא דקאמר רב הונא נסדק כשר ע"כ נמי איירי בנסדק השדרה דאל"כ מאי פריך מברייתא אדרב הונא. וא"ת מאי האי דפסול סדוק בשדרה. הא אפילו נחלקה התיומת פוסל ריב"ל י"ל דאיירי שהתיומה שלמה אך סמוך בכלות התיומה נסדקה השדרה בגלה או מפרש כהני אית דמפרשי דאיירי בנסדק השדרה ברוחב:

קיצור פסקי הרא"ש

יט לאחר שאכל אין להניח בסוכה כלי האוכל כגון קערות שאכל בהן. וכלי המשתה מותרין. ונר אפי' בשעה שהוא דולק אין להניח בסוכה קטנה ובגדולה מותר: **כ** היה אוכל וירדו גשמים משתסרח המקפה מותר לפנות. ואפי' פסקו גשמים קודם שגמר סעודתו א"צ לחזור לסוכה. וכן אם היה ישן וירדו גשמים ויצא א"צ לחזור עד שיעור משנתו לאחר שיעלה עמוד השחר. ואם הרוח נושב ומביא קסמין בסוכה אי אנינא דעתיה יכול לצאת כמפני המטר:

פרק ג א לולב הגזול והיבש פסול ושיעור היבשות משתפרך בצפורן ולהראב"ד שכלה מראה הירקות והלבינו פניו: **ב** נקטם ראשו דהיינו שני העלים העליונים היוצאים מראש השדרה פסול. ואם יבשו רוב עליו פסול. ולראב"ד כשר רק שתהיה התיומא העליונה לחה: **ג** נפרצו עליו פסול לפרש"י שנתלשו לגמרי מן השדרה ולפר"י שנפרצו רוב כל עלה ועלה מגבו ברוב עלין שבלולב: כל הפסולין שפסולין בראשון פסולין כל שבעת הימים חוץ מחסר ושאול שאין פסולין אלא בראשון ולדידן הוי יום

קובץ מפרשים

א) **אף בשעה וכו' והטעם שיש לחוש וכו'.** האי "אף" האחרון, והטעם שמא יתקרב הנר, סתרי אהדדי. ועי' תוס' ומש"ש [ד"ת]: ב) תוס' [גליון]: ג) **יש לפרש כמו יבש דאוזן בכור.** בהר"ן כ' ועוד דלולב דלא שליט בי' אוירא לא בעי שיהא נפרך בצפורן כדאמרי' גבי אזן בכור כו' [גליון מהרש"א]: ד) צ"ל "הוא" [בית יצחק]: ה) נדצ"ל **ויחוור** כמת. ו) תוס' [גליון]: ז) עלין העליונין. ק"נ [גליון]:

שדה צופים דף כט ע"א **היה אוכל בסוכה וירדו גשמים אין מטריחין אותו לעלות עד שיגמור סעודתו.** הרא"ש בסוכה פ"ב סימן ד':

הדפסה ברזולוצית מסך - להדפסה איכותית הדפס ישירות מן התכנה
תלמוד בבלי <עוז והדר> - ט סוכה תלמוד בבלי עמוד מס : 51 הודפס ע"י אוצר החכמה

[דף כט ע"ב - לב ע"א]

בגמ' ויש ללמוד מן הירושלמי ממה ששאלו מרבי אבין יבשו הוצין והיו סבורין לדמותו לקטומה והשיב להם שאין דומה לקטום שהקטום אינו הדור והיבש הדור. ומסתברא ובלבד שיהא התיומת העליונה לחה וכן אמרו בהדס יבשו עליו ונשתיירו בו שלשה בדי עלין לחין כשר ואמר רב חסדא ובראש כל אחד ואחד ע"כ. מה שדימה יחד הדס לולב והערבה י"ל שלא לדמותם דלולב לעולם העלין עולין למעלה ויוצאין מראש השדרה הלכך ראש העלין נקראין ראשו אבל הדס והערבה אין העלין העליונים יוצאים מראש הבד אלא לפעמים ראש הבד הוא חלק הלכך ראש דידהו הוא ראש הבד ולא ראש העלין ואפי' אם עלה יוצא מראש הבד לא מיקרי נקטם עד שיקטם ראש הבד ומה שכתב דסוגיא דשמעתין מוכח מלתא דעל שדרה קאמר [ג] לא ידענא הוכחה זו דכל חד וחד הוא כדאיתא סדוק הוא בראש הלולב ואינו בגוף הלולב ומה שכתב שהשדרה נקראת לולב ולא העלין בגמ' לא מוכחא כן מדקאמר שמואל שיהא לולב יוצא מן ההדס טפח וקאמר רבי יוחנן שדרו של לולב צריך שיוצא מן ההדס טפח [ד] אלמא לולב סתם דקאמר שמואל היינו עלין [ה] וכיון שאם נפרצו רוב עלין דעבידי כחופיא פסול כ"ש דיבשו רוב עלין:

ג **נפרצו** עליו ברוב עלין איירי [ו] כדאיתא בתוספתא ופרש"י שנפרצו מן השדרה ואינו מחובר אלא ע"י אגודה. משמע שרצה לומר שנתלשו לגמרי מן השדרה ולא משמע כן בגמרא דמפרש נפרצו דעביד כי חופיא והעלין שנתלשו מן השדרה הוצין מקרו כדאמר לקמן (דף לז:) אמר רבא לא ליגוז איניש לולבא בהושענא דנתרי הוצין והוי חציצה כלומר אם הוא ארוך יותר מדאי מן הערבה ובא לקוצצו מתחת לא יקצצו כשהוא באגודה דהוצין הנתלשין מן השדרה הוי חציצה אלמא עלין הנתלשין מקרו הוצין ומהוצין עושין חופיא כדאיתא פרק הגוזל קמא (דף צו.) האי מאן דגזל לוליבא ועבדינהו הוצי קני מעיקרא לוליבא והשתא הוצי הוצי ועבדינהו חופיא קני מעיקרא הוצי והשתא חופיא והיינו שחילק כל עלה לשנים במקום שהוא כפול מגבו ואז נקרא חופיא ועושין מהן מכבדות היינו נפרצו עליו דהכא א) שנפרץ ראש כל עלה ועלה מגבו ברוב עליו שבלולב:

גמ' *מתניתין לולב הגזול והיבש. קא פסיק ותני ל"ש ביו"ט ראשון כו' בשלמא יבש בעינן הדר וליכא אלא גזול בשלמא ביו"ט ראשון ולקחתם לכם משלכם אמר רחמנא והאי לאו דידיה הוא אלא ביו"ט שני אמאי לא ג) משמע דפשיטא ליה דבעינן הדר לכולי יומי אבל לכם משלכם לא בעינן בשאר ימים וכן ולקחתם דדרשינן מיניה דבעי לקיחה תמה לא מיפסיל אלא ביו"ט ראשון כדאמר בפרקין (דף לו:) רבי חנינא מטבל ביה ונפיק ביה ביו"ט שני ותימה מאי שנא זה מזה הא כולהו בהדי הדדי כתיבי בחד קרא ולקחתם לכם ביום הראשון פרי עץ הדר ואי משום דמשמע להנך דכתיבי מקמי יום ראשון דוקא עליה קיימי ולא רצו לתקן שיהו נוהגים בשאר הימים אבל הדר דכתיב בתריה תיקון בכל הימים. אכתי קשה דהא מן ולקחתם לכם דרשינן בהקומץ רבה (דף כז.) ולקמן בפירקין (דף לד:) דארבעה מינין שבלולב מעכבין זה את זה דבעינן לקיחה תמה. ובשלהי פירקין (דף מא:) ובריש לולב וערבה (דף מג.) דרשינן נמי מדכתיב ולקחתם לשון רבים שתהא לקיחה לכל אחד ואחד מדלא כתיב ולקחת לשון יחיד כי היכי דדרשינן בפרק רבי ישמעאל (דף סה:) ספירה לכל אחד ואחד מדכתיב וספרתם וא"כ בשאר הימים תיסגי במין אחד ובלקיחה לאחד בשביל כולם הלכך נראה דהיינו טעמא משום דיום ראשון דאורייתא בגבולין ושאר הימים דרבנן זכר למקדש כדאיתא בריש לולב וערבה (דף מד.) הלכך בעיקר הלקיחה כגון ד' מינים בלולב ולקיחה לכל אחד ואחד תיקון גם בשאר ימים כעין דאורייתא [ז] וכן בהדר משום הדור מצוה אבל בחסר לא תיקון ולא בשאול *. ובגזול פליגי בשמעתין רבי שמעון בן יוחי סבר דתיקון משום דהוי מצוה הבאה בעבירה ושמואל סבר כיון שהוא מדרבנן לא חשיב מצוה הבאה בעבירה *. והרב אלפסי ז"ל שלא הביא אלא המשנה כצורתה ולא הביא פלוגתא דאמוראי דפליגי בגזול מכלל דסבירא ליה כסתמא דגמרא דאמר קפסיק ותני לא שנא ביו"ט ראשון ולא שנא ביו"ט שני ופסיל ליה משום מצוה הבאה בעבירה ואע"ג דקרא גבי קרבן כתיב ה"ה בכל מצוה כדמוכח בריש הגוזל קמא (דף צד.) דקאמר הרי שגזל סאה של חטין וטחנה ואפאה והפריש ממנה חלה אין זה מברך אלא מנאץ ולא כשמואל דסבר דלא אמרינן הכי אלא במצוה שהיא מדאורייתא ולא מיסתבר טעמיה דכיון דמברך ומזכיר שם שמים ד) מנאץ הוא במילי דרבנן כמו במילי דאורייתא ועוד דרב נחמן בר יצחק דהוא בתרא פריך לשמואל ממתניתין ואע"ג דדחי ליה לא סמכינן אשינויא דחיקא וכן פסק בה"ג ורב פלטוייא גאון נמצא שאין חילוק בין יו"ט ראשון לכל שאר הימים אלא בחסר כדאמר לקמן רבי חנינא מטבל ונפק ביה וכן שאול אבל כל שאר הפסולים נוהגים בכל הימים [ח] ויו"ט שני דידן הוא כיום הראשון דספיקא הוא וראיתי דעות אחרות לפוסקים ונלאיתי לכותבם כי לא ישרו בעיני וכאשר כתבתי כך עיקר:

הגה"ה

אבל בשאול יוצא ביום טוב שני ואין להקנות מתנה ע"מ להחזיר. מא"ז:

הגה"ה

ובירושלמי גרסינן אמר שמואל בר נחמני בשם ר"ש כל הפסולים אינן פסולים אלא ביום טוב ראשון בלבד ובפירקין דהכא רבי חנינא מטבל ביה ונפיק וכו' עד כאן ביו"ט ראשון כאן ביו"ט שני ונראה דעתו כאיכא דאמרי דאפילו נקבוה עכברים מכשיר ביו"ט שני ולא כלישנא דאמר שאני עכברים דמאיסי והיכא שלא היה לו אתרוג ולא נתעצל במצות בפשיעתו מכרעת הדעת שיכול לברך אפילו על אתרוג הניקב או שיש בו פסול אחר אע"פ שאינו הדר דבר"פ לולב הגזול פליגי רבי יהודה ורבנן בין בלולב בין באתרוג אי בעי' הידור ור' יהודה מכשיר בשניהן ואפי' יבשו דלא בעינן הדר ודאי הוא ר"י נסמוך עליו בשעת הדחק אע"ג דרבים פליגי עליה ועוד ראיה מלולב יבש כדלעיל בריש פרק זה ע"כ מצאתי וכל זה אינו אלא ביו"ט ראשון אבל בשאר ימים פשיטא דכשר כבעמוד וכל זה מצאתי בשם הר"מ ועוד הביא ראיה מהא דפרק לולב הגזול האחין שקנו אתרוג בתפיסת הבית וכו' דלא מפיק אלא פרים ורמון ולא מפיק חסר וה"ה בלולב שנשבר קנה ואין לו אחר מידי דהוי איבם דאמרינן אין שעת הדחק ראיה ואמנם ה) נקבוה עכברים פסול אפילו בשעת הדחק משום דמאיס כדאמרינן בגמ'. ע"כ הגהת מיימוני פ"ח (ס"ק ק'):

הגה"ה

אמר להו רב הונא להנהו אוונכרי כי זבניתו אסא מן הנכרים לאגוד בו לולב להושענא לא תגזזו אתון אלא ליגזזו אינהו מן המחובר ויתנו לכם מאי טעמא סתם עובדי כוכבי' גוזלי שדות הן וקרקע אינה נגזלת הלכך לגזזו אינהו וליתבו לכו כי היכי דליהוי יאוש בעלים בידייהו ושינוי רשות בידייכו. ואמר רבי אבי"ה בשם רבי יואל אביו שצריכין ליזהר בני אדם שלא לקוץ ערבה לצורך הלולב משדה הנכרי אפילו ברשותו דסתם עובדי כוכבי' גוזלי שדות הן וקרקע אינה נגזלת ב) אלא משכיר הנכרי לקוץ כי היכי דליהוי יאוש בידייהו ושינוי רשות בידייכו. מא"ז:

ד **נקטם** ראשו. אמר רב א לא שנו אלא נקטם אבל נסדק כשר ואי נסדק [דף לב ע"א] ועביד כי המנק פסול והוא כלי שיש לו שני ראשין וזהו צורתו. ∨ תניא לולב כפוף קוץ סדוק עקום דמי למגל פסול חרות פסול דמי לחרות כשר קוץ פרש"י בשדרה שלו יוצאין עוקצים כמין קוצים.

הגהות הב"ח א אמר רב הונא לא שנו:

קרבן נתנאל

[ג] **לא ידענא הוכחה זו דכל חד וחד כדאיתא סדוק הוא בראש העלין** וקווץ ועקום ואינך בגוף השדרה. ואין להקשות אם סדוק איירי בראש העלין מאי קמבעי לי' לרב פפא נחלקה התיומת מאי לפשוט לי' מברייתא. די"ל דרב פפא מבעי' ליה אחר שמוקי לה הברייתא בעשויה כהמנק. אבל נחלקה התיומת כשר או דלמא עשויה כהמנק פסול אפילו במיעוטא אבל נחלקה התיומת כולה נמי פסול. וראיתי בחידושי ריטב"א שמייתי הוכחת הראב"ד בדרך אחר דנסדק היינו השדרה דאילו נסדקה העלה העליון היינו נחלקה התיומת. וסותר ראיה זו דאיכא למימר נחלקה התיומת איירי בנחלקה רובה: [ד] **אלמא לולב סתם דקאמר שמואל היינו עלין.** ז"ל הריטב"א ולא עוד שאם אתה אומר שאין העלין מכללו. היאך נחלקו בו כלל אם העלין בכלל או לא. והלא כיון [שאינן] בעילומו של לולב דבר פשוט שאין נכללין בשיעורו כשם שאין עלי ההדס בכלל שיעורו אלא ודאי לפי שהעלין של לולב בכלל גופו ועילומו היה סובר שמואל שהם בכלל שיעורו. ור"י אמר שאע"פ שהם מכללו ואחד מאיבריו אין משערין אלא מן השדרה שהוא בגופו של לולב: [ה] **וכיון שאם נפרצו רוב עלין דעבידי כחופיא פסול כ"ש שיבשו רוב עליו.** אדלעיל קאי שכתב הראב"ד ויבשות העלין אינו מוזכר לא במשניות ולא בגמרא ומסיק דיבש העלין הדר הוא על זה השיגו רבינו דנלמד בק"ו שפסול מנפרצו רוב עלין: [ו] **כדאיתא בתוספתא.** עי' בתוס' ד"ה נפרצו: [ז] **וכן בהדר משום הידור מצוה.** וי"ל שזהו כוונת רש"י במתני' היבש פסול משום ואנוהו. [דסובר] דפסול דמתני' אפילו ביו"ט שני ואמאי תקנו רבנן זכר למקדש דיבש טפי מבשאר פסולי לכך פרש"י משום הידור מצוה ונסתלק קושית תוס' ד"ה לולב ואם תקשי לך הכל ל"ל הך טעמא הלא בלא"ה ל"ק מהדר כמ"ש בתחילה דדוקא הנך דכתיבי מקמי' ביום הראשון עלה קיימו ולא רצו לתקן שיהיו נוהגים בשאר ימים אבל הדר דכתיב בתריה תיקון בכל הימים י"ל דזה דוחק דהא קי"ל כחכמים פ"ק דר"ה דף ט' וכ"פ הרמב"ם פ"י מהל' שמיטה דמקרא נדרש לפניו ולפני פניו ולאחריו. אלא דהתוס' הקשו מדברים אחרים עדיפא מיני' אליבא דכ"ע: [ח] **ויו"ט שני דידן הוא כיום הראשון דספיקא הוא.** עי' מ"ש רבינו בפ' שלשה שאכלו בס"ס ל"ג לענין גשמים:

קיצור פסקי הרא"ש

טוב שני כמו יום טוב ראשון: ד נסדק ראשו כשר ואי עביד כהמנק כזה ∨ פסול: לולב שראשו כפוף או שיש לו כמין קוצין בשדרתו או שנצמת ונכווץ או שנתקשה כחריות של דקל או שעקום לפניו או לצדדיו פסול אבל עקום לאחריו או שהתחיל להתקשות ולא נתקשה עדיין כשר: ה לולב שכל עליו מצד א' או שעליו אינן כפולות או שאין לו עלין הרבה אלא עלה א' מעיקרו עד ראשו פסול: ו נפרדו עליו זה מזה ונפתח וכולן עדיין שלמין כשרין: נחלקה התיומת פסול פרש"י ב' עלים העליונים שבס השדרה כלה נחלקו זה מזה ונסדקה השדרה עד העלין שלמטה מהן. והגאונים פירשו שב' עלין העליונים שדרכן להיות כמחוברין נחלקו זה מזה ברוחב עד שנראה כשנים. ורב אלפס פירש שכל העלין של לולב

קובץ מפרשים א) שנפרץ "ראש" כל עלה ועלה. אולי צ"ל רוב שכ"ה ברמזים וטור ורי"ו וכ"מ לקמן סס"ו [ר' נחמיה בירך]: ב) **אלא משכיר העכו"ם וכו'.** וכן מעתיק הד"מ אבל צ"ל שוכר וטוב משניהם לשון רמ"א וז"ל אלא יקצצנו עכו"ם ויקנה מהם ושם מראה המקום הגהות אשר"י ס"פ לולב הגזול צ"ל ר"פ ריש פרק [ד"ת]: ג) תוס' [גליון]: ד) **מנאץ הוא במילי דרבנן כמו במילי דאורייתא.** ואדרבה דשני יותר פסול שנטילתו אינה מצוה של תורה. הר"ן [גליון מהרש"א]: ה) **נקבוהו עכברים פסול אפי' בשעת הדחק.** ולכאורה הוא סותר למ"ש הגה"ה בתחלה דקי"ל אפי' נקבוהו עכברים כשר ביו"ט שני ולא כמאן דפסלו משום דמאיס וא"כ בשעת הדחק להוי כחסר ואפשר דדוקא ביו"ט שני סמכינן להקל בזה ולא ביו"ט ראשון ועי' בהגה"מ פ"ח מזה. [מה שרצה לחלק בזה בין יו"ט שני לשעת הדחק ביו"ט ראשון לא יתכן כמובן להמעיין. ובאמת אין כאן שום סתירה כי הג"א העתיק לשון הגה"מ ומ"ש בתחלה ונראה "דעתו" כא"ד כו' קאי על הרמב"ם שנראה דעתו כן מדלא חילק בזה, ואח"כ הביא מה שמצא בשם הר"מ (הוא ה"ר מאיר מרוטנבורג) שפוסק כלישנא קמא בגמ'] [ארץ צבי]:

שדה צופים דף ל ע"א **לא מבעיא שאול דלאו דידיה הוא אבל גזול אימא סתם גזילה יאוש בעלים הוא.** הרא"ש בב"ק פרק י' סימן ט"ו: דף לא ע"א **ד' מינים שבלולב כשם שאין פוחתין מהן כך אין מוסיפין עליהן.** הרא"ש בסוכה פ"ג סי' י"ד: דף לא ע"ב **לולב של ע"ז לא יטול ואם נטל כשר.** הרא"ש בר"ה פ"ג סימן ט': **הכא באשירה דמשה עסקינן וכתותי מיכתת שיעורא.** הרא"ש בסוכה פ"ג סימן ט"ו: דף לב ע"א **ניטלה התיומה פסול.** הרא"ש בסוכה פ"ג סימן ג': **אמר ריב"ל נחלקה התיומה נעשה כמי שניטלה התיומה ופסול.** הרא"ש בב"ק פ"ט סי' ד':

ובערוך בערך קווץ [ט] פי' שנלמת ונכווץ ויש בו כעין קמטין. עקום דומה למגל. אמר רבא לא אמרן אלא לפניו אבל לאחריו ברייתיה הוא וכשר אמר רב פפא ולגלדין כלפניו דמי ואמרי לה כלאחריו דמי א) הלכך עבדינן לחומרא וכלפניו דמי ופסול:

ה **אמר** רבא האי לוליבא דסליק בחד הוצא בעל מום הוא ופסול פרש"י שכל עליו מגד א'. וי"מ דכל העלים שהן כפולות קאמר שאם לא היו כפולות פסול וכ"כ הרמב"ם ז"ל (פ"ח מהל' לולב הלכה ד) היו עליו אחת אחת מתחלת ברייתו ולא היה להם תיומת פסול ורב שר שלום ז"ל כתב בתשובה לוליבא דסליק בחד הוצא שהוצא אחד בעיקרו ועולה אותו חד הוצא מעיקרו ועד ראש שדרה *נפרצו עליו פסול נפרדו עליו כשר אמר רב פפא נפרצו דעבדי כי חופיא נפרדו דאפריד איפרודי:

הגה"ה
נפרצו עליו מסדרתו ואינן מחוברין אלא ע"י אגודה פסול אבל אם מחוברין הם בשדרה אלא שלמעלה הן נפרדין לכאן ולכאן יאגדנו מלמעלה שיהיו עליו ב) עולין מן השדרה וכשר. מא"ז:

ו **בעי** רב פפא נחלקה התיומת מהו ת"ש דא"ר יהושע בן לוי נחלקה התיומת נעשה כמי שניטלה התיומת ופסול פרש"י א עלין עליונים אמצעיים שאם השדרה כלה נחלקו זה מזה [י] ונסדקה השדרה עד העלין שלמטה מהם ובתשובת הגאונים כתב תיומת הוא אותו הוצא העליון שבראש הלולב שאין הוצא למעלה ממנו [כ] והוא כשני הוצין דבוקין זה בזה ונקראת תיומת. בעי רב פפא נחלקה התיומת מהו פירוש נפרד אחד מחבירו אותו הוצא העליון שבלולב עד שדומה לשנים ע"כ ולדבריהם לא נמצא לולב כשר בשלנו כי בטורח נמצא שיהא לנו תיומת בזה הענין וי"ל שאף לדבריהם אינו פסול אלא א"כ שנשתנה מברייתו שהיתה מתחלה תיומת מחוברת כזה הענין ונחלקה [ל] אבל אם לא היתה התיומת מחוברת מתחלה כשר [מ] וכעין פי' זה נוטה פי' ה"ג שפירש בעי רב פפא נחלקה התיומת ההוא גבה דהוצא דהיכא דדביקו אהדדי ההוא דאתמים להו ומשוי להו חד נחלקה מהו אי כנפרצו עליו דמי ופסול [נ] או כנפרדו עליו דמי וכשר ע"כ [ס] ואע"פ שלא פירש שבהוצא העליון מדבר שהוא שנים מחוברים ביחד אין נראה להעמיד דבריהם בשאר הוצין ולומר שקורא לגבה דהוצא יחידי תיומת על שם שמחבר כפל ההוצא ביחד דנפרצו ונפרדו לא איירי אלא ברוב העלין [ע] כדאיתא בתוספתא ונחלקה התיומת לא איירי אלא רק בחדא מדלא קאמר נחלקו התיומות ול"נ דלא קשה ב נחלק התיומת של כל אחת ואחת קאמר וכן פי' הרב אלפסי תיומת גבה דהוצא דמתיים להו (להוצין) לשני צידי העלין ומשוי להו חד כי כל אחת ואחת כפולה לשנים ותיומת מגבה ואם נפרדו ההוצין זה מזה ועמד כל אחד ואחד כשהוא כפול לשנים והתיומה שלה קיימת כשרה ואם נחלקה התיומת נעשה כמי שנפרצו עליו ופסול וברוב עליו מיירי וכן כתב הרמב"ם ז"ל (פ"ח מהל' לולב הל' ד') בריית עלין שבלולב כך הוא כשהן גדלין גדלין שנים שנים ודבוקין מגבן וגב כל שני עלין הדבוקין היא נקראת תיומת נחלקה התיומת פסול והאי נחלקה הוא ברוב כל עלה ועלה ג) [פ] וכן נחלקה של תשובת הגאונים הוא ברוב [צ] ולפי מה שפירשו התוספות נפרצו כי חופיא אין לפרש כפירוש הרב אלפסי דהיינו נחלקה התיומת ולכך ג אמרו דפירוש הלכות גדולות כפי תשובת הגאונים:

ציני הר הברזל כשרות. אמר רב הונא לא שנו אלא שראשו של זה מגיע בצד עיקרו של זה אבל אין ראשו של זה בצד עיקרו של זה פסולות:

ז [דף לב ע"ב] **לולב** שיש בו ג' טפחים וכו' אמר רב יהודה אמר שמואל שיעור הדס וערבה שלשה טפחים ולולב ארבעה כדי שיהא לולב יוצא מן ההדס טפח ורבי פרנך אמר רבי יוחנן כדי שיהא שדרו של לולב יוצא מן ההדס טפח וכר' יוחנן קי"ל לגבי שמואל ועוד ברייתא דפ' המפלת (דף כו.) מסייע ליה דתני ר' אושעיא זעירי דמן חבריא חמשה שיעורן טפח וקחשיב שדרו של לולב. והתנן לולב שיש בו שלשה טפחים כדי לנענע בו כשר [ק] אימא וכדי לנענע למר כדאית ליה ולמר כדאית ליה. תניא שיעור הדס וערבה שלשה ולולב ארבעה רבי טרפון אומר אמה בת ה' ופירשה רבין אמה בת ה' (א) עשה אותה בת ששה לא מהן שלשה טפחים להדס ועוד טפח ללולב דהוה להו להדס תרי ופלגא. אמר רב הונא אמר שמואל הלכה כר"ט ואע"ג דאמר שמואל הדס וערבה שלשה טפחים לא דק ולחומרא לא דק. ולא ידענא למה השמיט הרב אלפסי ההיא דר"ט כיון דשמואל פסק כוותיה ודאי הלכתא היא [ר] ואע"ג דמתני' קתני שלשה טפחים כיון דאמורא פוסק דלא כמתני' הלכתא הכי ורבי יוחנן נמי לא פליג עליה דשמואל בהא [ש] דבאותן טפחים דאיירי שמואל איירי נמי רבי יוחנן [ת] וברייתא דהמפלת נמי אין צריך שיהו כל הטפחים שוין והאי שיעורא דאמרינן הוא דלא ליהוי פחות מהאי שיעורא אבל אי טפי בהו מהאי שיעורא כשר דקי"ל לולב אין לו שיעור למעלה אבל יש לו שיעור למטה:

ח **מתני'** הדס הגזול והיבש פסול ושל אשירה ושל עיר הנדחת פסול נקטם

הגהות הב"ח א פרש"י שני עלין: ב דנחלקה וכו' וכן פירש הרב אלפסי תיומת גבה דהוצא דמתיים להו לשני צידי העלין: ג ולכך אמרנו דפירש הלכות גדולות:

תפארת שמואל

(א) **עשה אותה בת ששה צא מהן שלשה טפחים כו'.** פי' אמה שהיא חמשה טפחים בינונים עשה בת ששה טפחים קטנים [וג"ט] דבעינן להדס היינו ב' טפחים ומחצה בינונים שהן עשר אצבעות בגודל. דטפח הוא ד' בגודל וה' באצבע בינוני וששה בקטנה ומ"ש טפח ללולב ר"ל כמו טפח קטן דששה מהם באמה נמצא שהוא פחות משתות טפח בינוני שמהם חמשה באמה. וכ"כ בטור ודו"ק:

קרבן נתנאל

[ט] **פירוש שנצמת ונכווץ.** ד) וגורס כווץ: [י] **ונסדקה השדרה עד העלין שלמטה מהם.** ר"ל שנסדקו העלין היוצאים מן השדרה ונחלקו עד תחלת עץ השדרה. ואין להקשות הא קאמר נעשה כמו שנקטם ראשו ופסול. והר"ן פוסל במתני' בנקטם אפילו בכל שהוא י"ל דרש"י ורבינו מפרשי' בנקטם כמו כן דאינו פסול כי אם בניטל כל התיומת א"נ אף שניטלה פוסל בכל שהוא משום הידור. אבל בנסדק עד שנסדק כל התיומת: [כ] **והוא כשני הוצין דבוקין** יחד. עי' ט"ז סי' תרמ"ה ס"ק ד' ואינו מוכרח אלא כמו שפי' הב"י דשני עלי לולב כפולים נקרא הוצא. ושני הוצין היינו שהיה ללולב שני ראשי עלין והיו מחוברים ומותאמים ואחר כך נחלקה התיומת. וכ"ה ברמזים: [ל] **אבל אם לא היתה התיומת מחוברת מתחילה כשר.** נשמע מן הדא אם יש ללולב שני תיומות וניכר שלא היו מחוברים בתחלה שכשר ללולב: [מ] **וכעין פי' זה נוטה פי' ה"ג.** ר"ל שמפרש כמו כן נחלקה התיומת על הוצא העליונה. ולא אהוצין של רוב הלולב אפס בזה אין בדבריו הכרע אם כפרש"י או כתשובת הגאונים: [נ] **או כנפרדו עליו דמי וכשר ע"כ.** עד הנה דברי תוס' הם בפ' הגוזל קמא דף צ"ו ע"ש: [ס] **ואע"פ שלא פי' שבהוצא העליון מדבר.** ויותר מסתבר לומר שקאי אשאר הוצי לולב וברוב עלין דהא נפרצו ונפרדו לא איירי אלא ברוב עליו. מ"מ ניחא לתוס' לפרש על עלה העליון מדקתני נחלקה התיומת ולא קאמר נחלקו בלשון רבים אבל רבינו חולק על זה דהא הרי"ף והרמב"ם מפרשי להא דרב פפא על רוב עלין וקשה להו למה קאמר נחלקה וצ"ל נחלקה התיומת [של] כל אחת ואחת קאמר. א"כ יש לפ' דה"ג נמי מפרש האיבעי' כרי"ף ורמב"ם: [ע] **כדאיתא בתוספתא.** ועי' בתוס' דף כ"ט ע"ב ד"ה נפרצו עליו: [פ] **וכן נחלקה של תשובת הגאונים הוא ברוב.** ט"ס הוא וכצ"ל וכן נחלקה של ה"ג הוא ברוב עלין: [צ] **ולפי מה שפירשו התוס' נפרצו כי חופיא.** עי' תוס' דף כ"ט ד"ה נפרצו. היינו שחלק כל עלה לשנים. לפי שכל עלי הלולב כפולים ועמד וחלק אותם שכן דרך לעשות חופיא ע"כ. אין לפרש כפי' רב אלפס דהיינו נחלקה התיומת ומה איבעי' לי' לרב פפא תפשוט לי' ממתני'. אבל הרב אלפס פי' נפרצו עליו כפרש"י ע"ש. מ"ה שפיר פי' לשיטתו הך דנחלקה התיומת ברוב עלין: [ק] **אימא וכדי לנענע בו.** ושיעור שלשה טפחים קחשיב על האגודה הדס וערבה. רש"י: [ר] **ואע"ג דמתני' קתני שלשה טפחים.** ושיעור הזה קאי על אגודת הדס וערבה. יען על הרי"ף יש לתרץ דפסק כרבי יוחנן דאמר בעלמא הלכה כסתם משנה וכר"י קי"ל לגבי שמואל: [ש] **דבאותן טפחים דאיירי שמואל איירי נמי ר"י.** ותימה לי מאי ראיה זו דהא שמואל בעצמו ג' טפחים שלמים קאמר. אע"ג דס"ל ב' טפחים ומחצה סגי. מ"מ קאמר ג' טפחים ולא דק לחומרא. אבל לרבי יוחנן איכא למימר דדק ודוקא ג' טפחים ולא פחות: [ת] **וברייתא דהמפלת נמי אין צריך שיהו כל הטפחים שוין.** כלומר ומברייתא דהמפלת אין לך להביא ראיה דלא קי"ל כשמואל דהא לדידיה טפח קטן הוא והתם קחשיב ה' טפחים משמע דדומיא דאידך ע"ז תירץ א"ל שיהיו כל הטפחים שוין. דמ"מ כיון דאיכא שם טפח עליו חשיב לי' התם עם שאר טפחים. ועוד תירצו תוס' שם ז"ל א"נ טפח בלולב לא קאי אטפחים קטנים ולא קאי קטנים כ"א אטפחים של הדס. ורבינו שלא כתב תי' זה ש"מ דס"ל דאפילו לולב לא בעי אלא י"ג אצבעות ושליש כמ"ש המרדכי בשם רבינו יונה ואנא סימן עליו מי בעל דברים ר"ל הלולב הוא בעל דברים שמברכין עליו. יגש אליהם ר"ת י"ג טפחים שליש:

קיצור פסקי הרא"ש

המחוברין מגבן נחלקו רוב כל עלה ועלה: ז שיעור הדס וערבה שני טפחים וחצי שהן עשרה גודלים ושדרה של לולב יוצא למעלה טפח חסר שתות ואם ירצה להוסיף יוסיף שאין לו שיעור למעלה: ח הדס הגזול והיבש ושל אשרה ושל עיר הנדחת פסול. והדס היינו דקיימי תלתא תלתא טרפי בחד קינא שיהו שלשה עלין סמוכין זה לזה בעיגול אחד שאין

קובץ מפרשים

א) **הלכך עבדינן לחומרא.** וכן סתם בש"ע סי' תרמ"ה ס"ח וק"ק ביו"ט ב' שהוא מדרבנן ה"ל לילך לקולא ואינו דומה למ"ש לקמן סימן כ"ו קרוב לסופו דמשום חביבות מצוה הלכו לחומרא דשם אפשר בנענוע אבל לפסול אמאי [גליון מהרש"א]: ב) צ"ל עולין עם השדרה וכשר [ד"ת]: ג) **וכן נחלקה של תשובת הגאונים.** צ"ל של הלכות גדולות הוא ברוב [ר' זאב וואלף באסקוויץ]: ד) **וגורס כווץ.** הלא הערוך לפנינו וגורס כאן קווץ ובערך כווץ מראה למקום אחר ומפרש לשניהם איינגעשרומפען היינו צמיתה [ד"ת]:

שדה צופים דף לב ע"ב **שיעור הדס וערבה ג' ולולב ד' כדי שיהא לולב יוצא מן ההדס טפח.** הרא"ש בסוכה פ"ג סימן ב': **והתם אמר רב הונא א"ש הלכה כר"ט.** הרא"ש בסוכה פ"ג סי' י': דף לג ע"א **יבשו רוב עליו ונשארו בו ג' בדי עלין לחין כשר.** הרא"ש בסוכה פ"ג סימן א': **נקטם ראשו ועלתה בו תמרה כשר.** הרא"ש בסוכה פ"ג סימן ב': **ר"י אומר אגוד כשר שאינו אגוד פסול.** הרא"ש בסוכה פ"ג סי' י"ד:

ראשו נפרצו עליו או שהיו ענביו מרובין מעליו פסול ואם מיעטן כשר ואין ממעטין אותן ביו"ט: **גמ'** ת"ר ענף עץ עבות עץ שהוא עבות שענפיו חופין את עליו הוי אומר זה הדס. ת"ר עץ שהוא עבות קלוע כמין קליעה ודומה לשלשלת זהו הדס ר"א בן יעקב אומר ענף עץ עבות עץ שטעם עצו ופריו שוה הוי אומר זה הדס. תנא עבות כשר ושאינו עבות פסול היכי דמי עבות אמר רב יהודה כגון דקיימי תלתא תלתא טרפי בחד קינא רב כהנא אמר אפי' תרי וחד רב אחא בריה דרבא מהדר אתרי וחד הואיל ונפק מפומיה דרב כהנא א"ל מר בריה א) דרב אשי אבא להאוא הדס שוטה קרי ליה. תלתא טרפי בחד קינא פרש"י שלש עלין בקן אחד ויוצאין מתוך עוקץ אחד וכן תרי וחד פי' שני עלין בעוקץ אחד ועלה אחד מלמטה ועולה ורוכב על שניהם וכן ההיא דפ' הכונס (דף נח.) תלתא בחד קינא הוו קיימי פירוש שלשה דקלים יוצאין משורש אחד ב) וחומרא גדולה היא זו דאינה מצוי שיצאו מעוקץ אחד ומיקרי שפיר כשהן סמוכין זה לזה בעיגול אחד שאין אחד נמוך מחבירו אע"פ שכל אחד בעוקצו וכן ההיא תלתא בחד קינא דפרק הכונס היה קרקע ביניהם אלא שלמטה מן הקרקע היה שורש אחד להן:

ט ת"ר נשרו רוב עליו ונשתיירו בו מיעוט כשר ובלבד שתהא עבותו קיימת. ומשכחת לה [דף לג ע"א] באסא מצראה דקיימי ז' בחד קינא ואע"ג דנתרי ארבעה מיניה דהוה ליה רובו פשו להו תלתא בקינא דהוה להו עבות וכשר:

י ת"ר יבשו רוב עליו ונשתיירו בו שלשה בדי עלין לחין כשר אמר רב חסדא וברأש כל אחד ואחד. פרש"י ג' בדין ובכל בד ובד שלשה עלין לחין דבציר משלשה עלין לא הוי עבות ושיהו העלין הלחין בראשי הבדין אבל באמצען לאו הדר הוא ופירושו אינו מובן לכאורה ג) דמשמע ענף כמו בדי אילן (וכן משמע מתוך פרש"י) ואם כן מאי האי דקאמר ונשתיירו בו ג' בדין והלא מתחלה אינם כי אם ג' ועוד יבשו רוב עליו משמע דקאי אהדס אחד ומה שייך להזכיר בו שיור ג' בדין וה"ר ישעיה דטראני פירש דהאי עליו על לולב קאי שהיו בו הרבה בדין של הדס ויבשו רובם אם נשתיירו בהם שלשה בדין ובהן שלשה עלין לחין לכל אחד ואחד כשר דאי אהדס קאי הוה ליה למימר ונשתיירו בו שלשה עלין לחין ולא ג' בדין ותו דקאמר רב חסדא בראש כל אחד [א] ש"מ דאלולב קאי ע"כ. ולא נהירא דלמה דבר התנא בלולב שיש בו יותר משלשה בדין כיון דאין צריך יותר ועוד יבשו רוב עליו משמע דאהדס קאי דאי אלולב קאי ויש לו בדין הרבה הוה ליה למימר יבשו רוב בדין ונשתיירו שלשה בדין ובהן שלשה עלין לחין ונ"ל יבשו רוב עליו של ההדס ונשתיירו בו ג' בדין ותלתא בחד קינא מיקרי בד על שם שיוצאין כאחד ממקום אחד וכל קן וקן עומד לבד על כן נקרא בד [ב] כמו בדי מחטין דגבי מציאה (ב"מ דף כד.). בדי עלין לחין כלומר עלין לחין יש בכל בד ובד ולא שיהו כולן לחין דא"כ ה"ל למימר ג' בדין לחין מדקאמר שלשה בדי עלי לחין משמע שיש בהן מקצת עלין לחין ואפי' אין בכל בד ובד אלא עלה אחד כשר וקאמר רב חסדא שאותו העלה יהא בראש כל בד ובד כי ג' עלין של קן א' יוצא מכאן וא' יוצא מכאן והג' באמצע מורכב על שניהם הוא הנקרא ראש ובו תלוי ההדר כי הוא נראה יותר מהאחרים וכתב הראב"ד ז"ל אם היו אלו שלשה עלין שנשתיירו כמושין פסול [ג] דאין מציל מיד היבש אלא הלח א וזה ההדור ולא ידעינן חומרא זו מנין לו דכיון שהכמוש כשר דינו כלח לכל דבר [ד] ואין לו לדקדק מדהזכיר התנא לחין. כתב הראב"ד ז"ל דבעינן כולי שיעורא דהדס שיהא עבות למצוה או רוביה לעיכובא מדמקשה (דף לג:) לרב הונא על ר' טרפון דבעי הדס אמה בת חמשה דהשתא תלתא לא משכחינן חמשה מיבעיא אלמא בעי כולי שיעורא דהדס עבות דבלא עבות משכחת טובא בת תלתא ובת חמשה ועוד דהדס דומיא דלולב מה התם בעינן רוב העלין בהכשר כדפי' לעיל (בפ' זה סימן ג') מן התוס' אף בהדס כך וא"כ אין הכשירו של הדס אלא בעבות הלכך למצוה בעינן כל שיעור הדס עבות ואם אין אלא הרוב עבות כשר ב מדנשרו מקצת עלין כשר ברובו הכי נמי אי הוה מיעוט שאינו עבות כשר דלא גרע מנשרו [ה] ויש אומרים ובלבד שתהא עבות בראשו כדאמרינן גבי יבשו עליו דבעינן שיהא בראש כל אחד ואחד ולא נהירא דלא בעינן עבות בראשו דהתם משום הדר הוא ואם אין הלח בראשו לא הוי הדר אבל הכא עבות הוא דבעינן ואע"ג שאינו בראשו קיים מצות עבות עד כאן [ו] ושאר המחברים כתבו בענין אחר ודברי הראב"ד ז"ל מחוורין. כתב בעל העיטור נפרצו דהדס ולולב לא שנתלשו מן השדרה [ז] דאם כן נפרצו דהדס היינו נשרו וברייתא קתני נשרו רוב עליו ובלבד שיהא עבותו קיימת אלא נפרצו מחובר הוא אלא שנפרץ ונסדק לסדקין שתים ושלש ע"כ ודבריו אינן נכונים בזה דנשרו דברייתא כל העבות קיימות אלא שנשרו העלים היתירים על העבות [ח] ונפרצו דמתניתין היינו ג שנשאר רוב עבות של שיעור הדס ונשתייר המיעוט ואף לפירוש ר"י דמפרש נפרצו עליו דלולב שנחלקו העלין כי חופיא. בנפרצו דהדס וערבה הוי פירוש נשרו דלא שייך בהו כי חופיא ולכך לא אמר בהו רב פפא דעביד כי חופיא:

נקטם ראשו תנא עולא בר חנינא נקטם ראשו ועלתה בו תמרה כשר. ואיפסיקא הלכתא לקמן כר' טרפון דאמר אפי' שלשתן קטומים הלכך לא שנא עלתה בו תמרה ולא שנא לא עלתה בו תמרה [ט] ולקמן נדקדק בו:

יא [דף לג ע"ב] **או** שהיו ענביו מרובין מעליו פסול אמר רב חסדא דבר זה רבינו הגדול אמרו השם יהיה בעזרו לא שנו אלא שחורות אבל ירוקות מיני הדס הן וכשירות ואמר רב פפא אדומות כשחורות דמיין דאמר

הגהות הב"ח א אלא הלח ההדור ולא ידענא חומרא זו: ב הרוב עבות כשר ועוד מדנשרו: ג ונפרצו דמתניתין היינו שנשרו רוב עבות:

קרבן נתנאל

[א] ש"מ דאלולב קאי. דאי אהדס קאי הא אין לו אלא ראש א': [ב] כמו בדי מחטין גבי מציאה. והקשה בס' אליהו מזרחי על הסמ"ג שאינו מחוור מה שהביא ראיה לפי' בד קן מהאי דאלו מציאות. דהא בהדיא קאמר בגמרא מאי בדי שוכי ואמאי קרי ליה בד דכל דבר דתלו בי' מידי בד קרי לי' כי האי דתנן התם אפילו עלה א' בבד א' כשרה ועוד קשה דהא רבינו בתחלה פי' ע"ש שכל קן וקן עומד לבד מש"ה קרי לי' בד וא"כ מייתי ראיה מפרק אלו מציאות כאלו מטעם אחר קרי הקן בד ע"כ נ"ל להגיה וכנ"ל וכמו בדי מחטין. רצונו דהתם קאמר דכל דבר דתלו בי' מידי קרו לי' בד. מש"ה גבי הדס. המקום הקן קורא בד דבאותו מקום לחוד תולה בו הקן. ובין כל קן וקן הוא מקום חלוק שאין נמצא שם עלין. משא"כ בדי מחטין ובדי ערבה שבכל הבד תולה בהם מחטין ועלי ערבות. והרי פי' רבינו דקן נקרא בד. פירוש ראשון על שם שכל קן עומד לבד. ופי' השני דמקום הקן קורא בד ע"ש דבאותו מקום תלוין העלי הדס ובין כל קן וקן לא תלוי בהן שום עלה: [ג] **דאין מציל מיד היבש אלא** הלח וזהו ההדור. ר"ל אע"ג דקי"ל כמושין כשרין כדאיתא בברייתא דלעיל דף ל"א היינו דוקא שכל שיעור הדס כמוש אבל לא יפה כחו של כמוש להציל על היבש כשם שיפה כחו של לח: [ד] **ואין לו לדקדק מדהזכיר התנא לחין.** דלא תנא לחין אלא משום דתני יבשו. נופל באיכך עלין לשון לחין: [ה] **ויש אומרים ובלבד שתהא עבות בראשו כדאמרי'** גבי יבשו רוב עלי' דבעינן **שיהא בראש כל אחד ואחד.** זהו לפרש"י ולפי' ה"ר ישעיה דטראני. אבל לפי מה שפי' בו רבינו אין מקום לראיה זו: [ו] **ושאר המחברים כתבו בענין אחר.** הלא המה הריטב"א ודעימי' שהביא הטור שאפילו אין בו כי אם פעם אחת ג' בחד קינא כשר: [ז] **דא"כ נפרצו דהדס היינו נשרו וברייתא קתני נשרו רוב עליו כשר.** ר"ל ואמאי קתני במתני' נפרצו עליו פסול. וע"ז השיב רבינו דבשלמא בברייתא נשתייר העבות בכל שיעור הדס. משא"כ במתני' שנשרו רוב עבות של שיעור הדס מש"ה פסול: [ח] **ונפרצו דמתני' היינו שנשרו רוב עבות של שיעור הדס ונשתייר המיעוט.** פירוש שנשרו רוב עלין מכל קן דהיינו שלא נשאר רק עלה א' בקן בשיעור הדס דהיינו ג' טפחים נשר מכל קן ב' עלין כשיעור ז' גודלים. וכן פי' ר' ירוחם וב"י לחד פי' וב"ח והט"ז סי' תרמ"ו ס"ק א' מייתו ראיה לזה. וגם אנכי אביא ראיה לזה הפי' דהא לפי' רבינו דנפרצו היינו שנתלשו מן השדרה וכבר כתב רבינו בדברי ראב"ד בסי' זה דהדס דומיא דלולב. ובלולב מביא רבינו לעיל תחלת סי' ג' דנפרצו עליו ברוב עליו איירי כדאיתא בתוספתא. מש"ה ה"נ בהדס איירי שנפרץ ההדס ברוב עליו שנשר מכל קן ב' עלין. ואין להקשות לפירוש רבינו אמאי קתני סתם במתני' נפרצו עליו דהיינו נשרו פסול היכי פסק ותני הא בעינן רוב שיעור הדס מכל קן וקן. די"ל דהא גם לפי' בעל העיטור נ"ל דנפרצו עליו איירי ברוב עליו כדתני בתוספתא. אף שאינו מפורש במתני'. כמו כן אני אומר להך פי'. מכל הלין נשמע דס"ל לרבינו שאם נשר עלה א' מכל קן וקן כשרה כדעת הרא"ה ולא כהר"ן. אלא שהב"י כתב אבל מלשון רבינו שכתב בשם הראב"ד נראה כפי' קמא ואפילו לא נשר מכל קן אלא עלה א' אע"פ שעדיין נשארו ב' עלין פסול. ע"כ. ואין אני רואה משמעות שם מדברי הראב"ד. אי תאמר מדקאמר ואם אין אלא הרוב עבות כשר מדנשרו מקצת עלין כשר ברובו ה"נ אי הוי מיעוט שאינו עבות כשר דלא גרע מנשרו ע"כ. ושאינו עבות בתולדתו היינו כשהמה שנים ונלמד מן נשרו ש"מ דלא מכשרינן בנשרו כי אם עלה אחת ונשארו שנים. אי משום הא לא איריא דמי לא עסקינן שאין עבות ולא נמצא בבד כי אם עלה [א'] לחוד. ד) ולפיכך אין מדברי הראב"ד משמעות כלל. לכן אם נשרו מכל קן עלה א' אפילו רובו או כולה אין בהם פיקפוק כלל. אך בהני הדסים יבשים שמובאים ממדינת אטליא ולא נמצא בהם רק שתי עלין בקן א' צריך לבדוק אם נשר מן רוב עלה א' פסול וכ"פ הט"ז בסי' הנ"ל: [ט] **ולקמן נדקדק בו.** סי' י"ד.

קיצור פסקי הרא"ש

אחד נמוך מחבירו: **ט** היו הרבה עלין בקן אחד אפילו אם נשרו רוב אם ישאר עבותו שהן שלשה קיימות כשרה: **י** יבשו רוב עלין ונשתיירו בו תלתא בקינא ואין בהן אלא עלה אחד לח או כמוש כשר והוא שיהיה העלה הלח מורכב על שניהם הלכך ה) בעינן כוליה שיעוריה דהדס עבות למצוה או רוביה לעיכובא ואפילו אין העבות בראשו נשרו רוב עליו ממנו פסול. נקטם ראשו כשר אפי' לא עלתה בו תמרה: **יא** היו ענביו מרובין מעליו ירוקות כשר שחורות או אדומות פסול ואם מיעטן כשר ואין ממעטין בי"ט ואם עבר

קובץ מפרשים

א) בגמ' הגי' מר בר אמימר לרב אשי [בית יצחק]: ב) תוס' [גליון]: ג) צ"ל דמשמע עליו [ד"ת]: ד) **ואין אני רואה משמעות שם מדברי הראב"ד.** ההוכחה ברורה כיון דלדידי' דמי נשרו לתחילתו ודאי דפסול בתרי בתחילת' [ר' אלעזר משה הלוי הורוויץ]: ה) צ"ל הלכתא [בית יצחק]:

שדה צופים דף לג ע"ב אלא לאו דאשחור ביו"ט נראה ונדחה הוא וש"מ וכו' חוזר ונראה. הרא"ש במו"ק פ"ג סי' ל"ז:

רבי חנינא האי שחור אדום הוא אלא שלקה: ואם מיעטן כשר ואין ממעטין ביום טוב [י] תנא אם עבר ולקטן כשר*:

הגה"ה
ואם מיעטן בתר דאגדו כשר. מא"ז:

יב תניא לולב בין אגוד בין אינו אגוד כשר רבי יהודה אומר אגוד כשר שאינו אגוד פסול מאי טעמא דר' יהודה [כ] גמר לקיחה לקיחה מאגודת אזוב מה להלן אגודה אף כאן אגודה ורבנן לית להו לקיחה לקיחה והלכתא כרבנן דאמרי דלולב אין צריך אגד ומיהו אגדינן ליה להדורא בעלמא דת"ר לולב מצוה לאוגדו ואם לא אגדו כשר ואמרי' מאי מצוה משום זה אלי ואנוהו התנאה לפניו במצות בלולב נאה בסוכה נאה בשופר נאה בטלית נאה. גרסינן בפרק ארבעה אבות נזיקין (דף ט.) אמר רבי זירא [ל] הידור מצוה עד שליש במצוה א) פי' אם קנה לולב ונזדמן לו אחר יפה יותר יוסיף עד שליש בדמי הראשון להחליפו ביפה במערבא משמיה דרבי זירא אמרי עד שליש משלו מכאן ואילך משל הקב"ה פי' אוכל פירות בעולם הזה והקרן קיימת לו לעוה"ב. והשתא דקי"ל לולב אין צריך אגד אי לא אתנחיה בהושענא מערב יו"ט [מ] מנח ליה ביום טוב ושפיר דמי [נ] וכי אגיד ליה ביום טוב אגיד ליה כאגודה של ירק דשזיר שתי קצוות של הוצא והדר נעיץ להו מלרע גבי הושענא א"נ דעניב להו מיענב*:

הגה"ה
משמע מדבריו כשאוגדן מערב יום טוב אוגדן בקשר גמור ולא כאגודה של ירק דלאו אגודה היא וכן פרש"י. מא"ז: אגד לולב ב) כתב רא"ם שצריך ב' קשרים זה על גבי זה דהיינו קשר הנאסר בשבת ויו"ט וראבי"ה [כתב] דנהגינן בלולב וגם בקשר של ציצית לקשור רק פעם א' ושוב מתעגל וכורכו סביב ומתוך כך מהודק יפה כאילו קשרו בשני ראשי האגד ב' פעמים. מרדכי (סי' תשמ"ח):

יג מתני' ערבה גזולה ויבשה פסולה של אשירה ושל עיר הנדחת פסולה נקטם ראשה נפרצו עליה והצפצפה פסולה כמושה או שנשרו מקצת עליה ושל בעל כשרה. האי נפרצו עליה דהדס וערבה פירוש שנפרצו ממקום חיבורן [ס] אף לפירוש ר"י שפירש שנפרץ דלולב היינו שנחלקו העלין במקום התיומת דהאי לא שייך גבי ערבה והדס ולפרש"י נפרצו דשלשתן שוה ושנה בסיפא נשרו מקצת עליה כשרה לאשמעינן שנפרצו עליה היינו ברוב כדאיתא בתוספתא (פ"ב) ושנאו באחרונה וה"ה בכולהו וגבי פסולה נקט נפרצו משום דהוה ברוב וגבי מיעוטא שייך לשון נשרו וכ"ש לפי' ר"י ומשום דלגבי לולב שנה נפרצו שנה בכולן אע"פ שאין פירושן שוה:

גמ' ת"ר ערבי נחל הגדילות על הנחל ד"א ערבי נחל שעלה שלה משוך כנחל תניא אידך ערבי נחל אין לי אלא ערבי נחל של בעל ושל הרים מנין ת"ל ערבי נחל מ"מ. [דף לד ע"א] אבא שאול אומר ערבי נחל שתים אחת ללולב ואחת למקדש ורבנן למקדש מנ"ל הלכתא גמירי לה וכתבו התוס' דאבא שאול ות"ק לית להו הא דדרשינן לקמן ערבי שתים אלא סברי כר"ע דאמר ערבה א' [ע] דשתי דרשות לא דרשינן מערבי כדמוכח הכא דלרבנן דדרשי מערבי לרבות של בעל ושל הרים צריכא למימר דהלכתא גמירי לה ואין הלכה כר"ע ודרשי' ערבי נחל שתים א"כ לא איתרבי של בעל ושל הרים א"כ צריך ליזהר שלא להביא ערבה אלא אותן שגדלים על נחלי מים ולא של הרים ולא של בעל ע"כ [פ] וכן משמע מדברי האלפסי שלא הביא הברייתא דשל בעל ושל הרים וקשה לי שלא ראיתי העולם נזהרים מזה [צ] וגם רש"י פי' ערבי נחל הגדלים על הנחל דמצוה להביא הגדלים על הנחל אבל בדיעבד כשרים של בעל ושל הרים דמרבינן להן מערבי נחל. מ"מ לא ראיתי לרבותי שהיו מצווין להביא ערבה הגדילה על הנחל ונ"ל לפרש דערבי נחל הגדילות על הנחל כלומר ממין הגדל על הנחל דהיינו ערבה שרובה גדילה על הנחל למעוטי צפצפה הגדילה בהרים. ד"א ערבי נחל שעלה שלה משוך כנחל למעוטי צפצפה שעלה שלה עגול והאי תנא לא מצריך קרא לרבויי של בעל ושל הרים דבכלל ערבי נחל הן והכי סברי רבנן דלקמן דמצרכי שתי ערבות [ק] וכן משמע מתוך דברי הרמב"ם ז"ל (פ"ז מהל' לולב הל"ג) שכתב ערבי נחל האמורות בתורה אינו כל דבר הגדל על הנחל אלא מין ידוע הוא הנקרא ערבי נחל עלה שלו משוך ופיהו חלק וקנה שלו אדום ורוב מין זה גדל על הנחלים לכך נקרא ערבי נחל ואפי' היה גדל במדבר או בהרים כשר ע"כ:

ת"ר איזוהי ערבה ואיזו היא צפצפה ערבה קנה שלה אדום עלה שלה משוך ופיה חלק צפצפה קנה שלה לבן עלה שלה עגול ופיה דומה למגל והתניא דומה למגל כשר דומה למסר פסול אמר אביי כי תניא ההיא בחילפא גילא אמר אביי שמע מינה האי חילפא גילא כשר להושענא ואע"ג דאית ליה שם לווי:

יד [דף לד ע"ב] **מתני'** רבי ישמעאל אומר שלשה הדסים ושתי ערבות ולולב אחד ואתרוג אחד ואפי' שנים קטומים ואחד אינו קטום ר' טרפון אומר אפי' שלשתן קטומים ר"ע אומר כשם שאתרוג אחד ולולב אחד כך הדס אחד וערבה אחת: **גמ'** אמר רב יהודה אמר שמואל הלכה כרבי טרפון *והא דמכשיר בהדס קטום טפי מלולב וערבה פי' ה"ר

הגה"ה
ופסק ר' אליעזר בר נתן כר"ע דאי עביד נמי חד ולא קטים כשר ואמר מורי ראבי"ה דנראין דבריו מדפריך לדרוש להו כר"ע וכו' וכמדומה אני שכך ראיתי בצרפת עושין ג) אבל יש שנוהגין שעושין ענין אחר ד) פאורות של ערבה כמנין לולב בגי' שזהו ס"ח וג' כנגד אתרוג ולולב והדס הרי ע"א כנגד סנהדרי גדולה וכן מנהג בישיבה. מא"ז:

קרבן נתנאל

ועי' בהר"ן במתני' דלקמן ר"י אומר ג' הדסים: [י] **תנא אם עבר ולקטן כשר.** בנוסחא שבש"ס דייק הא עבר ולקטו מאי ולא מלינו שברייתא היא. ממשמעות לשון רבינו אפילו אם לקטו ביו"ט כשר. ה) והא דלא מפליג ה"מ בדאשחיר מאתמול דהוי דחוי מעיקרא. אבל אי אשחיר ביו"ט הוי נראה ונדחה אינו חוזר ונראה תי' הב"י משום דס"ל כסוגיא דזבחים פרק כל הפסולין כל מה שיש בידו לתקן אמרי' ביה חוזר ונראה. והכא נמי יש בידו לתקן. דלבתר דמסיק כאן בשמעתין היכא דאית ליה הושענא אחריני רשאי ללקטן לאכילה בידו לתקן חשיב והתלמודא בתחילה דאמר היכא דאשחיר ביו"ט אינו חוזר ונראה אכתי לא אסיק אדעתיה טעמי' דיהיב רב אשי לר"א ברבי שמעון ועי' ב"ח ס"ק ו': [כ] **גמר לקיחה לקיחה.** עי' ריטב"א פ"ק דף י"א: [ל] **הידור מצוה עד שליש.** והתם מיבעי' לן שליש מלבר או שליש מלגיו ורב אלפס מסתם לה סתומי כי היכי דלינקיט לחומרא שליש מלבר דהכי וודאי טפי עדיף. ר"ן: [מ] **מנח ליה בי"ט ושפיר דמי.** אבל למ"ד צריך אגד בעינן בלולב קשר גמור וזה אסור לקשור ביו"ט: [נ] **וכי אגיד ליה בי"ט אגיד ליה כאגודה של ירק.** ש"מ דבחול אפילו לרבנן צריך לאגוד בקשר גמור. וכפרש"י ומרדכי בשם רא"ס וכ"פ בש"ע סי' תרנ"א: [ס] **אף לפי' ר"י.** עי' לעיל בפ' זה תחלת סי' ג' שם תמצא פי' רש"י ופי' ר"י: [ע] **דשתי דרשות לא דרשינן מערבי כדמוכח הכא.** וא"ת א"כ אמאי לא פריך ולאבא שאול של בעל ושל הרים מנ"ל. וי"ל דאבא שאול פליג אתנא דמתני'. וס"ל כתנא קמא דברייתא דאמרי ערבי נחל הגדלים על הנחל ולמעוטי של בעל ושל הרים: [פ] **וכן משמע מדברי האלפסי שלא הביא הברייתא דשל בעל ושל הרים.** דברי רבינו תמוהים מאד בזה. דאינו נראה שום משמעות. אדרבה מביא המתני' של בעל כשרה. גם אינו ממעט בברייתא אלא צפצפה. ותו מייתי הך ת"ר איזוהי ערבה ואיזו היא צפצפה. וערבה הגדילה על ההרים נמי יש לה כל סימנים כאותה ערבה הגדילה על הנחל. וראיתי בריטב"א שהוכיח מברייתא זו. דאם נאמר דוקא כשגדלה על הנחל. א"כ כל הני סימנים למה לי הל"ל בקיצור איזהו ערבה הגדלה על הנחל ע"ש וזה ליתא דאתא למעוטי צפצפה אף שגדלה על המים וכ"מ בש"ג כשצפצפה על המים מ"מ פסולה. אף שהתוס' אינם פוסקים כהך ברייתא. אבל האלפסי שמייתי הברייתא להלכה לא די שאין משמעות ברי"ף אלא נהפוך הוא דוקא צפצפה פוסל הא של הרים ושל בעל משמעות שלו שמכשיר וצ"ע: [צ] **וגם רש"י פי' כו' דמרבה להו מערבי נחל.** אע"ג דרש"י לא בא אלא לפרש ולא לפסוק שום הוראה. מ"מ מאחר דגם רש"י הולך כשיטה זו לפרש דשל בעל ושל הרים אינם בכלל ערבי נחל. אם לא מריבוי דערבי ממילא למאי דקי"ל כרבנן דמצרכי שתי ערבות דדרשי ערבי שתים א"כ לא איתרבי של בעל ושל הרים ופסולין אף דיעבד. אלא דיש לבעל דין לחלוק ולומר דלרש"י ס"ל דאף דמשמעות הסוגיא דלא דרשי שתי דרשות מערבי. מ"מ נוכל לומר דאף דת"ק דאבא שאול דרשי מערבי לרבות של בעל ושל הרים. שתי ערבות בעינן דלאו ממילא שמעינן דערבי לשון רבים ולאו דרשה מקרי. וא"כ מש"ה אין העולם נזהרין מזה. ע"ז השיב רבינו בתשובה אחרת אף את"ל כן מ"מ אי אתה מודה לי דלפרש"י מצוה להביא מן הגדלים על המים ולא ראיתי מרבותי שהיו מצווין לכתחילה להביא מן הגדלים על המים עם שרבותי מדקדקין במצות היו: [ק] **וכן משמע מדברי הרמב"ם ז"ל.** דלא מצריך קרא לרבוי של בעל ושל הרים דבכלל ערבי נחל הן. ואינו מחוור דמנא ליה לפרושי מלתא דהרמב"ם הכי. אימא משום ריבויא דערבי כדקתני בברייתא ר"ל ערבי נחל מ"מ שפירושו מריבוי דערבי לשון רבים. רא"מ. ותי' הב"י דהא הרמב"ם פסק כרבנן שתי ערבות מקרא דערבי. א"כ א"א לומר דדרשי ביה לרבויי של בעל ושל הרים דשתי דרשות לפום סוגיא לא דרשינן ביה ובס' ל"מ הקשה עליו דהרב לא השיג על רבינו אלא מנין הוציאו מדברי הרמב"ם וזה ההכרח אינו אלא בדברי הגמרא עצמה. ולא אוכל לכוין דעתו דהא בגמרא אית לן למימר דת"ק ואבא שאול ס"ל כר"ע דסגי בערבה אחת כמ"ש תוס' ויש עוד תי' על קושיות מהרא"מ בב"ח ע"ש:

קיצור פסקי הרא"ש

ומיעטן כשר: **יב** לולב בין שאינו אגוד כשר אלא שמצוה לאגדו משום הידור מצוה. אם קנה לולב ונזדמן לו אחר יותר יפה יוסיף עד שליש בדמי הראשון להחליפו ביפה: אם לא אגדו מערב יום טוב אוגדו ביום טוב ולא בקשר גמור אלא בעניבה או כאגודה של ירק: **יג** ערבה גזולה ויבשה ושל אשרה ועיר הנדחת או שנשרו רוב עליה ממקום חיבורן וצפצפה פסולה. כמושה או שנשרו מיעוט עליה ושל בעל כשרה. וסימני' קנה שלה אדום ועלה שלה משוך ופיה חלק. וצפצפה קנה שלה לבן ועלה שלה עגול ופיה דומה למסר. והדומה למגל אע"פ שאינה חלק כשרה: ולרוב המפרשים עיקר המצוה באותה הגדילה על נחלי מים אבל בדיעבד יוצא אף בגדילה על ההרים. ולא"א הרא"ש ז"ל אין צריך לחזר כלל על של נחלי מים: **יד** מצות ארבעה מינין אלו שיקח לולב אחד ושתי ערבות ושלשה הדסים אפי' שלשתן קטומים באגודה אחת ואתרוג אחד לבדו וכל ארבעה מעכבים זה את זה אם חסר לו אחד מהם אבל אם יש לו כולם אפי' לא נטלן ביחד אלא היו לפניו ונטל זה אחר זה יצא ובלבד שיגביה הלולב תחלה: חסר לו אחד מארבעה מינין לא יקח מין אחר במקומו. ולא יפחות מהם ולא יוסיף עליהם מין אחר. אבל מאותן המינין יכול להוסיף אפילו בהדס שוטה. ובשעת הדחק שאין לו כל המינין כשרים ויש לו פסולים מברך עליהם

קובץ מפרשים

א) פי' **אם קנה לולב ונזדמן לו אחר יפה יותר.** אבל בש"ע סימן תרנ"ו דוקא במוצא לקנות ב' אתרוגים דיקח ההדור אבל בשקנה כבר ואח"כ נזדמן לו אחר יותר יפה א"צ להוסיף ועי' ט"ז ומג"א [גליון מהרש"א]: ב) **כתב רא"ם שצריך ב' קשרים כו'.** (היינו כשאוגדו בחול אבל ביו"ט לדידן דקי"ל לולב א"צ אגד אסור לקשור בה"ג עיין במרדכי מזה) [ארץ צבי]: ג) **אבל יש שנוהגין כו'.** עי' בתוס' בר"ה דף כ"ח ובפוסקים אי שייך בל תוסיף בה"ג ואפשר דבהושענא היו עושין כן. [ולא נראה כן אלא דודאי מיירי בערבה שבלולב וכדעת הפוסקים המתירין] [ארץ צבי]: ד) צ"ל שעושין ע"א פאורות [בית יצחק]: ה) **והא דלא מפליג.** נ"ב ובהרא"ש ז"ל סוף מועד קטן (פ"ג סי' צ"ו) מבואר דסובר חילוק הש"ס בין אשחור להלכה [חלקת יואב]:

שדה צופים דף לד ע"א עשר נטיעות ערבה וניסוך המים בעובי בית הכוסות. (ועיין ברש"י). הרא"ש בחולין פ"ג סימן ל"ד: למאי נ"מ למחט הנמצא בעובי בית הכוסות. הרא"ש בפסחים פ"י סימן מ"א: ע"ב ערבי נחל שתים. הרא"ש בהלכות ציצית סימן ו': ומנין שמעכבין זה את זה ת"ל ולקחתם שתהא לקיחה תמה. הרא"ש בסוכה פ"ג סי' ג': והירוק ככרתי. הרא"ש בנדה פ"ב סימן ד': שיעור אתרוג הקטן. הרא"ש בסוכה פרק ג' סימן ט"ו:

הדפסה ברזולוצית מסך - להדפסה איכותית הדפס ישירות מן התכנה
תלמוד בבלי <עוז והדר> - ט סוכה תלמוד בבלי עמוד מס : 154 הודפס ע"י אוצר החכמה

המלות ותלמוד תורה כנגד כולם שהתלמוד מביא לידי מעשה ה"נ הכא הגסות הרוח מביא לאלו בעלי בתים להני דברים שהם כובשי שכר שכיר כפרש"י שמדחהו בלך ושוב שעובר בבל תשהה כדאמרינן פרק המקבל[א] דמתוך גאותן דוחין השכירים בלך ושוב שאין לי פנאי להתעסק בך עתה: **ועושקי שכר שכיר.** פרש"י גזל שכרו עכ"ל והוא דחוק דא"כ ה"ל למימר גוזל אלא דלא[ב] תעשוק שכר שכיר מוקמינן לה התם לאינו משלם לשכיר בזמנו דהיינו שכיר יום כל הלילה ושכיר לילה כל היום וזהו ודאי ג"כ בא להם מתוך גאותן לדחות השכירים מלשלם להם[ג] בזמנם. ואמר **על שפורקין עול כו'.** היינו ממש מתוך גאותן סוברים בדעתן שאחיהם ישאו עליהם עול מנהיגים. ומסיים **אבל בענוים כתיב וענוים יירשו ארץ.** פסוק הוא בספר תהלים[ד] דלעיל מיניה כתיב אל תתחר במצליח דרכו וגו' היינו העשירים המתגאים על הציבור שלא לשם שמים. ואמר **ועוד מעט ואין רשע וגו'.** דהיינו שנכסיו יורדין לטמיון אבל ענוים שאין מתגררין על הצבור ונזהרין בכל זה הם ירשו ארץ שנכסיהן מתקיימים ובכל נוסחא שלפנינו הרכיב בזה קרא אחרינא נצר מטעי מעשה ידי להתפאר והוא פסוק בישעיה[ה] ותחילת המקרא ועמך כולם צדיקים לעולם ירשו ארץ נצר וגו' ואין לו מקום כאן:

סליק פרק הישן

לולב הגזול פרק שלישי

דף כט ע"ב תוס' בד"ה קפסיק ותני ל"ש ביו"ט ראשון כו' ותימה **הא אמרינן לקמן ניקב כו' דר' חנינא מטביל ביה כו'** עכ"ל. אע"ג דשמואל דמכשיר בשמעתין גזול ביו"ט שני ע"כ לא חש להאי קפסיק ותני לא ניחא להו למימר דרבי חנינא נמי לא חש ליה כיון דסתמא דתלמודא קא דייק ליה ורבי יוחנן ור' אמי נמי הוצרכו מש"ה למימר טעם משום מצוה הבאה בעבירה ואין דומה להם דר' חנינא פליג עלייהו אלא בדוחק כמו שתירצו לחד תירוצא[ו] וק"ל:

דף ל ע"א תוס' בד"ה משום דה"ל **מצוה הבאה בעבירה** כו' וא"ת לקמן דפסלינן לולב של **אשרה** כו' ומיהו תימה בפרק כל שעה דתניא **אין יוצא ידי מצה בטבל** כו' עכ"ל. ול"ע[ז] אדקשיא להו מלולב של אשרה דלקמן[ח] וממצה[ט] אמאי לא תקשי להו מסוכה גזולה דלעיל[י] בס"פ הישן לרבנן דשאולה כשרה וגזולה פסולה מדכתיב לך[יא] וכבר הקשו כן התוס' בפ"ק[יב] ואם ניחא להו הכא מסוכה גזולה כתירוצם שם דאיסורא דמצוה הבאה בעבירה אינו אלא מדרבנן א"כ קושייתם מלולב דאשרה וממצה נמי ניחא[יג] וק"ל: **תוס' בד"ה כי יקריב מכם כו'** תימה דבמרובה ממעט גזול מדכתיב קרבנו **והכא ממעט ליה מדכתיב מכם כו'** עכ"ל. לכאורה תימה לתמיהתם דהא הכא מדכתיב מכם לא ממעטינן אלא לפני יאוש והתם מקרבנו למאן דלא מוקי ליה נמי בקרבן דחבריה לא ממעטינן אלא לאחר יאוש ויש ליישב[יד] בדוחק דתמיהתם אהא דבעי למימר אי לפני יאוש כו' דהיאך קס"ד דאתא קרבנו לפני יאוש כיון דהכא ממעט ליה מדכתיב[טו] מכם ושוב הקשו דהיאך קמסיק התם דלפני יאוש לא צריך קרא דהא הכא מצריך קרא מכם ללפני יאוש ויש מקשים מאי קא קשיא להו דאמאי לא נימא דה"ק התם דלפני יאוש לא צריך קרא דקרבנו משום דממכם דהכא נפקא דהא לפי תירוצם נמי ה"ק דלפני יאוש לא צריך קרא דקרבנו משום דמביתו[טז] נפקא וי"ל דודאי מביתו דנפקא לן דהרי הוא חולין שפיר קאמר דלמה לי קרא דקרבנו דהא לאו קרבן הוא כלל אלא חולין אבל אי אהך קרא דמכם דלא משמע דהרי הוא חולין לא הל"ל למה לי קרא אלא הכי הל"ל הא מהכא נפקא מהתם נפקא מדכתיב מכם ודו"ק: **בא"ד אמר רחמנא מה ביתו שלו כדאיתא במרובה וכו'** עכ"ל. כצ"ל דלהך מילתא נחתי הכא דלפני יאוש אין גזלן יכול להקדיש מדכתיב ביתו מה ביתו שלו אבל ממה ביתו ברשותו לא ממעטינן אלא דאין הנגזל יכול להקדיש כדאיתא התם וק"ל:

ח"א דף ל ע"א **שונא גזל בעולה** מלה"ד למלך ב"ו כו'. ולכן נקט בקרא קרבן עולה שכולה כליל והכל שלו אבל חטאת ואשם ושאר קרבנות וודאי דגזילה גמורה היא כיון דנאכלין ולא הוה דומה למשל כלל וזהו שדקדק רש"י לפרש ואע"פ שהכל שלי ואף מתחילה שלי כו' ר"ל שהכל שלי שכולה קריבה לגבוה ומתחילה עולם ומלואו שלו הוא והוי ממש דומה למשל וק"ל:

חכמת שלמה

חידושים

לולב הגזול פרק שלישי

דף ל ע"א גמ' ויבריחו עצמן מן הגזול כו'. נ"ב נ"ל דגרסי' דוקא הגזול ולא גזל דהכא קאמר שיבריחו עצמן מן הגזול כבר בידם וקנוי להם דומיא דעולה להקב"ה אף שכבר קנוי לו והוא שלו כדפרש"י ודו"ק: **רש"י בד"ה כי זבניתו כו'** לאגוד בהן להושענא. כצ"ל. ונ"ב פי' שתהיה עצמה להושענה: **תוס' בד"ה כי יקריב מכם כו'** והא דמייתי הכא קרא דמכם אע"ג כו'. נ"ב והשתא לא קשה א"כ קרבנו אמאי צריך לאחר יאוש הוא דאתא והיינו רבא דדריש התם מקרבנו וגו' ויליף ליה מיניה דיאוש כדי לא קני כמו עולה דלעיל מיניה דיליף מוהבאתם את הגזול וגו' ולא ס"ל טעמא דמצוה הבאה בעבירה אלא משום דיאוש לא קני ומההוא קרא קא יליף דיאוש לא קני וכן מביאין התוס' לקמן: **בא"ד הוה מוקמינן מכם להך דרשה כו'.** נ"ב פי' אלמא דמכם הוא פשוט ומסתבר להך דרשה וק"ל: **תוס' בד"ה הא קנייה ביאוש כו' ועולא נפקא ליה כו'.** נ"ב פי' לעולא נמי קשה דנפקא ליה דיאוש כדי לא קני מוהבאתם את הגזול ולא ס"ל טעמא דמצוה הבאה בעבירה וק"ל: **בא"ד בין נודעה כו'.** נ"ב אחטאת גזולה קאי התם: **תוס' בד"ה מתוך שיוצא כו' הכא דוקא שהוא מדרבנן כו'.** נ"ב פי' ביום שני בגבולין וק"ל:

הגהות

לולב הגזול פרק שלישי

דף ל ע"א רש"י בד"ה אף גזול כו' ביאוש דאשמעינן ליה כו'. כצ"ל:

מהר"ם

לולב הגזול פרק שלישי

דף כט ע"ב בתוס' ד"ה לולב היבש פסול וכו' עד דהא אמרי' לקמן גבי **הדס יבש וכו' אלמא אין היבשות תלוי בי"ב חדש וכו'.** הוכיחו זה דאי תימא דפירושו של יבש הוא י"ב חדש א"כ ה"נ ע"כ מפרש גבי הדס יבשו רוב עליו היינו שרוב עליו הן בני י"ב חדש ופירושו של ג' בדין לחין היינו נמי שאינן בני י"ב חדש וזה א"א להיות שקצתו של ענף אחד יהיה י"ב חדש וקצתו אינו י"ב חדש וק"ל: **בתוס' ד"ה נקטם ראשו וכו' עד דנקטם ראשו איירי ברוב העלין העליונים.** עיין באשר"י שכתב שראש כל עלה ועלה קאמר:

דף ל ע"א **בגמ' שנאמר והבאתם גזול את הפסח ואת החולה גזול דומיא דפסח וכו'.** נ"ל דדריש כן מדלא הקדים חולה לפסח: **בגמ' משל למלך ב"ו שהיה עובר על בית המכס וכו'.** יש לדקדק מה כוונת ר' יוחנן במשל זה כי איזה דקדוק יש לו במקרא זה שהביא המשל על זה ונראה מדכתיב[יז] כי אני ה' שונא גזל בעולה וי"ל מה קאמר בעולה וכי בענין אחר אינו שונא הגזל אע"כ ר"ל אפי' בעולה וא"כ מאי אפי' ועל זה הביא המשל וכו' ור"ל אפי' הביא הגזל לפני לעולה ומקודם זה ג"כ הכל שלי ואין עול בדבר אפ"ה אני שונא אותו א"נ י"ל שר"י נתכוין לדקדוק זה שאמר כי אני ה' אוהב משפט שונא גזל בעולה כי מאי נתינת טעם הוא לכי ה' אוהב משפט שהוא שונא גזל בעולה אלא ודאי ה"ק כי אני ה' אוהב משפט של בני אדם שיתנהגו במשפט ולא בגזל וחמס וע"כ אני שונא גזל בעולה אע"פ שכבר הכל שלי כדי שממני ילמדו בני אדם ויאהבו ג"כ המשפט וישנאו הגזל ומביא המשל על זה: **בתוס' ד"ה משום דהוה ליה מצוה הבאה בעבירה וכו' והדתניא לקמן וכו' ולקחתם לכם משלכם וכו'** משום **שאול איצטריך.** וי"ל דא"כ דלגזול לא איצטריך שום מיעוט א"כ קשיא לרבנן דמכשרו סוכה שאולה ולך[יח] דכתיב גבי סוכה מוקי לה למעט סוכה גזולה לעיל סוף פ' הישן[יט] ולקמן דף ל"א[כ] מייתי לה ולמה לי לך לגזולה תיפוק ליה משום מצוה הבאה בעבירה וצריך לחלק בין לולב לסוכה דלא עביד מצוה בידים בגופה וק"ל: **בא"ד ואע"ג דקרא גבי קרבן כתיב וכו' כדמוכח בריש הגוזל קמא וכו'.** י"ל מה כוונת התוס' בזה אם להביא ראיה לדבריהם דלכם דכתיב גבי לולב לא איצטריך לגזול דנפקא ליה מטעם מצוה הבאה בעבירה דילפי' ליה מקרבן א"כ קשה מה איצטריכו להביא ראיה מריש[כא] הגוזל קמא משמעתין גופא הוי ראיה דהא ר' יוחנן דמפרש טעמא דמתני' דלולב הגזול פסול משום דהוי ליה מצוה הבאה בעבירה הביא ראיה מקרא דקרבן והבאתם גזול ואת הפסח וגו' ואם כוונתם להביא ראיה לדברי ר"י ולומר שטעמו של ר"י שהביא ראיה מקרבן משום דהכי נמי אשכחן גבי חלה א"כ ר"י גופיה לא ה"ל לאתויי אלא מחלה לחודיה ונראה שכוונת התוס' הוא דלא תימא דלעולם דפסולי דגזול ילפינן מלכם ולא נפקא ליה מטעם מצוה הבאה בעבירה דלא הוי פסול מדאורייתא מטעם זה דקרא כי כתיב בקרבן הוא דכתיב אלא מדרבנן פסלו לולב הגזול ביום שני מטעם דאשכחן איסור דמצוה הבאה בעבירה גבי קרבן אבל לעולם פסול דאורייתא ליכא מטעם זה אלא מטעם לכם ביום הראשון ולכך כתבו דאע"ג דקרא גבי קרבן כתיב וכו' ה"ה בכל המצות כדמוכח[כב] בריש הגוזל וכו' ושם מייתי לה נמי מקרא[כג] דבוצע ברך נאץ ה' א"כ ש"מ דמן התורה בכל המצות שייך מצוה הבאה בעבירה ולכך צ"ל דגבי לולב נמי בלאו לכם נפקא לן גזול מטעם מצוה הבאה בעבירה והא דר' יוחנן לא מייתי ראיה מחלה משום דהאי דרשה דבוצע ברך נאץ ה' ר' אליעזר בן יעקב דריש לה הכי ואיכא תנאי אחריני דדרשי לה בענין אחר או משום דס"ל כשאר תנאי דגבי חלה לא מקרי מצוה הבאה בעבירה משום דקני לה בשינוי קודם שחל המצוה דמעיקרא חטים והשתא סולת כדלקמן בתוס' דף זה ד"ה הא קנייה ביאוש כו' ולכך הביא ר' יוחנן קרא דוהבאתם את הגזול ואת הפסח וכו': **בא"ד ותו אמאי שרינן אשרה דלאו דמשה.** כצ"ל: **בא"ד דאע"ג דאמרי' לקמן טעמא משום דלא גמר פירא.** לקמן הוא בגמ' דף ל"א ע"ב ור"ל א"כ לא הוי טעמא דביצה או כאגוז משום דבעי

הגהות והערות

א] ב"מ דף קיא ע"א. ב] דברים כד יד וברש"י שם. ג] עי' בקובץ על י"ד. ד] לז יא. ה] ס כב. ו] עי' בכפות תמרים. ז] וכן הקשה במהר"ם ע"ש. ח] דף לא ע"ב. ט] פסחים דף לה ע"ב. י] דף כז ע"ב. יא] דברים טז יג. יב] דף ט ע"א ד"ה ההוא מיבעי ליה. יג] עי' בקובץ על י"ד. יד] עי' נר דוד, כפות תמרים, ומשמרות כהונה ביישוב קושית רבינו. טו] ויקרא א ג. טז] ויקרא כז יד. יז] ישעיה סא ח. יח] דברים טז יג. יט] דף כז ע"ב. כ] ע"ב. כא] ב"ק דף צד ע"א. כב] וכ"כ בכפות תמרים ועי' בזרעו של אברהם. כג] תהלים י ג.

דף ל ע"ב בפרש"י בד"ה **וקרקע אינה נגזלת** כו' **וא"נ קני מצוה הבאה בעבירה** כו' עכ"ל. פי' דבשעה שיתמכוה הם גוזלים ואז יתחילו לקנות ביאוש וה"ל מצוה הבאה בעבירה ולא תקשי לך הא דפריך ולקנוה בשינוי מעשה ובשינוי השם דאף אם הם יתמכוה ויהיו גוזלים לא הוי מצוה הבאה בעבירה אף דבקנין היאוש ודאי יהיו גוזלים מ"מ בקנין שינוי מעשה והשם באגודה שאחר כך לא יהיו גוזלים כיון דכבר קנאוה ביאוש גרידא בשעת גזילה מיהו התוס' לעיל [א] לית להו הך סברא כלל אלא כיון דקני ביאוש גרידא לא הוי תו מצוה הבאה בעבירה כיון דהקנין והמצוה לא חל כאחד כהך דהקדש [ב] וק"ל: **תוס' בד"ה וקרקע אינה נגזלת כו' ואי לאחר יאוש הרי קונה ביאוש וכן** כו' עכ"ל. הא ודאי למאי דקיימינן השתא יאוש גרידא לא קנה כדקאמר דליהוי יאוש כו' ושינוי רשות בידייכו וכן מוכח ממאי דכתבו התוס' לקמן דבסוכה בראש הספינה לא היה יוצא בה בין קודם יאוש בין לאחר יאוש משום גזולה אלא הא דקאמרי ואי לאחר יאוש הרי קונה ביאוש היינו משום דהוי יאוש ושינוי רשות וסמכו דבריהם הכא אמה שכתבו לקמן בסמוך אההיא דמכר פרה וטלית דליכא למימר דשינוי רשות לא שייך בקרקע הא טעמא דיאוש לא קני משום דבאיסורא אתי לידיה והכא גבי קרקע הרי נתייאש קודם שהחזיק בה הלוקח [ג] ודו"ק: **בא"ד וכולה מלתא תמוה דהא מתני' דהתם קתני הגזלן שנטע חייב** כו' עכ"ל. יש לדקדק אמאי לא תקשי להו דהא מתני' דהתם תנן נמי ברשות הרבים חייב וי"ל דבהך מלתא דקתני רשות הרבים פטור אימא דפליג רשב"א אמתני' דמחייב בר"ה אבל הא דתלה פטור דר"ה בגזל קרקע משמע דבר פשוט ושוי כבר לפטור שפיר מקשינן הא אדרבה כבר שנוי במתני' לחייב בגזל [ד] ודו"ק: **בא"ד ואם מתקנה היא [ה] דיש יאוש צריך לאוקמא כשנשתקעו שם הבעלים** עכ"ל. כ"ה בפי' הר"ש שם [ו] וכל"ל וכוונתו דאם מתקנה שטעות נפל בהך ברייתא פטור במקום חייב וליכא תיקון דל"ל ברה"ר חייב בגזל קרקע כו' דהשתא בתיקון זה יתיישבו כל הקושיות חוץ מזו ברה"ר מאן מייאש אבל כיון דע"כ לפי הטעות דקתני בה פטור הא דיש יאוש צריך לאוקמי כשנשתקעו דהוי אף מדאורייתא יאוש אף להקל [ז] כמ"ש התוס' לעיל וא"כ השתא נמי הוי שפיר רה"ר דומיא דשייך בו הך יאוש דנשתקעו שם בעלים ממנו ודו"ק: **תוס' בד"ה ולקניוה בשינוי השם** תימה כו' **וא"ת ועוצבא דהתם** כו' **ועדיף שינוי השם החוזר דקני עם יאוש** כו' **משינוי מעשה** כו' **והשתא ניחא הא דקאמרינן** כו' עכ"ל. ויש לדקדק דהך קושיא מעוצבא אין לה מקום כאן אלא אתלמוד ערוך דהתם דקאמר גבי מריש דשינוי השם החוזר לברייתו לא שמיה שינוי וע"ק אמאי לא תרצו כן לעיל אתמיהתם דאע"ג דשינוי מעשה החוזר לברייתו קאמר דלא קני מ"מ פריך שפיר ולקנייה בשינוי השם החוזר עם יאוש דעדיף דהא עם יאוש איירי הכא כמ"ש התוס' וע"ק מאי קאמרי והשתא ניחא דמשמע לכאורה השתא דקאמרי' דאפילו שינוי החוזר אינו קונה אלא היכא דאיכא יאוש גביה כמו שהבין מהרש"ל מדבריהם וזה אינו [ח] דהא מכ"ש אם נימא דההיא דעוצבא איירי בלא יאוש וקני שינוי השם לחודיה דהוה ניחא טפי ההיא דשינוי השם כשינוי מעשה דמי דקני לחודיה בלא יאוש וע"כ הנראה שהביאו כאן הך קושיא וא"ת ועוצבא דהתם כו' דע"כ מכח הך קושיא אית לן לפלוגי בין שינוי מעשה החוזר לשינוי השם החוזר דעדיף וקונה עם יאוש דבהכי יתיישב מעיקרא תמיהתם דשפיר פריך ולקנייה בשינוי השם החוזר דעדיף משינוי מעשה החוזר והא קאמרי והשתא ניחא כלומר לפי הוכחתינו מהך [ט] דעוצבא ע"כ דמיירי [י] בשינוי השם החוזר דלא קני אלא ביאוש כדקתני לפי שלא נתייאשו הבעלים ניחא דקאמר שינוי השם כשינוי מעשה דמי היכא דאינו חוזר אבל אי הוה מיירי הך דעוצבא בשינוי שאינו חוזר ואפ"ה לא קני אלא ביאוש כדקתני לפי שלא נתייאשו לא הוה ניחא [הא] [יא] דקאמר שינוי השם כשינוי מעשה דמי דהיאך דמי כו' [יב]:

חכמת שלמה

הגהות

דף ל ע"ב תוס' בד"ה וקרקע אינה נגזלת כו' נוטע לרבים חייב כנוטע בתוך כו'. כצ"ל. ונ"ב פי' בערלה: **בא"ד** פטור בגזל קרקע כו' לחייב כנוטע לתוך שלו כו'. כצ"ל:

חידושים

דף ל ע"ב תוס' בד"ה וקרקע אינה נגזלת כו' בפ"ק מדכתיב כו' קרקע נמי הרי נתייאש בו הלוקח כמו גבי כו' קוצרו אפי' במועד כו' אבא בר יעקב בשם ר' יוחנן כיני מתני' מותר לקוצרו במועד כו'. כצ"ל. ונ"ב כיני פי' שהוא מכנה המתני' מה שאמרו קוצרו במועד לא חיובא קאמר אלא דמותר לקוצרו וכשרוצה לקוצרו ישכור פועלים כו' וק"ל: **בא"ד ולא ישכור אפי' לאחר המועד כו'.** נ"ב פי' א"ל להשכיר יותר משליש אפי' לאחר המועד וק"ל: **בא"ד ואם מסקנא הוא**

מהר"ם

שיעורא מ"מ עכ"פ בעי שיעור דיהא מינכרא לקיחתו דאי קטן כ"כ שאינו מינכר לקיחתו הוא פסול כמו פלפלין וא"כ שייך נמי באתרוג טעם דמכתתא שיעורא הואיל ובעי שיעור: **בתוס' ד"ה כי יקריב מכם וכו' עד ה"ד אילימא לפני יאוש למה לי קרא.** פי' אלא לאחר יאוש ומביא מיניה אותו מ"ד ראיה דיאוש כדי לא קנה ולית ליה אותו מ"ד טעמא דמצוה הבאה בעבירה א"נ אית ליה ואעפ"כ מוכיח מיניה דיאוש כדי לא קני דאי קני לא מקרי מצוה הבאה בעבירה משום דקנה ליה ביאוש קודם עשיית המצוה כמו שכתבו התוס' בדבור שאחר זה בסמוך: **בא"ד כמו שמפרש ר"ת גבי לא תתחתן וכו' לא משמע כן כלל.** כצ"ל ור"ל דבשלמא אי קאמר הכא הא כתיב כי יקריב מכם היינו יכולין לפרש דאסיפא דקרא סמיך אבל מדקאמר לישנא מכם אמר רחמנא משמע דמלשון מכם לחוד קא דריש [יג]: **בא"ד משום דאי לא כתיב ביתו [יד] וכו'.** ור"ל דגמ' דרשה הפשוטה נקיט אע"ג דלפי האמת לאו מהכא יליף לה והשתא יתורץ הכל דמכם איצטריך לדרשה דדריש בחולין ומביתו ילפינן דכל הקדשות אין אדם יכול להקדיש כלל לפני יאוש ולא חלה עליו שם הקדש כלל אפי' סתם הקדש לאו דקרבן וקרבנו ולא הגזול איצטריך דלענין קרבן אפי' לאחר יאוש אסור להקריב משום דיאוש כדי לא קנה וליכא להקשות למ"ד דיאוש כדי לא קנה למה לי טעמא דמצוה הבאה בעבירה תיפוק ליה דאינו שלו דהא אע"ג דיאוש לא קנה מ"מ חל עליו שם הקדש מטעם יאוש ושינוי השם כדאמרי' במרובה [טו] הגנב והגזלן הקדשן הקדש אבל לקרבן אסור מטעם דהוי מצוה הבאה בעבירה דמחמתה בא לו השינוי השם כמו שיתבאר בדבור שאחר זה ודין דיאוש כדי לא קנה נפקא לן ג"כ לענין שאר דינין לענין דאף לאחר שנתיאשו הבעלים צריך הגזלן להחזיר לבעלים הגזילה בעינה ולא הדמים: **בתוס' ד"ה הא קנייה ביאוש וכו' עד הא ממ"נ התם קני דאיכא יאוש ושינוי השם.** ר"ל הא אפי' נימא יאוש כדי לא קני מ"מ הא קני התם מטעם יאוש ושינוי השם אלא ע"כ צ"ל דמש"ה אסור לקרבן משום דהוי ליה מצוה הבאה בעבירה א"כ נימא נמי דלעולם יאוש כדי קנה והא דקאמרי' קרבנו ולא הגזול היינו אפי' לאחר יאוש היינו מטעם דהוי מצוה הבאה בעבירה: **בא"ד ובכולה שמעתי' דלא חשיב מצוה הבאה בעבירה היכי דקני ליה מצי למימר דבכל מקום קני קודם ובאגודה למאן דבעי אגד וכו'.** ור"ל דלקמן [טז] איתא בשמעתין דפריך וליקנייה בשינוי מעשה ומשני לולב א"צ אגד ואת"ל צריך שינוי החוזר לברייתו הוא משמע דלמאן דבעי אגד ואי דלא הוי שינוי החוזר דקנייה באגד הוי נפיק ביה שפיר ולא אמרי' דהוי מצוה הבאה בעבירה היינו משום דאי קני באגד דאגיד ליה קודם יו"ט ואי נמי ביו"ט בכל ענין קני ליה קודם שבא לצאת בו ידי חיוב מצוה ולכך לא חשיב מצוה הבאה בעבירה: **בא"ד והא דמשמע בריש הגוזל קמא וכו' דאע"ג דשינוי קונה הוי מצוה הבאה בעבירה וכו' דחויא בעלמא הוא.** פי' דשם רצה להוכיח דראב"י ס"ל דשינוי אינו קונה מדאמר הגוזל סאה חטים וכו' אין זה מברך אלא מנאץ ודחי ליה שאני התם משום דהוי מצוה הבאה בעבירה ור"ל ולעולם יכול להיות דס"ל לראב"י בעלמא שינוי קונה דמשמע לפי שינויא דהתם דאפי' אי שינוי קונה מקרי מצוה הבאה בעבירה ולכך קאמרי התוס' דיחויא בעלמא הוא אבל לפי האמת טעמו של ראב"י משום דס"ל דשינוי אינו קונה אבל אי הוה קונה לא הוה מיקרי מצוה הבאה בעבירה: **בא"ד אי נמי שאני ברכה דאיכא הזכרה וכו'.** ולפי שיטה זו צריך ליישב ההיא דהניזקין [יז] וכו' אבל יש לדקדק לפי תירוץ זה דמשמע מיניה דהיכי דאיכא ברכה מקרי שפיר מצוה הבאה בעבירה אפי' היכי דקני ליה קודם שחלה המצוה א"כ מה פריך בגמ' בסמוך ולקנייה בשינוי מעשה וכו' הא אפי' אי הוי קני ליה בשינוי מעשה מ"מ מקרי מצוה הבאה בעבירה כיון דגבי לולב נמי איכא ברכה וצ"ל דס"ל לגמ' כיון דבהנהו אוונכרי לא היה גזל ודאי כי אם ספק ולכך אי הוי שינוי קונה א"כ הוה נפיק ביה שפיר אפי' היתה אותה קרקע גזולה ואפי' מצוה בעבירה ליכא כיון דקונה מקודם ואין כאן אלא חשש שמא תהיה הברכה קצת אינה ראויה אם היתה גזולה הואיל וברכות אינן מעכבות משום חשש זה לא היה רב הונא מטריח עליהם לדקדק שיגזזו אותם הנכרים אבל בההיא דגוזל סאה בגוזל ומברך קאי ולכך קאמר דהוי מנאץ בודאי וק"ל נ"ל: **בתוס' ד"ה מתוך שיוצא בשאול יוצא בגזול הכא דוקא לפי שהוא מדרבנן וכו'.** וצ"ע דלפ"ז מאי קאמר רבא לקמן בסמוך אליביה דמ"ד זה לתרץ המשנה דקתני גזול לעולם ביו"ט ראשון ולא מיבעיא קאמר פי' וכ"ש שאול דמאי כ"ש הוא זה הא איכא למימר דאימא גזול דוקא דהוי מצוה הבאה בעבירה כיון דיום ראשון הוי דאורייתא ובדאורייתא לכ"ע חיישינן למצוה הבאה בעבירה [יח] ודו"ק:

דף ל ע"ב בתוס' ד"ה **וקרקע אינה נגזלת וכו'** עד **מכר לו אין מעיד לו עליה.**

הגהות והערות

א] בע"א ד"ה הא קניא. ב] עי' טעם המלך הל' לולב פ"ח ה"ט, מים עמוקים, אגודת אזוב ופנ"י. ג] עי' ערוך לנר וכעי"ז בכפות תמרים וע"ע בהגהת רע"א, וז"ל גנזי יוסף: לא ידעתי אמאי הוצרך לזה הא כאן אפילו לא הוי שייך שינוי רשות בקרקע הוי שינוי רשות ביד האוונכרי לאחר קציצה ועוד דאפילו בלא שינוי רשות נ"מ ביאוש לענין שבחא דממילא דהוי של גזלן אחר יאוש כמבואר בח"מ סי' שנ"ד ס"א לכן שפיר סתמו התוס' וכתבו דקנייה ביאוש ור"ל דלענין שבח קנה ביאוש גרידא ולענין שיהיה שלו לגמרי מועיל שינוי רשות עם היאוש ודו"ק, וראה עוד בעמק סוכות. ד] עי' בב"י יו"ד ס"ס רצ"ד. ה] בד' ווינציא "מסקנה הוא" דיש כו'. ו] כלאים פ"ז מ"ו. ז] פי' לענין ערלה. ח] עי' צוהר לבנין. ט] צ"ל "דהך" (דו"מ וגנזי יוסף). י] צ"ל מיירי (דו"מ וגנזי יוסף). יא] כ"ה בדפו"ר ובד' ווינציא ליתא. יב] עי' פנ"י וצהר לבנין. יג] עי' ערוך לנר, מים עמוקים, ופנ"י. יד] ויקרא כז יד. טו] ב"ק דף סז ע"א. טז] בע"ב. יז] גיטין דף נה ע"א. יח] עי' בהגהת הר"ש מדעסוי המובא בילקוט מפרשים.

דף לא ע"א תוס' בד"ה אבל גזל עצים כו' כך פי' הקונטרס ועל חנם [א] דחק דמדכתיב לך כו' ואפילו מדרבנן בלא עגלה וספינה איכא לאוקמא כו' עכ"ל. כצ"ל וכ"ה בנוסחאות מדויקות בתוספות וכוונתם דעל חנם פי' הקונטרס לאוקמי מיעוטא דלך לפסול גזולה ברא"ש הספינה ועגלה דשפיר מלינן לאוקמי בגזל עצים דמדאורייתא לא קני כיון דחוזר לברייתו וה"ל גזולה דקרא מיתוקם מדאורייתא ובשמעתין דקאמר אין לו אלא דמי עצים אינו אלא מדרבנן משום תקנת מריש ושוב הוסיפו לומר דקרא מתוקם בלא עגלה וספינה אפילו בתר דתקנו רבנן לקנות בגזל עצים וסיכך בהן וכגון בראובן שבנה [סוכה בחצרו של שמעון] שלא מדעתו של [שמעון] [ב] כו' כצ"ל וכ"ה בהגהות אשר"י [ג] ומהרש"ל כתב כאן דרך אחרת ואין להאריך:

דף לא ע"ב תוס' בד"ה הואיל ואמר רבי יהודה כו' וי"ל דהכא איירי בשנותן אותו חוץ לאגד כו' והכא אפילו לר"י קאמר כו' עכ"ל. ר"ל דבנותן חוץ לאגד הוה סברא טפי למימר לר' יהודה האי לחודיה קאי והאי לחודיה קאי כיון דלריך אגד והאי מינא אחרינא לא אגד בתוכן [ד] וק"ל: תוס' בד"ה באשרה דמשה כו' וכן ברייתא דסוף כיסוי כו' וכן צריך לתרץ אשופר כו' ובפרק ראוהו ב"ד כו' ובפרק מצות חליצה כו' עכ"ל. שיעור דבריהם כך הוא דכמו דמוקמינן הכא הך מתני' דגבי לולב דאשרה דמשה איירי דמכתת שיעוריה כן מוקמינן נמי הך ברייתא דסוף כיסוי הדם [ה] דקתני נמי בכה"ג לגבי לולב וכן הולרך תלמודא לתרץ התם גבי שופר דקתני התם לא יצא וכפרש"י שם [ו] בהדיא דהאי

חכמת שלמה

חידושים

דיש יאוש כו'. נ"ב פי' אע"ג שהגירסת ירושלמי היא משבשתא וכן האמת וא"כ אין להקשות ממנה ואף אם תדחק עצמך לקיים הגירסא ולתרצה בשינויים דחוקים וא"כ תהא המסקנא לפסק שיש יאוש אפי' להקל אלמא דאפי' מדאורייתא אמרי' יש יאוש לקרקע א"כ בע"כ צריכין אנו לאוקמה בשנשתקע כו' ומשום הכי יש יאוש ובפי' ר"ש בזרעים בפי' דכלאים כתב בהאי לישנא ואם מתקנה היא צריך לאוקמה בשנשתקע כו' והיינו כמו שפירשתי וק"ל: תוס' בד"ה ולקניוה בשינוי השם כו' והשתא ניחא הא דקאמרינן התם כו'. נ"ב פי' השתא דקאמרי' דאפי' שינוי השם היכא דחוזר לברייתו אינו קונה אלא היכא דאיכא יאוש גביה וק"ל: בא"ד תקשה ליה אמתני' דלולב הגזול כו'. כצ"ל. ונ"ב אע"פ ששינוי השם דהכא איירי עם היאוש מ"מ מלי למיפרך שפיר אמתני' דגזול דסתם גזילה יאוש בעלים וק"ל. (עיין במהרש"א):

דף לא ע"א תוס' בד"ה אבל גזל עצים כו' ומדאורייתא לא קני כו'. נ"ב א"כ הוה שאולה לגביה מאחר שלא קנה ואין לומר דהוה כשאר מטלטלין הנגזלין דקיימי ברשותיה דמרייהו קדמאי [ז] אבל הכא שגזל עצים ובנה אותם במחובר לקרקעיתו א"כ הוי שאולה מדאורייתא דלא קנה העצים אלא מדרבנן משום תקנה וא"כ קרא למאי אלא לסוכה העשויה בראש העגלה דשייך לגביה גזולה ולא שאולה ודו"ק. (עיין במהרש"א):

הגהות

דף לא ע"א גמ' ומאי טעמיה דר' יהודה כו'. כצ"ל:

דף לא ע"ב תוס' בד"ה הירוק כו' שדומה לאינד"ה בלע"ז דתנן התם בפ"ק כו' שהוריקן באבנים כו' מעבירות שבידן ונתביישו כו'. כצ"ל: תוס' בד"ה דבר הדר באילנו כו' בן עזאי כו'. נ"ב נ"ל ר' אבהו:

מהר"ם

כצ"ל: **בא"ד אבל פרה וטלית לא הדרי וכו'.** ושם בגמ' פריך הא מ"מ חייב להחזיר לו הגזלן הדמים וא"כ ניחא ליה לשמעון דתיקום ביד לוי שקנאה [ח] מראובן הגזלן ומשני כגון דמת הגזלן: **בא"ד ואע"ג דלא נתייאשו הבעלים דלא אמרו ווי** ליה לחסרון כיס דאנן סהדי דמייאשו ואפי' שמעינן דלא מייאשו נעשה כצוח על ספינתו וכו'. כצ"ל: **בא"ד נוטע לרבים חייב כנוטע בתוך שלו ברה"ר פטור** כגזל קרקע: **בא"ד וכולה מלתא דתמיה היא דהא מתני' קתני הגזלן וכו'.** כצ"ל: **בא"ד דמשמע משום דנגזל' ויש יאוש פטור וכו'** אדרבה מכח זה יש לי לחייב כנוטע בתוך שלו. כצ"ל: **בא"ד ואם מתקנה** [ט] **דיש יאוש צריך לאוקמא וכו'.** כצ"ל ופי' ואם נוכל לתקן וליישב לשון הירושלמי [י] ויהיה נשמע מיניה דיש יאוש צריך לאוקמה דאיירי כשנשתקעו שם הבעלים [יא] אבל לעולם בסתם יאוש לא שייך בקרקע: **בתוס' ד"ה שינוי החוזר לברייתו וכו'** כגון נסרים ועשאן כלים כיון דמדאורייתא לא קני. כצ"ל: **בתוס' ד"ה ולקניוה בשינוי השם וכו'** עד וי"ל דהתם איכא יאוש בהדי שינוי השם וכו' ועדיף שינוי השם החוזר וכו'. ר"ל ובזה יתורץ ג"כ הקושיא הראשונה של התוס' שהקשו תימה הא אמרי' דשינוי מעשה החוזר כו' וה"ה בשינוי השם וכו' דהא השתא הוכיחו התוס' דעדיף שינוי השם החוזר כו' וק"ל: **בא"ד ושינוי השם דהדר למלתא בלא יאוש לא קני וכו'** וכן לענין קרקע [יב] כיוצא בו. כצ"ל ור"ל דדין בנין קרקע דומה למריש: **בא"ד הא דפריך הכא וכו'** תקשי ליה אמתני' וכו'. ר"ל אפי' תימא דמתני' איירי שלא נתייאש מ"מ לקני בשינוי מעשה או שינוי השם לפי מה דס"ד השתא דבלולב איכא שינוי מעשה ושינוי השם:

דף לא ע"א **בגמ' אי קרקע נגזלת סוכה גזולה היא ואי נמי קרקע אינה נגזלת סוכה שאולה היא.** כצ"ל ולא כספרים דגרסי אי קרקע אינה נגזלת וכו' ואי נמי נגזלת סוכה גזולה היא דעל זה לא שייך למימר ואי נמי דר"ל ואת"ל נגזלת דהא ר"א איהו ס"ל קרקע נגזלת ורבנן ס"ל אינה נגזלת ומאי את"ל קאמר וק"ל וכן משמע בתוס' שמתחיל הדבור אי קרקע נגזלת וכו' כצ"ל: **בגמ' אבל גזל עצים וסיכך בהם וכו'** ממאי מדקתני וכו'. הוצרך לדיוק זה דלא נימא דתקנת מריש ליתא בסוכה משום דאין כ"כ טורח והפסד לסתור סוכתו כמו שפי' רש"י לקמן [יג] בסמוך גבי האי כשורה דמטללתא וכו': **בגמ' והני מילי בגו שבעה וכו'.** כצ"ל: **בגמ' דהא אמר רבא אפי' בסיב ואפי' בעיקרא דדיקלא ואלא מאי טעמא** **דר"י וכו'.** כצ"ל ופי' סיב ועיקרא דדיקלא ר"ל דקל של תמרים שהוא מין הלולב ועיין לקמן בדף ל"ו בסופו ודף ל"ז: **בתוס' ד"ה אבל גזל עצים וכו'** עד **ועל חנם דחק דמדכתיב לך וכו' ואפי' מדרבנן בלא עגלה וספינה וכו'.** כצ"ל ור"ל דלעולם נוכל לפרש דהא דממעטינן לעיל פ' הישן [יד] סוכה גזולה איירי בגזל עצים וסיכך בהם דמדאורייתא סוכה גזולה היא דלא קנה אותה בשינוי משום דשינוי החוזר לברייתו הוא והא דקאמר הכא דגזל עצים וסיכך בהם ד"ה אין לו אלא דמי עצים היינו מדרבנן לאחר שתיקנו תקנת מריש אבל מדאורייתא לא קנה וה"ל סוכה גזולה דבמטלטלין שאינן ברשות בעלים לא שייך שאלה כמו שכתבו התוס' לעיל בדף שלפני זה ד"ה וקרקע אינה נגזלת והדר קאמרי התוס' ואפי' מדרבנן ר"ל לאחר תקנת מריש אשכחן נמי סוכה גזולה בלא עגלה וספינה כגון בראובן וכו' עד ולא דמי לקרקע דבחזקת בעליה עומדת וכו' ר"ל ולכך נקראת סוכה שאולה אבל הכא לא גזל שמעון מראובן הקרקע דהא שלו היתה אלא עצי הסוכה שהן מטלטלין והן נגזלין דלא שייך בהו שאלה כיון שאינן ברשות בעליהן ולכך נקראת סוכה גזולה ופסולה אפי' לאחר תקנת מריש דלא שייך כאן תקנת מריש דהא שמעון לא טרח בשום בנין אלא גזל סוכתו של ראובן כמות שהיתה בנויה וק"ל והארכתי בדברים הפשוטים כדי להוציא מדברי ספר ח"ש שכתב בדבור זה דברים שאינם ואי אפשר לסובלן ואולי שלא יצאו אותן הדברים ממנו רק טעות סופרים הוא: **בתוס' ד"ה לא מצא אתרוג** **וכו'** עד **ויש לדחות.** פי' די"ל דנקיט פריש ורימון לרבותא אע"פ שהוא הדר ושלם כן כתב הרא"ש לקמן על מתני' ר' ישמעאל אומר ג' הדסים וב' ערבות וכו':

דף לא ע"ב **בתוס' ד"ה הואיל ואמר ר' יהודה וכו' תימה כ"ש לרבנן וכו'.** וה"ה דהוו מצי להקשות אמאי דמסיק קמ"ל דמשמע דאפי' לר' יהודה אין מוסיפין וכ"ש לרבנן ולעיל אמר דלרבנן האי לחודיה קאי והאי לחודיה קאי והיינו מה שכתבו בסוף דבריהם והכא אפי' לר' יהודה קאמר וכו' והכי משמע לישנא דגמ': **בא"ד וי"ל דהכא מיירי כשנותן אותו חוץ לאגד לר' יהודה וכו'.** ר"ל דהשתא מסתברא טפי לר' יהודה לומר דהאי לחודיה קאי והאי לחודיה קאי מלדברי רבנן דס"ל דא"צ אגד וק"ל ולכך אתא שפיר דקאמר מהו דתימא הואיל ואמר ר' יהודה וכו' קמ"ל דאפי' לר' יהודה אין מוסיפין וכו' כ"ש לרבנן ודו"ק: **בסה"ד והשתא ניחא דתנא קמא דר' יהודה דקתני ד' מינים שבלולב וכו'.** כצ"ל: **בתוס' ד"ה הירוק ככרתי וכו'** שקורין ויר"ד בלע"ז. נ"ל ובלשון אשכנז קורין אותו גרי"ן ושקורין אירב"א בלע"ז היינו שקורין בל"א בלא"ה שהוא כתכלת הדומה לים ולרקיע ושקורין יאל"ה בלע"ז והיינו שקורין בל"א גע"ל: **בא"ד וקרא נמי** מוכיח שהוא הנקרא ירוק. כצ"ל: **בתוס' ד"ה שיעור אתרוג קטן וכו'** אין זו **פלוגתא דאתרוג הבוסר וכו'.** וס"ד לומר דר' יהודה דאמר כביצה משום דס"ל כר"ע דפוסל אתרוג הבוסר ור"מ דאמר כאגוז כרבנן: **בא"ד משום דלאו בר זריעה הוא** **לטעם א' וכו'.** הלשון מגומגם דלקמן [טו] לא קאמר שני טעמים לפסול האתרוג אלא הטעם דלאו בר זריעה קאי אמעשר ולא אר"ע קאי אלא אר"ש דמעשר ועיין לקמן דף ל"ו: **בא"ד כאגוז למר וכביצה למר.** כצ"ל: **בתוס' ד"ה של אשרה ושל עיר** **הנדחת וכו'** עד **משום דאסיק מעיקרא גבי לולב ושופר תקע יצא נטל יצא.** זה לשון הגמ' שם איתביה וכו' שופר של ע"ז לא יתקע מאי לאו אם תקע לא יצא לא אם תקע יצא לולב של ע"ז לא יטול מאי לאו אם נטל לא יצא לא אם נטל יצא והתניא תקע לא יצא נטל לא יצא אמר רב אשי וכו' והאי דפריך מתחלה משופר של ע"ז לא יתקע וכו' לולב של ע"ז לא יטול לא אשכחן דמתני' או ברייתא היא בשום מקום אלא נראה דההיא דשופר מימרא דרבא היא פ' ראוהו ב"ד והובא בתוס' בדבור שאחר זה וההיא דלולב לא יטול היא ג"כ מימרא דרבא דפריך מינה הכא בשמעתין והאמר רבא לולב של ע"ז לא יטול ואם נטל כשר ואע"ג דלא קתני בהדיא ואם נטל כשר דהא פריך מינה התם מאי לאו אם נטל לא יצא נקט הכא כמה דמסקא התם לא אם נטל יצא ולכך הדר ופריך התם מברייתא והא תניא לא יצא וכו' ע"ש והיינו מה שכתבו התוס' הכא משום דאסיק מעיקרא גבי לולב ושופר תקע יצא נטל יצא וכי תימא הדרא קושיית התוס' דהכא לדוכתא דהיא גופא תקשי דלמה לא הקשה המקשה שם מיד ממתני' דהכא דשל אשרה פסול א"כ ש"מ דמצות ליהנות ניתנו ותיובתא לרבא י"ל משום דניחא ליה למיפרך מעיקרא ממימרות דרבא גופיה למירמי דידיה אדידיה [טז] וק"ל ושם בפ' כיסוי הדם פירשו התוס' [יז] דניחא

הגהות והערות

א] בד' ווינציא ועל "זה דחק מדכתיב". ב] בדפו"ר בראובן "שבנה חצירו שלא מדעתו של שמעון" וכו', ובד' ווינציא "שבנה סוכה בחצרו של שמעון שלא מדעתו של", ובד' וילנא הוסיפו מילת "שמעון", וע"ע בקובץ על י"ד וביפה עינים. ג] לעיל על דף כז ע"ב, ועי' ב"ח סי' תרל"ז בסופו. ד] ראה מהרש"א בסנהדרין שם ועי' בעונג יו"ט ח"א סי' י'. ה] חולין דף פט ע"א. ו] דף פט ע"ב ד"ה שיעורא. ז] דמרייהו קדמאי ל"ג. ורבינו ל"ג בתוס' "ועל חנם דחק" אלא "וכל זה דחוק" דמדכתיב וכו' (שו"מ ח"ג סי' ר"ח). ח] צ"ל "שלקחה" (גנזי יוסף). ט] כן גם גי' המהרש"א והוא ע"פ הר"ש כלאים פ"ז מ"ו. י] כלאים פ"ז מ"ו. יא] עי' מהרש"ל, כפות תמרים, הר"ש מדעסוי, ערוך לנר, וזרע אברהם סי' כו אות ה. יב] צ"ל "וכל בנין" קרקע (גנזי יוסף). יג] ד"ה מפני תקנת מריש. יד] דף כז ע"ב. טו] דף לו ע"א. טז] בכפות תמרים מפרש באופן אחר ע"ש וע"ע בערוך לנר ובפני אריה. יז] חולין דף פט ע"א ד"ה והתניא.

דקתני התם גבי שופר דלא יצא נמי פריך ומוקמינן ליה משום דמכתת שיעוריה וכמו דמוקמינן הך מלתא דרבא דהכא דאם נטל כשר דלא איירי באשרה דמשה דאין לה ביטול אלא בע"ז דנכרי דיש לה ביטול ה"נ אית לן לאוקמא הך דפרק ראוהו ב"ד [א] לגבי שופר דאם תקע דיצא והך דפרק מצות חליצה [ב] כו' דאיירי בע"ז של נכרי כו' ודו"ק:

דף לב ע"א **בא"ד והא דמשני הכא באשרה דמשה ולא משני בדנכרי וקודם כו'** עכ"ל. ולא ניחא להו למימר הכא כמו לפי' קמא דדומיא דעיר נדחת קתני דמכתת שיעורא כיון דליכא הכא נפקותא לענין דינא כמו לפירוש קמא דאשמועינן לפסול אפילו ביו"ט שני [ג] ומש"ה הוצרכו לתרץ דלא משני הכא בדנכרי וקודם ביטול דמשנקצץ הלולב מן הדקל כו' וכ"ה לשון התוס' בפ' כיסוי הדם [ד] אבל לשונם בפ' מצות חליצה [ה] שכתבו דאפילו משנקצץ הלולב כו' הוא מגומגם וכתבנו ייסוב לדבריהם שם: **בא"ד וללישנא קמא דפרישית דע"ז דנכרי כו' קשיא דהתם באשרה דנכרי מיירי דיש לה ביטול ואפילו הכי משמע דלא יצא מדחשיב ליה דיחוי כו'** עכ"ל. ור"ל ללישנא קמא היינו לפי' קמא אבל מדברי התוס' בפרק מצות חליצה [ו] נראה דניחא להו לפי' קמא ואפשר דהיינו ממ"ש התוס' בפ' כל הצלמים [ז] דהכא דמלתיה דרבא מיירי קודם ביטול ובדיעבד יצא דמצות שלא להנות נתנו ור"ל מבעיא ליה התם אחר ביטול אי מאיס אי לא עכ"ל והכא מיאנו בזה והיינו ממ"ש דמשמע דלא יצא מדחשיב ליה דיחוי כו' ודו"ק:

דף לב ע"ב תוס' בד"ה **דולבא עץ ערמון קשטניי"ר כו' ובפ' אם אינן מכירין כו' ואור"ת כו'** עכ"ל. אין רצונס כיון דחשיב ליה בפ' אין מכירין ממין ארז ע"כ דאין זה ערמון שהוא קשטניי"ר דהא התם קאמר דא' מעשר מיני ארזים הוא ערמון שהוא דולבא אבל שיעור דבריהם כך הוא ובפ' אין מכירין נמי קאמר בהך מילתא דקחשיב ליה גבי י' מיני ארזים דדולבא הוא ערמון כפרש"י כאן אור"ת דבין הכא ובין התם ערמון שהוא דולבא אין זה קשטניי"ר כפרש"י כיון שאינו קלוע וע"ש בתוס' [ח]: תוס' בד"ה [ט] **דרכיה דרכי נועם כו' ואי אפשר לומר כן** כדמוכח בפ' כל שעה דקחשיב הרדופני כו' עכ"ל. מהך מלתא לחודא דמכשר התם הרדופני למרור ה"מ לדחות פרש"י כיון דהרדופני סם המות הוא כדאיתא בפ' אלו טריפות [י] אין זה אמת ושלום [יא] וכן הקשו התוס' בפ' כל שעה בשם רשב"א [יב] וע"ש:

ח"א **דף לב ע"ב** **אמר רבי מריון כו' שני תמרות יש בגיא בן הנם כו'.** מפורש פרק עושין פסין [יג]:

חכמת שלמה

הגהות

דף לב ע"א גמ' אמר רב נחמן לצדדין כו'. נ"ב נ"ל שזהו רב נחמן בר יצחק או גרסי' רבה ודו"ק: **רש"י בד"ה דאיפרוד איפרודי כו' ואין מצומצמין עם השדרה כו'.** כצ"ל:

דף לב ע"ב גמ' לא דק והיינו לחומרא לא דק כו'. כצ"ל: **רש"י בד"ה עבות שלשה כו' שוטה הם והוא אומר כו'.** הד"א: **רש"י בד"ה ענף עץ עבות שכולו ענף כו'.** כצ"ל:

חידושים

דף לב ע"א תוס' **בד"ה באשירה דמשה כו' וע"כ צריך לאוקמי כו'.** נ"ב פי' ומיהו ע"כ וכן בתוס' דכיסוי הדם וק"ל: **בא"ד לפי' ר"ת.** נמחק לפי'. ונ"ב נ"ל כפי' ר"ת וכן מצאתי בתוס' דכיסוי הדם ודו"ק: **תוס' בד"ה נחלקה התיומת כו' ההיא דמתיים בהו כו'.** נ"ב ובאשר"י מפרש אי קאי נמי על כל גב וגב שכפולה מאחוריו או על האמצעי לחוד קאי ע"ש:

דף לב ע"ב גמ' **לולב יוצא מן ההדס כו'.** נ"ב נ"ע אמאי קאמר כדי שיהא יוצא והיינו כפי' רש"י שהוא גבוה כו' ובמתני' תלי טעמא בנענוע ונ"ע: **שם גופא שיעור הדס כו'.** נ"ב קצת קשה לשון גופא כי להכא אין לתרץ כמו שתירץ רש"י לעיל בדף י"ד ע"ש:

מהר"ם

ליה להביא הך ברייתא דקתני בה שופר ולולב: **בתוס' ד"ה באשרה דמשה וכו'.** נ"ל דכן צ"ל וכן צריך לתרץ הברייתא דסוף כיסוי הדם [יד] דאם נטל לא יצא וכן צריך לתרץ משופר וכו' ובפ' [טו] ראוהו ב"ד וכו' והכל קושיא אחת וקישור דברי התוס' כך הם ר"ל צריך לתרץ הברייתות אהדדי דבפ' כיסוי הדם דקתני התם בין בלולב ובין בשופר לא יצא ובפ' ראוהו ב"ד קתני יצא על כן צ"ל דהנהו בע"ז דנכרי כו' וההוא דקתני לא יצא בע"ז דישראל וכו' והא דלא משני הכא דמתני' איירי באשרה של ישראל צ"ל דס"ל להגמ' דאשרה של משה ועיר הנדחת ותקרובות ע"ז הם בענין אחד דמה לי דאוקמא באשרה דמשה או באשרה של ישראל דלכולם דין אחד להם שאין להם ביטול עולמית וכן צ"ל בכל דבור תוס' זה כמו שיתבאר עוד בסמוך ור"ל דבע"ז דנכרי אפי' קודם ביטול יצא דהואיל דראויה ליבטל לא אמרי' בה דכתותי מכתת שיעוריה:

דף לב ע"א **בתוס' בא"ד ור"ת מפרש וכו' עד והא דמשני הכא באשרה דמשה וכו' דמשנקצץ הלולב מן הדקל נתבטל.** ר"ל אבל ההיא דפ' כיסוי הדם דקתני לולב של ע"ז שופר של ע"ז לא יצא (לא) [טז] איירי בלולב שמשתמשים בו לע"ז והע"ז עצמה עדיין לא נתבטלה [יז] ולכך מוקי לה ר"ת קודם ביטול וההיא דראוהו ב"ד לאחר ביטול ולכך קאמר אם תקע בו יצא: **בא"ד ובפ' מצות חליצה וכו' ולא מפליג בשל ע"ז גופא וכו'.** ר"ל דבשלמא לפירושא קמא לא קשיא דאמאי לא מפליג בין ע"ז של נכרי ובין ע"ז של ישראל דאיכא למימר דתקרובת ע"ז וע"ז של ישראל [יח] הכל אחד כדלעיל: **בא"ד ובההיא דראוהו ב"ד קשה טפי וכו' עד דבשל ע"ז גופיה היה יכול לחלק בין קודם ביטול בין לאחר ביטול ומיהו ע"כ צריך לאוקמא לאחר ביטול כפי' ר"ת לפי מה שכתוב שם ברוב ספרים וכו'.** כצ"ל והמשך דברי התוס' כך הוא ובההיא דראוהו ב"ד קשה וכו' דבשל ע"ז גופיה היה יכול לחלק וכו' דבשלמא לפירושא קמא לא קשה מידי דלא מחלק בין ע"ז של ישראל לשל נכרי דע"ז של ישראל ועיר הנדחת דין אחד להם דאין להם ביטול כדלעיל אבל לפי' ר"ת קשה והדר קאמרי ומיהו אף בלא פירושו של ר"ת קשיא ההיא דראוהו ב"ד דע"כ בלא פי' ר"ת דלעיל צריך לאוקמא ההיא דאמר יצא לאחר ביטול לספרים דגרסי בהאי מימרא רב יהודה דהא רב יהודה ס"ל דמצות ליהנות ניתנו ואף בלא טעם דמכתת שיעורא אין יוצאים בה מטעם דאפי' ע"ז של נכרי דאסורה בהנאה קודם ביטול ולכך ע"כ הא דיצא צריך לאוקמא לאחר ביטול כפירושו של ר"ת וא"כ הוי ליה לחלק בסוף דבריו ולמימר אבל קודם ביטול לא יצא והכל בע"ז גופיה ולמה לו למימר דבשל עיר הנדחת [יט] לא יצא והדר מסקי התוס' ומיהו הנהו ספרים דגרסי שם רב יהודה ליתנהו דעכ"פ צ"ל רבא גרסי' התם וכו' וא"כ הדרא קושיא לדוכתא דלפי' קמא אתי שפיר ולפי' ר"ת קשה הא דלא מפליג בע"ז גופיה בין קודם ביטול בין לאחר ביטול: **בא"ד ומיהו קשה דבפ' כל** הצלמים בעי ר"ל וכו' ומסיק רב דימי באשרה שביטלה קמיבעיא ליה וכו' עד והשתא לפי' ר"ת הא אשכחן רבא דקאמר הכא אם נטל יצא אלמא אין דיחוי ומיהו י"ל דהא דאמר רבא וכו' עד וה"ה בבטלה מעיו"ט ר"ל וא"כ לפי' ר"ת יתורץ שפיר וללישנא קמא דפרישית דע"ז דנכרי וכו' דלא בעי לכם קשה. כצ"ל ור"ל הפי' קמא של התוס' בריש דבור זה: **א"כ מי שנתנו לו לולב ביו"ט וכו'.** כצ"ל: **בא"ד ונראה לפרש דרבא שרי אפי' בע"ז של ישראל ובאילן שנטעו וכו' (ההיא).** והשתא מפרשים התוס' דהא דקאמר רבא לולב של ע"ז פירושה של אשרה שנטעה מתחלה לשם אילן ואח"כ לבסוף נמלך לעבדה והשתא יש ג' חלוקי דינים אשרה שנטעה ולבסוף עבדה אפי' של ישראל פשיטא ליה לרבא דיצא אשרה שנטעה מתחלה לכך כאשרה של משה או של ישראל פשיטא דלא יצא דכתותי מכתת שיעוריה ועלה מוקמינן מתני' דקתני פסול אשרה שנטעה מתחלה לכך והיא של נכרים ואח"כ בטלה היינו דאיבעיא לן שם בפ' כל הצלמים אי יש דיחוי או אין דיחוי וצריך שתדע דעל כל פנים לא חזרו התוס' משינויי קמאי דהא ע"כ צריך עדיין גם לתירוצים הראשונים כדי לתרץ הא דקתני בשופר של ע"ז תקע יצא ובברייתא קתני אם תקע בו לא יצא וכן ההיא דאמר רבא בסנדל של ע"ז חליצתה כשרה [כ] ופשוט הוא: **בתוס' ד"ה נחלקה התיומת וכו' עד ובהלכות גדולות פי' וכו'.** עיין באשר"י דמפרש הא דה"ג בב' פנים:

דף לב ע"ב **בגמ' כי אתא רבין אמר אמה בת ה' טפחים וכו'.** פי' סתם אמה בת ו' טפחים בינונים וא"כ הא דקאמרי רבנן שיעור הדס וערבה ג' טפחים היינו ג' טפחים בינונים דהוא חצי אמה של בת ו' טפחים בינונים וקאמר להו ר' טרפון דאין שיעור הדס גדול כ"כ אלא כשתעשה האמה בת ה' טפחים בינונים ותחלוק אותם ה' טפחים לו' טפחים קטנים שהרי כל אמה אינו פחות מו' טפחים באותן הטפחים הקטנים תשער שיעור ההדס ואינו אלא כאורך ג' טפחים קטנים שהוא ג"כ חצי אמה של בת ו' טפחים קטנים שהן ה' טפחים בינונים וא"כ הג' הטפחים הקטנים הן ב' טפחים וחצי טפח בינונים וכן דייק לשון רש"י ולכך כתב דקאמר ליה לת"ק אותן ג"ט שאנו משערים בהן וסתם ג"ט חצי אמה הן וכו' ר"ל דת"ק איירי בג' טפחים בינונים שהן סתם חצי אמה של בת ו' טפחים בינונים וק"ל: **בפרש"י ד"ה תרי וחד וכו' ועלה אחד מלמטה ועולה ורוכב על השנים.** הא דכתב רש"י ועלה א' מלמטה וכו' ולא פי' שעלה א' מלמעלה רוכב על השנים כוונתו דוקא כשהעלה הג' הוא מלמטה של השנים ועולה למעלה הוא דאמרי' בשמעתין דאמר ליה מר בר אמימר לרב אשי אבא להההוא הדס שוטה קרי ליה אבל אי הוה העלה הג' למעלה על גבי השנים לכ"ע לא מיקרי הדס שוטה כ"כ מהרי"ק שורש מ"א ע"ש: **בתוס' ד"ה צא מהן וכו' ובכל ענין שנפרש לא מתוקמא ההיא דתניא ה' שיעורן טפח כר"ט כו'.** כצ"ל: **בתוס' ד"ה דולבא עץ ערמון וכו' ובפ'**

הגהות והערות

א] ר"ה דף כח ע"א. ב] יבמות דף קג ע"ב. ג] עי' ערוך לנר, כפות תמרים, וגנזי יוסף. ד] חולין דף פט ע"א ד"ה והתניא. ה] יבמות דף קג ע"ב ד"ה סנדל. ו] יבמות דף קג ע"ב ד"ה סנדל. ז] ע"ז דף מז ע"א ד"ה מי מאיס. ח] ר"ה דף כג ע"א ד"ה ערמונים ועי' במהר"ם ובערוך לנר. ט] צ"ל "האמת והשלום אהבו" (דו"מ). י] חולין דף נח ע"ב. יא] לא הבינותי דהוי סם המות לבהמה ולא לאדם כמבואר בפרק א"ט שם ומ"מ אינו האמת והשלום דמ"מ סם המות הוא כנ"ל. (גנזי יוסף). יב] פסחים דף לט ע"א ד"ה ואימא ועי' בערוך לנר. יג] עירובין דף יט ע"א ח"א ד"ה ותנור. יד] חולין דף פט ע"א. טו] ר"ה דף כח ע"א. טז] וכ"ה בגנזי יוסף. יז] לא הבינותי דהא אע"פ שהע"ז לא נתבטלה יכול להיות שהלולב נתבטל ואי דמוקי לה כשלא נתבטלה גם בלולב של ע"ז יכול לאוקמא קודם ביטול ובפשיטות הי' יכול לומר דכאן מיירי באשרה והיינו שהאילן נעבד וממילא כשנקצץ הלולב נתבטל אבל בלולב של ע"ז אפשר לומר דהלולב נעבד יכול לאוקמא קודם ביטול כנלענ"ד (גנזי יוסף). יח] צ"ל "(ותרובת) [דתקרובת] ע"א ושל" ישראל "הם" (גנזי יוסף). יט] עי' פנ"י ומה שתמה בערוך לנר וע"ע במקנה כלל כב פרט ז. כ] עי' חזו"א יו"ד סי' ס' סקי"ז.

חידושי הלכות

דף לג ע"א בפרש"י בד"ה ואי נמי צריך אגד כו' והאי דנקט פלוגתייהו במיעטן ביו"ט משום דסתמא בתר דאגדיה כו' עכ"ל. ולא בעי למימר דמש"ה נקט מיעטן ביו"ט משום דאגד הזמנה בעלמא הוא ולא כלום הוא כדמסיק לקמן א] אמתני' דמשמע ליה דהכא אכתי לא אסיק אדעתיה הך סברא דאגד הזמנה בעלמא הוא ועוד דהך סברא לא קאמרינן לקמן אלא אי קסבר אין צריך אגד והכא קיימינן למאן דקסבר דצריך אגד ולמאי דקאמר נמי דפליגי במילף לולב מסוכה איכא למימר נמי הכי דמש"ה נקט מיעטן ביו"ט דסתמא בתר דאגדיה הוא כך כתבו התוספות פרק קמא ב] בשם פ"ה אבל התוס' בשמעתין ג] כתבו למאי דמסיק דפליגי במילף לולב מסוכה תירוץ אחר דמש"ה נקט ביו"ט לרבותא דאפ"ה מכשירין חכמים דאין דיחוי ולמאי דס"ד דכ"ע אית ליה דצריך אגד ופליגי ביש דיחוי או לא לא כתבו התוס' כלום אמאי נקט מיעטן ביו"ט וע"כ לא ד] סברי כתירוץ רש"י דא"כ למאי דקאמר נמי דמילף לולב מסוכה פליגי נמי הוה ניחא בהאי תירוצא אלא שהנראה שהתוס' סברי דאף אם נימא דצריך אגד לא שייך כאן דיחוי כיון דנתקן קודם יו"ט וחזי בתחלת יו"ט וכן נראה ממ"ש לעיל ה] גבי אסירה דכמו דעלתה בו תמרה בעיו"ט לא חשיב דיחוי ה"ה בבטלה מעיו"ט וכן נראה ממ"ש הכא דנקט מיעטן ביו"ט לרבותא דאפ"ה מכשירין חכמים דאין דיחוי ואי הוה שייך דיחוי באגד אפילו קודם יו"ט כפרש"י הא שפיר הוה שמעינן באגדו ומיעטו קודם יו"ט דחכמים סברי אין דיחוי אלא ע"כ דהתוס' סברי דלא שייך כלל דיחוי במיעטו קודם יו"ט וא"כ לפי זה שפיר מצינן למימר הא דמסיק לקמן דאגד הזמנה בעלמא הוא אפילו לולב צריך אגד כמ"ש התוס' ו] דאית ספרים דגרסי הכי ומיהו התוס' כתבו דאין לגרוס כן והיינו משום דא"כ מיפסיל משום תעשה ולא מן העשוי אי ילפינן לולב מסוכה כדמסיק הכא בחד תירוצא ז] ודו"ק:

דף לד ע"א תוס' בד"ה ורבנן למקדש מנ"ל כו' ולית ליה נמי הא דדרשו רבנן לקמן ערבי נחל כו' עכ"ל. אין זה מדוקדק דת"ק דאבא שאול נמי לית ליה הא דדרשי לקמן ח] ערבי שתים דב' דרשות לא דרשינן מערבי וכ"ה לשון הרא"ש בשם התוס' דאבא שאול ות"ק לית להו הא דדרשינן לקמן ערבי שתים כו' עכ"ל ע"ש: **תוס' בד"ה בית הכוסות כו' עכ"ל.** מה שיש לדקדק בכל דבריהם בזה תמצא מבואר בחידושי חולין פרק אלו טריפות דף נ' ט] ע"ש: **גמ' אמר אביי ש"מ האי חילפא גילא כו' פשיטא כו'.** יש לדקדק דמכח סברא הא ודאי לא פשיטא ליה למימר דחילפא גילא כשר להושענא דאימא כיון שאין בו ג' סימנים דערבה פסולה דמש"ה איצטריך למתני בברייתא סימני דצפצפה כמו שפירשו התוס' י] ואי קאמר פשיטא כיון דע"כ הברייתות הכי מתרצן וא"כ מאי אשמועינן אביי דקאמר ש"מ האי חילפא גילא כשר דא"כ מאי משני מ"ד הואיל ואית ליה שם לווי כו' הא ע"כ אע"ג דאית ליה שם לווי מתכשר דהברייתות מתרצן בהכי ואכתי מאי אשמועינן אביי וצ"ל דאיכא עוד מינא אחרינא דלית ביה נמי ג' סימנים אלא שפיה דומה נמי למגל אבל לית ליה שם לווי דההוא מינא אחרינא שפיר מתרצן הברייתות ודקאמר כי תניא ההיא בחילפא גילא קושטא דמלתא קאמר דמכשיר נמי בחילפא גילא ואשמעינן אביי דאפילו חילפא גילא דאית ליה נמי שם לווי כשר יא] ודו"ק:

ח"א דף לד ע"א כקח על מים רבים ומאי ניהו ערבה כו'. ע"פ מ"ש פ"ק דע"ז יב] אשריכם זורעי על כל מים וגו' אין זריעה אלא לדקה כו' ואין מים אלא תורה כו' כמפורש שם שנותן לדקה ע"פ התורה ה"נ בהאי קרא קאמר ויתנהו בשדה זרע קח וגו' דהיינו שיהיה נשרש במלות לדקה ע"פ התורה והם שמו עצמם כצפצפה שבהרים דהיינו רחוק מן המים של התורה:

חכמת שלמה

חידושים

דף לג ע"א רש"י בד"ה רבינו רבי. נ"ל רבינו רב. ונ"ב וכן בס"א ועיקר וכן פרש"י בבכורות בסוף אלו מומין דף נ"א וכן בפ' בא סימן דף מ"ט:

דף לד ע"א רש"י בד"ה עשר נטיעות כו' ממטע י' לבית סאה כו'. נ"ב ממטע נ"ל לשון נטיעה וק"ל: **תוס' בד"ה בית הכוסות כו' ואיידי דנקט מצד א' כו'.** נ"ב פי' מאחר שרבותא הוא להכשיר אפי' בצד א' א"כ ממילא מב' נדדין טריפה וק"ל:

הגהות

דף לג ע"ב גמ' מאי כשר ודאשחור אימת כו' ונדחה דחוזר ונראה כו'. כצ"ל:

מהר"ם

אם אין מכירין וכו'. נ"ל דכוונת התוס' היא כלומר דבמה שפרש"י דדולבא הוא עץ ערמון האמת אתו דבפ' יג] ראוהו ב"ד חשיב שם ערמון גבי י' מיני ארזים ומפרש שם גמ' ערמונים דולבא אבל מה שפרש"י שהוא קשטניי"ר אינו שהרי בשמעתין משמע דדולבא הוא קלוע עבות ואנן חזינן דקשטניי"ר אינו קלוע וק"ל: **בתוס' ד"ה האמת והשלום וכו' ועל חנם הוזקק לומר טעם בפני עצמו אכל קרא וכו'.** כצ"ל וי"ל יד] שרש"י פי' אכל א' מן הפסוקים טעם בפני עצמו שבדברי אביי שמביא פסוק דרכי נועם פרש"י שזה אינו נועם משום דמבריז את הידים ובדברי רבא שמביא פסוק האמת והשלום מפרש שזה אינו אמת ולא שלום משום שהוא סם המות והיה יכול לפרש כל א' משני טעמים אתרווייהו: **בא"ד ומתוך פירושו משמע דהרדוף היינו הרדופני כו'.** ר"ל משום דלא אשכחן בשם הרדוף שיהא סם המות כ"א הרדופני: **בתוס' ד"ה תלתא טרפי בחד קינא וכו' עד ומיהו תלתא בחד קינא הוו יתבי וכו'.** נ"ל דט"ס הוא וכך צ"ל וכן או כמו תלתא בקינא חד הוו יתבי כדאמר פ' טו] הכונס ג' דקלים בשורש א' ר"ל שהיה הקרקע מפסקת ביניהם אלא שלמטה בארץ היה שרשם אחד ועיין באשר"י ויש גורסים בשורה אחת ור"ל שיהיו סמוכים זה אצל זה אבל היו יוצאים משורש טז] א' א"כ יש להגיה כמו תלתא בקינא חד וכו' והא דמסיים בסוף הדבור וכמו כן שלשה עלין מעוקץ אחד א"א ליישבו אלא צריך להגיה וכמו כן שלשה עלין אינן מעוקץ אחד:

דף לג ע"א בפרש"י ד"ה יש דחוי וכו' והשתא לא דייק יז] בין דחוי מעיקרא כו'. בא ליישב הא דאמרי' בעי ר' ירמיה נקטם ראשו מעיו"ט וכו' דזהו מקרי דחוי מעיקרא ולא נקט נקטם ראשו ביו"ט דזהו נראה ונדחה דזה מיקרי דחוי טפי ותרווייהו איבעיא לן אי הוו דחוי אצל מצוה כדמשמע לקמן דף זה ע"ב משום דהשתא לא דייק וכו' וס"ד דהכל ענין א' ואין חילוק ביניהם עד לקמן: **בתוס' ד"ה נקטם מעיו"ט וכו' אע"פ שבקונטרס הזכיר נראה ונדחה כו'.** נראה דבספרי התוס' לא היה כתוב ברש"י והשתא לא דייק וכו': **בא"ד לא לגמרי דמי להאי דינא וכו'.** ר"ל דלא דמי האי לקטן דהכא להאי בידו דגבי קדשים דקבל הכשר ונתן לטמא יח] וכו' דהא האי בידו דגבי קדשים מהני אפי' בנראה ונדחה ועל מתני' דהכא דאם מעטן כשר אמר לקמן יט] דלא תפשוט מינה נראה ונדחה ר"ל דאם היה נראה ונדחה אף לאחר שמיעטן אינו כשר משום דנדחה כבר אע"ג שהיה בידו למעטן אלא ע"כ אין כל מה שבידו שוין וצריך לחלק ביניהם:

דף לג ע"ב בתוס' ד"ה שנים ושלשה מקומות וכו' ולפי אותה גירסא קשה וכו'. ר"ל דאי גרסינן אדרבה משמע דס"ל לגמ' דבב' וג' מקומות מסתבר טפי לפוסלו מבמקום אחד א"כ ה"ל לאסוקי דאסיפא איתמר ואיפכא דבמקום א' כשר ובב' או ג' מקומות פסול כדלקמן כ] גבי חזזית: **בא"ד דמשמע ליה סברא שהכל שוה.** כצ"ל: **בתוס' ד"ה לעולם בתר דאוגדן וכו' עד ולא יתכן כלל דאי צריך אגד א"כ מפסיל וכו' אי ילפינן לולב מסוכה כו'.** י"ל מאי מקשו א"כ לעולם אימא לך דס"ל להאי תנא דלא ילפינן לולב מסוכה ולכך לא מיפסל משום תעשה ולא מן העשוי אע"ג דצריך אגד ונ"ל דצריך להגיה כן דאי צריך אגד א"כ מיפסל משום תעשה ולא מן העשוי דילפינן לולב מסוכה וי"ל דהתוס' תופסים שינויא בתרא דלעיל לעיקר דקאמר ואי בעית אימא אי ס"ל דלולב צריך אגד כ"ע ל"פ דילפינן לולב מסוכה ולכך קאמר השתא דאי גרסי' בגמ' ואת"ל צריך אגד וכו' משמע דמודה השתא דצריך אגד ואפ"ה כשר ואי צריך אגד מיפסל משום תעשה ולא מן העשוי דהא מסקינן לעיל כא] דאי סבירא לן דצריך אגד לכ"ע ילפינן לולב מסוכה: **בתוס' ד"ה תפשוט מינה וכו' ובעייתא דנקט' נמי לא תפשוט.** כצ"ל: **בתוס' ד"ה מודה ר"ש בפסיק רישיה כו'.** עיקר מילתייהו בפ' ר"א דמילה גבי בשר ערלה וכו'. נ"ל הא דהוצרכו התוס' לכתוב דעיקר מלתייהו שם משום דשם מוכח דר"ש מודה בפסיק רישיה דחייב מה"ת משום דשם קא יליף מקרא דמילה דוחה צרעת ואפי' בהרת יקוץ ופריך לר"ש ל"ל קרא תיפוק ליה דהא ס"ל דדבר שאינו מתכוין מותר ומשני אביי ורבא אמרי תרווייהו מודה ר"ש בפסיק רישיה ר"ל ולכך איצטריך קרא אפי' לר"ש ומדאיצטריך קרא ש"מ דבפסיק רישיה חייב מה"ת אפי' לר"ש וא"כ לפי זה יקשה שפיר מההיא דחותה בגחלים כיון דע"כ בפסיק רישיה איירי א"כ לר"ש אמאי פטור הא מודה ר"ש בפסיק רישיה דחייב מה"ת אבל משמעתין לחוד לא הוה קשה מידי דהיינו יכולין לומר דהא דמודה ר"ש בפסיק רישיה היינו לענין שיהא פטור אבל אסור מדרבנן דאילו בדבר שאין מתכוין בעלמא דלא הוי פסיק רישיה ס"ל לר"ש דמותר לגמרי ולכך הוה אתי שפיר ההיא דחותה גחלים דפטור לר"ש ולכך הוצרכו התוס' לכתוב דעיקר מלתייהו שם בפרק כב] ר"א דמילה כדי להקשות וא"ת בסוף פרק ספק אכל וכו':

דף לד ע"א בגמ' א"ל אביי ודלמא פרושי קא מפרש וכו'. צריך ליישב היאך ס"ד לאביי שיהא פרושי מפרש והא מקרא זה בתוכחת ישראל נאמר ועוד וכי לא ידע מאי דכתיב בסוף המקרא שמו כג] ונראה שס"ד דה"ק שהנביא מזכיר רוב חסדיו של הקב"ה שהוא נטע את ישראל כמי שנוטע קח על מים רבים ומאי ניהו צפצפה והיה ס"ד ששמו קאי על הקב"ה ור"ל ששם את ישראל כצפצפה ומזכיר שם הנביא והולך בפסוקים שאחר שנהפכו ישראל לנטיעה רעה וגפן סוריה ופי' רש"י ביחזקאל שם נוטה לפי' זה ופריך א"כ מאי שמו ר"ל דאי קאי אהקב"ה הו"ל כפילת דברים ודברי מותר: **ברש"י ד"ה עשר וכו' ואמרו בזקנים מפני**

הגהות והערות

א] בע"ב. ב] דף יא ע"ב ד"ה והכא במילף. ג] ד"ה והכא. ד] עי' ערוך לנר. ה] דף לב ע"א תוד"ה באשירה דמשה בסוה"ד. ו] בע"ב ד"ה לעולם. ז] עי' דו"מ וקובץ על י"ד שם. ח] בע"ב. ט] ע"ב ד"ה מחט שנמצאת. י] ד"ה קנה שלה. יא] עי' מים עמוקים ובית התלמוד. יב] דף ה ע"ב. יג] צ"ל דבפ' "אם אינן מכירין" דף כג ע"א. יד] צ"ל "ר"ל" (גנזי יוסף). טו] ב"ק דף נח ע"א. טז] צ"ל אבל "לא" היו "יוצאין" משורש (גנזי יוסף). יז] עי' פנ"י. יח] צ"ל "לפסול" (גנזי יוסף). יט] בע"ב. כ] דף לה ע"ב. כא] דף יא ע"ב. כב] שבת דף קלג ע"א. כג] יחזקאל יז ה.

שם בא"ד אבל עתניאל ושמגר ויפתח ויאיר ועבדון לא ידעתי. נ"ב גם אלו השמשה ידענו מפאת ארגס וכן מבואר בילקוט שופטים קאפי' ד' בשם מדרש תדשא וז"ל מכל השבטים יצאו שופטים ומלכים חוץ משבט שמעון לא קם לא שופט ולא מלך בשביל החטא שעשה זמרי עתניאל מיהודה יפתח ויאיר משבט מנשה היינו מפני שהיה מגלעד בחלק מנשה עבדון מאפרים היינו מפני שנקבר בפרעתון בארץ אפרים ע"ש ועי' אברבנאל בהקדמתו לשופטים שהתעורר בזה מעצמו כמו שגזר רש"י על ברק שהוא מנפתלי מפני שדר בקדש נפתלי כן נגזור על השאר וכוון לדברי הילקוט ועוד הוסיף על שמגר כיון שהיה בן ענת וענתות היתה עיר הכהנים כמו שידענו מירמיהו כן זה כהן היה ע"ש ועי' עוד כי לפני מהר"י אברבנאל היתה לפניו גירסת רש"י ומשמעון גד ואשר לא מצאתי מפורש בהשמטת שם ראובן מה שנמצא לפנינו ע"ש. ובס' הארכתי: [מהר"ץ חיות]

שם בא"ד עתניאל כו'. נ"ב מפורש בד"ה [א ד] שהוא מבני יהודה וכן יאיר: [ר' יעקב עמדין]

שם בא"ד ויפתח כו'. נ"ב מפורש בן גלעדי ועבדון מאפרים: [ר' יעקב עמדין]

שם בא"ד יאיר לא ידעתי שבטו. ומהרש"א כתב עליו שהלא מצינו שהי' שופט ובן מנשה היה. והנה דברי מהרש"א מאד תמוהין דולאי מצינו שופט שהיה שמו יאיר הגלעדי ואם שזה לא היה בן מנשה אבל משבטו היה כיון שהיה מגלעד. וכן אי' בילקוט שופטים יאיר משבט מנשה. וגם מרש"י נעלם הילקוט הזה: [מצפה איתן]

שם בא"ד ומראובן ושמעון וגד ואשר וכו'. עי' ילקוט שופטים רמז מב, הובא בס' נועם מגדים פ' מטות: [אפרקסתא דעניא]

תוס' ד"ה כל האזרח ועל חנם דחק. נ"ב יעוין שו"ת רשב"א סי' ס"ב: [ר' ברוך פרענקיל תאומים]

שם בא"ד דעתן להקנות כל אחד חלקו לחבירו. נ"ב עיין דמ"א ע"ב תד"ה אלא כו': [ר' שמחה מדעסוי]

שם בא"ד ממתנה ע"מ להחזיר דש"מ. נ"ב דף מ"א ע"ב: [ר' שמחה מדעסוי]

דף כח ע"א

גמ' קטן שבכולן רבן יוחנן בן זכאי. עי' בכ"מ פ"ב ה"ב מהל' ממרים: [גליון מהרש"א]

שם דבר קטן הויות דאביי ורבא. נ"ב עי' רמב"ם ספ"ד מהל' יסודי התורה ודברי הכ"מ בשם ר"א מזרחי: [מהר"ץ חיות]

מתני' מי שהיה ראשו ורובו בסוכה וכו'. עיין שער הציון סימן תרלד סעי' ד' אות ז':

גמ' כל לרבות את הקטנים. עי' תוס' פסחים מ"ח ע"ב ד"ה מאן שמעת ליה וכו': [ר' זאב וואלף באסקוויץ]

שם האזרח לרבות את הנשים. ולפעמים הה"א אתא למעט כמו הירך המיומנת שבירך למעוטי של שמאל חולין צ"א א' ועי' (בהר"ן פ' לולב וערבה עלה רנ"ג ע"ב ד"ה וראשון) ובתוס' לקמן כ"ח א' ד"ה הראשון: [גליון מהרש"א]

שם והי הלכתא ותו קרא למ"ל. נ"ב עי' חגיגה י"א ע"א צ"ל לכעדשה מן השרץ דלא כתיבי רק ילפינן מדרשא ואע"ג דשיעורין הל"מ בכ"ז צריכין קרא ועי' תוס' שם: [מהר"ץ חיות]

שם הא סוכה מ"ע שהז"ג. עי' שו"ת חת"ס חאו"ח סי' קפה: [אפרקסתא דעניא]

שם מדרב יהודה אמר רב. עי' שעה"מ פי"ב מהל' ע"ז ה"ג וריש הל' שביתת עשור עלה כ"ג סוף ע"ג: [גליון מהרש"א]

רש"י ד"ה שיחת דקלים ומלאכי השרת לא ידענא מה היא. נ"ב עיין הקדמת הרמב"ם לפי' המשנה שכתב דבשלמה שנאמר בו וידבר על הארז אשר בלבנון היינו שהכיר טבעם ועי' רשב"ם ב"ב קל"ד דגם כאן נוכל לפרש דריב"ז הכיר טבעם של מלאכי השרת ושדים ודקלים ועי' דברי הרשב"א כאן בע"י: [מהר"ץ חיות]

תוס' ד"ה כל כו' במדרש. נ"ב רות פ"ו ומדרש קהלת רבה בפסוק טוב אחרית דבר מראשיתו. והוא ג"כ ירושלמי בחגיגה פ"ב: [ר' שמחה מדעסוי]

דף כח ע"ב

גמ' מה להלן נשים חייבות אף כאן נשים חייבות. בת"כ יש קרא דלא תימא קו"ח לחייב בחג הסוכות לאכול מצה דמה פסח דא"ח בסוכה חייב במצה כו' או להיפוך לחייב בפסח לישב בסוכה עי' מל"מ רפ"ו מהל' ח' ומצה: [גליון מהרש"א]

שם לא נצרכה אלא לתוספת עינוי. עי' בהר"ן ריש פרק יום הכפורים ובשעה"מ הל' שביתת עשור עלה כ"ג סוף ע"ב: [גליון מהרש"א]

שם ומאזהרה לא נתחייבו. עי' ת' אבא מארי זצוק"ל בא"א מפסקים סי' ע"ז: [גליון מהרש"א]

שם אוכל ושותה ומטייל בסוכה וכו'. עיין שער הציון סימן תרלט סעי' ב' אות כט ושם בביאור הלכה ד"ה ויין:

רש"י ד"ה אסמכתא בעלמא כו' וקרא לר' אליעזר. נ"ב דף כז ע"ב: [ר' שמחה מדעסוי]

רש"י ד"ה ה"ג כו' ופרכינן אמא כו'. נ"ב וכהאי גוונא יש ריש מגילה: [ר' שמחה מדעסוי]

רש"י ד"ה הא למיגרם הברורה לו כבר. וי"מ איפכא לעיוני הוה קבע ובעי סוכה הר"ן רמ"ג ב' והט"ז סי' תרל"ט ס"ק י"ג הביאו: [גליון מהרש"א]

תוס' ד"ה לרבות כו' בני ישראל מטמאין בזיבה ואין הנכרים מטמאין בזיבה אבל גרים ומשוחררים לא ממעטי. וכן במנחות בני ישראל סומכין ואין העכו"ם סומכין אבל גרים ומשוחררים סומכין ובפ"ק דערכין ב"י מעריכין ואין העכו"ם מעריכין ושמא בכל הני יש שום רבוי למרבינן גרים ומשוחררים. הנה בת"כ מרבה להו בפירוש מואמרת אליהם והובא בר"מ ובר"ש רפ"ב דזבים. וגם בסמיכה י"ל דאי' בת"כ ריש ויקרא דאדם מרבה גרים והיינו לסמיכה. וכן בערכין מרבה בת"כ מואמרת וכה"ג איתא בסוטה (דף כו). ומיהו מהא דכאן בלא"ה ל"ק דש"ה דסוכה מחמת נס שנעשה לישראל בענני כבוד הוא וכל היכא דע"י נס צריך רבוי לגרים כדאי' במכילתא פ' בא: [מצפה איתן]

דף כט ע"א

גמ' אמר רבא מאני שתיא וכו'. עיין ביאור הלכה סימן תקפח סעי' א' ד"ה ואם תקע מסעלה וכו':

שם ושחיל. נ"ב תרגום משיתיהו שחלתיה [שמות ב]: [ר' יעקב עמדין]

שם חצבה ושחיל בר ממטללתא. וברש"י שם, עיין ביאור הלכה סימן תרלט סעי' א' ד"ה אבל כלי אכילה:

שם אביי הוי קא יתיב קמיה דרב יוסף. עיין שער הציון סימן תרלט סעי' ה' אות ס"א:

רש"י ד"ה שרגא נר של חרס. בכ"י יש ב' פירושים או דבא רש"י ז"ל רק לאפרושי מלת שרגא או לדוקא חרס אסור: [גליון מהרש"א]

רש"י ד"ה וירדו גשמים וכשישב לו פסקו גשמים. עיין ביאור הלכה סימן תרלט סעי' ו' ד"ה היה אוכל בסוכה:

רש"י ד"ה תרתי משמע שהאיר לו המזרח וכו'. עיין ביאור הלכה סימן תקפח סעי' א' ד"ה ואם תקע מסעלה וכו':

רש"י ד"ה אלהיה שהיה. צ"ל שהוא, וכ"ה בדפוסים ישנים: [חילופי גירסאות]

תוס' ד"ה מנא וכו' אלא בית יש להם לבדם. ולאו טעמא משום מאיסותא וכ"כ ראב"י דקערות אחר שאכלו שרי לאנוחינהו בסוכה. ב"י רס"י תרל"ט: [גליון מהרש"א]

תוס' ד"ה ואמרי מפני כבוד יום טוב האחרון. כצ"ל: [ר' שמחה מדעסוי]

דף כט ע"ב

מתני' של אשירה. נ"ב יעוין תוספות עירובין דף פ ע"ב ד"ה אבל: [ר' ברוך פרענקיל תאומים]

גמ' דכתיב לכם משלכם. אכולהו ד' מינים קאי. הר"ן עלה רמ"ז ב' ד"ה מתני' ערבה גזולה: [גליון מהרש"א]

רש"י ד"ה ושל עיר הנדחת ולולב בעי שיעור. צ"ע בהה"מ פ' י"ז מהל' שבת הלכה י"ב ועי' עירובין דף פ' ריש ע"ב תד"ה אבל: [גליון מהרש"א]

תוס' ד"ה לולב כו' ומפרש בגמ'. נ"ב דף לא ע"א: [ר' שמחה מדעסוי]

שם בא"ד אלא לכתחלה כו'. נ"ב יעוין מסכת גיטין דף כ ע"א דבעינן זה אלי ואנוהו. ובתוספות מסכת שבת דף קד ע"ב ד"ה אר"ת דלא כר"י. ובמהרש"א שם: [ר' ברוך פרענקיל תאומים]

שם בא"ד ולא מיפסל בהכי כו'. אבל בגיטין דף כ"א מוכח דפעמים דפסול משום זאו"א. וי"ל דהתם משום קדושה. וכ' דלהכי אהני היקשא דאתרוג דאע"ג דלא מקשינן לכל מילי דכתיבי בחד מינייהו ליהוי בחברי'. מ"מ בהך דאיכא משום זאו"א מסתברא לדמויינהו. משא"כ באגודה דל"ש באתרוג: [ר' אלעזר משה הורוויץ]

שם בא"ד עד שתהא נפרכת בצפורן. צ"ע דיבש כי האי בכל דוכתי כליתי' דמי. ולמה הוצרכו בגמ' לטעם הדר: [ר' אלעזר משה הורוויץ]

שם בא"ד עד שתהא נפרכת בצפורן. נ"ב עיין ר"ן שתמה דא"כ הו"ל כת"ק דאם תינקב ואינו מוגא ליחה כיון דבלולב שולט אוירא עיין חולין מ"ו ע"ב. ובכפ"ת כתב דהכא ג"כ הדר ברייא ע"י שריותו במים עי"ש. ולא דק דהר"ן לא דן אלא דבעינן לא הדר ברייא אבל ע"י פעולת המים גם בנפרך בצפורן הדר ברייא וכמ"ש הרא"ש בשם הראב"ד עי"ש. ע"כ העיקר כר"ן שהדבר תלוי באומד מראית עין כשנשתנה מראהו ללובן מצד יבשות והרי הוא כעץ יבש וכ"כ הריטב"א בחדושיו עי"ש: [רש"ש טויבש]

תוס' ד"ה נפרצו משמע שר"ל שנתלשו לגמרי כו' ול"מ כן בגמ' כו'. נ"ל דודאי גם הא הוי בכלל נפרצו כמו בהדס וערבה. אלא שאמר ר"פ דגם חופיא [היינו כפי' התוס'] הוי בכלל נפרצו. ודייק לה מדקתני נפרדו דוקא כשר. וגם הא דתניא בתוספתא נפרצו רוב עליו הי' נ"ל דר"ל כפי' התוס' וברוב כל עלה ועלה. אבל לא דליפסל ברוב מנין העלין. דהא גבי הדס כשר בנשרו רוב עלין. גם לא מסתבר בכלל דאי מעיקרא הוו בי' פורתא כשר ונשרו רוב יפסל: [ר' אלעזר משה הורוויץ]

שם בא"ד בגמ' דאמרינן. דף לג ע"א: [ר' שמחה מדעסוי]

תוס' ד"ה קפסיק ואי משום דקתני גזול דומיא דיבש ה"נ כו'. נ' משום דיבש וגזול אינן מענין אחד שזה בגופו וזה בבעליו ותנינהו בהדדי לאקושי להו קאתי: [ר' אלעזר משה הורוויץ]

שם בא"ד ולא מיפסל אלא משום דחשיב כחסר כו'. ונראה דאה"נ דפסולו משום הדר הוא. ומ"מ לא גרע מאילו נחסר אותו מקום וכולו הדר הוא. ובזה תובן הסוגיא לקמן ל"ו ב' גבי נקבוה עכברים יעו"ש היטב. ועי' בר"ן. והוא מוכרח בסוגיא דהתם דאל"ה מאי מייתי מחסר לענין הדר. ול"ק דקאמר התם דמאיס. היינו דעכברים גרע דכולי' מאיס: [ר' אלעזר משה הורוויץ]

שם בא"ד ולא מסתבר כלל. נ"ב פי' אין זה סברא לומר דחזזית הוי הדר אלא דירושלמי לא קאי אחזזית או דפליג על גמ' שלנו וס"ל דאפילו הדר לא בעינן ביו"ט שני וכ"כ הרא"ש: [ר' שמחה מדעסוי]

תוס' ד"ה בעינן וא"כ בשאר הימים תיסגי במין אחד ובלקיחה ש"א בשביל כולם. ונראה דהא דמעכבין קולא הוא. שאם אין לו פטור מנטילת מין אחד. וכיון שפטור ביום ראשון כ"ש בשאר הימים שגם הוא בכלל ז' ימים. ולקיחה לכאו"א כי היכי דידעינן ביום ראשון מולקחתם ה"נ בכולהו יומי מושמחתם. ויותר נ' דאשמחה נ"ל רבויי כלל דאין יוצא אחד בשמחת חבירו משא"כ בלקיחה דשייכא שליחות וה"א הואיל בעינא דקרבנות כתיב הוי כמו לקיחה דולקחת סולת וכה"ג. להכי צריך למידרש מולקחתם. ובאמת הו"מ לאוכוחי משאר הימים אלא דבלא"ה מוכח שפיר וקרא לא מייתר דצריך למעוטי חסר. ועיין מה שכתבתי לעיל מ"א ב': [ר' אלעזר משה הורוויץ]

שם בא"ד לכך נראה דהיינו טעמא משום דיום ראשון דאורייתא וכו'. נ"ב והרמב"ן במלחמות חולק ע"ז וס"ל דאפי' במקדש דכל ז' הוא מה"ת מ"מ לא היה בעינן לכם רק ביום הראשון ע"ש ולכאורה נ"ל להביא ראיה לדבריו מהמשנה דמעילה דף י"ג ע"ב דתנן התם דערבה לא נהנין ולא מועלין ר"א ב"ר צדוק אומר נוהגין היו הזקנים שנהנים ממנו בלולביהן ע"כ ואם נימא דבמקדש בעינן לכם כל ז' היאך היה נהנים ממנו בלולביהן הא בכל הד' מינים בעינן היתר הנאה וכמש"כ בשו"ת הרשב"א ז"ל והובא בשו"ע בסימן תרמ"ט בהג"ה ואין לומר דנהנים ממנו בלולביהן בגבולין בשאר הימים דהרי בזמן המקדש לא היה נוהג בגבולין רק יום אחד ולפי דעת התוס' אלו צ"ע לכאורה. ואולי דהתוס' סוברים דכיון דלא היה אסור בהנאה רק קודם הזקיפה ולאחר הזקיפה דנעשית מצוותה נהנין ממנה וכמו שפרש"י שם שפיר מקרי לכם אפי' קודם הזקיפה משום דיש לה היתר לאחר זמן וזה סייעתא לדברי השער המלך ז"ל בפ"ז מהל' לולב ה"ב שהוכיח שמה מהא דיוצאין באתרוג של דמאי מטעמא דאי בעי מפקיר לנכסיה ואף דאסור להפקיר נכסיו בשבת וביו"ט דע"כ דקרא לא קפיד שיהיה לכם ביו"ט עצמו רק כיון דאיכא ביה זמן שיהיה ראוי לאכילה קרינן ביה דבר הראוי לכם ויוצאין בו מיד ע"ש ולפי מש"כ י"ל דגם התוס' ס"ל סברא זו וא"ש. ומן התימה על הגאון בעל שיבת ציון בסימן ט"ז דנסתפק שמה באתרוג שהקצהו לנויי סוכה אי יכול לצאת בו ידי חובת אתרוג ביו"ט ראשון משום דאסור בהנאה ולא הוי לכם ולא עמד כלל על סברא זו שהזכיר השער המלך ז"ל ובחדושי להלכה הבאתי ראיה לסברא זו מהא דנתן ר"ג לולבו לראב"ע לצאת בו אחר שיצא בו הוא ואף דכבר הוקצה למצותו ונאסר בהנאה ודו"ק ובחדושי למעלה יבואר עוד מזה באריכות בעז"ה: [חשק שלמה]

הגהות וחדושי הרש"ש

הוא מצד אביו מיהודה כמ"ש הרמב"ן בס"פ מטות והרד"ק בדה"א (ב כב). ועמש"כ ביבמות (סב ב) גם מש"כ הרש"א דכלב הוא בן יפונה אשתמיטתיה גמרא דסוטה (סוף ד' יא וסס) דבן חצרון היה ע"ש:

דף כח ע"א רש"י ד"ה גמרא מדקדקים בדברי הראשונים כו' ואותו דיוק כו' נקרא גמרא. כצ"ל: רש"י ד"ה הלכות כגון גוד ולבוד וד"ע. כ"ז הן בכלל מחיצין שכתב בסמוך עי' לעיל (ו ב): במשנה מעשה וילדה כו' וסיכך כו' בשביל קטן. הפ"י תמה איך שייך חינוך בקטן ב"י ונעלם מכ"ת דברי מהרש"ל ביבמות (טו) שפי' שהיה לה קטן אחר שהיה צריך לאמו ולא זז ממנה ובשבילו סכך וש"י וכ"מ לשון הר"ן וא"ש דל"ת וילדה בן אך לע"ק הא דאיתא בחגיגה (ו) השיב רבי כו' עד יגמל הנער ופרש"י ומשנה ראשונה הוא יכול לרכוב כו' וי"ל שאני שמואל דחכמה יתירה היתה בו שהרי הורה דשחיטה כשרה בזר בהיותו בן ב' שנים: גמרא האזרח לרבות אה"נ כו' בעינוי. ל"י מדוע ל"ק ג"כ במלאכה דהא גם תוספתא אימעוט ביומא מעונש ומאזהרה והאזרח סמיך טפי לכל מלאכה ל"ת ואולי מזה יצא לו להרמב"ם דתוספת מלאכה אינה מד"ת אף לאנשים עי' בפ"א מהל' שב"ע ה"ו ובנו"כ בארוכה ואני מסתפק אם נשים חייבות במצות אכילת עי"כ כיון דאינה אלא בעשה מן ועניתם כו' בתשעה או הואיל והוציאה קרא בלשון עינוי כל דאיתא בעינוי איתא באכילה ובפרט לפי מה שהסביר הרא"ש טעם מצותה בפ' יוה"כ סי' כב ע"ש:

דף כח ע"ב תד"ה ומשנן. ומשני דבגמרא נמי יש בלא עיון כגון כו'. כצ"ל:

דף כט ע"א גמרא היה ישן תחת הסוכה כו'. בתוספתא ורי"ף ורא"ש הגי' בסוכה כבריסא: שם במזרח ס"ר ליושבי מזרח כו'. ק"ל דזה ידוע להיושבים באופק המזרחי (היינו בנ' מעלות מאתנו למזרח) עת נה"ח אצלנו אז להם חצי היום וכשאצלנו חצי היום אז להם השקיעה ועוד היינו במזרח היינו ביציאתו דלקמן ובמערב היינו הכנסתו לכן הנלע"ד לפרש במזרח פי' בקצה החמה שלצד מזרח במערב בקצה החמה המערבי באמצע פי' באמצעית החמה ותיבת הרקיע ט"ס גם בתוספ' ליתא: רש"י ד"ה מפני שמלומדים כל סימני פורעניות כו'. כצ"ל: רש"י ד"ה לשק של עזים והוא דומה לשחור. עי' שבת (עז ב) ומנחות (ג):

פרק ג דף כט ע"ב תד"ה נפרצו א"ר לא ליגוד אינש כו'. הגרי"פ הגיה ליגוז ונעלם מכ"ת גי' הרא"ש שם והוא מלשון גודו אילנא:

הדפסה ברזולוצית מסך - להדפסה איכותית הדפס ישירות מן התכנה
תלמוד בבלי <עוז והדר> - ט סוכה תלמוד בבלי עמוד מס : 240 הודפס ע"י אוצר החכמה

שם בא"ד ושאר יומי דרבנן זכר למקדש. נ"ע דהא לקמן מ"א ב' תנן ושאר ימות החג אדם יוצא בלולבו ש"מ והתם ע"כ בזמן הבית איירי דאי שבת ואי לא הוו נוטלין כל ז' רק במקדש מה"ת. ודעת רש"י ז"ל בסוגיין דאין חילוק בין שני של תורה לשל דבריהם כלל. להכי נקט הכא למאן דפסיל אפי' דרבנן ולקמן למאן דמכשר אפי' של תורה: [ר' אלעזר משה הורוויץ]

דף ל ע"א

גמ' משום דהוה ליה מצוה הבאה בעבירה. עי' ת' יד אלי' סי' כ"ג. עי' תמורה דף כ' ב' הלא דאין אדם מתכפר בדבר הבא בעבירה ועי' רש"י שם. ובמצוה דרבנן כש"כ דמצוה הבאה בעבירה מזיק. הר"ן עלה רמ"ד סוף ע"א: [גליון מהרש"א]

שם איתמר נמי אמר ר' אמי. נ"ע מאי מייתי מדרא"מ לרשב"י דהוה תנא וגם היה תלמידו דר' יוחנן ועיין בשבת (דף ג.) בתוס' ואפשר דהא דקאמר סתמא בגמרא בשלמא יבש פסול משום דבעינן הדר לזה לא נזכר בריו"ח ע"ז קאמר איתמר נמי: [פורת יוסף]

שם אימא סתם גזילה. נ"ב יעוין תוס' מסכת ב"ק דף סז ע"ב ד"ה רבא אמר: [ר' ברוך פרענקיל תאומים]

רש"י ד"ה מ"ט סתם כותים גזלי ארעתא מישראל נינהו. בשעה"מ הל' גזילה הקשה דמשמע מפירושו דאילו לא היו גוזלים מישראל רק מנכרים היה מותר לגזוז בעצמן והרי ר"ה גופי' אמר בב"ק (דף קיג) מניין לגזל כותי שהוא אסור שנאמר ואכלת וגו'. וכ"ה בס' פ"י וקדמם בשו"ת שער אפרים סי' ב' ותירץ ע"פ מ"ש היש"ש בב"ק דדרשא דר"ה לא דרשא גמורה הוא אלא אסמכתא בעלמא מדרבנן משום חלול השם ומש"ה היה מתיר כאן גבי אוונכרי דבכה"ג ליכא חה"ש כיון שאין ישראל הקונים גוזלים בעצמן רק שהכותים המוכרים גזלו מהם. ויש לי להר"ר דע"כ כ"ה דעת רש"י דאף לר"ה דב"ק אין גזל הכותי מה"ת שהרי פי' בסנהדרין (דף נז ע"א) דמדרבנן איכא למ"ד דאסר משום חה"ש בהגוזל בתרא עיי"ש. ש"מ דס"ל לרש"י דדרשא דר"ה התם אינו אלא אסמכתא בעלמא ואזיל כאן רש"י לטעמי'. אך מפרש"י גופי' בב"מ (דף פז ע"ב) משמע דאיכא מ"ד דאסר שם מה"ת וא"כ אפשר דר"ה נמי מה"ת אסר: [מצפה איתן]

תוס' ד"ה משום משום שאול איצטריכא. עי' ישמח משה פ' בראשית ד"ה ויעש ד' את שני המאורות: [אפרקסתא דעניא]

שם בא"ד משום מהבב"ע. מכאן אף דבשעת מצוה כבר אין עבירה הוה מהבב"ע שעה"מ פ"ז מלולב ה"ה: [גליון מהרש"א]

שם בא"ד וא"ת לקמן דפסלינן של אשירה. בגליון הקשה למה לא הקשו מנעבד ל"ל דפסלה ת"ל משום מצוה הבאה בעבירה וי"ל דהו"מ למימר דקרא דממעט נעבד היינו ע"פ עד אחד או ע"פ הבעלים כמו גבי רובע ונרבע עוד הו"מ למימר כיון דנעבד דבע"ח הם עלה דלא לאסרינהו דהא עבודת כוכבים אסור בהנאה ומ"מ בע"ח מותר בהנאה הו"א דלא לאסרינהו גם לגבוה ועיין בזה בחולין (דף מ.) ובע"ז (דף מה.) ברש"י ובתוס' שם ושם (דף מו.) דאפשר דלא נקרא כלל עבודת כוכבים והא דחייב סקילה גזירת הכתוב היא כמו גבי הר בע"ז (דף מה.) אע"פ דלאו עבודת כוכבים מקרי מ"מ העובדו חייב בסקילה ואפשר דהוה מדמינן בע"ח למחובר דלא נאסר כלל: [פורת יוסף]

שם בא"ד אבל הני אתו מחמת עבירה. עי' ת' גינת ורדים א"ח חלק א"ח סוף סימן כ"ז כלל ב': [גליון מהרש"א]

שם בא"ד ומיהו יש ספרים דגרסי דאתרוג של אשרה פסול משום מצוה הבאה בעבירה וגי' משובשת היא. נ"ב לפענ"ד להצדיק גי' זאת דבאמת פסול משום כתותי' מכתת שיעורי' והיינו משום שעומד לשרוף כשרוף דמי ואולם עדיין אינו עומד לשרפה עתה ביו"ט כיון שצריך לצאת בו ידי חובת מצוה ובכה"ג ל"א כל העומד לשרוף אכן אפילו אם יטלו לא יצא בו משום דבא בעבירה דהחוב לשרפה ושוב הוה כתותי' מכתת שיעורי' וא"כ טעמא דמה"ב מהני דעי"ז מחשב כתותי' שיעורי' משום דעומד עי"ז לשרפה: [מהר"ץ חיות]

שם בא"ד תיפוק ליה משום מצוה הבאה בעבירה. עי' רש"י פסחים ל"ה ריש ע"ב ד"ה דמאי לא חזו ליה ובהר"ן שם בשעה"מ הל' לולב פ"ז הלכה ה' עלה פ"ב ד"א ע"ב: [גליון מהרש"א]

שם בא"ד תיפוק ליה משום מצוה הבאה בעבירה. עי' ירושלמי הביאו הטור יו"ד סי' ש"מ בהל' קריעה עלה רפ"ד ע"ב והרי מלה כו': [גליון מהרש"א]

שם בא"ד ת"ל משום מה"ב. נ"ב י"ל מצוה הבאה בעבירה לא שייך אלא כשיודע בה ומכיר שהיא באה בעבירה והתם אתא קרא למילף היכי דלא ידע בה מעיקרא שטבל היא המצה כשאוכלה ולבסוף נודע לו קמ"ל דאפ"ה לא נפיק י"ח. ותו דקס"ד ליתי עשה ולדחי ל"ת [ועי' ש"א]: [ר' יעקב עמדין]

שם בא"ד דקא אכיל איסורא ונפיק ידי מצה. נ"ב ר"ל דנזהרו בזה שלא נימא דה"נ לאו מחמת עבירה נפיק והיינו דבעי קרא באופן דאיכא כזית מצה מלבד מה שצריך להפרים. אולם באמת באופן דנעשה הכל בעשיה אחת העבירה והמצוה בודאי הוי מהבב"ע אף אם לאו מחמת העבירה נעשית המצוה ול"ד לגזל דבשעה שעושה המצוה אינו עושה העבירה. דהעבירה נעשית מקודם. ע"כ דוקא אם רק מחמת העבירה נעשית המצוה אז הוי כעושה הכל בעשיה אחת. אולם אם בלא"ה הוא הכל בעשיה אחת אף אם לאו מחמת העבירה נעשית המצוה הוי מהבב"ע וזה היה כוונתם במ"ש דקא אכיל איסורא ונפיק ידי מצה היינו דנעשה הכל בעשיה אחת: [ריח"ל מייזליש]

שם בא"ד דקא אכיל איסורא. עי' שו"ת חת"ס חאו"ח סי' קלז: [אפרקסתא דעניא]

שם בא"ד ונפיק ידי מצה. נ"ב כוונת התוס' דמיירי היכא דיפריש תרומה לא ישאר כשיעור אכילת מצה דאל"כ הא דמי לאשירה ועיר הנדחת דאטו מחמת עבירה שנעשית בו מי נפיק ועיין תשו' ש"א סימן נ"ט שכתב כן לענין טבל ולפי הנראה לא ראה סוף דברי התוס' הנ"ל ע"ש. אולם לפ"ז י"ל דאיצטריך קרא היכא דישאר כשיעור אכילת מצה ודוחק לומר דלא ברשיעי עסקינן. ואחר עיון אני רואה דהדבר מוכרח דמיירי בכה"ג דאל"כ יקשה קושי' התוס' פסחים ל"ח ד"ה אתי' ולקמן ל"ב ד"ה אתי' ל"ל קרא תיפוק ליה דלא הוי לכם. ולכל ג' תרוצים אין מחמת עבירה שנעשית בה נפיק. דוק ותשכח. וגם יש לעיין אי בשוגג שייך מה"ב עיין א"ח סימן קנ"ו דעת הראב"ד דבאוכל דבר איסור בשוגג מברך עליו ותו י"ל דאיצטריך קרא דאינו יוצא במצה של טבל אף בשוגג. וגם קושי' הש"א שם ממשקה ישראל מיושב. ועיין משל"מ פ"ה מהל' יסה"ת שחקר דהיכא דאכל שלכדה"נ דאיסורא ליכא ומצוה מקיים א"כ לכאורה י"ל דאיצטריך קרא בכה"ג דליכא מה"ב. ותו כיון דיכול לקיים המצוה בלתי עבירה אף דעושה בעבירה לא הוי מה"ב כיון דל"ד לגזל דבלתי הגזל לא היה יכול לקיים המצוה דלא היה לו לולב וכמ"ש התוס' לעיל משא"כ כאן אטו מחמת עבירה יוצא הא יכול לקיים המצוה בלתי עבירה לאכול שלכדה"נ וא"ש לנכון ודוק היטב בזה: [רש"ש טויבש]

תוס' ד"ה כי יקריב כו' תימה כו' וע"ק כו' וע"ק כו'. ונ"ל כל הני קושי' בחדא מחתא. דבאמת ממעט לפני יאוש ממשמעותא דמכם. ומכם ל"כ כלל להכי. דהא ידענא לי' מביתו דקדשי בה"ב. וע"כ דמכם למומר אתי ומ"מ נקט התם מכם כיון דקושטא הוא דמימעיט ממשמעותי' קדשי מזבח ול"ל למילפינהו מקדשי בה"ב. ולהכי אמר בב"ק דלפני יאוש ל"ל קרא. דידענא ליה ממכם ומביתו. וע"כ דקרבנו או אלאחר יאוש וקמ"ל דלא הוי שינוי השם כמ"ש לקמן. או בקרבן דסברי'. ודו"ק: [ר' אלעזר משה הורוויץ]

שם בא"ד אע"ג דמביתו נפקא. נ"ב יעוין תוס' קדושין דף נב ע"א ד"ה והוא לא אמר. ובתוס' חולין דף מ ע"א ד"ה רבוצה: [ר' ברוך פרענקיל תאומים]

תוס' ד"ה הא קנייה וכ"מ לקמן בשמעתין כו' משמע דאי קני לי' מצי נפיק בי' כו'. נ"ע דמאי ראי' מהתם דליכא עבירה כלל כדמוכח בגמ' שלא מיחה בידם רק משום מצות לולב לוה שיגזזו הנכרים. ועי' בחי' הריטב"א ז"ל טעמא דהיתרא. ונ"ל שכל מה שדברו אביי ורבא בב"ק שם היינו משום דלא ס"ל כלל טעמא דמהב"ע. ולהכי אי יאוש לחודיה קני ל"ש למעט כלל מקרבנו לאחר יאוש. אבל אי יאוש לא קני שפיר מיעט קרא דלא נימא דחל הקדש משום שינוי השם אלא דא"ח ואינו משתנה כלל. ונ"ל שזו היא דעת הרי"ף והרמב"ם ז"ל שלא הביאו היתר בתר דקני לי' כלל בגזול וכפשטא דגמ' דהלה שהביאו לקמן. ואביי ורבא בב"ק שם דברו אליבא דההיא ברייתא דממעטא לי' מקרבנו אלמא דמשום שאינו כשלו מיעט הכתוב ומוכחי שפיר לענין יאוש כדי. אבל אנן קיי"ל כרשב"י וכראב"י דמשום מהב"ע פסול אפי' לאחר כמה שינויים. וכפשטי' דיליף דומיא דפסח דל"ל תקנתא כלל: [ר' אלעזר משה הורוויץ]

שם בא"ד א"כ מאי פריך התם אביי לרבא וכו'. בדפו"ר איתא לרבה וכ"ה בגמ' (ב"ק סו ע"ב) לרבה ונכתב על הגליון לרבא רש"ל ועיין בדק"ס שכתב דתלא בוקי סריקי במהרש"ל ומעולם לא כתב כן, ועיין בתוס' ב"ק סז ע"א ד"ה אמר ושם ע"ב בתוס' ד"ה רבא:

שם בא"ד אי נמי שאני ברכה. עי' ש"ע א"ח סימן ח' ס"ט: [גליון מהרש"א]

שם בא"ד דאיכא נמי הזכרה לש"ש. עי' ת' ג"ו ח"א בא"ח כלל סי' כ"ח על ריש ע"ב: [גליון מהרש"א]

תוס' ד"ה מתוך כו' הכא דוקא. נ"ב כמו שהוכיחו תוס' לעיל בד"ה משום ועוד אמר בני הרב מוהר"ר ישראל נר"ו דאל"כ קשה רבא דהכא על רבא דב"ק שהביאו תוס' בד"ה הא כו'. והקשה מהר"ס ז"ל דא"כ היאך קאמר אימא סתם גזילה כו' הא ה"ל מצוה הבאה בעבירה וי"ל התוס' אזלי לטעמייהו בד"ה הא דכתבו דאם קני ליה מעיקרא לא הוה מצה"ב ואף למ"ד דיאוש לא קני קמ"ל מתני' דשינוי רשות נמי לא מהני: [ר' שמחה מדעסוי]

שם בא"ד לא חייש אמצוה הבאה בעבירה. נ"ב משא"כ בדאורייתא כעין קרבן מודה דהוי מה"ב לר"י משום רשב"י ס"ל דכ"ש דרבנן דאמרינן מה"ב שנטילתו אינה מצוה מה"ת והוא מזכיר עון להתפיס עיין מלחמות והר"ן. ולשמואל הא דאמר ראב"י דאין זה מברך אלא מנאץ אף דברכה דרבנן יש לומר דברכה שאני או דחי' בעלמא כמ"ש התוס' ד"ה הא. ובלא"ה י"ל דל"ל דרשות דר"א. ומ"ש הפנ"י דלא מצא תנא דפליג אר"א. במחילת כבודו הגדול אישתמיט מיניה ש"ס סנהדרין דף ו' ע"ב דרבים מוקי דרשת בוצע ברך לד"א עי"ש. וגם לרבא פליגי רבנן אר"א וכמ"ש במלחמות כאן עי"ש. גם מה שמחלק הפנ"י בין מתכוין לקנות משא"כ ביו"ט דלא בעינן שהגזלן יתכוין לקנות עי"ש. אין לדבריו הקדושים טעם דמה לנו במה דמצי להתכוין שלא לקנות הא איהו גזל מחבירו והתכוון לקנות ואפי' אי לא התכוין לקנות לא גרע משואל שלא מדעת דהוי גזלן והוי מה"ב. עיין ש"ך יו"ד סימן שמ"א ס"ק ג'. ובעיקר הדבר נראה מרמב"ן במלחמות דשואל לא חייש למה"ב אף ביו"ט שני דמקדש דהוא מה"ת וכן משמע מרמב"ם פי"ו מהלכות לולב הלכה ט' עי' לח"מ שם ה"ב: [רש"ש טויבש]

בגליון תוס' ועי' תוס' לעיל ט'. וי"ל דשאני לולב שמודים ומשבחים להקב"ה דומיא דקרבן דהא בסוכה אצטריך למעוטי גזולה וציצית. אבל משום מצוה הבאה בעבירה לא עכ"ל תוס' הרא"ש על מסכת פסחים כתב וזה שלא כתוס' שלפנינו: [ר' משה סופר]

דף ל ע"ב

גמ' ושינוי הרשות בידייכו. עי' חי' רשב"א ב"ק קיד בד"ה תנא ומחזיר וכו', הובא בב"י חו"מ סי' שנג ס"ה: [אפרקסתא דעניא]

שם לולב אין צריך אגד ואת"ל צריך אגד שינוי החוזר לברייתו. נ"ב הא דלא נוה עליהם לאגדו אף אי לולב א"ל אגד מ"מ לכ"ע מצוה לאגדו עי' לעיל י"א ע"ב י"ל דעיקר האיגוד אינו מעשה כלל שיהיה נחשב שינוי עי"ז רק ע"י המצוה מחשב מעשה דקודם לזה לא היה ראוי למצוה ועתה ראוי למצוה ועי' תוס' גיטין כ"ה מצוה מסייעה להקנין וזה שייך אם לולב צריך אגד מחשוב קנין אבל אם לולב א"ל אגד א"כ אף אי אגדי ליכא קנין כלל דהרי ראוי היה קודם לזה אף בלא איגוד: [מהר"ץ חיות]

רש"י ד"ה וקרקע כו' וא"נ קני מהב"ע היא כו'. עמש"כ לעיל בגליון התוס' ד"ה הא: [ר' אלעזר משה הורוויץ]

תוס' ד"ה וקרקע כו' לאו ברשות בעלים קיימו. נ"ב לענין שאין הבעלים יכולין להקדישן: [ר' שמחה מדעסוי]

שם בא"ד מכר לו את הבית. ע"ש בהרא"ש ובתוס': [גליון מהרש"א]

שם בא"ד דבקרקע לא מהני יאוש. נ"ב יעו"ש בתוס' ובחדושי הרשב"א מס' גיטין דף לז ע"ב סד"ה שבאי גופיה: [ר' ברוך פרענקיל תאומים]

שם בא"ד משום דבאסורא אתא. נ"ב יעוין שו"ת הרשב"א סימן תתקס"ח. וברמב"ן במלחמות פרק הגוזל ד"ה ומ"ש עוד ויאוש כו'. ובש"מ לב"ק דף סח מה שכתבו תלמידי הר"פ בשם ר"י. ובדף קטו שם: [ר' ברוך פרענקיל תאומים]

שם בא"ד כיני מתניתין. נ"ב פי' כן הוא מתניתין: [ר' שמחה מדעסוי]

שם בא"ד ויש קרקע נגזלת א"ר אלעזר כו'. נ' דר"ל וא"כ אפי' ביחיד כה"ג פטור. ובהכי יתיישבו כל תמיהותייהו ודו"ק: [ר' אלעזר משה הורוויץ]

שם בא"ד ואם מתקנה. עי' מהרש"א. ולע"ד הלשון להיפך משמע דמתקנה ולא משבשתא. ומשו"ה כתבו דצריך לאוקמה בשנשתקעו דאל"כ לא היה פטור לפי שיטה זו: [ר' שמחה מדעסוי]

שם בא"ד הוא דיש. נ"ב מסוף דברי מהרש"א משמע דל"ל הא דיש כו': [ר' שמחה מדעסוי]

תוס' ד"ה שינוי החוזר ואע"ג דקני מדרבנן. ולקמן בהאי סבתא אמרינן דקנין דרבנן מהני לצאת מדאורייתא. נ"ב שמעתי תי' נחמד דהא דמהני קנין דרבנן היינו משום הפקר ב"ד היה הפקר וכבר ידעתו דב"ד א"י לעשות רק הפקר ולא לעשות אינו זוכה כזוכה עיין מ"ש בהגהות חגיגה ט"ו ע"א בשם מחנה אפרים והנה בסוכה דשאולה כשרה אף שאינו שלו ועיקר פסול גזול וא"כ כיון דהיה קנין דרבנן הוי כהפקר והפקירו רשות בעה"ב ושוב אינו גזול ומפ"ז יוצא בו משא"כ בלולב גם שאול פסול וצריך להיות דוקא שלו ועי"ז אין כח ביד חכמים לעשות אינו זוכה כזוכה ומפ"ז לא מהני כאן קנין דרבנן שיהיה יוצא מה"ת ונכון: [מהר"ץ חיות]

שם בא"ד לא נפיק הכא. אי קנין דרבנן מועיל לדאורייתא. עיין בא"ע כ"ח ובס' אבני מלואים להגאון קצות החשן שם סימן קל"ג ועי' תוס' ע"ז ס"ג ע"א ד"ה והא וכו' ותוס' פסחים כ"ט ע"א ד"ה אין פודין. ועי' תשובת בית אפרים חלק ח"מ סימן ס"א: [ר' משה סופר]

תוס' ד"ה וליקניוה כו' וי"ל דפריך כו'. נ"ב וס"ל להגמרא דשינוי השם עדיף מן שינוי מעשה דכאן: [ר' שמחה מדעסוי]

שם בא"ד וקני אף על גב דהדר למלתיה. עי' בס' שעה"מ ריש הל' גירושין ד"ה שם אלא בכתב ול"ע מ"ש שם בדבור ושוב ראיתי כו' והנראה ברור כו': [גליון מהרש"א]

שם בא"ד דקאמרינן התם שינוי השם. ע"ש בתוס': [גליון מהרש"א]

שם בא"ד ושינוי מעשה החוזר קונה בלא יאוש. נ"ב היכא דשייך תקנת השבים: [ר' שמחה מדעסוי]

במסורת הש"ס אות ז'. והוא ע"פ הגירסא בר"ש כלאים פ"ז מ"ו, ובדפו"ר איתא ואם מסקנא וכ"ה במהרש"ל ובהגהות הב"ח על הר"ש שם:

דף לא ע"א

גמ' ת"ר סוכה גזולה וכו'. ברש"י ותוס' שם. עיין ביאור הלכה סימן תרלז סעי' ג' ד"ה לא יצא:

הגהות וחדושי הרש"ש

דף ל ע"א תד"ה משום כדמוכח בריש הגוזל כו'. שם לא קאמר רבא טעם דמה"ב אלא לענין הברכה אבל מצות ההפרשה משמע דאינו פוטרה ועי' לקמן בד"ה הא קנייה בסופו: **תד"ה הא קנייה ובכולה שמעתין כו' דקני קודם ובאגידה למאן דבעי אגד כו'.** כ"מ שהיה גירסת מהר"ס: **בסה"ד ולפי שיטה זו יש ליישב סוגיא כו'.** כ"נ דל"ל:

דף ל ע"ב גמרא קסבר לולב א"צ אגד. ק"ל הא מסקינן לעיל י"א ב' דלכ"ע מצוה לאגדו: **תד"ה וקרקע משום דממעטינן בפ"ק כו'.** הגרי"פ הגיה בפ' הישן ולאנס דגם בפ"ק איתא:

דף לא ע"א רש"י ד"ה מפני תקנת מריש דמצוה משוי ליה כו'. כצ"ל: **תד"ה אבל כגון בראובן שבנה סוכה בחצירו של שמעון שלא מדעתו.** כן הגיה המהרש"א: **תד"ה ור"י [כ"ש היקישא דהיינו כו' בפסוק אחד.** בסנהדרין (פה ב) איתא מקשינן הכאה לקללה והמה בב' פסוקים ומופסקים עוד בפסוק אחר. אבל שם הוא מפני

שם ת"ר והמסכך ברה"ר ר"א פוסל וחכמים מכשירים. עיין ביאור הלכה סימן תרלז סעי' ג' ד"ה וכן בקרקע:

שם אי קרקע נגזלת סוכה גזולה היא. נ"ב מהגאון מהרא"ז מרגליות ז"ל שמעתי להקשות דהרי צריך להיות בכ"מ קנין בגופו של קרקע כמבואר חו"מ סי' קנ"ב וכאן בתקף חברו והוציאו אינו אפילו גזול דלא עשה מעשה בגופו של קרקע והיכי מחשוב גזולה לר"א כאן וצ"ל כמ"ש לעיל דהמצוה נחשבת מעשה והוי כנהנה בגופו של קרקע וא"א דילא מחשוב גזול ועי' רש"י כאן ד"ה מפני תקנת מריש דמצוה משוי לי' כל שבעה כבנין קבע: [מהר"ץ חיות]

שם ורבנן לטעמייהו כו' וסוכה שאולה היא כו'. לכאורה תמוה דהא מ"מ עובר על לא תגזול כמש"כ הרמב"ם ז"ל הל' גזילה ולכ"ע עובר על לאו דלא תחמוד דכתיב בהדיא בקרקעות והיינו בדאתי לידי' דוקא ומה לי גזולה ומה לי חמודה. וצ"ל דבאמת ודאי הקרקע גזולה היא אלא דלא איכפת לן בקרקע דכל פסולי סוכה הן רק בהסכך. [וראי' לזה שהרי מפורש בעזרא שעשו סוכות בחצרות בית ה' שאין בהן קנין כלל וגרעו משל שותפים שאין כח לשום אחד לאסור חלקו בנדר כמ"ש בנדרים פ' השותפין ותקשי לר' אליעזר] אלא דאי קרקע נגזלת הרי קנה בגזילתו גם הסכך. אבל אי אינה נגזלת לא קנה הסכך ולא עבר עליה כלל. ואין בסכך שום עבירה שהרי אם היתה הקרקע שלו והסכך של חבירו הי' יכול לישב בקרקע שלו וחבירו יטול סככו אם ירצה. א"כ בישיבתו זאת לא עביד מידי בסכך. ועי' בירושלמי פ' האורג דגם משום מהב"ע ליכא. ובמסכך ברה"ר סבר ר"א כהך תנא דקנסו גופן אטו שבחן בפ' המניח. והוי הסכך הפקר ולאו דידיה. ודו"ק: [ר' אלעזר משה הורוויץ]

שם כמושין כשרין וכו'. עיין שער הציון סימן תרמה אות ד':

שם ר"י אומר אף יבשין כשרין. כצ"ל וכ"ה ריש ע"ב [וכ"ה כאן בדפו"י]: [ר' שמחה מדעסוי]

רש"י ד"ה הושענא כו' לאוגדה להושענא בחג. עי' למטה ברש"י ד"ה אין אוגדין את הלולב כו': [ר' שמחה מדעסוי]

רש"י ד"ה מחלוקת הא דפסיל ר"א כגון שתקף את חבירו כו' וכל המחובר לקרקע הרי הוא כקרקע. נ"ב עיין בשו"ת פנים מאירות ח"ב תשובה קע"א שהניח דברי רש"י הללו בצ"ע והקשה בתרתי חדא דפרש"י דלא כהלכתא דקי"ל דתלוש ולבסוף חברו לא הוי כמחובר וכן בסוכה גופא עיין או"ח סימן תרכ"ט שנית דאפילו דלא הוי כמחובר ניחא דאי קרקע אינה נגזלת גם העצים אשר בתוכה אינם נגזלת והביא ראיה מהגוזל בתרא דף קי"ז ע"ב גבי הגוזל את הפרה ושטפה נהר דמוקי כגון שגזל שדה מחבירו והיתה פרה רבוצה בו עיין פרש"י שם ודברי רש"י הללו מצוה ליישב ולע"ג: [ריח"ל מייזליש]

רש"י ד"ה אבל גזל עצים כו' אלא בגוזל סוכה העשויה כו'. נ"ב ולר"ג דפוסל לעיל דכ"ג סוכה העשויה בראש העגלה ובראש הספינה מיירי ביכולה לעמוד ברוח מצויה דיש דמודה ר"ג א"נ בעושה סוכתו ע"ג בהמה ובא אחר וגזל הבהמה והסוכה ולר"ג ס"ל סוכה ע"ג בהמה כשירה ואע"ג דס"ל דירת קבע בעי' זה חשוב קבע דהא לעיל דכ"ג א' לא פסיל ר"י אלא מטעם דאינו ראוי לשבעה אבל מטעם קבע לא פסול ואע"ג דר"י ס"ל דירת קבע ש"מ דחשוב קבע ועי' לעיל דכ"א ב' בתוס' ד"ה שאין: [מלוא הרועים]

רש"י ד"ה צווחא להחזיר לה עצים עצמן. עי' בב"י א"ח סוף סימן תרל"ז: [גליון מהרש"א]

רש"י ד"ה לאבוה לאברהם אבינו ילידי ביתו שי"ח. נ"ב עי' נדרים ל"ב ע"א דאיכא מ"ד דאליעזר הוי ועי' מדרש ב"ר פמ"ג: [מהר"ץ חיות]

רש"י ד"ה לא מקשינן לא ניתן לדרוש מעצמן מי"ג מדות אלא ק"ו. נ"ב עי' תוס' כאן ובלא"ה קשה על רש"י דהרי היקש אינו מן י"ג מדות ולא נחשב במנין משום דהיקש הוי כמפורש בקרא עי' פסחים כ"א ע"א והאי מילף הוא הקישא הוא ועי' סנהדרין ע"ג ע"א אע"פ דאין עונשין מן הדין דכמפרש דמי ועונשין: [מהר"ץ חיות]

שם בא"ד אלא ק"ו. ברש"י גיטין מ"א כ' ד"ה דכ"ע גזירה שוה משמע דהיקש אדם דן מעצמו ועיין מל"מ פ"ב מקרבן פסח קרוב לתחלת הדבור: [גליון מהרש"א]

רש"י ד"ה אבל אתרוג דברי הכל בעי הדר ולא דריש לשון יוני כדרשת בן עזאי. נ"ב הנה בלי ספק דרשת בן עזאי אל תקרא הדר אלא אידור איננה רק אסמכתא עי' רמב"ם בהקדמתו לפי' המשנה דבלי ספק מימות יהושע עד עתה היו נוהגין בני ישראל לקחת בימי החג הלולב והאתרוג ולא היה מחלוקת בזה אבל חקרו דרכו לעשות רמז ע"ש וא"כ אע"ג דס"ל דרשא דא"ת הדר מ"מ אין מקרא יוצא מידי פשוטו דהדר ממש וצ"ע ועי' תוס' לקמן ע"ב ד"ה דבר הדר באילנו משנה לשנה ובפני יהושע שם: [מהר"ץ חיות]

תוס' ד"ה ור"י כו' אלא כל המדות אדם דן. נ"ב עי' חולין ד"כ ע"ב ואפילו למ"ד כבהמה לענין עקור לא להוי כבהמה משמע שם כדעת רש"י דאין אדם דן היקש מעצמו ע"ש [ברש"י] ודוק: [מלוא הרועים]

שם בא"ד אלא כל המדות אדם דן מעצמו חוץ מגז"ש וכו' והכא בסברא פליגי כו'. עיין במ"ל פ"ב דק"פ שכתב דלדינא אין נ"מ בין פרש"י ותוס' רק לר"י אבל לרבנן מודה רש"י דדרשי היקש מעצמן והשיג אמ"ש בה"ע דלרש"י באמת לא דרשינן וכ"כ גם בחי' ר"י אבן לב וה"ר ממ"ש רש"י בגיטין (מא) דדנין והיינו לרבנן ע"כ. אך ק"ל דבסנהדרין (עג) ובמנחות (פב ע"ב) פי' דא"ד. ודוחק לומר דאתיא כר"י דלא קי"ל כוותי'. ונראה דתליא בפלוגתא דר"מ ור"י בקידושין (מט) אי מדרש תורה הוא משנה כתורה שבע"פ או ככתב והיינו מה שנלמד מהיקשא וכה"ג בכלל זה והיינו מאי דדן מעצמו הוי בכתב אבל אי אמר דא"ד מעצמו הוי ע"פ כיון שצריך קבלה. וסברא זו כתב ג"כ מהרש"א גיטין (דף ס). ולפ"ז י"ל דר"י הכא לשיטתו בקידושין. וכן פלוגתא דר"א ור"י בגיטין י"ל דתליא בהכי לפי' מהרש"א שם וא"כ ר"י אזיל שם לשיטתו בקידושין דס"ל כר' יהודה והרא"ש שם פ' הלכה כן. ולפ"ז הדין עם ס' ה"ע דקי"ל דלא דרשי' מעצמן כיון דקיי"ל כר' יוחנן וכר' יהודה דזה מקרי משנה ותורה שבע"פ ואפשר דת"ק דר"י כאן מודה בזה דמעצמו א"ד היקשא והא דמקשי כאן לולב לאתרוג הוא משום דכך קבלו מרבן ור"י לא קבל וכה"ג מצינו דפליגי תנאי בגז"ש: [מצפה איתן]

תוס' ד"ה אין תימה כו'. נראה דאי בעי הדר בעינן שיהי' ההידור בגופו ומינו. כמו דלא מהני אם יצבע את האתרוג הירוק ככרתי: [ר' אלעזר משה הורוויץ]

דף לא ע"ב

גמ' מהו דתימא לייתי כי היכי שלא תשכח תורת אתרוג קמ"ל. בטורי אבן שלהי ר"ה הקשה דמכאן מוכח דהיכא דהמנין מעכב כמו הכא גבי ד' מינין שמעכבין זא"ז ליכא משום לאו דבל תגרע דאל"כ איך ס"ד דלייתי פריש או רמון במקום אתרוג משום דלא תשתכח תורת אתרוג הא עובר על לאו דבל תגרע. והא הוא נגד הא דאיתא בספרי דאם פיחת מד"מ שבלולב עובר משום בל תגרע ונדחק בזה. ונראה די"ל דתליא בפלוגתא דאביי ורבא בפ"ק דתמורה בכ"מ דאמר רחמנא לא תעביד ועביד אי מהני דלמ"ד דלא מהני הא דלקי משום דעבר על מימרא דרחמנא משמע דס"ל אע"ג דמפסל מה שעשה הוי חטא משום שעבר אמימרא (חטא משום שעבר אמימרא) (קידושין) וכ"מ בהדיא בתוס' [קידושין] (דמ"ו ע"ב) וא"כ לדידי' ודאי עובר על בל תגרע אף במינין שמעכבין זא"ז דנהי שהגרעון פוסל ומבטל המצוה מ"מ ל"ד להיכא שלא עשה המצוה כלל. ולאביי לא לקי אא"כ מהני. וי"ל דסוגיא דהכא אזלא אליבא דאביי והיא דספרי כרבא. ואין להקשות על אביי מהספרי דהא למאי דמסיק דבשינוי קונה קמיפלגי הוי פלוגתא דתנאי. ועי"ל ע"פ מה שהוכחתי במ"א דאי לית לי' ל"ש בל תגרע. ועפ"ז א"ש מה שהקשה בש"א ס"ס מ"א ע"ד רש"י מס"פ הקומץ: [מצפה איתן]

שם אתרוג "הישן". בדפוס הראשון הגירסא "היבש" וכ"ה באור זרוע. ולגירסא שלנו מוכח דאתרוג שהוא משנה שעברה ודאי יבש הוא וכמ"ש רבינו הגר"א באו"ח סימן תרמ"ח ס"ק ג'. ואין סברא לומר דר' יהודה פליג בזה אלא ש"מ דמכשיר אף ביבש ממש: [חילופי גירסאות]

שם לולב של ע"ז לא יטול ואם נטל כשר. עי' בתוס' ע"ז מ"ו א' ד"ה מי ובהר"ן שם: [גליון מהרש"א]

שם דכתותי מיכתת שיעוריה. עי' מג"א סי' תרמ"ט סק"ך: [גליון מהרש"א]

שם אבל נסדק כשר. נ"ב הנה לפי פי' הר"ן והתוס' והרא"ש לעיל דנקטם מיירי שנקטם העלה העליון כל שהוא א"כ מ"ש נסדק כשר היינו ג"כ שנסדק העלה א"כ מאי מקשה אברייתא סדוק די"ל דשם מיירי שבשדרה נסדק דהכי משמע לשון ברייתא לולב כפוף סדוק דבשביל סדיקת הראש במשהו לא יתכן לקרות לכללות הלולב סדוק וע"כ דמיירי דכל הלולב סדוק עד רובו ומהא ראי' לדעת הראב"ד דנקטם הוא ג"כ גוף השדרה ולזה כוון הראב"ד בהוכחתו משמעתין ובזה יוסתרו מ"ש הרא"ש שם לדחות ראייתו וע"ש ודו"ק דהרא"ש הבין דראייתו מדכפוף אינו על ראש העלה כמ"ש בתשובה דראש העלה אינו פוסל כפוף וע"כ כפוף היינו השדרה א"כ סדוק ג"כ השדרה וע"ז השיג הרא"ש דהא כדאיתא והא כדאיתא ולפמ"ש ממלת סדוק לבד מוכח הכי וא"ל דהרא"ש לשיטתי' דס"ל דמלת לולב קאי על העלין וא"כ הכא דקתני לולב סדוק היינו העלין אך דז"א חדא דאכתי י"ל סדוק היינו כל העלין ולא ראש העלין דהא לא תני סדוק ראשו ור"ה מיירי בנסדק ראשו דהיינו ראש העלין כפי' הרא"ש בנקטם ראשו ועוד דהא ע"כ להרא"ש כפוף לא קאי אעלין אלא אגוף השדרה וקרי לגוף השדרה לולב ולא לעלין א"כ סיפא דתני סדוק קאי ארישא דמיירי בגוף השדרה ומנ"ל להמקשה להקשות להוציא הברייתא מפשטא כיון דע"כ רישא מיירי בגוף השדרה מנ"ל להקשות מסיפא: [מלוא הרועים]

רש"י ד"ה באשרה דמשה שהצריכו הכתוב שריפה. עי' בתוס' יבמות ריש דף ק"ד דאף בע"ז שעבדו ישראל (לא שעבדו נכרי ע"ד ישראל) דטעון גניזה נמי שייך כתותי מכתת שעוריה: [גליון מהרש"א]

תוס' ד"ה הואיל וי"ל דה"מ בשנותן אותו חוץ לאגד לר"י. צ"ע שהרי לכ"ע אין האתרוג עמהן באגודה ומ"ש לר"י מלרבנן: [ר' אלעזר משה הורוויץ]

תוס' ד"ה הירוק וזהב דומה לצבע יאל"ה. עי' במדבר רבה יב, ז: [אפרקסתא דעניא]

תוס' ד"ה דבר ויש שם דרשות אחרות. נראה דלאיך דרשי ע"כ גם הידור בעו. דאלא"ה הו"ל למכתב תדיר או אידור עיי"ש. ומ"מ דריש לה אסימן המין. דמדלא קרא המין ע"כ סמיך אהני דרשי: [ר' אלעזר משה הורוויץ]

תוס' ד"ה באשרה בע"ז דישראל. נ"ב והיינו כעין אשרה דמשה כמו דאיתא בע"ז דף נג ע"ב: [ר' שמחה מדעסוי]

שם בא"ד וא"ת דעובד כוכבים נמי מדאגבי' קניה כדאמרינן כו'. לפי מה שכ' ביו"ד (סימן קמו) בבית יוסף בשם כמ"ג ובט"ז ע"ש דמן התורה מהני בטול אע"ג דזכה אלא אמרינן לא מהני בטול אפשר משו"ה כשר בדיעבד כיון דמן התורה מהני לה בטול ומשו"ה כתבו התוס' כדאמרינן פ' כ"ה (דף מג.) גזרינן דלמא מגבה לה והדר מבטל כיון דגם אם אגבה לא הוי אלא מדרבנן ואפשר כיון דמ"מ אינו ראוי לשם ממון מיקרי כתותי מכתת שעורי' אף מן התורה ועיין לקמן (דף לה:) לפי שאין בה דין ממון אע"ג דתרומת פירות אינו אלא מדרבנן מ"מ פריך אתרוג של תרומה טמאה ע"ש בסוגיא ואפשר דהתם בתרומה ביד כהן עסקינן דממנ"ה אם אינה תרומה אינו שלו ואם היא תרומה הרי היא טמאה ע"כ צ"ל הואיל וראוי להסיקו ועיין בשעה"מ: [פורת יוסף]

שם בא"ד וי"ל כגון שהגביה ע"מ שלא לקנות. עיין ביאור הלכה סימן תקפו סעי' ב' ד"ה והוא שלא נתכוין לזכות:

דף לב ע"א

גמ' אמר אביי דרכי'. עי' יבמות טו ע"א: [אפרקסתא דעניא]

שם ציני הר הברזל "כשרה". צ"ל כשרות וכן בכל הענין: [ר' יעקב עמדין]

שם פסולה. צ"ל פסולות וכן בריש ע"ב: [ר' יעקב עמדין]

רש"י ד"ה חרות עליו נושרים בימות הגשמים. ר"ל מתפרדים ומתרחקים מגוף השדרה וקרי ליה נושרים בב"י רס"י תרמ"ה: [גליון מהרש"א]

רש"י ד"ה אלא דעביד כך גדל הלולב. עי' בב"י סי' תרמ"ה עלה ש' ע"א ד"ה נסדק: [גליון מהרש"א]

רש"י ד"ה לאחריו. עיין כפו"ת שרש"י גורס בגמ' איפכא לא אמרן אלא לאחריו אבל לפניו ברייתיה הוא עיי"ש, ועיין ערל"נ שכתב לאולי אין כן שינויי גירסא רק טעות סופר או טעות הדפוס וד"ה מלפניו צ"ל קודם ד"ה לאחריו:

תוס' ד"ה באשרה ואפי' הכי משמע דלא יצא. נ"ב לע"ד י"ל דריש לקיש סבר מצות ליהנות ניתנו כרב יהודה בראש השנה: [ר' שמחה מדעסוי]

שם בא"ד ואע"ג דל"ד כ"ה כו' א"ל לחושבו דיחוי מחמת שאינו שלו. אבל יש לחלק בשל ע"ז אם מגביה בתורת קנין קודם ביטול כדין הגבהת יום ראשון. הרי הוא פוסלו לעולם ולא מהני ביטול אח"כ: [ר' אלעזר משה הורוויץ]

שם בא"ד בפרק כל הצלמים דשרי להדיוט. נ"ב וגבי שופר מיירי בבעל חי כ"כ לחם משנה פ"א מהל' שופר דין ג' בסד"ה שופר של עובד כוכבים כגון שהשתחוה לבהמה ובע"ח אינם נאסרים להדיוט: [ר' שמחה מדעסוי]

שם בא"ד הו"מ למיפשטא מדרבא כו'. נראה דאין ענין לדרבא. דרבא של ע"ז אמר והיינו משמשין דילה דל"ש בהו איסור נעבד אחר ביטול אפי' לגבוה כדמוכח בע"ז נ"א גבי אבני מזבח: [ר' אלעזר משה הורוויץ]

תוס' ד"ה קווץ ובערוך פי' ענין צמיתה. נ"ב שם בערוך מסיים וכבר פי' ענין הזה בערך כוץ ונראה דס"ל דכווץ וקווץ הכל אחד וה"כ נתחלף בקו"ף ואמנם ברב אלפס גרס כוץ קווץ וכו' ופי' הר"ן כווץ שעשוי קמטים קמטים וקווץ שיש בו קוצים ולפי גירסא זו כווץ וקווץ שני דברים הם וכפרש"י: [חשק שלמה]

תוס' ד"ה דרכיה רבא ל"ה שם כו'. אבל נ"ע דה"ל להגמ' לאתויי הכא דרבא כדרך הגמ' בהרבה מקומות. ונראה דטעמא דנאדי רבא מדאביי דאזיל לשיטתי' דס"ל לקמן ל"ז לקיחה ע"י ד"א שמה לקיחה ואפשר ליטול בדרך נועם. להכי מייתי הקרא שיש לנו לבחור המין שהוא בעצמו אמת ושלום. ובנ"ד הי' נ"ל דכופרא היינו ענף דקל שבו כמה כפות תמרים והי' מיושב הכתיב והקרי. ואמר שאין זה דרך נועם שתצוה התורה לקצוץ עץ פרי. ועי' בערוך ערך כפר: [ר' אלעזר משה הורוויץ]

תוס' ד"ה כפת בהאי כ"ע מודו דיש אם למסורת. ומיהו לקמן (דף מה ע"ב) ס"ל לרב הונא אליבא דריב"ב דיש אם למקרא דדריש כפות שנים א' ללולב וא' למזבח: [מצפה איתן]

דף לב ע"ב

גמ' תנא עץ עבות כשר. ר"ל דלמד"ד עבות

הגהות וחדושי הרש"ש

באה"ד [ואפי' לר"י דלא דריש סמוכין **אלא היכא דמוכח ומופנה** כו' מ"מ בהיקש מודה. משמע דמהיקש גמרינן אף שאינו מופנה וקי"ל דאין משיבין על ההיקש וקשה הא דפריך בר"ה (ה) ות"ק ור"ש תשלומין לעצרת מנ"ל ע"ש:

דף לא ע"ב רש"י ד"ה לולב של ע"ז א"נ שעבודתה בלולב כו' או לזרקו בה (כצ"ל). וק"ל דהא איתא בע"ז (נא) ע"ז שעובדין אותה במקל כו' זרק מקל לפניה חייב ואינה נאסרת ע"ש ובפרש"י ועוד אי הוה תקרובת הרי אין לו ביטול וכתותי מיכתת שיעורי' כמו אשרה דמשה. ועי' בתוס' וצ"ע: **תד"ה שיעור** (בסופו). עמש"כ בפ"א דמעשרות מ"ד בס"ד:

...דמוסיף על ענין ראשון לכן קרי להו היקשא וכה"ג בכריתות (כב ב):

דף לב ע"א גמרא תנ"ה כו' ואיכא דרמי כו'. עגה"ש ועי' לעיל (ט"ז) מה שהגהתי עליו: **רש"י ד"ה מלפניו.** כאן חסר איזו תיבות. ועי' בר"ן ורש"י שם הלשון בשלימות:

דף לב ע"ב גמרא ואימא זיתא כו' ואימא דולבא כו'. עמש"כ לעיל (יג) בס"ד: **שם ראבי"א ענף עץ עבות עץ שטעם עצו ופריו שוה.** נראה דדריש ענף כמו ענב בחילוף בומ"ף ומשום דל"ח כ"כ לאכילה (עמש"כ לקמן לה) לכן כתיב ענף: **שם ה"ד עבות אר"י והוא דקיימי תלתא תלתא טרפי בקינא.** עמש"כ במ"ר בראשית פס"ח אות ט' במ"ת ליישב הא דנוהגין לנאת בהדסי איטליא דאין להם תלתא טרפי בדרך נכון בס"ד: **רש"י ד"ה ענף עץ ושובכין על אפיהן.** לשון הר"ן על אביהן משמע דאם העלין נפרדים ואינן

הדפסה ברזולוצית מסך - להדפסה איכותית הדפס ישירות מן התכנה
תלמוד בבלי <עוז והדר> - ט סוכה תלמוד בבלי עמוד מס : 242 הודפס ע"י אוצר החכמה

לסימן המין אין עיכובא שיהי' הענף שלוקח עבות כמו שאין עיכוב למ"ד שעלו ופריו שוה שיהיו בו פירות וכן בלולב שיהיו מן עץ תמרים ובערבות מנחל [עי' לקמן ל"ד]. ולכן אין קפידא שיהיו ענפיו חופין עלו בהדס [אע"ג דבס' הבהיר סוף ס' בראשית פוסל אפשר דאיהו סובר דכולי' סימן המין מעבות ידעינן כדמשמע לישנא דת"ק דראב"י] אבל לראב"י עבות מעכב והכי קיי"ל: [ר' אלעזר משה הורוויץ]

שם ת"ר נשרו רוב עליו וכו'. עיין משנה ברורה סימן תרמו סעי' ח' ס"ק כ"ו:

רש"י ד"ה עבות ורוב הארוכין הדם שוטה הם. נ"ב סימן כל ארוך שוטה: [ר' יעקב עמדין]

תוס' ד"ה שדרו כו' ר"ח ור"א. נ"ב כדאיתא בחולין דף קמא סוף ע"א וריש ע"ב: [ר' שמחה מדעסוי]

תוס' ד"ה האמת וה"ט לה"מ למימר גבי מרור כו'. עמש"ל גבי כופרא. ולדעתי במרור בלא"ה ל"ש כיון שהתורה ריבתה מרורים הרבה ויכול ליקח מינים אחרים אלא שהוא רוצה במין זה: [ר' אלעזר משה הורוויץ]

דף לג ע"א

גמ' ועלתה כו' תמרה כשר. הלין קודס שיפתח דומה לתמרה. הרע"ב במסכת שביעית פ"ב מ"י: [גליון מהרש"א]

שם ורבנן ל"ל לקיחה לקיחה. דל"ל דילפי ולא לעיכובא כמו באזוב דלא אגדו כשר. דא"כ בעינן עכ"פ ראוי לאגידה וה"ל למיפסל בלקטן לאחר אגד ביו"ט. ול"ל דהי' ראוי ללקט וכמו לא פסגן באזוב דכשר משום דראוי לפסג. דהא הכא הכל מודים דקמי מיעוט פסול הוא. ולא מהני ראוי למיעוט וא"כ לא הי' ראוי מעולם באגידה בהכשר. ועי' בירושלמי ריש יומא: [ר' אלעזר משה הורוויץ]

שם אר"ח ב' או ג' מקומות הוי מנומר. עיין שער הציון סימן תרמו סעי' ב' אות ד':

רש"י ד"ה יש דחוי אצל מצות כו' משנשחטה. נ"ב עיין יומא דף סד ע"א וע"ב ומשמע מלשון רש"י דס"ל כרב דאמר בע"א אין נדחין וכן פסק רמב"ס: [ר' שמחה מדעסוי]

רש"י ד"ה לא אמרינן אלא פסלינן שמא יש "דחוי. כתנאי. יש דחוי" או אין דחוי. כצ"ל וכ"ה בדפוס ישן ובספרים שלנו נשמט מן יש דחוי עד יש דחוי: [חילופי גירסאות]

רש"י ד"ה ולולב מסוכה דאי לאו דקדש היום אכתי לא חל עליה זמן מצוה. עיין ביאור הלכה סימן תקפו סעי' ג' ד"ה אלא בנתבטל מערב יו"ט:

תוס' ד"ה נקטם דשאני התם דבידו ללקט. עי' לח"מ פ"ד מקרבן פסח סוף ה"ד: [גליון מהרש"א]

שם בא"ד הומ"ל דמ"ד התם א"ד כו'. אלא משום דבעי לקיומי דר"פ ס"ל אין דיחוי: [ר' אלעזר משה הורוויץ]

שם בא"ד אבל הכא דאין בידו לתקן. עי' בהר"ן שכ' אע"ג דגבי ענבים מסקי' דדחוי מעיקרא לא הוי דיחוי לא פשטינן מיניה בעלתה בו תמרה דש"ה דבידו לתקן דאף דאין ממעטו ביום טוב מ"מ בידו הוא ועי' בב"י סימן תרמ"ו סוף סי' כתב מאחר דאי משכח הושענא אחרינא רשאי ללקטן לאכילה בידו לתקן חשיב ועי' ט"ז סימן תרמ"ו סק"ו ד"ה ומ"ש השיג דא"כ יהיה שוב מכוין לתקן מנא ועי' מג"א סק"ג: [גליון מהרש"א]

דף לג ע"ב

גמ' אילימא מקמיה דלאגדיה פשיטא. נ"ב קשה לי דלמא אשמעינן דמיעטן כשר אף בשנים ושלשה מקומות דלא דמי לחזזית עיין תוס' ד"ה שנים ול"ע: [רש"ש טויבש]

שם דחוי מעיקרא לא הוי דחוי. דההוא הוי כאילו לא בא לעולם עד עכשיו. הר"ן: [גליון מהרש"א]

שם דחוי מעיקרא לא הוי דחוי. עי' לח"מ פט"ו ה"ד ממעשה הקרבנות: [גליון מהרש"א]

שם הא עבר ולקטן מאי כשר. עי' רש"י פסחים דף ל"ה ריש ע"ב ובשעה"מ הל' לולב פ"ז הלכה ה' עלה פ"ב ד"א ע"ב למה לא מקרי מצוה הבאה בעבירה: [גליון מהרש"א]

שם הא עבר ולקטן מאי כשר. ל"ע דדילמא כשלקטן בלילה ואולי גם אז הוי כמו זמנו לענין דיחוי דקיי"ל לילה לאו מחו"ז: [ר' אלעזר משה הורוויץ]

שם אבל נראה ונדחה חוזר ונראה לא תפשוט. עיין ביאור הלכה סימן תרמו סעי' ו' ד"ה עבר וליקטן וכו':

שם והא קא מתקן מנא. עי' מג"א סי' שכ"ג ס"ק י"ד: [גליון מהרש"א]

שם דבר שאין מתכוין מותר. שבת מ"א ב' וש"נ אך נשמט דכאן ודב"ק קי"ג א': [חילופי גירסאות]

שם מודה ר"ש בפסיק רישיה. עי' מג"א סי' שי"ד סק"ה מ"ש בשם תה"ד ועי' שעה"מ הל' שבת פרק כ"ה הלכה כ"ד עלה י"א ריש ע"ד: [גליון מהרש"א]

שם מודה ר"ש בפ"ר ולא ימות. עי' שו"ת כתב סופר חאו"ח סי' סד: [אפרקסתא דעניא]

שם הבמ"ע דא"ל הושענא אחריתי. ומ"מ את זו אגד והכין להושענא. דאל"ה פשיטא דשרי גם לרבנן אלא דאסר משום שהקצהו למצותו ור' אלעזר בר"ש לטעמי' בפ' כירה דשרי אפי' שמן שבנר עיי"ש: [ר' אלעזר משה הורוויץ]

רש"י ד"ה הכי גרסינן עד שיקדש עליו היום וכו'. עיין ביאור הלכה סימן תקפו סעי' ג' ד"ה אלא בנתבטל מערב יו"ט:

רש"י ד"ה לא צריכא דאית ליה הלכך אין כאן תקון. נ"ב יעוין במ"מ פי"ב מהלכות שבת דין ב' ד"ה אבל מכבה גחלת: [ר' ברוך פרענקיל תאומים]

רש"י ד"ה ערבה ללולב דלכם אכולהו קאי. נ"ב כוונתו דלא תימא דקאי גם אהושענא דמקדש ולהושענא דגבולין דנקטינן בהושענא רבה משום מנהג נביאים משום דבהא לא פסלה משום גזל דאיהו לשיטתו דלא ס"ל משום מה"ב מדפירש בר"פ לולב הגזול משום לכם. והיינו דוקא ביו"ט ראשון ולא בשני משום מתוך שילא בשאול יצא בגזול וכדריב"נ א"כ בהושענא דמקדש ובגבולין דלא כתיב לכם ויצא בשאול יצא בגזול ומה"ט לא כתב רש"י לעיל במתני' גבי הדס הגזול דקאי על לולב משום דשם אין לדון על ד"א כנ"ל נכון. ומ"ש הכפ"ת בזה לא נהיר דאי משום דערבה הוי מידי דלא קפדי ביה אינשי לא הוי גזל במקדש וגבולין. גם גבי לולב אין מהראוי לפוסלו משום לכם דלכם הוי עיין אה"ע סי' כ"ח סי"ז קידשה בדבר שאין בעה"ב מקפיד ה"ז מקודשת ועיין בנו"ב מהד"ק סימן נ"א לדבר שאינו מקפיד הוי כהפקר ובהפקר בנתכוין לזכות הוי ודאי לכם. ומכ"ש לפמ"ש בא"מ שם דהוי מתורת מתנה עי"ש הא מתנה הוי לכם ומכ"ש בדבר שי"ל ניחא לי' לאינש למיעבד מצוה בממונו דהוי לכם. ע"כ העיקר בכוונת רש"י כמ"ש ודו"ק: [רש"ש טויבש]

רש"י ד"ה ושל הרים ערבה של הרים ולא צפצפה. ול"ע דמה בעי בזה, ואפשר משום דאמר בדף הסמוך שצפצפה גדילה בין ההרים, ודו"ק (מראה אש):

תוס' ד"ה לעולם ולא יתכן כלל. נ"ב לדעתי ילדק הגירסא לנכון. דלענין תולמ"ה מהני דיחזיר ויאגדו. ולא קשה פשיטא דאשמעינן דלא הוי דחוי והזמנה בעלמא לאו כלום הוא. דאי הוי דחוי לא היה מועיל מה שיאגדנו. ובזה יש להקהות במ"ש רש"י ד"ה אלא דלא נקיט רק לענין תולמ"ה ודו"ק: [רש"ש טויבש]

שם בא"ד א"כ מיפסלא כו'. נ"ב ולפי מ"ש רש"י ד"ה אלא בתר כו' דכבר אסיק המקשן אדעתיה דלולב מסוכה לא ילפינן ניחא: [ר' שמחה מדעסוי]

תוס' ד"ה מודה כו' ליכא אלא איסורא בעלמא. נ"ב כדאיתא ביומא דף לד ע"ב כ"כ תוס' בשבת דף לה ע"א בד"ה המכבד: [ר' שמחה מדעסוי]

שם בא"ד וכן הא דמשני הכא. עי' בהר"ן סוף פ' ח' שרצים ד"ה ואין אלו ראיות עי' פ' הבונה קג א' תד"ה לא צריכא: [גליון מהרש"א]

שם בא"ד הכא שרי משום מצוה. צ"ע היכי שייך למשרי משום מצוה ולא יכון למצוה: [ר' אלעזר משה הורוויץ]

שם בא"ד. ניין רי"פ לעיין בתוס' שבת (דף מא ע"ב). ועיין עוד בתוס' שבת (דף קג ע"א): [מצפה איתן]

דף לד ע"א

גמ' בחילפא גילא. חילפא הוא ערבה אחר שנשתנה שמה וגילא הוא ע"ש שפגימותיה הולכין בעיגול לגד ראשה: [ר' אלעזר משה הורוויץ]

שם האי חילפא גילא כשר וכו'. עיין משנה ברורה סימן תרמז סעי' א' ס"ק ו' ובשער הציון אות ה':

שם פשיטא. ר"ל שהרי רואין אנחנו שגדילה על הנחל: [ר' אלעזר משה הורוויץ]

שם הני ג' מילי אשתני שמייהו מכי חרב כו'. נ"ב עמ"ש בס"ד פב"מ: [ר' יעקב עמדין]

רש"י ד"ה מאי קרא כו' דנרביי' מערבי מ"מ. היינו לשיטתי' דלכתחילה פסול. אבל להמכשירין לכתחילה ל"ש להכשיר הכל. ונ"ל דפריך ממאי דבמין תלי דילמא בגדילה על הנחל מאיזה מין אפי' צפצפה: [ר' אלעזר משה הורוויץ]

רש"י ד"ה א"ר אבהו ולאו לפרושי כו'. לפי"ז הו"ל לאתויי דר' אבהו רק לבסוף בתר איכא דמתניי': [ר' אלעזר משה הורוויץ]

רש"י ד"ה ה"ג וכו' ולא "גרסינן" (דפו"ר) ומשבחות לה: כאן נ"ל נקודתיים ואח"כ מתחיל דיבור חדש חילפא גילא. כאן נ"ל נקודה. ורש"י מפרש מין וכו', (דק"ס וכן משמע בב"י סימן תרמ"ז עיי"ש):

תוס' ד"ה ואחת אימא אף בגבולין כו'. נראה דלהכי אהני היקשא דכשם שלולב אחד כו' כרע"ק לקמן במשנה. וה"ה למ"ד כפות שתים אחת ללולב כו': [ר' אלעזר משה הורוויץ]

תוס' ד"ה ורבנן לקמן כו' כדמוכח לקמן. נ"ב בע"ב: [ר' שמחה מדעסוי]

שם בא"ד ולפ"ז צריך ליזהר כו'. אבל למאן דמכשר ס"ל דאפי' לכתחלה דלא כפירש"י לעיל. וי"ל ראי' לזה מדתני לה במתניתין בהדי שנשרו מקצת עליה דמוכח לקמן לז ב דאפי' לכתחילה: [ר' אלעזר משה הורוויץ]

שם בא"ד ומר דר"ל הכי. אבל משנתנו מוכחא להיפך דתנן סתמא של בעל כשירה. ובתר הכי מייתי מיד פלוגתא דמיניא אלמא דלא תליא בהכי. ונראה דסברא כברייתא דלקמן דמפרשי לה ר"ז ור"א דנחל היינו סימן המין כדמוכחי קראי וכל שהוא לסימן המין א"ל להיות באותה שלוקח למצוה כמש"כ לעיל סוף ד' ל"ב ב' עיי"ש: [ר' אלעזר משה הורוויץ]

תוס' ד"ה בה"כ. ועוד אפשר לומר לענין קורט דם דבהמסס טרפה אפי' בלא קורט דם שאין מחזיקין דם בבני מעים. משא"כ בבה"כ שהוא סוף הכרם כשי' ר"ת ז"ל בחולין שם: [ר' אלעזר משה הורוויץ]

דף לד ע"ב

מתני' אפילו שלשתן קטומים. להרז"ה נקטם לחוד וקטומים לחוד עי' בהר"ן רמ"ח א: [גליון מהרש"א]

הגהות וחדושי הרש"ש

שוכבין על הקנה אינו בדין והעולם אינם נזהרין בזה ול"ע: **תד"ה האמת וה"ט לא הוי מ"ל** גבי מרור שיכול לכותשו. מזה משמע דלא כהגאון מליסא בהקדמת ס' מע"נ שאוסר לשחוק הקריין למרור:

דף לג ע"א **רש"י ד"ה לא אמרינן.** או אין דיחוי. ר"ל דאס אין לו הדס אחר יטול זה דדילמא אין דיחוי עי' לקמן (ס"ד לו): **רש"י ד"ה לולב א"צ אגד** וד"ה ולולב וד"ה **בשעת דיחוי** כולם דבור אחד: **תד"ה נקטם וכ"ת הא אסקינן גבי אשחור כו'.** כצ"ל: **בא"ד כדפי' לעיל.** הוא בדף ל"ב בסד"ה באסרה:

דף לג ע"ב **גמרא אילימא דאשחור מאתמול דיחוי מעיקרא הוא כו' אלא לאו דאשחור בי"ט כו'.** מלשון זה משמע לכאורה דדיחוי מעיקרא גרע טפי מנראה ונדחה ובאמת הוא איפכא וכדמסיק: **רש"י ד"ה הא מעטינהו ביו"ט ואע"ג דנאגד כבר כו'.** לכאורה אפי' לא אגדינהו נמי כיון דמטא זמן מצוה כמש"כ לעיל (בע"א) ואי לא נריך אגד איצטריך למינקט בי"ט כו'. וי"ל דהכא פי' למ"ד דצריך אגד דאי לא אגדינהו לא קבע לי' זמן מצוה כמו קרבן טרס שהוקדש עי' יומא (סד) ובתוס': **רש"י ד"ה תפשוט והוה בקרבן שהוקדש כו'.** לכאורה הכי הל"ל והוה כולדות קדשים או כבכור שתחלתו מא"ז כו'. אבל מה שהי' מא"ז בעודו חולין זה לא מיקרי דחוי כמו לולב קודם יו"ט. ועי' ביומא שם ובתד"ה התם: **רש"י ד"ה והא מודה ר"ש.** כי עביד נמי חריץ דהוי מלאכה גמורה. צ"ע דעשיית חריץ ע"י גרירה אינה מלאכה גמורה כדמוכח להדיא בשבת (מו ב) וכה"ג השיגוהו התוס' ביומא (לד ב). [ומצאתי לשעה"מ בפכ"ה מהלכות שבת הל' כ"ה שהעתיק דברי רש"י הללו בלי ג"ת אלו "דהוי מלאכה גמורה" ולא עוד אלא שמביא מדבריו ראיה דפסיק רישא אסור אפי' בדרבנן ע"ש. ואגב ראיתי בדבריו דפשיטא ליה דתיקון כלי בהמעטת ענביו אינו אלא מדרבנן ותמה על מוהרמב"ח שכתב דהוי מדאורייתא ע"ש. ונעלם מכ"ת המרדכי בר"פ שכ' ג"כ דאיסור דאורייתא הוא]: **רש"י ד"ה ל"צ דא"ל הושענא. הלכך אין כאן** תיקון כלי. נ"ל דלפ"ז תו ל"נ למימר דס"ל כאבוה דאפי' לר"י מותר כיון דלא עביד ול"מ דלדידיה לא הוי כלי ות"ק דאוסר ס"ל דמ"מ הוי כלי למאן דצריך לה ואפי' לר"ש אסור דהוה פס"ר ולכן הלכה כת"ק בזה הואיל דלא תליא בדין דבר שא"מ וכ"ל דזהו דעת הרי"ף והרא"ש והטור שסתמו דבריהם דאין ממעטין ביו"ט דמשמע דאפי' לוקטן לאכילה ואית ליה אחריתא אבל הרמב"ס פסק כראב"ש משמע דמפרש דגם עתה לא הדר ביה מהא דס"ל כאבוה וכ"מ מדל"ק אלא דבזה דלא נצרך לי' עכשיו מועיל דלא הוה פס"ר אבל מ"מ שמא יצטרך ליה לכן לר"י אסור וכ"פ אחריו השו"ע ול"ע לדינא [ועי' בשבת קג תוד"ה ל"ל וביומא (לה) ד"ה הני מילי ובכתובות (ו) ד"ה האי]: **תד"ה לעולם (בסופו) כדאמרי' לעיל.** הוא בהיפוך הדף והמרשים הרחיק הה"ד: **גמרא של בעל ושל הרים מנין כו'** נ"ל משום דנחל שני מובנים לו א' נהר ב' עמק (ובנחל איתן יש פלוגתת רש"י ורמב"ס עתוי"ט פ"ט דסוטה מ"ה) ולכן אמר כאן בעל והרים שהם נגד שני המובנים ותנא דמתניתין דלא נקט אלא של בעל משום דס"ל דנחל פי' כאן נהר: **רש"י ד"ה ערבי נחל ומיהו של בעל כשרה כו' ערבי ל"ר.** ק"ק א"כ לירבי נמי שאינו מסוך כנחל וליתכשר לפלפה. ועי' ברא"ש ולקמן בפרש"י ד"ה מאי קראה:

דף לד ע"א **גמרא פרט לצפצפה הגדילה בין ההרים.** פי' שאין דרכה ליגדל על מים וע"ז אמר מ"ק קא על מ"ר כו' דמשמע דהיא אינה גדילה על מים רבים ורש"י פי' בע"א: **רש"י ד"ה עשר נטיעות אלו ג' נשאלו כו'.** עי' מו"ק (ד) בתד"ה אלא אר"א דלמשה גופיה נאמרו אלו יחד: **בא"ד נאמר למשה שיונקות בב"ם כולה ומותר לחרוש את כולה.** כצ"ל והנה לפירושו נאמרו ב"ד למשה: א) דלנטיעות מותר לחרוש עד ר"ה. ב) שיעור יניקתן. ולעד"נ דשיעור יניקתם קים להו לרבנן (עי' ר"ה יג) וכמו בזקנים דקי"ל בעלמן שיעור יניקתם דהרי בהם לא נאמרה הלכה ומה שאומר י' נטיעות הל"מ ל"ד אלא דהלכה ל"נ רק דלנטיעות מותר לחרוש כדי נרכן עד ר"ה והם קי"ל דב"ם הוא כדי לורך ע"נ וכה"ג כתבו התוס' בשבועות (יג) ד"ה אסם: **בסה"ד ואם אינם שלש כו'.** לפי חשבון בפ"א דשביעית מוכח דבזקנים א"ל שיהיו מפוזרים בערך אחד בתוך הב"ם רק שיהיה ביניהם כדי שיעבור הבקר בכליו ולכן אם אינם ג' ל"ש לפי חשבון אלא כמלא אורה וסלו דוק שם. וכ"כ בעלמו בב"ב (ס"ד כו). ועמש"כ שם: **רש"י ד"ה ואיכא דמתני האי קרא כו'.** כצ"ל: **רש"י ד"ה פתורתא לקרות גדולה כו'.** כצ"ל:

דף לד ע"ב **גמרא ענף עץ עבות ג'.** עפרש"י ותוס'. ולעניותי נראה דדרים עבות ג"כ

[כח: - כט. - כט:]

תשבו שבעת ימים (שם) אין תשבו אלא כעין תדורו מכאן אמרו היו לו כלים נאים(א) מעלן לסוכה אוכל ושותה בסוכה ומשנן בסוכה והני מילי א למגרם אבל לעיוני בסברא לבר ממטללתא: [כט.] אמר רבא(ב) ב מאני משתיא במטללתא מאני מיכלא בר ממטללתא שרגא אמרי לה במטללתא ואמרי לה לבר ממטללתא ולא פליגי ג הא בסוכה גדולה הא בסוכה קטנה: ירדו גשמים מאימתי מותר לפנות משתסרח המקפה: תנא ד משתסרח מקפה ב של גריסין. אביי הוה יתיב במטללתא קמיה דרב יוסף נשב זיקא וקא מייתי ציבתא אמר להו רב יוסף פנו לי מאני אמר ליה אביי והא אנן משתסרח המקפה תנן א"ל יג: לדידי כיון דאנינא דעתאי(ג) כמי שתסרח המקפה דומה לי: ת"ר ה היה אוכל בסוכה וירדו גשמים וירד אין מטריחין אותו לעלות עד שיגמור סעודתו ו היה ישן בסוכה וירדו גשמים וירד אין מטריחין אותו לעלות ז עד שיאור(ד) משיעלה עמוד השחר: משלו בו משל למה הדבר דומה וכו': איבעיא להו מי שפך למי תא שמע דתניא ח ושפך לו רבו קיתון על פניו כלומר אי אפשי בשימושך:

סליקו להו הישן

אלף כב [כט:] **לולב** ג ט הגזול ד ו והיבש ה פסול

דגרגושתא (כו.) ובריית' נמי דנקט היה אוכל בסוכה וירדו גשמים לרבותא נקטיה דאע"ג דכבר היה אוכל והתחיל במצוה כיון שירד אין מטריחין אותו לעלות וכ"ש אם התחיל לאכול חוץ לסוכה מחמת הגשמים ופסקו שאין מטריחין עד שיגמור סעודתו זהו דעתי אבל למעשה איני סומך על סברתי אחר שאין בזה ראיה ברורה:

נר מצוה

גמ' ה"מ במגרס אבל בעיוני בסברא לבר ממטללתא. בגמ' הכי איתא לא קשיא הא במגרס הא בעיוני. ופרש"י ז"ל (ה) שלא כדברי הרי"ף ז"ל דעיוני דאית ביה טירחא בר ממטללתא משום דמצטער הוא ומצטער פטור מן הסוכה (כה:) והאויר יפה לו להרחיב דעתו ואית דאמרי איפכא דעיוני היינו קבע ובעי סוכה. ולחומרא עביד כתרוייהו כל היכא דלא מטריד אבל אי מטריד הוה ליה מצטער ופטור מן הסוכה:

[כט.] **אמר** רבא מאני מיכלא לבר ממטללתא מאני משתיא במטללתא. יש שפירשו (ו במתניתין) דומיא דמגרס ועיוני והכי קאמר מאני מיכלא מצי לאנוחינהו בר ממטללתא אבל מאני משתיא במטללתא דוקא. ואחרים פירשו דמאני מיכלא אינו רשאי להניחם בסוכה אבל מאני משתיא רשאי וכן נראה מדברי הרב אלפסי ז"ל שכתב בפרק לולב וערבה (סי' אלף סב) בענין פסול סוכה ביו"ט האחרון דפסיל לה במאני מיכלא דמעייל בגווה ולרב אלפסי ז"ל(ז) מאני מיכלא כגון קדרות ואגני דלישה דתשבו כעין תדורו (כו.) והני לאו אורחייהו לאנוחינהו בבית דירה:

שרגא אמרי לה במטללתא ואמרי לה בר ממטללתא. שרגא לא הוי דומיא דמאני מיכלא דבמאני מיכלא כי אמרינן בהו בר ממטללתא היינו בשעה שאין משתמש בהן דבשעת סעודה ודאי אוכל בקערה בסוכה אבל שרגא אפילו בעודו דולק ומשתמש לאורו אסור להניחו בסוכה. והכי מוכח לקמן בפ' לולב וערבה (מח.) דתנן גבי שביעי של חג גמר מלאכול לא יתיר את סוכתו אבל מוריד הוא את כליו מן המנחה ולמעלה ואמרינן בגמ' אין לו מקום להוריד כליו כלומר שצריך לאכול בה ביו"ט האחרון של חג היכי עביד שיהא כמוכיח שאינו כמוסיף על המצוה לעשות סוכה שמונה ימים ואמרינן דמדליק בה את הנר ומדאסיר ליה היכירא בשעת הדלקה אלמא בחג אסור להניחו שם בעודו דולק והיינו טעמא משום (ז) דמוקמינן ליה בסוכה קטנה איכא למיחש שמא תשרף סוכתו ותדע לך דהדלקה דוקא מדנקט מדליק בה את הנר ולא נקט ומעייל בה את הנר כי היכי דנקיט מעייל בה מאני מיכלא:

מקפה של גריסין. שממהרת להתקלקל: ציבתא. קיסמין של סכך היה משיר על המאכל: רב יוסף מאניני הדעת היה דתניא בפסחים (קיג:) שלשה חייהן אינן חיים הרחמנים והרתחנים ואניני הדעת אמר רב יוסף וכלהו איתנהו יג: בי. אניני הדעת שאינו יכול לסבול דבר מאוס:

היה אוכל בסוכה וירדו גשמים. וירד מן הסוכה לגמור סעודתו בביתו ומשישב לו פסקו גשמים אין מטריחין לו להפסיק ולעלות עד שיגמור: עד שיאור משיעלה עמוד השחר. יש שגורס עד שיעור משיעלה עמוד השחר. כלומר דתרתי בעינן שיהא נעור אחר שיעלה עמוד השחר אבל נעור בתחלה אין מטריחין אותו לעלות וכן נמי אם עלה עמוד השחר ולא נעור אין מקילין אותו. אבל הגאונים ז"ל (בה"ג עמ' קלט) גורסים עד שיאור משיעלה עמוד השחר כלומר שלא תאמר דעד שיאור היינו באור היום דליתא אלא משיעלה עמוד השחר אבל קודם לכן אע"פ שנעור אין מטריחין אותו לעלות. ואומרים אף לפי גרסא זו שאם לא ניעור אין מטריחין אותו לעלות אף משיעלה עמוד השחר עד שיגמור שינתו ולא גרע מסעודה דאמרינן בה עד שיגמור סעודתו. ותוכך אני בזה לפי גירסא זו דסעודה אין לה זמן ידוע אבל שינה אפשר שכיון שזמנה אינו אלא בלילה כל שעלה עמוד השחר הוי כגמר לגבי סעודה ומיהו אם תקפתו שינה משמע ודאי דפטור משום מצטער:

מי שפך למי. עבד לרבו והכי קאמר משל לעבד שהיה עושה לרבו עבודות שאינו מקובל (ח וכל) שאינו עודו כהוגן כך בידוע שאין ישראל עודין אותו כשורה או דילמא הכי קאמר ושפך לו רבו קיתון על פניו לומר לא מלפני דאי אפשי בשמושך וירידת הגשמים הוא שפיכת הקיתון ומ"מ סימן קללה הוא ומיהו פירושא דמתני' איבעיא לן שפיכת הקיתון מאי היא ישיבת הסוכה או ירידת הגשמים:

סליקו להו הישן

[כט:] **לולב.** כף תמרים והדר תני הדס וערבה באפי נפשייהו: גזול. פסול דכתיב (ויקרא כג, מ) ולקחתם לכם משלכם אי נמי משום מצוה הבאה בעבירה כדמפרש לקמן (ל.): יבש. דכתיב (שם) באתרוג פרי עץ הדר ויבש לאו הדר הוא

ומשנן בסוכה. למגרס: דקרי ומתני. לקרא מקרא שבכתובים ולשנות משניות הערוכות ושנויות וסגורות בפיו: בר ממטללתא. תלמוד שיש בו טורח לשנות וכן שמעתתא דאמוראי שאינן באות אלא מכלל דקדוק שהן למדין מתוך דברי משנה דמדמי מילתא למילתא בר ממטללתא אם ירצה דמצטער הוא ופטור מן הסוכה והאויר יפה להרחיב דעתו: של גריסין. ממהרת להתקלקל ממעט גשמים(ט): ציבתא. קסמים של סכך משיר על המאכל ורב יוסף מאניני הדעת הוה כדתניא בפסחים (קיג:) שלשה חייהן אינם חיים הרחמנים והרגזנין ואניני הדעת אמר רב יוסף כולהו איתנהו בדידי. אניני הדעת כלומר שאינו יכול לסבול דבר מאוס: וירד. מן הסוכה לגמור סעודתו בביתו ומשישב פסקו גשמים אין מטריחין אותו להפסיק ולעלות עד שיגמור: עד שיעור משיעלה עמוד השחר. ולאפוקי אם הקיץ משנתו בלילה אין מטריחין אותו ואם עלה עמוד השחר ולא ניעור אין מקילין אותו: מי שפך למי. עבד לרבו וה"ק משל לעבד שהיה עושה לרבו עבודות שאינו מקובל שאין עודו כהוגן כך בידוע שאין ישראל עודין אותו כשורה או דלמא ה"ק ושפך לו רבו קיתון של מים על פניו לומר לא מלפני דאי איפשי בשימושך וירידת הגשמים הוא שפיכת הקיתון ומ"מ סימן קללה הוא ומיהו פי' דמתני' מיבעיא שפיכת הקיתון מאי היא ישיבת הסוכה או ירידת גשמים תא שמע וכו':

סליקו להו הישן

לולב הגזול. לולב כף תמרים והדס וערבה תני באנפי נפשייהו: גזול. פסול שנאמר ולקחתם לכם משלכם: יבש. בעינן מצוה מהודרת כדכתיב (שמות טו, ב) ואנוהו:

שיטת ריב"ב

גמ' אבל לעיוני בסברא לבר ממטללתא. וכ"כ הרב רבי משה ז"ל (רמב"ם פ"ו ה"ט) והרב רבי יצחק בן גיאות ז"ל כתב מקרא ומשנה ועיוני בסברא דצריך קבע בסוכה אבל לארהוטי לישנא דגמ' חוץ לסוכה ונראין דבריו: מאני משתיא במטללתא. שכן דרכו של אדם להכניסן בדירתו: מאני מיכלא בר ממטללתא. כי בנוהג שבעולם שיש לכל אדם מקום מוקצה לכלי מאכלו חוץ מדירתו: חצבא. חבית: שחיל. כוס קטן שעשוי למלאות מן החבית: בסוכה קטנה. שרגא לבר ממטללתא. משום דממעט לשיעורא דסוכה: **פיסקא** ירדו גשמים וכו': גמ' מקפה. רוטב של גריסין שהיא ממהרת להתקלקל: ה"ג אין מטריחין אותו לעלות עד שיעור משיעלה עמוד השחר. דאם ניעור קודם עמוד השחר אין מטריחין אותו ואם עלה עמוד השחר ולא ניעור אין מטריחין אותו מידי דהוה אאוכל בסוכה וירדו גשמים וירד שאין מטריחין אותו עד שיגמור סעודתו: **פיסקא** משלו משל וכו': גמ' מי שפך למי. שיש לפרש המשל שהעבד הוא ששפך לרב ומשל למה הדבר דומה דקאמרינן לאו אירידת גשמים קאי אלא איציאת סוכה קאי ופירוש המשל כן הוא כמו שהעבד בשעה שהוא מוזג לפני רבו אירע לו אונס בעבודת מזיגתו נשפך לרבו קיתון על פניו כך זה בעבודת מצותו בזה את רבו מתוך אונס הגשמים והניח הסוכה בתוך אכילתו ויצא ומשום דאיכא לפרושי הכי ואיכא לפרושי כדפריש בגמ' איבעיא לן מי שפך למי: **סליק פירקא**

לולב הגזול והיבש פסול. גזול דכתיב ולקחתם לכם משלכם. **יבש.** דכתיב פרי עץ הדר אי זהו עץ שטעם עצו ופריו שוה

המאור הקטן

[כט.] **והא דתניא היה ישן בסוכה וירדו גשמים אין מטריחין אותו לעלות עד שיעור משיעלה עמוד השחר.** מצאתי כתוב בהלכות עד שיאור באל"ף ואנן לא גרסינן אלא עד שיעור בעי"ן ונקיטינן מינה שאם ניעור בעוד לילה אין מטריחין אותו לעלות עד שיעלה עמוד השחר ואין צריך לומר אם עלה עמוד השחר ועדיין לא ניעור שאין מעוררין אותו עד שיגמור שינתו והא לא איבעיא לן מידי דהוה אאוכל בסוכה וירדו גשמים וירד שאין מטריחין אותו לעלות עד שיגמור סעודתו:

מלחמת ה'

ועוד: והא דתניא היה ישן בסוכה כו' ואנן לא גרסינן אלא עד שיעור בעי"ן: **אמר הכותב:** אבל כל הגאונים זכרונם לברכה גורסים שיאור באל"ף וכן כתוב בהלכות ראשונות לרב שמעון קיארא (בעל הלכות גדולות עמ' קלט) ובפירושה של ר"ח ובהלכות רב יצחק בן גיאות ז"ל:

א מיי' פ"ו מהלכות סוכה הלכה ט טוש"ע או"ח סימן תרלט סעיף ד:
ב ג מיי' שם פ"ו הלכה ה טוש"ע או"ח סימן תרלט סעיף א:
ד מיי' שם פ"ו הלכה ו טוש"ע או"ח סימן תרלט סעיף ה:
ה מיי' שם פ"ו הלכה ו טוש"ע או"ח סימן תרלט סעיף ו:
ו ז ח מיי' שם פ"ו הלכה ו טוש"ע או"ח סימן תרלט סעיף ז ובהג"ה:
ט מיי' פ"ח מהלכות לולב הלכה א סמג עשין מד טוש"ע או"ח סימן תרמט סעיף א:
י *מיי' שם פ"ח הלכה א סמג שם טוש"ע או"ח סימן תרמה סעיף ה:

הגהות וציונים

מהב"ח ושאר מפרשים

(א) תי' נאים ליתא (כ"י נ"י): **(ב)** רבה (כ"י נ"י): **(ג)** תי' כיון דאנינא דעתאי ליתא (כ"י נ"י): **(ד)** כ"ה בדפו"ר ובדפו"א שיעור: **(ה)** ד"ת מ"ז (ש"נ): **(ו)** ור"ת פירש כצ"ל (תוד"ה מנא דמיכלא) (ד"ת): **(ז)** משום דכיון דמוקמינן כצ"ל (ד"ת): **(ח)** ד"ת מ"ז: **(ט)** צ"ל בגשמים מעט (ש"נ):

שלטי הגבורים

א מיימוני כתב (הל' סוכה פ"ו ה"ט) המתפלל רצה מתפלל בסוכה רצה מתפלל חוץ לסוכה:

לשון ריא"ז

וכן נראה בעיני שהתפלה צריכה כוונה ויכול להתפלל חוץ לסוכה אבל ק"ש קורא בסוכה ואם היה לו בהכ"נ בעירו מניח סוכתו והולך לו בבהכ"נ שכן בשאר ימות השנה מניח דירתו וקורא ק"ש בבהכ"נ:

ב [טור סי' תרלט] מיימוני (הל' סוכה פ"ו ה"י) וסמ"ג (עשה מג) כתבו משירדו טפות לתוך הסוכה שאם ירדו תוך המקפה יתקלקל ואפילו אין לו תבשיל שיתקלקל יכול לצאת ר"ל שכיון שירד שיעור כדי שיתקלקל ואפילו אין לו תבשיל שיתקלקל יכול לצאת ואין משמע כן מדלא אמר כדי שתסרח המקפה אלא משתסרח משמע שתסרח ממש:

לשון ריא"ז

[ה"ה אות ג] ירדו גשמים בסוכה עד שראויה לקלקל מקפה של גריסין העומדת שם הרי זה מותר לו לירד מן הסוכה ולפנות כליו משם ואדם שהוא איסטניס ומצטער אפילו ברוח המנשבת הרי זה רשאי לירד מן הסוכה: **ג** לשון ריא"ז [ה"א אות ב] צותה תורה על ארבעת מינין של לולב שנאמר ולקחתם לכם וגו' ומפי הקבלה אמרו. פרי עץ הדר זה אתרוג. וכפות תמרים זהו ענף מענפי הדקל והם הענפים הפנימיים שהם בתוך לבו של דקל והוא הנקרא לולב וזהו לשון כפות שכן דרכן להיות עליו כפותין ולא הענפים החיצונים הנקראים חריות ועליהן מפוזרין. ענף עץ עבות זה הדס שעליו עולין שלשה שלשה בכל קן וקן ודומין לקליעה ומעשה עבות. ערבי נחל זו ערבה שדרכה ליגדל בנחל: [שם אות ב] ארבעה מינין הללו אין פוחתין מהם ואין מוסיפין עליהן לא מצא אתרוג לא יביא פריש או רמון או דבר אחר וכל אחד ואחד חייב בהן שנאמר ולקחתם לכם שתהא לקיחה לכל אחד ואחד: **ד** כתב הטור (סי' תרמט) דגזול פסול בין לפני יאוש בין לאחר יאוש וסמ"ג כתב (עשה מד) דגזול פסול לכל שבעת ימים: לשון ריא"ז [שם אות ג] היה אחד מהן גזול או שאול ביום הראשון פסול שהתורה אמרה ולקחתם לכם ביום הראשון וזה הואיל ואינו שלו איני קורא בו לכם ונראה בעיני שאפילו אם גזלו או גנבו מן הנכרי ולא נתיאש הנכרי ממנו הואיל ויכול

וילפינן שאר מינין מאתרוג. והאי יבש היינו שיבשו רוב עליו אבל אחרים אומרים דלא מיפסל עד שתייבש רוב שדרו ורוב עליו ולא מיחוור. ומיהו באיפכא ליכא לספוקי שאין הדבר תלוי שיהיה שדרו יבש ויהיו העלין לחין.

וסימן יבשותו איכא מאן דאמר דתלי בי"ב חדש (הל' לולב להראב"ד ד"ה ואחר כך) כדאמרינן (ע"ז לד.) לענין חרצנים וזגין של נכרים דלחין כל י"ב חדש ולא מסתבר שאין הנדון דומה לראיה ועוד דבגמ' אמרינן (לג:) יבשו רוב עליו ונשתיירו שלשה בדין עלין לחין אלמא לא תלי בזמן שהרי הזמן שוה הוא לכל העלין. וליכא למימר נמי דבעינן שיהא נפרך בציפורן כדאמרינן (חולין מו:) גבי ריאה שאין דרכו של לולב בכך וכבר יהא יבש מכמה שנים ולא יהא נפרך בצפורן ועוד דלולב כיון דשליט ביה אוירא לא בעינן ביה שיהא נפרך בצפורן[א] כדאמרינן נמי גבי[ב] אוזן בכור בפרק אלו טריפות (שם). לפיכך נראה שהדבר תלוי באומד מראית העין כשנשתנה מראהו ללובן מצד יבשו והרי הוא כעץ יבש:

וגרסינן בגמרא עלה דמתני' קא פסיק ותני ל"ש ביו"ט ראשון ל"ש ביו"ט שני בשלמא יבש בעינן הדר וליכא אלא גזול בשלמא יו"ט ראשון ולקחתם לכם אמר רחמנא ולאו דידיה הוא אלא ביו"ט שני אמאי לא א"ר יוחנן משום רבי שמעון בן יוחאי משום דהויא ליה מצוה הבאה בעבירה שנאמר (מלאכי א, יג) והבאתם גזול ואת הפסח גזול דומיא דפסח מה פסח אין לו תקנה אף גזול אין לו תקנה ל"ש לפני יאוש ל"ש לאחר יאוש בשלמא לפני יאוש [[ג]אדם כי יקריב] מכם אמר רחמנא (ויקרא א, ב) ולאו דידיה הוא אלא לאחר יאוש תיפוק ליה דהא קנייה ביאוש אלא לאו משום דהוה ליה מצוה הבאה בעבירה איתמר נמי א"ר אמי יבש פסול לפי שאינו הדר גזול פסול משום מצוה הבאה בעבירה ופליגא דרבי יצחק בר נחמני דא"ר יצחק בר נחמני אמר שמואל לא שנו אלא ביו"ט ראשון אבל ביו"ט שני מתוך שיוצא בשאול יוצא בגזול מתיב רב נחמן בר יצחק לולב הגזול והיבש פסול הא שאול כשר אימתי אילימא ביו"ט ראשון [[ד]שאול] כשר ולקחתם לכם אמר רחמנא ולאו דידיה הוא אלא לאו ביו"ט שני וקתני גזול פסול א"ר אשי לעולם ביו"ט ראשון ולא מבעיא קאמר לא מבעיא שאול דרחמנא אמר לכם ולאו דידיה הוא אלא גזול אימא סתם גזילה יאוש בעלים איכא וקנייה ביאוש קמ"ל. זו היא סוגית הגמ'.

ולענין הלכה הרב אלפסי ז"ל כתב משנתינו כצורתה ולא כתב עליה מחלוקת של רבי יוחנן ושמואל ומדקא סתם לה סתומי משמע דפסיק כר' יוחנן דלא שנא ביו"ט ראשון ול"ש ביו"ט שני של דבריהם וכן דעת הראב"ד (ריש הל' לולב להראב"ד) והרמב"ן ז"ל (במלחמות) לפסוק כרבי יוחנן דקי"ל (עירובין מז:) שמואל ורבי יוחנן הלכה כרבי יוחנן וכ"ש הכא דמשמיה דרבי שמעון בן יוחאי קאמר לה דהוא תנא ורבי אמי ס"ל כוותיה ולפיכך אפילו בשני של מצות זקנים[ה] גזול פסול משום מצוה הבאה בעבירה.

ומיהו כי אמרינן לולב הגזול פסול משום מצוה הבאה בעבירה ה"מ בשלא קנהו עדיין א"נ שקנהו אלא שהמצוה מסייעת בקנין דמש"ה אמרינן[ו] גבי קרבן דגזול פסול משום מצוה הבאה בעבירה דס"ל לרבי יוחנן דיאוש בכדי לא קני כדמוכח במרובה (ב"ק סח:) ונמצא שלא קנה גבוה אלא בשנוי רשות ההקדש ודאמרינן בגמרא תיפוק לי דהא קנייה ביאוש יאוש ושנוי רשות קאמרינן וכיון דמצות הקרבן דהיינו הקדש סייעיה בקנייה אמרינן דאית ביה משום מצוה הבאה בעבירה אבל כל שנקנה בתחלה בלא סיוע המצוה שוב אין בו משום מצוה הבאה בעבירה. והיינו דמקשינן בגמ' (ל:) עלה דהנהו אוונכרי ולקנינהו בשנוי השם ולקניניהו בשנוי מעשה דמשמע דכל שנקנין בתחלה קודם המצוה ליכא למיחש ביה תו משום מצוה הבאה בעבירה. והיינו נמי דגרסינן בפרק מרובה (ב"ק סז.) מנין ליאוש שאינו קונה שנאמר והבאתם גזול ואת הפסח ואת החולה מה פסח אין לו תקנה אף גזול אין לו תקנה לא שנא לפני יאוש ולא שנא לאחר יאוש ואי איתא דאפילו היכא שנקנה לגמרי קודם המצוה אית ביה משום מצוה הבאה בעבירה היכי מוכח האי קרא דיאוש בכדי לא קני דילמא קני ואפ"ה פסול לקרבן משום מצוה הבאה בעבירה כדמסיקנא[ז] הכא אלא ודאי משמע דכל שנקנה לגמרי קודם המצוה תו ליכא למיחש למצוה הבאה בעבירה כדמסקינן. והיינו דגרסינן בירושלמי (ה"א) מה פליגין בשגזלו משופה אבל גזלו ושפהו דמים הוא חייב לו כלומר דקנאו בשנוי מעשה.

ומיהו איכא למידק אשמעתין דהכא אמרינן קא פסיק ותני ל"ש ביו"ט ראשון ול"ש ביו"ט שני אלמא משמע לן דמתני' סתמא קתני אפילו בשני של דבריהם ואמרינן נמי בשלמא יבש בעינן הדר וליכא דאלמא כל שאינו הדר פסול כל שבעה ואלו לקמן משמע דלא מפסל אלא ביו"ט ראשון דאמרינן (לו:) אתרוג שנקבוהו עכברים אמר רב אין זה הדר ופרכינן והא רבי חנינא מטביל ביה ונפיק ולרבי חנינא קשיא מתני' דתנן (לד:) חסר כל שהוא פסול ופרקינן הא ביו"ט ראשון הא ביו"ט שני ומסקינן הכי אלמא ביו"ט שני לא בעינן הדר. י"ל דאין ה"נ דבשני נמי בעינן הדר והיינו טעמא דמכשרינן לקמן אתרוג שנקבוהו עכברים משום דמקיים ביה הדר במה שנשאר ממנו מה שאין כן ביבש שנטל כל הדרו וכבר אמרו בירושלמי (שם) היבש פסול משום לא המתים יהללו יה (תהלים קטו, יז) הלכך גרע טפי מה שאין כן כשנקבוהו עכברים שמקיים בו הדר במה שנשאר ממנו. ולשון הגמרא מוכיח כן דאמרינן עלה דההיא בלישנא בתרא אמר רב זה הדר אלמא אף ביו"ט שני בעינן הדר אלא דקאמר דשפיר מקיים ביה הדר.

ומשמע לי דהיינו טעמא שאלו אמרה תורה בפירוש דנקב וחסר כל שהוא פסול אף בשני של דבריהם היינו פוסלין אותו דכל דתקון רבנן כעין דאורייתא תקון (פסחים ל:) אבל הכתוב לא פרט בהדר כלום אלא סתם ואמר שתהא מצוה זו מהודרת ומסרה לחכמים ובודאי שכל שהמצוה חמורה יותר יש להחמיר בהדר ולפיכך קיימוהו חכמים בכלל בשל דבריהם כשל תורה אבל בפרטיו אינו בדין.

אבל מ"מ עדיין קשיא מאי דאמרינן הכא קא פסיק ותני ל"ש ביו"ט ראשון ול"ש ביו"ט שני דאלמא כיון דתנא סתמא תני בכולהו יומי משמע וכיון שכן למה נכשיר נקב וחסר כל שהוא השנוי בפסולי אתרוג (לד:) ביו"ט שני ולא[ח] נאמר דתנא פסיק ותני ל"ש ביו"ט ראשון ול"ש ביו"ט שני כדאמרינן הכא. ואפשר דסמכינן הכא אדיוקיה דרב נחמן בר יצחק דדייק שאול כשר אימת וכו' מה שאין לומר כן במתניתין דלקמן. עוד נ"ל דמיבש מפקינן לה דפשיטא לן דיבש לא מקיים הדר כלל הלכך פשיטא לן דבשני נמי פסול דכל דתקון רבנן כעין דאורייתא תקון וכיון דקתני גזול בהדי יבש משמע לן דבדידיה נמי ל"ש בי"ט ראשון ול"ש ביו"ט שני אבל לקמן במתני' דנקב וחסר כל שהוא מסקינן דכיון דאכתי מקיים ביה הדר במקצת דוקא בראשון הוא דפסול אבל בשני כשר.

אבל הרמב"ן ז"ל (מלחמות ד"ה אבל עכשיו) תירץ דודאי תנא בכולי פרקין קא פסיק ותני ל"ש ביו"ט ראשון ל"ש ביו"ט שני מיהו יו"ט שני דשמעתין לא דמי ליו"ט שני דאיתמר בשמעתא[ט] דאתרוג שנקבוהו עכברים משום דיו"ט שני דשמעתין דהכא היינו ([י]איסור) של תורה וכולה מתני' דפרקין ⁰בשל תורה איירי יד. ולא עסקינן בשל דבריהם כלל עד מתני' (מא.) דתנן בראשונה היה לולב ניטל במקדש שבעה ובמדינה יום אחד הלכך כולהו פסולין דמתניתין לא שנא ביום טוב ראשון ולא שנא ביום טוב שני של תורה ולקמן בשמעתא דאתרוג[יא] שנקבוהו עכברים הוא ביום טוב [יב] של דבריהם דאע"ג דתנן בנקב וחסר כל שהוא (אסור) [[יג]פסול] בשל תורה בשני של דבריהם מיהא כשר. וכי תימא היכי נימא דכולה מתניתין אפילו ביום טוב שני של תורה [[יג]היא] דהא תנן לקמן (לד:) אתרוג של ערלה ושל תרומה טמאה פסול ואמרינן עלה בגמרא (לה.) לפי שאין בהן היתר אכילה או שאין בהן דין ממון והני טעמי לא סגי אלא ביו"ט ראשון דבעינן לכם אבל בשני אמאי. איכא למימר דכיון דאסורי הנאה נינהו כתותי מכתת שיעורייהו דערלה אין לה שום היתר אלא לשריפה היא עומדת וכן תרומה טמאה מן הנשרפין היא כדאמרינן פרק בתרא דתמורה (לג:) ואמרינן נמי בפרק במה מדליקין (שבת כה.) כשם שמצוה לשרוף את הקדשים שנטמאו כך מצוה לשרוף את התרומה שנטמאת אלא ([יד]מה) שאמרה תורה שלך תהא להסיקה תחת תבשילך וכיון ששריפתה מצוה ולשריפה היא עומדת ואסורה בהנאה חוץ מן ההנאה בה בשעת שריפתה שהנאתה וביעורה שוה כתותי מיכתת שיעורה* הלכך פסול כל שבעה אע"פ שיש בה דין ממון. והיתר אכילה שהזכירו בגמרא היינו אסור הנאה כדאמר בעלמא (פסחים כא:) לא יהא בו היתר אכילה הלכך כולה מתני' בין ביו"ט ראשון בין ביו"ט שני. ומיהו היינו דוקא בשני (באיסור) דאורייתא אבל בשני (באיסור) של דבריהם הוא שחדשו ואמרו בשמעתא דאתרוג שנקבוהו עכברים כשר וממנו יש ללמוד לכל הפסולין שהזכירו

הגהות וציונים
מהב"ח ושאר מפרשים

(א) כרבנן דר' יוסי בר משולם (מהר"ם): **(ב)** כדאמרינן לגבי אוזן (כ"י): **(ג)** גי' ד"ת: **(ד)** כ"י: **(ה)** נ"ב לישנא דתלמודא בפ' לולב וערבה בדף מ"ו הכי איתא לענין ברכה דלולב אמר רב יהודה אמר שמואל מצות לולב כל שבעה ור' יהושע בן לוי אמר יום ראשון מצות לולב מכאן ואילך מצות זקנים. ופרש"י מצות זקנים ר' יוחנן בן זכאי וסייעתו ודרבנן לא בעי ברכה עכ"ל ור"ל דתקנת ר' יוחנן בן זכאי כמה ששנינו בס"פ לולב הגזול בראשונה היה לולב ניטל במקדש שבעה ובמדינה יום אחד משחרב בית המקדש התקין ר' יוחנן בן זכאי שיהא לולב ניטל במדינה שבעה זהו מצות זקנים וק"ל (ב"ח): **(ו)** אמר ר' יוחנן כצ"ל (ב"ח): **(ז)** צ"ל כדאסיקנא (ב"ח): **(ח)** ולמה לא נאמר (כ"י): **(ט)** צ"ל בשמעתתא (ב"ח): **(י)** גי' מהר"ם ובדפו"א הקיפוהו וכן לקמן: **(יא)** כ"ה בכת"י וכ"ה הב"ח. ובדפוסים הגי' באתרוג: **(יב)** ביום טוב שני של דבריהם כצ"ל (ב"ח) וגי' מהר"ם ביו"ט באיסור של. ובכ"י הגי' עכברים הוא דמחדשינו דאע"ג: **(יג)** כ"ה בכת"י: **(יד)** ב"ח מ"ז וכן ליתא בכת"י: **(טו)** בריא"ז איתא או שתלשו הישראל ונתנו לישראל אחר:

שיטת ריב"ב

הוי אומר זה אתרוג וכתיב הדר למעוטי יבש וילפינן שאר מינין מאתרוג מה אתרוג יבש לא אף שאר מינין יבשין לא:

שלטי הגבורים

להוציא ממנו בדיינים אין אני קורא לכם ופסול כמבואר בקונטרס הראיות:

[שם אות ד] הלוקח לעצמו אחד מן המינים הללו משדה הנכרים ה"ז לא יתלשנו הוא עצמו לפי שסתם נכרים גוזלין וחמסנין ומשיגין גבול הם ושמא הוא או אבותיו גזלוהו לאותו אילן וקרקע אינה נגזלת אלא הרי היא בחזקת בעליה לעולם ונמצא זה התולש כאילו הוא בעצמו גזלו מן הבעלים הראשונים והרי הוא גזול בידו ופסול תלשו הנכרי ונתנו לישראל[טו] אחר ה"ז המקבל קונה אותו ביאוש ובשינוי רשות וקורא אני בו לכם ביד המקבל ונראה בעיני שלא נאמר כן אלא במקומות שיש שם רוב ישראל כגון בא"י ובבבל וכיוצא בהן אבל במקומות שלא היה שם רוב ישראל מעולם אין חוששין שמא נגזלה אותה שדה מישראל ואפילו אם נגזלה מן הנכרי הואיל ונתייאש אותו הנכרי הנגזל הרי הוא הפקר ביד ישראל זה התולשו משם ויוצא י"ח אע"פ שהוא עצמו תלשו כמבואר בקונטרס הראיות:

ה מיימוני (סוכה פ"ח ה"א) הכשיר לולב יבש בשעת הדחק ולא שאר מינין ולא נהירא לטור (סי' תרמט) דמ"ש זה מזה כדלקמן והראב"ד (הל' לולב להראב"ד ד"ה ועכשיו שבררנו) הכשיר כשיבשו רוב עליו ובלבד שתהיה התיומת העליונה לחה ולא נהירא להרא"ש (סי' ב): ושיעור היבשות פירשו התוס' (ד"ה לולב) שיהא נפרך בצפורן והראב"ד (שם ד"ה אלא שהסימן) פי' משיכלה מראה ירקות שבו וילבינו פניו וכן עיקר:

לשון ריא"ז

[ה"ב אות א] יבישין פסולין לפי שאין יבש הדר ובשעת הדחק לולב היבש כשר וכן כל הנפסלין מפני שאינם הדר אחד לולב ואחד כל שאר המינין כמבואר בקונטרס הראיות:

הדפסה ברזולוצית מסך - להדפסה איכותית הדפס ישירות מן התכנה
תלמוד בבלי <עוז והדר> - ט סוכה תלמוד בבלי עמוד מס : 302 הודפס ע"י אוצר החכמה

[יד. - יד:]

של [א] אשרה ושל עיר הנדחת פסול [יד.] **[ב] נקטם ראשו [ג] נפרצו עליו פסול [ד] נפרדו** [יד:]

חכמים בפגמין של ארבעה מינין שבלולב מפני שאין הדר שכולן כשרין ביו"ט שני של דבריהם. ובירושלמי (ה"ו) נמי גרסינן עלה דמתני' דעלתה חזזית על רובו רב יצחק בר נחמן[א] בשם שמואל כל הפסולין אינן פסולין אלא ביו"ט ראשון בלבד [ב]וכבר הסכימו הגאונים לסמוך על הירושלמי דכיון שהכשירו בגמרא דידן בשני אתרוג חסר ושנקבוהו עכברים דמאים היאך נפסול בעלתה חזזית ושנטלה פטמתו אלא ודאי כולן כשרים ולא החמירו בשל דבריהם בנויין של ארבעה מינין שבלולב. אבל הפסולין מפני אסורן כגון של אשרה דמשה ושל עיר הנדחת וכן אתרוג של ערלה ושל תרומה טמאה פסולין כל שבעה אפילו בגבולין דכתותי מיכתת שיעורייהו ועפרא בעלמא נינהו ואין צ"ל הפסולין מפני שאינן מינן כגון הדס שוטה ופלפלה שאין יוצאין בהן לעולם וכן הפסולים מפני שעוריהן כגון הדס וערבה שאין בהן שלשה טפחים ולולב שאין בו ארבע ואתרוג הקטן. וכן לולב הגזול שאע"פ שסוגיא זו דריש פרקין ביו"ט שני[ג] של תורה היא לפי שטת הרמב"ן ז"ל אעפ"כ כיון דמצוה הבאה בעבירה קטיגור הוא אין יוצאין בו לעולם ומקרא[ד] מלא דבר הכתוב (ישעיה סא, ח) שונא גזל בעולה והיאך יברך על שנואיו של מקום אין זה מברך אלא מנאץ (ב"ק צד.) ואדרבה דשני יותר פסול שנטילתו אינה מצוה של תורה והוא מזכיר עון להתפס.

ולפי מה שכתבתי למעלה (ד"ה ומיהו איכא) אף היבש אע"פ שפסולו הוא משום דבעינן הדר אפ"ה פסול אף בשני של דבריהם לפי שנטל כל הדרו לגמרי [[ה]דהרי הוא כעץ יבש]. והרמב"ן ז"ל לפי שטתו מכשיר אף היבש בשני של דבריהן. אבל הראב"ד ז"ל (סוף הל' לולב להראב"ד) הביא ראיה בשם הרב מנחם בר' יצחק לפוסלו אף בשני של דבריהם מדפליגי רבנן ור' יהודה (לא.) ביבש דרבנן אמרי יבשין פסולין ור' יהודה אומר דאף יבשים כשרים וא"ר יהודה (לא:) מעשה באנשי כרכום שהיו מורישין לולביהן לבניהן[ו] ואמרו לו אין שעת הדחק ראיה ואם איתא דביו"ט שני כשר לדברי הכל מה ראיה יש מזה אם היו מורישין לולביהן לבניהם שהיבש יהא כשר ביום ראשון שמא בשביל יום שני היו עושים שאם לא ימצאו לחים שיהיו יוצאין בהם מיום ראשון ואילך אלא ש"מ שהיבש היו חכמים פוסלין אותו כל שבעה.

והרמב"ן ז"ל (בהשגותיו שם ד"ה ואני) דחה ראיה זו ואמר דודאי ר' יהודה לא מן הירושה הביא ראיה לדבריו שהרי נחלה ממשמשת עד סוף כל הדורות והלולבין עם שאר כל הנכסים היו נוחלין ומנחילין אותן ושמא כדי לעשות מהן חבלין וקופות ולכבד בהן את הבית היו עושין אלא ר' יהודה ה"ק מעשה בבני כרכום שהיו מורישין את לולביהן לבניהם והם נוטלין אותם ויוצאין בהן בחג ואמרו לו [ז]שעת הדחק היה וא"א להם בלחים נוטלין היבשין למצותן [[ח]לזכר שלא תשכח מצות לולב] אלו דבריו ז"ל.

ואינם ברורים אצלי דודאי רבי יהודה לא מנטילתם הביא ראיה שהרי או היו מברכין עליהן או לא אם תאמר לא[ט] היו מברכין עליהם מה ראיה הביא רבי יהודה לדבריו הרי על כרחו לזכר בעלמא היו עושין כן בשביל שעת הדחק ולא שהיה כשר וא"ת מברכין היו עליו היאך אמרו לו אין שעת הדחק ראיה דודאי בשביל שעת הדחק אין מברכין על לולב שהוא פסול מן התורה* ורבי יהודה ודאי אם ידע בנטילתן כבר ידע אם היו מברכין עליהן. אלא על כרחין מירושתן בלבד הביא ראיה שמא תאמר לעשות חבלים ומשיחות הרי אין דרך לקיים הלולב כמו שהוא עד דור שלישי לצורך חבלים והיאך יורישום לבני בניהם בשביל כך שמא תאמר כשם שידע רבי יהודה מירושתן כך היה יכול לידע בנטילתן לא כי שאע"פ שרבי יהודה מכשיר היבש מודה הוא למצוה[י] מן המובחר לח בעינן ואנשי כרכום היו מורישין אותן לבני בניהם שאם לא ימצאו לחים יצאו בהם הלכך משמע ודאי דיבש פסול אפילו ביו"ט שני של דבריהם כדברי הראב"ד ז"ל.

ויש לרז"ה ז"ל דעת אחרת כאן שהוא פוסק כשמואל דביו"ט שני מתוך שיצא בשאול יצא נמי בגזול משום דרב אשי מפרק מתני' אליביה. ולדידן דאית לן תרי יומי של יו"ט מסתברא דכל הפסולין ביו"ט ראשון פסולין בשני דאע"ג דידעינן השתא בקביעא דירחא (ביצה ד:) אפ"ה הרי אנו תופסים אותו כאלו היה ספק אצלנו מפני מנהג אבותינו. אבל יש מי שאומר שאין הפסולין הנוהגין ביו"ט ראשון נוהגין ביו"ט שני בזמן הזה דכיון דידעינן בקביעא דירחא ואין לנו בקדושת יום שני אלא להזהר במנהג אבותינו כדאיתא בפירקא קמא דביצה (שם) אין זה אלא להחמיר בקדושתו אבל להחמיר במצות הנוהגות ביום ראשון אין לנו שכל דין שתחלתו להחמיר וסופו להקל אינו דין (לו:) שהרי אם לא מצא הדר יושב ובטל ממצוה של דבריהם וכיון שאין לנו ראיה מכרעת לפטור אין לנו להפטר מזה. ולא נ"ל דבריו דודאי אין לנו להפטר מנטילתו אלא הרי אנו בזמן הזה כאבותינו שלא היו בקיאין בקבועו של חדש ואינהו ואנן פסולי ראשון בשני [יא]נטלינן אבל ברוכי לא מברכינן[יב]:

של אשרה ושל עיר הנדחת פסול. מוקמינן לה בגמרא (לא:) באשרה דמשה כלומר אותן אשרות שמצאו ישראל בארץ דהוו ע"ז דישראל דלית להו בטול (ע"ז מג.) כדכתיב (דברים ז, ה) ואשריהם תשרפון באש [יג]דכתותי מיכתת שעוריה דכל העומד לישרף כשרוף דמי (מנחות קב:) אבל באשרה דעכו"ם לא יטול ואם נטל כשר. וא"ת והלא כיון שבא ליד ישראל וזכה בו הוה ליה אשרה דמשה* וכ"ת בשנטלו בשאלה שלא לזכות בו הא לא קרינא ביה לכם משלכם*. תירץ הראב"ד ז"ל (הל' לולב ד"ה עוד אני) דבאשרה דמשמשין עסקינן דמיירי שהע"ז ביד עכו"ם וכיון שכן הוא לא קיימא לשריפה דקי"ל (ע"ז נג:) עכו"ם שביטל ע"ז בטל משמשיה ונמצא שאפשר לשמשין שיבואו לכלל היתר.

ואין זה ברור דדילמא כי אמרינן דעכו"ם שבטל ע"ז בטל משמשיה דוקא כשהמשמשין ברשותו אבל משמשין שזכה בהן ישראל* אפשר שאין להם בטול לעולם אע"פ שבטל עכו"ם ע"ז שלו. לפיכך נראה דכי מכשרינן אשרה דעכו"ם היינו בשאול שלא זכה בו ישראל דכיון שיש לו בטול לא מיכתת שיעוריה וביו"ט שני עסקינן שהוא יוצא בשאול אבל ביו"ט ראשון פסול ממה נפשך דאי לא זכה בו ישראל הוה ליה שאול ולא קרינא ביה לכם ואי זכה ביה הוה ליה אשרה דמשה דכתותי מיכתת שיעוריה וכי אוקימנא מתני' באשרה דמשה היינו משום יום שני דאלו באשרה דעכו"ם יוצא הוא בשאול ומש"ה אמר רבא בגמ' דלולב של ע"ז לא יטול ואם נטל כשר. והא דרבא אפילו קודם בטול היא דאי לאחר בטול אפילו לכתחלה נמי דכיון דשרי להדיוט לא מאיס למצוה ואע"ג דריש לקיש מבעיא ליה התם בפרק כל הצלמים (שם מז.) רבא פשיטא ליה וכו' כמ"ש שם (סי' אלף רסד) בס"ד.

וטעמא דילא משום דמצות לאו ליהנות ניתנו (ר"ה כח.) ואע"פ שמקבל עליהן שכר אין זה אלא גרמא בעלמא כענין שאמרו המודר הנאה ממעין טובל בו בימות הגשמים כיון שאינו נהנה בגוף המים ואע"פ שגורמת לו טבילה זו לעלות מטומאה לטהרה ומכשירתו לכמה דברים לית לן בה וכדאמרינן נמי (יבמות קג:) בסנדל של ע"ז דלא תחלוץ ואם חלצה חליצתה כשרה משום דמצות לאו ליהנות נתנו ואע"ג דמרווחא טובא בההיא חליצה אפ"ה כיון דלא מתהניא מגופו של אסור גרמא בעלמא הוא ולית לן בה*:

נקטם ראשו. פירש הראב"ד ז"ל (הל' לולב ד"ה מעתה) דראשו של לולב היינו ראש שדרו שהלולב הוא השדרה והוא עצומו זה [יד] נקרא לולב ואין עליו אלא כעלי ההדס שאינו נפסל משום קטימת העלין דהא[טו] תנן (לג:) בהדס נקטם ראשו פסול ובודאי מגוף העץ קאמר מדאמרינן עלה דאם עלתה בו תמרה כשר ואין התמרה עולה אלא בעץ עצמו.

והקשו עליו דלולב סתם בהדי עלין משמע וראיה לדבר ממאי דאפליגו רבי יוחנן ושמואל לקמן (שם) בשיעורו של לולב דשמואל אמר דשיעורו בהדי עלין קרינן ליה לולב סתם ורבי יוחנן דמשער ליה לבד מעלין מפרש ואמר שדרו של לולב אלמא לולב סתמא בהדי עלין משמע ועוד שאם אתה אומר שאין העלין מכלל הלולב היאך נחלקו בו אם העלין מן הכלל או לא והרי כיון שאינן מעצמו של לולב אין ראוי שיהיו נכללות בשיעורו.

ואין אלו תשובות אצלי דודאי שמואל הכי ס"ל [[טז]דלולב סתמא בהדי עלין משמע אבל רבי יוחנן דקי"ל כוותיה ס"ל] דסתם לולב לא משמע אלא שדרו דהא תנן במתניתין לולב שיש בו שלשה טפחים וכדי לנענע בו ובריית' נמי (תנן) [תניא] (שם) לולב ארבעה ומפרש להו רבי יוחנן לבר מעלין אלא משום דשמעיה רבי יוחנן לשמואל דאמר לולב ארבעה בהדי עלין הוצרך לפרש ולומר שדרו של לולב אע"ג דלדידיה לולב סתמא שדרו משמע. ושמואל נמי אע"ג דס"ל דסתם לולב בהדי עלין משמע אפשר דמודה דנקטם ראשו ראש שדרו קאמר דדבר הלמד מענינו הוא מנקטם ראשו של הדס.

עין משפט

א מיי' פ"ח מהלכות לולב הלכה א סמג עשין מד טוש"ע או"ח סימן תרמט סעיף ג:

ב *מיי' שם פ"ח הלכה ג סמג שם טוש"ע או"ח סימן תרמה סעיף ו:

ג *מיי' שם פ"ח הלכה ג סמג שם טוש"ע או"ח סימן תרמה סעיף ב:

ד [מיי' שם פ"ח הלכה ג סמג שם טוש"ע או"ח סימן תרמה סעיף א]:

הגהות וציונים
מהב"ח ושאר מפרשים

(א) במלחמות משמע דגרס נחמני עיי"ש: **(ב)** מכאן עד שאין יוצאין בהן לעולם הוא כעין לשון הרמב"ן בהשגותיו להל' לולב להראב"ד ד"ה וזהו דין: **(ג)** נ"י **בלולב** של תורה (ש"נ): **(ד)** דמקרא מלא (ד"ת): **(ה)** גי' מהר"ם: **(ו)** לבני בניהן (כת"י) וכן לקמן [וכ"ה בגמ']: **(ז)** לפי שהיתה שעת הדחק וא"א (כת"י): **(ח)** גי' מהר"ם: **(ט)** שלא (ד"ת): **(י)** הוא **דלמצוה** מן (ד"ת): **(יא)** **נטולי** נטלינן (כ"י): **(יב)** בכת"י המבורג נוסף כאן: מצאתי בגליון דבר זה לשונו. אחר כן הסכים הרב ז"ל לברך ביום טוב שני של גלויות על נטילת לולב ושהחיינו אעפ"י שהיה האתרוג פסול מדאורייתא ולא ברכו עליו ביום ראשון כגון שעלתה חזזית במקום הפוסל והוא הדין אחד מהדברים שפוסלין אחד מהארבעה מינין ביום ראשון שמברכין ביום שני של גלויות והטעם שרבן יוחנן בן זכאי ובית דינו תקן שיהא לולב נטל כל שבעה זכר למקדש ואם כן תקנתו היתה אפילו בארץ ישראל שאין להם אלא יום אחד של יום טוב כדין תורה ואם כן תקנתו היתה שיהא לולב ניטל ששה ימים חוץ מיום של תורה ולפיכך יש לנו לברך עליו על הנטילה ושהחיינו מתקנתו כמו שמברכין על המצות של דבריהם כחנוכה ומגילה וכן הורה הלכה למעשה בעיר גיירונדא"ה: **(יג)** **ומשום הכי** כתותי (כת"י): **(יד)** **והוא הנקרא** לולב (ד"ת): **(טו)** צ"ל דתנן (ב"ח וכ"ה בכ"י): **(טז)** גי' ד"ת:

רש"י

של אשרה. אילן שעובדין אותו עכו"ם מפרש טעמא בגמרא: **ושל עיר הנדחת.** משום דלשרפה קאי ושיעורו כמאן דמיכתת דכשרוף דמו דכתיב (דברים יג, יז) את כל שללה תקבוץ ושרפת ולולב בעי שיעור ארבעה טפחים כדלקמן (לב:) וכיון דהאי לשרפה קאי שיעורא לא קיים: **נקטם ראשו.** פסול דלא הוי הדר: **נפרצו עליו.** מפרש בגמ': **נפרדו עליו.** מחוברין הן בשדרה אלא שלמעלה הן נפרדין לכאן ולכאן כענפי אילן:

שיטת ריב"ב

של אשרה ושל עיר הנדחת פסול. אוקימנא בגמ' [כאן חסר דף א' מהכתב יד]:

שלטי הגבורים

לשון ריא"ז

א [שם אות ב] היה אחד מהם של אשרה שהיתה בימי משה שנאמר עליה ואשריהם תשרפון באש (דברים יב, ג) פסול הואיל והוא עומד לשריפה הרי הוא כשרוף (ובאילו) [וכאילו] שיעורו (ברוב) [כתות] ובטל וכן היה אחד מהם של עיר הנדחת. היה אחד מהם של אשרה שבזמן הזה או של ע"ז [של גוין] לכתחלה לא יטול (אדם) ואם נטל יצא לפי שיכול לבטלו הנכרי והרי הוא מותר ואינו עומד לשריפה ונראה בעיני שלא נאמר כן אלא בשאר הימים אבל ביום הראשון אם נטל לא יצא שאין [אני] קורא לכם בע"ז של נכרים כמבואר בקונטרס הראיות:

רש"י

יאגדנו למעלה. אם נפרדו עליו יאגדנו שיהו עולין בשדרה כשאר לולבין: ציני הר הברזל. מפרש בגמ' אע"פ שעלין שלהן קטנים מאד ואין עולין עם אורכה של שדרה: כדי לנענע בו. בגמ' מפרש לה שלשה טפחים תהא השדרה כנגד ארכו של הדס וטפח יותר כדי לנענעו דבעינן ניענוע כדלקמן (לז:) מוליך ומביא מעלה ומוריד כדי לעצור רוחות רעות וטללים רעים:

רבינו

[כט:]

ומ"מ ראייתו מנקטם ראשו של הדס אינה מכרעת דאפשר הא כדאיתא והא כדאיתא שמפני שעליו של לולב מגופו הם כשנקטם עלהו העליון הוי נקטם ראשו אבל עלי הדס מתוך שאינן מגופו לא מקריא נקטם סתמא אלא בשנקטם עצו ולפיכך יש להחמיר ולפסול בקטימת עליו. אלא שיש אומרים שאינו נפסל בקטימת עלין האמצעיים שלו בלבד אלא שנקטמו רוב עלין שלו ואין זה במשמע מדקתני נקטם ראשו ולפיכך יש לפסול בקטימת ראשו בכל שהוא. וכן מה שאמרו בברייתא בגמרא (לב:) לולב הכפוף סדוק בעלה זה אמרו ומשמע דמפסיל בכל דהו לפי שעשו ראשו של לולב כחוטמו של אתרוג דאמרינן בגמרא (לה:) דאפילו כל שהוא פוסל בו:

יד: **נפרצו** עליו. פרש"י ז"ל והרב אלפסי ז"ל (סי' אלף כג) שנטלו העלין ממקום חבורן בשדרה ולא מחוור דגבי הדס דקתני ביה (לג:) (א) נפרצו עליו ליכא לפרושי ביה הכי שאם נתקו העלין מן העץ מיד הן נושרין ואין האגד מעמידן כעלי הלולב שהן ארוכין ועוד מדאמרינן בגמרא אמר רב פפא נפרצו דעביד כחופיא ובפרק הגזול (ב"ק צו.) משמע דחופיא היינו כשהעלין נחלקו לשנים דאמרינן התם האי מאן דגזל לולבא ועבדי הוצי קני כלומר שנתק את העלין ממנו קנה גזל הוצין ועבדינהו חופיא קני והיינו שחלק את ההוצי דהיינו העלין לשנים ולשלש. ואע"פ שדחק הרמב"ן ז"ל (השגות על הראב"ד ד"ה אמר התלמיד) גזל לולבא ועבדא הוצי היינו שחלק הלולב לשנים בשדרתו והוצי ועבדא חופיא היינו שגזל חצי לולב ונתק העלין ממנו אין זה במשמע. לפיכך נראה כמו שפירש הראב"ד ז"ל (הל' לולב ד"ה אבל קשיא) דנפרצו עליו היינו שנחלקו העלין לשנים לארכן כדרך שעושין האומנין לעשות מהן קופות והעלין נקראין הוצי וכשמחלקין אותן לארכן נקראו חופיא. והכי מוכחא בירושלמי (ה"א) דאמרינן התם נפרצו[ב] עליו נעשה כמו שנחלקה התיומת אלמא שכשם שחלוק התיומת הוא במקום המתוים כך נפרצו עליו שנחלקו במקום רחבן אחת לשנים לארכן שאלו לפירוש של רש"י ז"ל והרב אלפסי ז"ל מה ענין נחלקה התיומת [[ג]שהוא חלוק העלין] לנפרצו העלין שהעלין שלמים אלא שנתקו ממקום חבורן. ודינם [ד] לא הוזכר לפי שהוא פשוט שכל שנתקן[ה] ממקום חבורן

[יד:]

עליו כשר רבי יהודה אומר יאגדנו מלמעלה ציני הר הברזל כשרות לולב שיש בו שלשה טפחים כדי לנענע בו כשר:

פסול אע"פ שעומדים ע"י אגד ומיהו דוקא ברוב עלין אבל במיעוטן משמע דכשר דומיא דערבה ומיהו דוקא בשסדרו של לולב מכוסה בעלין הא לאו הכי פסול אפילו במיעוטן כדפסלינן ציני הר הברזל (לב.) כל שאין ראשו של זה מגיע לצד עקרו של זה. ופסול זה ג"כ שנפרצו עלין לפי' הראב"ד ז"ל כיון דתלי בעלין משמע שאינו פסול עד שנפרצו רובן ורוב כל עלה ועלה והכי איתא בתוספתא (פ"ב ה"ח) בהדיא או שנפרצו רוב עלין. וכן בדין ולא גרע מנשרו מקצת עליו שהוא כשר דומיא דערבה דתנן (לג:) נשרו מקצת עליה כשרה. ונראה שהמינין הללו שוין בפסולן כדקתני בכולהו נקטם ראשו נפרצו עליו פסול אלא שמוסיף בכל המין הפסול המיוחד בו כגון חזזית ונטלה פטמתו ונקב וחסר כל שהוא באתרוג (לד:) וענביו מרובין מעליו בהדס (לב:) וצפצפה בערבה (לג:) הא לאו הכי כל מאן דכשר בחד כשר באידך עד דפסיל ליה בהדיא ומשום דנשירת עלין שכיח בערבה טפי תנא לה בערבה וה"ה בלולב וכמו ששנינו בה שהכמושה כשרה וה"ה לשאר מינין כדתניא (לא.) וכולן כמושין כשרין ותנו אותה במשנה בערבה[ו] מפני שמצוי בה יותר הלכך משמע דה"ה לנשרו מקצת עלי הלולב שהוא כשר דבהדס היינו טעמא דפסול משום דבעינן ביה עבות (לב:) ולפיכך אין ללמוד בה לזה מערבה כמו שאין ללמוד ג"כ לולב ממנו בנשרו מקצת עליו כל שנשארה השדרה מגולה דהיינו אופתא (לב.):

נפרדו עליו כשר. **שנפרדין לכאן ולכאן כענפי אילן.** דאע"ג דכתיב (ויקרא כג, מ) כפות ללמדך שתהא כפות כיון שראוי לכפותו אין כפיתה מעכבת בו אבל חרות [[ז]כיון] שאינו ראוי לכפותו כפיתה מעכבת בו וכדרבי זירא[ח] (יבמות קד:) ורבי יהודה דאמר יאגדנו מלמעלה היינו משום דבעינן כפות ממש. ולא תלי בפלוגתא (יא:) דלולב צריך אגד דהתם היינו לאגדו עם ההדס וערבה והכא שיהיו עליו מחוברין ולא פרודין:

ציני הר הברזל. **דקלים** קשים הגדלין בהרים: **כשרים. לולבים שבהן ואע"פ שעלין שלהם קטנים מאד** אפ"ה כיון שמגיע ראש עלה זה בצד עקרו של זה כדמוקמינן לה בגמרא (לב.) כשרות: **כל**[ט] **לולב שיש בו שלשה טפחים כדי לנענעו**[י]. מפרשינן להו בגמ' (שם) דה"ק כל לולב שסדרו שלשה טפחים

המאור הקטן

[כט:] **קא פסיק ותני לא שנא ביום טוב ראשון ולא שנא ביום טוב שני בשלמא יבש בעינן הדר וליכא** ואף על גב דכי כתיב קרא ביום הראשון כתיב כיון דיבש איכא למימר דאית ביה משום הקריבהו נא לפחתך[א] ופסול אף ביום השני **אלא גזול בשלמא ביום טוב ראשון וכו'** ואוקימנא **משום דהוה ליה מצוה הבאה בעבירה.** ויש מן הגאונים הרבה שפסקו כרבי יוחנן משום רבי שמעון בן יוחאי שהגזול פסול אף ביום שני ובודאי לכתחלה שפיר דמי למיפרש מינה לאפוקי נפשין[ב] מפלוגתא ומשום דמאיס לגבוה מיהו לא חזי לן למיסמך על הא דרבי יוחנן משום רבי שמעון בן יוחאי דשמעת מינה[ג] דיאוש כדי קני ואשכחן ליה לרבי יוחנן גופיה דלא סבירא ליה הכין דקאמר חיוביה דגנב בין לפני יאוש בין לאחר יאוש בבבא קמא בפרק מרובה (סח:) ומשמיה דרבי שמעון בן יוחאי הוא דקאמר ליה הכא ולא סבירא ליה כותיה[ד] ואף רבי יצחק בר נחמני משמיה דשמואל פליג עליה בפירוש דקאמר ביום טוב שני מתוך שיוצא בשאול יוצא בגזול ורב אשי דהוא בתרא מפרק אליביה אלמא הכי הלכתא[ה]

מלחמת ה'

כתוב בספר המאור: קא פסיק ותני לא שנא ביום טוב ראשון ולא שנא ביום טוב שני ואשכחן ליה לרבי יוחנן גופיה דלא סבירא ליה הכין:

אמר הכותב: אני רואה דברי רבינו הגדול ז"ל נוטים בסתמותיו להחמיר בגזול משום מצוה הבאה בעבירה כרבי יוחנן וראינו לו שכתב דין נקב וחסר להכשיר הפגומים בשני ודעתו אינה מתבררת מדבריו אבל אני נזקק לבאר בכאן השמועה הזו בפירושה ופסקה ולפי דעתי יפה הסכימו הראשונים לקבוע הלכה כרבי יוחנן והדין עמהם דהא פלוגתא דשמואל ורבי יוחנן היא וקיימא לן שמואל ורבי יוחנן הלכה כרבי יוחנן וכל שכן דמשמיה דרבי שמעון בן יוחאי דהוא תנא קאמר לה ורבי אמי נמי כוותיה סבירא ליה.

ומה שאמר דשמעת מינה דיאוש כדי קני לא הסכים יפה לשמועה וכן עיקר דר' יוחנן סבר יאוש כדי לא קני כדשמעינן ליה בעלמא וכל היכא דלא חזינא הכי בגמרא לא דחקינן נפשין למימר הא דידיה הא דרביה ודייק מדכתב רחמנא גבי קרבן גזול דומיא דפסח מה פסח אין לו תקנה כלל אף גזול אין לו תקנה כלל וקרבן פסול הוא ואפילו לאחר יאוש ואמאי הא קנייה גבוה ביאוש ושינוי רשות ונהי נמי דמקדיש לא קנייה נמי כשוחט[יא] שלא לשמן שכשרים אלא שלא עלו לבעלים לשם חובה [זבחים ב.] אלא לאו משום מצוה הבאה בעבירה שכיון שגזול הוא בידו אין הקדשו מצוה אלא ניאוצין הוא שהקב"ה מואס גזל בעולה ומנה תימרא דגבוה גבוה[יב] קני מדאמרינן בפרק מרובה [ב"ק סח:] איתביה ר' יוחנן לריש לקיש גנב והקדיש אינו משלם תשלומי ארבעה וחמשה היכי דמי אילימא לפני יאוש מי מצי מקדיש אלא פשיטא לאחר יאוש וטעמא דהקדיש הא לא הקדיש משלם ואי ס"ד קנה אמאי משלם שלו הוא טובח ושלו הוא מוכר ושמעת מינה דאי ביאוש כדי לא קני ניחא ואמאי היכי מצי מקדיש אלא שמע מינה דגבוה גבוה קני ביאוש ושינוי רשות והכי נמי איתא בפרק הניזקין [גיטין נה.].

וה"ג בשמעתין מה פסח אין לו תקנה אף גזול אין לו תקנה לא שנא לפני יאוש ולא שנא לאחר יאוש ולא גרסינן תו כדכתיב במקצת נוסחי בשלמא לפני יאוש וכו' וליתיה בהלכות רב יצחק בן גיאות ז"ל ורש"י זכרונו לברכה גריס ליה הכי בשלמא לפני יאוש אדם כי יקריב מכם אמר רחמנא וכו' ופי' הא קנייה ביאוש גבוה קנייה ביאוש כלומר בשינוי רשות ולא הוצרך להזכירו שלעולם יש שם שינוי רשות.

והלכתא כרבי יוחנן דדידיה עדיפא ואם היה כדבריהם שהיה רבי יוחנן סובר כאן יאוש כדי קני מכל מקום במאי דאמר מצוה הבאה בעבירה לאו מצוה היא כוותיה קיימא לן דאי נמי לית ליה מהאי קרא מסברא אית ליה ומקרא אחרינא דדריש הכא שונא גזל בעולה (ישעיהו סא, ח) ודידיה עדיפא לן מדשמואל בכל מקום ועוד דרבי אמי נמי כוותיה סבירא ליה ופשטה דמתני' כוותיה אתיא.

ומה שאמר בעל זה המאור זכרונו לברכה משום דרב אשי דהוא

הגהות וציונים
מהב"ח ושאר מפרשים

(א) נמי נפרצו (ד"ת): (ב) לפנינו הגי' נפרדו: (ג) גי' ד"ת וכ"ה בכת"י: (ד) ודינם ז"ל (כת"י, ד"ת): (ה) שנתקו כצ"ל (ב"ח): (ו) במשנה גבי ערבה (כת"י): (ז) כ"ה בכת"י: (ח) נ"ב פירוש דר' זירא הוא דאמר כל הראוי לבילה אין בילה מעכבת בו עי' [במנחות] בפ' המנחות והנסכים בדף ק"ג ועי' בפ"ק דקדושין בדף כ"ה בתוס' בד"ה כל הראוי לבילה כו' (ב"ח): (ט) תיבת כל נמחק (ב"ח): (י) צ"ל לנענע בו (ב"ח): (יא) צ"ל ניהוי כשוחט (ש"נ): (יב) דגבוה קני כצ"ל וכן לקמן (ב"ח):

שמן למאור

א] והא דאמר משום הדר אין הכוונה משום הדר דכתיב באתרוג רק אנן בעינן במצוה שתהיה הדר ונאה דאם לאו הדר אינו ראוי להביא להקב"ה משום הקריבהו נא לפחתך והא דלא אמר משום זה אלי ואנוהו משום דזה אינו רק פסול לכתחילה אבל משום הקריבהו אף בדיעבד פסול כמ"ש הרמב"ם גבי קרבן טריפה בפ"ב מהל' איסורי מזבח (ה"י) עיי"ש אך הרמב"ן ז"ל במלחמות הקשה על המאור דאף דאינו הדר מ"מ אינו מאוס שיופסל משום הקריבהו נא לפחתך ורבינו ס"ל דאף שאינו הדר שייך בו משום הקריבהו נא לפחתך.

ב] זה טעם אחד ועוד טעם שני משום דמאוס לגבוה וכוונת רבינו משום דקרא כתיב שונא גזל בעולה וקרא מיירי לכתחילה ואף דכשר מ"מ שונא הקב"ה זאת אך לפי"ז קשה בגמ' (ל.) למה ליה להביא הך ועוד אמר ר' יוחנן משום רבי שמעון בר יוחי הא מה שאמר בראשונה פסול משום מצוה הבאה בעבירה אף בדיעבד ושונא גזל בעולה אינו רק לכתחילה י"ל דלא הביא לסיוע לדין שלמעלה הקודם רק כיון דאמר רבי יוחנן משום רבי שמעון בר יוחי מייתי נמי זה דאמר רבי יוחנן משום רבי שמעון בר יוחי ואי דלמ"ל למימר הא הראשון אפילו בדיעבד פסול י"ל דקמ"ל דאפילו בעולה שהוא כולו לה' ג"כ שונא כמו המשל ועיין במהר"ם לובלין ובשאר מפרשים. אכן מדקאמר אח"כ אתמר נמי משמע דגם שונא גזל בעולה משום מהב"ע הוא אכן י"ל דודאי לר' יוחנן כן הוא משום מהב"ע אבל אנן דלית לן מהב"ע לדעת המאור הך שונא גזל בעולה היינו לכתחילה.

ג] ר"ל אנן לא קיי"ל כרבי שמעון בר יוחי בזה דכל הדיוק שלו הוא משום דסובר יאוש קונה ואפ"ה אינו יוצא וע"כ משום מצוה הבאה בעבירה אבל אנן קיי"ל יאוש אינו קונה ור' יוחנן גופא סובר כן דיאוש לא קני א"כ לא מוכח משום דמהב"ע אינו יוצא אלא ודאי דאליבא דרבי שמעון בר יוחי קאמר הכי וליה לא ס"ל עיין בבשמים לשמן.

ד] לכאורה קשה דהא ר' יוחנן ס"ל בשבת מו. דהלכה כסתם משנה וכיון דמוקי רבי יוחנן סתם משנה כרבי שמעון בר יוחי א"כ איך יהיה פליג ר' יוחנן אסתם משנה דס"ל יאוש קונה וגם מצוה הבאה בעבירה. וי"ל דהוא בעצמו פליג אהאי דפסק ותני ולא אמר רק דאליבא דרבי שמעון בר יוחי דס"ל מצוה הבאה בעבירה י"ל דפי' המשנה הוא מצוה הבאה בעבירה אבל לעולם הוא בעצמו פליג וס"ל דהמשנה גופא לית ליה מצוה הבאה בעבירה ומתני' רק ביו"ט ראשון קאי ולא ביו"ט שני. א"נ אפשר דס"ל דסתם מתני' בב"ק צו: גזל חמץ ועבר עליו הפסח אומר לו הרי שלך לפניך ס"ל דיאוש לא קני וכדמוכיח רב יוסף בב"ק ס"ו ולית ליה לר' יוחנן תירוצא דרבה דזה מתייאש וזה אינו רוצה לקנות ודוחק והעיקר כתי' הראשון.

ה] הנה הריטב"א הביא בשם התוס' דלא אמרינן מצוה הבאה בעבירה אלא בדבר שבא לרצות כגון קרבן שופר ולולב אבל בסוכה שאין בה ריצוי ליכא משום מצוה הבאה בעבירה יע"ש והרמב"ם ז"ל בהל' לולב (פ"ח ה"ט) פסק דיוצא ביו"ט שני ולית ליה מצוה הבאה בעבירה אפילו במקדש דהוא דאורייתא כל שבעה כמ"ש שם הרב המגיד ובפ"ה מאיסורי מזבח (ה"ז) אית ליה מהב"ע ורצו לתרץ דדוקא בקרבן דהוא לרצות ולכפר אית ליה מהב"ע ולא בלולב אף דהוא לרצות לא הוי כקרבן דעכ"פ אינו לכפר ואין בו ריצוי כקרבן ועיין בנודע ביהודה תנינא או"ח סי' קל"ג ולפי"ז מדברי שמואל ורב אשי וגם מקושית הגמ' באוונכרי ולקנינהו בשינוי עדיין ליכא ראיה דלית להו מהב"ע גבי קרבן וי"ל דמודו לרבי שמעון בר יוחי דגבי קרבן פסול מהב"ע דהוא לרצות ולכפר ורבינו נראה דס"ל דשמואל ורב אשי חולקין לא לבד על ר' יוחנן רק גם על רבי שמעון בר יוחי וזה אינו מוכרח וצ"ל דרבינו המאור לית ליה כלל סברא זו לחלק בין לרצות או לא.

[כט:]

המאור הקטן

וממאי דקאמר רב הונא להנהו אוונכרי שקלינן וטרינן למימר ונקנייה בשינוי השם ואף על גב דמצוה הבאה בעבירה היא מכל מקום [אלמא] לית דחש להא דרבי שמעון בן יוחאי(א)(א).

ובאתרוג שנקבוהו עכברים (לו:) איתמרין תרי לישני וכלישנא בתרא נקטינן לקולא דספיקא דרבנן היא שאין לנו מצות לולב מן התורה מיום ראשון ואילך וכן כתב הרי"ף ז"ל(ב) ומצאתי בהלכות ה"ר יצחק בן גיאות ז"ל ירושלמי (פ"ג ה"ו) רבי יצחק בר נחמני בשם שמואל כל הפסולין(ג) אינן אלא ביום טוב ראשון והכי פסקו רבנן בתראי.

[לא.] **והא דתנו רבנן סוכה גזולה רבי אליעזר פוסל וחכמים מכשירין** אוקימנא בתוקף את חבירו והוציאו מסוכתו אבל גזל עצים וסיכך בהם דברי הכל אין לו אלא דמי עצים בלבד דעבדו רבנן תקנתא כדין תקנת השבין ומהכא נמי שמעת דלא סבירא לן כרבי שמעון בן יוחאי דפסל בלולב הגזול משום מצוה הבאה בעבירה שאם היה כן אפילו סוכה תפסל בגוזל עצים וסיכך בהן שאף היא מצוה הבאה בעבירה(ב) היא(ד) ואם גזל סוכה העשויה בראש העגלה ובראש הספינה שאין לה דין קרקע דברי הכל פסולה והיינו דאמרינן בפרק הישן (כז:) ורבנן האי לך מאי דרשי ביה מיבעי להו למעוטי סוכה גזולה(ה) ומכל זה לא כתב הרי"ף ז"ל כלום(ו) ושמעתא דרבינא (לא.) בכשורא דמטללתא כולה עד סופה היה לו לכתוב:

מלחמת ה'

בתרא מפרק אליביה אלמא הכי הלכתא: אי אפשר לעמוד על אופי שלו שהרי כשכתב רבינו ז"ל בפרק ראשון (סי' אלף) דהלכתא כשמואל משום דרב פפא דהוא בתרא כוותיה סבירא ליה דקא מתריץ למימריה תפס עליו ואמר דלא חזינן ליה דסבירא ליה לרב פפא כשמואל אלא פירושא בעלמא הוא דקא מפרש ליה רב פפא למימריה אף על פי שמשמען של דברים שם דרב פפא כשמואל סבירא ליה מדאמר בפירוקיה דכ"ע יש בהן ארבעה דברי הכל פסולה פחות משלשה דברי הכל כשרה ולא אמר רב פפא הכא משלשה ועד ארבעה וכו' ומיהו הכא ודאי משום פירוקיה דרב אשי בלחוד לית לן למיסמך אדשמואל דבכולי תלמודא הכי אשכחן דמתרצי רבנן אליבא דמאן דלא סבירא להו כוותיה לומר מהא לא תיהוי תיובתיה ואמרינן תרגומא אביי אליבא דרבא ותרגומא רבא אליבא דאביי ואמרינן (ב"ב קו.) מכדי דרב לא סבירא לך משכוני נפשך אדרב למה לך לתרוצי אדרב ואפילו למאי דקס"ד מעיקרא מקשינן בכמה דוכתי ומפרקינן ואפילו למאן דאיתותב אמרינן נימא מיהא נמי תיהוי תיובתא ומפרקינן לה. [ו]בריש מכילתין מתרץ רב אשי לא נצרכא אלא לקיטונית שבה למאן דאמר בסוכה קטנה פליגי דלית הלכתא כוותיה. והלכה פסוקה ורווחא אחריות טעות סופר הוא ואשכחן בפרק גט פשוט [ב"ב קסט:] אמר רפרם זאת אומרת אחריות טעות סופר הוא רב אשי אמר לעולם אימא לך אחריות לאו טעות סופר הוא ובפרק מי שהחשיך [שבת קנה.] אמרינן והלכתא נדדין אסורין [ו]אמר רב פפא עלה השתא דאמרת נדדין אסורין וכו' אלמא הכין ס"ל ואפילו הכי אשכחן ליה בפרק אין דורשין [חגיגה טז:] דדחי ואמר אפילו תימא נדדין מותרין וכו' לפרוקה למאן דס"ל הכי אבל כשנהגו הגאונים לסמוך על מימרא דבתראי [(א)היינו דוקא] כגון דאמרי מימרא אליבא דחד כי ההיא דאביי דלעיל וכי ההיא דמסכת שבת [קיב:] דאמרינן בגמרא מדקא מתרץ רבי יוחנן אליבא דרבי יהודה דאמר וכן לחליצה שמע מינה הלכתא כוותיה אבל בכה"ג אדרבא אמרינן שינויא היא ואשינויי לא סמכינן מיהו היכא דחזינן להו לבתראי דשקלי וטרו טובא ומתרצי אליבא דחד יש מקומות שסמכו הגאונים עליהם כפי מה שהסוגיא מוכחת לפי שיקול הדעת ובלבד שלא לדחות כלל(ב) המסור בידינו אבל כאן הא קיימא לן שמואל ורבי יוחנן הלכה כרבי יוחנן.

ומה שהשיב ממאי דקאמר רב הונא להנהו אוונכרי ושקלינן וטרינן למימר ונקנייה בשינוי השם ואף על גב דמצוה הבאה בעבירה היא: יש להשיב דאדעתא דנכרי גזלי ולא של ישראל דלא שכיחי ומשום הכי איתמר דלמקני מינייהו בעיא יאוש ושינוי רשות ומיהו מצוה הבאה בעבירה ליכא.

וכן מה שהשיב מסוכה גזולה בגוזל עצים וסיכך בהן: אינה תשובה כלל שכיון שתקנו בה חכמים תקנת מריש ואפילו בא לצאת ידי שמים ועושה תשובה נותן לה דמי עצים הרי שאין זו הסוכה בעבירה ברשותו אלא דמים הוא חייב ולא קאי עלה השתא (זה) בעמוד וחזור אלא דמים.

אבל בעל(ג) הלכות זכרונו לברכה (הל' לולב ע' רג) מצאתי שכתב בלשון [(ד)זה] דגזול פסול משום דמצוה הבאה בעבירה דכתיב והבאתם גזול וקתני גזול דומיא דפסח מה פסח אין לו תקנה אף גזול אין לו תקנה ולא שנא לפני יאוש ולא שנא לאחר יאוש לפני יאוש דידיה בעינן והאי דגזל הוא לאחר יאוש משום מצוה הבאה בעבירה אבל אקנייה לאיניש אחרינא קני ליה ונפיק בגויה לא שנא ביום טוב ראשון ולא שנא ביום טוב שני ומאי שנא מסוכה גזולה דמכשרי רבנן [לקמן לא.] אמרי התם היכי דמי אי דגזל מיניה קרקע קרקע אינה נגזלת אי דגזל עצים ((ה)וטלית) קנינהו בשינוי מעשה אי הכי לולב נמי לקנייה בשינוי מעשה קסברי רבנן לולב אין צריך אגד ואם תמצא לומר צריך אגד שינוי החוזר לא שמיה שינוי אי הכי גזל עצי סוכה נמי אלא עצי סוכה היינו טעמא משום דקנינהו בשינוי השם מעיקרא עצים והשתא סכך מיקרו אי הכי לולב נמי מעיקרא אסא מיקרו והשתא הושענא מיקרי אמרי אסא ליכא שינוי השם דמעיקרא נמי להושענא אסא(ו) קרו ליה והלכתא גזל עצים וסיכך בהם אין לו אלא דמי עצים בלבד. וכן נמי כתוב בהלכות פסוקות ושמעינן מינה דכל שקנה ואינו חייב להחזיר אלא דמים אין בו משום מצוה הבאה בעבירה ולפי זה לא קשיא הא דאמרינן בהנהו אוונכרי ונקנייה בשינוי השם וכן נראה מדברי רבינו שלמה ז"ל.

וסיוע מצאתי לדברים הללו בירושלמי [בריש פירקין] תנא ר' חייא ולקחתם לכם משלכם ולא מן הגזול פי' ולא שאנו אלא ביום ראשון עד כאן אמר רבי לוי זה שהוא נוטל גזול למה הוא דומה לאחד שכיבד את השלטון בתמחוי אחד ונמצא משלו אמרו אוי לזה שנעשה סניגור קטיגור פי' דמשום מצוה הבאה בעבירה הוא ואפילו ביום שני עד כאן מה פליגי בשגזלו סוכה(ז) אבל גזלו וספהו דמים הוא חייב לו פי' ואין בו משום סניגור קטיגור שהרי קנה בשינוי מעשה ולכם קרינא ביה עד כאן גזל לולב מכאן והדס מכאן וערבה מכאן ואגדן ושמעינן מן הדא סוכה גזולה אית תניי תני פסולה ואית תניי תני כשרה רבי שמעון בשם רבי יהושע בן לוי מאן דאמר כשרה בשגזל קרקע ומאן דאמר פסולה בשגזל פסל ואפשר שלא יקשר כמשיב(ח) למעלן. שמע מינה דכל היכא דקני בשינוי השם או בשנוי [(ט)על ידי] מעשה או ביאוש ושינוי רשות אין בו משום מצוה הבאה בעבירה שהרי דמים הוא חייב לו.

ולא עוד אלא אפילו ביאוש לחודיה למאן דאמר קני לית ביה תו משום מצוה הבאה בעבירה והיינו דאמרינן בפרק מרובה [ב"ק סו.] אמר רבה יאוש אמור רבנן דקני מיהו לא ידענא אי מדאורייתא אי מדרבנן ואותביה אביי מדתניא קרבנו ולא הגזול היכי דמי אי נימא לפני יאוש פשיטא למה לי קרא אלא לאו לאחר יאוש ושמע מינה יאוש לא קני ומאי קושיא דלמא שאני התם משום מצוה הבאה בעבירה וכדרבי יוחנן אלא ש"מ כיון דקנה אפילו ביאוש כדי שוב אין בו משום מצוה הבאה בעבירה ואין צריך לומר בשינוי מעשה או בשינוי השם ויאוש ושינוי רשות דליתא לאיסוריה בעיניה ממש והיינו נמי דאמר עולא [שם סז.] מנין ליאוש שאינו קונה שנאמר והבאתם גזול וכו' גזול דומיא דפסח מה פסח לית ביה תקנה אף גזול לית ביה תקנתא דאי יאוש קני כשר ולית ביה משום מצוה הבאה בעבירה שדמים הוא חייב לו ולא פליגא דעולא אדרבי יוחנן רביה תדע דהא אפילו הדיוט נמי הכי דיניה שהגוזל ונתיאשו הבעלים אסור ליקח ממנו אע"פ שהוא קונה ביאוש ושינוי רשות קנאו גזלן בשינוי מעשה מותר ליקח ממנו מאי טעמא דמים הוא חייב לשלם והכי איתא בפרק הגוזל ומאכיל [שם קיט:] הלכך לולב הלקוח מן הגזלן לאחר יאוש לוקח יוצא בו ידי מצוה שהרי הדיוט מותר ליקח ממנו הקדיש גזלן בהמה גזולה אינה מכפרת ואינה קרבה שהרי אסור ליקח ממנו אמר הקב"ה ממני ילמדו בני והרי זה נכון.

ואי קשיא לך הא דאמרינן בפרק הגוזל עצים [שם צד.] רבי אליעזר בן יעקב אומר הרי שגזל סאה של חטים טחנה לשה ואפאה והפריש ממנה חלה כיצד מברך אין זה מברך אלא מנאץ ואמר אביי דקסבר שינוי במקומו עומד ואמר ליה רבא ודלמא לא היא עד כאן לא קאמר רבי אליעזר בן יעקב התם אלא לענין ברכה משום דהויא לה מצוה הבאה בעבירה אלמא (י) הכי דקני בשינוי איכא משום מצוה הבאה בעבירה זו אינה קושיא דלרבה נמי בהא פליגי רבנן דפליגי עליה דרבי אליעזר דמר סבר כיון שעיקרו גזל מנאץ הוא ומר סבר לאו מנאץ הוא והכי נמי פליגי באתנן חטים ועשאן סולת דבית שמאי סברי לגבוה אסים וב"ה סברי לא אסים כיון שקנה בשינוי דאביי הוא סבר דאי שינוי קונה אפילו רבי אליעזר בן יעקב מודה כב"ה ועוד דרבי אליעזר בן יעקב ודאי לא קאמר שאינה חלה ואם הפריש ממנה על עיסה אחרת שלא תהא פוטרה ולא אמר אלא לענין הברכה שהוא מברך עליה אלא שיצא ידי חובתו ואנו לצאת ידי חובה אמרו הלכך מתני' כפשטה תולה(יא) בין ביום טוב ראשון בין ביום טוב שני.

והוי יודע שלא נחלקו שמואל ור' יוחנן אלא בגזול אבל ביבש ושאר כל הפסולין מחמת מומין כשם שפסולין ביום ראשון כך פסולין ביום שני וסוגיא מפורשת היא בשלמא יבש בעינן הדר וליכא ורבי [(יב)אמי] נמי בהדיא אמר יבש פסול לפי שאינו הדר גזול פסול משום דהוי מצוה הבאה בעבירה והיינו ביום שני ובגמרא ליכא מאן דפליג עליה אלא ר' יצחק בר נחמני אמר שמואל אגזול והפירוש שפירש בו בעל המאור ז"ל דאית ביה משום הקריבהו נא לפחתך שבוש הוא ואינה בגמ' דהא אנן בעינן הדר וליכא קאמרינן ורבי אמי נמי אמר בהדיא יבש פסול לפי

שמן למאור

א] צל"ע מנ"ל לבעל המאור לומר דלית דחש לדרבי שמעון בר יוחי למצוה הבאה בעבירה דילמא המקשן דפריך ולקנינהו לעולם חושש למצוה הבאה בעבירה מספיקא ונהי דביו"ט שני דרבנן ל"ש לחוש מ"מ עכ"פ בדאורייתא כשקני בקנין דהוי לכם על כל פנים חושש למצוה הבאה בעבירה אבל גבי אוונכרי דל"ה רק ספק אי השדה גזולה או לא כמ"ש התוס' לא חש למהב"ע מספיקא דשוב הוי ספק ספיקא ומה ראיה מדפריך ולקנינהו דילמא עכ"פ מספיקא חושש וצ"ע. והנה רבינו כ' הראיה מהא דפריך ולקנינהו בשינוי השם ויל"ד דלמה לא נקט הראיה מקושית הגמ' דלקנינהו בשינוי מעשה הקודמת וכן התוס' נקטו ראייתם בג' מקומות דאם קני לא הוי מצוה הבאה בעבירה מדפריך ולקנינהו בשינוי השם וכבר עמד בטעם המלך (פ"ה מהלכות לולב ה"ה, הגה"ה א) דלמה לא כ' מקושית הגמ' דשינוי מעשה ע"ש. ולומר דלאו דוקא הוא דוחק ועיין במ"ש בזה בספרי שו"ת לחם שלמה או"ח סי' קי"ד אות ג' ועיין בבשמים לשמן והנה מה שהקשיתי י"ל דלעולם חושש מספיקא לר' יוחנן אך מקשה ולקנינהו מצד ספק ספיקא יש להשיב דהא עכ"פ אפשר לתקן שלא יחתוך בעצמו וכל היכא דאפשר לתקוני מתקנינן.

ב] כוונת רבינו לכתוב זה כאן דדוקא שם בנקבוהו אזלינן לקולא ביו"ט שני דרבנן דספיקא דרבנן לקולא אבל כאן ל"צ לומר דמקלינן ביו"ט שני משום דהוי ספק פלוגתא בדרבנן דבלא"ה אף בלא ספיקא דרבנן מותר משום דלית דחש לדרבי שמעון בר יוחי והוי ודאי מותר כנלע"ד ועיין בסמוך (ד"ה רבינו מקשה).

ג] ר"ל דע"כ אפילו פסול גזול אמר דאינו אלא ביו"ט ראשון דהא מימרא דריב"נ משמיה דשמואל הוא והוא ס"ל כן וע"ז כ' הרי"צ בן גיאות דהכי פסקו רבנן בתראי וש"מ דהלכתא כוותיה.

ד] משום דבעל המאור ס"ל דאף אם קונה הדבר בקנין הוי מצוה הבאה בעבירה כדמשמע מדברי רבי שמעון בר יוחי ועל זה לא פליגין א"כ ממילא אף אי קני בקנין דרבנן מפני תקנת מריש ג"כ הוי מצוה הבאה בעבירה אלא ודאי דיוצא במצוה הבאה בעבירה אפילו במצוה דאורייתא. ולדברי הריטב"א שהבאתי (בילקו"מ ד"ה הנה הריטב"א) אין ראיה מסוכה ללולב דסוכה אין בה ריצוי אבל לולב יש בו ריצוי אך רבינו לית ליה סברא זו.

ה] דדוקא בגזל עצים וסיכך בהן כיון דעשה בהן מעשה וקבען בסוכה שייך ביה תקנת מריש אבל בזה ליכא שום מעשה דהוא סוכה שלימה ל"ש תקנת מריש וכיון דהוא בראש העגלה וספינה לא הוי מחוברת בקרקע ולא הוי שאולה רק גזולה וממעטינן מלך סוכה גזולה ולא משום מהב"ע דמהב"ע לית לן לשיטת בעל המאור אפילו בדאורייתא רק משום דלא הוי לך והא דשאולה כשר הוא משום דריבה קרא כל האזרח בישראל ישבו בסוכות לעיל כז: עיין בבשמים לשמן. עכ"פ דעת רבינו דבכל המצות יוצאין בדיעבד אף שבא בעבירה אפילו בקרבן דאתי לרצות ולכפר כמש"ל ועיי' בבשמים לשמן. ו] רבינו מקשה על הרי"ף דלא הביא כלל מחלוקת ר' יוחנן ושמואל ולא הביא דין סוכה גזולה ושמעתא דרבינא. והנה דעת רמב"ן במלחמות ודעת הר"ן דמדקא סתים לה סתומי משמע דפסק כרבי יוחנן עיי"ש ויש לעיין דילמא ספוקי מספקא ליה איך ההלכה ומספיקא אזיל לחומרא. אך א"כ הא הנפ"מ הוא לענין שאר הימים והוי ספיקא דרבנן לקולא ועיין בנודע ביהודה תנינא סי' קל"ג שכ' גם כן דאמרינן בזה ספיקא דרבנן לקולא אכן יש נפ"מ גם לענין דאורייתא במהב"ע. וי"ל דמש"כ רבינו לעיל האי דנקבוהו עכברים בשם הרי"ף דאזלינן לקולא הוא התחלת קושיתו על הרי"ף דלמה לא כ' גם כאן דאזלינן לקולא בספק פלוגתא דרבנן ועיין לעיל (ד"ה כוונת רבינו). מיהו מו"ז זי"ע בשו"ת קול אריה סי' ל"א כ' דכאן בספק מצוה אזלינן בתר חזקת חיוב המצוה ע"ש ואמנם בספק פלוגתא שפיר אזלינן לקולא בספיקא דרבנן דבספיקא דדינא לא אזלינן בתר חזקה.

השגות הראב"ד

(א) כתוב שם: **וממאי דקאמר רב הונא להנהו אוונכרי שקלינן וטרינן למימר ונקניה בשנוי השם ואע"ג דמצוה הבאה בעבירה היא מ"מ אלמא לית דחש להא דר' שמעון בן יוחאי:**

אמר אברהם: זה אינו כלום דלגבי אוונכרי ליכא עבירה ולגבי סוכה נמי כיון דקרקע אינה נגזלת אינה אלא שאולה בעלמא דברשותא דמאריה קיימא ואין עליה במצוה שם גזולה דקרא כתיב והבאתם גזול ואין זו גזולה והיכא דגזל עצים נמי אין על העצים הללו עכשיו שם גזולה והכי איתא בירושלמי (פ"ג ה"א) וכן כתבתי בחבורי בהלכות לולב ובנוסחאות הישנות והספרדיות גרסינן באתרוג בענין של אשרה פסול משום דהוי לה מצוה הבאה בעבירה ופירושא דמלתא דאפילו בכל אשרה נמי פסול אפילו דלאו דמשה ומשום דמתהני בתפיסתו מריחה מה שאין כן בשאר מינין ואי קשיא לך ערלה מאי איצטריך למימר משום היתר אכילה ודין ממון תיפוק ליה דאיסורי הנאה נינהו וקא מתהני מריחה איכא למימר ריחא בשאר איסורי הנאה לאו מילתא היא בר מעבודה זרה דכתיב בה (דברים יג, יח) לא ידבק בידך מאומה מן החרם וכבר הרחבתי בכל זה ובראיות ברורות כתבתי שהיבש פסול כל שבעת הימים ובירושלמי (ה"א) פסלוהו משום לא המתים יהללו יה אבל שאר פסולים כשרים ביום טוב שני משום דאיכא הדר במקצת אתרוג לאפוקי יבש דליכא ביה הדר כלל כמו המת:

(ב) כתוב שם: **שאם היה כן אפילו סוכה תפסל בגוזל עצים וסיכך בהם שאף היא מצוה הבאה בעבירה וכו':**

אמר אברהם: כבר כתבנו למעלה מה שנדחו דבריו של זה:

הגהות וציונים
מהב"ח ושאר מפרשים

(א) גי' ב"ח: **(ב)** הכלל כצ"ל (ב"ח): **(ג)** לבעל (ב"ח): **(ד)** גי' ב"ח: **(ה)** הוקף בדפו"א: **(ו)** לאסא הושענא כצ"ל (ב"ח): **(ז)** בירושלמי הגי' משופה: **(ח)** בירושלמי הגי' במיישב: **(ט)** נוסף בדפו"א: **(י)** אפי' היכא (ב"ח): **(יא)** פסולה כצ"ל ותי' תולה נמחק (ב"ח): **(יב)** גי' ב"ח:

הדפסה ברזולוצית מסך - להדפסה איכותית הדפס ישירות מן התכנה
תלמוד בבלי <עוז והדר> - ט סוכה תלמוד בבלי עמוד מס : 305 הודפס ע"י אוצר החכמה

רש"י

גמ' נסדק. נסדקו ראש העלין: כווץ. שעשוי קמטים קמטים: כפוף. דומה לאיש גיבן ראשו כפוף כאגמון: קווץ. שיוצאין בשדרה שלו עוקצין כמין קוצים: עקום דומה למגל. חדא מילתא היא: חרות. קשה שנעשה חריות שכך דרך לולב עליו נושרין בימות הגשמים ומתקשה(י) ונעשה עץ:

[לא:] גמ' א °נקטם ב ראשו: אמר רב הונא טו. א"ר חנינא(א) ל"ש אלא °נקטם ראשו אבל א נסדק כשר [לב.] ב ואי נסדק ג דעביד כי המנק פסול והוא כלי שיש בו שני ראשים וזה צורתו*

ג תניא לולב כווץ(ב) קווץ כפוף סדוק עקום דומה למגל פסול חרות

נר מצוה אלף כג

רבינו

[לא: - לב.]

כנגד ארכו של הדס והשדרה עודפת עוד טפח כדי לנענעו כשר. ולקמן (לז:) מפרש האי נענוע דהוי מוליך ומביא מעלה ומוריד כדי לעצור רוחות רעות וטללים רעים:

[לא:] גמ' אמר רב הונא א"ר (חסדא) [(ג)חנינא] לא שנו אלא נקטם אבל נסדק כשר. [יד: - טו.] כבר כתבתי במשנתינו דנקטם ראשו היינו ראש העלה טו.° העליון ובדידיה נמי אמרינן דנסדק כשר אלא היכא דעביד כי המנק וכ"ת והא אמרינן לקמן (לב.) דנחלקה התיומת פסול(ד) ופירשו בו דהיינו העלה האמצעי אלמא דאע"ג דלא עביד כי המנק פסול תירצו בזה דכי פסלינן בנחלקה התיומת היינו דוקא ברובא אבל מיעוטא לא מיפסל אלא היכא דעביד כי המנק. [(ה)ויש מחמירין ומפרשין דנסדק במקום התיומת פסול והא דדייקינן אבל נסדק כשר הוא באמצע העלה לארכה אבל נסדק במקום התיום נחלק שמו ופסול] ומחמירין עוד לומר דכל שנחלק התיום אפילו במיעוט פסול וכי שרינן נסדק בדלא עביד כי המנק היינו בשנסדק לרחבו ואין זה במשמע אלא שראוי לחוש ולהחמיר.

ואחרים פירשו דנחלקה התיומת לאו בעלה האמצעי בלחוד קאמר אלא העלין הכפולין יש להן בגבן דבר שמחבר אותם ומתאימן ונקרא תיומת ואם נחלקו רוב העלין ורוב כל עלה ועלה מהם באותו מקום פסול והכי משמע בירושלמי (ה"א) דאמרינן נפרצו(ו) עליו נעשה כמי שנחלקה התיומת [(ז)דאלמא פיסולא דנחלקה התיומת] בכל העלין הוא דומיא דנפרצו עליו מדקא מדמי להו להדדי וכן פירש הרב אלפסי ז"ל בסמוך. ולפי זה אפשר דאפילו נסדק רובו או כולו של עלה האמצעי כשר אא"כ עביד כי המנק. ומקילין עוד לפי זה ואומרים דכי פסלינן בדעביד כי המנק היינו שהלולב עשוי כך מתחילתו כעין שתי שדראות מקצת עלין כאן ומקצת עלין כאן אבל נסדק ראש(ח) העלין והשדרה ויכול לאגדו כה"ג נסדק מיקרי וכשר:

תניא לולב כווץ. שעשוי קמטים כדאמרינן בחולין (מג:) גבי [(ט)ושט] כל שחתכו וכווץ: [לב.] קווץ. **שיש בו קוצים**: סדוק. דעביד כי המנק ויש שגורסין כן בברייתא: כפוף. **שראשו כפוף כאגמון**: חרות. **שהוא קשה** ואינו יכול ליכפף:

מלחמת ה'

שאינו הדר ועוד דכל שאינו הדר אינו מאים ואין בו משום הקריבהו נא לפחתך תדע דהא ר' יהודה דלית ליה הדר מכשר יבש [לא.] ולא פסיל משום הקריבהו נא לפחתך ודברי הבאי הם שהאתרוג היבש נאה ומשובח הוא ועולה על שולחן מלכים בדי שריחני(יא) אלא שאינו הדר במינו שאמרה תורה והחסר שנקבוהו עכברים לא חשו בו משום הקריבהו נא לפחתך לפיכך היבש שריחו ונויו משובחים אתה פוסל זה היפך האמת הנראה לעינים הוא:

אבל עכשיו אני מגלה דבר נכון מאד בפירוש השמועה שהראשונים לא אמרו טעם הרי דבר מפורש הוא בגמרא ובמשנה שהלולב ניטל מן התורה שבעה במקדש ובמדינה יום אחד [מא.] וביום הראשון בעינן לכם ובשני אפילו במקדש יוצא הוא בלולבו של חבירו ומתני' מרישא דפרקא בלולב של תורה נשנית כולה עד סופה דקתני תקנתו של רבן יוחנן בן זכאי בראשונה היה לולב ניטל במקדש שבעה ובמדינה יום אחד משחרב בית המקדש התקין רבן יוחנן בן זכאי וכו' ובתקנתו של רבן יוחנן בן זכאי לא פסיק ותני מתני' בפסולי כלום ולא עליה דקדקו בגמרא כלום אלא על לולב של תורה שנשנית ברישא דפרקין עליו אמרו קא פסיק ותני לא שנא ביום ראשון ולא שנא ביום שני דבכל לולב הניטל מן התורה קתני הגזול והיבש פסול בשלמא יבש בעינן הדר והדר דשמא אתרוג כתיב כל היכא דבעינן אתרוג בעינן הדר אלא גזול אפילו במקדש אדם יוצא בלולבו של חבירו והיינו פסיק ותני גזול דומיא דיבש לפוסלה זהו פירוש השמועה וזו היא סוגייתה לפיכך הסכימו כאן בפסול היבש ולא נחלקו אלא בגזול לבדו אבל ביום שני של גבולין שהוא מצות זקנים לא הוזכר כאן כלל ולא נחתינן השתא בשמעתין למיפסק אי כלישנא דמעיקרא ואתרוג שנקבוהו עכברים דקס"ד בעינן הדר וכל דתקון רבנן כעין דאורייתא תקון אי כשמעתיה דרבי חנינא דהוה מסקנא ומכשר נקב וחסר דקסבר לא מחמרינן במצות זקנים בתוך פסולי דמתני' ולא תשתבש בזה מפני שהזכירו בגמרא לקמן יום שני והא אמור על יום שני של מצות זקנים שכבר פירשתי דעכשיו בשמועה זו לא נחתינן לאפלוגי בין של תורה לשל סופרים ונקט יום שני סתם בכל מקום שהרי על כרחך אתה אומר דביום שני דמקדש לולב השאול כשר והלכך קושיא זו שהקשו בגמרא אין לענין בקולא דלולב של דבריהם אלא לומר דגזול בשני כשר הוא בכל מקום ועוד נמצא בגמרא בכמה מקומות כגון הענין הזה מעתה נלמוד על הפסולין השנויין במשנתנו בפגמין של לולב ואתרוג שכולן כשרים ביום שני של דבריהם מדרבי חנינא דמכשר בנקב וחסר ומפיק לה למתני' מלולב דדבריהם אבל הגזול שהוא משום מצוה הבאה בעבירה כל שכן בשני שאני פוסלו לפי שנטילתו אינה מצוה של תורה והוא מזכיר עון להתפש ובגמ' ירושלמי שאמר ר' יצחק בר נחמני בשם שמואל כל הפסולין אינן פסולין אלא ביום טוב הראשון בלבד דבר ברור הוא להכשיר הפסולין ביום שני במדינה ואפילו הגזול דאיהו לית ליה מצוה הבאה בעבירה ואתיא אליביה בגמרא דילן אלא שמועתו דר' יצחק בר נחמני בשם שמואל הזכירוה בגמרא שלנו [ל.] להכשיר הגזול בלבד ואפילו ביום שני במקדש ומ"מ חדא שיטה היא וחדא סברא היא וכבר השמועה כולה מחוורת ומאירה כמרגלית.

ומה שהשיב בעל המאור (סי' אלף לא) מהא דאמרינן לקמן גבי אתרוג של ערלה לפי שאין בו היתר אכילה וביום שני כיון דלא בעינן לכם מה לנו אם אין בו לא היתר אכילה ולא היתר ממון: אינה תשובה כלל שהרי ערלה אסורה בהנאה והיתר אכילה נמי שהוזכר כאן היינו הנאה כדאמרינן התם [פסחים כא:] מנין לחמץ בפסח שאסור בהנאה שנאמר [שמות יג, ג] לא יאכל חמץ לא יהא בו היתר אכילה, וכיון שאסור בהנאה ולשריפה הוא כתותי מכתת שיעוריה ויש אומרים דודאי ערלה כתותי מכתת שיעוריה אבל זה שאמרו בגמרא לפי שאין בה היתר אכילה וכן דין ממון לומר שאף מן השם הזה הם נפסלין שהיתר אכילה ודין ממון מוציאין אותן ממה שאמר הכתוב לכם ונפקא מינה לפסול של מעשר שני שבירושלים ביום טוב ראשון הא בשני ודאי פסולא דידיה משום מכתת שיעוריה הוא וכן בתרומה טמאה שהרי היא מן הנשרפין כדתנן בפרק בתרא דתמורה ואמרינן נמי בפרק במה מדליקין כשם שמצוה לשרוף את הקדשים שנטמאו כך מצוה לשרוף את התרומה שנטמאת וכיון ששריפתה מצוה ולשריפה קיימא ואיסורא היא בכל הנאות שבעולם חוץ מן הנהנה בה בשעת שריפה שהנאתה וביעורה שוה ((יב)אי) כתותי מכתת שיעוריה ומשום הכי פסול אף על פי שיש בה דין ממון ושל דמאי שבית שמאי פוסלין מפני שהן גוזרין בכל אתרוג האסור לו אפילו בדיעבד ואף על גב דקרינא ביה לכם דהא ממונו הוא וב"ה מכשירין בזה לכתחלה משום דאי בעי מפקר להו לנכסיה והוי עני הא בטבל גמור לא יטול ואם נטל כשר ולהודיעך כחן דבית שמאי קתני דמאי אבל ודאי מעשר שני בירושלים ביום שני כשר אפילו לדברי רבי מאיר ומשום הכי אמרינן בגמרא אתרוג של מעשר שני לדברי רבי מאיר אין אדם יוצא בו ידי חובתו ביום טוב אלמא בחולו של מועד יוצא בו לפיכך לא אמרו אין אדם יוצא בו ידי חובתו בחג אי נמי סתם:

נמצאת אתה אומר דכולה מתני' בין יום ראשון בין יום שני דתורה קתני לדברי הכל חוץ מן הגזול לדברי שמואל דכשר בשני ותני והדר מפרש לה לקמן דקתני אין אדם יוצא ידי חובתו ביום טוב ראשון של חג בלולבו של חבירו ובשאר הימים אדם יוצא ידי חובתו בלולבו של חבירו ולהכשיר שאול וגזול נשנית לדעת שמואל ולדברי רבי יוחנן לא הכשיר אלא שאול הא בשאר הפסולים ודאי מתני' פסיק ותני הוא לא שנא יום ראשון לא שנא יום שני והרי זה נכון:

ופשט ליה מדקתני עולה (לג.) בהדס נקטם ראשו ועלתה בה תמרה כשר אלמא ראשו דקאמר בגוף ההדס קאמר שאם בנשירת העלין העליונים בלחוד קאמר ה"ל למימר נקטם ראשו ועלה בו עלים כשר אלא ש"מ אין הפסול בעלין אלא בראש הבד עצמו ומש"ה צריך שיעלה בו תמרה להשלים חסרון הבד ועוד דאמרינן (לג.) לא שנו אלא נקטם אבל נסדק כשר והאי ודאי על שדרה עצמה קאמר כדמוכח סוגיא דשמעתין והלשון עצמו כך הוא מוכיח כי השדרה היא הנקראת לולב וההוצין נקראין עלין או הוצא וכשאמרו נקטם ראשו על הלולב אמרו והיא ראש השדרה שהוא לולב. יבשות העלים אינו מוזכר לא במשניות ולא בגמ' ויש ללמוד מן הירושלמי (שם) ממה ששאלו מר' אבין יבשו הוצין והיו סבורין לדמותו לקטומה והשיב להם שאין דומה לקטום שהקטום אינו הדור והיבש הדור ומסתבר ובלבד שיהא התיומת העליונה לחה וכן אמרו בהדס יבשו עליו ונשתיירו בו שלשה בדי עלין לחין כשר ואמר רב חסדא ובראש כל אחד ואחד ע"כ מה שמדמה יחד הדס לולב והערבה יש לומר שלא לדמותם דלולב לעולם העלין עולין למעלה ויוצאין מראש השדרה הלכך ראש העלין נקראין ראשו אבל הדס והערבה אין העלין העליונים יוצאים מראש הבד אלא לפעמים ראש הבד הוא חלק הלכך ראש דידהו הוא ראש הבד ולא ראש העלין ואפילו אם עלה יוצא מראש הבד לא מיקרי נקטם עד שיקטם ראש הבד ומה שכתב דסוגיא דשמעתין מוכח מלתא דעל שדרה קאמר לא ידענא הוכחה זו דכל חד וחד הוא כדאיתא סדוק הוא בראש הלולב ואינו בגוף הלולב ומה שכתב שהשדרה נקראת לולב ולא העלין בגמ' לא מוכחא כן מדקאמר שמואל שיהא לולב יוצא מן ההדס טפח וקאמר ר' יוחנן שדרו של לולב צריך שיוצא מן ההדס טפח אלמא לולב סתם דקאמר שמואל היינו עלין: ב [טור סי' תרמה] פי' הראב"ד (שם) שנקטם קצת מהעלין שבראשו עד שחסר מעט מן השדרה ובעל העיטור (עשרת הדברות ה' לולב פט:) כתב לא שנקטמו קצת מהעלים העליונים אלא שנקטמו שלשה עלין העליונים פירוש עד השדרה ולא נגע בשדרה והרא"ש פי' (סי' ג) דברוב קטימת העלין העליונים מיפסל: ג [טור שם] פרש"י שתחלת ברייתו היה כך שיש לו שתי שדראות מתחלת עליו לכאן ומתחילתם לכאן ולשון נסדק אינו משמע כן דא"כ היה לו לומר לולב שגדל סדוק כי היכי דאמרינן לולבא דסליק בחד הוצא אלא מיירי שנסדק באמצעיתו עד שנפתח:

עין משפט

א ב מיי' פ"ח מהלכות לולב הלכה ג סמג עשין מד טוש"ע או"ח סימן תרמה סעיף ז:
ג מיי' שם פ"ח הלכה ג טוש"ע או"ח סימן תרמה סעיף ח ט:

שלטי הגבורים

א כתב הרא"ש ז"ל (סי' ג) נקטם ראשו לכאורה נראה לפרש בשני עלים האמצעים היוצאין מראש השדרה וקשה בגמ' דקאמר רבי יהושע בן לוי ניטלה התיומת פסול והן אותן שני עלין האמצעים והא אפילו בנקטם פסלו וכ"ש בניטלו לגמרי ונ"ל דנקטם בראשו מיירי בנקטם ראש רוב העלין וראשו של כל עלה ועלה קאמר והלשון דחוק וי"ל דניטלה איצטריך ריב"ל לאשמועינן דסד"א דהוי הדר יותר מנקטם אי נמי בניטלה אחת מן התיומת דבנקטם לא מיפסלא אלא בשתיהן והראב"ד ז"ל (הלכות לולב להראב"ד ד"ה עתה אכתוב) כתב נסתפק לי אי זה הוא ראשו אם הוא העליונים אע"פ שלא חסר מן השדרה כלום או שמא לא נקרא ראשו אלא ראש השדרה וכן בהדס וכן בערבה והביא הירושלמי (ה"א) דגרסינן בעי ר' אבא בר ממל קמיה ר' אבין יבשה ציצתו מהו מה בין זה לנקטם זה הדור וזה אינו הדור פירוש ציצתו היא התיומת העליונה מלשון ויצץ ציץ והוא העליון כדכתב (במדבר יז, כג) ויוצא פרח ויצץ ציץ ומדקאמר וכי מה בין זה לקטום אלמא דאפילו כי האי פסול ולא בעי חסרון בשדרה וכתב שיש נוסחא שכתוב בהו בעו קומי ר' אבין יבשו הוצין מהו על כל ההוצין הוא שואל לפי ששנינו במשנתינו לולב היבש פסול והיינו שיבש שדרה של לולב אבל יבשו עליו לא שמענו ועליהם שאל והשיבו מה בין זה לקטום כלומר נחשוב הוצין היבשים כאילו הן קטומין כולם והשיבו לו זה הדור וכו' כלומר אע"פ שהוא יבש הדור הוא אבל כשהוא קטום כולו ונשארה השדרה ערומה אינה הדר ולגירסא זו נסתפק עדיין בנקטם ראשו אם הוא מן התיומת לבדה או שיחסר עמה מן השדרה

הגהות וציונים
מהב"ח ושאר מפרשים

(א) אמר רב חנינא בגמ' ליתא: (ב) תי' כווץ ליתא (כ"י נ"י) [וכ"ה בגמ']: (ג) תוקן בדפו"א: (ד) לשון רש"י נחלקה התיומת שני עליו העליונים אמצעיים ששם השדרה כלה נחלק זה מזה ונסדקה השדרה (עם) [עד] העלין שלמטה מהם ע"כ ולפי' זה נ"ל דלא קשה מנסדק דאיהו הוה בעלה גופה כנחלק התיומת לרב אלפס שנסדק הכפל (מהר"ם א"ש): (ה) גי' ד"ת: (ו) בירושלמי לפנינו הגי' שונה: (ז) גי' ד"ת וכ"ה בכ"י: (ח) בכת"י: נסדק רוב העלין **או השדרה** ויכול: (ט) גי' ד"ת: (י) והשדרה מתקשה כצ"ל (ב"ח): (יא) בהדי ריחני כצ"ל (ב"ח): (יב) הוקף בדפו"א:

[לב. - לב:]

דומה לחרות. שהתחיל להתקשות ולא נתקשה לגמרי: לאחריו. שנעקם לצד השדרה: לפניו. לצד שכנגד השדרה. שדרה זהו הצד העשוי כשדרה של בהמה שהחוליות והצלעות מחוברות בה מכאן ומכאן ואף העלין עולין מכאן ומכאן ואמצעה חלק ועולה כמקל: האי לולבא דסליק בחד הוצא. פרש"י ז"ל שאין בו עלין אלא מצד אחד ואחרים פירשו שאין רוב עליו כפולים אלא עולין אחד אחד. ומדאמרינן בעל מום הוא משמע שפסולו מגופו ופסול כל שבעה אפילו בזמן הזה וי"א שאין פסולו אלא מפני שאינו הדר וביום ראשון בלבד פסול:

נפרצו דעביד כחופיא. פרשתיה במשנתינו: נחלקה התיומת נעשה כמי שנטלה התיומת ופסול. פירוש אם נחלקו העלין במקום שמתאימין הרי הוא כאילו נטל בכולן בכל אחת ואחת אותו חוט המתאימן והוה ליה חסרון בכולהו ובהא ודאי פסול דמשמע דפשיטא לן דחסרון בכולהו פוסל:

[לב:] **אמר** ר' פרנך אמר ר' יוחנן שדרו של לולב צריך שיצא מן ההדס טפח. קי"ל כוותיה ולא כשמואל דסגי ליה כל שיצא לולב מן ההדס טפח אפילו בהדי עלין ומסתברא דאפילו הוסיף באורך ההדס והערבה אפילו כמה צריך שיצא שדרו של לולב למעלה מהן טפח ומשום הכי נקטי ליה ר' יוחנן ושמואל בהאי לישנא ולא אמרו סתם לשמואל לולב ארבעה בהדי עלין ולרבי יוחנן לבר מעלין.

מיהו הרב אלפסי ז"ל כאן לא דק דבגמרא אמרינן(ו) דהני טפחים דהדס וערבה טפחים קטנים הם שחוזרין לשני טפחים ומחצה שהן עשרה גודלין דהכי מפרשינן אליביה דר' טרפון בגמרא דקי"ל כוותיה וי"א שהטפח שצריך שיהיה יתר בו הלולב על ההדס וערבה טפח קטן הוא ג"כ ונמצא שעור לולב ד"ט קטנים השלשה מהם הם עשרה גודלין כמ"ש והטפח אם היה גדול היו בו ארבעה גודלים שהם י"ב שלישי גודל לא מהן שתות כדי להעמידו על טפח [(ז)קטן] נשארו עשרה שלישי גודל שהם שלשה גודלים ושליש ונמצא שיעורו של לולב שלשה עשר גודלין ושליש [(ח)גודלן] וכן כתבו בתוספות (ד"ה לא) והרב רבי יונה מנח ביה סימנא מי בעל דברים יגש אליהם (שמות כד, יד) שהלולב שאומר בו דברים הרבה דהיינו ברכת לולב והלל שיעורו יג"ש דהיינו י"ג גודלים ושליש. אבל הרמב"ן ז"ל כתב שלא חלק ר' טרפון בטפח עודף של לולב ומודה הוא שצריך שיהא טפח שלם של ארבעה גודלים וראיה לדבר מדאמרינן בפ' (התכלת) [(ט)המפלת] (נדה כו.) חמשה שעורן טפח וחד מינייהו שדרו של לולב ומשמע דכי היכי דהנך כולהו טפחים שלמים הכי נמי טפח של שדרו של לולב ותמצא שיעורו י"ד גודלין לפי שהשלשה טפחים קטנים הם והרביעי טפח שלם:

מתני' הדס הגזול והיבש פסול. גזול משום מצוה הבאה בעבירה ופסול כל שבעה אפילו בגבולין לר' יוחנן כמו שכתבתי במשנתנו (בריש הפרק). ויבש פסול במקדש כל שבעה אבל בגבולין משני ואילך יש להכשיר ויש לפסול ע"פ הסברות שכתבתי במשנתנו גבי לולב (שם ד"ה ולפי): של אשרה ושל עיר הנדחת פסול. כמו שפירשתי בלולב: נקטם ראשו. ראש עלו דהכי מוכח ממאי דאמרינן בגמרא (לג.) ועלתה בו תמרה כמו שכתבנו במשנתנו שאין דרכו של תמרה לעלות אלא בעץ: נפרצו עליו. כמו שפירשתי בלולב: ענביו. פרי שבו דומה לענבים: ואין ממעטין אותו ביו"ט. משום [(י)דנראה] דמתקן מנא ולא שרו ליה משום מתוך שהותרה מלאכה לצורך הותרה שלא לצורך דכיון (יא)דמתקן מנא לא הותר לתקן מנא ביו"ט:

גמ' ענף עץ עבות. עץ שכולו ענף שהעץ מחופה בעליו על ידי שהן עשויין כקליעה ושוכבין על אידיהן: רבי אליעזר בן יעקב אומר ענף עץ עבות. רבנן דייקי עבות ורבי אליעזר דייק ענף עץ: תלתא תלתא בקינא. שלשה עלין במקום אחד זה בצד זה: תרי וחד. שני עלין כסדרן ועולה אחד מלמטה ארוך ועולה על השנים:

[טו. - טו:]

נר מצוה

פסול דומה לחרות כשר. עקום דומה למגל פסול אמר רבא [א]לא אמרן אלא מלפניו אבל מלאחריו בריתיה הוא וכשר ואמר רב פפא [ב]ולצדדין כלפניו דמי ואמרי לה כלאחריו דמי [ג]הלכך(א) עבדינן לחומרא וכלפניו דמי ופסול. אמר רבא [ד]האי לולבא דסליק בחד הוצא בעל מום הוא ופסול: נפרדו עליו כשר: אמר רב(ב) נפרדו עליו דאיפרוד איפרודי נפרצו [א] עליו דעבדי כחופיא פירוש נפרצו עליו כגון שנתרו מן השדרה והן תלויין בה וזהו דעביד כי חופיא שהוציו כשנחתכין מן השדרה נקראין חופיא כדגרסינן בהגוזל קמא (ב"ק צו.) הוצין ועבדינהו חופיא והוא כעין שבירה נפרדו שנפרדו ההוצין כעין פתיחת החריות ולא ניתק אחד מחבירו ולפיכך כשר: בעי רב פפא נחלקה התיומת מהו ת"ש דא"ר יהושע בן לוי [ה]נחלקה התיומת נעשית כמי שניטלת התיומת ופסול [ו]פירוש התיומת [ב] גבא דהוצא דמתיים להו לשני צידי העלה ומשוי להו חד כי כל אחת ואחת כפולה לשנים ותאומה מגבה [ז]ואם נפרדו ההוצין זה מזה ועמד כל אחד ואחד כשהוא כפול לשנים והתיומת שלהן קיימת כשר ואם נחלקה התיומת הרי הוא כאילו נפרצו העלין ופסול: ציני הר הברזל כשרות: אמר אביי [ח]לא שנו אלא שראשו של זה מגיע לצד עיקרו של זה אבל אין ראשו של זה מגיע לצד עיקרו של זה פסולות: [לב:] [ט]לולב שיש בו שלשה טפחים וכו': אמר רב יהודה אמר שמואל [ט]שיעור הדס וערבה שלשה [ג] ולולב ארבעה כדי שיהא לולב יוצא מן ההדס טפח אמר ר' פרנך אמר ר' יוחנן [י]כדי שיהא שדרו של לולב יוצא מן ההדס טפח ואקשינן והא תנן לולב שיש בו שלשה טפחים כדי לנענע בו כשר אימא וכדי לנענע בו כשר והאי שיעורא דאמרינן הוא דלא להוי פחות מהאי שיעורא אבל [כ]אי הוי טפי ביה מהאי שיעורא כשר דקיימא לן (מנחות מב.) לולב אין לו שיעור למעלה אבל יש לו שיעור מלמטה: **מתני'** [ל]הדס הגזול [מ]והיבש פסול של אשרה ושל עיר הנדחת פסול נקטם ראשו נפרצו עליו [נ]או שהיו ענביו מרובין מעליו פסול ואם מיעטן כשר ואין ממעטין אותן ביו"ט: **גמ'** ת"ר וענף עץ עבות (ויקרא כג, מ) עץ שהוא עבות שענפיו [ה] חופין את עצו הוי אומר זה הדס ות"ר עץ שהוא קלוע כמין קליעה ודומה לשלשלת וזהו הדס רבי אליעזר בן יעקב אומר ענף עץ עבות עץ שטעם עצו ופריו(ג) שוה הוי אומר זה הדס(ד) תאנא עבות כשר ושאינו עבות פסול היכי דמי עבות אמר רב יהודה [ס]כגון דקיימו תלתא תלתא(ה) בחד קינא רב כהנא אמר אפילו תרי וחד רב אחא

רש"י

דומה לחרות. התחיל להתקשות ועדיין לא נעשה עץ: כי המגל. פויינ"ר בלעז כברזל של סופרים שיש לו שני ראשים שראשו מפולש(יב) כך לולב גדל כמין שני שדראות מקצת עלין לכאן ומקצת עלין לכאן: מאחריו. הנעקם(יג) לצד השדרה: מלפניו. לצד שכנגד השדרה (יד)עשוי כשדרה של בהמה שהחוליות והצלעות מחוברות מכאן ומכאן ואף עליו מכאן ומכאן ואמצעה עולה כמקל: דסליק בחד הוצא. שכל עליו מצד אחד: כי חופיא. איסקוב"א בלע"ז שמכבדין את הבית ועושין אותו מעלין של לולב התלושין מהשדרה ואוגדין בה הרבה ביחד: דאיפרוד איפרודי. ראשיהן נפרדים כענפי אילן ואין מצומצמין בשדרה עם העלין שלמטה מהן: תיומת. לפי שהן דבוקין כתאומין: נחלקו התיומת. שני עלין העליונים אמצעיים שבשדרה כלה נחלקו זה מזה [(טו)וזה שלא כפי האלפס]: **מתני'** ענביו. פרי (טז)שדומה לענב: אין ממעטין ביו"ט. משום שבות שדומה למתקן כלי ומכשירו: **גמ'** תלתא תלתא טרפי בקינא חדא. שלשה עלין בצד אחד יוצאין תוך(יז) עוקץ אחד: תרתי וחד. שני עלין בעוקץ אחד ועולה האחד(יח) מלמטה ארוך ועולה ורוכב על שנים:

עין משפט

א ב ג מיי' פ"ח מהלכות לולב הלכה ג טוש"ע או"ח סימן תרמה סעיף א:
ד ה ו מיי' שם פ"ח הלכה ד סמג עשין מד טוש"ע או"ח סימן תרמה סעיף ג:
ז מיי' שם פ"ח הלכה ג ד סמג עשין מד טוש"ע או"ח סימן תרמה סעיף א:
ח מיי' שם פ"ח הלכה ד טוש"ע או"ח סימן תרמה סעיף ד:
ט מיי' שם פ"ז הלכה ח סמג שם טוש"ע או"ח סימן תרנ סעיף א:
י מיי' שם פ"ז הלכה ח טוש"ע או"ח סימן תרנ סעיף א ב:
כ מיי' שם פ"ז הלכה ח טוש"ע או"ח סימן תרנ סעיף ב:
ל *מיי' שם פ"ח הלכה א סמג שם טוש"ע או"ח סימן תרמו סעיף א:
מ *מיי' שם פ"ח הלכה א סמג שם טוש"ע או"ח סימן תרמו סעיף ו:
נ *מיי' שם פ"ח הלכה ה סמג שם טוש"ע או"ח סימן תרמו סעיף ב:
ס *מיי' שם פ"ז הלכה ב טוש"ע או"ח סימן תרמו סעיף ג:

שלטי הגבורים

א [טור סי' תרמה] פרש"י שנתלשו בעיקרן מן השדרה והתוס' (כט: ד"ה נפרצו) מפרשים אותו על כפלות העלין שכל אחד כפול וגבו אחד ולפניו שנים ואם נפרץ שנחלק בגבו רוב אורך כל עלה ועלה ברוב עלין שבלולב פסול: **ב** וכן כתבו מיימוני (פ"ח מהל' לולב ה"ד) והראב"ד כפירוש רבינו והגאונים מפרשין עלין העליונים שדרכן להיות מחוברים זה מזה ברובן שנראים כשנים:

לשון ריא"ז

[ה"ב אות ה] דרך העלין של לולב להיות כפולין וגב העלה המתאים שני צדי העלה מאחריו הוא הנקרא תיומת נטלה אותה התיומת הרי הוא חסר ופסול וכן אם נסדק רוב השדרה הרי הוא כנחלק התיומת ואע"פ שלא היה ראשו מפוצל כשר(כא) כמבואר בקונטרס הראיות: **ג** וכן כתב מיימוני (סוכה פ"ז ה"ח) כרבינו והראב"ד השיגו וטור בסי' תר"נ כ' שיעור הדס וערבה שני טפחים ואלו שהן עשרה גודלין ושדרה של לולב לבד מעלין העולין למעלה מהשדרה צריך שיהא יוצא למעלה מההדס טפח חסר שתות:

לשון ריא"ז

[ה"ו אות ה] שיעור הדס וערבה שני טפחים ואלו שדרו של לולב שלשה טפחים ושליש חוץ מן העלין שבראשו כמבואר בקונטרס הראיות היו פחותין מכן פסולין ושיעור הטפח ארבע אצבעות בגודל: **ד** [טור סי' תרמו] אבל אם כמשו כשר ושיעור היבשות לר"י עד שיהא נפרך בצפורן והראב"ד פי' (הלכות לולב להראב"ד ד"ה אלא שהסימן) אפילו אם נפרך בצפורן אם עדיין ירוקין הם כשר שאם ישרו אותן במים יום או יומים יחזרו לכמות שהיו במשושן ובמראיהם ואינן נקראים יבשים אלא כשילבינו פניהם שאז אפילו ישרו אותן במים לא יחזרו לכמות שהיו: **ה** [טור שם] כתבו הגאונים שצריך שיהיה בכל שיעור אורך ההדס עבות ואם לאו פסול ובעל העיטור (עשרת הדברות הל' לולב ג.) כתב אפילו אין בו אלא פעם אחת שלשה בחד קינא כשר וכ"כ מיימוני (פ"ח מהל' לולב ה"ה) והרא"ש (סי' י) הכריע כדברי הראב"ד (שם ד"ה מיהו) דלמצוה בעינן כל השיעור עבות ולעכובא ברובו ואפילו אין העבות בראשו:

המאור הקטן

[לא:] **ואמר מר בר רב האיי הכי תנן ובגדול כדי שיאחז שניהם בידו אחת דברי רבי יהודה רבי יוסי אומר אפילו אחת בשתי ידיו.** דסבר רבי יהודה דיהא הלולב והאתרוג בשיעור שיהו שניהם נישאין בידו אחת ובתלמוד ארץ ישראל (בפרקין ה"ז) נמצא סיוע לזה הפי' סבר רבי יוסי אילו הוה וכפת תמרים יאות ליה אלא כפת תמרים כתיב(כ) אפילו זה בידו אחת וזה בידו אחת:

הגהות וציונים

מהב"ח ושאר מפרשים

(א) הלכתא ותו' הלכך ליתא (כ"י נ"י): **(ב)** פפא (כ"י נ"י) [וכ"ה בגמ']: **(ג)** וענפיו ובגליון כתוב ס"א ופריו (א"י) [ובכ"י נ"י וענפו]: **(ד)** נ"ב צ"ע אימא אתרוג ועי' לקמן [סי' אלף לב]. נ"ל דמזה יצא להקלירי שיסד בקדושת יום ראשון דסוכות דבעבות ריח וטעם מר [וכ"ה במדרש שוחר טוב כב] אף ע"פ דבמדרש [ויקרא ל, יב] שהדס ריח ולא טעם ע"כ ר"ל לא טעם טוב והנאה (חו"י): **(ה)** תלתא טרפי (כ"י נ"י): **(ו)** מסקינן דהני (כ"י, ד"ת): **(ז)** גי' ד"ת ומהר"ם וכ"ה בכ"י: **(ח)** כ"ה בכת"י: **(ט)** גי' ד"ת: **(י)** נוסף בדפו"א: **(יא)** דהוי כמתקן מנא (כ"י): **(יב)** וראשו אחד מפוצל כו' כצ"ל (ב"ח): **(יג)** צ"ל שנעקם (ב"ח): **(יד)** שדרה זהו צד העשוי כו' מחוברות בה מכאן ומכאן ואף לולב עליו כו' כצ"ל (ב"ח): **(טו)** גי' מהר"ם: **(טז)** נ"ב שבו (ב"ח): **(יז)** בקן אחד כצ"ל (דב"ת וכ"ה ברש"י בגמ'): **(יח)** צ"ל מתוך (ב"ח): **(יט)** צ"ל אחד (ב"ח): **(כ)** נ"ב כלומר אילו היה כתוב וכפת תמרים בוי"ו הוה שפיר כדקאמרת דבעינן שיהיו שניהם נשואין בידו אחת השתא דכתיב כפת תמרים בלא וי"ו משמע דפרי עץ הדר בידו אחת כפת תמרים בידו אחת נמי שפיר דמי וק"ל (ב"ח): **(כא)** בריא"ז איתא פסול:

[טו:]

בריה דרבא מהדר אתרי וחד [(א)]הואיל ונפק מפומיה דרב כהנא א"ל מר בר אמימר לרב אשי אבא [א]לההוא הדס שוטה קרי ליה. ת"ר [ב]נשרו רוב עליו ונשתיירו בו מיעוט כשר ובלבד שתהא עבותו קיימת ומשכחת לה [לג.] באסא מצראה דקיימי שבעה שבעה בקינא דאף על גב דנתרי ארבע מיניה דאינון רובא פשו להו תלתא בקינא והוה ליה עבות וכשר: תנו רבנן [א] [ג]יבשו רוב עליו ונשתיירו בו שלשה בדי עלים לחים כשר אמר רב חסדא ובראש כל אחד ואחד: נקטם ראשו: תני עולא בר חנינא(ב) [ב] נקטם ראשו ועלתה בו תמרה כשר ואיפסיקא הלכתא לקמן (לד:) כרבי טרפון דאמר אפילו שלשתן קטומין [ד]הלכך ל"ש עלתה בו תמרה ולא שנא לא עלתה בו תמרה כשר: [לג:] או שהיו ענביו

מהדר אתרי וחד. אע"ג דתלתא בחד קינא נמי כ"ש דכשר הואיל ונפק מפומיה דרב כהנא: הדס שוטה קרי ליה. לפי שעליו הולכין שלא כסדר כדרך השוטה אי נמי לפי שאינו הדס גמור* קרוי שוטה כדקרי לזכור מן האם בוכרא סכלא בפ' יש נוחלין (ב"ב קכו:): משכחת לה בהדס מצראה. הגדל על המצר. אבל בהדס דעלמא שנשרו מקצת עליו לא נתפרש דינו ויש מי שאומר שצריך שיהא כולו עבות ואם נשר מכל שיעורו אפילו עלה אחד פסול והיינו דאמרינן בגמרא השתא עבות תלתא לא משכחינן וכו' אלמא בעינן שיהא כוליה עבות וה"נ אמרינן ובלבד שתהא עבותו קיימת ואוקימנא (בראש תיור) [(ג)בדאשתיור] תלתא בקינא דאלמא בפחות מכאן לא מיקרי עבותו קיימת(ד). אבל הרא"ה ז"ל סובר דכי אמרינן בעינן(ה) כוליה עבות היינו שיהא כל השיעור ממין עבות דקיימי תלתא בחד קינא ואי איכא בכוליה שיעורא חד קינא דלא הוי עבות פסול ומשום הכי אמרינן (לד:) דעבות שלשה לא אשכחינן אבל כל שהוא ממין עבות אלא שנשרו מקצת עליו כל שנשאר רוב בכל קן וקן דהיינו שני עלין כשר דשפיר מיקרי עבות ודייק לה מדאמרינן בגמרא כיון דנתרי תרי עבות היכי משכחת לה דאלמא כל היכא דלא נתרי תרי שפיר מקרי עבות דאי לא לימא כיון דנתרי מיניה כלל עבותו קיימת היכי משכחת לה ואין ראוי להקל בכך שאין ראייתו ברורה:

[לג.] **תנו** רבנן יבשו רוב עליו ונשתיירו בו שלשה בדי עלין לחין. פי' שלשה קנין שיש בכל אחד ואחד שלשה עלין ופירש רב חסדא שיהא קן אחד בראש כל אחד מן ההדסים ונקט לה אליבא דר' ישמעאל דאמר לקמן (לד:) שלשה הדסים משום דלכתחלה בעינן שלשה הדסים משום נויי מצוה אבל אין ה"נ דמדינא בהדס אחד סגי שיש(ו) קן אחד לא בראשו כיון דמדינא בהדס אחד סגי לדברי מי שסובר כן כמו שנכתוב לפנינו בסייעתא דשמיא. וכתב הראב"ד ז"ל (הל' לולב להראב"ד ד"ה אבל) דדוקא לחין אבל כמושין לא דאע"ג דכולן כמושין כשרין כדאיתא בברייתא בגמרא (לג.) היינו דוקא כולן אבל לא יפה כחו של כמוש להציל על היבש כשם שיפה כחו של לח. ואחרים אומרים(ז) דלחים דקאמרינן היינו למעוטי יבשים אבל הוא הדין דכמושים סגי ורא[ו]י לחוש לדברי הראב"ד ז"ל. ומסתברא שכשם שראשו של הדס כשהוא לא מציל על הכל כך כשהוא יבש פוסל את הכל: **ועלתה** בו תמרה. מין תמרה כעין הנמצא בעלין של ערבה. וכתב הרב אלפסי ז"ל ואסיקנא הלכתא בהדיא כרבי טרפון אפילו שלשה קטומין וכו'. ואין דבריו ז"ל בזה נכונים* דנקטם ראשו דמתני' לאו כקטומין דר' טרפון כמו שאפרש לפנינו בס"ד הלכך בנקטם ראשו דמתני' ליכא מאן דפליג דפסול מיהו אם עלתה בו תמרה כשר.

ודוקא בשנקטם ראשו מערב יום טוב ועלתה בו תמרה מערב יו"ט אי נמי נקטם ראשו מערב יו"ט ועלתה בו תמרה ביו"ט משום דהוי דיחוי מעיקרו לפי שמשנכנס יו"ט לא היה ראוי כלל ודחוי מעיקרו לא הוי דיחוי אבל מצות דהכי אסיקנא בגמרא (לג:) גבי ענביו מרובין מעליו דאם מיעטן ביו"ט כשר כיון דהוי דיחוי מעיקרו ומינה משמע דמיפשטא בעיין דמבעיא לן בגמ' בנקטם ראשו מערב יו"ט ועלתה בו תמרה ביו"ט אם יש דיחוי או לא. אבל נקטם ראשו [(ח)ביו"ט] ועלתה בו תמרה ביו"ט מספקא לן דדילמא דכיון דנראה מתחלת יו"ט והדר אידחי חלה עליו תורת דיחוי ושוב אינו חוזר ונראה דחמיר טפי מדיחוי מעיקרו משום דההוא הוי כאילו לא בא לעולם עד עכשיו.

ואחרים (תוס' לג. ד"ה באסרה) מחמירין עוד לומר דאע"ג דגבי ענביו [מרובין](ט) מסקינן דדיחוי מעיקרו לא הוי דיחוי לא פשטינן מינה בעיין דעלתה בו תמרה ביו"ט משום דשאני התם לפי שבידו לתקן דאע"ג שאין ממעטין אותן ביו"ט מכל מקום בידו הוא ומשום הכי לא הוי דיחוי אבל הכא בנקטם ראשו אין בידו כלל שתעלה בו תמרה. ומיהו ההוא דענביו מרובין מעליו לאו בידו לתקן לגמרי חשבינן ליה דאי הכי אפילו נראה ונדחה לא הוי דיחוי דהכי תנן במסכת זבחים פרק כל הפסולין (לד:) קבל הכשר ונתן לפסול יחזיר לכשר ופרכינן עלה ולהוי דיחוי ופריק רב אשי דכל שבידו לתקן לא הוי דיחוי ואע"ג דנראה ונדחה הוא והיינו טעמא משום דהתם בידו לגמרי לתקן דמצוה נמי איכא אבל הכא אין בידו אלא בעבירה דהא אין ממעטין אותן ביו"ט:

רש"י

מהדר אתרי וחד. ואע"פ דתלתא בחד קינא כל שכן דכשר הואיל ונפק מפומיה דרב כהנא: אבא להדוא. דתרתי וחד הדס שוטה קרי ליה: מצראה. הדס מצרי: שלשה בדי עלין(י). ולכל בד שלשה עלין לחין דבציר משלשה לא הוי עבות: ובראש כל אחד. שיהא עלין לחים(יא) בראשי הבדין אבל באמצעו לאו הדר הוא: ועלתה בו תמרה. כמין תמרה כעין הנמצא בעלין של ערבה פעמים שנמצא בעלה כמין פרי ירוק וצובעות הנשים בו את צעיפיהן:

השגות הראב"ד

(א) כתוב שם: ויש מפרשים ההיא דאמרינן אפילו שלשתן קטומים לא שיהא נקטם ראשן: אמר אברהם: בחושך שמו יכוסה ולמה כיסה מי הוא המפרש וכבר נודע מכמה שנים כי אני הוא המפרש ומתוך הירושלמי (פ"ג ה"ד) נתברר לי וכבר הכל מפורש יפה יפה בחיבור הלכות לולב שחברתי (ד"ה אבל אני):

(ב) כתוב שם: איכא נוסחי דכתב בהו נקטם ראשו מעיו"ט ואנן לא גרסינן אלא נקטם ראשו ועלתה בו תמרה ביום טוב מהו: אמר אברהם: תופס הקליפות ומניח העקרין ולא פירש אם במחובר עלתה בו תמרה או בתלוש וכבר העליתי הכל יפה בחבורי בפלפול ודקדוק וודאי במחובר דבתלוש לא הוי כלל ולצאת בו בחולו של מועד קא מיבעי ליה:

המאור הקטן

[לג.] **תני עולא בר חיננא נקטם ראשו ועלתה בו תמרה כשר.** כתב הרי"ף ז"ל **ואיפסיקא הילכתא** לקמן כרבי טרפון **דאמר אפילו** שלשתן קטומים [**לא שנא עלתה בו תמרה ולא שנא לא עלתה בו תמרה כשר**] ויש מפרשים ההיא דאמרינן אפילו שלשתן קטומים לא שיהא נקטם ראשו(א) אלא כגון שנקטמו מן הבקעות שענפי ההדס תלוין בה ונפשחו ממנה הבדין והיינו דאמרינן בגמרא השתא עבות שלשה לא משכחינן אע"פ שר' טרפון מכשיר בדיעבד בקטומין כיון שמצותן לכתחלה שלא יהיו קטומין בסופן ומפושחין אלא גזוזין מן הקרקע אין אנו מוצאין מהם כשיעור שלשה טפחים עבות אלא בקושי:

והא דבעי רבי ירמיה **נקטם ראשו** וכו'. איכא נוסחי דכתב בהו נקטם ראשו מערב יום טוב ואנן לא גרסינן אלא נקטם ראשו ועלתה בו תמרה ביום טוב מהו(ב) יש דיחוי או לא וזה דומה לדיחוי של כסוי הדם דמייתינן עלה שזה וזה נראה ונדחה הוא ואינו דחוי מעיקרו ובגמרא אסיקנא דחוי מעיקרו לא הוי דחוי פשוט מינה נראה ונדחה חוזר ונראה לא תפשוט מינה ואם עבר ולקט ענביו של הדס ביום טוב אם השחירו מערב יום טוב כשר ואם השחירו ביום טוב פסול שמאחר שנראה ונדחה אינו חוזר ונראה ולא הזכיר כל זה הרי"ף ז"ל:

מלחמת ה'

ועוד: תני עולא בר חיננא נקטם ראשו ועלתה בו תמרה כשר כתב הרב אלפסי ז"ל כו' עד עבות אלא בקושי:

אמר הכותב: לא רבינו הגדול זכרונו לברכה אמרו אבל כל הגאונים כך אמרו ולא ערער אדם מהראשונים בדבר וקבלתם תכריע ועוד שזה הפירוש מוקצה מן הדעת שאם כן למה פסל שום חכם בקטומין ומופשחים בהדס יותר משאר המינין ואדרבה בהדס כשר לדברי הכל שהרי ענף כתוב בו וענף הוא הבד המופשח מן העץ ובירושלמי [בפרקין ה"ד] מפורש דמשום הדר פסלי ליה רבנן ואין לבד הגזוז מן הקרקע יותר מן המופשח לא תאר ולא הדר אלא משמע דעל הקטומין בראש הדברים אמורים והיינו לישנא דגמרא דשלימים ורבי טרפון מכשיר בזה ולא באחר משום שההדס בעבותו תלוי הדרו שעליו חופין את עצו מה שאין כן בשאר המינין וזו ששנויה בתורת כהנים (טז, ז) רבי ישמעאל אומר שתי דליות ואחת שאינה קטומה כך פירושו שתי דליות כמה שהן כלומר בין קטומות בין שאינן קטומות ואחת דליות שאינה קטומה כלומר שצריך לחזור עליה שלא תהא קטומה והיינו דקתני אחת שאינה קטומה ולא קתני אחד שאינו קטום אלמא אדליות קאי והיינו נמי דלא אמר רבי טרפון אפילו שלשתן דליות לפי שאינן ודאי קטומין אבל לי נראה שהענפים הגדולים שדרכן של כורמים לזמור אותן ולקוץ ראשן בכל שנה כדי שיוסיפו הן הנקראים דליות והענפים השלמים הם הנקראים בדים או פארות במקרא [יחזקאל יז, ו; לא, ה-ו] ויונתן בן עוזיאל תרגם ועוברתיה וכן תרגם אונקלוס זמורה והוא הענף שכסחו ראשו ועל שם שנזמר נקרא כן וכן תרגומו על שם שהעבירו ממנה קלתה נקראת עוברתא ומן הלשון הזה של דליות אמרו חכמים [פאה פ"ג מ"ג] המדלה בגפנים וכולן לשון זמור וכסוח ומה שאמרו עבות שלשה לא משכחינן לא ענפי הקטומין שלא מצינו לרבי טרפון שאסר בהן לכתחלה אלא מפני שאין הדס שכלו עבות מצוי להן במקומן באורך שלשה טפחים שרוב הארוך שוטה והיינו דאמרינן בהדיא עבות שלשה אלמא משום עבות הוא דאינו מצוי ותלתא קטומי שכיחי להו טפי מחד ולא קטיס שדרך ההדס הזה ליבש בראש ולהסיר עליו העליונים ולהיות קטוס.

עין משפט

א *מיי' פ"ז מהלכות לולב הלכה ב טוש"ע או"ח סימן תרמו סעיף ג:
ב מיי' שם פ"ח הלכה ה סמג עשין מד טוש"ע או"ח סימן תרמו סעיף א וסעיף ד:
ג טוש"ע או"ח סימן תרמו סעיף ח:
ד מיי' שם פ"ח הלכה ה סמג שם טוש"ע או"ח סימן תרמו סעיף א וסעיף י:

שלטי הגבורים

א [טור שם] **ואם** יבשו רוב עליו ונשארו בו שלשה בדי עלין לחין כשר והוא שישארו בראשו שלשה עלין בחד קינא והרא"ש (שם) פי' אפילו אם מהשלשה שבחד קינא יבשו שנים ולא נשאר בה רק אחד לא כשר והוא שישאר בראש הבד פי' בשלשה עלים של הקן אחד יוצא מכאן ואחד יוצא מכאן והשלישי מורכב על שניהן והוא הנקרא ראשו ובו תלוי ההדור ולכן צריך שישאר אותו לח והראב"ד (שם ד"ה אבל) כתב אם יבשו כולן ונשארו שלשה בדין כמושים פסול שאין מציל מידי יבש אלא הלח ההדור ולא נהירא להרא"ש (שם) דכיון דכמוש כשר ה"ה נמי אפילו יבש כולו ונשארו שלשה בדין כמושים כשר:

לשון ריא"ז
[ה"ג אות ג] **יבשו עליו** או שנשרו ונשתיירו בו שלשה עלין לחים כשר ובלבד שיהיו בראשו של בד ואע"פ שנקטם ראשו כשר מפני שעליו חופין קטימתו:

ב [טור שם] **נקטם** ראשו כשר אפילו אם לא עלתה בו תמרים הלכך אם יבש בראשו כשר דלא גרע מנקטם:

הגהות וציונים
מהב"ח ושאר מפרשים

(א) נ"ב כה"ג ברי"ף פסחים פרק ערבי פסחים סי' תשפו (חו"י):
(ב) בגמ' חיננא: (ג) גי' ד"ת: (ד) נ"ב ואין זה כ"כ ראיה דאיכא למימר דהתם ודאי מאחר שהיו שבעה ונשר הרוב לפיכך בעינן דאשתייר תלתא בקינא אבל היכא שלא היו רק שלשה מתחלה ולא (נשאר) [נשר] רק אחד ונשתייר הרוב כשר בשנים הנשארים דרובו ככולו (ב"ח):
(ה) דבעינן כוליה (ד"ת):
(ו) צ"ל כשיש (ב"ח):
(ז) וכן דעת הרא"ש סי' י':
(ח) גי' ד"ת וכ"ה בכ"י:
(ט) גי' ד"ת וכ"ה בכ"י. ובב"י הגי' מרובין מעליו:
(י) עלין לחין. שלשה בדין ולכל כו' משלשה עלין לא כו' כצ"ל (ב"ח):
(יא) צ"ל העלין הלחים (ב"ח):

הדפסה ברזולוציית מסך - להדפסה איכותית הדפס ישירות מן התוכנה
תלמוד בבלי <עוז והדר> - ט סוכה תלמוד בבלי עמוד מס : 308 הודפס ע"י אוצר החכמה

[לג. - לג: - לד.]

[טו: - טז.]

מרובות מעליו פסול: אמר רב חסדא דבר זה רבינו הגדול(א) אמרו המקום יהיה בעזרו א ל"ש אלא שחורות אבל ירקות מיני הדס הן וכשר וא"ר פפא(ב) ב ואדומות כשחורות דמיין דאמר רבי חנינא האי שחור אדום הוא אלא שלקה: ג ואם מיעטן כשר ואין ממעטין ביו"ט: (ג) תאנא ד ואם עבר וליקטן כשר: (לג.) תניא לולב בין שהוא ה אגוד בין שאינו אגוד כשר ורבי יהודה ו אומר אגוד כשר ושאינו אגוד פסול מ"ט דר' יהודה יליף לקיחה לקיחה מאגודת אזוב מה להלן אגודה אף כאן אגודה ורבנן לית להו לקיחה לקיחה ז והלכתא כרבנן דאמרי לולב אין צריך א אגד מיהו אגדינן ליה להדורי בעלמא דתנו רבנן לולב מצוה לאוגדו לא אגדו כשר ואמרינן מאי מצוה משום (שמות טו, ב) זה אלי ואנוהו ח התנאה לפניו במצות (שבת קלג:) בלולב נאה בסוכה נאה בשופר נאה בטלית נאה: גרסינן בפרק ארבעה אבות נזיקין (ב"ק ט:) א"ר זירא ט ולהידור מצוה עד שליש במצוה במערבא משמיה דר' זירא אמרי עד שליש ב משלו מכאן ואילך משל הקב"ה: והשתא דקיימא לן דלולב אין צריך אגד אי לא אתנחיה בהושענא מערב יו"ט מנח ליה ביום טוב ושפיר דמי ואי אגיד ליה ביו"ט לא אגיד ליה ח אלא כאגודה של ירק ששוזר שני קצוות של הוצא ונעיץ להו מלרע גבי הושענא ט אי נמי דעניב להו מענב:

מתני' (לג:) י ערבה גזולה כ ויבשה פסולה ל ושל אשרה ושל עיר הנדחת פסולה מ נקטם ג ראשה ונפרצו עליה והצפצפה פסולה כמושה או שנשרו ד מקצת עליה ושל בעל כשרה: **גמ'** ת"ר ערבי נחל (ויקרא כג, מ) הגדלות על ה הנחל דבר אחר ערבי נחל שעלין שלה משוכין כנחל [לד.] תניא אידך ערבי נחל הגדלות על הנחל פרט לצפצפה הגדילה בין ההרים. ת"ר נ איזו היא ערבה ואיזו היא צפצפה ערבה

דבר זה רבינו הגדול אמרו. רב: ואם עבר ולקטן כשר. מפרש בגמ' בשהשחירו מערב יו"ט דהוי דיחוי מעיקרו אבל השחירו ביו"ט הוה ליה נראה ונדחה ואין חוזר ונראה: ולהדור מצוה עד שליש במצוה. עיקר מימרא התם הכי איתא אמר רבי זירא למצוה עד שליש. ופרכינן מאי שליש אילימא שליש ביתו אילו מתרמיין ליה שלשה מצות יהיב כוליה ביתיה. אלא אמר רבי זירא להדור מצוה עד שליש במצוה. וממאי דפרכינן מעיקרא משמע דאפילו למצוה עוברת כאתרוג וסוכה אינו מחויב לתת אפילו שליש ממונו וזה תימה היאך נתנו [(ד)קצבה] למצוה עוברת. וכתב הראב"ד (חי' הראב"ד ב"ק ט:) כדי שלא יבא לידי עוני ויפיל עצמו על הצבור וכמו שאמרו (שבת קיח.) עשה שבתך חול ואל תצטרך לבריות וכן אמרינן (כתובות נ.) המבזבז אל יבזבז יותר מחומש מפני שהעוני כמיתה (נדרים ז:). ומיהו מסתברא דלא אמרינן הכי אלא במצות עשה משום דשב ואל תעשה שאני אבל במצות לא תעשה את כל הון ביתו יתן קודם שלא יעבור* עליה. ומיהו כל חד וחד מיחייב ליתן כפום ממוניה כדי לקיים מצות עשה כרבן גמליאל שלקח אתרוג באלף זוז (מא:). ולהדור מצוה מסקינן דעד שליש בדמיה יתן יותר כדי להדרה והתם (ב"ק ט:) אבעיא לן שליש מלבר או שליש מלגיו והרב אלפסי ז"ל מסתם לה סתומי כי היכי דנקוט לחומרא שליש מלבר דהכי ודאי טפי עדיף: מכאן ואילך משל(ה) הקב"ה. כלומר לוו עלי ואני פורע (ביצה טו:):

והשתא דקי"ל לולב אין צריך אגד אי לא אתנחיה בהושענא מערב יו"ט. פירוש באגד ההדס: מתנח ליה ביו"ט ושפיר דמי. זהו לשון הרב אלפסי ז"ל ופירושו דאילו היה צריך אגד הוה מיתסר משום מלאכה כיון דבלאו הכי לא מתכשר וכדתנן (לג:) אין ממעטין אותן ביו"ט אבל השתא דקי"ל אין צריך אגד לאו כלום קא עביד דהא אי אינקט להו כל חד וחד לחודיה נמי נפיק: לא אגיד ליה אלא באגודה(ו) של ירק. משום דחזי לאכילה ולאו מוקצה הוא: אי נמי דעניב ליה מיענב. דלא קיימא לן כר' יהודה דאמר (לג:) דעניבה היינו קשירה:

[לג:] **מתני'** ערבה גזולה ויבשה פסולה. כלולב דלכם אכולהו קאי. וגזולה ודאי פסולה אפילו במדינה כל שבעה משום מצוה הבאה בעבירה אבל יבשה איכא למימר דכשרה בגבולין מראשון ואילך ואיכא למימר דפסולה על פי אותן הסברות שכתבתי למעלה בלולב (סי' אלף כב ד"ה ולפי): של אשרה ושל עיר הנדחת פסולה. כמו שפירשתי בלולב (ריש פירקין): צפצפה. מין ערבה ובברייתא בגמרא (לד.) מפורשין סימניה ופסלי לה בגמרא מקראי: כמושה. הוא הדין לשאר מינין דכמושים כשרים דהא יבש תנן (לג:) בהו דפסול הא כמוש כשר ובהדיא תנן בברייתא בגמרא (לא.) דכולן כמושין כשרין יבשין פסולין אלא לגבי ערבה אצטריך למתני הכי סד"א כיון דכתיב (ויקרא כג, מ) ערבי נחל כמושה לא קמ"ל: ושל בעל. שגדלה בשדה שלא על הנחל ובגמ' יליף מנא לן דכשרה: בעל. קרקע שאינה צריכה להשקות דסגי ליה במטר השמים כדאמרינן בפרק משקין (את) [(ח)בית] השלחין (מו"ק ב.) דבעל לישנא דמתיבותא כדכתיב (ישעיה סב, ה) כי יבעל בחור בתולה ומתרגמינן ארי כמה דמיתותב עולם עם בתולתא. והא דפליג לה מתני' בארבעה בבי ותנא לולב באפי נפשיה (כט:) והדס באפי נפשיה (לג:) וכן ערבה וכן אתרוג (לד:) ולא עריב ותני להו משום דיש בכל אחד ואחד מה שאין בחבירו דאילו ניני הר הברזל לא שייך אלא בלולב וענביו מרובין מעליו לא שייך אלא בהדס וצפצפה לא שייך אלא בערבה וערלה ותרומה לא שייכי אלא באתרוג הלכך איצטריכו ארבעה בבי:

גמ' ערבי נחל שגדלות על הנחל. נחלי מים מצוה בזו ומיהו של בעל כשרה ומפקינן לה בגמ' מדכתיב ערבי לשון רבים: שעלה שלה משוך כנחל. ולא עגול כצפצפה.

וכתבו בתוס' (לד. ד"ה ורבנן) דכיון דמוכחא בגמ' דשל בעל מרבויא דערבי ילפינן ומוכח נמי התם דמערבי לא דרשי תרי דרשי מדפרכינן ורבנן למקדש מנא להו ומוכח נמי בגמרא (לד:) דמאן דבעי שלשה הדסים ותרתי ערבות יליף להדס מדכתיב (ויקרא כג, מ) וענף עץ עבות ויליף ערבה מדכתיב וערבי נחל שתים הלכך כיון דלקמן (לד:) פסקינן כר' טרפון דאמר אפילו שלשתן קטומין ופשטא דמלתא משמע דבעינן שלשה ודריש להו לקראי כדדריש להו ר' ישמעאל מעיקרא מקמי דחזר בו כדאיתא בגמ' (שם) ומוקים רבויא דערבי נחל לשתי ערבות לית לן לרבויי של בעל ושל הרים. ולפי זה צריך להזהר בערבה שהיא(ט) גדלה על הנחל ושלא לצאת בשל בעל ושל הרים ואע"ג דסתם לן תנא דמתני' ושל בעל כשרה הא תליא מלתא(י) בפלוגתא דערבה אי סגי לן באחת או בעינן שתים הוה ליה סתם ואח"כ מחלוקת ואין הלכה כסתם (יבמות מב:). כל זה על דעת מי שפוסק כר' טרפון אבל לפנינו נכתוב עוד דעת אחרת שפוסקין כרבי עקיבא דסגי בהדס אחד וערבה אחת ולפי זה פש ליה ערבי לאתויי של בעל ושל הרים:

רש"י

אלא שחורות. שהענבים שחורים והעלין ירוקים הן: **מיני דהדם נינהו.** שמראיהן דומין לו: **אדומות כשחורות דמיין דאמר ר' חנינא.** לענין דם שחור באשה אדום הוא אלא שלקה לפיכך טמאוהו כדתנן (נדה יט.) חמשה דמים טמאים באשה האדום והשחור וכו': **וכי אגיד ליה ביום טוב לא אגד ליה אלא כאגודה של ירק.** שמעינן מהכא דבעינן בלולב קשר גמור שיקשור שני ראשי האגד והאוגדו כאגודה של ירק לאו אגודה היא ואפילו רבנן דפליגי עליה דרבי יהודה ואמרי לולב שאינו אגוד כשר מ"מ מודו דמצוה לאוגדו כדתניא לעיל משום זה אלי ואנוהו ואוקימנא ליה כרבנן: **מתני' ערבה גזולה ויבשה פסולה.** דדמיא ללולב דלכם אכולהו קאי: **של אשרה ושל עיר הנדחת פסולה.** דכיון דלשריפה קאי כתותי מכתת שיעוריה: **צפצפה.** כמין ערבה ועלה שלה עגול כדאמרינן לקמן ופסול מקראי: **כמושה.** פלישטרי"א: **ושל בעל.** שגדילה בשדה שלא על הנחל והא דאיפליגו במתני' בארבע בבות ותני לולב באנפי נפשיה והדס באנפי נפשיה וכן ערבה וכן אתרוג ולא עריב ותני להו משום דיש בכל אחד מה שאין בחבירו דאילו ניני הר הברזל לא שייך אלא בלולב וענביו מרובים מעליו לא שייך אלא בהדס וצפצפה לא שייך אלא בערבה וערלה ותרומה לא שייך אלא באתרוג הלכך איפרודינהו:

עין משפט

א ב ג ד מיי' פ"ח מהלכות לולב הלכה ה סמג עשין מד טוש"ע או"ח סימן תרמו סעיף ג: טז.
ה מיי' שם פ"ז הלכה ו סמג שם טוש"ע או"ח סימן תרנא סעיף א:
ו *מיי' פ"ז מהלכות ספר תורה הלכה ד ופ"ז מהלכות לולב הלכה ו סמג עשין כח ולאוין שסד טוש"ע או"ח סימן תרנו סעיף א:
ז *סמג עשין מה טוש"ע או"ח סימן תרנו סעיף א ובהג"ה:
ח ט [סמ"ג עשין מד] טוש"ע או"ח סימן תרנא סעיף א ובהג"ה:
י מיי' פ"ח מהלכות לולב הלכה א סמג שם טוש"ע או"ח סימן תרמט סעיף א:
כ מיי' שם פ"ח הלכה א סמג שם טוש"ע או"ח סימן תרמז סעיף ב:
ל מיי' שם פ"ח הלכה א סמג שם טוש"ע או"ח סימן תרמט סעיף ג:
מ מיי' שם פ"ח הלכה ו סמג שם טוש"ע או"ח סימן תרמז סעיף ב:
נ מיי' שם פ"ז הלכה ג ד סמג שם טוש"ע או"ח סימן תרמז סעיף א:

שלטי הגבורים

א [טור סי' תרנא] ורש"י פירש דאע"ג דא"ל אגודה ה"מ בדיעבד אבל לכתחלה מוכה לאגדו משום זה אלי ואנוהו התנאה לפניו במצות:

לשון ריא"ז

[ה"ו אות א] **ואוגד** יחד כפות תמרים וענף עץ עבות וערבי נחל שכתובין בתורה ומצוה לקושרן קשר גמור כמו שביאר המורה (לג: רש"י ד"ה ופליג עליה):

ב [טור סי' תרנו] קנה אתרוג שראוי לצאת בו ומצא אחר נאה ממנו מצוה להוסיף עד שליש בדמי הראשון כדי להחליפו ביותר נאה:

לשון ריא"ז

[ה"ב אות ד] וחייב אדם להוסיף משום הידור מצוה עד שליש כיצד מצא לולב נאה בשלש ולולב שאינו נאה בשנים אע"פ שהוא כשר יקח הנאה בשלש וכן בשאר כל המצות שנאמר (שם) זה אלי ואנוהו התנאה לפניו במצות עשה סוכה נאה ציצית נאה כתוב לך ספר תורה נאה לשמו בדיו נאה בקולמוס נאה בלבלר אומן וכורכה בשירים נאים וזה מבואר בפ' רבי אליעזר דמילה (שבת קלג:) ואם בא להוסיף יותר משליש להדור מצוה מובטח לו שמשלמין לו מן השמים כמו שמבואר בב"ק פ"א (ט.):

ג מיימוני (הל' לולב פ"ח ה"א) מכשיר ערבה קטומה וטור (סי' תרמז) כתב כרבינו: **ד** [טור סי' תרמז] כ' בעל העיטור (עשרת הדברות ה' לולב נא:) מסתברא אפילו לא נשתייר אלא עלה אחד בבד אחד כשר ולחומרא בעינן כהדס ומלשון הרא"ש ז"ל (סי' יג) יראה דבעינן שישאר רוב: לשון ריא"ז [ה"ד אות ב] נשרו מקצת עליה כשרה ונראה בעיני שאע"פ שלא נשתייר בה אלא עלה אחד בבד אחד כשרה והוא שיהיה אותו העלה בראשו של בד כמבואר בקונטרס הראיות: **ה** [טור שם] והגדלה על ההרים פי' שלא על המים כשרה ורוב המפרשים פירשו שלכתחלה צריך לחזר אחר הגדלה על המים אלא שבדיעבד יצא אף בגדלה על ההרים והרא"ש (סי' יג) כתב דלכתחלה יוצא בשל הרים וכן יראה מדברי מיימוני (שם פ"ז ה"ג) שכתב ערבי נחל האמור בתורה אין כל דבר הגדל על הנחל כשר אלא מין ידוע הנקרא ערבי נחל ורוב מין זה גדל על הנחל ואפילו גדל במדבר או בהרים כשר: לשון ריא"ז [שם אות א] ערבה שדרכה ליגדל בנחל אע"פ שהיא גדלה בשדה (יא)בין ההרים כשרה צפצפה שדרכה ליגדל בין ההרים אע"פ שנמצאת גדל בנחל פסולה:

שיטת ריב"ב

גמ' להידור מצוה עד שליש במצוה. יש לו לַחֲזֵר אחר לולב נאה או שופר נאה ולתת בו יותר עד שליש דמיו והתם איבעיא לן שליש מלגאו או שליש מלבר: **עד שליש משלו.** דשכר מצות בהאי עלמא ליכא: **מכאן ואילך.** הקב"ה משלם לו בעולם הזה: **והשתא דקי"ל לולב א"צ אגד.** שרי למיגדיה ללולב ביו"ט דלמצות זה אלי ואנוהו באגד כל דהו סגי ואגד כל דהו כגון אגודה של ירק שרי למעבדיה ביום טוב: **אי נמי דעניב ליה מיענב.** דעניבה לאו היינו קשירה דתיתסר בי"ט אבל אי הוה סבירא לן דלולב צריך אגד לא הוה סגי לן אלא באגד מעליא והוה אסיר למעבדיה ביום טוב: **מתני' ושל בעל.** שדה הבעל:

הגהות וציונים מהב"ח ושאר מפרשים

(א) הקדוש (כ"י נ"י): **(ב)** אמר ר' (כ"י נ"י): **(ג)** מתי' תאנא עד כשר ליתא (כ"י נ"י): **(ד)** גי' ד"ת: **(ה)** כ"ה בכת"י וכ"ה הב"ח. ובדפוסים הגי' של: **(ו)** כ"ה בדפו"ר. ובדפו"א הגי' כאגודה, והגיה הב"ח דצ"ל באגודה והוסיף ע"ז ונ"ב נראה מפירושו שהיה גורס בדברי הרי"ף באגודה בבי"ת וקשה לי א"כ מאי האי דקאמר של הוצא דמשמע דמיירי בשאוגדו בהוצא של לולב ותוחבו מלתחת כמו שתוחבין כשאוגדין הירק וכן מבואר בפרש"י שהיה גורס כאגודה בכ"ף וכן היא דעת הרי"ף ואולי הר"ן ז"ל כתב פירושו שלא כדעת הרי"ף וגירסתו: **(ז)** גי' מהר"ן שפירא למצוה (ש"נ): **(ח)** תוקן בדפו"א: **(ט)** שתהא גדלה כצ"ל (ד"ת): **(י)** צ"ל הא **מלתא תליא** (ב"ח): **(יא)** בריא"ז איתא **או** בין ההרים:

הדפסה ברזולוצית מסך - להדפסה איכותית הדפס ישירות מן התכנה

תוספות הרא"ש

צריך לאכול בסוכה ואם לא אכל משלים בשמיני בלא סוכה.

במיני תרגימה. פי' רש"י כגון פירות וקפלוטות מבושלין, ואי אפשר לומר כן דהא רבא מסיק פרק בתרא דיומא (עט:) דפירי לא בעו סוכה ודייק מהכא ואי ס"ד פירי בעו סוכה ישלים בפירי ודחי באתרא דלא שכיחי פירי ואיבעית אימא מיני תרגמה פירי נינהו, מ"מ משמע דאי פירי לא בעו סוכה אין השלמה מועלת בפירות, הילכך נראה דתרגימה הוי בשר ודגים ושאר דברים שמלפתין בהן את הפת, ואין ללמוד מכאן שיועילו מיני תרגימה להשלים שלש סעודות של שבת דשאני התם דילפינן להו מדכתיב ג' היום גבי מן שהוא במקום פת, ומה נפשך בפירי לא נפיק כדפרישית דלא מהנו גבי סוכה.

תוספות רבינו פרץ

פת דומיא דמן (סב), וכן... מחמיר מהאי טעמא דצריך לחם משנה בסעודה שלישית (סג) משום דהא דבעי' לחם משנה בשום מקום מאותה פרשה מפקי' לה, אבל ודאי אינו צריך כדאיתא במדרש (סד) דעומר אחד היה יורד לכל אחד בחול בכל יום כדכתיב עומר לגלגולת וכל אחד הי' עושה ממנו שתי עוגות אחת בבקר ואחת בערב, ובערב שבת היה יורד ב' עומרים הרי לך ד' עוגות ואוכל אחת מן הד' עוגות ע"ש נשארו ג' לצורך שבת בליל שבת עושה המוציא על ב' עוגות לקיים לחם משנה והיה אוכל אחת מיד אותה שעשה בה ברכת המוציא, ומניח שתי העוגות שנשארו בשבת בבקר ועושה המוציא עליהם לקיים לחם משנה ואוכל הפרוסה ומניח את השלימה שנשארה למנחה לצורך סעודה שלישית והיה אוכל חציה או רובה והמותר אוכל במוצאי שבת כדר' זירא דאמר (שבת קי"ט:) לעולם יסדר אדם שלחנו במוציא שבת אעפ"י שאינו אוכל [אלא] כזית, ש"מ שא"צ לברך על שתי ככרות במנחה בשבת (סה), וכן קידוש אינו עושה אלא בשתי סעודות הראשונות (סו), כך איתה במדרש.

תוספות הרא"ש

[כ"ז ע"ב] **כל האזרח בישראל ישבו בסוכות.** פי' רש"י דמשמע סוכה אחת לכל ישראל שישבו בה זה אחר זה ואי אפשר שתהא של כולם דלא מטו שוה פרוטה לכל חד אלא ע"י שאלה, ובחנם דחק לפרש כן דכיון דכתיב לך למעוטי שותפות משמע כדמוכח בפרק ראשית הגז (חולין קלו.) גבי תרומה וחלה ופיאה וטובא דקחשיב התם, ואפילו אתרוג נמי דכתיב ביה לכם לשון רבים אמרי' בשלהי יש נוחלין (ב"ב קלז:) אחין שקנו אתרוג בתפיסת הבית ונטלו אחד מהם ויצא בו אם יכול לאכלו כגון דאיכא אתרוג כיוצא בו לכל אחד ואחד יצא ואם לאו לא יצא דלכם משמע שיהא כולו שלו ולא מקצתו, ומאחר דמרבינן סוכה אחת לכל ישראל ש"מ דלא דרשינן לך למעוטי שאולה ומוקמינן ליה למעוטי גזולה, ומיהו קשה דהא גבי ציצית דחייב בשותפות מדכתיב בגדיהם וממעטינן שאולה מדכתיב כסותך בפרק ראשית הגז (שם) וא"כ הכא נמי אע"ג דאתרבאי סוכה של שותפות מדכתיב כל האזרח נמעט שאולה מלך, ולפי' רש"י ניחא דע"כ יוצאין בשאולה מדמרבינן סוכה אחת לכל ישראל. ותימה דר' אליעזר דבעי סוכה שלו דדריש לך למעוטי שאולה א"כ לא יצאו שנים בסוכה אחת מידי דהוה אאתרוג ויהא צריך לכל בני הבית סוכה לכל אחד ואחד, ושמא מרבה מדכתיב תשבו כעין תדורו דשותפין יכולין לישב יחד בסוכה אחת.

תוספות רבינו פרץ

[כ"ז ע"ב] כל האזרח בישראל ישבו בסוכות. פר"ש (סז) דמשמע סוכה אחת לכל ישראל שישבו בה זה אחר זה ואי איפשר שיהא של כולם דלא מטי שוה פרוטה לכל חד ואי אפשר להיות אלא על ידי שאלה, ול"נ דשמא מיירי שתלו בה מרגליות ואבנים טובות ועשו אותה כל כך יפה שיש שוה פרוטה לכל חד, לכ"נ לפרש דה"פ ע"כ לך דגבי סוכה אינו כמו לכם דכתיב גבי לולב ואתרוג, דהתם ר"ל לכם ממש ואפי' בשותפות לא מהני דבעי שיהא שלו ממש ולא אחר עמו, וסוכה מהני בשותפות כדמשמע הכא מקרא דכל האזרח וגו'. והשתא פי' דאתרוג לא מהני בשותפות, והא דנהגו העולם לקנות אתרוג לכל הקהל בשותפות, היינו טעמא דמהני משום דכל אדם דעתו להקנות חלקו לחבירו בשעת ברכה מתנה על מנת להחזיר (סח).

תוספות הרא"ש

[כ"ח ע"א] **כל עוף שפורח עליו מיד נשרף.** שהדברים שמחים כנתינתן בסיני שנתינת התורה באש, וכענין זה במדרש (עי' ירושלמי חגיגה פ"ב ה"א) בעובדא דר' אליעזר ור' יהושע שהיו מסובין בסעודה ולחכה האש סביבן.

הלכתא נינהו. כלומר חדא מיניהו ולא ידע הי ניהו.

תוספות רבינו פרץ

[כ"ח ע"א] הזקקתוני. כלומר אתם רוצים שאומר לכם דבר שלא שמעתי מרבותי אני אגיד לכם את מדותי וזו אחת מהן שאין אני אומר דבר שלא שמעתי מרבותי.

לא שחתי שיחת חולין. כלומר מה שספק בידי לא מפני שטרחתי בכל אלה כלומר בשיחת חולין (סט) דמימי לא שחתי שיחת חולין ואי אפשר כדאמרי' רבותי' דבר בבית המדרש ולא שמעתי ומה שלא שמעתי לא אומר כך מידתי.

שיחת דקלים. פי' [ר"ש] (ע) לא ידענא מה היא. וי"מ שהם עושין משל כמו שמדברים דקלים זה עם זה.
נשרף. פי' שהיו מלאכי השרת סביביו ומתקבצים לשמוע דברי תורה מפיו (עא). ועוד נראה לפרש ר"ל שהיה אש ממש סביביו שהיו הדברים כיום נתינתן בסיני באש וכן מצינו בירושלמי (חגיגה פ"ב ה"א) דתנינן על ר' יהושע ור' אליעזר שהיו מסובין בסעודה ודרשו ונפק אש מביניהם (עב).
הלכתא נינהו. ל"ג נינהו כמשמע מדקאמר בסמוך הי קרא והי הלכתא א"כ משמע דלא הוי הלכתא כ"א חדא ולכך נראה [דל"ג] נינהו וה"פ ודאי הנך תרתי מילי ליכא למידרשינהו לתרוייהו מקראי דא"כ זו הי' לרבות אף זו לרבות ואם זו הי' למעט אף זו למעט אלא ע"פ ההלכה שנאמר למשה בסיני באחת מהן לחילוף נאמרו ב' דברים הללו זו לחיוב וזו לפטור וחדא מינייהו לאו ממשמעותא דקרא אלא רבנן אסמכינהו אקראי חדא ממשמעותא וחדא אסמכתא בעלמא דאלו קרא חילופא משמע, וחדא מן הב' קראי למילתא אחריתי אתא.

תוספות הרא"ש

[כ"ח ע"ב] **השוה הכתוב אשה לאיש וכו'.** כלומר אע"ג דנאמרה הפרשה בלשון זכר כי הכא גבי אזרח וגבי תמורה (תמורה ב:) השוה הכתוב אשה לאיש, אבל היכא דכתיב איש בהדיא צריך קרא לרבויי אשה כדאשכחן פ"ק דערכין (ערכין ד:) דאמר אין לי אלא איש שהעריך אשה שהעריכה מנין ובפ"ד מיתות (סנהדרין סו.) גבי מקלל אביו ואמו דמרבה אשה המקללת מדכתיב איש איש תרי זמני ואין מיעוט אחר מיעוט אלא לרבות וכן בפרק נגמר הדין (שם מו:) אין האשה נתלית מדכתיב איש.

תוספות רבינו פרץ

[כ"ח ע"ב] הקיש הכתוב אשה לאיש. תימה דאמרי' פ"ק דערכין (ד':) אין לי אלא איש שהעריך אשה שהעריכה מנין וכן פ' ד' מיתות (סנהדרין ס"ו.) גבי מקלל אביו ואמר כתב [פריך] מנין [ול"ק] מדהשוה הכתוב איש לאשה, וי"ל דלענין פרשה [דנאמרה בלשון זכר] הוא דאמרי' שהשוה הכתוב אשה לאיש, אלא היכא דכתוב איש בהדיא ממעטי' אשה.

כאן בקטן שהגיע לחינוך. ושיעור יש בקטן כדמפרש בברכת המזון (עג) כן נראה (כן) [כאן] ובמגילה (עד) כן.

משל לעבד וכו'. כלומר גשמים שיורדים בחג סימן קללה הם משל לעבד וכו'.

תוספות הרא"ש

[כ"ט ע"א] **ואמרי לה בר ממטללתא.** אין שרגא מענינא דאחריני דהא דאחריני בר ממטללתא היינו בשעה שאין משתמשין בהם שהרי אוכל בקערה בסוכה אבל שרגא אפילו בשעה שהוא דולק ומשתמש לאורו אסור כדמוכח לקמן בפרק לולב וערבה (מח.) דתנן גבי שביעי של חג גמר מלאכול לא יתיר את סוכתו משום דאי מתרמי ליה סעודתא אכיל בגווה אבל מוריד את הכלים מן המנחה ולמעלה מפני כבוד יום טוב שמראה כמכין עצמו לקראת יו"ט להכין מקום שיסעוד בו הלילה, ואמרינן בגמרא אין לו מקום להוריד כלים וצריך לאכול בסוכתו ביו"ט האחרון מה יעשה ויוכיח שאינו כמוסיף על המצוה לעשות סוכה שמונה ימים, מדליק בה את הנר, ומדחשיב ליה היכירא בשעת הדלקה ש"מ דאסור בחג, ושמא היינו טעמא משום דמוקמינן לה בסוכה קטנה וחיישינן שמא תשרף סוכתו.

הדרן עלך הישן

תוספות רבינו פרץ

[כ"ט ע"א] **חצבא.** כד של חרס ששואבין בו מים ושאיל דלי של עץ ולא הוי מני מסתייה פי' כוסות ושאר דברים ששותים בהם אבל דברים ששואבין בהם המים.

ואמרי לה [בר] **ממטלתא.** [אין שרגא מענינא לקערה דקערה בר ממטלתא היינו] בענין שאין משתמש בהן, דבשעת סעודה אוכל בקערה בסוכה, אבל שרגא אפי' בעודו דולק והוא משתמש לאורו אסור להיות בסוכה כדמוכח פ' לולב וערבה (מ"ח.). ושמא היינו טעמא משום דמוקי לה בסוכה קטנה וחיישינן שמא תשרף סוכתו, ותדע דהדלקה דוקא מדלא נקיט ועייל בה הנר כדקתני התם מעייל מני מיכלא.

מי שפך למי עבד לרבו. וה"ק משל לעבד שעשה לרבו עבודה שאינו מקבל שאין עובדו כהוגן כך בידוע שאין ישראל עושים כשורה, או דילמא ה"ק ושפך לו רבו קיתון על פניו לומר לא מלפני דאי אפשי בשימושך וירידת גשמים היא שפיכת הקיתון ומ"מ סימן קללה היא, ומיהו פי' דמתניתין מיבעיא ליה שפיכת הקיתון מאי היא ישיבת הסוכה או ירידת גשמים.

תוספות הרא"ש

[כ"ט ע"ב] **לולב הגזול והיבש פסול.** פי' רש"י משום דכתיב זה אלי ואנוהו, ולא נהירא דמשום ואנוהו לא פסלינן בדיעבד כדאמרינן בפ"ק (לעיל יא:) לרבנן לולב מצוה לאוגדו משום שנאמר זה אלי ואנוהו ואם לא אגדו כשר, אלא טעמא כדמפרש בגמרא משום דמקשינן לולב לאתרוג דכתיב ביה הדר, והיבש דהכא אין לפרש כמו יבש דפרק אין מעמידין (ע"ז כט:) דתנן החרצנים של גוים יבשים מותרים ומפרש בגמ' יבשים לאחר י"ב חדש, דהאמרינן לקמן (לג.) גבי הדס יבש יבשו רוב עליו ונשתיירו בו שלשה בדי עלין לחין כשר אלמא אין היבשות תלוי בזמן, אלא יבשות דהכא יש לפרש כמו דאוזן בכור פרק על אלו מומין (בכורות לז.) דתנן ר' יוסי בן המשולם אומר יבישה כדי שתהא נפרכת בצפורן.

נקטם ראשו. לכאורה מיירי בשני עלין האמצעיים היוצאים מראש השדרה, וקשה דבגמרא (לקמן לב.) קאמר ר' יהושע בן לוי נטלה התיומת פסול, והן אותן שני עלין האמצעיים. והא אפילו בנקטם ראשו פסול כ"ש ניטלו לגמרי, וצריך לפרש דנקטם ראשו מיירי שנקטם ראשן של רוב העלין, או אי נמי אצטריכא ליה לר' יהושע בן לוי לאשמעינן ניטלה דס"ד דחשיב הדר טפי מנקטם, או אי נמי בניטלה אחת מן התיומת דבנקטם לא מפסיל אלא אם כן נקטמו שתיהן.

נפרצו עליו. ברוב עלין איירי כדתניא בתוספתא (פ"ב) ופירש רש"י שנפרצו מן השדרה ואינם מחוברים אלא ע"י אגודה, משמע שרוצה לומר שנתלשו לגמרי מן השדרה, ולא משמע כן בגמרא דמפרש שנפרצו דעביד כי חופיא, והעלין

תוספות רבינו פרץ

פרק שלישי לולב הגזול

[כ"ט ע"ב] **לולב גזול פסול.** משום דכתב ולקחתם לכם משלכם, יבש פסול משום דבעי' מצוה מהודרת דכתיב זה אלי ואנוהו (א), ולא נהירא דהא דבעי' זה אלי ואנוהו היינו למצוה לכתחלה אבל דיעבד כשר כדאמרי' לעיל (י"א:) מצוה לאוגדו משום זה אלי ואנוהו ואם לא אגדו כשר בדיעבד, לכ"נ לפרש (ב) דיבש פסול משום דבעי' שיהא הדר דמקשי' לולב לאתרוג מה אתרוג דבעי' הדר דכתיב פרי עץ הדר אף לולב בעי' הדר, וא"ת והיכי מברכין בלולבין שלנו והלא כולן יבשין, וי"ל דיבש דהכא הוי כדי שתהא נפרכת בצפורן כדאמרי' גבי מומין דבכור (בכורות ל"ז.) ובשביל זה לולבין שלנו כשרים שהרי אין יבשין כל כך שנפרכין בצפורן, וכן משמע לקמן (ל"ג.) גבי הדס יבש ונשתייר שני בדי עלין לחין כשר ומשמע דאין היובש תלוי אלא כדי שלא יהא נפרך בצפורן כמו יבשות דאוזן הבכור דר' משולם אומר יבשה שתהא נפרכת בצפורן, אבל אין לפרש כמו יבש דפרק אין מעמידין (ע"ז כ"ט:) גבי חרצנים וזגים יבשים דמפרש בגמ' י"ב חודש, כדמפ' (ג) ומשמע לקמן דאין היובש תלוי בזמן די"ב חודש כדפי' (ד).

נקטם ראשו. תימא מאי קאמר (ה) ניטלה התיומת פסול פשיטא מדנקטם פסול כ"ש ניטלה, לכ"נ (דניטלה) [דנקטם] מיירי ראשין של כל העלין (ו) והוי פסול גדול.

אלא ביום טוב שני לולב הגזול [אמאי] פסול. [א"ת] מה (ליסגי) שני ליה [הדר דילפי' כאתרוג דפסול ואפי' ביום טוב שני ומ"מ כשהוא גזול [וכן חסר דפסולה] כדדרשי' ולקחתם לכם לקיחה תמה, וי"ל דהא דילפי' מאתרוג היינו מה שנראה בעין לעולם כגון הדר אבל גזול דזה לא ידעי' (על) קבעי שפיר ביום טוב [שני] מאי טעמא [דפסול].

הגהות והערות

(סב) וכ"כ בתוס' הרא"ש ד"ה ממיני ובתוד"ה במיני וכ"כ בתוס' יומא ע"ט: ד"ה מיני וע"ש בתו"י ד"ה מיני וד"ה מאי ובתוס' הרא"ש ד"ה מאי ובפי' מהר"א מלונדריש על ברכות ע' ק"ז ובעץ חיים ח"א ע' רצ"ה. (סג) וכ"כ הרמב"ם פ"ל מה' שבת ה"ט והראב"ד במאירי שבת קי"ז ע"ב והמאורות שם וע"ש בראבי"ה ובאו"ז סי' נ"ב ובס' הדר זקנים פ' בשלח בפ' לחם משנה כ' דה"ר יעקב מקינון וה"ר דוד בוצעים על ב' ככרות במנחה ע"ש. (סד) במהר"ם ב"ב ח"א ע' רי"ט כתב שכן מוכח במכילתא וכ"כ בס' הדר זקנים שם (וע"ש במושב זקנים ע' קמ"ה) ובפי' התפלות לר"י ב"ר יקיר ח"א ע' קי"ב ובשבולי הלקט ע' שכ"ח בשם ה"ר בנימין ותוס' ר"י מפריש ברכות ל"ט: כ"י (מובא בהקדמה לתוס' ר"י מפריש על ע"ז ע' כ'). (סה) וכ"כ בהג' רבינו פרץ על התשב"ץ סי' י"ט דנהגו העולם לבצוע על ככר אחד שלם בסעודה ג'. (סו) וכן כתב הראבי"ה שבת ע' של"ה בשם אביו ובמרדכי שם רמז שצ"ז ומהר"ם ב"ב ח"א ע' רי"ט, ובטור סי' רצ"א בשם אביו הרא"ש ובש"ל ע' שכ"ח ובשו"ת הרשב"א המיוחסות לרמב"ן סי' ר"י אבל המאורות שבת קי"ז: דמנהגנו כמנהג החסידים קדמוננו לברך על היין קודם סעודה ג' וכ"כ הראבי"ה שם בשם יש מרבותינו ובגליון תוס' ר"י מפריש הנ"ל כתב שכן נהג אדם גדול וכ"כ הש"ל שם בשם מורו ה"ר מאיר והרמב"ם פ"ל מה' שבת ה"ט כתב שיש לקבוע אותו על היין וכ"כ הרבינו בחיי בס' שלחן של ארבע (בכתבי רבינו בחיי ע' תפ"ג) ועי' ב"י או"ח סי' רצ"א. (סז) רש"י ד"ה כל. (סח) וכ"כ רשב"ם ב"ב קל"ז ע"ב ועי' בדברי רבינו לקמן מ"ב ע"ב ד"ה הילך. (סט) לפי רבינו א"צ למה שהגוהו בגליון רש"י ד"ה שיחת. (ע) רש"י ד"ה שיחת מלאכי. (עא) כ"פ רש"י ד"ה נשרף. (עב) וכ"פ בתוד"ה כל. (עג) עי' ברכות מ"ח ע"א ובפי' מהר"א מלונדריש ע' נ"ז. (עד) עי' מגילה י"ט ע"ב ושם ברש"י ד"ה בד"א ועי' כאן בתוד"ה כאן ובראב"ה וריטב"א. (א) כן פירש"י ז"ל ד"ה גזול וד"ה יבש. (ב) כן הוא בגמ' לקמן ל"א ע"א. (ג) [הלשון קטוע וכפול]. (ד) וכ"כ בתוס' ותוס' הרא"ש ד"ה לולב, ועיי' תשו' ר"ת סי' ב' (נדפס בקובץ על יד ח"ז תשכ"ח) דלולב לא דמי לאוזן בכור דמבעלי חיים לא אתיא דתליא אי הדרא בריא, אבל לולב הפסול דיבשות תלוי בהדר וכל זמן שהלולב הדר שלא נכפף משום יבשותו אפי' יכול לזקפו ולא זקפו פסול, אבל אם מחזירו להדרותו כשר, ועיי' תשו' הראב"ד ע' כ"ה, ואו"ז סי' ש"ו. (ה) ר' יהושע בן לוי בגמ' דף ל"ב ע"א. (ו) בתוד"ה נקטם כתבו דנקטם ראשו מיירי ברוב העלין העליונים וכ"כ בטוש"ע סי' תרמ"ה, [ועיי' רא"ש בפסקיו ס"ב מיירי בנקטם ראש רוב העלים וראשו "של כל עלה ועלה קאמר" עכ"ל וכנראה הכונה כל עלה ועלה של רוב העלין העליונים קאמר וכונת רבינו כנראה דבעינן של כל הלולב ממש וצ"ב] ועיי' רא"ה וריטב"א ומאירי ע' ק"ב.

תוספות הרא"ש

שנתלשו מן השדרה הוצי מיקרו כדאמרינן בגמרא (לקמן לז:) אמר רבא לא ליגזוז איניש לולבא בהושענא דשמא נתרי הוצי והוי חציצה כלומר דאם ארוך הוא יותר מדאי מן הערבה ובא לקוצצו מתחת לא יקצצנו בעודן באגודה דהוצין הנתלשין מן השדרה הוו חציצה, ומהוצי עושין חופיא כדאמרינן בהגוזל קמא (ב"ק צו.) האי מאן דגזל לולבא מחבריה ועבדינהו הוצי קני מעיקרא לוליבא והשתא הוצי ועבדינהו חופיא קני מעיקרא הוצי והשתא חופיא, והיינו שחילק כל עלה ועלה לשנים לפי שכל עלי הלולב כפולים וחולקים אותם לשנים כשרוצים לעשות חופיא, והיינו נפרצו דהכא כשנפרצו רוב כל עלה ועלה מגבו ברוב עלין שבלולב.

קא פסיק ותני לא שנא ביו"ט ראשון ולא שנא ביו"ט שני. משמע דדייק מדקתני סתם ולא מפליג, ותימה והא ניקב וחסר כל שהוא פסול דקתני בסתם (לד:) ואע"פ כן ביו"ט שני כשר כדאמרינן לקמן בגמרא (לו:) דר' חנינא מטביל ונפיק ביה, ומוקי מתני' ביו"ט ראשון, ואי דייק הכא מדקתני גזול ולא קתני שאול, הא לקמן בסוף הסוגיא דייק רב נחמן בר יצחק הכי אבל השתא לא מסיק אדעתיה, ואי משום דקתני גזול דומיא דיבש, הכי נמי קתני גבי ניקב עלתה חזזית על רובו דמפסיל אף ביו"ט שני, י"ל דר' חנינא לית ליה האי קפסיק ותני כמו שמואל לקמן בשמעתין דמוקי מתני' דגזול ביו"ט ראשון ומכשיר ביו"ט שני, א"נ בריש המשנה שייך לדקדק מדקתני סתם ולא מפליג אבל כולהו אחריני איידי דלא מפליג ברישא לא מפליג בסיפא ושונה דבריו בסתם אע"פ שיש לחלק.

בשלמא יבש בעינן הדר וליכא. משמע דפשיטא ליה דבעינן הדר לכולהו יומי, אבל לכם משלכם לא מיתוקם אלא ביו"ט ראשון, וכן ולקחתם דדרשינן מיניה דבעינן לקיחה תמה לא מיפסל אלא ביו"ט ראשון כדאמרינן לקמן בפירקין (לו:) ר' חנינא מטביל ביה ביו"ט שני ונפיק ביה, ותימה מאי שנא זה מזה הא כולהו כהדדי כתיבי בחד קרא ולקחתם לכם ביום הראשון פרי עץ הדר, ואי משום דמשמע ליה דהנך דכתיבי מיקמי ביום הראשון עליה קיימי אבל הדר בתריה כתיב, אכתי קשה דהא מולקחתם לכם דרשינן בהקומץ רבה (מנחות כז.) ולקמן בפרקין (לד:) דארבע מינין שבלולב מעכבין זה את זה דבעינן לקיחה תמה, ובשלהי פרקין (מא:) ובריש לולב וערבה (מג.) דרשינן נמי מדכתיב ולקחתם לשון רבים שתהא לקיחה לכל אחד ואחד מדלא כתיב ולקחת בלשון יחיד כי היכי דדרשינן בפרק (התכלת) [ר' ישמעאל] (מנחות סה:) ספירה לכל אחד ואחד מדכתיב וספרתם, וא"כ בשאר הימים תיסגי במין אחד ובלקיחה לאחד בשביל כולם, הילכך נראה דהיינו טעמא משום דיום ראשון דאורייתא בגבולין ושאר הימים מדרבנן זכר למקדש כדאיתא בריש לולב וערבה (מד.) הלכך בעיקר הלקיחה כגון ארבע מינין ולקיחה לכל אחד ואחד תיקון בשאר יומי כעין דאורייתא וכן בהדר משום הידור מצוה, אבל בחסר לא תיקון רבנן ולא בשאול, ובגזול פליגי בשמעתין דר' שמעון בן יוחאי סבר דתקון משום מצוה הבאה בעבירה כעין דאורייתא ושמואל סבר כיון דהוא מדרבנן לא חיישינן אמצוה הבאה בעבירה.

תוספות הרא"ש

[ל' ע"א] **משום דהוה ליה מצוה הבאה בעבירה.** אע"ג דקרא גבי קרבן כתיב הוא הדין בכל מצות דהוה מדאורייתא כדמוכח בריש הגוזל קמא (ב"ק צד.) הרי שגזל סאה של חיטים וטחנה ואפאה והפריש ממנה חלה אין זה מברך אלא מנאץ.

כי יקריב מכם אמר רחמנא והאי לאו דידיה הוא. תימה דבמרובה (שם סו:) ממעט גזול מדכתיב קרבנו והכא ממעט ליה מדכתיב מכם, ואע"ג דאיכא דמוקי ליה התם דגזל קרבן חבריה מ"מ קשה למאן דלא מוקי ליה הכי, ועוד קשה דהתם משמע דלפני יאוש לא צריך קרא דדריש קרבנו ולא הגזול וקאמר היכי דמי אילימא לפני יאוש למה לי קרא, ועוד קשה דהא מכם דרשינן בחולין פרקא קמא (ה.) מכם ולא כולכם להוציא את המשומד מכם בכם חילקתי ולא באומות, וי"ל דהא דקאמר במרובה לפני יאוש למה לי קרא משום דלפני יאוש אינו יכול להקדישו והרי הוא חולין כדאמרינן (ב"ק סח:) גזל ולא נתיאשו הבעלים שניהם אינם יכולים להקדיש זה לפי שאינו שלו וזה לפי שאינו ברשותו, דאיש כי יקדיש את ביתו אמר רחמנא דומיא דביתו כדאיתא במרובה, ואפילו מאן דפליג התם לא פליג אלא בבעלים אבל בגזלן מודה דאינו יכול להקדיש, והאי דמייתי הכא קרא דמכם אע"ג דמביתו נפקא לן אורחיה דתלמודא בהכי משום דאי לא כתיב ביתו הוה מוקמינן מכם להך דרשא אבל השתא דכתיב ביתו אייתר ליה מכם להוציא את המשומד, ודכוותיה אשכחן פרק דיני ממונות (סנהדרין לד:) דדרשינן נגעים ביום מדכתיב וביום הראות בו ובפ"ק דמועד קטן מוקי לה לחתן דיש יום שאתה רואה ויש יום שאין אתה רואה ויום נפקא לן מדכתיב כנגע נראה לי בבית לי ולא לאורי, וכן בשלהי פ"ב דמגילה (כ.) דקאמר לא מוהלין אלא ביום שנאמר וביום השמיני ובפרק ר' אליעזר דמילה (שבת קלב.) דריש ביום ואפילו בשבת ולילה ממעיט מדכתיב בן שמונת ימים, וכן בפרק החובל (ב"ק פז) דמייתי שבח נעוריה לאביה גבי חבלה, ובנעוריה בית אביה בהפרת נדרים כתיב (קדושין ג:).

הא קנייה ביאוש וקרינן ביה לכם משלכם. משמע דקסבר ר' יוחנן יאוש כדי קני, וקשה דבמרובה (ב"ק סח:) קאמר ר' יוחנן גבי תשלומי ארבעה וחמשה דחיוביה בין לפני יאוש ובין לאחר יאוש, ואי יאוש קני אמאי חייב שלו קא טבח שלו קא מכר, דכי האי גוונא דייק התם לעיל רב ששת אמילתיה דרב, (שם סז:) ועוד דבהגוזל בתרא (שם קטו.) שמעינן לר' יוחנן משמיה דר' ינאי דשינוי רשות ואח"כ יאוש לא קני, ויש ספרים דגרסי הכא הא קנייה סתמא ותו לא, ואפילו אי גריס ביאוש יש לפרש דהכי קאמר הא קנייה ביאוש ושינוי השם כדאמרינן במרובה (שם סז.) הגזלן והגנב הקדישן הקדש, ואפילו מ"ד יאוש לא קני משום דאיכא יאוש ושינוי השם מעיקרא חולין והשתא הקדש.

משום דהוה ליה מצוה הבאה בעבירה. והא דקאמר לקמן גבי אוונכרי וליקנייה בשינוי השם, משמע דאי קני ליה מצי נפיק ביה ולא חשיב ליה מצוה הבאה בעבירה, וי"ל דהתם איכא יאוש ושינוי השם קודם שנקרא מצוה דמיד דגייז ליה לשם הושענא נקרא הושענא ומצוה לא הוי עד דאגיד ארבעתם יחד וכיון דהוה יאוש ושינוי השם קודם שנעשה מצוה אפילו מצוה הבאה בעבירה אין כאן,

תוספות הרא"ש

אבל הכא דאין כאן שינוי השם אלא עד שנעשה קרבן חשיב ליה מצוה הבאה בעבירה, והא דמשמע בריש הגוזל קמא (שם צד.) בההוא דגזל סאה דאע"ג דשינוי קונה חשיב מצוה הבאה בעבירה כשמברך אחלה אע"ג שקנאו בשינוי מעשה קודם שבא לידי חיוב חלה, התם דיחויא בעלמא היא, אי נמי שאני ברכה דאיכא הזכרת השם.

תוספות רבינו פרץ

[ל' ע"א] **משום מצוה הבאה בעבירה.** והא (דתלינן) [דתניא] לקמן פ' לולב וערבה (מ"ג.) לכם משלכם להוציא את הגזול, משום (שמואל) [שאול] איצטריכא ליה דבלא לכם נפקא לן גזול משום מצוה הבאה בעבירה ואע"ג דכתיב גבי קרבן [ה"ה] בשאר [מצות] דהוי דאוריתא כדמוכח פ' הגוזל קמא (ב"ק צ"ד.) זה שגזל סאה של חטין ואפאו והפריש ממנו חלה אין זה מברך אלא מנאץ, וא"ת ולקמן (ל"א:) פסלי' אשרה ושל עיר הנדחת משום דמיכתת שיעוריה תיפוק ליה משום מצוה הבאה בעבירה, וי"ל דלא דמי לגזול משום עבירת הגזל באה המצוה בעבירה אבל [הני] לולי מחמת העבירה שנעשית בו מי לא נפיק ביה.

כי יקריב מכם אמר רחמנא והא לא (ראיה) [דידיה] הוא. ותימה דנפיק ליה מאדם מה אדם הראשון לא הקריב מן הגזול שהרי הכל היה שלו אף אתם לא תקרבו מן הגזל (ז), ובמרובה (ב"ק ס"ו:) ממעט גזול כמו כן מדכתיב קרבנו והכא ממעט ליה ממכם, וע"ק דהא מכם איצטריכא ליה בפ"ק דחולין (ה.) לומר מכם ולא כולכם להוציא את המשומד, וי"ל דבהרבה מקומות אין התלמוד מביא עיקר הדרש כדאמרי' בפ' אחד דיני ממונות (סנהדרין ל"ד:) דריש נגעים ביום שנאמר וביום הראות וכו' ובפ"ק דמ"ק (ח.) דריש ליה מלי ולא לאור.

אלא לאו ביאוש. תימה משמע הכא דר' יוחנן קים ליה דיאוש קני ובמרובה (ב"ק ס"ח:) גבי תשלומי ד' וה' קאמר דחייבי' בין [לפני יאוש ובין] לאחר יאוש וכו' ואי כד [אמרת] דיאוש קני אמאי חייב שלו הוא מוכר אלמא דאית ליה יאוש לא קני, לכ"נ דגר' הכא הא קנייה [ותו לא, ואפי' גרסי' ביאוש יש לפרש] ביאוש וגם בשנוי רשות (ח).

תוספות הרא"ש

[ל' ע"ב] **וקרקע אינה נגזלת.** פי' רש"י אינה קנויה לגזלן בשום יאוש דלעולם היא בחזקת הבעלים דמקראי נפקא לן בהגוזל בתרא, (שם קיז:) והדין עמו דאי יאוש מועיל לקרקע מאי נפקא לן מינה במה דאינה נגזלת, אי קודם יאוש אפילו היא נגזלת לא קני ואי לאחר יאוש הרי קונה ביאוש, וכן מוכח בשמעתין (לקמן לא.) גבי פלוגתא דר' אליעזר ורבנן דפליגי בסוכה גזולה דמכשרי רבנן משום דקרקע אינה נגזלת והויא לה שאולה והשתא אי לפני יאוש אפילו מטלטלין אינן נגזלין אלא ודאי לאחר יאוש, ומיהו אין משם ראיה דאם היתה סוכה מטלטלין כגון שהוציאוהו מסוכתו שבראש עגלה ובראש הספינה לא הי' יוצא בה בין קודם יאוש בין לאחר יאוש משום דממעטינן בפרקא קמא (לעיל ט.) מדכתיב לך גבי סוכה להוציא את הגזולה ולפני יאוש נמי לא חשיבא כשאולה דמטלטלין הנגזלין לאו ברשות הבעלים קיימי להחשיבו כאילו הי' ברשות הבעלים והשאילו לזה אלא גזל גמור הוי, אבל קרקע בחזקת בעליה עומדת וכיון דאינה נגזלת הויא לה ביד הגזלן בתורת שאלה, ויש לדקדק מהא דתניא בחזקת הבתים (ב"ב מג:) מכר לו בית מכר לו שדה אין מעיד לו עליה מכר לו פרה מכר לו טלית מעיד לו עליה ומוקי לה בראובן שגזל שדה משמעון ומכרה ללוי ואתא יהודה וקא מערער עלה דלא ליזל שמעון לאסהודי ללוי דניחא ליה דתיהוי ביד לוי משום דהדרא ליה אבל פרה וטלית דלא הדרי דקנינהו ביאוש ושינוי רשות, משמע בהדיא דבקרקע לא מהני יאוש, וקשה דבירושלמי דכלאים (פ"ק) [פ"ז] משמע דיש יאוש לקרקע דפריך וכי קרקע נגזלת אמר ר' אילא אף על פי כן יש יאוש לקרקע. ויש לומר דהא דקאמר דיש יאוש מדרבנן בעלמא משום איסור כלאים, וקאי אהא דתנן בפ"ז דכלאים דאנס שאנס הכרם וזרע בו כלאים אינו אוסרו דאין אדם אוסר דבר שאינו שלו עד שישתקעו שם הבעלים ממנו אז חשיב כשלו ויש לו כח לאסרו, וקאמר עלה בירושלמי אמר ר' אחא נשתקעו הבעלים ולא נתיאשו איסורו דבר תורה נתיאשו הבעלים ולא נשתקעו איסורו מדברי סופרים ופריך וכי יש קרקע נגזלת כלומר אפילו ביאוש ומשני אע"פ כן יש יאוש לקרקע לאסור מדרבנן משום כלאים אבל מדאוריית' אין יאוש, אבל נשתקעו שם הבעלים ממנו ונקרא על שם האנס אע"פ שלא נתיאשו הבעלים נעשה כמי שצווח על ביתו שנפל ועל ספינתו שטבעה בים ומתסרא מדאורייתא, והא דקאמר הכא סתם גוים גזלי דארעא דישראל נינהו, הכי קאמר ויש לחוש שמא עדיין לא נשתקעו שם הבעלים ממנו.

כי גזו אוונכרי להוי יאוש בידיהו. ואע"פ שלא ידע הנגזל שבאו ליד הלוקח, אין זה יאוש שלא מדעת דדוקא היכא דבא לידו קודם שידעו הבעלים שנאבד מהם ואי ידע הוו מיאשי ההוא מיקרי יאוש שלא מדעת, אבל הכא ידעו הבעלים ונתיאשו מן הקרקע ומן הפירות אלא דאין יאוש לקרקע אבל לפירות מהני.

שינוי החוזר לברייתו לא הוי שינוי. ואע"ג דקני מדרבנן כדאיתא בריש הגוזל קמא (ב"ק צג:) גזל עצים משופין ועשאן כלים אע"ג דחוזר לברייתו קני מדרבנן, כיון דמדאורייתא לא קני לא נפיק ביה. ומיהו מהדיא אתתא לקמן (לא.) משמע גבי סוכה דנפיק אע"ג דלא קני אלא מטעם תקנת מריש, וי"ל דשאני התם משום תקנת השבים עשאוהו כאלו הוא שלו, והכא באגודת לולב בעלמא לא שייך תקנת שבים דבקל יכול להתיר אגדו ומה שנקצץ מן המחובר לא חשיב שינוי מעשה כיון דלא נשתנה שמו בכך דמעיקרא אסא מיקרי והשתא אסא מיקרי כדאשכחן בריש הגוזל קמא (ב"ק צו.) האי מאן דגזל דיקלא מחבריה וקטליה אע"ג דשדייה לארעא דידיה לא קני מ"ט מעיקרא דיקלא מיקרי והשתא דיקלא מיקרי, ואע"ג דפסקיה לחיותיה גרע מכחשא דלא הדר ומבהמה והזקינה דחשיב שינוי אע"פ שלא נשתנה שמם ומשלם כשעת הגזלה.

וליקנינהו בשנוי השם. תימה דאמרינן (ב"ק סז.) שינוי מעשה החוזר לברייתו לא שמיה שינוי וה"ה בשינוי השם כדאמרינן במרובה גבי מריש דשינוי החוזר לברייתו בשנוי השם לא שמיה שינוי, וי"ל דפריך הכא אליבא דרב יוסף דמסיק התם שינויא אחרינא, ועוד י"ל דשינוי השם דליכא שינוי מעשה בהדיה לא קני היכא דחוזר לברייתו כגון מריש דבמה שבנאו בבירה לא חשיב שינוי מעשה, אבל הכא דאגדו הוי שינוי מעשה בהדי שינוי השם וקני אע"ג דהדר למילתיה.

תוספות רבינו פרץ

[ל' ע"ב] **בהושענא דאונכרי גופייהו.** תימה ההוא יאוש שלא מדעת הוא דלא ידע ביה נגזל בלוקח וקי"ל בריש אלו מציאות (ב"מ כ"ב:) דיאוש שלא מדעת לא הוי יאוש, וי"ל דלא מיקרי שלא מדעת אלא היכא שבא לידו קודם שידעו בעלים שנאבד מהם אבל [הכא] ידעו ונתיאשו מקודם [אלא] דאין יאוש לקרקע (ט).

[**ולקניוה בשינוי מעשה.** וא"ת] דאיך יהא ראויין לאונכרי והא הוי מצוה הבאה בעבירה, וי"ל דכיון דהוי ספק גזולא [לא] שייך בהו למימר [מהב"ע] (י).

שינוי החוזר לברייתו לא הוי שינוי. ואע"ג דקנו מדרבנן כדאמ' בריש הגוזל קמא (ב"ק צ"ג:) בגזל עצים משופין כגון נסרים ועשאן כלים, וי"ל דהתם קני משום תקנת השבים, והכא בלולב לא שייך תקנת השבים לפי שנקל להתיר אגודו, ומה שנקצץ ממחובר דלא חשיב שינוי כיון שלא נשתנה שמו בכך דמעיקרא אסא והשתא אסא.

וליקניהו בשינוי השם. תימה דאמרי' דשינוי (מעשה) [השם] החוזר לברייתו לא הוי שינוי וי"ל דהתם הוי שינוי (מעשה) [השם בלא] (בהדי) שינוי (השם) [מעשה] שהרי כמו שהוא בנאו בבירה ולהכי לא קני בחוזר לברייתו, אבל הכא דאגדו הוי שינוי מעשה בהדי שנוי השם [קני] אע"ג דהדר למלתיה (יא).

תוספות הרא"ש

[ל"א ע"א] **ר' אליעזר לטעמיה דאמר אין אדם יוצא בסוכתו של חבירו ואי קרקע נגזלת סוכה גזולה היא ואין אדם יוצא בסוכה גזולה.** ואע"ג דקרקע נגזלת ואיכא יאוש דה"פ קרקע נגזלת ומועיל בה יאוש כמו מטלטלין אפ"ה אינו יוצא בה, אע"ג דלעיל אמרינן גבי קרבן אי לאחר יאוש קנייה ביאוש, שאני הכא דגזל סוכה עשויה והוה ליה כמו גוזל קרבן חברו (ב"ק סו:).

תוספות רבינו פרץ

[ל"א ע"א] **ורבנן סברי קרקע [אינה] נגזלת.** תימה לחכמים היאך יוכלו למצוא סוכה פסולה משום גזל, וי"ל כגון שבנה אדם סוכתו בראש העגלה או בראש הספינה וגזלה חבירו והיא נגזלת לפי שאינה מחוברת ואין עליו להחזיר הדמים לפי שלא טרח לבנותו ולא הוציא עליו יציאה הילכך גזילה היא כפ"ה (יב) ובתוס דחק (יג).

(ור') [ור"י] סבר לא מקשי' לולב לאתרוג. פ"ה

הגהות והערות

(ז) כך דרשינן בויק"ר ב' אות ז' ותנחומא צו א' וכמו שכתב רש"י ז"ל בחומש שם וע"ש ברא"ם ובמושב זקנים שם, ולמד אפשר מאי אפשר אבל תנא דידן סובר לא ילפינן כו'. (ח) וכ"כ המאירי ע' צ"א דב"ה ונשוב דהוי שינוי או שינוי השם, ובתוד"ה הא וכן תוס' הרא"ש ד"ה הא כתבו דהוי שינוי השם. (ט) כ"כ התוד"ה כי ועיי' בתוס' הרא"ש ד"ה כי. (י) כ"כ גם המאירי ע' צ"ז ובפני יהושע ע"ש ועיי' לעיל בע"א בתוד"ה הא ובתוס' הרא"ש בע"א ד"ה משום [ודבריו צ"ב] ורא"ה וריטב"א. (יא) כ"כ התוס' מתחלה בד"ה וליקניוה עייב"ד לפי מאי דמסקי. (יב) ד"ה אבל. (יג) כנראה חסר סיום דברי

הדפסה ברזולוצית מסך - להדפסה איכותית הדפס ישירות מן התכנה
תלמוד בבלי <עוז והדר> - ט סוכה תלמוד בבלי עמוד מס : 444 הודפס ע"י אוצר החכמה

תוספות הרא"ש

קרקע אינה נגזלת וסוכה שאולה היא. ואע"פ שהוא מתכוין לגוזלה אין כאן מצוה הבאה בעבירה דכיון דקרקע אינה נגזלת ברשות הבעלים קיימא והויא לה כשאולה.

אבל גזל עצים וסיכך בהם וכו'. פי' רש"י והא דאמרינן בפרק הישן (לעיל כז:) דמודו רבנן בגזולה. לאו בגזל סוכה המחוברת לקרקע ולא בגזל עצים וסיכך בהם אלא בגזל סוכה העשויה בראש העגלה דאין עליו להחזיר דמים אלא כמו שהיא בנויה דאין בה משום תקנת השבים שהרי לא טרח לבנותה ולא הוציא עליה יציאות הלכך הויא גזולה. ובחנם דחק דהא מדכתיב לך ממעטינן גזולה פרק הישן (שם) וגזל עצים וסיכך (עליהם) [בהן] שינוי החוזר הוא ומדאורייתא לא קני, ואי משום תקנה היינו מדרבנן וקרא מיתוקם מדאורייתא, ואפילו מדרבנן משכחת לה בלא עגלה וספינה כגון ראובן שבנה סוכה בחצרו של שמעון ובא שמעון ותקף את ראובן והוציאו מסוכתו דאין עליו תורת שאלה כיון דלא קיימא ברשותו של ראובן, ולא דמי לקרקע שעומדת בחזקת בעליה דאין קרקע נגזלת.

ר' יהודה סבר לא מקשינן לולב לאתרוג. פי' רש"י לא הוקשו ללמוד זה מזה ולא ניתן לידרש מעצמו מכל י"ג מדות אלא מק"ו, ולא נהירא דהא אפי' סמוכים דהיינו שני מקראות הסמוכים זה לזה ניתנו לידרש מן התורה כדאמרינן ביבמות (ד.) סמוכים מן התורה מנין שנאמר סמוכים לעד לעולם עשוים באמת וישר כ"ש הקישא דהיינו שני דברים המוקשים בפסוק אחד, אפילו לר' יהודה דלא דריש סמוכים אלא היכא דמופנה ומוכח כדאיתא ביבמות (שם), בהיקישא מודה, אלא כל המדות אדם דן מעצמו חוץ מגזירה שוה דאינו דן אלא א"כ קבלה מרבו והכא בסברא פליגי שיש דברים שאין נראה לו להקישם, ושמא קסבר דלא שייך הדר אלא בפירות.

אין אוגדין את הלולב אלא במינו. תימה היכי בעי למימר משום דבעי הדר והלא פוסל במתני' אף בגמוניות של זהב, והוה מצי למימר ולטעמיך.

לא מצא אתרוג לא יביא לא רמון ולא פריש. יש לדקדק מכאן דאם לא מצא אתרוג כשר מברך בפסול, מדנקט פריש או רמון דוקא, ויש לדחות דנקט פריש או רמון לרבותא אע"פ שהוא הדר ושלם, אבל יש לדקדק דשרי כמו לולב פסול לרבנן דשרי בשעת הדחק.

תוספות רבינו פרץ

לפי שאין אדם דן ג"ש (יד) מעצמו, וקשה שהרי שני מקראות הסמוכין זה לזה ניתנו לידרש מן התורה שנאמר סמוכים לעד לעולם עשויים באמת וישר וכ"ש דברים המוקשים בפסוק אחד ואפי' ר' יהודה דלא דריש סמוכים (ביבמות ד.) מודה [בהיקישא] דכל המדות אדם דן מעצמו חוץ מג"ש דאינו דן אלא א"כ למדה מרבו, וי"ל דשמא היקשא כזאת קים (לן) [ליה] דלא למיעבד.

אין אוגדין את הלולב אלא במינו. תימה היכי בעי למימר משום דבעי' הדר והרי פסול במתני' (ל"ו:) בגמוניות של כסף ושל זהב, ושמא המ"ל וליטעמיך.

תוספות הרא"ש

[ל"א ע"ב] **הואיל ואמר ר' יהודה לולב צריך אגד ואי מייתי מינא אחרינא האי לחודיה קאי והאי לחודיה קאי.** תימה דלעיל אמרינן איפכא דקאמר ר' יהודה אין אוגדין אותו אלא במינו משום דקסבר לולב צריך אגד ואי מייתי מינא אחרינא הוה ליה חמשת המינין. י"ל דהכא מיירי שנותן אותו חוץ לאגד. וא"ת א"כ לא יחשב תוספת לר' יהודה כמו לרבנן לעיל דאין צריך אגד הוא הדין נמי לר' יהודה מה שהוא חוץ לאגד, י"ל דלא דמי ודאי כשאגדו שלא במינו אין לו לחשב כמוסיף דאין זה דרך גדילתן ומינין שבלולב בעינן דרך גדילתן (לקמן מה:) אבל לר' יהודה דבעי אגד יש לו ליחשב כמוסיף באגודתו דכל אגודה שלא כדרך גדילתו, והכא אפילו לר' יהודה כיון דמייתי מינא אחרינא ונקיט ליה כדרך גדילתו אפילו חוץ לאגד חשוב כמוסיף וכ"ש לרבנן. והא דאמרינן בסנהדרין (פח:) למ"ד אין צריך אגד האי לחודיה קאי והאי לחודיה קאי, היינו לענין זה דאין כאן כל המוסיף גורע דלעולם ידי מצוה יצא אלא דעובר בבל תוסיף. והשתא ניחא דת"ק דר' יהודה דקתני ארבע מינים שבלולב אין מוסיפין עליהם מסתמא היינו כרבנן בר פלוגתיה דלא בעי אגד ואפ"ה איכא בל תוסיף והיינו משום דנקט ליה דרך גדילתן.

ירוק ככרתי. כמה מיני צבעים הם שכולן קרויין ירוק. הכא משמע ירוק ככרתי צבע שקורין ברדי הדומה לעשבים. וההיא דברכות (ט:) פ"ק משיכיר בין תכלת לכרתי משמע שהיא צבע הדומה לאינדי שמעט משונה מתכלת, ובמנחות פרק התכלת (מג:) אמרינן תכלת דומה לים וים דומה לרקיע וזהו כעין צבע שקורין אינדי, ובתוספתא דנגעים קורא שעוה ירוק דתניא איזה הוא ירוק שבירוקים ר' אליעזר אומר כשעוה וכקורמיל סומכוס אומר ככנף טווס וכחוט של דקל, וגם דם ירוק שבנדה (נדה יט.) משמע שדומה קצת למראה אדמימות וכדאמרינן בשלהי ארבעה נדרים (נדרים לב.) גבי וירק את חניכיו שהוריקן בזהב, ואתרוג עיקרו דומה לשעוה, נמצא ירוק ככרתי דהכא היינו כעשבים. ואתרוג הבא לפנינו ירוק ככרתי וכשמשהין אותו חוזר למראה שאר אתרוגים נראה שהוא כשר, דאי לאו דנגמר פריו לא היה חוזר למראה אתרוגים בתלוש.

הכא באשירה דמשה עסקינן. פירוש עבודה זרה של ישראל שאין לה ביטול, ותימה בע"ז דגוי נמי היכי אמרינן אם נטל כשר, הא מדאגבהיה קנייה ונעשית ע"ז של ישראל כדאמרינן בפרק כל הצלמים (ע"ז מב.) גזירה דלמא מגבה לה והדר מבטל לה, יש לומר כגון שהגביהו על מנת שלא לקנות ומיירי ביו"ט שני, והוא הדין דהוה מצי לשנויי הכל בע"ז דגוי ומתני' ביו"ט ראשון ואין יוצא בו עד שיהא שלו אלא משום דקתני דומיא דעיר הנדחת ואפילו ביו"ט שני להכי אוקמה באשירה דמשה.

תוספות רבינו פרץ

[ל"א ע"ב] **האי לחודיה קאי והאי לחודיה קאי.** תימה א"כ קשין דר' יהודה אדר' יהודה שהרי לעיל קאמר דלולב בעי אגד ואי ערב ליה ממין אחר ה"ל חמשת המינין והכא קאמר לר"י צריך אגד כי אז לא הוי תוספות, וי"ל דמיירי הכא לר' יהודה כשנתנו חוץ לאגד אבל לעיל מיירי שנאגד למין חמישי (טו).

זימנין דאיכא ואתא למסרך. וכן הלכה (דא"כ) [דאם] לא מצא אתרוג לא יקח שום פרי אחר, ואם לא מצא אתרוג [כשר] יברך בפסול מדנקט פריש או רמון או ש"מ (טז) דלא גרע מלולב פסול לרבנן בשעת הדחק (יז).

הירוק ככרתי. י"מ כעין שעוה (יח), וי"מ ווירד (יט).

ושיעור אתרוג קטן ר' מאיר אומר כזית. וזה אינו פלוגתא דלקמן (ל"ו.) דאתרוג הבוסר דפליגי (רבי) [ר"ע] ורבנן דהתם ישנו פסולו לפי שלא הניחו ליגדל כדי צרכו והכא ישנו פסול לפי שלא יהיה גדול עוד, וגם באתרוג לא שייך לומר בוסר, דקאמר שיעור דבוסר גבי ענבים איתמר, דבגמר בישולן נמי קטנים המה, אבל לא שייך באתרוג שהוא פרי גדול לגמר בישולם.

באשירה דמשה עסקינן. משמע אבל אשירה דע"ז (כ) כשרה, ותימה דאיך יכול להיות כשר והא כיון דאגבהה ישראל קנייה והוה ע"ז ביד ישראל וכי תימה קאיירי כשביטלו הגוי כשמכרו (כא) א"כ איך קרו ליה לולב של ע"ז, וי"ל דנ"ל כגון שלקחו ישראל והגביהו ע"מ שלא (לקחת) [לקנות] ולעולם הוי של גוי (כב) ובתלילה כה"ג (ביבמות ק"ג:) אם חלצה במנעל שאינו שלו חליצתו כשרה א"כ [הוי] דומיא דשאול.

תוספות הרא"ש

[ל"ב ע"א] **קוץ.** פי' רש"י שיוצאים בשדרה שלו עוקצים כמין קוצין והערוך פי' ענין צמיתה וגורס כווץ בכ"ף.

ונחלקה התיומת. פי' רש"י שנסדקה השדרה עם העלין השניים, נמצא בתשובת הגאון ניטלה התיומת תיומת הוא אותו הוצא העליון שבראש הלולב שאין הוצא למעלה ממנו והוא כשני הוצין דבוקין זה בזה ונקראים תיומת, בעי רב פפא נחלקה התיומת מהו פי' נפרד אחד מחברו אותו הוצא העליון שבלולב [עד] שדומה לשנים, ע"כ לשון התשובות, ולדבריהם לא ימצא לנו לולב כשר כי בדוחק נמצאין שיהא להם תיומת בזה הענין, וי"ל שאף לדבריהם אינו פסול אלא א"כ נשתנה מברייתו שהיתה מתחלה תיומת [מחוברת] ונחלקה אבל אם לא היתה התיומת מחוברת מתחלה כשר, וכעין פירושם נוטה פירוש הלכות גדולות שכתוב בהן בעי רב פפא נחלקה התיומת ההוא גבא דהוצא היכא דדביקי אהדדי ההוא דמתאים להו ומשוה להו חד נחלק מהו כנפרצו עליו דמי ופסול או דלמא כנפרדו עליו דמי וכשר זהו לשון הלכות גדולות, ואע"פ שלא פירשו שבהוצא העליון מדבר שיהיו שנים מחוברים ביחד אין נראה להעמיד דבריהם בשאר הוצין ולומר שקורא לגבא דהוצא יחידי תיומת על שם שמחבר כפל ההוצא ביחד, שנפרצו ונפרדו לא מיירי אלא ברוב העלין כדאיתא בתוספתא ונחלקה התיומת לא מיירי אלא בחדא מדלא קאמר נחלקו התיומות.

כפת כתיב. בהאי כולי עלמא מודו דיש אם למסורת וצריך טעם.

תוספות רבינו פרץ

[ל"ב ע"א] **כי חופיא.** פ"ה שנפרדו עליו מן השדרה ואין מחוברין אלא ע"י אגודה (כג), וברוב העלין מיירי (כד), וקשה שהרי פשיטא דזה פסול צריכא למימר, לכ"נ לפרש כי חופיא היינו שיחלק כל עלה לשנים לפי שכל עלי הלולב כפולין ועמד וחילקן שכן דרך לעשות חופיא שקורין כלאי בלע"ז (כה).

נחלקה התיומת מהו. א"ל שנחלקו עליו בראש השדרה דכולהו (הכל) [הכי] איתנהו אלא נ"ל כדפ"ה ב' עליו העליונים האמצעים שבשדרה כלה נחלקו זה מזה ונסדקה השדרה עד העלין שלמטה מהם.

דרכיה דרכי [נועם]. רבא לא היה שם ומ"ה לא מייתי קרא דהאמת והשלום אהבו.

כפת כתיב. (דהא) [בהאי] מודי כ"ע דיש אם למסורת.

תוספות הרא"ש

[ל"ב ע"ב] **שדרו של לולב.** ברייתא דפרק המפלת (נדה כו.) מסייע לר' פרנך דתני אושעיא זעירא דמן חבריא חמשה שיעורן טפח וקחשיב שדרו של לולב, ושמואל לא חייש משום דלא מיתניא בי ר' חייא ור' אושעיא.

האמת והשלום אהבו. ואין זה לא אמת ולא שלום שיהא עשוי לסם המות כך פי' רש"י, וחנם הוצרך לפרש טעם בפני עצמו כי טעם אחד שייך אתרוייהו דאין זה שלום כיון שיש בו קוצים ויכנסו בידיו, ומה שלא אמר רבא טעם זה על כופרא שלעיל אפשר שלא היה בבית המדרש כשאמרו אביי, ומתוך פי' רש"י משמע דהרדוף היינו הרדופני דפרק אלו טריפות (חולין נח:) אחוזת הדם והמעושנת ושאכלה הרדופני היינו סם המות דבהמה, ואי אפשר לומר כן כדמוכח פרק כל שעה (פסחים לט.) גבי מרור דקא חשיב הרדופני גבי ירקות דאדם יוצא בהם ידי חובתו בפסח והרדוף עץ הוא ופסול למרור משום דאמרינן מה מצה מיני זרעים אף מרור מיני זרעים.

תלתא טרפי בקינא. פי' רש"י שלשה עלין בקן אחד ויוצאין מתוך עוקץ אחד, וכן תרי וחד פירש שני עלין בעוקץ אחד ועלה אחד מלמטה עולה ורוכב על השנים, וחומרא גדולה היא זו דאינו מצוי שיהיו יוצאין מעוקץ אחד, ומיקרי שפיר בחד קינא כשהן דבוקים וסמוכים זה לזה אע"פ שכל אחד בעוקצו, מיהו תלתא בחד קינא הוו קיימי דפרק הכונס (ב"ק נח.) רוצה לומר שלשה דקלים משורש אחד.

תוספות רבינו פרץ

[ל"ב ע"ב] **שדרה של לולב טפח.** למר כדאית ליה וברייתא מסייעא לר' פרנך בפ' המפלת (נדה כ"ו.) דחשיב שיעורין טפח וקחשיב שדרו של לולב, וצריך ליזהר למטה שיהו העלין מתחילין מראש הלולב וצריך ד' טפחים מקום שראוי לכפות שלא יהיה אופתא פי' עץ יחידי וכן בפ"ה (כו) ר' יוסף (כז).

דובלא. עץ שקורין קשט נייר.

דרכיה דרכי נעם. ואין זה נועם שמכה ידיו בקוצים.

האמת והשלום אהבו. ואין זה לא אמת ולא שלום שהן עשויין לסם המות (כח).

תלתא טרפי. ג' עלין בקן אחד כזה ויורדין מתוך עוקץ אחד (כט), ותימה גדולה היא זאת דאינו מצוי ושמא חד קינא מיירי שיש ג' עלין סביב העץ ואין גבוהין זה מזה והוי כחד קינא.

תוספות הרא"ש

[ל"ג ע"א] **ואימא הכי נמי.** תימה מאי ס"ד דבעי למפסליה משום שם לווי מידי הדס כתיב בקרא הא אפילו הרדוף מכשירין אי לאו משום דכתיב דרכיה דרכי נועם.

נקטם ראשו מערב יו"ט ועלתה בו תמרה ביו"ט. אע"פ שרש"י הזכיר כאן נראה ונדחה הכא דחוי מעיקרא הוא כיון דבתחלת יו"ט לא חזי כדמוכח לקמן גבי אשחור מערב יו"ט, ונהי דגבי

תוספות רבינו פרץ

[ל"ג ע"א] **ואימא ה"נ.** ותימא היכי ס"ד למיפסלינהו משום שם לווי מידי הדס כתיב והא אפי' הרדוף מכשירי [אי] לאו משום דרכיה דרכי נועם.

נקטם מערב יו"ט מהו. אע"פ שבקו' מזכיר נראה ונדחה הא דהכא (דחזי) [דיחוי] מעיקרו כיון דבתחלת יו"ט לא חזי כדמפרש לקמן גבי אשחור מעיו"ט ונהי דגבי קדשים פשיטא לן דדחוי מעיקרו הוי דחוי גבי

תוספות רי"ד

[ל"ג ע"א] **בעי ר' ירמי' נקטם מערב יום טוב ועלתה לו תמרה ביום טוב מהו.** כ"כ בספרים והכי גרס המורה וק"ל דזהו דחזי מעיקרו כיון שנקטם מערב יום טוב ובכניסת יו"ט הי' קטום ואי דחוי מעיקרא קמבעיא ליה אמאי כי פשטו ליה מכיסוי הדס אמר הא גופא קמבעיא ליה אי פשיטא ליה אי מספקא ליה ולקולא לא אמרינן ואוקמה בתיקו ואמאי לא פשיט ממתני' דתנן ואין ממעטין אותו ביום טוב ודיקינן לקמן הא עבר

הגהות והערות

(יד) כנראה ט"ס וצ"ל י"ג מדות מעצמו, התוד"ה אבל. (טו) כ"כ רש"י ד"ה אי ועיי' תוד"ה הואיל ובפי' ר"ח ורא"ה וריטב"א. (טז) או שאר מיניו. (יז) היינו מהא דהשיבו רבנן לר"י משם ראיה אין שעת הדחק ראיה וכ"כ התוס' ותוס' הרא"ש בע"א בד"ה לא, והגאונים מובא בריטב"א ובמ"מ פ"ח ה"א ועיי' מאירי ע' ק"ד ובטור ססי' תרמ"ט וב"י. (יח) כ"כ בתוד"ה הירוק אבל בסוף כתבו ומיהו אתרוג עיקרו דומה לשעוה וכ"פ המאירי ע' קכ"ד. (יט) כ"כ בתוס' שכן משמע בירושלמי וכ"כ בתוס' הרא"ש ד"ה ירוק. (כ) [כלומר דגוי, ורבינו פירש דאשרה דמשה היינו לומר ע"ז של ישראל שאין לה ביטול ועיי' תוס' הרא"ש וכצ"ל דברי התוס' שלנו]. (כא) כשביטלה בפירש אבל במכירה בלבד לא הוי ביטול עיי' ע"ז דף נ"ג ע"א וברמב"ם פ"ח מה' ע"ז ה"י. (כב) רבינו מתרץ שלקח הישראל הע"ז מהגוי בכסף וגם הגביה הישראל רק כיון הישראל ע"מ שלא לקנותו ואז לא קנה הע"ז והוי ע"ז של גוי דמהני ביטול, אבל בתוד"ה באשירה תירצו שהגביה מן ההפקר ע"מ שלא לקנותו ועיי' במג"א סי' תקפ"ו סק"ה. (כג) כן פירש"י לעיל כ"ט ע"ב ד"ה נפרצו עליו וכן כאן בד"ה כי חופיא. (כד) כן הביאו התוס' לעיל כ"ט ע"ב ד"ה נפרצו מהתוספתא. (כה) וכן פירשו התוס' לעיל כ"ט ע"ב ד"ה נפרצו [ומה שהוקשו שם על פירש"י ז"ל מהא דב"ק ממאן דגזל לולבא ועבדיה הוצי כו' הוצי ועבדיה חופיא עייב"ד י"ל שרש"י ז"ל כאן בד"ה כי חופיא תירץ זה במ"ש ועושין אותה מעלין של לולב התלושין מהשדרה ואוגדין מהן הרבה ביחד ושפיר מובן הגמ' דב"ק דעבדיה הוצי היינו שתלשן, והוצי ועבדיה חופיא היינו שאותן העלין התלושין עושין מהם חופיא וכמדומה שהערוני לזה מכבר]. (כו) לעיל ל"ב ע"א ד"ה ואימא אופתא, ורבינו מזהיר לדבר חדש שכל השדרה ששיעורו ד' טפחים צריך שיהא שמו כפת תמרים והוא שיהא מכוסה בעלין, (וא"כ לכאורה נכון שגם בעת לקיחת הלולב שלא יאחוז למטה במקום שאין שם עלין) וער"ן לעיל במשנה נפרצו עליו שכתב דווקא בנפרצו רוב עליו פסול אבל נשרו מעוט עלין כשר ואפי' במיעוט עליו פסול כל שנשארה השדרה מגולה דהיינו אופתא עכ"ד והעתיקו ב"י ברסי' תרמ"ה ועיי"ש מה שהוסיף, ועיי' ריבב"ן. (כז) כנראה הכונה שדיבור זה הוא מר' יוסף. (כח) כ"פ רש"י ז"ל. (כט) כ"פ רש"י ז"ל ד"ה תלתא.

הדפסה ברזולוצית מסך - להדפסה איכותית הדפס ישירות מן התכנה
תלמוד בבלי <עוז והדר> - ט סוכה תלמוד בבלי עמוד מס : 445 הודפס ע"י אוצר החכמה

תוספות הרא"ש

קדשים פשיטא לן דדחוי מעיקרא הוי דחוי גבי מפריש נקבה לפסחו פרק מי שהיה טמא (פסחים צח.) וגבי בהמה של שני שותפין פ"ק דזבחים (ב.) ופ"ק דקידושין (ז.) מ"מ גבי מצות מבעיא לן, והא דמסקינן באשחור דתיפשוט דחוי מעיקרו לא הוי דחוי, מ"מ מבעיא ליה הכא דשאני התם דבידו ללקוט, ואפילו בקדשים מכשרינן מהאי טעמא בזבחים פרק כל הפסולים (לד:) דתנן קבל הכשר ונתן לפסול יחזיר לכשר ופריך בגמרא ולהוי דחוי מעיקרו ומשני רב אשי כל שבידו לא הוי דחוי, ומיהו לגמרי לא דמי להאי דהתם נראה ונדחה הוא ואפ"ה כשר ונראה ונדחה אין חוזר ונראה לקמן בשמעתין אע"ג דבידו ללקטו, וכן בההיא דהפריש קרבן ונשתמד בידו לחזור ואפ"ה אמרינן פרק קמא דזבחים (שם) הואיל ונדחה ידחה, עוד אמרינן בזבחים פרק קדשי קדשים (נט.) כל הקדשים שהיו שם כשנפגם המזבח פסולים הואיל ונדחו ידחו אע"פ שבידו לתקן, וי"ל דשאני התם שקיבל הכשר ונתן הפסול שבקל יכול לתקן שיחזירנו לכשר הלכך לא חשיב דיחוי, והא דמדמי הכא לההיא דכסוי הדם אע"פ שבידו לגלות, מ"מ היה לנו לחשבו דחוי הואיל ונפטר מלכסות ולא נתחייב להוציאו מן הדחוי כדי לחזור לכסות, והאי דמייתי לימא כתנאי מעבר וליקטן הוה מצי לדחויי מ"ד אין דחוי משום דבידו לתקן אבל הכא דאין בידו לתקן יש דחוי.

הכא במילף לולב מסוכה קא מיפלגי. והוה מצי לאשמעינן פלוגתייהו בליקטן בהיתר כגון מערב יו"ט לאחר שאגדו, והאי דנקט פלוגתייהו בליקטן באיסור ביום טוב לאשמועינן דאפ"ה חכמים מכשירין דאין דחוי.

תוספות רבינו פרץ

מפריש נקבה לפסחו (פסחים צ"ח.) וגבי בהמה של שני שותפין פ"ק דזבחים (ב.) ופ"ק דקדושין (ז.) מ"מ גבי מצות מיבעיא לן.

והכא במילף לולב מסוכה. קמ' והוה מצי לאשמעינן פלוגתייהו בלקטן בהיתר כמו מעיו"ט לאחר שאגדו, והא דנקט פלוגתייהו בליקטן באיסור כמו ביו"ט היינו לאשמעי' דאפ"ה חכמים מכשירין דאין דיחוי.

תוספות רי"ד

וליקטן כשר ואפילו אי מוקמית לה דאסור מאתמול דחוי מעיקרא הוא וכשר ותיפשוט דר' ירמי' משום הכי נראה לי דהכי גרסינן נקטם ראשו ועלתה בו תמרה ביום טוב מהו ולא גרסינן נקטם ראשו מערב יום טוב והאי ביום טוב קאי אעלתה בו תמרה ואנקטם ראשו וקמבעיא ליה נראה ונדחה וחזר ונראה שהרי בכניסת יום טוב הי' ראוי וכשנקטם ראשו נדחה וכשעלתה בו תמרה חזר ונראה ומכיסוי הדם דבעי' למיפשט ליה גם הוא נראה ונדחה הוא שמשעה ששחט הי' ראוי בלא הרוח וכיסהו נדחה ואחר כך חזר ונראה וממתני' דאין ממעטין אותו ביום טוב ליכא למיפשטא דמוקמי לה בדאסור מעיקרא דהוי דחוי מעיקרא:

תוספות הרא"ש

[ל"ג ע"ב] **לעולם בתר דאגדיה וקסבר אגד הזמנה בעלמא הוא.** ויש ספרים דגרסי לולב אין צריך אגד ואת"ל צריך אגד הזמנה בעלמא הוא, ולא יתכן לגרוס כן דאי צריך אגד א"כ מיפסיל משום תעשה ולא מן העשוי אי ילפינן לולב מסוכה כדאיתא לעיל (יא:).

תפשוט מינה דחוי מעיקרו לא הוי דחוי. אצל מצות דוקא כדפי' לעיל.

מודה ר' שמעון בפסיק רישיה ולא ימות. עיקר מילתיהו פרק ר' אליעזר דמילה, (שבת קלג.) ותימה והא בסוף ספק אכל (כריתות כ:) גבי חותה גחלים בשבת והובערו מאליהן אמרי' מאן דמחייב סבר כר' יהודה בדבר שאין מתכוין ומאן דפטר סבר כר' שמעון, וע"כ פסיק רישיה הוא מדמחייב ר' יהודה דמילתא דלא הוי פסיק רישיה ליכא אלא איסורא בעלמא, וא"כ לר' שמעון אמאי פטור, וי"ל דאין מתכוין דהתם היינו שאין חושש בהבערתו ופטור משום דהוי מלאכה שאינה צריכה לגופה כמו חופר גומא ואין צריך אלא לעפרה דפטור לר' שמעון אע"ג דפסיק רישיה הוא, וכן הא דמשני הכא דאית ליה הושענא יתירה היינו משום דאז הוי מלאכה שאינה צריכה לגופה, ואע"ג דאפילו לר' שמעון פטור אבל אסור הכא שרי משום מצוה.

תוספות רבינו פרץ

[ל"ג ע"ב] ב' וג' [מקומות]. נמי מיחזי כמנומר ופסול (ל).

לעולם בתר דאגדיה וקסבר הזמנה בעלמא הוא. ולית דגר' וקסבר לולב א"צ אגד ואת"ל צריך אגד הזמנה בעלמא הוא, ולא יתכן כלל דאי צריך אגד א"כ מיפסל משום תעשה ולא מן העשוי דילפי' (לא) לולב מסוכה כדאמ' לעיל (י"א:).

תוספות רי"ד

[ל"ג ע"ב] **ואין ממעטין אותן ביום טוב הא אם עבר וליקטן כשר.** פירוש ומשום הכי אין ממעטין אותן ביום טוב דקא מתקן מנא דאסור אימת אילימא דאסור מאתמול פשיטא דחוי מעיקרא הוא אלא לאו דאסור ביום טוב וש"מ נראה ונדחה חוזר ונראה לא לעולם דאסור מעיקרא והיא גופא קא משמע לן דדיחוי מעיקרא לא הוי דיחוי כך מצאתי גירסא זו במקצת ספרים והיא גירסא יפה שהוא מתכוין לפשוט מיכן דנראה ונדחה חוזר ונראה והוא דוחה אותו ומעמידה בדיחוי מעיקרא לא הוי דחוי מאי האי דהדר ואמר דאסור ביום טוב דיחוי מעיקרא לא בעי דנפשיט מינה ופשיט מינה נראה ונדחה שהוא יותר חמור:

תוספות הרא"ש

[ל"ד ע"א] **ואחת למקדש.** תימה כיון דלית ליה הלכתא אימא אף בגבולין דמידי מקדש כתיב בקרא, וי"ל דמהלכתא גמיר דוקא במקדש.

ורבנן למקדש מנא להו. הכי נמי הוה מצי למימר לאבא שאול של בעל ושל הרים מנא ליה, וצ"ל דהני תנאי לית להו הא דדרשינן לקמן ערבי נחל שתים אלא סברי כר' עקיבא דאמר הדס אחת וערבה אחת ואין הלכה כר' עקיבא כדמוכח לקמן, ולפי זה צריך ליזהר שלא ליטול ערבה ללולב אלא א"כ גדילה על הנחל ולא של בעל ושל הרים דשתי דרשות לא דרשינן מערבי נחל כדמשמע הכא, ולא ראינו אדם נזהר בזה, וגם רש"י פירש ערבי נחל הגדלות על הנחל דמצוה להביא מגדלות על הנחל אבל בדיעבד כשרים של בעל ושל הרים דמרבינן להו מערבי נחל מכל מקום, וגם למצוה לא ראינו אדם נזהר לצוות להביא לו מגדלות על הנחל, ונראה לי לפרש ערבי נחל הגדלות על הנחל כלומר ממין הגדל על הנחל דהיינו ערבה שרובה גדילה על הנחל ולמעוטי צפצפה הגדילה על ההרים, ד"א ערבי נחל שעלה שלה משוך כנחל למעוטי צפצפה, והאי תנא לא מצריך קרא לרבויי של בעל ושל הרים והכי סברי רבנן דלקמן דמצרכי שתי ערבות וקיימא לן הכי.

בית הכוסות. סוף הכרס שקורין פנסא והוא עשוי ככובע וככוס ודופנו סביב עבה כשתי דפנות, ותניא (חולין נ:) מחט שנמצא בעובי בית הכוסות מצד אחד תחוב בעוביו מבפנים ולא ניקב נקב מפולש כשרה שהעובי סותמתו אבל אם נמצא לצד חוץ אפילו לא ניקב כלל אלא שנמצא מחט בחלל הבהמה טריפה דאמרינן נקובי נקיב הושט ובא לחלל הגוף משני צדדין שהנקב מפולש טריפה ואותו שקורין עכשיו בית הכוסות אין חילוק להכשיר מפני שדופנו דק ולו היו קורין מתחלה הובלילא, כך פי' רש"י, ואפילו את"ל דאין סברא שיהא טריפה הואיל ולא ניקב אלא חצי העור מצינן למימר הואיל ודופנו דק חיישינן שמא הבריא כי היכי דחיישינן פרק ואלו טריפות (שם מג:) אם ישב לה קוץ בושט למאן דחייש לספק דרוסה, והא דתנן התם בית המסס ובית הכוסות שניקבו לחוץ לאו דוקא לחוץ שיהא מפולש אלא כלומר כלפי חוץ לאפוקי ניקבו זה לתוך זה. ואין נראה לר"ת להטריף אם לא שניקב מעבר אל עבר, והמסס נמי מצד אחד כשירה והאי דנקט עובי בית הכוסות רבותא קמ"ל אע"ג שניקב עור אחד שלם אפ"ה כשירה עד שינקבו שניהם, ואיידי דנקט מצד אחד כשירה נקט מב' צדדין טריפה אע"ג דמילתא דפשיטא היא, אי נמי ס"ד אפילו משני צדדין כשירה מפני ששוכב על גבי המסס ומדובק שם בשומן ומגין מידי דהוה אחלחולת שניקבה וירכיים מעמידים אותה. והאי דנפקא מינה הכא במאי דאשתני שמייהו היינו נפקותא דלא נטעה ונאמר מה שאמרנו מצד אחד כשירה היינו בהובלילא דהיינו המסס שקורין עכשיו בית הכוסות אבל מה שקורין עכשיו הובלילא דהיינו מה שהיו רגילין לקרותו בית הכוסות אפי' מצד אחד טריפה הואיל וניקב עור שלם, וכן שלא נטעה לומר משני צדדין טריפה היינו במה שקורין עכשיו בית הכוסות אבל מה שקורין עכשיו הובלילא והיו קורין אותו תחלה בית הכוסות אפילו משני צדדין כשירה כחלחולת שניקבה וירכיים מעמידין אותה.

תוספות הרא"ש

[ל"ד ע"ב] **ענף עץ עבות שלשה.** פי' רש"י ענף חד עבות תרי ואע"ג דלעיל (לב.) דרשינן מיניה ענף עץ שענפיו חופים את עצו ומעבות דרשינן קלוע כמין קליע, מ"מ גם מנינא שמעינן מיניה.

ערבי נחל שנים. אפילו נותן כמה הדסים וכמה ערבות אין כאן בל תוסיף אפילו למ"ד צריך אגד אלא א"כ מוסיף מין אחר כדמוכח בסוף ראוהו ב"ד (ר"ה כח:).

ומנין שמעכבין זה את זה תלמוד לומר ולקחתם וכו'. ובפרק הקומץ רבה (מנחות כז.) קאמר הא דמעכבי אהדדי לא שנו אלא שאין לו אבל יש לו אין מעכבו. ופירש בהלכות גדולות אין מעכבו דלא תימא עד דמגבה להו בהדי הדדי לא נפיק אלא אפי' מגבה להו כל חד וחד לחודיה שפיר דמי דקיימא לן לולב אין צריך אגד. ולא נהירא לר"ת דכיון דכולם מצוה אחת לא מסתבר שיועילו בזה אחר זה, והגיה ר"ת בספרים לא שנו דמעכבים משום תמה אלא שאין לו אבל יש לו תמה היא אע"פ שלא חברם באגודה אחת כרבנן דלא דרשי לקיחה לקיחה (לעיל לג.).

ולדרוש להו כר' עקיבא דמיקל טפי. תימה הא לא סבירא ליה כר' עקיבא אלא כר' טרפון, י"ל דכל זה הוא סיום דואזדא שמואל לטעמיה, והוכיח דשמואל כר' טרפון ס"ל דאי מפחד להו במידי דלא סבר לה כדי שימכרו בזול היה לו להפחידם מר' עקיבא דמיקל טפי, ודחי אדרבה מפחדי טפי מר' טרפון דשלשה קטומים שכיחי טפי מחד דלא קטים, ולעולם לא שמעינן דסבר כר' טרפון, מיהו קשה מפרק כל שעה (פסחים ל.) גבי קדרות בפסח דאמר שמואל משהי להו עד לבתר פסח ועביד בהו בין במינם בין שלא במינם ואזדא שמואל לטעמיה דאמר להו שמואל להנהו דמזבני כנדי אשוו זבינו ואי לא דרישנא לכון כר' שמעון דשרי חמץ אחר הפסח היכא דליתיה בעיניה, ומשמע בהדיא דלא מפחד להו במידי דלא סבירא ליה, וי"ל דהתם ליכא טעמא למימר שיפחידם במידי דלא סבר דבשלמא הכא מצי למימר שהיה מפחידם כדי שימכרו בזול ותהא המצוה מצויה ולא ימנעו בשביל היוקר, אבל גבי קדרות לא שייך האי טעמא, וא"ת אי סבירא ליה כר' טרפון לדרוש להו כוותיה, דבכי האי גוונא פריך פרק כל שעה (שם) ומשני אתריה דרב הוה וי"ל שהניח משום הידור מצוה שיקנו מן השלימין.

תוספות רבינו פרץ

[ל"ד ע"ב] **ענף עץ עבות בג'.** פ"ה ענף אחד עץ עבות אחד ותימה דלעיל (ל"ב:) אוקימנא ענף עץ שענפיו חופין את רובו.

ערבי נחל שתים. אפי' נותן כמה הדסים וכמה ערבות בלולב אין זה בל תוסיף אפי' למ"ד צריך אגד אלא א"כ מוסיף מין אחר וקרא קאמר לכל הפחות לא ישים פחות משתי ערבות.

שתהא לקיחה תמה. ביו"ט שני לא קפדינן אשאר מינים שבלולב (לב).

ולידרוש להו כר' עקיבא דמיקל טפי. תימה הא לא ס"ל כר"ע אלא כר"ט, וי"ל דכל זה מן (הרויח) [הדיוק] שבא להוכיח דשמואל לטעמיה דכר' טרפון ס"ל מדפחי' להו כותיה כדי שימכרו בזול דהיה לו להפחידם מר' עקיבא דמיקל טפי וקאמר דאדרבה מפחיד טפי מר' טרפון דג' קטומי' שכיחי מחד דלא קטים ולעולם לא תשמע ליה דסבר כר"ט, וקשה דפ' כל שעה (פסחים ל.) אמרי' דקדרות בפסח משהו להו כשמואל עד אחר הפסח ועבוד בהו בין במינן בין שלא במינן ואזיל שמואל לטעמי' דאמר שמואל להנהו דמזבני כנדי אשוו זבונייכו ואי לא דרשי' להו כר' שמעון דשרי חמץ אחר הפסח כי ליתיה בעיניה וקשה דא"כ מפחידם במידי דס"ל די"ל דהתם אין נ"ל טעם דמה לו להפחיד במידי דלא ס"ל אבל הכא מצי למימר דמה שמפחידם כדי שימכרו בזול הוא ותהא המצוה מצויה ולא ימנעו משום יוקר, וא"ת אי ס"ל כר"ט לידרוש להו כותיה דכה"ג פריך בפסח[יס שם] ומתרץ אתריה דרב הוה וי"ל דהכא הניח משום הידור מצוה.

תוספות רי"ד

[ל"ד ע"ב] **חזר בו רבי ישמעאל.** פי' שאינו רוצה שלשה אלא חד ואי אמרת אמאי תני בחזרה נמי שלשה יש לומר מצוה בעלמא ליטול שלשה הדסין אבל אינו חובה אלא האחד ומשום הכי תני אפי' שנים קטומין ואחד שאינו קטום:

תלתא קטומין שכיחי. פירוש בטורח אתה מוצא שיגיע העבות עד ראשו ובעבור זה היו קוטמין אותו עד העבות כדי שיהא העבות בראש שזה עיקר המצוה כדאמרן ובראש כל אחד ואחד:

תוספות הרא"ש

[ל"ה ע"א] **ללמדך שהפלפלין חייבין בערלה.** פי' רש"י דלא תימא מין ירק הוא מפני שהוא עץ שפל כמו רותם, ולא נהירא דכמה עצים שפלים יש שיש להם תורת אילן, אלא היינו טעמא משום דאמרינן פרק בתרא דיומא (פא:) כס פלפלי ביומא דכפורי פטור ופריך מהא דפלפלין חייבין בערלה ומשני הא ברטיבתא הא ביבשתא, וסלקא דעתך כיון דסופו להתייבש אפילו רטיבתא פטורין. וא"ת מנלן דקרא איירי בפלפלין דלמא אתרוג דטעם עצו ופריו שוה כדאמרינן הכא, וכן תלתן כדאיתא שלהי פרקא קמא דביצה (יג.), וי"ל דאתרוג אין זה שום חידוש אם הוא

תוספות רבינו פרץ

[ל"ה ע"א] **ללמדך שהפלפלין חייבין בערלה.** תימה מנא לן דקרא בפלפלין מיירי אימא אתרוג ואי נמי תלתן דטעם עצו ופריו שוה, וי"ל דאתרוג לא איצטריך לרבויי דמילתא דפשיטא דמין אילן הוא ותלתן פשיטא שהוא מין ירק מדאשיב ליה (במס' ערלה פ"ג מ"ו) כלאים בכרם.

[אתרוג של ערלה מ"ט וכו']. וא"ת אתרוג דערלה תיפוק לי' דכתותי מיכתית שיעוריה דערלה הוא מן הנשרפין קא חשיב פ' בתרא (דתרומה) [דתמורה] (ל"ג:) והנשרפין לא יקברו, וי"ל דאגב דנפקא מינה לענין מעשר להכי נקט [לגבי] (מעשר) [ערלה] (לג).

תוספות רי"ד

[ל"ה ע"א] **של ערלה פסול מאי טעמא פליגי בה רבי חייא בר אבין ור' אסי חד אמר לפי שאין בה היתר אכילה וחד אמר לפי שאין בה דין ממון.** קשיא לי דהא אמרינן בפרק מצות חליצה דסנדל של תקרובת ע"ז לא תחלוץ ואם רוצה חליצתה פסולה אלמא כיון דלית לי' היתר בביטול לשרפה קאי ואם כן כל איסור הנאה שאין היתר לאיסורן לשרפה קיימי וכתותי מיכתת שיעורייהו והכי תנן בשלהי תמורה אלו הן הנשרפין חמץ בפסח ותרומה טמאה והערלה וכלאי הכרם ובשלמא תרומה טמאה לא קשיא שכן נהנין משריפתה אבל ערלה שאסור ליהנות משריפתה קשיא ואמאי איכפלו למיתב בה טעמא אחרינא תיפוק ליה דמיכתת שיעורה דומיא

הגהות והערות

(ל) [כנראה גירסא אתא לאשמעינן ואולי חסר]. (לא) בתוס' ובתוס' [הרא"ש] כתבו "אי" ילפינן לולב מסוכה, (ובדבר גירסת הר"ח ז"ל לעיל י"א ע"ב שגורס דכו"ע ס"ל דתולמ"ה פוסל בלולב וכו' עיי"ש עיי' מה שכתב בשו"ת בית אב חיו"ד סי' רפ"ח ביאור דבריו). (לב) הוא כדעת הר"י מאורליינ"ש וכ"פ האו"ז ומובא בהג' אשרי כאן דס"ל דביו"ט שני אין מעכבין זה את זה ועיי' לעיל כ"ט ע"ב תוד"ה אלא (ואולי ט"ס כאן תיבת "לא"). (לג) עיי' תוד"ה לפי' ופסקי רי"ד.

הדפסה ברזולוצית מסך - להדפסה איכותית הדפס ישירות מן התכנה
תלמוד בבלי <עוז והדר> - ט סוכה תלמוד בבלי עמוד מס : 446 הודפס ע"י אוצר החכמה

כסף משנה

יג בזמן הזה שאנו עושין שני ימים טובים וכו' וכן טומטום וכו'. כלומר כשם שבשמיני עצרת יושבין ואין מברכין כן טומטום וכו'. אבל הטעם שאין מברכין בשמיני עצרת אינו מפני שהוא ספק דא"כ היאך אנו מברכין ביו"ט שני שהרי ומתחלה כך תקנו שנעשה יו"ט שני ונברך מספק ואפילו השתא משום מנהג אבותינו בידינו אנו עושים כמותם אבל טומטום ואנדרוגינוס העמידו חכמים דבריהם על דין תורה שהם חייבים מספק דספיקא דאורייתא לחומרא וכיון דספק הוא אין מברכין לדעת רבינו וכמ"ש ה"ה. אלא ה"ט כי היכי דלא ליתו לזלזולי ביו"ט ואע"ג דביו"ט שני של פסח עבדינן יו"ט ומברכין על ספירת העומר הכא שאני דבכוס אחד אנו מקדשין ומברכין לישב בסוכה ואיכא למיחש טפי לזלזולי א"נ דכיון דבקיאינן בקיבועא דירחא הוי ספירת העומר דאורייתא וא"א לדחותה ולא את ברכתה משום חששא בעלמא והא דלא תקנו בלולב שיטלנו בלא ברכה משום דהוי בגבולין דרבנן. א"נ משום דאית ביה איסור טלטול:

טו מי שלא עשה סוכה וכו' שמצותה כל שבעה. פירוש דקרא דאמר חג הסוכות תעשה לך שבעת ימים ה"ק סוכות תעשה לך באי זה יום משבעה הימים שתרצה ואפילו ביום האחרון אם לא עשית קודם לכן:

פרק ז ב וענף עץ עבות האמור בתורה הוא ההדס וכו' כגון שיהיו שלשה עלין או יתר על כן בגבעול אחד וכו'. כתב הטור וז"ל כתבו הגאונים שצריך שיהא בכל שיעור אורך ההדס עבות ואם לאו פסול. ובעל העיטור כתב אפילו אין בו רק פעם אחת תלתא בחד קינא כשר וכ"כ הרמב"ם עכ"ל. ואיני מוצא מקום על מה שיסמוך לומר כן בדברי רבינו שהרי דבריו סתומים כדברי הגמרא:

ערבי

יג [א]בזמן הזה שאנו עושין שני ימים טובים. יושבין בסוכה שמונה ימים. וביום השמיני שהוא יום טוב ראשון של שמיני עצרת יושבין בה ואין מברכין לישב בסוכה. *וכן טומטום ואנדרוגינוס לעולם אין מברכין לישב בסוכה מפני שהן חייבים מספק ואין מברכין מספק: **יד** גמר מלאכול ביום השמיני [ב]מוריד [א]כליו ומפנה אותה. אין לו מקום להוריד את כליו אם היתה קטנה מכנים בה מנורה. ואם היתה גדולה מכנים בה קדרות וקערות וכיוצא בהן כדי להזכיר שהיא פסולה ושכבר נגמרה מצותה ומפני שהוא יום טוב אינו יכול לפחות בה ולפסלה: **טו** מי שלא עשה סוכה בין בשוגג בין במזיד עושה סוכה בחולו של מועד. אפילו בסוף יום שביעי עושה סוכה שמצותה כל שבעה. [ג]עצי סוכה אסורין כל שמנת ימי החג בין עצי דפנות בין עצי סכך אין ניאותין מהן לדבר אחר כל שמנת הימים מפני שיום השביעי כולו הסוכה מוקצה עד בין השמשות והואיל והוקצת לבין השמשות של שמיני הוקצת לכל היום: **טז** וכן אוכלין ומשקין שתולין בסוכה כדי לנאותה אסור להסתפק מהן כל שמונה. ואם התנה עליהן בשעה [ב]שתלאן ואמר איני בודל מהן כל בין השמשות הרי זה מסתפק מהן בכל עת שירצה. שהרי לא הקצה אותם ולא חלה עליהן קדושת הסוכה ולא נחשבו כמותה:

השגת הראב"ד

*וכן טומטום וכו'. כתב הראב"ד ז"ל רואה אני מדבריו שהנשים שהם רשות אין מברכות כלל ואין הכל מודים לו. ואני רואה מדברי רבא לאמר הטעם לדמאי שאין מברכין על הפרשת מעשרות משום דרוב עמי הארץ מעשרין הם הא לאו הכי מספיקא מברכין מפני שהוא ספיקא דאורייתא מעתה ידעינן ודאי טומטום ואנדרוגינוס חייבין לברך, עכ"ל:

הלכות לולב

פרק שביעי

א [א]כפות תמרים האמורות בתורה הן חריות של דקל כשיצמחו קודם שיתפרדו העלין שלהן לכאן ולכאן אלא כשיהיה כמו שרביט והוא הנקרא לולב: **ב** פרי עץ הדר האמור בתורה הוא אתרוג. וענף עץ עבות האמור בתורה הוא ההדס שעליו חופין את עצו. כגון שיהיו [ה]שלשה עלין או יתר על כן בגבעול אחד. אבל אם היו שני העלין

בשוה

א טור סי' תרמ"ח סמ"ג שם: ב טור סי' תרס"ו סמ"ג: ג טור סי' תרל"ח וע"ש סי' תרס"ז סמ"ג שם: ד טור סי' תרמ"ה סמ"ג עשין מ"ד: ה עי' בטור סי' תרמ"ו:

מגיד משנה

יג בזמן הזה וכו'. מסקנא פ' לולב וערבה (שם דף מ"ז.) והלכתא מיתב יתבינן ברוכי לא מברכינן. וכתב רבינו וכן טומטום ואנדרוגינוס וכו'. ודבר זה סובר רבינו בכל המצות שאין מברכין על ספקן. ודעת ההלכות פרק ר"א דמילה כך הוא וזהו לדעתם באור הסוגיא שבבמה מדליקין (שבת דף כ"ג.) אמרו שם שמברכין על נר חנוכה אקב"ו. ושאלו היכן צונו רב נחמן אמר מלא תסור והקשו שם מדמאי שאין מברכין על הפרשת מעשרותיו אלמא שאין מברכין על מצוה דדבריהם ותירץ אביי ודאי דדבריהם בעי ברכה ספק דבריהם לא בעי ברכה. והקשו והא יו"ט שני דמברכים והוא ספק דבריהם ואמרו התם כי היכי דלא ליזלזלו ביה ורבא מתרץ תירוץ אחר על קושית הדמאי ואמר רוב עמי הארץ מעשרין הן. לפי דעת רבינו רבא אינו חולק על אביי דודאי ספק דדבריהם לא בעי ברכה אלא פירוקא אחרינא הוא דמפרק בדמאי וכבר האריך בזה הרמב"ם ז"ל. ולד"ה כיון שהברכות מדבריהם אין מברכין אותן על הספק וספק שמע קול שופר או נטל לולב אע"פ שחוזר ושומע או נוטל לולב מן הספק אינו מברך. ובהשגות שיטה אחרת לומר דרבא פליג אדאביי וכל ספק בעי ברכה חוץ מדמאי מפני שהרוב מעשרין והניח הרשב"א ז"ל דין זה בצ"ע בפ' במה מדליקין ובפ' אחרון של ר"ה העלה שהנשים רשאות לברך על המצות שהן פטורות כמ"ש פרק שני וכ"ש לדבריו טומטום ואנדרוגינוס ודבריו צ"ע. ולדעת רבינו ודאי שאין הנשים מברכות והיאך יאמרו וצונו והן פטורות:

יד גמר מלאכול וכו'. על המשנה דגמר מלאכול שכתבתי למעלה אמרו בגמ' (סוכה דף מ"ח.) דלדידן שאינו יכול לפחות בה ביום השמיני ביו"ט ואין לו מקום להוריד את כליו מניח בה את הנר ואם היא סוכה גדולה מעייל בה מאני מיכלא ומבואר בהלכות:

טו מי שלא עשה סוכה וכו'. מחלוקת רבי אליעזר וחכמים פרק הישן (דף כ"ז) וקיי"ל כחכמים דעושין סוכה בחולו של מועד:

עצי סוכה אסורין וכו'. פ"ק (שם דף ט.) אמר רב ששת משום ר"ע מנין לעצי סוכה שאסורין כל שבעה ת"ל חג הסוכות שבעת ימים ועוד מבואר שם. ומהסוגיא שבפרק המביא במסכת יו"ט (דף ל':) משמע דלא מהני שום תנאי בעצי סוכה דמצוה וכן עיקר וכן דעת רוב המפרשים ז"ל. וכתב רבינו שמנה ימים לפי שמבואר בפרק לולב וערבה (שם דף מ"ו:) דשמיני נמי אסור מדין מגו דאתקצאי לבין השמשות איתקצאי לכולי יומא אבל בתשיעי אפילו לדידן מותרת וכן נפסקה הלכה שם גבי אתרוג ודעת רבינו שה"ה לסוכה וכ"כ מן הגאונים ז"ל. ויש מן האחרונים חולקים ואוסרין הסוכה ונויה אפילו בתשיעי:

טז וכן אוכלין וכו'. ברייתא פ"ק (דף י') וביו"ט בפ' המביא (ביצה ל':) סככה כהלכתה ועטרה בקרמין ובסדינין המצויירים ותלה בה אגוזים ואפרסקים ושקדים ורמונים ופרכילי ענבים עטרות של שבולים ייגות שמנים וסלתות אסור להסתפק מהן עד מוצאי יו"ט האחרון של חג ואם התנה עליהן הכל לפי תנאו ובגמרא ובהלכות והוא דאמר איני בודל מהן כל בין השמשות דלא חיילא קדושה עלייהו כלל וכן מבואר בגמרא פ' המביא:

פרק ז א כפות תמרים וכו'. פ' לולב הגזול (סוכה ל"ב.) א"ל אביי לרבא ממאי דהאי כפות תמרים לולב הוא אימר חרותא אמר ליה בעינן כפות וליכא ודבר פשוט הוא:

ב פרי עץ וכו'. שם (דף ל"ה.) מבואר וגם זה פשוט: וענף עץ וכו'. אמרו שם (דף ל"ב:) תנא עבות כשר ושאינו עבות פסול ה"ד עבות אמר ר' יהודה והוא דקיימי תלתא תלתא טרפי בקינא ואסיקנא התם דתרי וחד הדס שוטה הוא. ובהשגות א"א וצריך שיהיה כן כל השיעור או רובו ע"כ. ואני אומר כולן בדוקא דהא כל מה שאינו עבות הוה ליה כמין אחר ונחסר השיעור:

ערבי

לחם משנה

יג בזמן הזה שאנו עושים שני ימים טובים יושבין בסוכה שמנה וכו' ואין מברכין לישב בסוכה [וכן טומטום ואנדרוגינוס וכו']. כתב הראב"ד ז"ל דכל ספק בעי ברכה ומה שאין אנו מברכין בה' הוא מפני שהן שני דברים הפכיים וכדברי הרב האלפסי בסוף פרק לולב וערבה דאמר אי יום סוכה הוא לאו שמיני עצרת וכו' ע"ש. ואם תשאל לדברי הרב האלפסי ז"ל כיון שהוא סובר כדברי רבינו דכל ספק לא בעי ברכה כמ"ש ה"ה ואמר ודעת ההלכות פרק ר' אליעזר דמילה כך הוא וכן הר"ן ז"ל בפ' במה מדליקין על ההיא דמברכין על נר חנוכה למה ליה לומר דטעמיה דקשיין אהדדי תיפוק ליה דהוי ספק וכל ספק לא בעי ברכה. וי"ל דמ"מ משום דלא לזלזלו ביו"ט היה לנו לברך כמו שתירצו בגמרא ביו"ט ב' כי היכי דלא לזלזלו ביה ה"נ היו מזלזלים ולא היו יושבים בסוכה לכך הוצרך לומר טעמו דקשיין אהדדי ומפני כן לא אמרינן ליה ואמרינן שמיני חג עצרת. ואין להקשות דאמאי דחי הא דלישב בסוכה מקמי הא דשמיני חג עצרת ליעביד איפכא די"ל דכיון דמ"מ הרי יש לנו היכר בדבר בישיבת הסוכה די לנו בזה אבל אם נדחית ברכת שמיני חג עצרת אין לנו היכר אחר כלל ועוד דאנן קי"ל בקיבועא דירחא דודאי שמיני חג עצרת הוא:

ערבי

מגדל עוז

יג בזמן הזה שאנו עושין עד לישב בסוכה. פ' לולב וערבה (דף מ"ז): וכן טומטום וכו' עד מברכין מספק: כתב הראב"ד ז"ל רואה אני מדבריו וכו' טומטום ואנדרוגינוס חייבין לברך עכ"ל: ואני אומר כבר כתבתי זה פרק שלישי הלכות מילה ונוסחת תשובתו ז"ל לחכמי לוני"ל ז"ל על זה ע"ש: יד גמר מלאכול עד ולפסלה. פרק לולב וערבה (דף מ"ח): טו מי שלא עשה סוכה עד שמצותה כל שבעה. פרק הישן (דף כ"ו): טו טז עצי סוכה עד סוף הפרק. פרק המביא כדי יין (דף ל') ופ"ק דסוכה (דף ט'): פ"ז א ב כפות תמרים עד נקרא הדס שוטה:

כתב

הגהות מיימוניות

יד [א] אבל להעמיד השולחנות והספסלים לסדרן לצורך הלילה אסור דאין יו"ט מכין לחבירו דומיא דהצעת המטה: **טז** [ב] וגם אין שייך בהן מוקצה בחוה"מ ואם נפלו תולין אותן שנית או שומרן עד אחר יו"ט ויאכלו הר"ם. וראבי"ה פסק בשם ה"ג עטורי סוכה שנפלו בשבת אסורים באכילה ומותרים לטלטלן ומחזירן נפלו בחול אסורים באכילה ומחזירן למקומן:

של

הדפסה ברזולוצית מסך - להדפסה איכותית הדפס ישירות מן התכנה
משנה תורה <מהדורה חדשה> - ג (זמנים) משה בן מימון (רמב"ם) עמוד מס : 281 הודפס ע"י אוצר החכמה

בשוה זה כנגד זה והעלה השלישי למעלה מהן אין זה עבות אבל נקרא *הדם שוטה:

ג [א]ערבי נחל האמורות בתורה אינן כל דבר הגדל על הנחל אלא מין ידוע הוא הנקרא ערבי נחל. עלה שלו משוך כנחל ופיו חלק וקנה שלו אדום וזה הוא הנקרא ערבה. ורוב מין זה גדל על הנחלים לכך נאמר ערבי נחל. ואפילו היה גדל במדבר או [א]בהרים כשר: ד ויש מין אחר דומה לערבה אלא שעלה שלו עגול ופיו דומה למסר וקנה שלו אינו אדום וזהו הנקרא צפצפה והיא פסולה. ויש שם מין ערבה שאין פי העלה שלה חלק ואינו כמסר אלא יש בו תלמים קטנים [ב]עד מאד כמו פי מגל קטן וזה כשר. וכל הדברים האלו מפי השמועה ממשה רבינו נתפרשו: ה [ב]ארבעה מינין [ג]אלו מצוה אחת הן ומעכבין זה את זה וכולן נקראים מצות לולב. ואין פוחתין מהן ואין מוסיפין עליהן. ואם לא נמצא אחד מהן אין מביאים תחתיו מין אחר הדומה לו: ו [ד]מצוה מן המובחר [ג]לאגוד לולב והדס וערבה ולעשות שלשתן אגודה אחת. וכשהוא נוטלם לצאת בהן [ה]מברך תחלה על נטילת [ו]לולב הואיל

א טור סי' תרמ"ז סמ"ג שם: ב טור סי' תרנ"א סמ"ג שם: ג שם:

השגת הראב"ד

*הדם שוטה. כתב הראב"ד ז"ל וצריך להיות כן כל השיעור או רובו, עכ"ל:

מגיד משנה

ג ערבי נחל וכו'. כל זאת הכבא מפורשת בברייתא פרק לולב הגזול (דף ל"ג: ל"ד.):

ה ארבעה מינין אלו מצוה אחת הן וכו'. במנחות בהקומץ רבה (דף כ"ז.) משנה ד' מינין שבלולב מעכבין זה את זה וכן אמרו שם (דף כ"ח.) גבי ארבע ציציות ואמרו הטעם לפי שארבעתן מצוה אחת הן ופ' לולב הגזול (סוכה ל"א:) תניא ד' מינין שבלולב כשם שאין פוחתין מהם כך אין מוסיפין עליהן לא מצא אתרוג לא יביא לא פריש ולא רמון ולא דבר אחר:

ו מצוה מן וכו'. שם (דף ל"ג.) מחלוקת דר"י ורבנן דרבנן סברי דלולב אין צריך אגד וקי"ל כותיה ואמרו שם דלרבנן מצוה לאגדו כדי להתנאות לפניו במצות: נוטל וכו'. (דף ל"ז:) אמר רבה לולב בימין ואתרוג בשמאל א"ל ר' ירמיה מ"ט מברכינן אלולב הואיל ומינו גבוה

כסף משנה

ג ערבי נחל וכו' ואפילו היה גדל במדבר או בהרים. כתב הרא"ש נ"ל לפרש דערבי נחל הגדלות על הנחל כלומר ממין הגדל על הנחל והיינו ערבה שרובה גדלה על הנחל למעוטי צפצפה הגדלה על ההרים, ד"א ערבי נחל שעלה שלה משוך כנחל למעוטי צפצפה שעלה שלה עגול. והאי תנא לא מצריך קרא לרבויי של בעל ושל הרים דבכלל ערבי נחל היא והכי סברי רבנן דלקמן דמצרכו שתי ערבות וכן משמע מתוך דברי הרמב"ם שכתב ערבי נחל האמור בתורה וכו' ורוב מין זה גדל על הנחלים לכך נקרא ערבי נחל ואפילו היה גדל במדבר או בהרים כשר עכ"ל. ומהרא"ס כתב על זה ואינו מחוור דמנ"ל לפרושי מלתא דהרמב"ם דלכך נאמר ערבי נחל ממשמעות ערבי נחל ולא מרבויא דערבי כדקתני בברייתא ת"ל ערבי נחל מ"מ שפירושו מריבויא דערבי לשון רבים. ואולי הנוסחא שלו הביאתו לזה שכתוב בו לכך נקראו ערבי נחל במקום לכך נאמר ערבי נחל הכתוב בכל הנוסחאות שבידינו עכ"ל. ולא ידעתי למה לא נתחוורו לרא"ס דברי הרא"ש דהא כיון דרבינו פסק דשתי ערבות בעינן והיינו ודאי מריבויא דערבי היכי אפשר לרבויי מיניה תו של בעל ושל הרים דשתי דרשות לא דרשינן מערבי כדמוכח בגמרא והילכך נ"ל דמשמעות ערבי נחל מייתי של בעל ושל הרים:

ד ויש שם מין ערבה שאין וכו'. דברי רבינו כאן סתומים דבפ' לולב הגזול (שם דף ל"ד.) תני ערבה קנה שלה אדום ועלה שלה משוך ופיה חלק צפצפה קנה שלה לבן ועלה שלה עגול ופיה דומה למגל והתניא דומה למגל כשר דומה למסר פסול אמר אביי כי תניא ההיא בחילפא גילא ופירש"י מגל קציר פגימותיה כולן נוגעות לצד אחד עקומות כלפי בית יד שלה מסר היא מגירה ופגימותיה הולכות נכחו ולהם שני עוקצים אחד מכאן ואחד מכאן כפגימת הסכין עכ"ל. אבל רבינו נראה שמפרש דומה למגל שפגימותיה קטנות ואין כשר אלא כחילפא גילא כדמפורש בגמ' ולזה כתב בתחלה שערבה הכשרה פיה חלק והפסולה דומה למסר והדומה למגל יש מין ממנה שכשר והיינו חילפא גילא המוזכר בגמ', ואם לא נמצא אחד מהם אין מביאין תחתיו מין אחר הדומה לו כלומר דסד"א דנייתי כי היכי דלא תשתכח מצות לולב קמ"ל:

ו מצוה מן המובחר וכו' מברך תחלה על נטילת לולב. לאו למימרא שיברך בלשון הזה מאחר שכתב שמברך עובר לעשייתו כדמשמע ממ"ש וכשהוא נוטלן לצאת בהם צריך לברך, ולא בא אלא לומר שיברך על הלולב ולא על שאר מינין. ובענין נוסח הברכה סמך על מ"ש בסוף ה' ברכות נטל את הלולב מברך על נטילת לולב שכיון שהגביהו יצא י"ח

לחם משנה

פרק ז ג ערבי נחל האמורות וכו' לכך נאמר ערבי נחל וכו'. כלומר מפני אלו השני טעמים שהזכרתי נאמר ערבי נחל. האחד שהוא משוך כנחל והשני שהרוב גדל על הנחלים מפני אלו השני טעמים נקראים ערבי נחל אבל לעולם שא"ל עכ"פ שיהא גדל על הנחל והיינו השני טעמים שהזכירו בברייתא (שם דף ל"ד.) ערבי נחל הגדילות על הנחל וכו'. אבל ממ"ש מהררי"ק ז"ל בסימן תרמ"ז נראה שהרא"ש ז"ל הבין דהאי לכך נאמר ערבי נחל רוצה לומר מפני דאינו דוקא הגדל על הנחל לכך נאמר ערבי משמעותו הכל אפילו של בעל ושל הרים. והרב מהרא"ס ז"ל השיג עליו שאין כונת הרמב"ם אלא לומר מפני שאינו גדל על הנהר דוקא לכך נאמר ערבי לשון רבוי לרבות (בלשון) של בעל ושל הרים ומרבויא דריש ולא ממשמעותה. ומהררי"ק ז"ל תמה על הרב מהרא"ס ז"ל דודאי שפיר קא מייתי הרא"ש ז"ל ראיה דמדהרמב"ם פסק דשתי ערבות בעינן והיינו ודאי מרבויא היכי אפשר לרבויי מיניה עוד של בעל וכו'. ואין זו דחיה לדברי הרב דהרב לא השיג על הרא"ש אלא מניין הוציאו מדברי הרמב"ם וזה ההכרח אינו אלא בדברי הגמרא עצמה וכבר כתבו הרא"ש ז"ל קודם שכתב והכי סברי רבנן לקמן דמצרכי שתי ערבות וכו' אבל מה שהוציאו מדברי הרמב"ם בדין תמה עליו:

ד ויש מין אחר דומה לערבה וכו'. בגמרא אמרו בדין הצפצפה ופיה דומה למגל והתניא דומה למגל כשר דומה למסר פסול. ותירצו כי תניא ההיא בחילפא גילא כלומר מין ערבה כשרה. וא"כ קשה על רבינו אמאי קאמר בדין הצפצפה ופיה דומה למסר דלפי המסקנא פיה דומה למגל הוי ואין כשרה בדומה למגל אלא חילפא גילא. וי"ל דרבינו רצה לתת כלל מוחלט ובתחלה כתב שהערבה כשרה ודאית עלה שלה משוך ופיה חלק ואח"כ כתב הצפצפה ודאית היא דומה למסר אבל יש אחר דומה למגל שפעמים היא צפצפה ופעמים ערבה וז"ש ויש שם מין ערבה שאין פי העלה שלה וכו':

ו מברך תחלה על נטילת לולב הואיל וכולן סמוכין לו. כלומר מפני שהכל סמוכין ללולב והוא העיקר מפני כן מברכין עליו. וקשה דהל"ל שמינו גבוה מכלן כמ"ש בגמרא. ואולי יש לפרש דהיינו סמוכין לו כלומר שהוא מעולה מכלן וז"ש בגמרא מינו

הגהות מיימוניות

ג [א] של בעל ושל הרים מנין ת"ל ערבי מ"מ, ע"כ: ד [ב] חילפי גילי נקרא בספר, ע"כ: ה [ג] הקומץ רבה ד' מינין שבלולב מעכבין זה את זה ואמרו בגמרא לא שנו אלא שאין לו אבל יש לו אין מעכבין, ע"כ: ו [ד] כרבנן וטעמא משום זה אלי ואנוהו ודלא כרבי יהודה דאמר שאינן אגוד פסול, וצריך שיאגדנו שני קשרים זה ע"ג זה דתניא הותר איגודו ביו"ט אוגדו כאגודה של ירק ואינו אוגדו אגד גמור וכו' ומוקי לה אליבא דרבנן הרי שיש לאגדו אגד האסור בשבת וביו"ט. וכן פר"ש האוגדה כאגודה של ירק לאו אגודה היא ואפילו אליבא דרבנן דכי היכי דמצריך רבי יהודה אגד לעכב אצרכו רבנן אגד למצוה ספר יראים: [ה] דין ברכת שהחיינו תמצא בפרק אחרון מהלכות ברכות: [ו] אבל רשב"ם אומר שאין לברך קודם שיטלנו דמיחזי כך כי חוכא ואיטלולא אלא יטלנו והדר יברך והוי שפיר עובר לעשייתן כיון שעיקר מצותו הוא הנענוע בשעת הלל כדאיתא פרק לולב הגזול א"נ יכוין שלא לצאת עד אחר שיברך. אמנם ר"ת היה אומר ליטלן שלא כדרך גדילתן שכל המצות כולן אין יוצאין בהן אלא כדרך גדילתן כדאיתא פרק לולב וערבה. ועיין בתוס' פ"ק דפסחים וכן כתב ברוקח. ורבינו שמחה כתב שכל זמן שאדם עסוק במצוה מברך בטוב ומיקרי עובר לעשייתן אלא לאפוקי שלא יברך אחר עשייתן וראיה מתפילין דאמרינן מאימתי מברכין עליהן וכו' וכן בפ"ק דפסחים מיתיבי נטלו לצאת בו מברך על נטילת לולב שאני התם דמעידנא דאגבהיה נפיק ביה ומסיק דכ"ע מיהת מעיקרא בעי ברוכי ואפ"ה לא אמר לברך קודם שיטול ויברך ליטול את הלולב אלא על נטילת לולב לאחר שנטלו מטעם דמעידנא דאגבהיה נפיק ביה והשיב שפיר עובר לעשייתן דכל זמן שהוא תופסו עוסק במצוה הוי כדא"ל מר בר אמי לרב אשי אבא מצלי ביה וכן פי' ריב"ם בשם ריב"א כפירוש רבינו שמחה. ול"נ לראבי"ה מדגרסינן בירושלמי פ' הרואה מצות

מגדל עוז

כתב הראב"ד ז"ל וצריך להיות כן כל השיעור או רובו עכ"ל: ואני אומר טעמו פירש אותו בשיטתו ז"ל סוף גמרא מתניתין קמייתא דפרק לולב הגזול דפסקינן הלכה כר' טרפון דאמר בת חמשה טפחים בתר דשקלינן וטרינן עלה ואסקינן מלתיה אליבא דהלכתא וז"ל מיהו בעינן כוליה שיעוריה דהדס שיהא עבות למצוה או כוליה לעכובא ממאי דאקשינן בגמ' לר"ט דאמר הדם בת חמשה השתא עבות בת תלתא לא משכחינן בת חמשה מבעיא אלמא בעינן כוליה שיעוריה דהדס עבות דאי לא מה קושיא יש בעבות בין מולאה שלשה לחמשה ועוד מי לא משכחינן הדם בת ג' טובא אלא ודאי בעבות קאמר דלא משכחינן שיהו כל הג' טפחים מיבעיא ועוד הדם דומיא דלולב וערבה מה התם בעינן רוב עלין שלהן בהכשר כדבעינן למימר קמן אף הדם נמי בעינן רוב עלין בהכשר ואין הכשרו של הדם אלא בעבות כדכתיב וענף עץ עבות ותו לא מידי. הילכך למצוה ודאי בעינן כל ג' טפחים עבות ואם אין אלא הרוב עבות כשר כדבעינן למימר קמן מדנשרו מקצת עליו כשר ברובו ה"נ אי הוה מיעוט שאינו עבות כשר דלא גרע מהיכא דנשרו. יש מי שאומר ובלבד שתהא עבותו בראשו כדאמרינן לקמן בהדם שיבשו עליו ונשתיירו בו שלשה בדי עלים לאין דבעינן שיהא בראש כל אחד ואחד. ול"נ דלא בעינן עבות בראשו ולא דמי להדם שיבשו עליו דהתם משום הדר הוא וכיון דכולן יבשין אם לא נשתיירו שלשה בדי לאין בראשו לא הוי הדר אבל הכא משום עבות ובעינן רובו עבות וכיון דרובו עבות אע"פ שאין ראשו עבות הא מקיים ביה עבות בכוליה עכ"ל. והרמב"ן ז"ל כתב בספר המלחמות להעמיד דברי ר"י אלפס ומה שאמרו עבות ג' לא משכחינן לא מפני הקטומין שלא מצינו לר"ט שאסר בהם לכתחלה אלא מפני שאין הדם שכולו עבות מצוי להם במקומן באורך ג' טפחים שרוב הארוך שוטה והיינו דקאמרינן בהדיא עבות שלשה אלמא משום עבות הוא שאינו מצוי ותלתא קטימי שכיחי להו טפי מחד ולא קטים שדרך ההדם ליבש ראשו ולהשיר עליו העליונים ולהיותו קטום עכ"ל, ואמר שכל הגאונים כך אמרו ולא ערער אדם מן הראשונים בדבר וקבלתם תכריע. ולדעתי עוד יראה לי לומר על קושיא ראשונה שהביא ממנה הראב"ד ז"ל כי מ"ש רב הונא שרא ליה מריה לר"ט השתא עבות ג' לא משכחינן וכו' לא היה מבין דבריו תחלה וכדמוכח סוגיין דשקיל וטרי לאוקומה בכמה אנפי וכיון דתמה עליה דלא קאי אדעתיה היכי דייקינן מפירקיה לפרושי מלתיה אליבא דהילכתא הא קמן דלאו דעתיה דייק ולאו קושייתיה דייקא ומזה תתורץ קושיא שניה כי היה סבור דלר"ט בעינן כולה עבות וליתא לסברתיה לפום הלכתא אלא כלאמימר דאמר בר בריה משמיה דההוא הדם שוטה קרי ליה וכדאסיקנא סוף גמרא מתני' דר' ישמעאל אומר ג' הדסים בהאי פירקא דלולב הגזול דחד דלא קטים לא שכיח ומידי דלא שכיח לא אצרוך וכדומה לדברי הרמב"ן ז"ל. ומה שהקשה שלישית באקושי הדם ללולב וערבה נתרץ לה שפיר דבלולב וערבה בעינן הדר לר"ט אבל הדם לא בעינן הדר אלא בענף עץ עבות תלא רחמנא וכן מוכח בירושלמי להדיא דלרבנן בעינן ביה הדר ולר"ט לא בעינן ביה הדר הלכך לית לן לאקושינהו אהדדי מסברא דילן וכ"ש לאורויי מינה הלכה למעשה וע"כ הסכים יפה ר"י אלפס והשמיט כל אותה הסוגיא מן ההלכות מאחר שלא היו כהלכה כמ"ש בתירוץ הראשונה וכזה עלו דברי ר"מ ז"ל על נכון וכדעת הגאונים הראשונים כלם ז"ל:

ג ד ערבי נחל עד ממשה רבינו נתפרשה. פ' לולב הגזול: ה ארבעה מינין אלו עד הדומה לו. במס' מנחות פ' הקומץ רבה ובמס' סוכה פרק לולב הגזול: ו מצוה מן המובחר עד סומכין

הדפסה ברזולוצית מסך - להדפסה איכותית הדפס ישירות מן התכנה
משנה תורה <מהדורה חדשה> - ג (זמנים) משה בן מימון (רמב"ם) עמוד מס : 282 הודפס ע"י אוצר החכמה

הואיל וכולן סמוכין לו ואחר כך [א]נוטל האגודה הזאת בימינו ואתרוג בשמאלו ונוטלן דרך גדילתן שיהיו עיקריהן למטה לארץ וראשיהן למעלה לאויר. ואם לא אגדן ונטלן אחד אחד [ז]יצא והוא שיהיו ארבעתן מצויין אצלו. אבל אם לא היה לו אלא מין אחד או שחסר מין אחד לא יטול עד שימצא השאר: **ז** *כמה [ב]נוטל מהן. לולב אחד ואתרוג אחד [ח]ושני בדי ערבה ושלשה בדי הדס. [ג]ואם רצה להוסיף בהדס כדי שתהיה אגודה גדולה מוסיף [ט]ונויי מצוה

א עי' בטור שם: ב שם: ג טור סי' תרנ"א דלא כוותיה ועי' בסמ"ג לאוין שס"ד:

השגת הראב"ד

*כמה נוטל וכו'. כתב הראב"ד ז"ל לא שמעתי מעולם פסול בזה ולא איסור תוספת ולא גירוע ואפילו לר' יהודה דאמר לולב צריך אגד דהא אמר רבא מ"ט דר' יהודה דאמר אין אוגדין את הלולב אלא במינו קסבר לולב צריך אגד ואי אגיד ביה מינא אחרינא הוה ליה מוסיף מכלל דכי קטיר ליה בסיב ובעיקרא דדיקלא ליכא מוסיף אע"ג דאיכא טפי מלולב אחד וכ"ש לרבנן דאמרי א"צ אגד דאמרינן האי לחודיה קאי והאי לחודיה קאי, עכ"ל:

כסף משנה

י"ח לולב אבל אם בירך קודם שיטול מברך ליטול לולב, ואע"פ שכתב עוד בפ' זה משתרב בהמ"ק התקינו וכו' וכל יום ויום מברך עליו אקב"ו על נטילת לולב ה"נ סמך על מ"ש בהל' ברכות בנוסח הברכות ולא בא אלא ללמדנו שאע"פ שאינו חייב בלולב מן התורה מיום ראשון ואילך צריך לברך עליו ולא נחית לפרושי נוסח הברכה:

ז ואם רצה להוסיף וכו'. מדברי ה"ה נראה שלא היה גורס בדברי רבינו ובערבה, שכתב שנתן טעם רבינו בתשובה להתיר תוספת ההדס ולאסור תוספת הערבה דכיון דלא מצינו בגמרא היתר תוספת אלא בהדס אין להוסיף במין אחר ע"כ. ואיני יודע היכן הוזכר בגמ' היתר תוספת הדס, אבל הר"מ כתב הגיהו בספרי הרב ואם רצה להוסיף בהדס ובערבה ואינו כן בדעת הרב שאין להוסיף על שני בדי ערבה שכך כתב בתשובה. ואמנם הערבה אני רואה שאין ראוי להוסיף על שני בדים כמו שאין ראוי להוסיף על לולב אחד ואתרוג אחד ומי שעשה כן עשה מצוה מן המובחר אך בהדס מוסיפין מפני הושענא ונויי מצוה הוא ע"כ. מיהו אם הוסיף בערבה לא פסל וטעמא דמילתא דאי כתב שתי ערבות בהדיא והוסיף עליהם או גרע פסול אבל השתא דכתיב ערבי דאין פחות משנים ומשמע נמי יותר אם הוסיף לא פסל אבל לא עשה מצוה מן המובחר עכ"ל. אבל הר"ן ז"ל כתב בפרק לולב הגזול דכל לנאותו לא גזרו ולפיכך כתב הרמב"ם שאם רצה להוסיף בהדס ובערבה כדי שיהא אגודה גדולה מוסיף ונויי מצוה הוא אבל שאר המינים אין מוסיפין על מנינם פירוש משום דבההו ליכא נוי עכ"ל הר"ן. ורבינו ירוחם כתב תשובת הרמ"ה ז"ל זה לשונה אם יוכל אדם

מגיד משנה

גבוה מכולן: ונוטלן דרך וכו'. פרק לולב וערבה (דף מ"ה:) כל המצות כולן אין אדם יוצא בהן אלא דרך גדילתן: ואם לא אגדן וכו'. מפורש במנחות (דף כ"ז.) הובא כאן בהלכות ד' מינין שבלולב מעכבין זה את זה לא שנו אלא שאין לו אבל יש לו אין מעכבין ואע"ג דנטל כל חד וחד לחודיה נפיק ידי חובתו דקי"ל לולב אין צריך אגד ע"כ:

ז כמה נוטל וכו'. שם (סוכה ל"ד:) משנה ר' ישמעאל אומר שלשה הדסים ושתי ערבות לולב אחד ואתרוג אחד אפילו שנים קטומים ואחד שאינו קטום. פי' אהדסים קאי ר' טרפון אומר אפילו שלשתן קטומים ר"ע אומר כשם שלולב אחד ואתרוג אחד כך הדס אחד וערבה אחת ובגמרא אמר שמואל הלכה כר"ט ודעת כל הגאונים לפסוק במנין כר' ישמעאל דבעינן ג' הדסים וכדברי ר"ט שאמר שלשתן קטומין הזכיר שלשה בהדס. אבל הרמב"ן ז"ל כתב דהלכה כר"ע מסבירו במנין שאפילו בהדס אחד יוצא י"ח, ור"ט נחלק על ר' ישמעאל בדין הקטימה ולא הכניס עצמו במחלוקת המנין ור"ע דיבר במנין ולא בקטימה וקי"ל כר"ט בקטימה לפי שנפסקה הלכה כמותו וקי"ל כר"ע במנין ושתיהן להקל דאפילו בחד וקטום יוצא בדיעבד אלא שלא קיים מצוה מן המובחר ע"כ דבריו. ונתלה בזה באותה סוגיא האמורה שם ולידרוש להו כר"ע וכבר כתבתי שדעת כל הגאונים ז"ל כרבינו:

ואם רצה וכו'. דין תוספת ההדס מוסכם הוא לפי שהוא לנאותו ואע"ג שלולב אין צריך אגד לעכב מצוה לאגדו לנוי כנזכר למעלה. אבל על מ"ש רבינו בשאר מינין ואם הוסיף או גרע פסול, כתוב בהשגות א"א לא שמעתי מעולם פסול כזה וכו'. נראה בדעת הר"א ז"ל

לחם משנה

מינו גבוה כלומר שכיון שהוא גבוה הוא מעולה מכולן. (ולי המגיה סמוכין ר"ל נשענין עליו שכחו חזק לסובלן באגדו ולא הן לו והיינו מפני גובהו ותוקפו):

ז כמה נוטל מהן לולב אחד. כתב ה"ה אבל הרמב"ן ז"ל כתב דהלכה כר"ע וכו' דברי הרמב"ן פירשם הר"ן ז"ל בפירוש ההלכות וכלל דבריו דר' ישמעאל דהזכיר שנים קטומים ואחד אינו קטום משמע שנים קטומים הוא לכתחלה אבל בדיעבד בחד שאינו קטום סגי ועל דא פליג ר"ט וכ"ת א"כ ותד דקטים סגי כשתירץ הגמ' חד ולא קטים לא שכיח אכתי לדרוש להו כר"ע ור"ט דחד וקטים סגי, לתרץ זה כתב הר"ן וזה לשונו ומשום הכי פרכינן דוקא ולדרוש להו כר"ע משום דקים לן דהלכתא כוותיה דאפילו תימא דלא בעי למדרש כקולי דתרווייהו לאכשורי בחד וקטים מ"מ לדרוש להו כר"ע ע"כ. ועדיין הקושיא במקומה דכיון דשמואל לא בעי למפסק כקולי דתרווייהו איך פסק הוא כקולי שניהם. וע"ק דמ"ש ר' ישמעאל שנים קטומים ואחד אינו קטום לכתחלה קאמר למה הוצרך לומר בגמרא חזר בו ר' ישמעאל ממאי דאמר תחלה שלשה הדסים לימא דמאי דקאמר מתחלה שלשה הדסים לכתחלה קאמר ואח"כ שנים קטומים ואחד אינו קטום ותו קשיא מאי מקשה ולדרוש להו כר"ע הא לכתחלה כ"ע מודו דבעינן שנים קטומים ואחד אינו קטום כדכתב הרמב"ן ואם כן היכי הוי מצי למדרש כר"ע כיון דלכתחלה מיהא לא עבדינן ליה. ונראה לתרץ לקושיא הראשונה עם הקושיא האחרונה דאע"ג דאנן נקטינן כתרווייהו ובחד וקטים סגי היינו בדיעבד ומ"מ שמואל לא הוה בעי ליה למדרש כקולי דתרווייהו כיון דלכתחלה כ"ע מודו דלא מהני וכ"ת אפילו דחד ולא קטים כולי עלמא מודו דלכתחלה לא מהני אין זה כלום דסוף מה שהיה אומר לדרוש להם כר"ט דלשלשתן קטומין לכתחלה אסור דלפחות שאחד שאין קטום בעינן דלאת"ה אלא דלכתחלה בשלשה קטומים סגי א"כ לדרוש להו כר"ט אמאי אמר להו אשוו וזבינו בין לא אשוו הוה ליה למדרש כדפריך בגמ' בפרק כל שעה (פסחים דף ל.) גבי הא דאמר שמואל להנהו דמזבני כנדי אשוו זביני אכנדיכי ואי לא דרשינן לכו כר"ש ופריך שם בגמרא ולדרוש להו דהא שמואל כר"ש סבירא ליה ותירץ אחריה דרב הוה ומדלא פריך הכא הכי משמע ליה לגמרא דודאי לכתחלה חד שאינו קטום בעינן וכן כתב בספר תניא וז"ל ומדלא מקשינן ולדרוש כדמקשינן גבי קדרות בפסח ש"מ דר"ט למצוה בעי שלמים ע"כ. וא"כ כיון דלכתחלה בעינן חד ולא קטום ומ"מ היה אומר להם למדרש כר"ט ומש"ה פריך גמרא למדרש כר"ע אע"ג דלכתחלה לא אבל למדרש כקולי דתרווייהו חד וקטום כיון דלכתחלה אסור לא מקלינן כל כך דבשלמא השתא דדריש כר"ט איכא חדא לריעותא דהוו קטומים אע"ג דהם ג' ואי דריש כר"ע איכא נמי ריעותא דהוי חד אע"ג שאינו קטום אבל לומר חד וקטים דהוו תרתי לריעותא אע"ג דבדיעבד מהני כיון דלכתחלה לא עבדינן ליה לא היה רוצה שמואל להקל כ"כ. ולקושיא אמצעית י"ל דהוצרך לומר בגמרא דחזר. חדא משום דתני שלשה הדסים ושתי ערבות וכי היכי דשתי ערבות הוי לעיכובא הכי נמי שלשה הדסים לכך קאמר דחזר. ועי"ל דאי לאו חזר אלא מעיקרא אמר שלשה הדסים לכתחלה א"כ אין כאן אלא שני מחלוקת דר' ישמעאל ור"ע הכל דבר אחד וא"כ למה הוזכרו במשנה דברי שלשתן דמשמע דהם ג' מחלוקות אבל השתא דחזר א"ש דהזכיר ר' ישמעאל משום קודם החזרה דהיה מחלוקת אחר אע"ג דלאחר החזרה הוא שוה עם ר"ע מ"מ בשביל קודם החזרה הוזכר. ומ"ש ה"ה ודעת כל הגאונים לפסוק במנין כר' ישמעאל ק"ק דהא ר"י אמרו בגמרא דחזר ואמר חד. ונראה דה"ק דמאי דקאמר ר"י מעיקרא אע"ג דחזר כיון דר"ט הזכיר שלשתן קטומים הרי הסכים למאי דאמר ר"י קודם דחזר:

ואם רצה להוסיף בהדס כדי שיהיה **אגודה** גדולה מוסיף. כתב ה"ה נראה בדעת הר"א שאין משום בל תוסיף אלא במין אחר כלומר שאין משום בל תוסיף אלא כשהוסיף מין אחר אבל כשהוסיף מאותו המין אין כאן בל תוסיף. ולפי זה האי אחד שכתב הרב המגיד צריך להגיה ולומר אחר. מ"מ קשה דאיך כתב דלדעת הראב"ד לומר כן דהא ודאי לרבנן אפילו דס"ל דלולב אין צריך אגד אפילו בהוספת מין אחר אין כאן משום בל תוסיף כמו שנראה מדברי רבא פ' לולב הגזול (דף ל"ו:) דאמר מאי טעמא דר' יהודה קסבר לולב צריך אגד ואי מייתי מינא אחרינא הוו (להו) חמשה מיני משמע דמשום דאית לן לולב צריך אגד אמרינן הכי אבל אי אמרינן דאין לולב צריך אגד אפילו מייתי מינא אחרינא לא הוי מוסיף ולא כתב הראב"ד ז"ל דאינו משום בל תוסיף אלא לר' יהודה אבל כפי האמת ליכא משום בל תוסיף אפילו במין אחר. ואולי שכוונת ה"ה לומר דלדעת הראב"ד ז"ל ליכא סברא דאית לה בל תוסיף אלא במין אחר אבל ודאי כפי האמת הדין אפילו במין אחר ליכא בל תוסיף אלא דבמין אחר איכא פלוגתא ובאותו המין ליכא פלוגתא כלל. ואם נגיה ונאמר שאין משום בל תוסיף במין אחד ונמחוק מלת אלא מתיישב יפה דה"ק נראה בדעת הראב"ד ז"ל דס"ל דבמין אחד ליכא בל תוסיף כלל. עוד כתב והנראה אלי לתרץ הסוגיות וכו' וק"ק דהא כבר תירץ אותה דמאי דשרי בפרק לולב הגזול הוא דקטריה בסיב ודיקלא שאין הנוטלן בלבד יצא ידי חובתו אבל בפרק המוצא תפילין אמרינן שהמניח שני תפילין בראש עובר וה"ה דשני לולבין דבכל אחד מהם יוצא בפני עצמו. ונראה לומר דמ"מ עדיין הוקשה לו דבהך סוגיא דלולב הגזול משמע דאפילו הוספה במין אחר אליבא דרבנן אינו כלום והתם משמע דשני לולבין הוי הוספה ואע"ג דבכל אחד מהם יוצא בפ"ע מ"מ הוספה דמין אחר שקול כנגד זה לפי מאי דס"ד ואח"כ תירץ ואמר דאפילו במין אחר מותר ולא דמי לשני לולבין. ומ"מ קשה בדבריו ז"ל דלדעתו בשני לולבין איכא משום בל תוסיף אפילו לדידן דלולב אין צריך אגד א"כ איך הקשו בפרק אלו הנחנקין (סנהדרין דף פ"ח:) אי ס"ל דלולב

מגדל עוז

לו. פרק הקומץ רבה במנחות ופ"ק דמס' סוכה ופרק לולב הגזול: ואח"כ נוטל האגודה וכו' עד שימצא השאר. במס' מנחות פ' הקומץ רבה ובמס' סוכה פ' לולב הגזול: ז כמה נוטל מהן לולב אחד עד אם הוסיף או גרע פסול: כתב הראב"ד ז"ל לא שמעתי מעולם וכו'. והאי לחודיה קאי עכ"ל:

ואני אומר כבר נהייתי ונחליתי ימים על רזא דנא ושאלתי לכל רבותי נ"ע ולא אמרו לי דבר. רק מורי הרשב"א ז"ל אמר לי שגם הוא שאל את פי הרב ר' יונה זצ"ל מגירונדה ואמר שלא שמע בו טעם אלא שההדס הידור מצוה מסברא. ואחר בואי מארץ הצבי יגעתי ומצאתי אשר כתב ר"י בן גיאת ז"ל תשובה לרב פלטוי גאון ז"ל שהסכים כן והעיד בו שכך היו נוהגין בשתי ישיבות וגם כי רב נטרונאי גאון ורבינו סעדיה גאון כן השיבו ור"י בן גיאת ז"ל כתב בהלכותיו אחר תשובותיהן שאמרו שאם הוסיף הדס כשר הוא הידור מצוה מן המובחר ואם בהדס שוטה מ"מ שפיר דמי ודבריהן הן בלא טעם ונקבלם ונתן הוא ז"ל טעם מדעתו וז"ל וכדבריהם אנו סוברין דכיון דהדס שוטה או שאר מיני הדס שאינן כשרין למצוה מין הדס הן ולא מין אחר אין פוסלין באגודה דהא סיב ועיקרא דדיקלא לרבי יהודה דאמר אין אוגדין הלולב אלא במינו כשרין לאגודה הואיל ומינא דלולב נינהו ולא פסלי ואע"ג דקסבר לולב צריך אגד אבל לרבנן דסברי לולב אין צריך אגד כ"ש דכשר עכ"ל:

הגהות מיימוניות

מצות תפילין מאימתי מברכין עליהן רבי אחא אומר עובר לעשייתן רב הונא אומר בשעת עשייתן וכן בפ"ג שאכלו בעו מיניה מרב חסדא שכח ואכל ולא בירך וכו' משמע להדיא שלכתחילה צריך לברך קודם התחלת אכילה אע"פ שיש שהות באכילה לברך קודם גמרה וכן תפילין צריך לברך קודם קשירה דהיינו הדוק שמהדק בראש כדפ' בהלכות תפילין: [ז] ועל זה כתב רבינו שמחה שאם סח בין מין ומין חוזר ומברך, ע"כ: ז [ח] אמר רב יהודה אמר שמואל הלכה כר"ט וכן פסקו התוס' ודלא כדמשמע מתוך דברי רש"י כר"ע דאמר מכל מין אחד: [ט] התוס' כתבו אפילו נותן כמה הדסים וכמה ערבות אין בזה בל תוסיף אלא א"כ הוסיף מין אחר ע"ש בתוס'. ובכל ארץ אשכנז נוהגים ליקח בדי ערבה כמנין לולב ס"ח וג' קשרים הרי ע"א כמנין סנהדרין, ע"כ:

בספרי

כמה

הדפסה ברזולוצית מסך - להדפסה איכותית הדפס ישירות מן התכנה
משנה תורה <מהדורה חדשה> - ג (זמנים) משה בן מימון (רמב"ם) עמוד מס : 283 הודפס ע"י אוצר החכמה

מגיד משנה

ז"ל שאין משום בל תוסיף אלא במין אחר והביא ראיה מהא דרבא שבפרק לולב הגזול והסוגיא שבפרק המוצא תפילין בעירובין (צ"ה צ"ו) קשה לדעתו ז"ל שבגמור נראה שם שהמניח ב' תפילין בראש עובר משום בל תוסיף ומה בין זה לשני לולבין והראיה שהביא מסיב ועיקרא דקלא אינה כלום דהא ודאי הנוטלן בלבד לא יצא ידי חובתו וכיון שכן היאך יעבור עליהן משום שני לולבין והרי אינן לולבין ומ"מ כיון שהן ממינו אינן כחמשה מינין ואוגדין בהן את הלולב לדעת ר' יהודה. והנראה אלי לתרץ הסוגיות הוא שאם נטל שני לולבין הוסיף ועבר והוא שנטלן כאחד דומיא דתפילין אבל אם לקח עמו מין אחר לדידן דקי"ל לולב אין צריך אגד לא עבר משום לא תוסיף דהאי לחודיה קאי והאי לחודיה קאי כמוזכר בסנהדרין פרק אלו הן הנחנקין (דף פ"ח:). ומ"מ אין מוסיפין לכתחלה כמוזכר פרק לולב הגזול (סוכה ל"א.:) כשם שאין פוחתין מהן כך אין מוסיפין עליהן. והעמידוה שם אפילו למ"ד לולב אין צריך אגד והוא בלכתחלה. כ"נ מדעת רבינו שכתב למעלה ואין מוסיפין עליהן ולא כתב ואם הוסיף פסול וכאן כתב ואם הוסיף או גרע פסול, ומ"מ כל לנוי מוסיף הוא בין מינו בין מין אחר ורשאי לאגדו בכל מה שירצה ולזה התיר רבוי ההדס בין עבות בין שוטה וכן היה מן הגאונים שהיה מתיר תוספת הערבה דומה להדס. וכבר השיב רבינו בתשובה שכיון שלא מצינו בגמרא היתר תוספת אלא בהדס אין להוסיף במין אחד עכ"ד. ויש בדברים אלו שטות חלוקות למפרשים ז"ל:

ח כמה שיעור וכו'. משנה (דף כ"ט:) וגמ' (ל"ב:) אמר ר"י אמר שמואל שיעור הדס וערבה שלשה ולולב ארבעה כדי שיהא לולב יוצא מהן טפח ור' יוחנן אמרו שדרו של לולב צריך שיצא מן ההדס טפח וקיי"ל שמואל ור"י הלכה כר"י ומבואר שם עוד דלר"י שיעור הלולב הוא משדרו ולמטה. ובהשגות בשיעור ההדס והערבה א"א שלשה טפחים קטנים שהם עשר אצבעות בגודל כר"ט ע"כ. וכן פסקו מקצת הגאונים והאחרונים ז"ל אבל בהלכות לא הביאו אותה סוגיא ארבי טרפון כלל אלא המימרות שהזכרתי בלבד ואפשר שהם סוברין דשמואל הוא דפסיק כר"ט דאמר דסגי בטפחים קטנים ולא כת"ק דברייתא דבעי טפחים שלמים ולא קיי"ל כותיה דשמואל כי היכי דלא קיי"ל כותיה במאי דאמר ששיעור הלולב הוא עם עליו אלא כר' יוחנן ואף בעל העטור לא כתב אלא מימרות כפשטן ומ"מ הנכון כדעת שאר המפרשים ז"ל: **ואם היו** וכו'. זה מבואר בהלכות מן הגמ' דכל הני אין להן שיעור למעלה: **ואפילו אין בכל** וכו'. שם (דף ל"ג.) ת"ר יבשו עליו ונשתיירו בו ג' בדי עלין לחין כשר אמר רב חסדא וברֹאש כל אחד ואחד: **ואם אגד** וכו'. כבר הזכרתי זה בסמוך. ודעת רבינו שאם ההדס והערבה ארוכין אפילו עשרה צריך שתהא שדרו של לולב טפח על גביהן וכן העלו בהלכות רבינו יצחק אבן גיאת ז"ל וכן הסכימו מן האחרונים ז"ל: **ושיעור אתרוג אין** וכו'. משנה (דף ל"ד:) שיעור אתרוג קטן ר' מאיר אומר כאגוז ר' יהודה אומר כביצה וידוע ר"מ ור"י הלכה כר"י. עוד שם והגדול כדי שאוחז שנים בידו אחת דברי ר"י ור' יוסי אומר אפילו אחד בשתי ידיו וידוע ר' יוסי ור"י הלכה כר' יוסי ומבואר עוד בגמרא דלרבי יוסי אין שיעור לגדלו:

משנה

מצוה הוא. אבל שאר המינין אין מוסיפין על מנינם ואין גורעין מהן ואם הוסיף [י]או גרע *(פסול): **ח** *כמה [א]שיעור אורך כל מין מהם. לולב אין פחות מארבעה טפחים ואם היה ארוך כל שהוא כשר. ומדידתו משדרתו בלבד לא מראש העלים והדס וערבה. אין פחות [ב]משלשה טפחים. ואם היו ארוכין כל שהן כשרים. ואפילו אין בכל בד ובד אלא שלשה עלין לחין כשרים והוא שיהיו בראש הבד. ואם אגד הלולב צריך שיהיה שדרו [כ]של לולב יוצא מן ההדס וערבה טפח או יותר. ושיעור [ל]אתרוג אין פחות מכביצה ואם היה גדול כל

*עי' בכ"מ שהגי' נ"ל לא פסל:

א טור סי' תר"נ סמ"ג עשין מ"ד: ב כן כתב הסמ"ג שם והטור כתב ב' טפחים ואלו שהן י' גדולים:

השגת הראב"ד

*כמה שיעור אורך וכו'. כתב הראב"ד ז"ל ג' טפחים קטנים שהם עשרה אצבעות בגודל כר' טרפון, עכ"ל:

כסף משנה

אדם להוסיף על שני בדי ערבה או לא, כבר נשאלתי מאתכם פעם אחרת והייתי מורה לאיסור כדברי הרמב"ם ואח"כ העיד לי אדם גדול מחכמי פרובינציא שהוא עמד על תשובת הרמב"ם שחזר בו בסוף ימיו מדבר זה והורה בדבר להכשיר וכן הדעת נוטה להכשיר מ"ט ערבי נחל כתיב ואע"ג דמיעוט ערבי שנים ליכא למשמע מינה דטפי משנים פסול אלא דבתרי סגי ואי אוסיף שפיר דמי דערבי נחל משמע ואפילו מאה כדדרשינן גבי עדים ומנין אפילו הם מאה ת"ל עדים דאע"ג דמיעוט עדים שנים דרשינן מינייהו אפילו מאה ועוד דהדיא אמרינן בגמרא דאפילו הוסיף במינים ואגדן בהדייהו לא פסיל דקי"ל לולב אין צריך אגד האי לחודיה קאי והאי לחודיה קאי הילכך גבי לולב ואתרוג כיון דחד משמע אסור לאוסופי ואם הוסיף כיון דהאי לחודיה והאי לחודיה קאי נמצא שלא פסל וגבי הדס וערבה אפילו לכתחלה נמי עכ"ל: **ואני יוסף המחבר** באו לידי תשובות הר"א בנו של רבינו וכתוב בהן ששאלוהו האי דאסור לרבות בערבה שבלולב ואמר אם הוסיף על שתי ערבות ה"ז פסול ומ"ש מן ההדס שאם הוסיף כשר. והשיב תקנו הספרים שלכם שכבר חזר בו ותיקן הספר שלו בידו כך ואם הוסיף או גרע לא פסל ושמענו מפיו ראיה חזקה להאי סברא. והרא"ש כתב וז"ל הרמב"ם כתב אם רצה להוסיף בהדס כדי שתהיה אגודה מוסיף ומנויי מצוה הוא אבל שאר מינין אין מוסיפין על מנינם ואם הוסיף או גרע פסול ואיפכא מסתברא דבהדס כתיב ענף עץ עבות ובערבות כתיב ערבי ומיעוט ערבי שתים אבל כל מה שהוסיף בכלל ערבי הוא וחכמי פרובינציא הקשו עליו וחזר בו והכשיר הכל עכ"ל:

משיגביה

משיגביה

לחם משנה

דלולב אין צריך אגד דהאי לחודיה קאי והאי לחודיה קאי כלומר ואין זה גורע דלפי דעתו ז"ל הא משכחת ליה גורע אפילו בלולב דאין צריך אגד בשני לולבין. וי"ל דלתרץ זה נתכוון ה"ה ואמר והוא שנטלן כאחד וכו' דבזה א"א לפרש בפרק הנחנקין דאיכא גורע בשני לולבין דלא דמי לכותב ארבעה בתים של תפילין ואח"כ הוסיף אחד דהתם הניחן בראשו בכשרות ואח"כ הניח בית חמישי מפסול וא"כ לא הוי גרוע ועומד אבל הכא כיון דבשעת הנטילה מיפסיל הוה ליה גרוע ועומד ודומה למה שתירצו התוספות שם בד"ה אי סבירא לן בלולב וכו'. ומ"ש דומיא דתפילין ר"ל דנוטל שני זוגות של תפילין למיפסל משום בל תוסיף בעינן שיטלם כאחד. ועל דברי הראב"ד ז"ל קשה איך ייִשב ההיא ברייתא דאין מוסיפין עליהן. וי"ל דיישב אותה לשאינו מינו. ומה שתמה על רבינו ז"ל הוא במ"ש דבמינו שייך הוספה מ"מ מ"ש איסור תוספת וגרוע אינו מיושב דאם פחת ודאי דמודה הראב"ד ז"ל דפסול דד' מינים מעכבין ומאי קאמר גרוע. וא"ת אפילו לשאינו מינו איך ייִשב אותה והא לרבנן דקי"ל דאין צריך אגד קושרין אותו בחוט או במשיחה ואמאי כיון דברייתא קאמרה דלכתחלה אין מוסיפין. וי"ל דשאני התם דהוי נוי דלדידן דקי"ל דאין צריך אגד מצוה לאגדו משום זה אלי ואנוהו וא"כ גבי נוי הותר. וכ"ת א"כ מה הקשה הראב"ד ז"ל על רבינו מהתם דקאמר דאי קטריה בסיב וכו' דמותר שאני התם דהוי לנוי הא ודאי לאו קושיא היא דלר' יהודה דאית ליה צריך אגד האגד מן המצוה לא איכפת לן שיהיה לנוי הלכך אסרו כשאינו מינו מפני שמוסיף אבל לרבנן הותר מטעם נוי וק"ל: **אבל שאר המינין** וכו'. קשה בדברי רבינו שכתב שאם הוסיף בערבה פסולה ומה בין הוסיף בד אחד של ערבה למוסיף בית אחד על ארבעה בתים דאמרו בפרק הנחנקין (שם דף פ"ט.) דאינו מוסיף דאמרו שם אי הכי תפילין נמי אם עביד ארבעה בתי ואייתי אחרינא ואנח גבייהו האי לחודיה קאי וכו' ועוד מה בין זה למוסיף חוט אחד על הציצית על השמונה דאמרו שם בגמרא למ"ד קשר עליון לאו דאורייתא האי לחודיה קאי והאי לחודיה קאי. וי"ל דאה"נ דאם הוסיף בד אחד של ערבה אינו פסול ומ"ש רבינו אם הוסיף פסול היינו כשהוסיף בדים כיון שראוי לצאת בהן בפני עצמן דהא כל מין ומין אם נטלו בפני עצמו יצא כדכתב רבינו לעיל וכיון דהוספה ראוי לצאת בה בפני עצמה הוה ליה כשני לולבין שראוי לצאת בכל אחד בפ"ע וה"ה כשהוסיף בתפילין ארבעה בתים שראוי לצאת עם כל הד' בפני עצמן דעובר וכן בציציות אם הוסיף שמונה על שמונה דראוי לצאת בכל שמונה בפני עצמן אבל בד אחד דערבה ובית אחד דתפילין וחוט אחד דציצית אין הוספה ולפי זה מ"ש רבינו ואם הוסיף וכו' היינו שני בדי ערבה דוקא ולא בד אחד וזה דוחק. עוד כתב ה"ה כן נראה מדעת רבינו שכתב למעלה ואין מוסיפין עליהן וכו' וכאן כתב ואם הוסיף. וא"ת גם שם כתב אין פוחתין ולא כתב ואם פחת פסול אלא מאי אית לך למימר סמך על מ"ש כאן גם בהוספה נמי סמך על מ"ש כאן. וי"ל דבפחת לא הוצרך לבאר שהרי כתב ד' מינין מעכבין זה את זה וגם כתב שם ואם לא נמצא מין א' אין מביאין אחר הדומה לו וכו':

ח כמה שיעור אורך וכו'. כתב ה"ה ולא קי"ל כותיה דשמואל כי היכי דלא קי"ל כותיה במאי דאמר ששיעור וכו'. קשה דמה ענין זה לזה. ונראה דה"ק דר' יוחנן פליג על הכל מדהזכיר שדרו של לולב צריך שיהיה יוצא מן ההדס טפח. והך טפח סתמו טפח גדול דלשמואל לא אמרינן הכי אלא משום דלא תפלוג מדידיה אדידיה וסמך לזה מדכתב הרא"ש שם בפסקיו לדחות סברת הרי"ף ורבינו וז"ל ור"י נמי לא פליג עליה דשמואל בהא דבאותן טפחים דאיירי שמואל איירי נמי ר' יוחנן וכו' אם כן נוכל לומר דטעמא של הרי"ף כך כיון שהוצרך לדחותו:

כילד

הגהות מיימוניות

[י] בספרי גרסינן מנין שאין מוסיפין על לולב ועל ציצית ת"ל לא תוסיף ומנין שאין גורעין מהן וכו' היינו למ"ד לולב צריך אגד אבל למ"ד אין צריך אגד א"כ האי לחודיה קאי והאי לחודיה קאי כדאיתא פ' הנחנקין, ע"כ: ח [כ] כר' יוחנן לגבי שמואל וע"ש ובריית‍א מסייעא ליה בפ' המפלת חמשה שיעורם טפח עד שדרו של לולב, ע"כ: [ל] כר' יהודה לגבי ר"מ דאמר כאגוז:

כרבי

מגדל עוז

ח כמה שיעור אורך עד פחות משלשה טפחים: כתב הראב"ד ז"ל שלשה טפחים קטנים שהם עשר אצבעות בגודל כר"ט עכ"ל: **ואני אומר** כן פירש ר"י בן גיאת ז"ל בהלכותיו והוסיף לבאר כי ד' טפחים של לולב הם שלש אצבעות ושליש עכ"ל. והיינו כדאסיקו רב דימי ורבין אליביה והלך לפי שיטתו שהעתקתי בסמוך לגבי הדס. אבל ר"מ ז"ל רוח אחרת עמו והלך גם הוא לפי שיטת רבותיו נ"ע כמו שכתבתי שם שהשמיטו כל אותה סוגיא להשמיענו שאינה הלכה וסמכו על ההלכה הפסוקה השנויה במס' מנחות פ' התכלת גמ' מתניתין קמייתא דגרסינן אמר רב פפא טפח דאורייתא ארבע בגודל שית בקטנה חמש ותילתא באצבע וקבעה ר"י אלפס בהלכות ציצית ופסק כאן בשמעתין דלולב הגזול כסתם מתני' ומסקנא דתלמודא דמייתי לה נמי התם בפ' התכלת וכדרב יהודה אמר שמואל דפסק תלמודא כוותיה שיעור הדס וערבה ג' טפחים ולולב ארבעה כדי שיהא לולב יוצא מן ההדס טפח וכן פסקו רבותינו בעלי התוס' ופירשו ג' טפחים שהם שתים עשרה אצבעות בגודל ובלולב שש עשרה בגודל ועל זה סמך ר"מ ז"ל שכתב כאן טפחים סתם ולא פירש האצבעות כמו שסתמו כאן רבותיו על דרך כמנהגו. אבל פירשו סוף פ' י"ז דהלכות שבת לכל דינין שבתורה כדרב דפ' התכלת שנסתפקתי וזה נכון כי לא ניח תלמוד ערוך בכמה מקומות והלכות מרווחות למעשה משום שנויי דחיקי דלא דייקי דהא קמן מסיק תלמודא דלא דק ולחומרא לא דק ושיעורא דידן דייק שפיר ועוד דאנן לחומרא אנן דהא בשיעור דידהו אנן לא נפקינן ובשיעורא דידן נפקי אינהו וכדתניא התם להדיא בפרק התכלת יש להם שיעור למטה ואין להם שיעור למעלה ולא היה מי שיערער על זה לעולם וכן כתב ר"מ ז"ל ואם היו ארוכין כל שהן כשרין כד"ן: **ח יב ואפילו אין בכל** בד ובד עד ואין אגודתו מעכבת. פ' לולב הגזול:

מלות

הדפסה ברזולוציית מסך - להדפסה איכותית הדפס ישירות מן התכנה
משנה תורה <מהדורה חדשה> - ג (זמנים) משה בן מימון (רמב"ם) עמוד מס : 284 הודפס ע"י אוצר החכמה

ט משיגביה ארבעה וכו'. וכתבו המפרשים דכיון דקי"ל דכל המצות מברך עליהם קודם לעשייתם שמברך עליו קודם שיטלנו או יהפוך אחד מהם ראשו למטה. וי"א שיכוין שלא לצאת עד שיברך ואחרים אומרים דשפיר מיקרי עובר לעשייתן עד הנענוע כדאמרינן בנט"י עד שיגבה ידיו מיקרי עובר לעשייתן:

י כיצד מוליך וכו'. בירושלמי תנא צריך לנענע ג"פ על כל דבר ודבר ר' זירא בעי הכין חד והכין חד או ד' הכין והכין חד. ורבינו נראה שהוא מפרש דה"ק צריך לנענע על כל דבר ודבר היינו על כל תנועה של הולכה והבאה והעלאה והורדה ובתר הכי מיבעיא ליה אם מוליך ומביא חשוב חד ואין לנענע בשניהם אלא שלש תנועות קטנות וכן במעלה ומוריד או כל אחד מהם חשוב אחד ויש לו לנענע שלש תנועות קטנות בכל אחד ואחד מהן וכיון דלא איפשיטא מאחר דלאו מילתא דטרחא היא עבדינן לחומרא ומנענע ג"פ בכל דבר ודבר:

זמן

ט משיגביה ארבעה וכו'. שם (דף מ"ב.) בסוגיא מדאגבהיה נפק ביה ושם (דף מ"ה:) מבואר שאם נטלן שלא כדרך גדילתן לא יצא כנזכר למעלה:

ומצוה כהלכתה וכו'. כבר הוזכר למעלה (דף ל"ז:) לולב בימין ואתרוג בשמאל מ"ט הני תלתא מצות והאי חדא מצוה והנענוע מפורש למטה ואמרו בגמרא (דף ל"ז: ל"ח.) שהוא מוליך ומביא מעלה ומוריד. ורבינו וקצת מפרשים סוברין שהנענוע הוא מהולכה והבאה וכ"נ מן ההלכות אבל הרבה מהגאונים אמרו שאין שם נענוע אחר אלא מוליך ומביא מעלה ומוריד ודיו. ויש מי שאמר שהוא מוליך ומביא מעלה ומוריד פעם אחת ואח"כ מנענע הלולב ומטרפו או קודם לכן. ויש מי שאמר שהוא מנענע ומטרפו בשעת הולכה והבאה ועליה וירידה ואין מנין לנענועין אלו וכולן נתלו בסוגית הירושלמי הכתובה בהלכות ואין להאריך בזה לפי שבכל אחד מן הגלדין אדם יוצא ידי חובתו:

י והיכן מוליך ומביא וכו'. משנה (דף ל"ז:) היכן היו מנענעין בהודו לה' תחלה וסוף ובאנא ה' הושיעה נא דברי ב"ה. פירש"י ז"ל תחלה וסוף הודו לה' ראשון ואחרון: וכל היום וכו'. משנה פרק הקורא את המגלה ושם (מגילה כ':) ובהרבה מקומות מבואר שאינו ניטל בלילה:

[מ]כל שהוא כשר: **ט** [א]משיגביה ארבעה מינין אלו בין שהגביהן כאחת בין בזה אחר זה בין בימין בין בשמאל יצא. והוא שיגביהן דרך גדילתן אבל שלא דרך גדילתן לא יצא. ומצוה כהלכתה שיגביה אגודה של שלשה מינין בימין ואתרוג בשמאל ויוליך ויביא ויעלה ויוריד וינענע הלולב שלש פעמים בכל רוח ורוח: **י** [ב]כיצד מוליך [נ]ומנענע ראש הלולב שלש פעמים ומביא ומנענע ראש הלולב שלש פעמים וכן בעליה וירידה. [ג]והיכן מוליך ומביא בשעת [ס]קריאת ההלל בהודו לה' כי טוב [ע]תחלה וסוף ובאנא ה' הושיעה נא [ד]וכל היום [פ]כשר לנטילת לולב ואינו נוטל בלילה: **יא** עשה לאגודה זו [ה]גימון של כסף ושל זהב או שכרך עליה סדין ונטלה יצא. לקיחה על ידי

א טור סי' תרנ"א ע"ש סמ"ג שם: ב שם: ג טור סי' תרנ"א סמ"ג שם: ד טור סי' תרנ"ב סמ"ג שם: ה טור סי' תרנ"א:

יא עשה לאגודה וכו'. שם (סוכה ל"ו:) במשנה מעשה באנשי ירושלים שהיו אוגדין לולביהן בגימוניות של זהב ובגמרא (שם דף ל"ז.) אמר להו רבה להנהו דגדלי הושענא שיירו בית יד כי היכי דלא להוי חציצה רבא אמר כל לנאותו אינו חוצץ ואמר רבה לא לינקוט איניש הושענא בסודרא דבעינן ולקחתם וליכא רבא אמר לקיחה ע"י דבר אחר

לחם משנה

י כיצד מוליך וכו'. ה"ה כתב כאן ארבעה פירושים והשלשה נ"ל שהם מבוארים בדברי הר"ן בפירוש ההלכות בפרק לולב הגזול וכלם הוציאו דבריהם מן הירושלמי דאמר שם צריך לנענע ג' פעמים על כל דבר ודבר ר' זירא בעי הכין חד והכין חד או דילמא הכין והכין חד וכו' ולא איתפרש. פי' האחד שהביא הר"ן הוא דעל כל דבר ודבר ר"ל בכל מקומות ההלל שמנענעין בהן וה"ק ודאי דהך מוליך ומביא מעלה ומוריד קרי ליה תלתא ולא חשיב ליה ארבעה משום דהעלאה והורדה אחת היא דא"א להעלאה בלא הורדה אבל אפשר להולכה בלא הבאה אלא שיניחנו שם במקום שהוליכו והולכה והבאה מספקא ליה אי הוי הכל דבר אחד וצריך הולכה והבאה שתי פעמים או לא וכיון דלא איפשיטא נקטינן דהולכה והבאה תרי מילי ניהו וזו הסברא היא מ"ש ה"ה אבל הרבה מן המפרשים אמרו שאין שם נענוע אחר אלא מוליך ומביא מעלה ומוריד פעם אחת ודיו. הפירוש השני פירש דעל כל דבר ודבר ר"ל על כל תנועה של הולכה והבאה והעלאה והורדה ובעי בתרוייהו בהולכה ובהבאה ובהעלאה והורדה אי חשוב הולכה והבאה חד וכן העלאה והורדה וצריך לנענע בהולכה והבאה ב' פעמים א"ד הולכה חד והבאה חד וצריך לנענע שלש פעמים בהולכה וכן בהבאה וכיון דלא איפשיטא עבדינן לחומרא וזו היא סברת רבינו שכתב כיצד מוליך וכו'. ומ"ש רבינו שלש פעמים בכל רוח אע"ג דהוי שש פעמים לכל רוח דבהולכה תלתא ובהבאה תלתא משום דלהולכה והבאה הכל קרי חד לענין המנין וקרי ג' פעמים להולכה והבאה. ואחרים פירשו דבכל דבר ודבר היינו כל מקומות ההלל כפירוש קמא ואלו התנועות הם חוץ ממוליך ומביא מעלה ומוריד ושואל הירושלמי אם אלו התנועות הם מכל אחד מהולכה והבאה או הולכה חד והבאה חד וכיון דלא איפשיטא נקטינן לחומרא וצריך לנענע אח"כ שהוליך והביא והעלה והוריד ג' זוגות של תנועות קטנות. ונ"ל שזה הפירוש הוא מ"ש ה"ה ויש מי שאמר שהוא מוליך ומביא מעלה ומוריד פעם אחת ואח"כ מנענע וכו'. עוד כתב ה"ה יש מי שאומר שהוא מנענע ומטרפו בשעת הולכה והבאה עליה וירידה ואין מנין לנענועים אלו ע"כ. והוא דבר תימה מ"ש אין מנין לנענועים וכו' דהא בירושלמי אמרו שלש פעמים וע"ק מה חילוק בין זה הפירוש לפירוש רבינו דלכאורה נראה דה"ק רבינו מוליך ומנענע ומביא ומנענע וכו' והיינו נענוע בשעת הולכה והבאה. ונראה דלפי הפירוש זה מפרש כפירוש הירושלמי כפי' קמא דכתיבנא ולהולכה והבאה והעלאה והורדה קרי נענוע ומדקרי להו נענוע משמע ליה שצריך לנענע בשעת ההולכה וכן בשעת הבאה וכו' דאי לא אמאי תני להו הירושלמי אבל מנין הנענועים כמה יהיו לפירוש זה אין כאן דמאי דקאמר הירושלמי שלש פעמים לא הוי אלא להולכה והבאה עליה וירידה אבל לא דבר מענין הנענועים שיעשה בשעת ההולכה והבאה אלא מדקרי להו נענוע מפקינן הכי. א"נ שהוא צריך לנענע שלש פעמים כלומר בשלש פעמים שהוא ההולכה וההבאה צריך לנענע בכל אחד מהן וכמה יהיו הנענועים לא דבר אלא שיהיה שם נענוע אבל לא אמר כמה הם אבל שאר הפירושים כפירוש קמא אלא שסובר דנקטינן בעיא דירושלמי לקולא ולכך מוליך ומביא מעלה ומוריד לבד ומנענע בכל אחד מהן וזה דוחק והראשון עיקר. עוד כתב הרא"ש ז"ל בפסקיו וז"ל על כל דבר ודבר כלומר מכל רוח שמוליך הלולב צריך לנענע ג"פ חוץ ממוליך ומביא וכו' כלומר אין מספיק לו ההולכה וההבאה עד שינענע ג' פעמים בכל הולכה והבאה. ונ"ל שזה הוא פירוש חמישי בירושלמי שמפרש על כל דבר ודבר שר"ל בכל רוח ורוח שצריך לנענע ג"פ ושואל הירושלמי אלו הג"פ ההולכה וההבאה הכל אחד וצריך ג"פ בכל אחד וצריך מהולכה והבאה א"ד חשיב תרי ודי בהולכה והבאה והולכה ונקטינן לחומרא משום חבובי מצוה ולכך צריך ג"פ לכל רוח כל אחד מהולכה והבאה. והוא ז"ל כתב שזו כוונת הרי"ף ז"ל וע"פ פירוש זה יצא מנהג רוב העולם שעושין כן, באופן שלפי זה מ"ש בגמ' מוליך ומביא ר"ל שיעשה שלש תנועות מהולכה והבאה לכל רוח שמוליך ומביא ובגמרא לא הוזכר אלא ההולכה וההבאה והירושלמי ביאר יותר הדברים. ומ"ש צריך לנענע ג"פ בכל הולכה והבאה ר"ל בכל הולכה והבאה שיעשה לצד אחד צריך שיהיה ג"פ הולכה והבאה ולזה הפירוש מסכים מ"ש הטור בסימן תרנ"א וז"ל כתב ב"ה הולכה והבאה הוא הנענוע ואין צריך נענוע אחר וא"ת הרי הטור כתב למעלה והנענוע הוא שמוליך ידו מכנגדו וינענע שם ג"פ מהולכה וג"פ מהבאה ומדכתב וינענע שם כלומר במקום שהוליך ידו משמע שהוא מפרש כפירוש הרמב"ם ז"ל וכאן נראה שפירש כפירוש הראשון. ועוד שכתב שם ובהל' כתב ונענוע דרבנן ואזלינן לקולא ואין צריך לכל רוח וכו' והיינו בהל' שכתב הרא"ש ז"ל בפסקיו וליכא בינייהו לענין פירוש הירושלמי כלל אלא דמר נקיט ליה לחומרא ומר לקולא וכן נראה לשון הטור שכתב ובהלכות כתב וכו' שאין הפרש למ"ש תחלה אלא מתחלה נקט ליה לחומרא ואח"כ לקולא ופירוש ההלכות נראה מסכים לפירוש הרא"ש שכתבתי. ואם כן הדבר קשה איך כתב וב"ה כתב וכו' דמשמע דאין ביניהם הפרש לענין הפירוש דהא טובא איכא דאיהו מפרש פירוש הרמב"ם וההלכות מפרש כפי' הרא"ש. ונראה לדחוק לשון הטור ולומר דהוא מפרש כפירוש הרא"ש ומ"ש וינענע שם ג' פעמים אינו ר"ל במקום שהוליך ידו אלא באותו רוח כלומר אם מוליך ידו במזרח ינענע במזרח ג' פעמים בהולכה והבאה וז"ש אח"כ ואחר כך מטה ידו לצד לצפון כלומר שם במזרח ינענע ג' פעמים ואחר כך מטה ידו לצפון. ומ"ש שמוליך ידו מכנגדו להלאה כוונתו לבאר לנו אל תחשוב שהנענוע בלא הולכה והבאה אלא כשכוש לבדו אלא שיוליך ידו מכנגדו להלאה. ופירוש זה דחוק הוא בדברי הטור אבל מה נעשה להסכים דבריו עם דבריו. והרב"י ז"ל כתב שדעת הרא"ש לפרש פירוש הרמב"ן והוא פירוש שלישי שכתבתי. ובעיני רחוק דעתו מדעת הרמב"ן כדכתיבנא ובלשון שכתב שדעת הרא"ש כדעת הרמב"ס נראה דפליג דידיה אדידיה ולא נתבארו לי דבריו יפה:

יא עשה לאגודה זו וכו'. כתב ה"ה וסובר רבינו שדברי רבא וכו'. ק"ק דכיון דס"ל דמאי דאמרו בגמרא (שם דף ל"ז.) לא לינקוט איניש הושענא בסודרא וכו' הוא דעביד לנוי ומש"ה אמר לקיחה על ידי דבר אחר שמה לקיחה היה לו לרבא לומר כל לנאותו אינו חוצץ כמו שאמר קודם. ותו קשיא לרבה דקאמר דבעינן ולקחתם וכו' אמאי

הגהות מיימוניות

[מ] כרבי יוסי דאמר אפילו אוחזו בשתי ידיו וכן סובר רבי עקיבא בגמרא ודלא כרבי יהודה דאמר כדי שיאחזנו בידו אחת: י [נ] ירושלמי תניא צריך לנענע שלש פעמים רבי זירא בעי הכין חד והכין חד פירוש הולכה חד והבאה חד וחוזר ומוליך הרי שלש פעמים או דילמא הולכה חד והבאה חד וצריך להוליך ולהביא ג"פ שהן ג' הולכות וג' הבאות ופשיט ליה תמן תנינא צריך לכסכס ג"פ, משנה היא האשה שהיא עושה צרכיה ובעי רבי ירמיה בגמרא כה"ג אמטויי ואיתויי חד א"ד וכו' וכן במנחות בעי רבי ירמיה הכי וקאי בתיקו ועבדינן לחומרא עיין בפרק אלו מנחות בגמרא, ע"כ: [ס] כתב רבינו אבי"ה ונראה בעיני דכל אלו הנענועים בשעת ברכה אבל נענוע דמתני' דהודו תחילה וסוף ואנא ה' הושיעה נא נענוע בעלמא ניהו. אבל רבינו שמחה כתב דנענוע שלאחר נטילה לא מצינו לא בגמרא דידן ולא בירושלמי ולא בתוספתא רק בהלל רק הא דמייתי בשילהי פרק תפלת השחר השכים לצאת לדרך מביא שופר ותוקע לולב ומנענע ושמא מכאן נהגו לנענע אחר נטילה אע"ג דאיכא למדחי דשאני התם דלית ליה לולב בשעת קריאת הלל. ופוק חזי מה עמא דבר שמנענעין בשעת נטילת לולב וגם מנענעים בשעת קריאת הלל אבל תימה דמתניתין דקתני היכן מנענע אמאי לא קאמר נמי אחר נטילתו, ע"כ: [ע] בהודו ראשון ובהודו שבסוף הלל, וי"מ בסוף בכי לעולם חסדו שהוא סוף הפסוק ויש לעשות כדברי שניהם להחמיר. ואין מנענעין בשעת הזכרת השם לא בהודו ולא באנא ומה שמנענעין בהודו ובאנא הושיעה נא משום דכתיב אז ירננו עצי היער וגו' וסמיך ליה הודו לה' כי טוב כי לעולם חסדו ואמרו הושיענו וגו' סמ"ג: [פ] בפרק לולב הגזול תנן מי שבא בדרך ואין בידו לולב נוטלו על שולחנו לא נטל שחרית יטול בין הערבים שכל היום כשר ללולב ומסיק בגמרא דפסיק סעודתו ויטול ודוקא ביו"ט ראשון שהוא דאורייתא אבל בשאר הימים אינו מפסיק אא"כ לא יהיה שהות ביום אחר סעודתו ע"ש. ובפ"ב דמגילה כל היום כשר לנטילת לולב, ע"כ:

כרבא

הדפסה ברזולוצית מסך - להדפסה איכותית הדפס ישירות מן התכנה
משנה תורה <מהדורה חדשה> - ג (זמנים) משה בן מימון (רמב"ם) עמוד מס : 285 הודפס ע"י אוצר החכמה

מגיד משנה

אחר שמה לקיחה ואמר רבה (דף ל"ז:) לא לידוץ איניש לולביה בהושענא דלמא נתרי טרפיה והוה ליה חלילה רבא אמר מין במינו אינו חוצץ. ובהלכות והלכתא בכולהו כרבא וסובר רבינו שדברי רבא הם שכל מה שהוא נוי לו והדור בין קשור עמו בין אינו קשור או שהוא ממינו אע"פ שאינו נוי לו אינו חוצץ ויוצא בו ידי חובתו לכתחלה מה שאינו ממינו ואינו נוי לו ודאי חוצץ כנזכר שם (דף מ"ב.) דרבא אמר שאם הוציאו בכלי לא יצא והקשו והא הוא גופיה אמר לקיחה על ידי דבר אחר שמה לקיחה ותירצו ה"מ דרך כבוד אבל דרך בזיון לא ע"כ. ויש בזה שיטה אחרת וזה עיקר:

יב וישׁ לו לאגוד את הלולב וכו'. מפורש בגמרא (דף ל"ו:) שטעם ר"י שהיה אומר שאין אוגדין את הלולב אלא במינו הוא משום דסבר לולב צריך אגד ולדידן דקי"ל דאין אגד מעכב אוגדו בכל מה שירצה:

יג מצות לולב להנטל ביו"ט הראשון של חג וכו'. משנה פרק לולב הגזול (שם דף מ"א.) בראשונה היה לולב ניטל במקדש שבעה ובמדינה יום אחד משחרב ביהמ"ק התקין ריב"ז שיהיה לולב ניטל במדינה שבעה זכר למקדש ואמרו שם (דף מ"א:) שיו"ט הראשון של חג שחל להיות בשבת כל העם מוליכין לולביהן לבית הכנסת למחר כל אחד ואחד מכיר את שלו ונוטלו, פירוש מע"ש היו מוליכין אותו מפני איסור ההוצאה ולמחר היתה נטילתו דוחה שבת והעמידוה פרק לולב וערבה (שם דף מ"ג.) בזמן שביהמ"ק קיים שהיה יום ראשון דוחה שבת בכ"מ. ופ' לולב וערבה (שם דף מ"ב: מ"ג.) לולב וערבה שבעה ששה כיצד יו"ט הראשון שחל להיות בשבת לולב שבעה ושאר כל הימים ששה והקשו בגמרא ושאר כל הימים ששה אמאי טלטול בעלמא הוא ולידחי שבת ותירץ רבה גזרה שמא ילך אצל בקי ללמוד ויעבירנו ארבע אמות ברה"ר והיינו טעמיה דשופר והקשו אי הכי ראשון נמי לא לידחי ותירצו ראשון דאית ליה עיקר מן התורה בגבולין לא גזרו ביה רבנן הנך דלית להו עיקר מן התורה גזרו בהו רבנן פירוש אפילו במקדש והקשו אי הכי לדידן נמי לידחו ראשון ותירצו לא ידעינן בקיבוע דירחא והקשו אינהו דידעי בקיבוע דירחא לידחו ותירצו כיון דאנן לא דחינן אינהו נמי לא דחו ונתבארו כל דברי רבינו: ומ"ש אבל המקומות הרחוקים שלא היו יודעין וכו'. למד ממה שאמרו לא ידעינן בקיבוע דירחא אלמא מספק אין דוחין וה"ה לאותן מקומות שהיו בספק שלא היו דוחין וזה ברור. ומ"ש ובזמן הזה שאנו עושין ע"פ החשבון וכו'. דבר ברור הוא דהשתא נמי לא דחי ונאלו בזה המפרשים בסוגיא האמורה פ"ק דיו"ט (ביצה דף ד:) והאידנא דידעינן בקביעא דירחא מ"ט עבדינן תרי יומי ותירצו משום דשלחו מתם הזהרו במנהג אבותיכם בידכם וה"ה לכל דבר שנשאר כמות שהיה שהוא מפני טעם זה:

כל

משנה תורה

ידי דבר אחר שמה [ז]לקיחה. והוא שיהיה דרך כבוד ודרך הדור שכל שהוא לנאותו אינו חוצץ. אבל אם נתן את המינין האלו בעציץ או בקדרה ונטלה לא יצא ידי חובתו: **יב** [א]אגד את הלולב עם ההדס והערבה והבדיל בין הלולב ובין ההדס במטלת וכיוצא בה הרי זה חוצץ. הבדיל ביניהן בעלי הדס אינו חוצץ [ק]שמין במינו אינו חוצץ. ויש לו לאגוד את הלולב בחוט או במשיחה ובכל מין שירצה הואיל ואין אגידתו מעכב: **יג** [ב]מצות לולב להנטל ביום ראשון של חג בלבד בכל מקום ובכל זמן ואפילו בשבת שנאמר ולקחתם לכם ביום הראשון. ובמקדש לבדו נוטלין אותו בכל יום ויום משבעת ימי החג שנאמר ושמחתם לפני ה' אלהיכם גו'. חל יום השבת להיות בתוך ימי החג אינו ניטל בשבת גזרה שמא יוליכנו בידו ארבע אמות ברשות הרבים כמו שגזרו בשופר: **יד** ולמה לא גזרו גזרה זו ביום טוב הראשון מפני שהוא מצוה מן התורה ואפילו בגבולין. נמצא שאין דינו ודין שאר הימים שוה שבשאר ימי החג אין אדם חייב ליטול לולב אלא במקדש: **טו** [ג]משחרב בית המקדש התקינו שיהיה לולב ניטל בכל מקום כל שבעת ימי החג זכר למקדש. וכל יום ויום מברך עליו אשר קדשנו במצותיו וצונו על נטילת לולב מפני שהיא מצוה מדברי סופרים. ותקנה זו עם כל התקנות שהתקין רבן יוחנן בן זכאי משחרב בית המקדש כשיבנה בית המקדש יחזרו הדברים לישנן: **טז** בזמן שבית המקדש קיים היה לולב ניטל ביום הראשון שחל להיות בשבת. וכן בשאר המקומות שידעו בודאי שיום זה הוא יום החג בארץ ישראל. אבל המקומות הרחוקים שלא היו יודעים בקביעות ראש חדש לא היו נוטלין הלולב מספק: **יז** ומשחרב בית המקדש אסרו חכמים ליטול את הלולב בשבת ביום הראשון ואפילו בני ארץ ישראל שקדשו את החדש. מפני בני הגבולין הרחוקים שאינן יודעין בקביעת החדש כדי שיהיו הכל שוין בדבר זה ולא יהיו אלו נוטלין בשבת ואלו אין נוטלין. הואיל וחיוב יום ראשון בכל מקום אחד הוא ואין שם מקדש להתלות בו: **יח** ובזמן הזה שהכל עושין על פי החשבון נשאר הדבר כמות שהיה שלא ינטל לולב בשבת כלל לא בגבולין ולא בארץ ישראל ואפילו ביום ראשון. ואף על פי שהכל יודעים

בקביעת

א שם: ב טור סי' תרנ"ח סמ"ג שם: ג הכל שם בסמ"ג:

כסף משנה

טז בזמן שבהמ"ק קיים היה לולב ניטל ביום הראשון שחל וכו'. והקשו המפרשים דהא שופר דאיתיה בגבולין דאורייתא ולא דחי שבת אפילו בזמן שביהמ"ק קיים דתנן בפרק ב' דר"ה (דף כ"ט:) יום טוב של ראש השנה שחל להיות בשבת במקדש היו תוקעין אבל לא במדינה. ותירץ הר"ן ז"ל דה"ט לפי שברוב השנים לא היו יודעים בשחרית שיהיה שעת תקיעת שופר בקבועו של חדש זה שהוא חג שהחדש מתכסה בו ורוב השנים לא היו עדים באים בשחרית דמש"ה תמיד של שחר היה קרב כהלכתו כלומר שאפילו באו עדים בשחרית היו אומרים בו שיר של חול כדרכו ברוב השנים ולפיכך אמרו שבמדינה לא היו תוקעין שאם נתיר להם לתקוע כשבאו העדים בשחרית לשנה הבאה יתקעו אע"פ שלא באו עדים עדיין יאמרו אשתקד מי לא תקעינן עכשו נמי נתקע כשם שאנו נוהגים אותו קדש ולפיכך לא רצו להתיר אלא במקדש במקום זריזים: ואין שם מקדש להתלות בו. כלומר

לחם משנה

אמאי לא קאמר כדאמר לעיל משום טעמא דחלילה ועוד היכי קאמר דרבא לא אמר אלא היכא שעשאו לנאותו הא הראיה שהביא מההיא דאזוב הוי אפילו היכא דאינו לנאותו דהא התם אינו נוי ואע"ג דדחו אותו בגמרא לא דחו אותה אלא משום דחברו אבל היכא דחברו מודה ליה דשמה לקיחה אע"פ שאינו נוי ורבינו כתב שבין קשור דהוי חברו בין אינו קשור צריך שיהיה לנוי כדכתב ה"ה וא"כ קשה. ועוד דלפי המסקנא דיליף ליה משפופרת אפילו בלא חברו הא התם לא הוי נוי. וי"ל דלעיל דהוי אגד הצריך ללולב כמו גימוניות של זהב לא שייך שם טעמא דלקיחה על ידי דבר אחר כיון שהוא צריך ללולב אלא טעמא דחלילה בלחוד שייך ביה והך טעמא דחלילה לא שייך אלא בלולב דוקא משום דכתיב כאן ולקחתם כדדרשינן ולקחתם שתהא לקיחה תמה כדדרשינן ליה בברייתא ומהכא נפקא לן חלילה מדרבנן כדכתב הר"ן בפירוש ההלכות אבל בעלמא גבי אזוב ועפר לא שייך התם פיסול מטעם חלילה (אלא) דלא כתיב שם ולקחתם אבל פיסול מטעם לקיחה ע"י דבר אחר שייך בהו משום דכתיב קרא ולקחתם שעל כל פנים צריך ליקח הוא בידים ולהכי לעיל דלא שייך אלא טעמא דחלילה כדכתיבנא דהוי פסול דרבנן כדכתב הר"ן אמר רבה דפיסול מטעם חלילה אבל הכא דאינו אגד דצריך ללולב פסלו רבה מטעם אחר שהוא לקיחה על ידי דבר אחר שהוא פסול מן התורה לכך הוצרך רבא לומר לקיחה ע"י דבר אחר (לא) שמה לקיחה דטעמא דלנוי לא סגי אלא לדחות פיסול החלילה כדכתב הר"ן שהוא מדרבנן אבל לדחות טעמא דלקיחה על ידי דבר אחר שהוא מן התורה לא והביא ראיה ואמר שלקיחה על ידי דבר אחר (לא) שמה לקיחה דהא גבי אזוב וגבי עפר כתיב ולקח ואי איתא דלא שמה לקיחה הא מיפסל התם א"ו דשמה לקיחה אבל הכא גבי לולב בעינן נוי אע"ג דהתם לא בעינן נוי משום דהכא שייך פסול חלילה משום ולקחתם דליתא התם כדכתיבנא. וז"ש בגמ' דגבי לולב לקיחה ע"י דבר אחר שמה לקיחה ה"מ דרך כבוד כלומר שהוא לנוי אבל אם אינו לנוי מיפסל מטעם חלילה ולא מטעם לקיחה על ידי דבר אחר וא"ש לפי' רבינו מ"ש בגמרא ה"מ דרך כבוד משמע דבעינן נוי אבל לשאר המפרשים נ"ל דהך דרבא לא הוי לנאותו ולכך הוצרך לומר דלקיחה על ידי דבר אחר שמה לקיחה דאם היה לנאותו אינו חלילה. ומ"ש בגמרא ה"מ דרך כבוד ר"ל דאינו בזיון ואינו נוי ופשט הסוגיא מתיישב יותר לפי' רבינו ולכך כתב הרב המגיד דהיא עיקר:

יג מצות לולב לינטל ביום הראשון של החג בלבד בכל מקום ובכל זמן וכו'. כתב ה"ה ז"ל פי' אפילו במקדש *חסר החלוקה הנך דלית להו עיקר גזרו וכו' ועל דא קאמר פי' אפילו במקדש: *[בגרסתנו איתא]

יז ומשחרב בית המקדש וכו'. בכאן תירץ קושיא אחת והיא דאפילו בראשונה במי שהיה במקדש הקרובים היו נוטלים ביום שבת והרחוקים לא הא מיחזי כשתי תורות לכך קאמר דבזמן שהיה מקדש אע"פ שמי שהיה במקדש והקרובים למקדש היו נוטלים בשבת היו תולים הכל במקדש שהיה קיים אבל השתא דליכא מקדש מיחזי תורה כשתי תורות. וא"ת יו"ט שני אמאי עבדינן ליה בחוצה לארץ הא מיחזי כשתי תורות. וי"ל דעכ"פ מוכרחים מפני דמנהג אבותינו בידינו ואע"פ שאנו יודעים בקביעות החדש שמא ישתכח כדאמרו בגמ' וא"ת ליעבדו אותו ג"כ בא"י משום דלא ליחזי כשתי תורות כמו בלולב דמן הדין להם לטול ואין נוטלים משום דמיחזי כשתי [תורות] וי"ל דשב ואל תעשה שאני דבשלמא בלולב עבדו רבנן שב ואל תעשה אבל הכא בקום עשה שיעשו יו"ט בא"י כולי האי לא עבדינן משום דמיחזי כשתי תורות:

יח וכבר ביארנו שעיקר האיסור וכו'. זה נראה ודאי שאין לו קשר פה ויש לפרש מקושר דה"ק אע"פ שהכל יודעים בקביעות החדש וגם שזה האיסור הוא קל דאינו אלא מדרבנן כדכתיבנא וא"כ היה לנו להקל בזמן הזה אפילו הכי לא מקלינן:

כדי

הגהות מיימוניות

יא [ז] כרבא דלא כרבה דאמר להו להנהו דגדלי הושענא שיירי בית יד, ע"כ: **יב** [ק] כרבא ודלא כרבה דאמר לא לינקוט איניש הושענא בסודרא ולא לידוץ איניש הושענא בלולבא:

סוף

מגדל עוז

יג מצות לולב להנטל עד שבעת הימים. פרק יו"ט של ר"ה (דף ל'): **יג יח** חל יום השבת וכו' עד שמא יעבירנו ארבע אמות ברשות הרבים. הכל מפורש פרק לולב הגזול (דף מ"ג):

כל

כסף משנה

כלומר דכשבית המקדש קיים מתוך שהיה לולב ניטל במקדש כך היה ניטל בכל היכא דידעי בקיבועא דירחא אבל כיון שאין בית המקדש קיים השוו חכמים מדותיהם בכל המקומות:

כג בכל יום ויום היו מקיפין את המזבח בלולביהן וכו'. פרק לולב וערבה (דף מ"ג:) איפליגו אמוראי אהא דתנן התם בכל יום מקיפין את המזבח אי הוי בלולבין או בערבה ופסק רבינו כרבא דאמר לר' יצחק תא אימא לך מילתא מעליא דהוה אמר אבוך הא דתנן אותו יום מקיפין את המזבח שבע פעמים הכי אמר אבוך משמיה דר' אלעזר בלולב משום דרבא הוא בתרא. ועוד שמנהגנו עכשיו הכי הוא שאנו מקיפין התיבה בכל יום פעם אחת ובשביעי שבע פעמים ואי הוה ס"ל דאותו היקף היה בערבה כיון שאין עושין ערבה זכר למקדש אלא יום שביעי בלבד לא היה לנו להקיף אלא בשביעי אבל כיון דס"ל דבלולב מתוך שהוטל עלינו חובה לעשות לולב זכר למקדש שבעה הנהיגונו להקיף בו זכר למקדש. ולפי זה אף בשביעי של ערבה ראוי להקיף בלולב ולא בערבה כך כתב הר"ן ושכך כתב רש"י בתשובה:

כד כך היה המנהג בירושלים וכו' מתפלל והוא בידו. ואמרו בגמ' (דף מ"א:) דאע"ג דקי"ל לא יאחז אדם תפילין בידו ויתפלל התם לאו מצוה כלומר נטילתם בידו אינה מצוה ולהכי טריד עלייהו עד שיניחם הכא מצוה כלומר נטילתו מצוה ומתוך שחביבה עליו המצוה אין משאה ושימורה כבד עליו ולא טריד:

כה מקבלת האשה וכו'. פירוש ביו"ט הראשון ובזמן שבהמ"ק קיים שהיה לולב דוחה שבת ואשמעינן דאפילו אשה דלאו בת חיובא היא מטלטלא ליה כיון דראוי לנטילת אנשים ואשמעינן נמי שמותר להחזיר למים בשבת אבל השתא לדידן שאין לולב דוחה שבת אפילו ביו"ט ראשון לא שרי לטלטולי כלל: וביו"ט מוסיפין. פירוש אבל לא מחליפין דטורח הוא:

כז ובזמן הזה שאנו עושים שני וכו'. ה"ה נתן טעם למה אין נוטלין לולב בשמיני

אוצר החכמה

משנה תורה

בקביעת החדש. וכבר בארנו שעיקר האיסור בנטילת הלולב בשבת גזרה שמא יעבירנו ארבע אמות ברשות הרבים: **יט** כל שחייב בשופר ובסוכה חייב בנטילת הלולב. וכל הפטור משופר וסוכה פטור מנטילת לולב. [א]קטן [ר]היודע לנענע חייב בלולב מדברי סופרים כדי לחנכו במצות: **כ** הלכה למשה מסיני שמביאין במקדש ערבה אחרת חוץ מערבה שבלולב. ואין אדם יוצא ידי חובתו בערבה שבלולב. ושיעורה אפילו עלה אחד בבד אחד: **כא** כיצד היתה מצותה. בכל יום ויום משבעת הימים היו מביאין מורביות של ערבה וזוקפין אותן על צדדי המזבח וראשיהן כפופין על גבי המזבח. ובעת שהיו מביאין אותה וסודרין אותה תוקעין ומריעין ותוקעין. חל יום שבת להיות בתוך החג אין זוקפין ערבה אלא אם כן חל יום שביעי להיות בשבת זוקפין אותה בשבת כדי לפרסמה שהיא מצוה: **כב** [ב]כיצד היו עושין מביאין אותה מערב שבת למקדש ומניחין אותה בגיגיות של זהב כדי שלא יכמשו העלין. ולמחר זוקפין אותה על גבי המזבח ובאין העם ולוקחין ממנה ונוטלין אותה כדרך שעושין בכל יום. וערבה זו הואיל ואינה בפירוש בתורה אין נוטלין אותה כל שבעת ימי החג זכר למקדש אלא [ג]ביום השביעי בלבד הוא שנוטלין אותה בזמן הזה. כיצד עושה לוקח [ש]בד אחד או בדין הרבה חוץ מערבה שבלולב וחובט בה על הקרקע או על הכלי פעמים או שלש בלא [ת]ברכה שדבר זה מנהג נביאים הוא: **כג** [ד]בכל יום ויום היו מקיפין את המזבח בלולביהן בידיהן פעם אחת ואומרין אנא ה' הושיעה נא. אנא ה' הצליחה נא. וביום השביעי מקיפין את המזבח שבע פעמים. וכבר נהגו ישראל בכל המקומות להניח תיבה באמצע בית הכנסת ומקיפין אותה בכל יום כדרך שהיו מקיפין את המזבח זכר למקדש: **כד** [ה]כך היה המנהג בירושלים. יוצא אדם מביתו שחרית ולולבו בידו. ונכנס לבית הכנסת והוא בידו. מתפלל והוא בידו. ויוצא לבקר חולים ולנחם אבלים והוא בידו. וכשיכנס למדרש משלחו לביתו ביד בנו או ביד עבדו: **כה** [ו]מקבלת אשה הלולב מיד בנה או מיד בעלה ומחזירתו למים בשבת בזמן שהיו נוטלין לולב בשבת. וביום טוב מוסיפין על המים ובמועד מחליפין המים: **כו** [א]הדס שבלולב [ז]אסור להריח בו מפני שאינו ראוי אלא לריח והואיל והוקצה למצוה אסור להריח בו. אבל אתרוג מותר להריח בו שהרי הוקצה למצוה מאכילה: **כז** [ח]ואסור לאכול אתרוג כל יום השביעי מפני [ג]שהוקצה למקצת היום הוקצה לכולו. ובשמיני מותר באכילה. ובזמן הזה שאנו עושין שני ימים אף על פי שאין נוטלין לולב בשמיני האתרוג

אוצר החכמה

א טור סי' תרנ"ו סמ"ג עשין מ"ד: ב סמ"ג שם: ג טור סי' תרס"ד: ד טור סי' תר"ס סמ"ג שם: ה טור סי' תרנ"ב סמ"ג שם: ו טור סי' תרנ"ד: ז טור סי' תרנ"ג סמ"ג שם: ח טור סי' תרס"ה סמ"ג שם:

מגיד משנה

יט כל שחייב וכו'. זה ברור שכולם מצות עשה שהזמן גרמא ופשוט בסוגיא: קטן היודע לנענע חייב בלולב מדברי סופרים וכו'. משנה (סוכה מ"ב.) קטן שיודע לנענע חייב בלולב ופירשו בירושלמי מדבריהם כדי לחנכו ופשוט הוא:

כ הלכה למשה מסיני שמביאין במקדש ערבה אחרת וכו'. פרק לולב וערבה (שם דף מ"ד.) מבואר דלרבנן ערבה במקדש הל"מ ופסק רבינו כדברי האומר שם (מ"ד:) ערבה צריכה שיעור ואינה נטלת אלא בפני עצמה ואין אדם יוצא בערבה שבלולב ואמרו שם וכמה שיעורה אמר רב נחמן שלשה בדי עלים לחין ורב ששת אמר עלה אחד בבד אחד וקי"ל ר"נ ורב ששת הלכה כר"נ בדיני וכרב ששת באיסורי:

כא כיצד היתה מצותה בכל יום ויום משבעת הימים היו וכו'. משנה (שם מ"ה.) מצות ערבה כיצד היו מלקטין מורביות של ערבה ובאין וזוקפין אותן בצד המזבח וראשיהן כפופים על גבי המזבח תקעו והריעו ותקעו ע"כ במשנה: חל יום שבת להיות בתוך החג אין זוקפין ערבה אא"כ וכו'. שם (דף מ"ג:) ערבה שבעה כיצד יום שביעי של ערבה שחל להיות בשבת ערבה שבעה ושאר כל הימים ששה ומפורש שם (דף מ"ה.) כשחל שביעי בשבת היו מלקטין אותן מערב שבת ומניחין אותן בגיגיות של זהב כדי שלא יכמושו ולמחר היו זוקפין אותן בצד המזבח:

כב וערבה זו הואיל וכו'. תמה אני על טעם זה לפי ששם (דף מ"ד.) שאלו בגמרא מאי שנא לולב דעבדינן שבעה זכר למקדש ומאי שנא ערבה דלא עבדינן שבעה זכר למקדש ומתרץ אמר רב זביד משמיה דרבא לולב דאורייתא עבדינן שבעה זכר למקדש ערבה דרבנן לא עבדינן שבעה זכר למקדש ומקשה דערבה לאו מדרבנן היא לשום תנא דאבא שאול מקרא יליף לה רבנן הלכתא גמירי לה ומתוך כך נתנו טעם אחר ואמרו אלא לולב דאית ליה עיקר מדאורייתא בגבולין עבדינן ליה שבעה זכר למקדש ערבה דלית ליה עיקר מן התורה בגבולין לא עבדינן שבעה זכר למקדש וזו היא מסקנא דגמ' וא"כ ה"ל לרבנו להזכיר כן לפי שאין לערבה עיקר כלל מן התורה בגבולין לא תקנו לה שבעה ואולי היה לו לרבינו גרסא אחרת בזה וצ"ע: כיצד עושה לוקח בד אחד וכו'. שם (דף מ"ד:) מסקנא חביט חביט ולא בריך מנהג נביאים הוא:

כג בכל יום ויום וכו'. משנה כלשונה שם (דף מ"ה.) וכת"ק והמנהג שהזכיר רבינו פשוט הוא:

כד כך היה המנהג בירושלים וכו'. ברייתא פרק לולב הגזול (דף מ"א:) כלשונה ומפורש שם קורא קריאת שמע ומתפלל ולולב בידו:

כה מקבלת אשה וכו'. משנה שם (דף מ"ב.) מקבלת אשה וכו' כלשון רבינו. ופירש רבינו דדוקא בזמן שהיו נוטלין לולב בשבת אבל בזמן הזה אינו ראוי לטלטול בשבת ודבר ברור הוא וכן כתבו ז"ל:

כו הדס שבלולב אסור להריח וכו'. מימרא מפורשת שם (דף ל"ז:) הדין והטעם:

כז ואסור לאכול אתרוג ביום השביעי וכו'. פרק לולב וערבה (שם דף מ"ו.) אמר ר'

לחם משנה

כא כדי לפרסמה שהיא מצוה וכו'. זהו מ"ש בגמרא אמר ר' יוחנן כדי לפרסמה שהיא מן התורה. אע"ג דלכאורה כשמילנו שלוחי בית דין מייתו לה לא קאי מילתא דר' יוחנן אינו כן ולפי המסקנא דאמר ולידחי ביו"ט וכו' ותירצו לא מוכחא מילתא וכו' ודאי דקאי הך דר"י ולכך עבדינן לה ביום ז' ולא ביום הראשון כדי לפרסמה וליכא פרסום ביום ראשון:

כב וערבה זו הואיל ואינה בפירוש בתורה וכו'. ומה שתמה ה"ה ז"ל על רבינו תימה גדולה היא. ונראה דיש להקשות עוד על רבינו מכאן על מה שהניח בספר המצות דהל"מ ורבוי הוי *ד"ס וא"כ לכאורה קשה דהא הכא הקשו למ"ד מדרבנן דאיך קראו מדרבנן כיון דהוי הלכה למשה מסיני

*(בפ"ב מהלכות טומאת מת כתב הרמב"ם בהדיא שהל"מ לא מקרי ד"ס וצ"ע):

מגדל עוז

יט כל שחייב בשופר עד מנטילת לולב. ריש מס' ערכין (דף ג') ופ"ק דקדושין (דף ל"ד): קטן היודע לנענע וכו'. ס"פ לולב הגזול (דף מ"ב): **כ כג** הלכה למשה מסיני עד זכר למקדש. הכל פ' לולב וערבה (דף מ"ה): **כד כה** כך היה המנהג עד מחליפין המים. סוף פרק לולב הגזול (דף מ"א): **כו** הדס שבלולב אסור להריח בו עד מאכילה. פרק לולב הגזול (דף ל"ח): **כז** ואסור לאכול אתרוג כו' עד סוף הפרק. פרק לולב וערבה (דף מ"ז) ובמס' ביצה פרק המביא (דף ל'): ארבעת

הגהות מיימוניות

יט [ר] סוף לולב הגזול קטן היודע לנענע חייב בלולב וגרסינן בירושלמי לא סוף דבר מנענע אלא מוליך ומביא מעלה ומוריד כשהוא מנענע ע"כ: **כב** [ש] כרב ששת דאמר אפילו עלה אחד בבד אחד: [ת] שקיל חביט ולא בריך: **כו** [א] כתב ראב"ם דאסור ליהנות מערבה אחר נטילתה אם לא התנה עליה מעיקרא דלכולי יומא איתקצאי לאפוקי מאותן שצולין בה בשר ע"כ. וריב"ק היה נוהג בערבה וכן בערבה של לולב לתקן מן העצים קולמוסים ולבער בהן חמץ בפסח כדאמר גבי עירוב הואיל ואיתעביד בה חדא מצוה כו' כדלעיל

בהלכה ח' שבפרק ח' בהל' עירובין כו': **כז** [ג] וששאלת כשחל שמיני עצרת בשבת ושמחת תורה באחד בשבת אם מותר לאכול אתרוג של מצוה דיש אוסרו משום הכנה

הדפסה ברזולוציית מסך - להדפסה איכותית הדפס ישירות מן התכנה
משנה תורה <מהדורה חדשה> - ג (זמנים) משה בן מימון (רמב"ם) עמוד מס : 287 הודפס ע"י אוצר החכמה

האתרוג אסור בשמיני כדרך שהיה אסור בשמיני בזמן שהיו עושין שני ימים מפני הספק שהוא ספק שביעי. הפריש שבעה אתרוגין לשבעת הימים כל אחת ואחת יוצא בה ליומה ואוכלה למחר:

פרק שמיני

א ארבעת מינין האלו [א]שהן לולב והדס וערבה ואתרוג שהיה אחד מהן יבש או גזול או גנוב אפילו לאחר יאוש או שיהיה מאשרה הנעבדת אף על פי [א]שבטלו האשרה מלעבדה. או שהיה של עיר הנדחת הרי זה [ג]פסול. היה אחד מהן של עבודת כוכבים לא יטול לכתחלה ואם נטל יצא.

היה

א טור סי' תרמ"ט סמ"ג עשין מ"ד:

מגיד משנה

ר' יוחנן אתרוג בשביעי אסורה בשמיני מותרת ור"ל אמר אפילו בשביעי נמי מותרת וקי"ל כר"י ואמרו בגמרא ולדידן דאית לן תרי יומי היכי עבדינן ואמר אביי שמיני ספק שביעי אסורה תשיעי ספק שמיני מותרת ונפסקה הלכה שם כן. והטעם שאין נוטלין לולב בשמיני ויושבין בסוכה לפי שסוכה היא כל שבעה מן התורה ולולב אין מצותו מן התורה בגבולין אלא יום ראשון בלבד: **הפריש שבעה אתרוגין** וכו'. שם הפריש ז' אתרוגין לשבעת הימים אמר רב כל אחת ואחת יוצא בה ואוכלה לאלתר רב אסי אמר כל אחת יוצא בה ואוכלה למחר והלכות והלכתא כרב אסי דקאי ר"י כותיה ומפורש בגמרא שטעם אחד הוא לר"י ולרב אסי:

פ"ח א ארבעת מינין אלו שבלולב שהן לולב וכו' שהיה אחד מהן יבש או גנוב או גזול. ראש פרק (סוכה כ"ט:) לולב הגזול והיבש פסול של אשרה ושל עיר הנדחת פסול וכיוצא בזה בשאר המינים ממש ומבואר בגמרא (שם דף ל.) שאפילו אחר יאוש הגזול פסול ואמרו בגמרא (דף ל"א:) ושל אשרה פסול והאמר רבא לולב של עכו"ם לא יטול ואם נטל כשר ותירצו באשרה דמשה עסקינן דכתותי מיכתת שיעוריה אף הכא נמי מיכתת שיעוריה דיקא נמי דקתני דומיא דעיר הנדחת מה עיר הנדחת מיכתת שיעוריה אף ה"נ מיכתת שיעוריה ע"כ בגמרא ולא נכתב בהל'.

ודעת רוב המפרשים ז"ל שראיתי הוא לפרש באשרה דמשה שהיתה בארץ בימי משה שלא היה לה בטול לפי שהיתה של ישראל שזכו בארץ וה"ה לעכו"ם של ישראל שאין לה בטול שאף היא אין יוצאין בה אבל אשרה אחרת של עכו"ם אף היא דינה כעכו"ם אחרת שאם נטל יצא ומ"מ אף בעכו"ם אם נתכוין ישראל לזכות בה הוה לה עכו"ם דישראל ואין לה בטול ואם נטל לא יצא וכשאמרו יצא הוא ביום שני שאדם יוצא בשאול אלו דבריהם ז"ל. ורבינו כתב בדין האשרה אפילו בטלוה וכתב בסתם בעכו"ם יצא לא חלק בין עכו"ם לישראל לא באשרה ולא בעכו"ם והוא עצמו כתב פ"ח מהלכות עכו"ם שאף שהן שוין לענין בטול אם הם של עכו"ם יש להם בטול ואם הם של ישראל אין להם בטול וכאן לא חלק. ונ"ל שהוא גורס כאן משום מצוה הבאה בעבירה כקצת נוסחאות וטעם האשרה היא שעיקר נטיעתה להיות האילן נעבד וזהו פירוש באשרה דמשה ר"ל שהזכיר משה וכ"כ רבינו שם אילן שנטעו מתחלה שיהא נעבד אסור בהנאה וזו היא אשרה האמורה בתורה עכ"ל. וכיון שנטיעת האילן מתחלה היתה להיות נעבד בדין הוא שיפסל משא"כ בעכו"ם זהו דעת רבינו ול"ע:

היה

כסף משנה

בשמיני כשם שיושבים בסוכה לפי שסוכה כל ז' דאורייתא ולא לולב. ואפשר לתת טעם אחר דבלולב איכא איסור טלטול משא"כ בסוכה. ונ"ל שיש חסרון תיבה אחת בלשון רבינו מט"ס וכך צריך להגיה כדרך שהיה אסור בשמיני בזמן שהיו עושין שני ימים מפני הספק:

פ"ח א או גנוב או גזול אפילו לאחר יאוש. כתב ה"ה ומבואר בגמ' שאפילו אחר יאוש הגזול פסול ותמהני דגרסינן בר"פ (סוכה כ"ט:) הגזול פסול אפילו ביו"ט שני משום מצוה הבאה בעבירה ור' יצחק בר נחמני אמר שמואל לא שנו אלא ביו"ט ראשון אבל בשני מתוך שיצא בשאול יוצא בגזול כלומר דביו"ט ראשון לא מיפסל אלא משום לכם ופסק רבינו כר' יצחק כמבואר בדבריו בסוף פ' זה וטעמו משום דבגמרא אותביה עליה דר' יצחק ופריק רבי אסי אליביה וכיון דרב אסי דבתרא הוא הוא פריק אליביה אלמא כוותיה ס"ל הכי נקטינן. ומעתה אילו היה פוסק רבינו כר' יוחנן ודאי היינו אומרים שנתבאר בגמ' דלאחר יאוש פסול כיון דפסוליה משום מצוה הבאה בעבירה אבל כיון שפוסק כר' יצחק דטעמא משום לכם כיון שקנהו אפילו שהמצוה מסייעת בקנין יצא דכיון שקניינו ומצותו באים כאחד שפיר קרינן ביה לכם. אלא כך י"ל דרבינו סובר כמ"ד דיאוש כדי לא קני כמבואר בפ"ב מהל' גזילה וכיון דפסולא דגזול ביום ראשון משום לכם ודאי דאפילו לאחר יאוש פסול:

או שהיה מאשרה וכו'. באמת כי לשון זהו קשה עד מאד כפי סוגיית הגמ'. ודברי ה"ה בכאן אינם נכונים בעיני שכתב שרבינו גורס גירסא אחרת שאינה בנוסחאותינו ועוד דאם איתא לאותה גירסא אליבא דר' יוחנן דוקא אתמר דאית ליה נמי הכי גבי גזול אבל לר' יצחק בר נחמני דבגזול לא חייש למצוה הבאה בעבירה ה"ה דבאשרה לא חייש וכבר כתבתי בבבא הקודמת לזו דרבינו פוסק כר' יצחק בר נחמני דלית ליה פסול משום מצוה הבב"ע ועוד שאפילו לדעת שאר פוסקים אינה לאותה גירסא שהרי כתבו המפרשים אההיא דר' יוחנן דכל שנקנה בתחלה בלא סיוע דמצוה שוב אין בו משום מהב"ע ולא פסיל ר' יוחנן אלא היכא שלא קנהו עדיין או שקנהו אלא שהמצוה מסייעת בקניין וא"כ גבי אשרה דליכא למימר ביה הכי שהעבירה שהיא נטיעתה לעכו"ם אין המצוה מסייעת בעשייתה כלום אפילו לר"י לא מיפסיל אלא ודאי לית להו אותה גירסא. ועוד קשה לדבריו דיותר ראוי לאסור עבודת כוכבים של עכו"ם כל שלא בטלוה וכ"ש של ישראל שאין לה ביטול מאשרה שבטלוה אע"פ שתחלת נטיעתה היתה לעבודת כוכבים ועוד דהא בסוף כיסוי הדם (חולין פ"ט.) תניא לולב ושופר של עכו"ם פסולים אפילו דיעבד ואמר רב אשי התם אליבא דרבא דה"ט משום דכתותי מיכתת שיעורייהו ובמאי מוקי להאי רבינו אם דעתו להכשיר אפילו בעכו"ם של ישראל ועוד שלא כתב ה"ה מהיכן הוציא רבינו דאשרה אפילו נתבטלה לא יצא. אבל כך נ"ל לומר דלדעת רבינו דין לולב ושופר של עבודת כוכבים כך הוא דקודם ביטול לא יצא משום דמיכתת שיעורייהו וכדאמרינן בסוף כיסוי הדם ולאחר ביטול לכתחלה לא יטול ולא יתקע משום דמאיסי אבל בדיעבד כשרים והיינו דאמר רבא בפרק לולב הגזול (סוכה ל"א:) לולב של עכו"ם אם נטל כשר וכמו שנפרש בסמוך בס"ד. ודין האשרה כל שמתחלה נטעו להיות נעבד אפילו בטלו אם נטל לא יצא והיינו דאמרינן בפרק כל הצלמים (ע"ז מ"ז.) בעי ריש לקיש המשתחוה לדקל לולבו מהו למצוה באילן שנטעו מתחלה לכך לא תבעי לך דאפילו להדיוט נמי אסור כי תבעי לך נטעו ולבסוף עבדו דשרי להדיוט פשיטא דאפילו נתבטלה מאיסא למצוה ופסול דיעבד וכיון דחזינן דבאילן שנטעו מתחלה לכך קאמר לא תבעי לך לומר דפשוט הוא ולא חזינן מאן דפליג עליה כוותיה נקטינן. ובפרק לולב הגזול (סוכה ל"א:) אמתני' דלולב של אשרה ושל עיר הנדחת פסול מקשינן בגמ' ושל אשרה פסול והאמר רבא לולב של עכו"ם לא יטול ואם נטל כשר וה"פ אי אשרה דמתני' קודם ביטול פשיטא דפסול דכתותי מיכתת שיעוריה ולא אשמעינן מידי לא באשרה ולא בעיר הנדחת א"ו דלאחר ביטול עסקינן והאמר רבא דלאחר ביטול אם נטל כשר ומשני דהה"נ דלאחר ביטול אשמעינן מתני' ולא דמי לדרבא דהכא באילן שנטעו מתחלה לכך עסקינן דהיינו אשרה דמשה כלומר שהיא כתובה דכיון שמתחלת ברייתה כתותי מיכתת שיעורה מאיסא למצוה אבל עכו"ם כיון שבתחלת ברייתה לא מיכתת שיעורה אם נטלה אחר שנתבטלה יצא דיקא נמי דקתני דומיא דעיר הנדחת ש"מ כלומר דלמאי דס"ד לא דמיא לעיר הנדחת שזו מבוטלת ועיר הנדחת אינה מבוטלת אבל השתא דאמרינן דביטול לא שרי לה למצוה כך לי מבוטלת כמו אינה מבוטלת והוי שפיר דומיא דעיר הנדחת והא דאמרינן בפ' ראוהו ב"ד (ר"ה כ"ח.) אמר ר' יהודה שופר של עכו"ם אם תקע בו יצא וכתוב בקצת נוסחאות מ"ט מצות לאו ליהנות ניתנו דמשמע דבשלא בטלו עסקינן י"ל שכשכתב רבינו שופר של עכו"ם אם תקע בו יצא לא פסק כן משום ר"י דלא קי"ל דעתיה למשרי קודם ביטול אלא משום דממאי דאמר רבא

לגבי

לחם משנה

מסיני או רבוי לאבא שאול. ואין זו קושיא כלל דפי' הגמ' לדברי רבינו כך הוא אמאי מקלינן ביה אע"ג דהוי מדרבנן כיון דהוי הל"מ או רבוי א"כ יש להחמיר בו כדין תורה וכפי מה שהבין רבינו בפרשו דאע"ג דהוי דרבנן יש להחמיר בו כדין תורה:

פ"ח א ארבעת מינים האלו וכו' שהיה אחד מהן יבש או גזול או גנוב אפילו לאחר יאוש וכו' הרי זה פסול. קשה דלא אמרו כן בריש פרק לולב הגזול (סוכה דף ל.) אלא משום מצוה הבאה בעבירה ורבינו לא פסק כן אלא כמ"ד דביו"ט שני יוצא בגזול ולא חייש למצוה הבאה בעבירה כמ"ש לקמן בפרק זה כל אלו שאמרנו שהן פסולין כו'. ונראה דרבינו מפרש דשמואל ודאי ס"ל מצוה הבאה בעבירה והיינו דוקא ביו"ט ראשון דלא הוי דומיא דקרבן דאמרו לאחר יאוש דפסול משום מהב"ע אבל ביו"ט שני אע"פ שבמקדש הוא דאורייתא מ"מ שאני ליה מקרבן [דהכא] יוצא בשאול ובכמה פסולים משא"כ בקרבן וא"כ לא חיישינן למהב"ע דהאי מילתא מקרבן ילפינן ליה ולזה כתב ה"ה ומבואר בגמרא שהגזול אפילו אחר היאוש פסול אע"פ שזה אינו מבואר כ"כ. ומה שיש עוד לדקדק כאן כתבתי במקום אחר: **אע"פ שבטלו האשירה מלעובדה** וכו'. הרב"י בכ"מ הבין בדברי ה"ה שעבודת כוכבים של עכו"ם שלא בטלה וכן של ישראל אם נטל יצא וע"פ זה הקשה עליו. ואין הדבר כן כמו שכתבתי בהבנת דבריו וכן מה שהקשה דאיך אפשר שרבינו גורס משום מצוה וכו' דהא רבינו לא פסק כן אלא כמ"ד דיוצא בגזול ביו"ט שני מיושב במ"ש דאפילו דיוצא בגזול ביו"ט שני לאו משום דלית ליה מהב"ע קאמר הכי:

נסדק

משנה למלך

פ"ח א ארבעת מינים האלו שהן לולב והדס וערבה ואתרוג שהיה אחד מהן יבש או גזול או גנוב וכו'. (א"ה דע דנסתפק הרב המחבר במי שקנה אתרוג בדמים יקרים מפני חשיבותו ובא אחר וגנבו ממנו אי מצי גנב פטר נפשיה בנתינת אתרוג אחר כשר א"ד מצי א"ל אנא בעינא למיעבד מצוה מן המובחר ויתבאר סברתו בזה בפי"ו מהלכות מעשה הקרבנות דין ז' כי שם ביתו ע"ש):

עלאה

הגהות מיימוניות

הכנה כמו ביצה שנולדה בשבת דאסורה ביו"ט נ"ל דשרי דמה ענין הכנה לכאן דודאי ביצה שנולדה בשבת או פירות שנשרו מן האילן ודגים שניצודו דהתם שייך לאוסרן משום הכנה דנעשה בהן תיקון בשבת ואין שבת מכין ליו"ט אבל כאן מה תיקון נעשה בהן בשבת וכ"ת דליתסר משום דקדושת שבת ויו"ט אחת הן הא אמרינן הלכה כארבעה זקנים ואליבא דר' אליעזר דשתי קדושות הן ועוד אפילו למ"ד קדושה אחת הן כיון דלא נאסר בשבת אלא משום מיגו דאיתקצאי לבין השמשות משום יום שעבר דאיתקצאי בע"ש ולא משום שבת אין שייך לאסור כאן משום קדושה אחת תדע דלא אישתמיט שום תנא ואמורא שאוסר אתרוג בתשיעי ספק שמיני אע"ג דאיכא למ"ד במס' ביצה שני ימים טובים של גליות קדושה אחת הן שמשון בר אברהם זלה"ה, ע"כ: **א** [א] אמר רבא וכו' וזה הדין עצמו כתב רא"ם דאשרה דעכו"ם אית לה בטול ולא אמרינן כתותי מיכתת שעורה כשל ישראל העומדת לשריפה כדמוקי מתני' באשרה דמשה וכן ר"י ודלא כר"ת דמוקי לכולהו בשל עכו"ם ומפליג בין קודם ביטול בין לאחר ביטול: [ג] דהוה ליה מצוה הבאה בעבירה:

תחילת

מגדל עוז

פ"ח א ארבעת מינין אלו עד ולא גמר ליבש. פ' לולב הגזול (דף ל"ב ל"ג):

ובשעת

הדפסה ברזולוצית מסך - להדפסה איכותית הדפס ישירות מן התכנה
משנה תורה <מהדורה חדשה> - ג (זמנים) משה בן מימון (רמב"ם) עמוד מס : 288 הודפס ע"י אוצר החכמה

כסף משנה

לגבי לולב דלאחר ביטול כשרה דיעבד שמעינן לשופר וזהו שלא כתב רבינו בשופר של עכו״ם שהטעם משום דמצות לאו ליהנות ניתנו כמו שכתב בשופר של עולה. א״נ שאינו גורס מ״מ וכמ״ש בנוסחאות שלנו ואתי ר״י כרבא והא דאמר רבא בפ' מצות חליצה (יבמות ק״ג:) דסנדל של עכו״ם אם חלץ בו כשר ופסק רבינו פ״ד מהלכות יבום וז״ל סנדל המוסגר והמוחלט ושל עכו״ם אם חלץ בו יצא ואע״פ שהוא אסור בהנאה, י״ל דההיא נמי בלאחר ביטול ולכתחלה לא משום דמאיס למצוה וכמו שפר״ת. ומ״ש אע״פ שהוא אסור בהנאה לא קאי אלא אמוסגר ואמוחלט ולא אשל עכו״ם. א״נ אפילו נימא דקאי אכולהו לק״מ דלא דמו שופר ולולב שיש להם שיעור קצוב וכי עומד לשריפה מיכתת שיעוריה כלומר הוא חסר משיעורו הקצוב לו אבל לסנדל דחליצה דלית לן בה שיעור קצוב אלא הגדול לפי גדלו והקטן לפי קטנו ונהי דבעי שיהא חופה רוב רגלו כיון שהרי אני רואה שהוא חופה ואין לנו בו שיעור קצוב לא אמרינן דמיכתת שיעוריה תדע דמוסגר ומוחלט כשרים ואע״ג דעומדים לשריפה ואין לומר דהיינו משום דאפילו בשעת שריפה קרוי בגד וכדאמרינן התם דהא התם נמי אמרינן איכא למאן דפסל דדוקא לענין טומאה איקרי בגד בשעת שריפה ולא גמרינן מינה לחליצה וכולהו דלא גמרינן מטומאה אלא דמאן דמכשיר סבר כיון דאין לנו שיעור קצוב לא אמרינן ביה מיכתת שיעוריה וה״ה לעכו״ם וכמ״ש. כנ״ל ליישב דעת רבינו ודברי המפרשים ליישב הסוגיות לפי שיטתם יש בהם כמה פקפוקים ירגישם העומד על דבריהם:

ג היה עקום וכו'. בגמ' (סוכה ל״ב.) עקום דומה למגל פסול ופירש״י עקום דומה למגל חדא מילתא היא. ומשמע לי דנקט הכי לאשמועינן שאע״פ שהוא עקום קצת לא מיפסל עד שיהא עקום לגמרי דומה למגל וכ״נ מדברי רבינו:

היו

א היה [ג]כמוש ולא גמר ליבש כשר. *ובשעת הדחק או בשעת הסכנה לולב [ד]היבש כשר אבל לא ב שאר המינין: **ב** אתרוג של ערלה ושל תרומה טמאה ושל טבל פסול. של דמאי כשר שאפשר שיפקיר נכסיו ויהיה עני שמותר לו לאכול דמאי. אתרוג של תרומה טהורה ושל מעשר שני בירושלים לא יטול שמא יכשירו לטומאה. ואם נטל כשר: **ג** ג לולב שנקטם ראשו פסול. נסדק אם נתרחקו שני סדקיו זה מזה עד שיראו [ה]כשנים פסול. היה עקום לפניו שהרי שדרו כגב בעל חטוטרת פסול. היה עקום לאחוריו כשר שזו היא בריתו. נעקם לאחד [ו]מצדדיו פסול. נפרדו עליו זה מעל זה ולא נדלדלו כעלי החריות כשר. נפרצו עליו והוא שידלדלו משדרו של לולב כעלי החריות פסול: **ד** *בריית ד עלין של לולב כך [ז]היא. כשהם גדלין גדלין שנים שנים ודבוקין מגבן וגב כל שני עלין הדבוקין הוא הנקרא תיומת ה נחלקה [ח]התיומת פסול.

היו

השגת הראב״ד

*ובשעת הדחק וכו'. כתב הראב״ד ז״ל אני איני אומר כן שהרי אמרו יבש פסול וכ״מ שאמרו פסול אפילו דיעבד הוא ופסולא דאורייתא הוא וכל פסולא דאורייתא אין חלוק בשעת הדחק וכשאמרו לו אין שעת הדחק ראיה כך אמרו לינקוט בידייהו כל דהוא כי היכי דלא תשתכח מינייהו תורת אתרוג ור״י לא העיד אלא שהיו מורישים לולביהם לבניהם ולא אמר שהיו מברכים עליו עכ״ל:

השגת הראב״ד

*בריית עלין וכו'. א״א זהו דסליק בחד הוצא עכ״ל:

א טור וסמ״ג שם: ב עי' בטור שם: ג טור סי' תרמ״ה סמ״ג שם: ד שם: ה עי' בטור שם:

מגיד משנה

היה כמוש וכו'. שם (דף ל״א.) כולן כמושין כשרין וכו' ופירוש כמושין הוא שיש בו עדיין לחות ויבש הוא שאין בו שום לחות אלא הרי הוא כעץ ומראהו הפך לבן ואע״פ שיש פירוש אחר זה עיקר: ובשעת הדחק וכו'. זה למד רבינו ממה שאמרו בגמרא (שם.) יבש פסול ור' יהודה מכשיר ואמר ר' יהודה מעשה בבני כרכים שהיו מורישין לולביהם לבני בניהם אמרו לו משם ראיה אין שעת הדחק ראיה. ומפרש רבינו שהיו מורישין אותן לבניהם והבנים היו נוטלין אותן ויוצאין בהן אף ביום ראשון: **וראיתי** כתוב שהגאונים סמכו מכאן דיבש ונקטם ראשו וכל הפסולין יוצאין בהן בשעת הדחק אף ביום ראשון. ודעת רבינו שאין לנו להכשיר אלא לולב היבש שהזכירו חכמים וכן עיקר. ובהשגות אני איני אומר כן כו'. וכבר השיב עליו הרמב״ן ז״ל ואמר דודאי ר' יהודה לא היה מביא ראיה מן הירושה בלבד שהרי נחלה ממשמשת והולכת עד סוף כל הדורות והלולבין עם שאר הנכסים היו נוחלין ומנחילין ושמא לעשות מהן קופות ותבלים ולכבד בהן את הבית היו עושין אלא ר' יהודה ה״ק מעשה בבני כרכום שהיו מורישים לולביהן לבני בניהם והיו נוטלין אותן ויוצאין בהם בחג ואמרו לו לפי שהיתה שעת הדחק וא״א להן בלחים היו נוטלין יבשין למצותן עכ״ל. וזה סיוע לדברי רבינו ודברים ברורים הם:

ב אתרוג של וכו'. משנה כלשונה שם (דף ל״ד:) והדמאי מחלוקת ב״ש וב״ה וידוע שהלכה כב״ה: **אתרוג** של וכו'. דין התרומה מפורש במשנה ודין המעשר ג״כ שם לא יטול ואם נטל כשר ופסק רבינו כדברי האומר בגמרא (דף ל״ה:) שטעם לא יטול הוא מפני שמכשירה לטומאה ר״ל שע״י נטילתו בא לשומו במים עם הלולב ויוכשר:

ג לולב שנקטם וכו'. משנה (דף כ״ט:) נקטם ראשו פסול ורבו בזה הפירושים. והנכון שנקטם ראש העלה העליון שבו כלה הלולב. ויש מי שאומר שאינו פסול אא״כ נקטם רובו ויש לחוש אפילו בכל שהוא ובגמ' (שם דף ל״א: ל״ב.) אמר רב כהנא לא שנו אלא נקטם אבל נסדק כשר. ושם אמרו דנסדק ועביד כי הימנק והוא כלי שיש לו שני ראשים רחוקים קצת זה מזה כעין מרכז פסול: היה עקום וכו'. שם (דף ל״ב.) עקום דומה למגל פסול אמר רב לא שנו אלא לפניו אבל לאחריו בריתו הוא ואמר רב פפא ולצדדין כלפניו דמי וא״ל כלאחריו וכתוב בהל' הילכך עבדינן לחומרא וכלפניו דמי פסול: נפרדו עליו זה וכו'. במשנה (דף כ״ט:) נפרצו עליו פסול נפרדו עליו כשר ובגמרא (דף ל״ב.) אמר רב פפא נפרצו דעביד כי חופיא נפרדו דאיפרוד אפרודי. ופי' נפרצו כגון שנשברו מן השדרה והן תלויין בה וזהו דעביד כי חופיא שההוצין כשנחתכין מן השדרה נקראים חופיא נפרצו כגון שנתפרדו ההוצין כעין פתיחת החריות ולא נתק אחד מחברו כשרה ע״כ בהלכות. ובהשגות כתוב א״א אני אומר שנסדקו לארכן גופי העלין אע״פ שלא נתקו מן השדרה וזהו דעביד כי חופיא פירוש חפוי הכלי שעושין מאותן הרצועות של ההוצין ע״כ. ופירוש זה מחלוקת הוא בין המפרשים ז״ל שהגאונים ז״ל מפרשים כדברי ההלכות ורבינו. והאחרונים הכריעו כדברי הראב״ד ז״ל ושני הפירושין כתובים בערוך ואין לי להכריע אבל דע לך שדינו של רבינו אמת דכל שנדלדלו משדרו של לולב פסול ואפילו לא נדלדלו מעיקר חבוריהן כיון שתלויות למטה פסול וכן הכריע הרמב״ן ז״ל אבל כל שעולין עמה מאליהן אע״פ שהן פרודות כשר. וכתבו קצת הגאונים ז״ל שמצוה מן המובחר ליטול לולב שאין עליו פרודות. ודע לך ג״כ שדינו של הראב״ד בנסדקו גופי העלין שהוא פסול כן הוא האמת ויתבאר גם כן למטה:

ד בריית עלין וכו'. בגמרא ובהלכות א״ר יהושע בן לוי נחלקה התיומת נעשה כמי שנטלה התיומת ופסול. ובהלכות מפורש כדברי רבינו וכ״ש אם נחלקו העלין במקום אחר ונסדקו לארכן שהוא פסול וכמ״ש הראב״ד ז״ל למעלה, ודע שפסול זה אינו אלא ברוב העלין ולא במיעוטן. ויש מי שפירש נחלקה התיומת העלה האמצעי העליון שבכולן

וכבר

לחם משנה

ג נסדק אם נתרחקו וכו'. אמרו שם ברייתא (שם דף ל״א: ל״ב.) לולב כפוף קוץ סדוק עקום דומה למגל פסול חרות פסול דומה לחרות כשר והכל הוזכר בדברי רבינו דחרות פסול כבר כתב בריש הלכות לולב דהוא פסול שכתב שם שצריך שיהיה כמו שרביט. וממילא דדומה לו כשר כיון שאינו חרות ממש אבל כפוף קוץ לא הוזכרו בדבריו ולא ידעתי למה: בעלי החריות. פירוש כעלי החריות ר״ל שהחריות בימות החורף הם נושרים כדכתב רש״י בפרק לולב הגזול ודומה לחרות כשר: [והוא שידלדלו] וכו'. ר״ל שהם מתרחקים מן השדרה ומדלדלין וכ״נ מדברי הטור שהביאו בדבריו בריש הלכות לולב עיין בב״י ולזה כתב כאן שאם נדלדלו כאותן עלי החריות פסול. ולכאורה יש לדקדק בדברי ה״ה במה שהסכים דברי הרי״ף עם דברי רבינו דלכאורה נראים חלוקים דהרי״ף כתב בענין נפרדו שהוא כעין פתיחת החריות וזה כתבו רבינו בענין הפיסול שכתב נדלדלו כעלי החריות ועוד שכתב ה״ה שאפילו לא נפרדו מעיקר חיבוריהן אלא כל שאין עולות עמו פסולין וזה שלא כדברי הרי״ף ז״ל שהוא כתב שהן נחתכין מהשדרה שכן כתב שעלין הנחתכין מן השדרה קרי חופיא. ונראה לתרץ לראשונה דכעין פתיחת החריות שכתב הרי״ף ז״ל ר״ל דומה לחריות שאמרו בגמרא שלא נפתחו לגמרי החריות אלא מעט. ומ״ש רבינו כעלי החריות ר״ל שנפרדו לגמרי. ומ״מ מ״ש הרי״ף ז״ל ולא נתק אחד מחבירו לא היל״ל אלא ולא נתקו העלין מן השדרה שהם מחוברים שם דאין העלין מחוברים אחד לחברו. ולקושיא שניה י״ל שלא אמר כן ה״ה אלא לדעת רבינו שכתב כעלי החריות שמשמע אע״פ שלא נחתכו אלא שהם מרוחקין אע״פ שהוא מסכימו עם הרי״ף הוא לענין הפירוש של נפרצו אבל לעולם שהוא מוסיף עליו. או נאמר שהוא מסכים עם הרי״ף ז״ל ומ״ש ה״ה ואפילו לא נפרדו ממקום חבוריהן סברא דנפשיה קאמר אבל אין סברת רבינו כן:

היו

מגדל עוז

ובשעת הדחק או בשעת הסכנה לולב היבש כשר אבל לא שאר המינין: כתב הראב״ד ז״ל אני איני אומר כן וכו' ולא אמר שהיו מברכים עליו עכ״ל: ואני אומר זו מחלוקת ישנה היא בין הראשונים והאחרונים ור״מ ז״ל עמד בשיטת רבותינו נ״ע פ' לולב הגזול וגם דעתי מכרעת כדבריו שאני אומר אם לא היו יוצאין בהן ולא מברכין עליהן מאי אסהדותיה דר' יהודה ומאי אהני להו ירושתייהו לימרו להו שקולו טיבותייכו ושדו אחורי. ואף לדברי המפרש ז״ל דגימוניות של כסף וזהב שהיו לוקחין בהן לכבוד לולביהן קאמר, אני משיב אם כן מאי קמ״ל ר״י היינו כסף וזהב ואי משום לומר דלקיחה ע״י דבר אחר שמה לקיחה בלאו סהדותיה ידעינן ליה מדרבא פרק לולב הגזול גמרא מתניתין דאין אוגדין את הלולב אלא במינו ועוד כי פליג רבא עליה דרבה אמאי לא אסתייעא ליה מסהדותיה דרבי יהודה או אמאי לא אוקי תלמודא פלוגתייהו כתנאי וכי אמר רבא מנא אמינא לה דתנן אזוב קלר כו' לימא נמי סהדותיה דרבי יהודה ולמה נשתקעו דבריו מאותה שמועה ולא הוזכר שם כלל אלא ש״מ לאו להכי אסהיד אלא כדברי ר״מ ז״ל: **ב ג אתרוג** של ערלה עד החריות כשר. פ' לולב הגזול (דף ל״ה): נפרצו והוא שידלדלו וכו'. פרק לולב הגזול (דף כ״ט): כתב הראב״ד ז״ל אני אומר שנסדקו לארכן גופי העלין אע״פ שלא נתקו מן השדרה וזהו דעביד כי תופיא פירוש חפוי הכלים שנעשין מאותן הרצועות של ההוצין עכ״ל: ואני אומר כבר נתחבטו בפירוש זה ור״מ ז״ל עומד כפירש״י והראב״ד ז״ל כרבותינו בעלי התוספות והבאים אחריהם רבו בו הפירושין וגם תשובות הגאונים נחלקו בם בהלכה פרק לולב הגזול ואלו ואלו דא״ח הם אך לשון חפוי כלים שפירש הראב״ד חדוש הוא ואין לי ראיה להכריע ביניהם ומתיירא אני שמא ירוצו את גלגלתי ולענין הפסק דעת ר״מ ז״ל כהסכמתי: **ד בריית** עלין של לולב עד לצד עיקרו של זה פסול. פרק לולב הגזול:

הדס

הגהות מיימוניות

[ג] תחילת פ' לולב הגזול וכו' כמושין כשרים: [ד] ממעשה דאנשי כרכים ע״ש ואנו סומכין על זה גם בהדס היבש, ע״כ: ג [ה] התם דעביד כהימנק: [פי' כלי שיש בו ב' ראשים כזה Y] [ו] כרב פפא ודלא כאמרי לה, ע״כ: ד [ז] האי לולב דסליק בחד הוצא כו', ע״כ: [ח] וכן פירש ר״ח ור״י אלפס וה״ג אבל רש״י פירש התיומת היינו ב' עלין האמצעיות ששם השדרה כלה נחלקו זה מזה ונסדקה השדרה עד העלים שלמטה וכן פירש התוס' ורא״ם כתב מפי רבו ג״כ ורא״ם דידיה אמר מפי השמועה כדברי הגאון ורבינו המחבר

ועיין

הדפסה ברזולוציית מסך - להדפסה איכותית הדפס ישירות מן התכנה
משנה תורה <מהדורה חדשה> - ג (זמנים) משה בן מימון (רמב״ם) עמוד מס : 289 הודפס ע״י אוצר החכמה

היו עליו אחת מתחלת ברייתו ולא היה להם תיומת פסול. לא היו עליו זה על גב זה כדרך כל הלולבין אלא זה תחת זה אם ראש זה מגיע לעיקר [ט]שלמעלה ממנו עד שנמצא כל שדרו של לולב מכוסה בעלין כשר. ואם אין ראשו של זה מגיע לצד עיקרו של זה פסול: **ה** *[א]הדס שנקטם ראשו [י]כשר. נשרו רוב עליו אם נשתיירו שלשה עלין בקן אחד [כ]כשר. היו ענביו מרובות מעליו אם ירוקות כשר ואם אדומות או שחורות פסול ואם מעטן כשר. [ב]ואין ממעטין אותן ביום טוב לפי שהוא כמתקן. עבר וליקטן או [ל]שליקטן אחד אחד לאכילה הרי זה כשר: **ו** *ערבה [ג]שנקטם ראשה כשרה. נפרצו עליה פסולה: **ז** *אתרוג [ד]שניקב נקב [מ]מפולש כל שהוא פסול. ושאינו מפולש אם היה כאיסר או יתר פסול. חסר כל שהוא

השגת הראב"ד

*הדם שנקטם וכו'. כתב הראב"ד ז"ל כבר הופיע רוח הקודש בבית מדרשנו מכמה שנים והעלינו שהוא פסול כסתם מתני'. ודברי ר' טרפון שאמר אפילו שלשתן קטומים כשר ענין אחר הוא ולא שנקטם ראשו והכל ברור בחבורנו ומקום הניחו לי מן השמים עכ"ל:

*ערבה שנקטם וכו'. א"א דרך אחד להדס ולערבה עכ"ל:

*אתרוג שניקב וכו'. א"א זה שבוש אלא נקב מפולש בחסרון משהו שאינו מפולש בחסרון כאיסר אבל מ"מ חסרון בעינן עכ"ל:

א טור סימן תרמ"ו סמ"ג עשין מ"ד: ב שם: ג טור סי' תרמ"ז פסק נקטם ראשה פסולה: ד טור סי' תרמ"ח ע"ש סמ"ג עשין מ"ד ע"ש:

מגיד משנה

וכבר הכריע הרמב"ן ז"ל מן הירושלמי שהוא כפירוש ההלכות ורבינו ואפילו לדברי אותן מפרשים אין הפסול אלא ברוב העלה ולא במיעוטו: היו עליו וכו'. זה נטלה התיומת לפי דעת רבינו: לא היו וכו'. משנה וגמרא שם (דף ל"ב.) בבאור:

ה הדם שנקטם וכו'. במשנה שם (דף ל"ב:) גבי הדס נקטם ראשו פסול ולמטה במשנה (דף ל"ד:) אמרו ג"כ ר' ישמעאל אומר שלשה הדסים שנים קטומים ואחד שאינו קטום ר' טרפון אומר אפילו שלשתן קטומין ובגמ' אמר שמואל הלכה כר"ט ומתוך כך דחו בהל' משנה דנקטם ראשו פסול אלא כשר הוא וזה דעת הגאונים ורבינו. ובהשגות א"א כבר הופיע רוח הקדש בבית מדרשנו וכו'. ועם כל השבח הזה שהוא משבח סברתו כבר ראה הרמב"ן ז"ל דבריו והשיב עליהן ודחה קושיותיו שהקשה על הגאונים ז"ל והעמיד דבריהם, ואיני רואה להאריך לכתוב דברי הרמב"ן אחר שהוא ז"ל לא באר לא קושיתו ולא פירושו ויש קצת אחרונים מחמירין כדברי הר"א ז"ל וכן ראוי להורות:

נשרו רוב וכו'. בגמרא (שם דף ל"ב: ל"ג.) ת"ר נשרו רוב עליו ונשתיירו בו מיעוט כשר ובלבד שתהא עבותו קיימת ומשכחת לה באסא מצראה דקיימי שבעה שבעה בקינא והוה ליה עבות וכשר. וזה שאמר רבינו אם נשתיירו שלשה עלין בקן אחד ר"ל בכל קן וקן ופשוט הוא. ודע שגרסת רבינו במשנה נפרטו עליו ור"ל נשרו:

היו ענביו וכו'. במשנה (דף ל"ב:) היו ענביו מרובות מעליו פסול ובגמרא (דף ל"ג:) לא שנו אלא שחורות אבל ירקות מינא דהדס הוא וכשר אמר רב פפא ואדומות כשחורות דמיין. עוד במשנה ואם מיעטן כשר ואין ממעטין ביו"ט ובגמ' מבואר שאם עבר ולקטן כשר ומהסוגיא שלשם נראה שמותר ללקטן לאכילה כמ"ש רבינו אלא שלשם הצריכו שיהיה לו הדס אחר לצאת בו הא לאו הכי אע"פ שהוא מתכוין לאכילה אסור. וז"ש רבינו או שלקטן אחר ר"ל מי שאינו צריך לצאת בהדס וזה ברור:

ו ערבה שנקטם וכו'. אע"פ ששנינו במשנה (דף ל"ג:) נקטם ראשה פסולה רבינו סובר שכשם שנדחה פסול קטימת ההדס מההיא דר"ט וכמ"ש למעלה ה"ה לפסול קטימת הערבה שהוא נדחה שדרך אחד להדס וערבה. אבל אין נראה כן מן ההלכות שהרי כתבו משנה זו דערבה כפשוטה בלא דחיה וכן כתוב בהלכות הרי"ג אע"פ שהכשירו בהדס נקטם ראשו וזה דעת הרמב"ן ז"ל לחלק ביניהן. ונתן טעם לדבר מפני שהדס כל הדרו בעבותו שעליו חופין את עצו ואין קטימת הראש נכרת בו אבל בשאר המינין קטימת הראש נכרת בהן ופוגמת בהדרן ע"כ. ובהשגות א"א דרך אחד להדס וערבה ע"כ. ר"ל שכשם שבהדס נקטם ראשו פסול לפי דעתו ז"ל וכמ"ש למעלה ה"ה בערבה וכבר כתבתי בדין ההדס למעלה: נפרצו עליה וכו'. משנה שם ולפי דעת רבינו והלכות נראה שפירושם שנדלדלו מהקנה שהן מחוברות בו דומה לפירושם בנפרצו עליו של לולב. ולפירוש הר"א ז"ל פירוש שנחלקו העלין ונסדקו לארכן, ושני הפירושין אמת בעיקר הדין:

ז אתרוג שניקב נקב מפולש כו'. במשנה שם (דף ל"ד:) נקלף נסדק חסר כל שהוא פסול וי"ג וחסר כל שהוא. עוד במשנה ניקב ולא חסר כ"ש כשר ובגמרא (שם דף ל"ו.) גבי ניקב וחסר כל שהוא פסול תני עולא בר חיננא ניקב נקב המפולש במשהו ושאינו מפולש כאיסר. ופירש רבינו במשנה ובגמרא כפירש"י ז"ל והוא דרישא תרתי פסולי קתני

אוצר החכמה

כסף משנה

ד היו עליו וכו'. כתב ה"ה שזהו נטלה התיומת לדעת רבינו. ואינו כן אבל הוא מה שאמר רבא (סוכה ל"ב.) האי לולבא דסליק בחד הוצא בעל מום הוא ופסול וכן נראה שפירש הרא"ש דברי רבינו ולא הוצרך רבינו לכתוב דין נטלה התיומת כיון שכתב שאפילו נחלקה פסולה וגם בגמרא כך אמרו נחלקה התיומת נעשה כמי שנטלה ופסול. ופי' הר"ן דנטלה פשוט לן דפסול כיון דחסר:

ה היו ענביו מרובות וכו' עבר וליקטן או שליקטן אחד אחד לאכילה ה"ז כשר. בגמרא (דף ל"ג:) אמרינן דה"מ בדאשחור מאתמול דדחוי מעיקרו הוא ולא הוי דחוי אבל אי אשחור ביו"ט דנראה ונדחה הוא לא תפשוט אי חוזר ונראה אי לא. ויש לתמוה על רבינו שלא חילק בכך. ואפשר שטעמו משום דאע"ג דנראה ונדחה הוא כל שבידו לתקן לאו דחוי הוא כדאמר רב אשי בפרק כל הפסולין (זבחים ל"ד:) והכא נמי בידו לתקן הוא וכדאיתא בגמ' (סוכה ל"ג:) ההא דת"ר אין ממעטין ביו"ט משום ר' אליעזר בר"ש אמרו ממעטין והא קא מתקן מנא ביו"ט אמר רב אשי כגון שלקטן לאכילה ור' אליעזר בר"ש סבר לה כאבוה דאמר דבר שאין מתכוין מותר והא אביי ורבא דאמרי תרווייהו מודה ר"ש בפסיק רישיה ולא ימות הב"ע דאית ליה הושענא אחריתי כלומר וכיון שאינו צריך לזו אין כאן תיקון כלי ומאחר דאי מסכה הושענא אחריתי רשאי ללקטן לאכילה חשוב בידו לתקן והילכך אפי אשחור ביו"ט דנראה ונדחה הוא אם מיעטן כשר דחוזר ונראה וגמר' דאמר דאשחור ביו"ט לא תיפשוט משום דנראה ונדחה הוא לא אסיק אדעתיה טעמא דיהיב רב אשי לר' אליעזר בר"ש דלאותו טעם אע"ג דנראה ונדחה הוא חוזר ונראה. ויש לתמוה על רבינו שכתב עבר וליקטן וכו' למה לא כתב שצריך שתהיה לו הושענא אחריתי לשיהיה מותר ללקטן לאכילה ועוד למה הצריך שילקטם אחד אחד כיון דלקטן לאכילה אפילו כמה ביחד נמי. ומדברי ה"ה נראה שהיה גורס בדברי רבינו או שליקטן אחר לאכילה ה"ז כשר, ולגירסא זו ניחא דאפילו כמה ביחד שרי ללקט ואחר דקאמר היינו לומר דלא שרי למעטן אלא לאדם אחר דאית ליה הושענא אחריתי ואינו צריך לזו. גרסינן בגמרא (דף ל"ג.) ת"ר יבשו רוב עליו ונשארו בו ג' בדי עלין לאין כשר אמר רב חסדא וברא"ש כל אחד ואחד ורבינו השמיט הברייתא ומאי דאתמר עלה וצריך טעם למה:

ז אתרוג שניקב וכו' ושאינו מפולש אם היה כאיסר. דברי ה"ה נכונים אבל יש מקשים על פירוש רבינו היאך אפשר שיהיה הנקב מפולש ולא יחסר כל שהוא ויש

לחם משנה

ד היו עליו אחת וכו'. כתב ה"ה זהו נטלה התיומת לדעת רבינו. והרא"ש כתב שזהו פירוש למ"ש רבא בגמרא (שם דף ל"ב.) האי לולבא דסליק בחד הוצא בעל מום הוא ופסול ולדידיה לא כתב רבינו ניטלה התיומת דהוי כ"ש מנחלקה כדאמרו בגמרא אבל להה"מ קשה אמאי לא כתב רבינו ההיא דכיון דסליק בחד הוצא. וע"ק למה מפרש רבינו נטלה מתחלת ברייתו לימא אחר ברייתו דומיא דנחלקה וניטלה ר"ל דהגב המחבר אותן נטלה שהוא חסר ונחלקה ר"ל שנחלק אותו הגב. ונ"ל לזה דמדפשיט בגמ' בעיא דנחלקה מההיא דניטלה ומאי פשיט הא ודאי דיש חילוק בין ניטלה לנחלקה דזה חסר וזה אינו חסר אלא דניטלה היא מתחלת ברייתו ולהכי הוא פשיטא דאע"ג דחסר כיון שהוא מתחלת ברייתו עדיף מנחלקה אע"ג דאינו חסר:

ה נשרו רוב עליו אם נשתיירו ג' עלין בקן אחד כשר. כתב ה"ה דרוצה לומר בכל קן וקן. והטור לא הבין כן בדברי רבינו בסימן תרמ"ו אלא שסובר כסברת בעל העיטור דבקן אחד שלשה עלין לאיס סגי וטעמו של בה"ע דמדמי ליה ליבשו עליו דכשנשתיירו שלשה עלין לאין כשר וה"ה לנשרו. אבל הרא"ש ז"ל חילק בין נשרו ליבשו דיבשו מיהא איתנהו. וא"ת לבעל העיטור למה בגמרא בפרק לולב הגזול (דף ל"ב:) כשהקשו הא גופא קשיא אמרת נשרו עליו כשר והדר תני ובלבד שתהא עבותו קיימת כיון דנתרי להו תרי עבות היכי משכחת לה ותירצו משכחת לה באסא מצראה ליסני ליה משכחת לה שנשרו רוב העלין (שבלולב) [שבב'] ונשאר אחד קיים. וי"ל דא"כ לא הוה ליה למימר ובלבד שתהא עבותו קיימת כיון דנקיט להודיענו זה דמנין אני יודע דעבותו קן אחד אבל השתא אתי שפיר ובלבד שהעבות יהיה קיים אע"פ שעלים היתרים נשרו והם רוב לית לן בה:

ז אתרוג שניקב כו'. קשה על ה"ה למה כתב שרבינו גורס *חסר בלא וא"ו ודוחק עצמו לפרש רישא נקב מפולש וסיפא נקב שאינו מפולש לימא דגורס וחסר כמו הר"א ז"ל וכולא מתניתין בנקב שאינו מפולש אבל מפולש בנקב כל שהוא בלא חסרון פסול

*(וכן הוא בירושלמי אבל הרי"ף גריס וחסר):

הגהות מיימוניות

ועיין בתוספות הגוזל קמא, ע"כ: [ט] ציני הר הברזל כשר גרסינן אמר רב הונא לא שנו אלא שמגיע ראשו של זה לצד עיקרו של זה, ע"כ: ה [י] כר' טרפון אמר רב יהודה אמר שמואל הלכה כר' טרפון ודלא כסתמא דריש פירקין וכתב רבינו שמחה דהיינו דוקא דיעבד אבל לכתחלה לא וכן משמע בגמרא אמר שמואל להנהו דמזבני אסא כו' ואי לא דרישנא לכו כר' טרפון פי' מותר לכתחילה והתוספות כתבו דרך אחרת, ע"כ: [כ] כרב כהנא ודלא כרב פפא דאמר תרי וחד דרב אחא בריה דרבא הוה מהדר עליה ואמר ליה מר בר אמימר האי הדס שוטה הוא דקרי ליה, ע"כ: [ל] כרבי אליעזר בר"ש דסבר ליה כאבוה בדבר שאין מתכוין עיין שם בגמרא דמוקי לה בדאית ליה הושענא יתירתא, ע"כ: ז [מ] וכן פסק רבינו שמחה וכן פר"ש דהא דתני עולא בר חנינא ניקב נקב מפולש בכל שהוא וכו' מיירי בלא חסרון אבל רא"ם פירש אם אינו מפולש אפילו אם

מגדל עוז

ה הדם שנקטם ראשו כשר: כתב הראב"ד ז"ל כבר הופיע רוה"ק בבית מדרשנו וכו' ובחבורו ז"ל עוד שנינו משנתנו הדס הגזול והיבש פסול וכן נקטם ראשו ונפרצו עליו פסול וכתב הרב ר' יצחק הא מתני' ליתא דהא איפסיקא הלכתא בהדיא כר"ט דאמר אפילו שלשתן קטומין כשרין ואנן לא חזינא להא מילתא כלל חדא דהא סתמא היא דהא גבי הלכתא פסיקתא תני לה ועוד דכולה סוגיא דשמעתא כי הא סתמא אזלא ועוד דקטומין דקאמר ר"ט ור"י לאו כקטומין דרישא נינהו תדע דהתם קרי ליה נקטם ראשו והכי קרי להו קטומין סתמא ועוד דהכא קרי להו קטומין והתם בגמרא ירושלמית קרי להו דליות וכן בספרא והכי איתא להא מלתא התם ר"י דריש פרי עץ הדר אחד כפת תמרים אחד ענף עץ עבות שלשה וערבי נחל שתים שתי דליות ואחת שאינה קטומה ר"ט אומר אפילו שלשתן קטומין רבי אבא בר ממל בעא קומי רבי אמי כמה דר' ישמעאל מרבה בהדר ירבה בשאר כל המינין א"ל מסבר את סבר על דר' ישמעאל קטוס הדור והתנינן ר"ט אומר אפילו שלשתן קטומין לית בר נש אמר אפילו אלא דהוא מודה על קדמיתא ר' חגי בעי קומי ר' יוסי מה בא ר"ט להוסיף על דברי ר"י א"ל ר"י לא סבר קטוס הדור ור"ט סבר קטוס הדור, הנה זאת הסוגיא כאשר היא בירושלמי והחכם אשר עיניו בראשו יבא ויראה כי קטומין שאמר ר"י ור"ט אינן כקטומין ששנינו בראש המשנה חדא דהא קרי להו התם דליות

הדפסה ברזולוצית מסך - להדפסה איכותית הדפס ישירות מן התכנה
משנה תורה <מהדורה חדשה> - ג (זמנים) משה בן מימון (רמב"ם) עמוד מס : 290 הודפס ע"י אוצר החכמה

שהוא פסול. ניטל [ג]דדו והוא הראש הקטן ששושנתו בו פסול. ניטל העץ שהוא תלוי בו באילן מעיקר האתרוג ונשאר מקומו גומא פסול. אעלתה חזזית עליו אם בשנים ושלשה מקומות פסול. [ס]ואם במקום אחד אם עלתה על רובו פסול. ואם על דדו ואפילו כל שהוא פסול. בנקלף הקרום החיצונה שלו שאינו מחסרו אלא נשאר ירוק כמות שהיא ברייתו אם נקלף כולו פסול ואם נשאר ממנו כל שהוא כשר:

ח אתרוג שהוא תפוח [ע]סרוח כבוש שלוק °שחור לבן מנומר ירוק ככרתי פסול. גדלו בדפוס ועשהו כמין בריה אחרת פסול. עשהו כמין ברייתו אף על פי שעשהו דפין דפין כשר

א טור שם: ב עי' בטור שם:

ויש מי שמיגך דמשכחת לה כגון שמחב בו יתד דלא חסריה מידי: עלתה חזזית עליו אם בב' או ג' מקומות פסול. מעולם הוקשה לי בין בגמ' בין בפוסקים השתא שנים פסול שלש מיבעיא ולא מלאתי לשום מחבר בזה דבר וצ"ע: כל

קתני ניקב חד חסר כל שהוא פסול אחר ואין גורסין וחסר דמשמע דלא בעינן תרתי לפסולא אלא בחד מינייהו פסול ופירוש ניקב נקב המפולש וסיפא הדא קתני ניקב ולא חסר כל שהוא כשר ופי' נקב שאינו מפולש וכיון דלאו חסר כל שהוא כשר ודברי עולא בר חיננא הם בלא חסר כלל ואעפ"כ כיון שהוא נקב כאיסר אע"פ שאינו מפולש פסול אבל חסר כבר נזכר פסולו ברלש המשנה זהו דעת רבינו ורש"י ז"ל. ובהשגות א"א זה שבוש אלא נקב מפולש וכו' והוא מפרש דרישא דמתניתין הדא קתני ניקב נקב וחסר כל שהוא דליכא תרתי לריעותא פסול וסיפא ג"כ הדא דניקב ואינו חסר כשר וכולה בנקב מפולש הוא ולא דברה משנתנו בנקב שאינו מפולש כלל ועולא בר חיננא ביאר דנקב שאינו מפולש בחסרון כאיסר הרי הוא כנקב המפולש בחסרון כל שהוא וזה דעת המפרשים האחרונים ז"ל: ניטל דדו וכו'. דברי רבינו בפסול זה הם כדברי ההלכות וקצת מן הגאונים שפירשו (דף ל"ד:) נטלה פטמתו פסול בדדו של אתרוג והוא חוטמו וצו היא השושנה. ומלשון רבינו נראה שאינו פוסל בנטילת השושנה בלבד אלא בנטילת הדד והוא העץ שהשושנה בו וכן עיקר וכן ראוי להורות אע"פ שיש בזה סברות ופירושין ודברים ארוכים: ניטל העץ וכו'. גם זה כדברי ההלכות והוא מוסכם מרוב הגאונים והאחרונים ז"ל ומכאן נראה לי ראיה דחסרון פחות מכאיסר פוסל באתרוג וכשיטת רש"י ז"ל ורבינו שכתבתי למעלה דאי לא כשנטל העץ ונשאר מקומו גומא למה יהא פסול הרי אין כאן חסרון כאיסר. וא"ת אי משום חסרון הוא פשיטא וי"ל למימר הא אשמעינן מתני' דחסר פסול כפי שיטה זו. לא היא דה"א דדוקא חסר מגוף האתרוג ממש פסול אבל כשניטל העץ הזה אע"פ שנשאר מקומו גומא כשר קמ"ל דפסול כנ"ל. ומבואר בדברי רבינו שאם לא ניטל אלא היוצא מן העוקץ כשר ופשוט הוא שם: עלתה חזזית וכו'. במשנה עלתה חזזית על רובו פסול ובסוף המשנה על מיעוטו כשר ובגמרא (דף ל"ה:) לא שנו אלא במקום אחד אבל בשנים וג' מקומות מיחזי כמנומר ופסול אמר רבא על חוטמו אפילו כל שהוא פסול ופירש רבינו חוטמו דדו וכן פירשו קצת מפרשים ז"ל. ובהלכות ר' יצחק אבן גיאת פירשו חוטמו שהוא חודו וראשו של אתרוג וקרובין דבריו לדברי רבינו. ורלאיתי מי שפירש חוטמו ממקום שמתחיל להתקצר ולהתחדד כלפי ראשו ופירוש חזזית הוא כעין גרב הנעשה באתרוג כדמתרגמינן או ילפת או חזזן ופסולו מפני שאינו הדר ולפיכך אע"פ שאינו מגיע עד הלבן פסול: נקלף הקרום וכו'. במשנה נקלף פסול ובגמרא (שם דף ל"ה: ל"ו.) אמר רבא האי אתרוגא דאגליד כאהינא סומקא כשר והקשו והא תנן נקלף פסול ותירצו ל"ק הא בכולה הא במקצתה ורש"י ז"ל פי' מקצתה פסול דמיחזי כמנומר אבל הגאונים פירשו בהפך וכן עיקר. וכתוב בהלכות ואם נקלף כולו ולא נשתייר ממנו כלום פסול ואם נשתייר מקצתו כשר וכו' והוא כדברי רבינו:

ח אתרוג שהוא וכו'. ברייתא שם (דף ל"ו.) אתרוג תפוח סרוח כבוש שלוק כושי לבן או מנומר פסול ובמשנה (דף ל"ד:) הירוק ככרתי ר"מ מכשיר ור"י פוסל וקי"ל כר"י ופי' כושי שחור ועוד יתבאר דינו לפנינו: גדלו בדפוס וכו'. שם (דף ל"ו:) ברייתא גדלו בדפוס ועשאו כמין בריה אחרת פסול אמר רבא לא שנו אלא כעין בריה אחרת

משנה למלך

ז **עלתה** חזזית עליו אם בשנים ושלשה מקומות פסול. כתב מרן וז"ל מעולם הוקשה לי בין בגמ' בין בפוסקים השתא שנים פסול שלשה מיבעיא ולא מצאתי לשום מחבר בזה דבר וצ"ע ע"כ. ודע דבפרק במה אשה (שבת ס.) תנן לא יצא האיש בסנדל המסומר כו' נשרו רוב מסמרותיו ונשתיירו בו ד' או ה' מותר ופריך בגמרא השתא חמשה שרי ארבעה מיבעיא. והקשו התוס' דבפ"ק דסוכה (דף ב:) גבי ר"י מכשיר עד מ' ונ' אמה לא פריך השתא נ' מכשיר מ' מבעיא וכן בריש אע"פ גבי משהה אדם עם אשתו ב' וג' שנים בלא כתובה ולא פריך השתא ג' משהה ב' מבעיא. ותירצו בשם ר"י דכל היכא דפשיטא ליה דבעי למימר אפילו טובא לא פריך אבל הכא ד' וה' ולא אפילו טובא דא"כ התרת סנדל המסומר וכן בפרק בנות כותים (דף ל"ז:) גבי וכמה היא קשויה ר"מ אומר אפילו מ' ונ' יום ופריך השתא נ' מקשה מ' מיבעיא דליכא למימר אפילו טובא דאין סברא שיתשב דם הקישוי מתחלת עבורה. ובר"ש מפנין אפילו ד' וה' קופות פריך השתא ה' מפנין ד' מיבעיא משום דמשמע ליה דטפי לא שרינן משום טורח שבת כו'. וא"ת דבפ' אע"פ (כתובות ס.) אמרינן תינוק יונק והולך אפילו ד' וה' שנים ולא פריך אע"ג דהוי דוקא מדפריך התם מחבילתו על כתפו ומשני אידי ואידי חד שיעור וי"ל הא בכחוש הא בבריא. והא דאמרינן בפרק הזרוע (חולין קל"ב:) כהן טבח ב' וג' שבתות פטור מן המתנות מכאן ואילך חייב במתנות אומר ר"י דנקט ב' לרבי דאית ליה בפ' הבא על יבמתו דבתרי זמני הויא חזקה וג' לרשב"ג זהו תורף דברי התוס'. והנה חילוק זה שכתבו התוס' דכל היכא דפשיטא ליה לתלמודא דבעי למימר אפילו טובא לא פריך, מלבד הראיות שהביאו לאמת חילוק זה יש להביא ראיה ממקום אחר והוא דבר"פ בית שמאי (יבמות ק"ז.) תנן אמרו להם ב"ה לב"ש ממאנת והיא קטנה אפילו ד' וה' פעמים, ובפרק אלמנה נזונית (כתובות נ"ז:) תנן וחכ"א מוכרת היא ואפילו ד' וה' פעמים. וברפ"ד דב"ק תנן שור שנגח ד' וה' שוורים זאח"ז. ובפרק אלו מציאות (ב"מ דף ל:) תנן החזירה וברחה אפילו ד' וה' פעמים חייב להחזירה. ובר"פ נגמר הדין תנן הוא אומר יש לי ללמד על עצמי זכות מחזירין אותו אפילו ד' וה' פעמים. ובפרק שלוח הקן (חולין דף קמ"א.) תנן שלחה והחזירה אפילו ד' וה' פעמים חייב. ודע דחילוק זה כתבוהו התוס' ביומא (דף כ"ג.) ד"ה שתים ובפ"ק דסוכה (דף ב:) ד"ה עד ובפרק בנות כותים (נדה דף ל"ז:) ד"ה ארבעים ובפרק אע"פ (כתובות דף ד"ה

לחם משנה

פסול. וי"ל דע"כ דין נקב מפולש איתא במתניתין משום דבגמרא אמרו שם (דף ל"ו.) בעי רבא נולדו באתרוג סימני טרפה מהו ואמר שם אי נקב תנינא ואי נקב הוי נקב מפולש ודאי מדקאמר נולדו בה סימני טרפה וטרפה לא הוי אלא בנקב מפולש כגון ניקב קרום של מוח מעבר אל עבר וכן נקיבת הלב לבית חללו וכדכתבו התוס' ואי במתניתין ליכא דין נקב מפולש היכי אמר תנינא דמשמע דאיתיה במתני'. ועוד נראה דמתה שראה ה"ה ורבינו בפירוש המשנה פי' כאן שגם כתב שאינו רוצה בנקלף שתהיה נקלפת הירוקה עד שיראה הלובן כי זה נכלל באמרו חסר כל שהו משמע דס"ל דחסר כל שהו הוי חלוקה בפני עצמה דאי לא [לא] הוי בכלל נקלף בנקב דחסר כל שהו דהתם הוי נקב והכא נקלף לבד: ניטל דדו והוא הראש הקטן ששושנתו בו פסול. כתב ה"ה שדעת רבינו כדברי ההלכות שפירשו נטלה פטמתו פסול בדדו של אתרוג והוא חוטמו וכו'. ומלשון זה נראה שהבין בדברי ההלכות שלא די בנטילת השושנה אלא צריך נטילת הדד וכמ"ש הרב"י בסימן תרמ"ח. אבל קשה לזה מדכתב ומלשון רבינו נראה שאינו פוסל אלא בנטילת השושנה וכו' משמע דההלכות פוסלים בנטילת השושנה הפך האמור קודם. לכ"נ ודאי דהבין כמו שהבין הר"ן בהרי"ף דבנטילת השושנה לחוד סגי ומ"ש בדדו של אתרוג ר"ל דעתו של רבינו לפי זה בדד ולא בעוקץ כמו שפירש ההל' בדד ולא בעוקץ. אבל מלשון רבינו נראה יותר שצריך ג"כ נטילת העוקץ והשתא מה שאמרו

מגדל עוז

דליות ועוד איך יוכל אדם לפרש הסוגיא כולה על דרך אותן קטומין. אבל אני אפרש אותה הסוגיא על בירור ומתוך הפירוש שלי יתברר לכל מבין שאין לנטות ממנו ימין ושמאל גם יתברר ממנו שאין הקטומין שלהם דומה למשנתנו. וכך היא פירוש הסוגיא כי היו ר' אבא בר ממל ור' חגי סבורים לומר שתי דליות דקאמר ר' ישמעאל לשבח קאמר ובמילתיה דר"י לא תנו אפילו כאשר כתבתי למעלה והכי איתא בסיפרא במילתיה דר' ישמעאל שתי דליות ואחת שאינה קטומה ר"ט אומר אפילו שלשתן קטומין וקא סברי ר' אבא בר ממל ור' חגי כי הדליות שהזכיר ר"י לשבח קאמר כי הם הענפים העליונים והרכים והם שבח ההדסים ובמשנתנו קראן קטומין כדכתיב ואת ראש יניקותיו קטף ועל כל דבר שנשבר כשהוא רך נקרא קטיפה ועל כל דבר קשה נקרא שבירה וכן הוא אומר ולקחתי אני מצמרת הארז הרמה ונתתי מראש יונקותיו רך אקטף וגו'. והנה ר"י בעי שיהו שני ההדסים מן הענפים העליונים הרכים והשלישית אע"פ שאינה קטומה כלומר אע"פ שאינה רכה אלא שנשברת מן הקשה שבה כך היה דעת אלו המקשים ומש"ה אקשי ליה ר' אבא בר ממל לר' אמי כמה שהיה ר' ישמעאל מרבה בהדרס של הדסים כך ירבה בהדר של שאר מינין ויהיה הלולב קטום מראש היניקות וכן בערבה השיב לו ר' אמי וכי סבור אתם קטום דאמר ר"י לשבח ההדס ולרבות הדרו והא תנינן ר"י אומר אפילו שלשתן קטומין ואם קטומין לשבח הוא כדקא סברת מאי אפילו דמשמע דהוא מודה בשנים קטומין אטו מי משתעי איניש הכי דלימא ר' ישמעאל בהדר השנים סגי ליה ואמר ליה ר"ט אפילו בהדר השלשה נמי סגי ליה אלא ודאי קטומין דקאמרי לאו שבח הוא כדקא סברת וכן שאל רבי חגי קומי רבי אסי משום דהוה ס"ל כרבי אבא בר ממל ולשבח קא אמר וקשיא ליה מאי אפילו דקאמר ר"ט ומה בא להוסיף על דר' ישמעאל וכו' כאשר פירשתי וחזר רבי אסי ופי' דלאו לשבח קאמר אלא לגרע דר"י לא סבר קטום הדור ושאינו קטום הוא ההדור מש"ה בעינן שיהא אחד מן ההדסים שאינו קטום כדי לקיים בו הדר ור"ט סבר אפילו כולו קטום הדור הוא. עכשיו יש לנו לפרש מה הוא הגריעות של דליות והשבח של אינה קטומה ונאמר כי הדליות דקאמר ר"י ה"ק אפילו לא יהיה הגזע שלם אלא שיקטום פארה מכאן ופארה מכאן נחשוב כשני ההדסים אבל האחד צריך שיהא כולו שלם ולא קטום מן הגזע אלא כל הגזע שלם עם פארותיו והדר קרינא בהו וזהו אפילו דקאמר ר"ט והגמרא דילן מאי סבר אי שלמים בעי לבעי נמי כולהו וכו' כלומר אי ס"ל דלאו הדר אא"כ הגזע

הגהות מיימוניות

אם חסר כאיסר כשר לפיכך הוצרך התנא לאסור ניטל פטמתו דהיינו דד העליון, כך פירש ר' יעקב ב"ר יקר ואע"פ שאין חסר כאיסר כיון שהוא ראשו העליון: [ג] ניטלה פיטמתו כו' פסול וכן פירוש בערוך בשר"ח נראין הדברים שהוא החוטם כפיטמא של דד כדתנן פיטמו של רימון אבל הא דאמר דבי יצחק ניטלה בוכנתו הוא קצה העץ הנתון באתרוג שהוא תלוי בו באילן ובעיקר האתרוג חקוק כמו אסיתא והעץ נתון בו וקי"ל שאם נעקר הבוכנא מן האסיתא חיישינן שמא ניטל מגופו של האתרוג וחסר האתרוג ופסול אבל אם הבוכנא באתרוג קיימת בתוך האסיתא ונחתך העץ למעלה ממנו כשר שהרי העיקר קיים וזהו ניטל עוקצו כשר ע"כ וכן פר"י אלפס וכן איתא בירושלמי להדיא ניטלה פיטמתו תמן אמרין נטלה שושנתו וכן נראה לרבינו שמחה. והנה גם רש"י פירש כן בשם רבו הזקן רבינו יעקב בר' יקר שפיטמתו היינו ראש העליון אך שפירש דהיינו בוכנתו דתני רבי יצחק וקורא לו בוכנתו על שעשוי כבוכנא פלו"ן בלעז ופי' זה נראה לרש"י שלא מצינו בשום מקום פיטמא עוקץ ופי' זה נראה לרא"ם ולפי זה אפילו ניטל כל הזנב ונעקר מן האתרוג כשר. ופ"א פי' בערוך בשם רבינו גרשון שבוכנתו דר' יצחק ופיטמתו דמתניתין הכל כזנב ור' יצחק פי' פיטמא דמתניתין היינו מה שנכנס באתרוג כבוכנא וכן פר"ש כשם ר"י הלוי וכן מצאתי בשם ר"ח. והנה גם הם מפרשים פי' זה ומחלקין הא דאמרינן ניטל עוקצו כשר היינו שנשאר קצת ממנו קיים באתרוג כדלעיל אבל אם ניטל העליון שושנתו מזה לא דברו כלום ולא מצינן לפסול לפי פירושם: [ס] ל"ק הא בכולה הא במקצתה אבל רש"י פי' להפך דבכולה כשר ובמקצתה פסול דהוה ליה מנומר אבל בכולה כשר דהוה ליה כהא דאמרינן האי אתרוגא דאינגיד כאהינא סומקא כשר. אמנם ר"ת פירש כרבינו המחבר וכן פר"י אלפס דמקצתו כשר כמו גלודה שאם נשתייר בו מקצת כשר וכן בסה"ת וכן רבינו שמחה הביא ראיה דמסתברא הכי מהא דבעי רבא נולדו באתרוג סימני טריפה מהו מאי קמיבעי ליה נקלף תנינא אלמא דנקלף אית ליה דין טריפה דהיינו גלודה: **ח** [ע] כר' יהודה ודלא כר' מאיר דמכשיר, ע"כ: °[כתב הטור ז"ל ואם הוא שחור או לבן במקום א' פסול ברובו בב' או בג' מקומות דינו

זמנים. הלכות לולב פ"ח

כשר. [א]התיום [פ]והבוסר כשר. מקום שהאתרוגין שלהם כעין שחרות מעוטה כשרין. ואם היו שחורים ביותר כאדם [נ]כושי הרי זה פסול בכל מקום: ט *כל אלו שאמרנו שהם °פסולין מפני מומין שבארנו או מפני גזל [ק]וגניבה ביום טוב ראשון בלבד אבל ביום טוב שני עם שאר הימים הכל כשר. והפסלנות שהוא משום עבודת כוכבים או מפני שאותו אתרוג אסור באכילה בין ביום טוב ראשון בין בשאר ימים פסול: י אין אדם יוצא ביום טוב ראשון של חג בלולבו של [ב]חבירו שישאלנו ממנו עד שיתננו לו במתנה. נתנו לו על מנת להחזירו [ר]הרי זה יוצא בו ידי חובתו ומחזירו. שמתנה על מנת להחזיר שמה מתנה. ואם לא החזירו לא יצא שנמצא כגזול. ואין נותנין אותו לקטן [ש]שהקטן קונה ואינו מקנה לאחרים מן התורה ונמצא שאם החזירו לו אינו חוזר. ואחד הלולב ואחד

השגת הראב"ד

*כל אלו שאמרנו וכו'. א"א אין הכל מודים בגזול ויבש שאין פסולים משום הדור אלא גזול ה"ל מצוה הבאה בעבירה יבש מפני שהוא כמת, בירושלמי:

א הטור פסק כן והסמ"ג פסל התיום וע"ש: ב טור סי' תרנ"ח וע"ש סמ"ג שם:

מגיד משנה

אתרת אבל כמין ברייתו כשר אע"ג דעבדיה דפי ע"כ: התיום והבוסר וכו'. שם (דף ל"ו.) בברייתא אתרוג ככדור פסול ויש אומרים אף התיום אתרוג הבוסר ר"ע פוסל וחכמים מכשירין. ופסק רבינו כת"ק שאינו פוסל התיום וכחכמים שמכשירין אתרוג הבוסר. אבל יש לתמוה למה לא כתב רבינו פסול אתרוג כדור ואולי שסמך על מ"ש עשאו כמין בריה אחרת פסול. ופי' מלות אלו. ככדור שהוא עשוי עגול מכל צד ככדור. תיום שני אתרוגין שדבוקין זה בזה. בוסר שלא נגמר בשולו: מקום שהאתרוגין וכו'. במשנה (דף ל"ד:) אתרוג הכושי פסול והקשו והא תניא כושי כשר דומה לכושי פסול ותירץ רבא ל"ק הא לן והא להו. ובהלכות פירש לבני ארץ ישראל כושי פסול וכ"ש כושי הדומה לכושי שהוא פסול. ולבני בבל שהאתרוגים שלהם כושים הכושי כשר והכושי הרבה שהוא דומה לאדם כושי פסול וזה מבואר כדברי רבינו ועיקר:

ט כל אלו וכו'. בגמ' (דף ל"ו:) ר' חנינא מטבל באתרוג ונפיק בה כלומר שהוא אוכל ממנו ואח"כ יצא ידי חובתו והקשו והא תנן מתניתין נקב חסר כל שהוא פסול ותירצו ל"ק מתניתין ביו"ט ראשון ר' חנינא ביו"ט שני. ובהלכות וכן הלכתא מכאן למדו הגאונים לכל הפסולין מחמת מומין שהן כשרין בשני מק"ו שאין לך מום גדול מזה אבל הפסולין מחמת שיעוריהן ר"ל דמיכתת שיעורייהו אין יוצאין בהן אפילו בשני וזה מוסכם. ויש מוסיפין לפסול עוד בשני גזול ויבש וכן כתוב בהשגות א"א אין הכל מודים כו'. ומלאתי בדברי הגאונים כדברי רבינו שהן מכשירין את כולן בשני חוץ מן האסורין באכילה וכבר הכריע הרמב"ן ז"ל היכא להכשיר אבל בגזול הודה לדברי ר"א ז"ל לפסלו משום מצוה הבאה בעבירה. ומחלוקת הוא בגמרא בריש הפרק (שם דף ל.) ביו"ט ב' במקדש אע"פ שהוא מן התורה ויש פוסקים כדברי רבינו והגאונים ז"ל וכן ראיתי בעטור שהוא מכשיר אף הגזול בשני ולדידן דאית לן תרי יומי יש מי שכתב שיו"ט גליות יום השני הרי הוא כראשון לענין פסולין אלו שאם לא כן יהיו מזלזלין בו. וי"א שהוא כשאר הימים דכיון דידעינן בקביע דירחא ויום ראשון הוא יו"ט בודאי לא החמירו במומין אלו ולא עוד אלא שלפי דברי הראשונים אם לא מצא בלא מום ישב ולא יטול ונמצא תורתו קולו. וכן נראה מלשון רבינו שכתב ביום שני עם שאר הימים ואין בזה ראיה מכרעת מן הגמרא. ודע שכל הפסולים שהזכיר רבינו פ' שביעי בין מפני שאינן מינן בין מפני שהן חסרי השיעור כלן פסולין בשני כראשון וזה מבואר פשוט בדברי רבינו:

י אין אדם וכו'. משנה (דף מ"א:) אין אדם יוצא ביו"ט הראשון בלולבו של חברו ושאר כל ימות החג אדם יוצא ידי חובתו בלולבו של חברו ואמרו בגמרא ביום ראשון אין יוצאין לא בשאול ולא בגזול עד שיתננו לו חברו במתנה. ועוד שם בגמרא הרי לך אתרוג זה במתנה על מנת שתחזירהו לי נטלו ויצא בו והחזירו יצא לא החזירו לא יצא:

ואין נותנין אותו לקטן וכו'. פרק לולב וערבה (שם דף מ"ו:) א"ר זירא לא לקני איניש הושענא לינוקא ביומא טבא מ"ט דינוקא מקני קני אקנויי לא מקני ואשתכח דקא נפיק בלולב שאינו שלו: ואחד הלולב וכו'. זה פשוט ומבואר שם (דף מ"א:):

כסף משנה

ט כל אלו שאמרנו וכו'. י"ל על דין זה ממה שהקשה הגמרא בראש לולב הגזול (שם דף כ"ט:) קא פסיק ותני ל"ש ביו"ט ראשון ול"ש ביו"ט שני דמשמע דבשמעתא כל הפסולין בראשון פסולין בכל הימים. וי"ל דודאי הכי ס"ד אבל כיון דאמר ר' יצחק בר נחמני לא שנו אלא ביו"ט ראשון ופריק רב אשי אליביה ממילא אשמעינן דדוקא בראשון פסולים ולא בשאר ימים ומתוך דברי בראש פרק זה יתבאר מ"ש. וכתב ה"ה שכל הפסולין מפני שאינן מינן או לפי שהם חסרי השיעור כשם שפסולין בראשון פסולין בשני. ושאינן מינן דבר פשוט הוא אבל בשהם חסרי השיעור צריך לי תלמוד מנין לו. וממ"ש רבינו אבל ביו"ט שני עם שאר הימים נראה שהוא סובר דיו"ט שני דינו כשאר הימים וטעמא משום דבקיאינן בקיבועא דירחא:

י ואין נותנין וכו'. ואע"ג דע"מ להחזיר יהביה ניהליה אפ"ה קונה דקי"ל כל תנאי

שותפין

לחם משנה

שאמרו בדדו של אתרוג לא הצריך נטילת דדו אלא למעוטי עוקץ ורבינו סובר דבנטילת השושנה לא סגי וטעמו משום דס"ל דהדד קרינן פטמא כמו שהקשה הר"ן על הרי"ף ז"ל. וא"ת אי בעינן נטילת הדד בפטמא גם בעוקץ נמי אם נטל כל העוקץ פסול וא"כ אמאי אמר במתניתין (דף ל"ד:) בניטלה פיטמתו פסול ובניטל עוקצו כשר הא בגוונא דפסול בפטמא פסול בעוקץ. וי"ל דבדד בעקירה קצת מהדד סגי אבל בעוקץ צריך שיעקור כל העוקץ וכ"כ הרב"י בסימן תרמ"ח:

ט כל אלו שאמרנו שהן פסולין מפני מומין שבארנו וכו' ביו"ט ראשון בלבד אבל ביו"ט שני עם שאר הימים הכל כשר. לרבינו יצא לו כן ממ"ש בגמרא (דף ל"ו:) דר"ח מטביל ואכיל ודחי הסוגיא שבריש פרק לולב הגזול דאמר שם דהדר בעינן ביו"ט (א') [ב']. וא"ת כיון דלא בעינן הדר ביו"ט שני איך אמר שם בשלמא לר' חנינא ניחא (ואין) [כאן] ביו"ט ראשון וכו' אלא לרב דאמר אין זה הדר קשיא לרב נמי ל"ק דלא בעינן הדר אלא ביו"ט ראשון לבד ואיהו לא אמר אלא דלא מקרי הדר ור' חנינא נמי מודה דלא מקרי הדר ומ"מ יוצאים ביו"ט שני ואם כן אין כאן קושיא כלל לרב בשלמא לשאר המפרשים הסוברים דהדר בעינן לכל שאר הימים ולכך יבש פסול אפילו בשאר הימים כדאמרינן ריש לולב הגזול ניחא דכיון דקאמר אין זה הדר משמע דאפילו ביו"ט שני לא דהא דנקבוהו עכברים הדר מקרי לר' חנינא כדכתב הר"ן בריש פרק לולב הגזול לתרץ הקושיא דלא תפלוג הך סוגיא אריש פרקין. וגם על הר"א ז"ל דמודה לו דכל הדר לא בעינן ביו"ט שני קשיא הקושיא הזאת דהא כתב אין הכל מודים בגזול ויבש שהן פסולין משום הדר וכו' משמע דאי פסולים משום הדר מודה. ונ"ל בדוחק דרבינו והר"א ז"ל סוברים דביום שני קצת הדר בעינן וכל הפסולים הדר קצת מקרי וביו"ט ראשון בעינן הדר גמור ולכך פסול יבש אבל אם אינו הדר כלל כ"ע מודו דאפילו ביו"ט שני פסול ולהכי הקשה לרב דקאמר אין זה הדר כלל דא"כ ביו"ט שני לא נפיק ולר' חנינא ניחא דאיהו סבירא ליה דהדר קצת מקרי ואהני מיהא ליו"ט שני ומתני' ליו"ט ראשון והשתא ניחא דאמר דליו"ט שני זה הדר כלומר הדר קצת. והרי"ף ז"ל הביא הך דרב אין זה הדר ואמר ולא היא וכו' ומה שיש לדקדק עליו כתבו בית יוסף בסימן תרמ"ח:

י שהקטן קונה ואינו מקנה לאחרים מן התורה וכו'. הר"ן כתב שמ"ש בגמרא (דף מ"ו:) לא ליקני איניש הושענא לינוקא וכו' היינו שלא הגיע לעונת הפעוטות אבל הגיע הא

משנה למלך

ס.) ד"ה רבי יהושע: אך חזות קשה ראיתי בדברי התוס' בפרק בנות כותים שכתבו וז"ל ובפרק אע"פ תינוק יונק אפילו ד' וה' שנים נמי לא דייק משום דלאו דוקא ה' אלא לפי צרכו כדאמר התם דאפילו חבילתו על כתיפו עכ"ל. וכ"כ התוס' בפ"ק דסוכה. ובפ"ב דיומא נידדו דאיכא למימר דפשיטא ליה דההיא דתינוק דה"ה אפילו טובא. ומלבד שדבריהם סותרים למ"ש בפרק במה אשה ובפ' אע"פ מסוגית הגמרא דפרק אע"פ נראה שהדבר מוכרח בעצמו בההיא דתינוק הוי דוקא עד חמש שנים אבל טפי לא מדפריך עליה דר' יהושע מדתניא ר' יהושע אומר אפילו חבילתו על כתיפו ומשני אידי ואידי חד שיעורא וכמ"ש התוס' שם הכרח זה. ולא די לנו זה הצער אלא שהתוספות בפרק בנות כותים הכריחו דלאו דוקא ה' אלא אפילו טובא נמי מהך דאפילו חבילתו על כתיפו וזה דבר מתמיה וכעת צל"ע: ודע שכתבו התוספות בפ"ב דיומא דהא דפריך בגמ' בפרק אלמנה נזונית אההיא דאלמנה ששהתה ב' וג' שנים ולא תבעה מזונותיה הפסידה שתים איבדה שלש מיבעיא אע"ג דהתם לאו דוקא דכ"ש אם ששהתה יותר לאבדה. י"ל משום דהתם הוו ב' וג' זו ואצ"ל זו והלכך פריך ליה וכן בסוף ב"ק גבי לוקח מן הרועים ד' וה' לאן אבל לא ב' וג' פריך השתא ד' מזבין (ג') [ה'] מיבעיא התם נמי הוי זו ואצ"ל זו ע"כ וכ"כ התוס' בריש סוכה יע"ש:

ול"נ עוד לחלק דע"כ לא אמרינן דהיכא דפשיטא לן דבעי למימר אפילו טובא דלא פריך אלא היכא דהשיעור דנקט אינו גדול לא למעלה ולא למטה כגון ההיא דריש סוכה וריש עירובין דרב יהודה

הגהות מיימוניות

דינו כחזות ליפסול אפילו במיעוטו וע"ש]: [פ] כחכמים ודלא כר"ע דפוסל, ע"כ: [נ] תני כושי כשר דומה לכושי פסול והא דתניא ככושי פסול מחלק רבא בגמרא הא לן והא להו פי' לן בני בבל כשר מפני ששם אינו שינוי וכו', ע"כ: °[טור א"ח סי' תרמ"ט כתב וכל הפסולין כמו שפסולין בראשון כן פסולין כל ז' חוץ משאול וכן חסר שמותרין מיום א' ואילך ע"כ ועיין בסמ"ג עשין מ"ד]: ט [ק] כריב"ב אמר שמואל דאמר ביו"ט שני כשם שיוצא בשאול יוצא בגזול ע"ש ורא"מ חולק בזה. ובירושלמי גרסינן אמר שמואל בר נחמני בשם ר"ש כל הפסולים אינן פסולין אלא ביו"ט ראשון בלבד ובפירקין דהכא ר' חנינא מטבל ביה ונפיק וכו' עד כאן ביו"ט ראשון כאן ביו"ט שני. ונראה דעתו כא"ד דאפילו נקבוהו עכברים מכשר ביו"ט שני ולא כלישנא דאמר שאני עכברים דמאיסי והיכא שלא היה לו אתרוג ולא נתעצל במצותו בפשיעתו מכרעת הדעת שיכול לברך אפילו על אתרוג הניקב או שיש בו פסול אחד אע"פ שאינו הדר דבר"פ לולב הגזול פליגי ר' יהודה ורבנן בין בלולב בין באתרוג אי בעינן הדר ור"י מכשיר בשניהן אפילו יבשו דלא בעינן הדר וכדאי הוא ר"י לסמוך עליו בשעת הדחק אע"ג דרבים פליגי עליה ועוד ראיה מלולב יבש כדלעיל בריש פרק זה ע"כ מצאתי. וכל זה אינו אלא ביו"ט ראשון אבל בשאר ימים פשיטא דכשר בבעמוד וכ"ז מצאתי בשם הר"ם ועוד הביא ראיה מהא דפרק לולב הגזול האחין שקנו אתרוג בתפיסת הבית וכו' דלא מפיק אלא פריש ורימון ולא אפיק חסר וה"ה בלולב שנשבר קצת ואין לו אחר מידי דהוה איבש דאמרינן אין שעת הדחק ראיה. ואמנם נקבוהו עכברים פסול אפילו בשעת הדחק משום דמאיס כדאמרינן בגמרא, ע"כ: י [ר] בס"ה כתב שצריך להזהר בד' דברים שהתנאי מתקיים בהן כמבואר בהלכות אישות וצריך שיאמר על מנת שתחזירהו לי הרי הוא לך במתנה ואם לאו לא יהא שלך ע"כ, ולא הבינותי דאדרבה אם לא יקיים תנאו בכל אלה כ"ש שהמתנה טובה והתנאי בטל ואפילו אם לא יחזיר לו יצא כדמשמע בגיטין פרק המגרש ובב"מ פרק הפועלים ומבואר לנו בהלכות אישות אבל אם יעשה התנאי בכל משפטיו צריך ליזהר שיקיים התנאי ויחזיר ואם לא יחזיר לא יצא אחרי שכמשפטו נעשית תנאי גמור, ורשב"ם פירש שאין צריך תנאי כפול כ"א בגיטין כדפיר' בהלכות אישות פ"ו: [ש] בלולב וערבה אמר ר' זירא לא ליקני איניש הושענא לינוקא וכו', ע"כ:

מגדל עוז

הגזע כולו שלם ליבעי כולהו שלמים דהא הדר אכולהו קאי ואי לא בעי שלמים כלל דאפילו פארה מזה ופארה מזה הדר הוא אפילו חד שלם נמי לא ליבעי ואמרינן חזר בו ר"י כלומר ודאי דהכי ס"ל דאפילו פארה מזה ופארה מזה הדור הוא וכי בעי הדר שלם להדור מצוה קא אמר וקבלה היתה בידו שחזר

בסוף

הדפסה ברזולוצית מסך - להדפסה איכותית הדפס ישירות מן התכנה
משנה תורה <מהדורה חדשה> - ג (זמנים) משה בן מימון (רמב"ם) עמוד מס : 292 הודפס ע"י אוצר החכמה

יא שותפין שקנו לולב או וכו'. פרק יש נוחלין (ב"ב קל"ז:) אמר רבב"ח האחין שקנו אתרוג בתפיסת הבית ונטלו אחד מהן ויצא בו אם יכול לאכלו יצא ואם לאו לא יצא ודוקא אתרוג אבל פריש או רמון לא כך היא הגרסא ברוב הספרים ובדברי הגאונים וההלכות ופירושה כדברי רבינו דכל דאין שם אתרוגין אחרים אע"פ שאין מקפידין עליו באכילתו אינו יוצא בו לפי שכל שאין שם מאותו המין אין מחילתן בסתם מועלת אבל כשיש שם מאותו המין אפילו היה זה מעולה מן האחרים מחילתן מועלת לפי שאינן מקפידין. ובהלכות פ' לולב הגזול ושמעינן מינה דהני בי תרי דזבני לולבא בשותפות לא נפיק חד ידי חובתו ביומא קמא עד דיהיב ליה חבריה מנתא דידיה ואי לא לא נפיק ע"כ וכן כתבו האחרונים ז"ל

תנאי שא"א לקיימו בסופו והתנה עליו בתחלה תנאי בטל ומעשה קיים, וכתב הר"ן דבקטן שלא הגיע לעונת הפעוטות עסקינן דאילו בהגיע דהיינו בן שש או בן שבע אקנויי נמי מקני ומתנתו מתנה כדאיתא בהניזקין (גיטין נ"ט.) ודבר פשוט הוא זה ותמהני שלא הזכירוהו הפוסקים:

סליקו להו הלכות לולב

ואחד כל מין ומין מארבע מינין שבו אם היה אחד מהן [א]שאול אין יוצאין בו ביום טוב ראשון: **יא** שותפין שקנו לולב או אתרוג בשותפות [ב]אין אחד מהן יוצא בו ידי חובתו בראשון עד שיתן לו חלקו [ת]במתנה. האחין שקנו אתרוגין מתפיסת הבית ונטל אחד מהן אתרוג ויצא בו. אם יכול לאכלו ואין האחין מקפידין בכך יצא. ואם היו מקפידין לא יצא עד שיתנו לו חלקם במתנה. ואם קנה זה אתרוג וזה פריש או שקנו כאחד אתרוג ורמון ופריש מתפיסת הבית אינו יוצא באתרוג עד שיתן לו חלקו במתנה ואף על פי שאם אכלו אין מקפידין עליו: **יב** אף על פי שכל המועדות מצוה לשמוח בהן. בחג הסוכות היתה במקדש יום שמחה יתירה שנאמר ושמחתם לפני ה' אלהיכם שבעת ימים. וכיצד היו עושין ערב יום טוב הראשון היו מתקנין במקדש מקום לנשים מלמעלה ולאנשים מלמטה כדי שלא יתערבו אלו עם אלו. ומתחילין לשמוח ממוצאי יום טוב הראשון וכן בכל יום ויום מימי חולו של מועד מתחילין מאחר שיקריבו תמיד של בין הערבים לשמוח לשאר היום עם כל הלילה: **יג** והיאך היתה שמחה זו. החליל מכה ומנגנין בכנור ובנבלים ובמצלתים וכל אחד ואחד בכלי שיר שהוא יודע לנגן בו. ומי שיודע בפה בפה. ורוקדין ומספקין ומטפחין ומפזזין ומכרכרין כל אחד ואחד כמו שיודע ואומרים דברי שירות ותושבחות. ושמחה זו אינה דוחה לא את השבת ולא את יום טוב:

מצוה

ונתבארו דברי רבינו. אבל הרשב"א ז"ל כתב ומסתברא לי דהא דאחין בשלא לקחוהו לצאת בו היא אלא לאוכלו ולהריח בו אבל לקחוהו לצאת בו ודאי בכל גוונא יוצאין בו דאמרינן יש ברירה שהרי בשעה שלקחוה היו יודעים שאינו ראוי ליחלק ועל דעת כן לקחוהו שבשעה שיטלנו כל אחד מהן לצאת בו שיהא כולו שלו דומיא דשותפים שנדרו הנאה זה מזה שהן נכנסים לחצר של שניהם שאין בה דין חלוקה כמו שמבואר פ"ז מהלכות נדרים. והטעם שיש ברירה שכשלקחוהו על דעת כן נשתתפו שבשעה שכל אחד מהן נכנס יהיה מקום דריסתו שלו ואף בלולב כיוצא בו ואינן צריכין להקנות עכ"ד. ואפשר שעל דעת זה סמכו בהרבה מקומות שלוקחין לולב אחד וכל הקהל יוצאין בו בין בראשון בין בשני:

יב אע"פ שכל המועדות וכו'. דברי רבינו עד השמחה שישמח אדם וכו'. מבוארין פ' החליל (דף נ') בבאור. מהן במשנה ובגמרא

א טור סי' תרמ"ט: ב טור סי' תרנ"ח סמ"ג שם:

משנה למלך

יהודה מכשיר עד מ' וכ' אמה דשיעור זה דנקט ר"י אינו גדול לא למעלה ולא למטה וכל הנהו דאייתינן לעיל הוו דכותיה אבל ההיא דפרק אלמנה ניזונית דקתני ב' וג' שנים ואתא למעט פחות משתים דלא איבדה וכן ההיא דבסוף ב"ק דאתא למעט דשלש אין לוקחין וא"כ ע"כ ליתא דדוקא נקט לא שייך לומר התם ואפילו טובא כדאמרי אינשי ודוק: עוד נראה לחלק דע"כ לא אמרינן דהיכא דבעי למימר אפילו טובא דלא פריך אלא היכא דאם לא היה שונה כי אם החלוקה המחודשת הוה ס"ד דעד כאן ומו לא כגון ההיא דפ' מפנין דאם היה שונה מפנין חמש קופות הוה ס"ד דדוקא ה' אבל טפי לא משום טירחא וכדס"ל לרב חסדא מש"ה קאמר שמואל דלהכי נקט ד' וה' לומר לך אפילו טובא נמי ונקט ד' וה' כדאמרי אינשי ללמדנו אפילו טובא. וכן ההיא דר' יהודה דריש סוכה וריש עירובין אי הוה נקט ר"י מכשיר אפילו עד נ' אפשר היה להעלות על הדעת דטפי מנ' אפילו ר' יהודה מודה דלא מהני להכי נקט מ' וכ' לומר לך ואפילו טובא נמי כדאמרי אינשי. וכן כל הנהו דכתבנו לעיל יש חדוש במה שלמדנו דאפילו טובא ומשום הכי נקט בלשונו כלשון בני אדם. אבל ההיא דפרק אלמנה ניזונית וההיא דסוף ב"ק אין שום חדוש כלל במה שלמדנו דאפילו טובא דכיון דבשתי שנים איבדה כתובתה כ"ש טובא וכן כיון דד' לוקחים מן הרועה כ"ש ה' וא"כ לאיזה תכלית דברה תורה כלשון בני אדם וחילוק זה נכון הוא בעיני: ויש לדקדק בפי מ"ש התום' מהא דתנן בפ"ב דפרה משנה ב' היו בה שתי שערות ר"ע אומר אפילו ד' אפילו ה' והן מפוזרות יתלוש ר"א אומר אפילו חמשים. ועיין בר"פ האומנין (ב"מ דף ע"ו:) ועד כמה שוכר עליהם עד מ' וכ' זוז ועיין בזה בדברי רבינו פ"ט מהלכות שכירות בדין ד' ובמ"ש ה"ה שם. ועיין בפרק השוכר את הפועלים (שם דף צ"ג.) המשמר ד' וה' מקשאות ה"ז לא ימלא כריסו מאחד מהן אלא מכל אחד ואחד אוכל לפי חשבון. ועיין בפרק אע"פ (כתובות ס"ב:) דאמרינן התלמידים יוצאים לת"ת ב' וג' שנים שלא ברשות, והרב בעל ב"ח אה"ע סי' ע"ו נסתפק אם ב' וג' שנים דוקא ולא יותר או נימא דלאו דוקא דה"ה טפי וכתב בשם מהרש"ל דדוקא ג' שנים וב' דנקט לאורחא דמלתא ולכל היותר ג' שנים וכבר הביא דבריהם בעל חלקת מחוקק סי' ע"ו יע"ש. ובפרק ראשית הגז דף קל"ו אמרינן היו לו שתי רחלות גזז והניח ב' וג' שנים אין מצטרפות. ובפ"ב דחולין (דף ל.) אר"י אמר רב השוחט בב' וג' מקומות שחיטתו כשרה. ובפ"ג דפאה משנה ב' תנן מודים חכמים לר"מ בזורע שבת או חרדל בב' וג' מקומות שנותן פאה מכל אחד ואחד עיין שם בתוי"ט. ובפ"ו דנדה (דף נ"א.) מייתי לה. ובפרק ט"ו דשבת (דף קי"ג.) תנן מקפלין את הכלים אפילו ד' וה' פעמים. ובפרק ב' דסוכה (דף כ"ו.) וכמה אכילת עראי אמר ר' יוסף תרתי או תלת ביעי ועיין שם ברש"י ותוס'. ובפ' קמא דסנהדרין (דף ט"ז:) זימנין אמר רב בבית דין אחד הוא דאין עושין הא בשנים או בג' בתי דינין עושין וזימנין אמר רב אפילו בשנים ושלשה בתי דינין לעולם אין עושין. ותו אמרינן התם אמר ר"ל לא שנו אלא במקום אחד אבל בב' וג' מקומות עושין. ובר"פ נגמר הדין (שם דף מ"ב:) ואפילו הוא אומר יש לי ללמד על עצמי זכות מחזירין אותו אפילו ד' וה' פעמים. ושם (בדף מ"ג.) תניא פעם ראשונה ושניה בין שיש ממש בדבריו בין שאין ממש בדבריו מחזירין אותו. ובפ"ת

דעירובין

לחם משנה

הא מדרבנן מקחו מקח ממכרו ממכר והוא מקנה. אבל רבינו נראה לו דוחק פירוש זה ופירש דאסור להקנות אפילו לפעוטות והטעם דקונה מן התורה דסובר רבינו דאע"ג דאין מקחו מקח מן התורה מכל מקום כשנתן לו קונה מן התורה וכדכתב בפ' תשעה ועשרים מהלכות מכירה ושם ביאר כן בדבריו ה"ה ולכך אפילו שהגיע לעונת הפעוטות אינו מקנה מן התורה וזהו אמרו ואינו מקנה לאחרים מן התורה אבל רש"י ז"ל נראה שדעתו כדעת הר"ן שפירש קונה דרבנן תיקנו ליה זכיה ע"כ. אח"כ ראיתי להרב"י בכ"מ שכתב שדברי הר"ן הם פשוטים ותמה על הפוסקים איך לא כתבו וכו', ואני תמה עליו איך אמר כן כי רבינו חולק עליו כדכתיבנא:

יא האחין שקנו אתרוגין כו'. גירסת רבינו בגמרא (ב"ב קל"ז:) ודוקא אתרוג אבל רימון ופריש לא, דהא רשב"ם והתוספות יישבוה בדוחק וכתבו אבל אי לית ליה לנותן אלא פריש או רימון לא יצא דמסתמא יקפיד אם יאכל הלה את האתרוג ע"כ, כלומר אל תסמוך לומר שהוא לא יקפיד מאחר שימצאו הרבה אתרוגים בעיר וכו' דהיינו דוקא כשיש אתרוג אבל אם לאו לא. אבל רבינו לא פירש כן אלא אמר אע"פ שאם אכלו אין מקפידין לא מהני. ולכאורה הוא תימה ונראה טעמו דכיון דע"ד הסתם כל אדם מקפיד אע"פ שאלו אין מקפידין להוציא מדרך הסתם צריך שיאמרו בפירוש שמוחלין אבל כשיש שם מאותו המין וכו' אין לומר ודאי כל אדם מקפיד ולכל מועיל. וז"ש ה"ה אבל כשיש שם מאותו המין וכו' ולפי שאינן מקפידין כלומר אז מועיל טעם לפי שאין מקפידין כיון שאין הסתם להקפיד עכ"פ. או אפשר דמה שאמר רבינו לא היו מקפידין על אכילתו ר"ל שאלו האחין אין מקפידין זה על זה בדבר שוה כזה וז"ש אין מקפידין על אכילתו כלומר מחמת שוויו אבל יקפידו מחמת שלא יצאו ידי מצותו ולזה אין המחילה בסתם מועלת ועם זה יסכימו דברי רבינו עם דברי התוספות ז"ל:

יג ושמחה זו אינה דוחה וכו'. כתב ה"ה שיש שיר לקרבן שדוחה בין שבת ויו"ט כדפסק רבינו פרק ג' מהלכות מקדש. ונראה דזה כר' ירמיה דאמר

בפרק

מגדל עוז

שחזר ר"י מדבריו ור"ט מיקל מכולהו ואפילו מדר"ע מ"ט תלתא קטימי שהן עבות שכיחי וחד דלא קטים לא שכיח שהוא עבות כלל וכן הוא הדבר שתמצא פארה אחת בפארת הגזע שהיא לבדה עבות והשאר אין עבות ולא תמצא גזע אחד אפילו באלף שיהא הוא וכל פארותיו עבות. זהו פי' שמועה זו על נכון וגם מדברי ר"ע נמי יתברר זה הפירוש מדאמרינן לדברי ר"ע דחד עבות ולא קטים לא שכיח ואם בנקטם ראשו כדברי המפרשים היכי אמרינן לדברי ר"ע חד ולא קטים לא שכיח והא שכיחי טובא אלא ש"מ כדפרישית ולעולם הלכה כסתם משנתנו שאם נקטם ראשו פסול והוא ראש הפארה משום דלאו הדר הוא והנוטה מזה הדרך נוטה מדרך השכל עכ"ל בחבורו. והרמב"ן ז"ל השיב על זה ואמר דבר זה לא רבינו הגדול אמרו אבל כל הגאונים ז"ל כך אמרו ולא ערער אדם מן הראשונים בדבר וקבלתם תכריע. ועוד לזה הפירוש א"כ למה פסל שום חכם הקטומין ומופסקין בהדס יותר משאר המינין ואדרבה בהדס כשר לדברי הכל שהרי ענף כתוב בו וענף הוא הבד המופסק מן העץ ובירושלמי מפורש דמשום הדר פסלי ליה רבנן ואין לבד הגזוז מן הקרקע יותר מן המופסק לא תאר ולא הדר אלא משמע דעל הקיטומין בראש הבדים אמורין והיינו לישנא דגמרא דשלמין ולא שלמין ור"ט מכשיר בזה ולא באחר מפני שההדס בעבותו תלוי הדרו שעליו חופין את עצו משא"כ בשאר מינין וזו ששנויה בתורת כהנים ר' ישמעאל אומר שתי דליות ואחת שאינה קטומה כלומר שצריך לחזר עליה שלא תהיה קטומה והיינו דקתני אחת שאינה קטומה ולא קתני אחד שאינו קטום אלמא אדליות קאי והיינו נמי דלא א"ר טרפון אפילו שלשתן דליות לפי שאינן ודאי קטומין. אבל לי נראה שהענפים הגדולים שדרכן של כורמים לזמור אותן ולקוץ בכל שנה כדי שיוסיפו הן הנקראין דליות והענפים השלמים הם הנקראים בדים או פארות במקרא ויב"ע תרגם בו עוברתיה וכן תרגם אונקלוס זמורה והוא הענף שכסחו ראשו ועל שם שיזמר נקרא כן וכן תרגומו ועל שם שהעבירו ממנה נקראת עוברתא ומן הלשון הזה של דליות אמרו חכמים המדלדל בגפנים וכולן לשון זמור וכסות. ומ"ש עבות ג' לא משכחינן לה מפני הקטומים שלא מצינו לר' טרפון שאסר בהם לכתחלה אלא מפני שאין הדס שכולו עבות מצוי להם במקומן באורך שלשה טפחים שרוב האורך שוטה והיינו דקאמרינן בהדיא עבות שלשה אלמא משום עבות הוא שאינו מצוי ותלתא קטימי שכיחי להו מחד ולא קטים שדרך ההדס הזה ליבש ראשו ולהסיר עליו העליונים ולהיותו קטום עכ"ל ספר המלחמות. (מכאן ועד סוף הפרק חסר, כי ההעתק היה חסר ממנו לרוב יושנו ולא היה לנו זולתו):

מגין

הגהות מיימוניות

יא [ת] בסוף יש נוחלין וכתב רשב"ם מה שנהגו כל הקהל לברך על אתרוג אחד דעתנו מסכמת שהוא נתון לכל אחד עד שיברך ואח"כ יחזיר אע"פ שלא פירש כמי שפירש דמי וכן כתבו התום' בסוף לולב הגזול אמנם הירא דבר ה' ומחבב את מצותיו לעשותן מן המובחר ראוי להיות לו לולב ואתרוג בפני עצמו. חדא כדי לעשות הנענועים כהלכתן ועוד שרוב בני אדם מברכים על דעת שהן שותפין לכל הקהל ברוב מקומות ואין דעת טובי הקהל כן ואינם מעלים על לב ולא יודעים שצריך ליזהר ולהסכים שיהא מתנה וכן ראיתי חסידים ואנשי מעשה עושים ולא נהגו מתחלה להיות לכל הקהל יחד אלא מדוחק שלא מצאו אתרוגים לכל הצורך:

ז"ל

יד מצוה להרבות בשמחה זו. ולא היו עושין אותה עמי הארץ וכל מי שירצה. אלא גדולי חכמי ישראל וראשי הישיבות והסנהדרין והחסידים והזקנים ואנשי מעשה הם שהיו מרקדין ומספקין ומנגנין ומשמחין במקדש בימי חג הסוכות. אבל כל העם האנשים והנשים כולן באין לראות ולשמוע: טו השמחה שישמח אדם בעשיית המצוה ובאהבת האל שצוה בהן. עבודה גדולה היא. וכל המונע עצמו משמחה זו ראוי להפרע ממנו שנאמר תחת אשר לא עבדת את ה' אלהיך בשמחה ובטוב לבב. וכל המגיס דעתו וחולק כבוד לעצמו ומתכבד בעיניו במקומות אלו חוטא ושוטה. ועל זה הזהיר שלמה ואמר אל תתהדר לפני מלך. וכל המשפיל עצמו ומקל גופו במקומות אלו הוא הגדול המכובד העובד מאהבה. וכן דוד מלך ישראל אמר ונקלותי עוד מזאת והייתי שפל בעיני. ואין הגדולה והכבוד אלא לשמוח לפני ה' שנאמר והמלך דוד מפזז ומכרכר לפני ה' וגו':

מגיד משנה

ובגמרא. ועוד היה שם שיר אחד לקרבן בין ביו"ט בין בשבת ומבואר פ"ג מהל' כלי המקדש. אבל זה לא היה אלא שיר של שמחה ואינו דוחה אפילו יו"ט:

טו השמחה שישמח אדם בעשיית מצוה וכו'. דברי רבינו מבוארים בכ"מ בגמרא ובבמה מדליקין (שבת ל':) אמרו ושבחתי אני את השמחה זו שמחה של מצוה. ועיקר הדבר הוא שאין ראוי לו לאדם לעשות המצות מצד שהן חובה עליו והוא מוכרח ואנוס בעשייתן אלא חייב לעשותן והוא שמח בעשייתן ויעשה הטוב מצד שהוא טוב ויבחר באמת מצד שהוא אמת ויקל בעיניו טרחן ויבין כי לכך נוצר לשמש את קונו וכשהוא עושה מה שנברא בשבילו ישמח ויגיל לפי ששמחת שאר דברים תלוים בדברים בטלים שאינן קיימים אבל השמחה בעשיית המצוה ובלמידת התורה והחכמה היא השמחה האמיתית. וזהו ששלמה בדרכי מוסרו שבח שמחת החכמה ואמר בני אם חכם לבך ישמח לבי גם אני:

סליקו להו הלכות לולב

לחם משנה

בפרק החליל (סוכה דף נ"א.) אבל בשיר של קרבן ד"ה עבודה היא ודוחה את השבת. ונראה דלכאורה דזה סובר דעיקר שירה בכלי ולכך דוחה שבת. ותימה דהוא ז"ל פסק שם בפרק ג' מהלכות מקדש דעיקר שירה בפה שכתב שם ואין אומרים שירה אלא בפה בלא כלי שעיקר שירה שהיא עבודה בפה. ועוד כתב ואחרים היו עומדים וכו' מהן לויים ומהם ישראלים וכו' היינו כמ"ד עיקר שירה בפה דלמ"ד עיקר שירה בכלי אמרינן בגמרא דלויים דוקא. וי"ל דאע"ג דעיקר שירה בפה מ"מ דוחה את השבת כיון שהיא עבודה משום דאין שבות במקדש אבל כשהיא שמחת בית השואבה לא מתירינן משום האי טעמא דכיון שהיה שם כלי שיר גזור טפי וכדכתבו התוס' בדבור המתחיל ורבנן סברי עיקר שירה בפה וכו'. וע"כ אתה צ"ל דאפילו דעיקר שירה בפה דוחה את השבת משום דאין שבות מכח הקושיא שהקשו בתוספות בד"ה כתנאי עבדי כהנים וכו' דהכא מסקינן עיקר שירה בפה והתם קתני רישא דחליל מכה בשמונת ימי החג ואי אפשר בלא שבת ותירצו מטעמא דפירשנו:

משנה למלך

דעירובין (דף פ"ב.) וכמה ככר ד' ככר ה'. וברפ"ב דעירובין (דף י"ח.) תנן אפילו בת ה' כורין אפילו בת י' כורין. ובפ"ג דשביעית משנה ג' ר"י אומר אבני כתף כשמם כל שהן ניטלות ב' וג' על הכתף. ובפ"ב דמעשרות משנה ה' אמר ר"י מעשה בגנת ורדים שהיתה בירושלים והיו תאנים שלה נמכרות משלש ומארבע באיסר ולא הופרש מהם תרומה ומעשר מעולם. ובפ"ב דערלה משנה י' תבלין ב' וג' שמות ממין אחד יע"ש. ובפ"ק דעדיות משנה ז' בש"א רובע עצמות מן העצמים בין מב' בין מג'. ובפ"ג דמקואות משנה ד' מכלי א' מב' מג' מצטרפין מד' אין מצטרפין יע"ש. וברפ"ק דידים מי רביעית נוטלין לידים לאחד אף לב' מחצי לוג אף לג' מלוג לה' ולעשרה אף למאה. ובפ"ב דידים משנה ג' נוטלין ד' וה' זה בצד זה. ובפ"ב דכלאים משנה ה' אימתי בזמן שהיו נטועות על ד' ד' או על ה' ה' כו' יע"ש. ובפ"ד דשביעית משנה ד' איזהו המדל אחד או שנים המחליק שלשה זה בצד זה. ובפרק ב' דכלאים משנה ט' היתה קרחת אחת או שתים זורעם חרדל שלשה לא יזרעם חרדל. ועיין בירושלמי פ"ה דברכות אמתני' דהאומר על קן צפור יגיעו רחמיך א"ר סימון בשם ריב"ל שלים לבור שהשגיר ב' ג' ברכות אין מחזירין אותו והביאו הטור א"ח סי' קנ"ו יע"ש. ובפ"ט דאהלות משנה ט' בין עומדת בין מוטה על צדה בין אחת בין שתים:

סליקו להו הלכות לולב, שבח לבוחן כליות ולב:

הלכות שקלים

מצות עשה אחת והיא ליתן כל איש מחצית השקל בכל שנה:

וביאור מצוה זו בפרקים אלו:

פרק ראשון

א מצות [א]עשה מן התורה ליתן כל איש מישראל מחצית השקל בכל שנה ושנה. אפילו עני המתפרנס מן הצדקה חייב. ושואל מאחרים או מוכר כסות שעל כתיפו ונותן מחצית השקל כסף שנאמר העשיר לא ירבה והדל לא ימעיט וגו'. ואינו נותנו בפעמים רבות היום מעט ולמחר מעט אלא נותנו כולו כאחת בפעם אחת: **ב** מנין כסף האמור בתורה באונס ובמפתה ובמוציא שם רע והורג עבד הוא שקל הנאמר בכל מקום בתורה. ומשקלו שלש מאות ועשרים שעורה. וכבר הוסיפו חכמים עליו ועשו משקלו כמשקל המטבע הנקרא סלע בזמן בית שני. וכמה הוא משקל הסלע שלש מאות וארבע ושמונים שעורה בינונית: **ג** הסלע ארבעה דינרין והדינר שש מעין. ומעה היא הנקראת בימי משה רבינו גרה. ומעה היא שני פונדיונין ופונדיון שני איסרין. ופרוטה אחת משמנה באיסר. נמצא משקל המעה והיא הגרה שש עשרה שעורות. ומשקל האיסר ארבע שעורות. ומשקל הפרוטה חצי שעורה: **ד** ועוד מטבע אחר היה שם שהיה משקלו שתי סלעים והוא היה נקרא דרכון. ואלו המטבעות כולן שאמרנו ובארנו משקל כל אחד מהן הן שמשערין בהן בכל מקום. וכבר בארנום כדי שלא אהיה צריך לפרש משקלם בכל מקום:

[א] סמ"ג עשין מ"ה:

כסף משנה

פרק א א מצות עשה מן התורה ליתן כל איש מישראל מחצית השקל בכל שנה ושנה וכו': ואינו נותנו בפעמים רבות וכו':

ב מנין כסף האמור בתורה וכו'. משנה פ' יש בכור (בכורות מ"ט:) חמש סלעים של בן במנה צורי שלשים של עבד נ' של אונס ומפתה ומאה של מוציא שם רע כלם בשקל הקדש במנה צורי. ופירש"י כלם בשקל הקדש דהוי עשרין מעין. ומ"ש ומשקלו ש"כ שעורה. זה מבואר ע"פ מה שאכתוב בסמוך בשם הרי"ף שמשקל הפרוטה חצי שעורה. ומ"ש וכבר הוסיפו חכמים עליו וכו'. בפרק יש בכור (שם דף נ.) אמר רבא סלע דאורייתא תלתא ותילתא הוי דכתיב עשרים גרה השקל ומתרגמינן עשרין מעין ותניא שש מאה כסף דינר מיתיבי סלע של קדש מ"ת פונדיונין בתר דאוסיפו עלייהו דתניא עשרים גרה השקל מנין שאם רצה להוסיף יוסיף ת"ל יהיה יכול יפחות ת"ל הוא. ופירש"י בתר דאוסיפו עליה על סלע דאורייתא הוסיפו שתות ועשאוהו למדת סלע צורי כ"ד מעין. יהיה עשרים גרה יהיה השקל משמע עוד הויה אחרת. בפרשת ערכין כתיב הוא בסדר ויקח קרח כתיב עשרים גרה הוא:

ג הסלע ארבעה דינרים וכו'. מבואר פ' הזהב (מציעא נ"א:) במשנה. ומ"ש והדינר שש מעין וכו' עד ופרוטה אחת משמנה באיסר. בפ"ק דקדושין (דף י"ב.). ומ"ש ומשקל הפרוטה חצי שעורה, כך כתב הרי"ף שם:

ד ועוד מטבע אחר היה שם וכו'. כ"כ רבינו גם בפירוש המשנה רפ"ב דשקלים דתנן מצרפים שקלים לדרכונות מפני משוי הדרך:

מגדל עוז

פרק א ב מנין כסף עד בינונית. במס' בכורות פ' יש בכור (דף מ"ט): ג הסלע ארבעה דינרין עד חצי שעורה. פ"ק דקדושין (דף י"א): ד ועוד מטבע אחר עד בכל מקום. במס' שקלים פ' מצרפין שקלים:

הדפסה ברזולוצית מסך - להדפסה איכותית הדפס ישירות מן התכנה
משנה תורה <מהדורה חדשה> - ג (זמנים) משה בן מימון (רמב"ם) עמוד מס : 294 הודפס ע"י אוצר החכמה

הלכות לולב

סימן תרמה

פרטי רמזי דינים המבוארים בזה הסימן

לולב הפסול והכשר:

א ולקחתם לכם ביום הראשון פרי עץ הדר כפת תמרים וענף עץ עבת וערבי נחל (ויקרא כג מ) ודרשו חכמים ז"ל פרי עץ הדר זה אתרוג כפת תמרים זה לולב וענף עץ עבות זה הדס וערבי נחל זה ערבה. והנני מפרש אותם על סדר המשנה. דרך הלולב כשיוצא מן הדקל יוצא כולו עץ אחד כחץ ולאחר שגדל מעט נפתח מעט וכל מה שמוסיף ליגדל נפתחין עליו יותר. ואם שהה באילן עד שנפתח ונתפרדו עליו כשר (א) אפילו לא יאגדנו: **ב** אבל אם שהה באילן עד שנפתח הרבה ונתקשה ונעשה כעץ פסול. ואם נפרצו עליו פסול פירש רש"י שנתלשו

תרמה א ולקחתם לכם ביום הראשון פרי עץ הדר וגו' ודרשו חז"ל פרי עץ הדר זה אתרוג וכו'. בפרק לולב הגזול (לב., שם:, לג:, לה.): **דרך** הלולב כשיוצא מן הדקל יוצא כולו עץ אחד כחץ וכו' ואם שהה באילן עד שנפתח ונתפרדו עליו כשר אפילו לא אגדו. משנה בפרק לולב הגזול (כט:) נפרדו עליו כשר רבי יהודה אומר יאגדנו מלמעלה וידוע דהלכה כתנא קמא (רי"ף שבועות סו"פ כל הנשבעין) והילכך אפילו [לא] אגדו כשר: **ומכל** מקום כתב הרב המגיד (פ"ח ה"ג) בשם מקצת הגאונים שמצוה מן המובחר ליטול לולב שאין עליו פרודות:

ב ומ"ש אבל אם שהה באילן עד שנפתח הרבה ונתקשה כעץ פסול. ונראה דהיינו מדתניא התם (לב.) חרות פסול דומה לחרות כשר. ופירש רש"י חרות. קשה שנעשה חריות שכן דרך הלולב עליו נושרים בימות הגשמים והשדרה מתקשה ונעשה עץ: דומה לחרות. התחיל להתקשות ועדיין לא נעשה עץ: **ונראה** שרבינו מפרש דהא דפירש רש"י שעליו נושרים בימות הגשמים לא נושרים לגמרי ממקום חיבורם בעיקרם קאמר שאין דרכו של לולב בכך אלא היינו לומר שהעלים מתפרדים ממנו דוגמת בד היוצא מן הענף ומתרחקים ביותר מגוף השדרה ועודם מחוברים בעיקרם לשדרה אלא שמקום חיבורם מתקשה כעץ עד שאי אפשר לחבר העלים אל הגוף ואפילו בידים שכך הוא דרך הלולב ומפני שאינם מתחברים בארכם אל השדרה קרי להו נושרים: **ואם** נפרצו עליו פסול. משנה שם (כט:) ובגמרא (לב.) מפרש דהיינו דעביד כי חופיא.

תרמה א ולקחתם לכם וכו' דרך הלולב וכו' ונתפרדו עליו כשר. משנה שם נפרדו עליו כשר רבי יהודה אומר יאגדנו מלמעלה וידוע דהלכה כתנא קמא והילכך אפילו לא אגדו כשר ומכל מקום נראה דע"כ לא פליגי אלא אם כשר בלא אגדו וטעמא דתנא קמא דאף על גב דדרשינן כפות דבעינן כפות לא דבעינן כפות ממש כרבי יהודה אלא כיון דראוי לכפיתה שהרי לא נתקשה כעץ אין כפיתה מעכבת בו וכמו שפירש הר"ן (יד: ד"ה נפרדו) אבל לכתחלה דברי הכל מצוה לאגדו משום דבעינן מצוה מהודרת דכתיב (שמות טו ב) ואנוהו והכי משמע בהגהות אשיר"י שכתב בנפרדו דיאגדנו למעלה ופשיטא דלא היתה כוונתו לפסוק כרבי יהודה אלא דלכתחלה קאמר שיאגדנו לדברי הכל והכי קא סלקא דעתא בגמרא (לא.) מעיקרא דרבי יהודה דפוסל היינו משום דבעינן הדר ובנפרדו ליכא הדר וממילא צריך לפרש דלתנא קמא דמכשיר היינו משום דסבירא ליה דאף על גב דכשיאגדנו איכא הדר טפי מכל מקום מאחר דבנפרדו בלא שיאגדנו נמי איכא הדר אין לפסלו אבל ודאי לכתחלה איכא הדר טפי כשיאגדנו והלכך למסקנא נמי דטעמא דרבי יהודה משום דבעינן כפות ממש מכל מקום לתנא קמא ודאי מצוה לאגדו לכתחלה משום דבעינן מצוה מהודרת והרב המגיד כתב בשם קצת גאונים שמצוה מן המובחר ליטול לולב שאין עליו פרודות נראה דטעמו דאף על גב דבפרודות איכא תקנה שיאגדנו דאית ביה ואנוהו כדפרישית מכל מקום ודאי איכא הידור טפי כשאין עליו פרודות כל עיקר והוא מצוה מן המובחר:

ב ומ"ש אבל אם שהה באילן עד שנפתח הרבה ונתקשה ונעשה כעץ פסול. שם (לב.) ברייתא חרות פסול דומה לחרות כשר ובגמרא (שם) אמר ליה רבינא לרב אשי ממאי דהאי כפות תמרים דלולבא הוא אימא חרותא ומהדר ליה בעינן כפות וליכא ופירש רש"י חרותא. ענף הדקל משנתקשה שתי שנים ושלש יוצאין בו לולבין הרבה שנשרו עליהן ונתקשו גם הם ונעשו עץ זה פונה לכאן וזה פונה לכאן כענפי שאר אילנות: בעינן כפות. שאם היה פרוד יכפתנו וזה אין אתה יכול לכופתו שיהיו ענפיו הפרודין כאן וכאן נכפתין ומתמעכין אצל איביהן שהם מחוברין בו לפי שקשין הן. ועל חרות פסול וכו' כתב חרות קשה שנעשו חריות שכן דרך הלולב עליו נושרין בימות הגשמים והשדרה מתקשה ונעשה עץ: דומה לחרות. התחיל להתקשות ועדיין לא נעשה עץ עכ"ל. וכוונתו כאן גם כן לפרש בחרות דכשעליו נושרין כל השדראות מתקשין ונעשין עץ בין אותה שדרה שבאמצע בין אותן שמצדדין כענפי שאר אילנות ואין אתה יכול לכופתו והיינו מה שכתב רבינו אבל אם שהה באילן עד שנפתח הרבה וכו' כלומר שהשדראות נתקשו גם מן הצדדין עד שנפתח הרבה ונעשו כענפי אילן אחר שכבר נשרו כל העלין ומה שכתב הבית יוסף לבאר פירוש רש"י במה שכתב שעליו נושרין לא נהירא:

ג ואם נפרצו עליו פסול. משנה שם: **ומ"ש בשם רש"י** ז"ל. [ז"ל] במשנה נפרצו עליו משדרה ואינן מחוברין אלא על ידי

פרישה

תרמה (א) **אפילו לא יאגדנו.** פלוגתא דרבי יהודה וחכמים בפרק לולב הגזול דרבי יהודה סבירא ליה צריך לאגדו וחכמים סבירא להו דאפילו לא אגדו כשר ומשמע דגם חכמים סבירא להו דעדיף טפי לאגדו וכן כתוב במהרי"ל (סדר תפלות חג הסוכות סי' ה עמ' שפב) דלא היה לולבו פתוח כי אם טפח וכן מוכח לקמן סימן תרמ"ד שכתב רבינו בהושענא רבא יש נוהגין לפתחו מדכתיב (ויקרא כג מ) כפת חסר ו':

דרישה

תרמה כתב הרב המגיד בשם הגאונים דמצוה מן המובחר ליקח לולב שאין עליו פרודות ולכאורה משמע מזה ממה שכתב הטור ז"ל דרך הלולב כשיוצא מהדקל יוצא כולו עץ אחד כחץ ולאחר שגדל מעט נפתח מעט וכו' דאפילו לקח כפות תמרים בעודו בעץ א] בלי חולק עליו כלל מהשדרה כשר אבל אינו מוכרע דנראה דלא מיקרי לולב בלא עלין כמו שכתב אחר כך דרך הלולב (ואפי') [לאחר] שיוצא עלה אחד וכו' ומה שכתב פרודות רצה לומר שנפרד העלה עד שנחלק קצת זה מזה וק"ל וכן פירש רש"י (לב. ד"ה דאיפרוד) פרודות ראשיהן נפרדים כענפי אילנות ואין מצומצמין בשדרה עם העלין שלמטה מהן ב]:

הגהות והערות

ועיין רש"י קידושין יג ע"א ד"ה כדמתרגם, וה"ל להביא תוספות מגילה כא ע"ב ד"ה ובמגילה וכו' ותוספות שבת קטו ע"א ד"ה ובידו וכו' ושם תראה כי דעת התוספות שרב יוסף לא תרגם כתובים אמנם היה בקי בתרגום כתובים שכבר נעשה (לדעתם) בימי התנאים וכבר הארכתי בענין זה בספרי היחס לכתב אשורי, עכ"ל, ועיין רש"י מגילה יג ע"ב שמביא תרגום אסתר, ובחגיגה כב ע"ב רש"י ד"ה ויצבט שמביא תרגום רות אולם כוונת רש"י דבימי הברייתא לא היה להם עדיין תרגום כתובים אחר דבגמרא מגילה ג ע"א איתא בפשיטות תרגום של תורה אונקלוס הגר אמרו ושל נביאים יונתן בן עוזיאל ולא שאלו על תרגום כתובים מכלל שניתקן בזמן אחרון ובכל הש"ס אין זכר לתרגום כתובים רק תרגום תורה ונביאים:

תרמה א] **נדצ"ל** "כחץ": ב] **ברש"י** שלפנינו שם איתא ראשיהן נפרדין כענפי דקל ואין מצומצמין [ס"א מתמעך] עם השדרה אבל מלמטה הן מחוברין בה עכ"ל, וברש"י במשנה כט ע"ב ד"ה נפרדו עליו איתא הלשון כענפי "אילן":

הדפסה ברזולוצית מסך - להדפסה איכותית הדפס ישירות מן התכנה
טור <מכון שירת דבורה> - ה (או"ח תצה - תרצז) יעקב בן אשר (בעל הטורים) עמוד מס : 589 הודפס ע"י אוצר הח

בעיקרן מן השדרה והתוספות מפרשים אותו על כפלות העלין שכל אחד כפול וגבו אחד ופניו שנים ואם נפרץ שנחלק בגבו רוב אורך כל עלה ועלה ברוב עלין שבלולב פסול: ג(א),ד דרך הלולב לאחר שיוצא עלה אחד מיד כשיעור שתי

אגודה וכן כתב הסמ"ג (עשין מד קכא.) (בלשונו) [כלשונו] ממש וכתבו התוספות והרא"ש ורבינו ירוחם דמשמע מפירוש רש"י שרוצה לומר שנתלשו לגמרי מן השדרה אבל הרי"ף פירש שנשרו מן השדרה והן תלויין בה ולא נשרו לגמרי וזהו כעין שבירה וכן כתב הרמב"ם עיי"ש והר"ן ז"ל כתב שרש"י ורב אלפסי שוין בפירושן זה ונראה דמפרש דמה שכתב רש"י ואין מחוברין אלא על ידי אגידה היינו שהם מדולדלין ותלויין למטה ואין עולין להתחבר עם השדרה כשאר עלין אלא על ידי אגידה והיינו כרב אלפסי אבל אי אפשר לומר להר"ן בהיפך שדעת רב אלפס היא שנתלשו לגמרי מן השדרה כמו שהבינו התוספות והרא"ש מדברי רש"י שהרי בדברי רב אלפס מפורש דמיירי כשהן עדיין תלויין בשדרה: **ומ"ש** שהתוספות מפרשים אותו על כפלות העלין וכו'. כן כתבו במשנה ריש פרק לולב הגזול זולתי מה שכתב רבינו דבעינן רוב אורך כל עלה ועלה ברוב עלין שבלולב שזה אינו כתוב בתוספות אלא סתם כתבו נפרצו עליו ברוב עלין איירי כדתניא בתוספתא וכן כתוב באשיר"י בסתם ברוב עלין ומשמע דרלה לומר דבין לפירוש רש"י בין לפירוש התוספות לא בעינן אלא רוב העלין ולא רוב כל עלה ועלה ואפשר ליישב שדעת רבינו שכתב בפירוש דברי התוספות דבעינן גם כן רוב אורך כל עלה ועלה הוא לפי שהרא"ש (סי' ו) כתב גבי נחלקה התיומת שהרי"ף פירשו על כפילת העלין שהוא התיומת ונחלקה התיומת של כל אחת ואחת וברוב עליו מיירי והאי נחלקה הוא ברוב כל עלה ועלה ואחר כך כתב דלפי מה שפירשו התוספות נפרצו עליו כי חופיא אין לפרש כפי' רב אלפסי דהיינו נחלקה התיומת דאלמא דלפירוש התוספות בנפרצו מיירי נמי שנחלק בגבו רוב אורך של כל עלה ועלה ברוב עלין שבלולב גם הר"ן ז"ל כשכתב פירושו של הראב"ד שהוא כמו פירוש התוספות כתב דמשמע דאינו פסול עד שנפרצו רובן ורוב כל עלה ועלה: **ויש** לדקדק אדברי רבינו למה לא כתב בפירוש רש"י דלא פסול בנתלשו מן השדרה בעיקרן אלא ברוב עלין כמו שכתבו התוספות והרא"ש להדיא וי"ל מאחר שרש"י כתב בסתם ולא הזכיר רוב עלין סבירא ליה לרבינו דאפשר דסבירא ליה לרש"י דאף במיעוט עלין פסול מאחר שנתלשו לגמרי בעיקרן ואינו דומה לערבה דכשר במיעוטן וכן כתב בארחות חיים בשם בעל ההשלמה דאפילו נפרצו מקצת עליו פסול הביאו הבית יוסף ודלא כמו שכתבו התוספות והרא"ש ולכך כתב הוא גם כן בסתם כלשונו של רש"י ז"ל. ☜ ולענין הלכה נראה דאינו פסול אפילו נתלשו לגמרי אלא ברוב עלין כמו בערבה וכן כתב הר"ן להדיא דכשר במיעוטן כשהשדרה של לולב מכוסה בעלין הא לאו הכי פסול אפילו במיעוטן:

ד **דרך הלולב** וכו'. שם אמר רבא האי לולבא דסליק בחד הוצא

ופירש רש"י (כט:) נפרצו עליו. משדרה ואינם מחוברים אלא על ידי אגודה כי חופיא שקורין אשקוב"א לאו הדר הוא. והרי"ף (טו.) והרמב"ם (פ"ח ה"ג) פירשו דנפרצו היינו שנדלדלו משדרו של לולב כעלי החריות פסול ונראה מדברי הר"ן (יד. ד"ה נפרצו) שפירוש רש"י הוא כדברי הרי"ף והרמב"ם אבל התוספות (כט: ד"ה נפרצו) והרא"ש (סי' ג) ורבינו ירוחם (נ"ח ח"ג נח ע"ד) כתבו שדעת רש"י לפרש שנעקרו לגמרי מהשדרה ואינם מחוברים אלא על ידי אגודה והקשו התוספות והרא"ש על פירוש רש"י ופירשו הם דחופיא היינו שחלק כל עלה לשנים במקום שהוא כפול מגבו והיינו נפרצו עליו דהכא שנפרץ ראש ג] כל עלה ועלה מגבו ברוב עלין שבלולב: **וגם** הר"ן (יד: דיבור ראשון) הקשה על פירוש רש"י והרי"ף והעלה בשם הראב"ד ד] כפירוש התוספות והרא"ש דנפרצו עליו היינו שנחלקו העלין לשנים לארכן כדרך שעושין האומנים לעשות מהם קופות ודינם של פירוש רש"י והרי"ף לא הוזכר לפי שהוא פשוט לפיסול (א) ומיהו דוקא ברוב עלין אבל במיעוטן משמע דכשר דומיא דערבה (לג:) ומיהו דוקא בשדרו של לולב מכוסה בעלין הא לאו הכי פסול אפילו במיעוטן כדפסלינן ליה הר הברזל (לג.) כל שאין ראשו של זה מגיע לצד עיקרו של זה ופסול זה גם כן שנפרצו עליו לפירוש הראב"ד כיון דתלה בעלין משמע שאינו פסול עד שנפרצו רובן ורוב כל עלה ועלה והכי איתא בתוספתא (פ"ב ה"ח) בהדיא או שנפרצו רוב עליו עד כאן: **וגם** הרב המגיד (שם) כתב שפירוש הרי"ף והרמב"ם לענין הדין אמת וכן פירושו של הראב"ד שבאיזה מהם נפסל הלולב (א*) ורבינו ירוחם (שם) פירש בשם בעל העיטור (הל' לולב ג.) לא שנפרצו מן השדרה אלא שנפרץ ונסדק לסדקין שנים ושלשה וכן כתב הרא"ש בפרק לולב הגזול (סו"ס י) בשם בעל העיטור גבי נפרצו עליו דהדס ונראה לי דלא פסל בעל העיטור אלא בשנסדק רוב עלין ורוב כל עלה ועלה: **כתוב** בארחות חיים (הל' לולב סי' י) בשם בעל ההשלמה אפילו נפרצו מקצת עליו פסול והראב"ד (תמים דעים סי' רלב) כתב דלא נפסל אלא כשנפרצו רוב עליו וכן כל פיסולי הלולב ומיניו חוץ מנקלף שאינו נפסל אלא בכולו ונקב במשהו עד כאן ובאר הרמב"ן (בהשגותיו על הל' לולב לראב"ד) שיש להוציא מן הכלל הזה הכבוש והשלוק שבהדס וערבה שכבשן או שלקן לרפואה פסולים ה] וכן בפיסולי לולב יש שלא נאמרו באתרוג כגון אתרוג כפוף ועקום דומה למגל בין שנעשה מעצמו בין שגדלו בדפוס כך כשר אבל פיסולי אתרוג למדין זה מזה לפיכך כושי או לבן פסולין בחוטמו במשהו ובשאר מקומות ברובו וכן הדין ביבשות שפוסל בחוטמו במשהו ואין צריך לומר נסדק בחוטמו וניקב בין לא חסר עכ"ל:

ג(א),ד דרך הלולב לאחר שיוצא [עלה] אחד מיד כשיעור שתי אצבעות יוצא אחר וכו' ואם אינם כפולים או שכל עליו כפולים מצדו האחד וצדו השני ערום בלא עלין או שאין לו

דרכי משה

תרמה (א) **אף** על גב דהתוספות מפרשים פירוש אחר מכל מקום מודים לדברי רש"י שאם נפרצו העלין במקום חיבורן פסול אף על גב דאגדן ביחד כן כתב הר"ן (יד: דיבור ראשון): (א*) **וכתב** עוד (המגיד משנה שם) דלדעת הרמב"ם והרי"ף כל שתלויין העלין למטה פסול אבל כל שעולין עם השדרה אע"ג דפרודות לגמרי כשר:

הגהות והערות

ג] **כתב** בבכורי יעקב סק"ו שנ"ל שט"ס ברא"ש, ובמקום "ראש" צריך לומר "רוב" עיי"ש, וכן כתב בהגהות דברי נחמי' סוף מסכת סוכה הגהות על הרא"ש וכן הוא בקיצור פסקי הרא"ש סימן ג וברבינו ירוחם עיי"ש: ד] **עיין** במגיד משנה פרק ח ה"ג שמביא לשון הראב"ד בהשגות "שנסדקו לארכן גופי העלין" וכן הוא במגדל עוז שם וברמב"ם מהדורת פרנקל נדפסה השגות הראב"ד במקומה, והבית יוסף כתב שפירוש הראב"ד הוא כהתוספות והרא"ש, וכוונתו בעיקר הפירוש של נפרצו שהכוונה נחלקו, אבל בצורת החלוקה יש הבדל, אלא שלדינא אין נפקא מיניה, דנחלקו "ברחבם" הוא כמו נחלקו "מגבם" עיין בר"ן שם בשם הירושלמי: ה] **כן** הוא גם בדפו"ר בית יוסף תיבת "פסולים" ויש אחרונים שכתבו שטעות סופר וצ"ל "כשרים" עיין בספר ליקוטי הערות על שו"ת חתם סופר יו"ד סימן פא אות יד אריכות גדול בדברי הבית יוסף אלו ודעות אחרונים אם צ"ל פסולים או שצ"ל כשרים ועיי"ש בשם השדי חמד, וכן כתב בבכורי יעקב סוף סימן תרמז וז"ל אכן כמדומה שט"ס יש בדברי בית יוסף עכ"ל, ועיין בספר עמק ברכה להרב אריה פומרנצ'יק הלכות לולב אות יז וזה לשונו אמנם הגאון בעל "החזון איש" אמר לי שטעות סופר בדברי הרמב"ן וצ"ל "כשרים" וכן משמע מתוך דבריו שהרי בא להוציא מן הכלל, שאמר שכל פסולי הלולב ומיניו למידין זה מזה, ועל זה הוסיף הרמב"ן שיש להוציא מן הכלל הזה פסול כבוש ושלוק אף שפוסל באתרוג מכל מקום כשרים הם בהדס וערבה ואין למידין לענין זה מאתרוג, וכן להיפך יש בפסולי לולב שלא נאמרו באתרוג כגון אתרוג כפוף ועקום, אף שפוסלין בלולב כשרים באתרוג, כן מסיים הרמב"ן, ואם לא נגיה בתוך דבריו אלא נגרוס "פסולים" אינו מובן מה זה שייך להכלל הקודם, וכן אין לו המשך למה דמסיים בסוף עכ"ל:

הדפסה ברזולוצית מסך - להדפסה איכותית הדפס ישירות מן התכנה
טור <מכון שירת דבורה> - ה (או"ח תצה - תרצז) יעקב בן אשר (בעל הטורים) עמוד מס : 590 הודפס ע"י אוצר ה

אצבעות יוצא אחר וכן הרבה זה על זה עד שמתכסה כולו בהרבה עלין זה על זה וכל אחד כפול ואם אינן כפולין (ב) או שכל עליו כפולין מצדו האחד וצד השני ערום בלא עלין או שאין לו הרבה עלין זה על זה אלא מכל צד יוצא עלה אחד למטה סמוך לעיקרו ועולה עד ראשו או אפילו היו לו עלין הרבה אלא שאין מכוסין זה על זה כגון שלא יצא עלה השני עד שכלה כל אורך העלה שלמטה ממנו פסול: ה לולב שיבש שדרתו או רוב עליו פסול והראב"ד הכשיר ביבשו רוב עליו ובלבד שתהא התיומת העליונה לחה ולא נהירא לאדוני אבי הרא"ש ז"ל. (ג) ושיעור היבשות פירשו התוספות שיהא נפרך בציפורן והראב"ד פירש משיכלה מראה ירקות שבו וילבינו פניו וכן עיקר: ו נקטם ראשו פסול ופירש הראב"ד שנקטמו מהעלין

אוצר החכמה

בית יוסף

הרבה עלין זה על זה אלא מכל צד יוצא עלה אחד למטה סמוך לעיקרו ועולה עד ראשו. שם אמר רבא האי לולבא דסליק בחד הוצא בעל מום הוא ופסול ופירש רש"י דסליק בחד הוצא שכל עליו מצד אחד והרמב"ם (פ"ח ה"ד) פירש בריית עלין של לולב כך היא כשהם גדלים שנים שנים ודבוקים מגבן וגב כל שני עלין הדבוקים הוא הנקרא תיומת היו עליו אחת אחת מתחלת ברייתו ולא היה להם תיומת פסול והרא"ש (סי' ה) אחר שכתב פירוש רש"י ופירוש הרמב"ם כתב שרב שר שלום פירש דהיינו שהוצא אחד בעיקרו ועולה אותו חד הוצא מעיקרו ועד ראש שדרה עד כאן ורבינו כתב דברי שלשת הפירושים לפיסול: ודע שהרב המגיד (שם) כתב שזה שכתב הרמב"ם היו עליו אחת אחת וכו' היינו ניטלה התיומת ואין דבריו מכוונים שאינו אלא פירוש לולבא דסליק בחד הוצא וכן נראה שפירש הרא"ש (שם) דברי הרמב"ם: ומ"ש רבינו או אפילו היו לו עלין הרבה אלא שאין מכוסין זה על זה וכו'. שם במשנה (כט:) ליני הר הברזל כשירות ובגמרא (לב.) אמר אביי לא שנו אלא שראשו של זה מגיע לצד עיקרו של זה אבל אין ראשו של זה מגיע לצד עיקרו של זה פסול ופירש רש"י ליני הר הברזל לולבין שלהם העלין מועטים בשדרה מרוחקין זה למעלה מזה הרבה ועוד שקטנים הם לארכן ופעמים שאין מגיע ראשו של עלה זה לעיקרו של זה:

ה לולב שיבש שדרתו או רוב עליו פסול. ריש פרק לולב הגזול (כט:) והיבש פסול וכתב הר"ן (יג: ד"ה לולב) דיבש היינו שיבשו רוב עליו אבל אחרים אומרים עד שתייבש רוב שדרו ורוב עליו ולא מחוור ומיהו באיפכא ליכא לספוקי שאין הדבר תלוי שיהא שדרו יבש ויהיו העלין לחים עכ"ל: והרא"ש (סי' ג) כתב שהראב"ד (תמים דעים סי' רלב) הביא ירושלמי (פ"ג ה"א) ופירשו דיבשו עלי הלולב כשר משום דלא מיקרי לולב אלא השדרה ומסתברא בלבד שתהיה תיומת העליונה לחה וחלק עליו הרא"ש משום דעלין נמי לולב מיקרו וכיון דנפרלו רוב עליו דעבידי כי חופיא פסול כל שכן ליבשו רוב עליו: ומ"ש ושיעור היבשות פירשו התוספות שיהא נפרך בציפורן. שם (ד"ה לולב) ופירוש הראב"ד כתבו שם הרא"ש (סי' א) ולא הכריע כאחד מהפירושים אבל הר"ן (שם) והרב המגיד (פ"ח ה"א) הסכימו לפירוש הראב"ד (ג):

ו נקטם ראשו פסול. משנה שם: ומ"ש ופירש הראב"ד שנקטם מהעלין שבראשו וכו'. זה לשון הרא"ש שם (סי' ג) נקטם ראשו לכאורה נראה לפרש בשני עלין האמצעיים היוצאים מראש השדרה וקשה דבגמרא (לב.) קאמר רבי יהושע בן לוי ניטלה התיומת פסול והם אותם שני עלין האמצעיים והא אפילו בנקטם פסול כל שכן בניטלו לגמרי וצריך לומר דנקטם ראשו מיירי בנקטם ראש רוב העלין וראשו של כל עלה ועלה קאמר והלשון דחוק ויש לומר דניטלה איצטריך לאשמועינן דסלקא דעתך אמינא דהוי הדר יותר מנקטם אי נמי בניטלה אחת מן התיומת דבנקטם לא מיפסלא אלא בשתיהן והראב"ד (תמים דעים סי' רלא) כתב נסתפק לי איזהו ראשו אם הוא העלין העליונים אף על פי שלא חסר מן השדרה כלום או שמא לא נקרא ראשו אלא ראש השדרה ופשט ליה מדתני עולא (לג.) בהדס

בית חדש

בעל מום הוא ופסול ופירש רש"י שכל עליו מצד אחד והרא"ש כתב עוד דיש מפרשים דהיינו שלא היו עליו כפולים וכן כתב הרמב"ם ורב שר שלום כתב דהיינו שעלה אחד לבד עולה מעיקרו ועד ראשו ורבינו כתב כל השלשה פירושים שהביא הרא"ש לפסק הלכה משום דלישנא דסליק בחד הוצא הכל במשמע:

ה לולב שיבש וכו'. משנה שם לולב הגזול והיבש פסול כתב הרא"ש בשם הראב"ד דאיתא בירושלמי בעי קומי ר' אבין יבשו הולין מהו ועל כל ההולין הוא שואל לפי ששנינו לולב היבש פסול והיינו שיבש שדרו של לולב אבל יבשו עליו לא שמענו ועליהם שאל ומשמע בירושלמי דכשר דאמרו לשם דאף על פי שיבשו עליו איכא הדר טפי כיבש מבנקטמו לגמרי וכתב הראב"ד ומסתברא ובלבד שיהא התיומת העליונה לחה וכן אמרו בהדס והרא"ש ז"ל נחלק על זה וכתב דכיון שאם נפרלו רוב עלין דעבידי כי חופיא פסול כל שכן יבשו רוב עליו ע"כ ואין זה כל שכן דאפשר דאיכא הדר טפי כיבש מבנפרלו כמו שאיתא בירושלמי דאיכא הדר טפי כיבש מבנקטמו אלא דנראה לי דאין להקל משום דבירושלמי לא אמרו כן דרך פסק אלא דרך דחייה דליכא למיפשט לאיסור מנקטמו וכיון דלא איפשיטא נקטינן לחומרא: ומ"ש שיבש שדרתו או רוב עליו. היינו לומר שיבש גם שדרתו או רוב עליו לחודיה בלא שדרתו דאין לפרש דיבש השדרה בלא העלין קאמר דאין הדבר תלוי שיהיה השדרה יבש והעלין לחין וכן כתב הר"ן בריש פרק לולב הגזול ומביאו בית יוסף אבל ודאי אם היה בענין שנתייבשה השדרה לחוד היה פסול אף להראב"ד דלא הכשיר אלא ביבשו העלין לחודא: ומ"ש ושיעור היבשות וכו'. הרא"ש כתב שני פירושים אלו וכתב פירוש של הראב"ד באחרונה נראה מדבריו שהוא העיקר ומשום הכי כתב רבינו שהוא העיקר וכן כתבו הר"ן והרב המגיד:

ו נקטם ראשו פסול. משנה שם: ומ"ש בשם הראב"ד. כן כתב הרא"ש לשם בשמו שהוא ז"ל הכריח לפרש כן גבי לולב כמו גבי הדס והשיג עליו הרא"ש דאין לולב דומה להדס בענין זה עיי"ש:

דרכי משה

(ב) זהו פירוש למה שאמרו בגמרא לולבא דסליק בחד הוצא פסול וכן פירש הרא"ש. והכל בו (הל' לולב סי' עב מ ע"ג) פירש עוד פירוש אחר דהיינו אם עולה על ראש שדרתו רק עלה אחד ולא תיומות פסול עכ"ל: (ג) **אבל** [א] הגהות מיימוניות פרק ז' כתבו דאנן סמכינן אדברי התוספות בלולבין שלנו שאינם יבשים כל כך שיהיו נפרכים בצפורן עכ"ל:

פרישה

(ג) **ושיעור היבשות פירשו התוספות שיהא נפרך בצפורן.** ר"ל נפרך ונשבר ממש כן משמע מלשון הרא"ש דף ס"ד ע"א וזה לשונו והראב"ד ז"ל כתב הדבר ידוע דאפילו אחר כמה שנים אינו נפרך ואינו עומד על יבשותו בפריכה ושבירה וכו' משמע בהדיא דנפרך בצפורן פירושו נפרך ונשבר ממש כדאמרינן לעיל גבי לוהא כנגדו סימן פ"ב אבל ביורה דעה סימן ל"ו (נא:) גבי ריאה [שיבשה עד שנפרכת בצפורן] אין פירושו כך עיי"ש [בפרישה] (אות כא) [ודרישה] (אות ז) [ומה] שפירש רמ"א ביורה דעה סימן ל"ו (סי"ג) עיי"ש:

חדושי הגהות

תרמה [א] בהגהות מיימוניות לפנינו ליתא:

הדפסה ברזולוצית מסך - להדפסה איכותית הדפס ישירות מן התכנה
טור <מכון שירת דבורה> - ה (או"ח תצה - תרצז) יעקב בן אשר (בעל הטורים) עמוד מס: 591 הודפס ע"י אוצר החכמה

שבראשו עד שחסר מעט מן השדרה ובעל העיטור כתב לא שנקטמו קצת מהעלין העליונים אלא שנקטמו שלשה עלין העליונים פירוש עד השדרה ולא נגע בשדרה ואדוני אבי הרא"ש ז"ל פירש דברוב קטימת העלין העליונים מיפסל:

בית חדש

ומ"ש בשם בעל העיטור לא שנקטמו קצת מעלין העליונים וכו'. צריך לבאר דפירוש העלין העליונים היינו כל העלין שראשיהן עולין למעלה ממקום שכלה גוף השדרה וסובר בעל העיטור שאין לפסול בנקטס משהו כחוטמו של אתרוג כיש מחמירין שהביא הר"ן אלא דוקא שנקטס כל הראש והיינו שנקטמו שלשה העלין העליונים פי' ג' העלין האמצעיים שהן היותר עליונים ודוקא עד השדרה ואף על פי שלא נגע בשדרה ונראה דמודה בעל העיטור דאס הלולב כלה בשני עלים דפסול אס נקטמו אותס שני העלים שהרי נקטס כל הראש אלא רבותא אשמועינן שאף על פי שהס שלשה לא מיפסל אלא בשנקטמו כל השלשה עד השדרה וזו היא הסברא הראשונה שכתבו התוספות והרא"ש וז"ל לכאורה נראה לפרש דמיירי בשני עלים האמצעיים היוצאים מראש השדרה וכו' והיינו כשהלולב כלה בשנים כמו שהן רוב לולבין שלנו והוא הדין ודאי דצריך שיהיו נקטמין כל השלשה כשהלולב כלה בשלשה לפי סברא זו שפוסלת בנקטס קצת אף על פי שאינו נקטס עד השדרה דס"ל דהכי משמע נקטס ראשו קצת ולא שנטל לגמרי אלא שבעל העיטור ז"ל חולק וסובר שנקטס ראשו היינו שנקטס עד השדרה לגמרי כל הראש: **ומ"ש בשם הרא"ש.** זה לשון הרא"ש שס נקטס ראשו לכאורה נראה לפרש בשני עלין האמצעיים היוצאים מראש השדרה וקשה דבגמרא קאמר רבי יהושע בן לוי וכו' וצריך לומר דנקטס ראשו מיירי בנקטס ראשי רוב העלין וראשו של כל עלה ועלה קאמר ורצונו לומר ראש רוב העלין העליונים וכמ"ש בתוספות להדיא ודבריו אלה הס ממש כדברי התוספות ולשונס ואולי חסר בדפוס תיבת העליונים ופירוש דבריו דכל העלין העולין למעלה ממקום שכלה השדרה כולס הס בכלל דין זה שאס נקטמו רובן פסול והיינו אפילו נקטמו קצת ואף על גב שכתב הרא"ש על זה והלשון דחוק סבירא ליה לרבינו מאחר שכתב תחלה כסברא הראשונה לכאורה נראה וכו' והקשה עליה ואחר כך כתב וצריך לומר וכו' עיקר דעתו כמו שכתב בסוף ואף על גב שכתב על זה והלשון דחוק מכל מקוס כך עיקר ואף על פי שכתב עוד אחר כך שני תירוצים ליישב סברא הראשונה מכל מקום מסידור לשונו שהקשה תחלה אסברא זו וכתב אחר כך וצריך לומר וכו' משמע שאותו פירוש הוא תופס עיקר שצריך לומר כך גם הר"ן הזכיר סברא זו וזה לשונו יש אומרים שאינו נפסל בקטימת העלין האמצעיים שלו בלבד אלא שנקטמו רוב עלין שלו היינו רוב של כל העלין העליונים שעולין למעלה ממקום שכלה השדרה וכדברי הרא"ש במה שכתב וצריך לומר וכו' וכל מה שפירש הבית יוסף בזה לא נהירא עיי"ש: **כתב** במרדכי בשם הרא"ס הא דתנן נקטס ראשו פסול לכתחלה קאמר ויחזור אחר אחר ואי ליכא אחר יברך עליה והבית יוסף הבין דאלולב קאי ולפיכך השיג עליו ואמר ולא ידעתי מי הכריחו לפרש כן ולא דק דהרא"ס לא קאי אלולב אלא אהדס והכריחו לפרש כן למאי דאסיקנא (לד:) הלכה כרבי טרפון דאפילו שלשתן קטומים כשר דאלמא דמאי דתנן דנקטס ראשו של הדס פסול היינו לכתחלה דוקא וכן הוא להדיא בספר יראים ועיין במ"ש בסימן תרמ"ו (ס"ה ד"ה נקטס):

בית יוסף

נקטס ראשו ועלתה בו תמרה כשר אלמא ראשו דקאמר בגוף ההדס קאמר שאס בנשירת העלין העליונים בלחוד קאמר הל"ל נקטס ראשו ועלו בו עלין כשר אלא ש"מ אין הפיסול בעלין אלא בראש הבד עצמו ומשום הכי צריך שיעלה בו תמרה להשלים חסרון הבד ועוד דאמרינן (לג:) לא שנו אלא נקטס אבל נסדק כשר והא ודאי על שדרה עצמה קאמר כדמוכחא סוגיא דשמעתין והלשון בעצמו כך הוא מוכיח כי השדרה היא הנקראת לולב והעולין נקראים עלין או הוצין וכשאמרו נקטס ראשו על הלולב אמרו והיא ראש השדרה שהיא לולב: **והרא"ש** דחה כל ראיותיו שמה שדימה יחד הדס לולב וערבה י"ל שלא לדמותס דלולב לעולס העלין עולין למעלה ויוצאין מראש השדרה הילכך ראש העלין נקרא ראשו אבל הדס וערבה אין העלין יוצאין מראש הבד וכו' ומה שכתב דסוגיא דשמעתין מוכחא לא ידענא הוכחה זו וכו' ומה שכתב שהשדרה נקרא לולב ולא העלין בגמרא (לב:) לא מוכחא כן מדאמר שמואל שיהא לולב יוצא מן ההדס טפח וקאמר ר' יוחנן שדרו של לולב צריך שיצא מן (הלולב) [ההדס] טפח אלמא לולב סתס דקאמר שמואל היינו עלין עכ"ל: **ואף** על פי שזה שכתב רבינו בשס הרא"ש אינו מבואר בדבריו בהדיא נראה שטעמו מפני שהרא"ש כתב על מה שפירש דנקטס ראשו היינו ראש רוב העלין שהלשון דחוק לא רצה רבינו להזכיר אותו פירוש. גס מה שכתב דניטלה אילטריך לאשמועינן דסלקא דעתך אמינא דהוי יותר הדר מנקטס לא נראה לרבינו שזו היא סברת הרא"ש מאחר שלא חילק בכך אלא מחמת דוחק ולא שיהיה כן עיקר סברתו ולכן תפס עיקר דבריו האחרונים דבנקטס לא מיפסל אלא בקטימת שני העלין וסובר רבינו דודאי בקטימת רובן פסול דבכל מקוס רובו ככולו (חולין ע. וש"נ) וכמו שכת' בנפרצו עליו או יבשו דברוב עליו סגי. ואפשר לפרש דברי רבינו שכתב להרא"ש דברוב קטימת עלין העליונים מיפסל היינו לומר דעלים העליונים הס שלשה וקאמר דבקטימת רובן דהיינו שניס מהס פסול ולא כבעל העיטור (הל' לולב שער השני פט ע"ד) שמצריך שיקטמו כל השלשה: **ודע** שהר"ן (יד. ד"ה נקטס) גס כן דחה דברי הראב"ד והעלה לפיכך יש להחמיר ולפסול בקטימת עליו אלא שיש אומרים שאינו נפסל בקטימת עלין האמצעיים שלו בלבד אלא שנקטמו רוב עלין שלו ואין זה במשמע מדקתני נקטס ראשו ולפיכך יש לפסול בקטימת ראשו בכל שהוא לפי שעשו ראשו של לולב כחוטמו של אתרוג (לה:) דאפילו כל שהוא פוסל בו וגס הרב המגיד (פ"ח ה"ג) כתב שהפירוש הנכון הוא שנקטס ראש העלה העליון שבו כלה הלולב ויש אומרים שאינו פוסל אלא אס כן נקטס רובו ויש לחוש בכל שהוא עכ"ל ומשמע מדבריו דאפילו בקטימת עלה אחד מהאמצעיים מיקרי נקטס ראשו ושלא כדברי הרא"ש (שס) והתוספות (כט: ד"ה נקטס) שכתבו דבעינן שני עלין ואפשר ליישב דלא פליגי אלא יש לולבים שהס כליס בשני עלין באמצע ובהו איירו התוספות והרא"ש ויש לולבים בשלשה עלין באמצע ובהו איירי הרב המגיד דכיון שהעלין העליונים הס שלשה האמצעי שבהס לבדו הוא הנקרא ראש הלולב אבל אין סברא לומר דכולהו אעלה אחד אמצעי קיימי ומאי דקרו לה התוספות והרא"ש שניס היינו משוס דאס יחלקו לעשותס חופיא הו"ל שניס: **כתב** המרדכי (סי' תשמו) נקטס ראשו פסול כתב רא"ס (יראים השלם סי' תכב) דלכתחלה קאמר ויחזור אחר אחר ואי ליכא אחר יברך עליה ואשכחן דקתני פסול במקוס דדיעבד כשר (מנחות כו. פסחים עז:) עד כאן ולא ידעתי מי הכריחו לרא"ס לפרש כן ומדברי כל הפוסקים לא משמע הכי (ד):

דרכי משה

(ד) **אבל** במנהגים שלנו (ר"א טירנא ריש הל' לולב) כתב דנוהגים כדברי המרדכי:

פרישה

ובעל העיטור כתב לא שנקטמו קצת מהעלין. נ"ל דבעל העיטור לא אהראב"ד קאי אלא אלשון הגמרא נקטס ראשו קאי וק"ל: **אלא שנקטמו שלשה עלין וכו'.** פירוש סתס לולב יש לו על השדרה מלמעלה ג' עלין כפולין אשר הלולב כלה בהן: **והרא"ש כתב דברוב קטימת העלין.** דהיינו שניס מהן סגי וגס א"ל להיות קטומין עד השדרה אלא ברוב פסול. ב"י:

הדפסה ברזולוצית מסך - להדפסה איכותית הדפס ישירות מן התכנה

ז נסדק ראשו כשר ואי עביד כהימנק פירוש כלי שיש בו שני ראשים כזה ח] **פסול ופירש רש"י שתחלת ברייתו היתה כך שיש לו שתי שדראות מחצית עליו לכאן ומחצית לכאן** [א] **ולשון נסדק אינו משמע כך דאם כן היה לו לומר לולב שגדל סדוק כי היכי דאמר לולב דסליק בחד הוצא אלא מיירי שנסדק באמצעיתו עד שנפתח:**

בית יוסף

ז **נסדק ראשו כשר ואי עביד כהימנק וכו'.** שם (לא:) אהא דתנן נקטם ראשו פסול אמר רב הונא לא שנו אלא נקטם אבל נסדק כשר ונסדק כשר והתניא לולב כפוף קוון סדוק עקום דומה למגל פסול אמר רב פפא דעביד כהימנק. ופירש רש"י נסדק. נסדקו ראשי העלין: אמר רב פפא. הא דקתני סדוק פסול לאו שנסדקו ראשי עלין או שדרה אלא דעביד כהימנק פולפו"ר של ברזל של סופרים שיש לו שני ראשים ראשו אחד מפוצל כך גדל הלולב כמין [שתי] שדראות מחצית עליו לכאן ומחצית עליו לכאן עכ"ל ומה שהקשה עליו רבינו דלשון נסדק אינו משמע כך וכו' אינה קושיא כלל דרש"י לאו אנסדק קאי אלא אסדוק שהרי לפרש דברי רב פפא אתא ורב פפא כי אמרה למילתיה אברייתא דקתני סדוק פסול אמרה ולישנא דסדוק מתחלת ברייתו משמע כמו כפוף וכווץ ן] ועקום דמיתנו בהדיה [ג]: **ומשמע** מדברי רש"י דאפילו נסדק כל עלה האמצעי כשר ולא מיפסיל משום נחלקה התיומת עד שתסדק השדרה עד העלים שלמטה מעלים האמצעיים העליונים ודלא כרבינו ירוחם (נ"ח ח"ג נח ע"ג) שכתב על פירוש רש"י דהא דנסדק כשר מיירי בשסדקו עלים האמצעיים לא נחלקו שאם לא כן היינו נחלקה התיומת: **וכתב** הר"ן (יד: ד"ה גמ') אהא דאמר רב הונא לא שנו אלא נקטם אבל נסדק כשר כבר כתבתי במשנתינו (יד. ד"ה נקטם) דנקטם ראשו היינו ראש עלה העליון ובדידיה נמי אמרינן דנסדק כשר אלא אי עביד כהימנק וכי תימא והא אמרינן לקמן (לב.) נחלקה התיומת פסולה ופירשו בו דהיינו העלה האמצעי אלמא אף על גב דלא עביד כהימנק פסול תירצו בזה דכי פסלינן בנחלקה התיומת היינו דוקא ברובא אבל מיעוטא לא מיפסל אלא היכא דעביד כהימנק ומחמירין עוד לומר דכל שנחלק המתאם ז] אפילו במיעוט פסול וכי שרינן נסדק בדלא עביד כי הימנק היינו בנסדק לרחבו ואין זה במשמע אלא שראוי לחוש ולהחמיר ואחרים פירשו דנחלקה התיומת לאו בעלה האמצעי בלחוד קאמר אלא העלין הכפולים יש להן כגבן דבר שמחבר אותם ומתאימן ונקרא תיומת ואם נחלק רוב העלין ורוב כל עלה ועלה מהם באותו מקום פסול וכן פירש הרי"ף ולפי זה אפשר דאפילו נסדק רובו או כולו של עלה האמצעי כשר אלא אם כן עביד כי הימנק ומקילין עוד לפי זה ואומרים דכי פסלינן בדעביד כי הימנק היינו שהלולב עשוי כך מתחלתו כעין שתי שדראות מקצת עלין כאן ומקצת עלין כאן אבל נסדק ראש העלין והשדרה ויכול לאגדו כי האי גוונא נסדק מיקרי וכשר עכ"ל:

בית חדש

ז **נסדק ראשו כשר וכו'.** שם אהא דתנן נקטם ראשו פסול אמר רב הונא לא שנו אלא נקטם אבל נסדק כשר ונסדק כשר והתניא סדוק פסול אמר רב פפא דעביד כהימנק ופירש רש"י הא דקתני סדוק פסול דעביד כהימנק שגדל כך הלולב מתחלת ברייתו וכו' והקשה עליו רבינו דלשון נסדק אינו משמע כך וכו' והשיב עליו הבית יוסף דרש"י לאו אנסדק קאי אלא אסדוק ולישנא דסדוק מתחלת ברייתו משמע ואני אומר שדברי רבינו ישרים וברורים לפי דעתו שדקדק בדברי רש"י דמדפירש שתחלת ברייתו היתה כך דאלמא שאם לא היתה תחלת ברייתו כך אינו פסול אף על פי שנסדק עד שנפתח כהימנק מאחר שיכול לאגדו דכהאי גוונא נסדק מיקרי וכשר וכיש מקילין שהזכיר הר"ן ואם כן ודאי קשה לפי זה מאי קא קשיא לן ארב הונא דמכשיר בנסדק מדפסיל בברייתא בסדוק הרי אינו פוסל בברייתא אלא בסדוק מעיקרא מתחלת ברייתו ולא איצטרכינן כלל לפירוקא דעביד כהימנק דשפיר איכא לחלק בין נסדק לסדוק אלא ודאי דס"ל לתלמודא דנסדק נמי פירושו מתחלת ברייתו ומשום הכי איצטרכינן לפירוקא דאינו פסול אף מתחלת ברייתו אלא אם כן דעביד כהימנק ועל זה דקדק רבינו דלשון נסדק אינו משמע דאיירי בסדוק מתחלת ברייתו דאם כן הל"ל לולב שגדל סדוק וכו' אלא מיירי שנסדק באמצעיתו אחר ברייתו וס"ל לתלמודא דהוא הדין נמי אם היה כך מתחלת ברייתו דכשר דאין חילוק וקשיא לן מברייתא דפוסל בסדוק ופריק דהא דפסול היינו כהימנק כלומר שנפתח הסדוק וממילא אף בנסדק אחר ברייתו נמי פסול אם נפתח כהימנק דאין חילוק בין נסדק לסדוק אלא בין עביד כהימנק ללא עביד כהימנק ודוק: **ומיהו** נראה לי ליישב דברי רש"י שמה שפירש אעביד כהימנק שתחלת ברייתו היתה כך וכו' לא היתה דעתו לומר שאם לא היתה כך תחלת ברייתו דכשר אף על פי שנפתח כהימנק כמו שהבין רבינו מפירושו דפשיטא דאין חילוק בין נסדק לסדוק כל עיקר אלא בין כהימנק ללא כהימנק אלא לפי שרש"י בא לפרש דהא דקתני סדוק פסול לאו שנסדקו ראשי העלין או שדרה בלא שנפתחו אלא דוקא דעביד כי הימנק הוא דפסול לכך נקט בלשונו דפירושו דסדוק היינו שגדל כך הלולב מתחלת ברייתו דלישנא דסדוק מתחלת ברייתו משמע אבל ודאי דלענין דינא לאו דוקא מתחלת ברייתו דהוא הדין בדעביד כהימנק אחר תחלת ברייתו נמי פסול:

פרישה

שתחלת ברייתו היתה כך. ואם לא היתה תחלת ברייתו כך כשר אף על פי שנסדק אחר כך: **ולשון נסדק אינו משמע כן.** עיין בדרישה:

דרישה

[א] **ולשון נסדק אינו משמע כן וכו'.** כתב בית יוסף ואינה קושיא דרש"י לאו אנסדק קאי אלא לפרש דברי רב פפא שקאי (אמשנה) [אברייתא] שכתוב בה סדוק פסול פירוש לדבריו כי שם בגמרא אמר רב הונא נסדק כשר ופריך בגמרא ונסדק כשר והתניא לולב [כפוף] כווץ (נפוץ) סדוק פסול אמר רב פפא דעביד כהימנק ופירש רש"י הא דקתני סדוק פסול לאו שנסדקו ראשי עלין או שדרה אלא דעביד כהימנק של סופרים שיש לו שני ראשים ראשו אחד מפוצל כך גדל הלולב וכו' והנה הקשה בית יוסף שפיר כיון דהאי פסול דהימנק הוא פירוש סדוק דקתני בברייתא ולשון סדוק שפיר משמע שהיה סדוק מתחלת ברייתו כמו אינך דקתני בהדיה כגון כווץ ועקום וכפוף מיהו יש ליישב דברי רבינו מדמצינו שהתלמוד הקשה ונסדק כשר והתניא וכו' שמע מינה דסבירא ליה למקשן דהאי סדוק דברייתא פירושו כמו נסדק דרב הונא ואם איתא שהתרצן השיב לו שאין פירושו כדסלקא דעתך דהמקשן הוה ליה להשיב לא מאי סדוק דעביד כהימנק אבל מדהשיב סתמא דעביד כהימנק משמע ומוכח דהאי סדוק דברייתא פירושו הוא נסדק כדסלקא דעתך דהמקשן אלא שעביד כהימנק ולכך כתב רבינו נמי האי לשון נסדק כשר ואי

חדושי הגהות

[ג] ולי נראה דרבינו הכי הקשה דבגמרא אמילתיה דרב הונא דאמר לא שנו אלא נקטם אבל נסדק כשר ופריך ונסדק כשר והתניא לולב כפוף וכו' דעביד כהימנק והשתא מקשה רבינו דאם סדוק אינו פסול אלא כשתחלת ברייתו כך אם כן מאי פריך בגמרא מברייתא לרב הונא הא רב הונא נסדק קאמר דכשר ולשון נסדק אינו משמע מתחלת ברייתו אלא על כרחך צריך לומר דסבירא ליה למקשן דאין חילוק בנסדק בין נסדק בתחלת ברייתו לנסדק אחר כך אם כן גם כי מתרץ רב פפא דעביד כהימנק לא מסתבר ליה לרבינו לחלק (מהרל"ח):

הגהות והערות

ו] **כן** הוא בדפו"ר בית יוסף, ובגמרא שלפנינו הגירסא "וקווץ" ועיין ריטב"א שכתב וי"ג "כווץ" כלומר שעשוי קמטים קמטים ושניהם פסולים מספיקא וכן הוא גירסת רבינו חננאל ועוד ראשונים, והרי"ף גורס לתרוייהו. תניא לולב "כווץ" "קווץ" וכו' ועיין הגהות חשק שלמה לב ע"א ד"ה קווץ: ז] **בר"ן** שלפנינו איתא "התיום": ח] **עיין** בלוח הציורים בסוף הספר אות טו:

ג(ב) **נחלקה התיומת פסול ופירש רש"י שני עלים העליונים ששם השדרה כלה נחלקו זה מזה** (ג) **ונסדקה השדרה עד העלין שלמטה מהם.** (ד) **והגאונים מפרשים** י] **עליו העליונים שדרכן**

בית חדש

ח **נחלקה התיומת פסול.** שם בעיא דרב פפא ופשטינן לה מדרבי יהושע בן לוי ופסקו הפוסקים כאיכא דאמרי דנחלקה התיומת נעשה כמי שניטלה התיומת ופסול: **ומ"ש ופירש רש"י שני עלין העליונים וכו'.** כתבו התוספות בפרק הגוזל קמא (דף נ"ו) דמתוך פירוש רש"י משמע דוקא שנחלקה השדרה כל כך שנראים העלין העליונים חלוקים ומפוזרים זה מזה לגמרי אבל בחילוק מועט שתחלק השדרה לא מיפסל אבל ר"י כתב דיש מפרשים דאפילו בחילוק מועט שנחלקה השדרה מיפסל עיי"ש ואיכא לתמוה אפירוש רש"י כיון דאסיקנא בסמוך דסדוק דברייתא דפסול היינו שנסדק באמצעיתו עד שנפתח והיינו נחלקה התיומת לפי פירוש רש"י ואם כן מאי קמיבעיא ליה תו לרב פפא בנחלקה התיומת הא קתני בברייתא דפסול וי"ל דההיא דעביד כהימנק איירי שנסדק גוף השדרה עם העלין שלמטה מן השדרה אבל שני עלין האמצעיים לא נחלקו אבל נחלקה התיומת היינו שנחלקו שני עלין האמצעיים זה מזה וכן כתב רבינו ירוחם להדיא והבית יוסף כתב כך בשם ה"ר ירוחם אנסדק דכשר וטעות נזדקר לפניו דודאי לפי פירוש רש"י בחילוק מועט שתחלק השדרה לא מיפסל אפילו נחלקו שני עלין העליונים כדפרישית ואין חולק על זה משום מחבר עיי"ש: **ומ"ש והגאונים מפרשים עליו העליונים וכו'.** פירוש דמיירי בלולבים שהם כלים באמצע בשני עלים שכל עלה מהם כפול כדרך שאר עלין שבלולב ואותן שני עלין העליונים דרכן להיות מחוברין ודבוקים ממש בלי פירוד כאילו הם גוף אחד ואם נפרד אותו הדיבוק ברובן עד שנראין כשנים זהו נחלקה התיומת ופסול אף על פי שלא נחלקו בגבן כל עיקר וכתבו התוספות

בית יוסף

ג(ב) **נחלקה התיומת פסול.** שם (לב.) בעיא דאיפשטא וכבר כתב רבינו דברי המפרשים בזה ואף על פי שלא נתבאר בדברי הרי"ף והרמב"ם שיעור העלין שתחלק התיומת בהם ויפסל הלולב כבר כתב הרב המגיד (פ"ח ה"ד) שפיסול זה אינו אלא ברוב העלין ולא במיעוטן וגם הרא"ש (סי' ו) כתב על פירוש הרי"ף וברוב עליו איירי והאי נחלקה הוא ברוב כל עלה ועלה וכן הם דברי רבינו: **והתוספות** כתבו בהגוזל קמא (לו. ד"ה נחלקה) מצא ר"י בתשובת הגאונים ט] אותו הוצא העליון בראש הלולב שאין הוצא למעלה ממנו והוא כשני הוצין דבוקים זה בזה ונקראין תיומת וכן משמע מתוך הלכות גדולות (הל' לולב לד ע"ג) שרוצים לפרש כן ולדבריהם לא ימצא לנו לולב כשר כי בטורח נמצאים אותם שיש להם תיומת כזה אפילו אחד בחמש מאות ויש לומר שאף לדבריהם אין פסול אלא שהיה מתחלה כענין זה ונחלק שנשתנה מברייתו (ה) ובקונדרים פירש נחלקה התיומת שני עלין עליונים וכו' ומתוך פירושו משמע שנחלקה השדרה כל כך שנראים העלין העליונים חלוקים ומפוזרים זה מזה ועוד אומר ר"י דיש מפרשים שכל עלי הלולב כפולים כל אחד לשנים ויש בראש הלולב בסוף השדרה שני עלין יוצאין ממנה שכל אחד כפול לשנים כשאר עלי הלולב ואותן שני עלין היוצאין מראש השדרה נקראין תיומת ואהנהו בעי נחלקה התיומת מהו אם נחלקו זה מזה דהיינו קצת מהשדרה ומיהו אין רוב הלולבים נמצאים בענין זה ומכל מקום יש לומר דבעי דאי משתכח כי האי גוונא תיומת ונחלקה מהו עכ"ל: **ונראה** דמיירו בלולבים שהם כלים באמצע בשני עלין שכל עלה מהם כפול כדרך שאר עלין שבלולב והם נקראים הוצין ולפי מה שמצא ר"י בתשובת הגאונים צריך ששני הוצין אלו יהיו דבוקים ממש בלי שום פירוד כאילו הם גוף אחד וזה דבר שאינו נמצא בארצם אבל אצלנו נמצא הרבה פעמים כמין דבר אדום בלולב מצד פניו שהוא מחבר שני הוצים אלו ונראה כל ראש הלולב כאילו הוא עץ אחד בלי שום פירוד ולפירוש האחרון שכתב ר"י אין צריך ששני הוצין אלו יהיו דבוקים זה בזה כאילו הם גוף אחד אבל צריך שיהיו סמוכים זה לזה כמשפטם שהם נראים כשנים אלא שאין ביניהם חילוק כלל אבל אם נחלק הוצא זה מחבירו דהיינו על ידי שנתחלק קצת מהשדרה פסול ומיהו בחילוק מועט שתחלק השדרה מיפסל ודלא כרש"י דמצריך שתחלק השדרה כל כך שנראים העלין העליונים חלוקים ומפוזרים זה מזה לגמרי ומה שכתבו אין רוב הלולבים נמצאים בענין זה היינו לומר דהרבה לולבים אינם כלים באמצע בשני הוצין אלא בהוצא אחת לבד וקשיא להו דבעי בדבר שאין רוב הלולבים נמצאים באותו ענין להיותם כלים באמצע בשני הוצין וניחא להו דאף על פי שרוב לולבים אינם נמצאים בענין זה בעי להנך דמשתכחי: **והרא"ש** כתב בפרק לולב הגזול (סי' ו) מה שמצא ר"י בתשובת הגאונים וכתב גם כן פירוש רש"י ופירוש הרי"ף (טו.) והרמב"ם (פ"ח ה"ד) ולא הכריע והרב המגיד כתב יש מי שפירש נחלקה התיומת פסולה העלה [האמצעי] העליון שבכולן וכבר הכריע הרמב"ן מן הירושלמי (פ"ג ה"א) שהוא כפי' ההלכות ורבינו ואף לדברי אותם מפרשים אין הפיסול אלא ברוב העלה ולא במיעוטו עכ"ל:

דרכי משה

(ה) **פירוש** דבריהם כך הוא שני העלין העליונים שבראש השדרה נקראים תיומת (וכן) [וכל] עלה אחד מאלו השני עלין כפול לשנים כשאר עלי הלולב ובמקצת לולבין אלו השני עלין העליונים דבוקים ביחד ועל זה פירש רש"י והגאונים שאם נפרדו שהוא פסול ולזה כתבו התוספות והרא"ש שאם כן כל לולבין שלנו היום פסולין והסכימו דאינו פוסל בכי האי גוונא אלא אם היה כן ונפרד וכן פירש בית יוסף דבריהם וכתב דבמדינתו מצויין לרוב לולבין כאלו ולפי דרך זה אם נחלקו העלין בעצמם לא הוי בכלל נחלקה התיומת אלא לדעת הר"ן שכתבתי למעלה דבריו: **ובתרומת הדשן** סימן צ"ו כתב דאנן נוהגים בנחלקה התיומת כפירוש רש"י בלשון אחד דעלה אחד האמצעית שדרכו להיות כפול כשאר עלי הלולב נחלק לשנים זהו מיקרי נחלקה התיומת ולא מיקרי נחלק אלא אם כן נחלק עד למטה מן העלין ובאור זרוע (ח"ב סי' שו סז ע"ג) מיקל דבעינן שנחלקה השדרה גם כן וכו' עד וכתב ר"י ואור זרוע (שם ע"ד) דעל פירוש רש"י אני סומך הלכה למעשה וכו' עד וכן ראיתי אחד מן הגדולים שהיה נוהג להכשיר לולבין סדוקים בעלה אמצעית ברוחב אצבע ויותר עכ"ל מיהו במקום דאפשר למצוה מן המובחר יהדר אחר אחר שלא נקטם כלל כמו שכתבו הר"ן והמגיד משנה מיהו המנהג כדברי תרומת הדשן:

פרישה

ופירש רש"י ב' עלין העליונים ששם השדרה כלה. פירוש שלולב שכלה למעלה בב' עלין שכל אחד מהם הוא כפול לשנים: (ג) **ונסדקה השדרה עד העלין וכו'.** לאפוקי בנקטם שאפילו נקטם מעט מהשדרה פסול: (ד) **והגאונים מפרשים עליו העליונים שדרכן וכו'.** כתב בית יוסף נראה דמיירי בלולבים שהם כלים באמצע בשני עלים שכל אחד מהם כפול כדרך שאר עלין שבלולב והם נקראים הוצין ולפי מה שמצא ר"י בתשובת הגאונים צריך ששני ההוצין אלו יהיו דבוקים ממש בלי שום פירוד כאילו הם גוף אחד וכתבו התוספות דבר שאינו שכיח הוא ואם כן לא נמצא לנו לולב כשר וכתב ב"י אפשר שבארצם לא היה בנמצא אבל בארצנו נמצאים וכו' עיי"ש ולכאורה גם לשון רש"י שכתב רבינו הכי משמע שכתב שני עלין העליונים וכו' ודוק:

דרישה

עביד כהימנק וכו' רצה לומר האי נסדק ומשום הכי הוצרך לומר לפי סברתו דשניהן איירי בנסדקו לאחר תלישתן וזה כשר וזה פסול מהאי טעמא משום דזה נסדק בראשו וזה נסדק באמצעיתו וק"ל:

הגהות והערות

ט] **עיין** תשובות הגאונים שערי תשובה סימן שו ואוצר הגאונים סי' סח: י] **בדפוסי** מנטובה ספרד שלוניקי ובכתה"י איתא "שני" עלין העליונים ועיין בית יוסף:

הדפסה ברזולוצית מסך - להדפסה איכותית הדפס ישירות מן התכנה
טור <מכון שירת דבורה> - ה (או"ח תצה - תרצז) יעקב בן אשר (בעל הטורים) עמוד מס : 594 הודפס ע"י אוצר הח

להיות מחוברין נפרדו זה מזה ברובן עד שנראין כשנים. (ה) [ב] **ורי"ף פירש על כל עלי לולב שהם כפולים וגבן אחד ואם נפרדו פניהם זה מזה ועדיין מחוברים בגבן כשר. אבל אם נחלקו בגבן רוב כל עלה ועלה ברוב כל עלין שבלולב פסול וכן כתבו הרמב"ם** יא] **והראב"ד ז"ל:**
ח יש לו כמין קוצין בשדרתו. או שנצמת ונכווץ. או שעקום אמצעיתו לפניו. או לצדדים

ח—ט יש לו כמין קוצים בשדרתו וכו'. ברייתא שם (לג.) כפוף קוץ סדוק עקוס דומה למגל פסול ופירש רש"י קוץ שיולאין בשדרה שלו [עוקלין] כמין קולים והתוספות (ד"ה קוץ) כתבו בערוך (ערך קוץ וערך כווץ) פירש שהוא ענין למיתה ורבינו כתב כשני הפירושים: **ובעקום** פירש רש"י עקוס דומה למגל הדא מילתא היא ומשמע לי דנקט דומה למגל ללמד שאף על פי שהוא עקוס קלת לא מיפסל עד שיהא עקוס לגמרי דומה למגל וכן נראה מדברי הרמב"ס (פ"ח ה"ג) שכתב שהוא כגב בעל חטוטרת: **ואמרינן** בגמרא (לב:) עקוס דומה למגל אמר רבא לא אמרן אלא לפניו אבל לאחריו בריתיה הוא אמר רב נחמן לגדדין כלפניו דמי ואמרי לה כלאחריו דמי וכתבו הרי"ף (טו.) והרא"ש (סי' ד) הילכך עבדינן לחומרא וכלפניו דמי ופסול וכן פסק הרמב"ס ז"ל (שם). ופירש רש"י לאחריו. שנעקס לגד שדרה: לפניו. לגד שכנגד השדרה שדרה זהו לד העשוי כשדרה של בהמה שהגלעות והחוליות מחוברים בה מכאן ומכאן יב] ואמלעה חלק ועולה כמקל. וכך כתב הר"ן (טו. ד"ה תניא) וכן כתב הרמב"ס ז"ל (שם) ורבינו ירוחם (נ"ח ח"ג נח ע"ג) כתב שיש גורסין בהיפך יג] לא שנו אלא לאחריו אבל לפניו ברייתיה הוא ואפשר שאותם שגורסין כך מפרשים דפניו הוא לד השדרה ואחריו הוא הלד האחר יד]: **ובכפוף** פירש רש"י ראשו כפוף כאגמון דומה לאיש

בפרק הגזול קמא והרא"ש בפרק לולב הגזול שלפי פירוש זה לא נמלא לולב כשר בשלנו כי אינן נמלאים בארלינו שיהיה להם תיומת בענין זה וי"ל שאינו פסול אלא אם כן שהיה מתחלה בענין זה ונחלק לשתים שנשתנה מברייתו: **ומ"ש ורי"ף פירש על כל עלי הלולב שהם כפולים וכו'.** כלומר כשנחלקו ונפרלו העלין כל אחד לשנים מלד פניהם אבל התיומת שלהן קיימת ועדיין מחוברין בגבן כשר ופירוש זה כתבו גם הסמ"ג (עשין מד קכא.) בשם רבינו חננאל והרב המגיד כתב שכן הכריע הרמב"ן מן הירושלמי: **ולענין** הלכה נקטינן כהרי"ף וכרבינו חננאל והרמב"ס והראב"ד והרמב"ן אלא שראוי לאסור בנחלקו ב' עלין העליונים מדיבוקן וחיבורן כפירוש הגאונים ובלולבים שלנו נמי שמתחלת ברייתן אינן מחוברין מכל מקום אם הלולב כלה בעלה אחד לבד ונחלק אותו עלה בתיומתו ברובו או אם כלה בשני עלין ונחלקו שניהן בתיומתן ברובן או אפילו עלה אחד נחלקה בתיומתו ברובו נמי פסול דהא אמר רבי יהושע בן לוי נחלקה התיומת נעשה כמי שניטלה התיומת ופסול וכי היכי דבניטלה התיומת כתבו התוספות והרא"ש לחד תירולא דפסול אפילו בניטלה אחד מן התיומת הכי נמי בנחלקה פסול כמו בניטלה דהכי משמע מדתלי נחלקה בניטלה וקאמר דנעשה כניטלה משמע דדינהם שוה נ"ל: **גם** הרב המגיד כתב שיש מי שפירש דעלה העליון שבכולן שנחלקה תיומתו פסול והיינו דוקא ברוב עלה ולא במיעוטו וכן כתב הר"ן לפי סברת המחמירין ועי"ש. וכתב עוד שיש מחמירין אפילו נחלקה התיומת במיעוט ואין זה נכון אלא שראוי לחוש ולהחמיר ועוד האריך עיין עליו ועיין בהגהה בסמ"ק (סי' קגג אות ג) ובתרומת הדשן (סי' נו):

ט יש לו כמין קוצים וכו'. שם ברייתא קוץ פסול ופירש רש"י שיולאין בשדרה שלו [עוקלין] וכמין קולים והערוך פירש שהוא ענין כווץ ולמיתה ורבינו כתב שני הפירושים: **ובעקום** אמרינן בגמרא דלפניו פסול ולאחריו כשר ולגדדין איכא תרי לישני ופסקו הפוסקים כלישנא דמחמיר ופסול:

פרישה

(ה) **ורי"ף פירש וכו' ואם נפרדו פניהם זה מזה.** רי"ף סבירא ליה כפירוש רש"י דנפרלו עליו דקתני היינו שנתלשו מעיקרן מהשדרה ונחלקה התיומת היינו שנפרדה כל עלה ועלה בגבו לשנים ועיין בדרישה. והגאונים והתוספות מפרשים דזה היינו נפרלו רוב עליו דקתני שם דפסול וכמו שכתב רבינו בריש הסימן בשם התוספות ולכך הם מפרשים עליו העליונים וכו': **אמצעיתו לפניו.** היינו לגד שכנגד השדרה ושדרה עשויה כשדרה של בהמה שהחוליות והגלעות מחוברת בה מכאן ומכאן ואמלעיתו חלק ועולה כמקל לאחריו היינו לגד השדרה. רש"י:

דרישה

[ב] **ורי"ף פירש וכו' ואם נפרדו וכו'.** עיין ברי"ף דף שמ"ו ע"א שכתב שם זה לשונו בעי רב [פפא] נחלקה התיומת מהו פי' התיומת גבא דהוצא דמתיים להו לשני צידי העלה ומשוי להו חד כי כל אחת ואחת כפולה לשנים ותאומה מגבה ואם נפרדו ההוצין זה מזה ועמד כל אחד ואחד כשהוא כפול לשנים והתיומת שלהן קיימת כשר ואם נחלקה התיומת הרי הוא כאילו נפרצו העלין ופסול עכ"ל והנה מדברי רבינו משמע שמפרש מה שכתב הרי"ף נפרדו ההוצין שנפרדו פני הוצא אחד עלה שלו זה מזה דהיינו שהכפל נפתח מלפניו ולא משמע לי כן דאם כן אין כאן מקומו שהרי הרי"ף בא לפרש פירוש מלת תיומת ואם כן למאי כתב זה דאם נפתחו ההוצין וכו' בתוך המשך הפירוש ואי לדינא קאמר אכתי לא ה"ל לכתבו אלא לאחר שכתב אם נחלקה התיומת פסול שהרי זה הדין שאם נחלקו מלפניהם דכשר מדין תיומת דפסול נשמע ועוד דלשון הוצא פירושו שהכפלות יחד נקרא כן וכן כתב ב"י בסימן זה ואם כן הרי"ף שכתב ואם נפרדו ההוצין לשון רבים על כרחך לאו אכפל קאי דאם כן נפרד ההוצא הוה ליה למימר אלא נראה לי שמה שכתב הרי"ף ואם נפרדו ההוצין זה מזה וכו' רצה לומר שהוא נשאר בכפלו לגמרי שנפרדו הוצא אחד מחבירו דהיינו עלין של הלולב נפתחו זה מזה בפתיחה גדולה והשתא אתי שפיר המשך לשונו דשם לפני זה כתב הרי"ף הא דאמר במשנה נפרדו עליו כשר רצה לומר שנפרדו ההוצין כעין פתיחת החריות ולא ניתק אחד מחבירו כשר ואחר כך כתב הא דאמרינן בגמרא נחלקה התיומת פסול פירוש גבא דהוצא רצה לומר דכפל של כל עלה ועלה מיקרי כן ואחר כך כתב ואם נפרדו ההוצין וכו' פירוש דקשיא ליה הא תנן נפרדו עליו כשר ואם כן מאי איבעיא ליה או איך פשט ליה דפסול לזה קאמר דנפרדו עליו לא קאי אתיומת אלא שאם נפרדו העלין של הלולב דהיינו הוצין דכל עלה ועלה בכפלו נקרא הוצא כשר אבל אם נחלקה תיומתן זהי איבעיא לרב פפא ונפשטה דפסול וק"ל. וצ"ע ברא"ש וברמב"ם שסבירא להו כפירוש הרי"ף ולא הזכירו מה שכתב רבינו שנפרדו העלין מלפניהן וזוק וצ"ע:

הגהות והערות

יא] **בדפוסי** מנטובה שלוניקי איתא "הרמב"ן": יב] **ברש"י** שברי"ף הגירסא "ואף [לולב] עליו מכאן ומכאן" ואמצעה עולה כמקל, וכן הוא הלשון בר"ן ובאור זרוע סימן שו "ואף זה העלין עולין מכאן ומכאן וכו'" וכן העתיק המשנה ברורה ס"ק לז לשון רש"י, וכפי הנראה שבדפוס שלפנינו נשמטו מרש"י וכבר העיר בזה הרש"ש שם: יג] **עכ"ל** רבינו ירוחם מכאן ואילך הוא לשון הבית יוסף: יד] **עיין** כפות תמרים שכתב דמפירוש רש"י והר"ן נראה דגרסי להיפך מהגירסא שלפנינו, עיין ברש"י ובר"ן ומועתק בב"י לעיל, וגירסא זו תמוהים דאנחנו הדרים בארץ ישראל שדקלים מצויה בינינו עינינו הרואות דנעקם לאחריו לצד השדרה הוא דרך ברייתיה שכן החריות של דקל כפופים לאחוריהם לצד השדרה לא לפניהם וכן מתבאר בהרמב"ם וזה לשונו היה עקום לפניו שהרי שדרו כגב בעלי חטוטרת פסול עכ"ל, ומרן הב"י הביא פירוש רש"י והר"ן וכתב וכן נראה מדברי הרמב"ם ולא ידעתי איך כתב כן עכ"ל עיי"ש, ועיין בערוך לנר ברש"י ד"ה לאחריו שכתב ולענ"ד אולי אין כאן שינוי גירסא רק טעות סופר או טעות הדפוס שדבור המתחיל לפניו צ"ל קודם דבור המתחיל לאחריו וזה מצינו כמה פעמים בש"ס ואם כן גירסת רש"י ופירושו הוא כמו שאר הפוסקים, והר"ן גם כן אינו רק העתק לשון רש"י דהא כתב כלשונו ממש ולכן גם חלוף הדיבורים הועתק כן ובפרט מדברי הר"ן נראה כן שאם היה גירסתו שלא כגירסת הרי"ף והרמב"ם לא היה שותק מלהזכיר כן, והנה אמת שכבר הזכיר הרבינו ירוחם דיש גורסים איפכא והביאו גם כן הב"י אבל לא הזכיר מי הם הגורסים כן, ואולי נזדמן לו פירוש רש"י כלפנינו ומזה היה משמע לו כן, אמנם אם הדבר כן כבר כתבתי דלענ"ד טעות המעתיק הוא כיון שהוא נגד הטבע ונגד כל שאר הראשונים מבלי שהוזכר פלוגתא בזה עכ"ל:

הדפסה ברזולוצית מסך - להדפסה איכותית הדפס ישירות מן התכנה
טור <מכון שירת דבורה> - ה (או"ח תצה - תרצז) יעקב בן אשר (בעל הטורים) עמוד מס : 595 הודפס ע"י אוצר הח

פסול. אבל עקום לאחוריו כשר: ט ואם כפוף בראשו פסול ודוקא כששדרתו כפופה אבל עליו כפופין בראשו כמו שדרך להיות בהרבה לולבין כשר:

סימן תרמו

פרטי רמזי דינים המבוארים בזה הסימן

הדס הפסול והכשר:

ג וענף עץ עבות דרשו חכמים שענפיו מכסין את עציו א] והיינו הדס. והיכי דמי עבות דקיימי תלתא ב] בחד קינא פירוש שיוצאין שלשה עלין סמוכין זה לזה בעיגול אחד שאין אחד נמוך מחבירו: א(ב),ד ואם יצאו הרבה בקן אחד ונשרו מהם עד שלא נשארו אלא שלשה בקן אחד כשר (א) אפילו נשרו רובם כגון שהיו שבעה ונשרו מהם ארבעה ונשארו שלשה: א(ב),ה (ג) ואם נשרו רוב העלין של שיעור העבות פסול ג] (ס"א היו בו תלתא תלתא בקינא כשיעור אורך ההדס ונשרו רוב העלין פסול ד])

בית חדש

ומ"ש בכפוף דוקא כששדרתו כפופה וכו'. כן כתב הרא"ש בתשובה אבל הר"ן החמיר ואמר דאף כשעליו כפופין בראשו דפסול ונכון להזהר כדבריו נ"ל:

תרמו א דרשו חכמים שענפיו מכסין את עציו וכו'. ריש פרק לולב הגזול תנו רבנן וענף עץ עבות עץ שהוא עבות שענפיו חופין את עצו הוי אומר זה הדס ופירש רש"י ענף עץ עבות עץ שכולו ענף שהעץ מחופה בעלין על ידי שהן עשויין בקליעה ושוכבין על אביהן עכ"ל וכתב הר"ן (טו: ד"ה גמ') דדייקי עבות: והיכי דמי עבות דקיימי תלתא תלתא בחד קינא. מימרא דרב יהודה שם ופירש רש"י שלשה עלין בקן אחד יוצאין מתוך עוקץ אחד והתוספות והרא"ש כתבו דתומרא גדולה היא זו דאינו מצוי שיוצאין מתוך עוקץ אחד ופירש הרא"ש בעוגל אחד כמו שכתב רבינו וכן כתב הר"ן (שם) שלשה עלין במקום אחד זה בצד זה עכ"ל:

ב היו בו תלתא תלתא בקינא בשיעור אורך ההדס ונשרו רוב העלין פסול. כך היא הנוסחא ברוב ספרים ובמקצת ספרים כתוב ואם נשרו רוב העלין של שיעור העבות פסול וכבר האריך בית יוסף בפירוש הנוסחאות ולי נראה דמה שכתב הרא"ש ונפרצו דמתניתין דפסול היינו שנשרו רוב עבות של שיעור הדס ונשתייר המיעוט עכ"ל שלא היתה דעתו לומר שבכל העבות של שיעור ההדס נשר ממנו הרוב מכל קן וקן ונשתייר המיעוט דהיינו שלא נשאר בכל קן וקן רק עלה אחד וכן לא היתה דעתו לומר שרוב הקינין של שיעור

בית יוסף

גבן או זקן שראשיהם שחין וכפופין למטה: ומ"ש רבינו ודוקא בששדרתו כפופה אבל עליו כפופין וכו'. כך כתב רבינו ירוחם (שם) וזה לשונו כפוף מיירי בשדרה דאי בעלין רוב הלולבים עליהם כפופות [עכ"ל] ואף על פי שהר"ן כתב אמתניתין דנקטם ראשו דלולב (יד. ד"ה נקטם) וזה לשונו שמה שאמרו בברייתא לולב כפוף סדוק בעלה אמלעי אמרו ומשמע דמיפסל בכל שהוא לפי שעשו ראשו של לולב כחוטמו של אתרוג (לה:) דכל שהוא פוסל בו הרא"ש כתב בתשובה (כלל כד סי' י) מה שכתבת שיש להחמיר שלא לטול בלולב כפוף לא מסתבר לי שאין להוסיף על הפסולים שמנו חכמים וכפיפת הראש לא מיקרי כפיפה דכיון דכולו זקוף רק שעליו העליונים כפופים מעט לא מיקרי כפוף ואני אוהב יותר לטול בו לפי שאין העלין נחלקים ותיומתו קיימת עד כאן (ו):

שמח.

תרמו ג(א) וענף עץ עבות דרשו חכמים שענפיו מכסין את עציו והיינו הדס. בפרק לולב הגזול (לב:): והיכי דמי עבות דקיימי תלתא בחד קינא. ופירש רש"י (שם) שלשה עלין בקן אחד יוצאין מתוך עוקץ אחד וכתב הרא"ש (סי' ח) ותומרא גדולה היא זו דאינו מצוי שיצאו מעוקץ אחד ומיקרי שפיר כשהם סמוכין זה לזה בעיגול אחד שאין אחד נמוך מחבירו אף על פי שכל אחד בעוקצו וכן נראה מדברי הר"ן (טו: ד"ה גמ'):

א(ב),ד ואם יצאו הרבה בקן אחד ונשרו מהם עד שלא נשארו אלא שלשה בקן אחד כשר אפילו נשרו וכו'. שם תנו רבנן נשרו רוב עליו ונשתיירו בו מיעוט כשר ובלבד שתהא עבותו קיימת ומפרש בגמרא דמשכחת לה באסא מצראה דקיימי שבעה שבעה בחד קינא דכי נתרי ארבעה פשו להו תלתא: ואם לא היו אלא שלשה בכל קן ונשר מהם יתבאר משפטו בסמוך:

א(ג),ה היו בו תלתא תלתא בקינא כשיעור אורך ההדס ונשרו רוב העלין פסול [א]. שם תנן גבי הדס נפרצו עליו פסול וכתב הרא"ש (סי' י) וזה לשונו כתב בעל העיטור (הל' לולב נה ע"ג) נפרצו דהדס ולולב לא שנתלשו מן השדרה דאם כן נפרצו דהדס היינו נשרו וברייתא קתני נשרו רוב עליו [כשר] ובלבד שתהא עבותו קיימת אלא נפרצו מחובר הוא אלא שנפרץ ונסדק לסדקים שתים ושלש עד כאן ודבריו אינם נכונים בזה דנשרו דברייתא כל העבות קיימות אלא שנשרו העלין היתירים על העבות ונפרצו דמתניתין

דרכי משה

(ו) וכן נוהגין ודלא כדמשמע מדברי הר"ן בפרק לולב הגזול דף של"ו ע"א דאף בעלין יש לחוש:

פרישה

כמו שדרך להיות בהרבה לולבין כשר. הרא"ש בתשובה ואני אוהב יותר לטול בו לפי שאין העלין נחלקין ותיומתו קיימת:

תרמו (א) אפילו נשרו רובם וכו' ונשארו שלשה. ל"ע אי דוקא שלשה קאמר ולא שנים או הוא הדין שנים כיון שנשאר רוב ההכשר וכמו שכתב אחר כך פסול עד שישאר רוב העלין של ההכשר: שענפיו מכסין וכו'. זה לשון הגמרא דף ל"ב ואימא זיתא פירש רש"י עץ זית עלין ארוכין ורצופין ומתוך שהם מרובין מכסין את העץ ומשני בעינן עבות דהיינו מעשה שרשרות שיהיו מורכבין זה על זה כמו הדס (שאין עושין) [שהן עשויין] בקליעה ושוכבין על אביהן: שיוצאין שלשה עלין סמוכין. פירוש ואחד רוכב על שנים גם לפירוש הרא"ש [כן] וכמו שכתב בסמוך אלא שלפירוש הרא"ש אין צריך שיצאו מעוקץ אחד אלא סמוכין וק"ל: (ג) ואם נשרו רוב העלין של שיעור העבות. רצה לומר משיעור העבות דהיינו שלשה עלין בכל קן וקן נפלו שנים ונשאר אחד זהו פסול אליבא דכולי עלמא אלא שנחלקו באורך ההדס אם צריך שיהיה דין עבות על פני כל אורך שיעור ההדס או לפחות ברוב ארכו או סגי אפילו בחד קן וכתב שהגאונים סבירא להו שצריך שיהיו עבות על פני כל ארכו ואם נשרו מקן אחד שני עלין אף על פי שנשארו עוד שלשה קנים שיעור עבות פסול ובעל העיטור סבירא ליה דאפילו אין בו רק חד קינא שהוא עבות ונשאר כל אורך ההדס נשרו רוב העלין כשר:

חדושי הגהות

תרמו [א] לפני הבית יוסף היה נוסחא אחרת בספרי רבינו וכמבואר בדבריו:

הגהות והערות

תרמו א] בדפוסי פייבי די שאקו שלוניקי ובכתה"י הגירסא "עצו" וכן הוא בגמרא שלפנינו: ב] בטור הנדפס עם דפו"ר בית יוסף ובדפוסים המאוחרים ובדפוס שלפנינו הגירסא "דקיימי תלתא בחד קינא", ובדפוסי פייבי די שאקו ספרד שלוניקי מנטובה ובטור הנדפס עם דפו"ר ב"ח ובכתה"י הגירסא "תלתא תלתא" וכן הוא בגמרא שלפנינו: ג] כן הגירסא בטור הנדפס עם דפו"ר בית יוסף ובדפוס שלפנינו, ולפני חידושי הגהות היה גירסא זו: ד] כן הגירסא בדפוסי פייבי די שאקו מנטובה ספרד שלוניקי ובכתה"י, ובטור הנדפס עם דפו"ר ב"ח איתא שני הגרסאות (ואם נשרו רוב העלין של שיעור העבות פסול) (ס"א היו בו תלתא תלתא בקינא בשיעור אורך ההדס ונשרו רוב העלים פסול), ועיין בית יוסף וב"ח:

הדפסה ברזולוצית מסך - להדפסה איכותית הדפס ישירות מן התכנה
טור <מכון שירת דבורה> - ה (או"ח תצה - תרצז) יעקב בן אשר (בעל הטורים) עמוד מס: 596 הודפס ע"י אוצר ה

כתבו הגאונים שצריך שיהא בכל שיעור אורך ההדס עבות ואם לאו פסול. ובעל העיטור כתב אפילו אין בו רק פעם אחת תלתא בחד קינא כשר ו] וכן כתב הרמב"ם ז"ל. ואדוני אבי הרא"ש ז"ל הכריע כדברי הראב"ד דלמצוה בעינן כל השיעור עבות ולעיכובא ברובו ואפילו

בית יוסף

היינו שנשרו רוב עבות של שיעור הדס ונשתייר המיעוט עכ"ל ומשמע שרוצה לומר שאם כל שיעור אורך ההדס היה עבות ונשרו רוב העלין כלומר רוב הקינים אפילו לא נפל מכל קן אלא עלה אחד פסול וזה כפי דברי הגאונים שסוברין שצריך שיהא בכל שיעור אורך ההדס עבות ה] כמו שכתב רבינו בסמוך: **אבל** רבינו ירוחם (נ"ח ח"ג נח ע"ד) כתב והקשו על בעל העיטור ופירשו שנפרצו רוב עבות של שיעור הדס כלומר שנשרו ונשתייר המיעוט כלומר מהשלשה עלין של הקן האחד שסביבו נפרצו השנים ונשתייר האחד ולפיכך פסול עכ"ל ואם זו היתה כוונת רבינו יש לגרוס כנוסחי דגרסי ואם נשרו רוב העלין של שיעור העבות פסול אלא דקשיא לי דמשמע שאם נשר עלה אחד מכל קן וקן כשרה ומיהו אפשר שהוא סובר כדעת הרא"ה שאכתוב בסמוך אבל מלשון הרא"ש שאכתוב בסמוך שכתב בשם הראב"ד נראה כפירוש קמא דבנשרו רוב הקינין איירי ואפילו לא נשר מכל קן אלא עלה אחד אף על פי שעדיין נשארו שני עלין פסול: **כתבו הגאונים שצריך שיהא בכל שיעור אורך ההדס עבות ואם לאו פסול.** כן דעת הרב המגיד (פ"ז ה"ב) דכוליה שיעורא בעינן עבות דהא כל מה שאינו עבות הוי ליה כמין אחר ונחסר השיעור: **ומ"ש רבינו שדעת הרמב"ם כדעת העיטור שאפילו אין בו אלא פעם אחת תלתא בחד קינא כשר.** איני מוצא מקום על מה שיסמוך לומר כן בדברי הרמב"ם שהרי דבריו (פ"ח ה"ה) ז] סתומים כדברי הגמרא: **ומ"ש ואדוני אבי ז"ל הכריע כדברי הראב"ד דלמצוה בעינן כל השיעור עבות וכו'.** זה לשון הרא"ש בפרק לולב הגזול (סי' י) כתב הראב"ד (תמים דעים סי' רכח, ובהשגות פ"ז ה"ב) דבעינן כוליה שיעורא דהדס שיהא עבות למצוה או רוביה לעיכובא מדמקשה (לג:) לרב הונא ח] על רבי טרפון דבעי

בית חדש

ההדס נשרו ואפילו לא נפלו מכל קן וקן רק עלה אחד פסול כמו שהבין הבית יוסף אלא דעתו לומר שאם ההדס גדול יותר מן השיעור דאינו פסול במה שנשרו העבות באותו יתרון אלא כיון שנשאר כל השיעור עבות כשר אלא דאם נשרו העבות כשיעור שנתנו רז"ל אז פסול אם נשר רוב העבות דהיינו שנשרו שני עלין ולא נשאר רק עלה אחד ולא ביאר הרא"ש אם רצונו לומר דדוקא שנשר מכל קן וקן או אפילו מקן אחד או לפחות ברוב הקינין מפני שדבר זה תלוי במחלוקת הגדולים בדין העבות דלגאונים שמצריכין עבות בכל שיעור אורך ההדס ממילא כשנשרו רוב עלין של קן אחד נמי פסול ולבעל העיטור שמכשיר אפילו בקן אחד של עבות ממילא נמי אינו פסול בנשרו אלא אם כן לא נשתייר רוב העלין בשום קן ולהכרעת הרא"ש כדברי הראב"ד אינו פסול אלא אם כן שלא נשתייר ברוב השיעור של ההדס עבות שלמות או רובן שאפילו בקן אחד שהוא מן הרוב אם נשרו ממנו שני עלין פסול מאחר שלא נשאר רוב שיעור ההדס עבות ופשוט הוא דלדעת הרא"ש אפילו אם נשרו העלין מכל קן וקן אם לא נשר רק עלה אחד מכל קן וקן כשר מאחר שנשארו שני עלין שהן הרוב של עבות וכדעת הרא"ה ורבינו נמשך אחר דעת הרא"ש ואין חילוק לענין הדין בין הנוסחאות כמו שחשב הבית יוסף אלא הפירוש בשניהם אחד ורצה לומר שאם נשרו רוב העלין מן הקן דהיינו שלא נשאר רק עלה אחד בקן באותו קן שהוא מן שיעור ההדס ולא מן היתרון פסול והיינו דתנן נפרצו עליו פסול ואחר כך כתב רבינו מחלוקת המחברים בדין העבות וכתב כתבו הגאונים וכו' דמיניה נמי שמעינן דפליגי בנשרו העלין למר כדאית ליה ולמר כדאית ליה וכדפי' וכך היא דעת ה"ר ירוחם דלא פסלינן בנפרצו אלא בשלא נשאר רק עלה אחד ונשרו השנים מן הקן עיי"ש ואף על גב דמשמע בגמרא דבאסא מצראה דהיינו שהיו שבעה עלין בקן ונשרו ממנו אינו כשר אלא אם כן שנשארו שלשה עלין בקן למר כדאית ליה ולמר כדאית ליה איכא למימר דהתם שאני דמאחר שנשר רוב העלין לפיכך בעינן דנשתיירו שלשה שהוא שיעור עבות שלם אבל כשלא היו מתחלה רק שלשה עלין כשר אם נשתיירו שני עלין כיון שלא נשרו רובן:

ג **כתבו הגאונים שצריך שיהא בכל שיעור אורך ההדס עבות ואם לאו פסול.** הכי מוכח ממאי (לג:) דאמר רבא שרי ליה מאריה לרבי טרפון השתא עבות שלשה לא משכחינן בת חמשה מיבעיא ודעת בעל העיטור כיון דביבש מכשירין בשלא נשאר עלין לחין כי אם שלשה בראשי הבד שמעינן דאפילו אין בו רק פעם אחת שלשה בחד קינא כשר ולא בעינן בראש הבד אלא ביבש דמשום הדר בעינן ואם אין הלח בראשו לא הוי הדר אבל הכא עבות הוא דבעינן ואף על גב שאינו בראשו קיים מצות עבות כמו שכתב הרא"ש בשם הראב"ד והא דאמר רבא שרי ליה מאריה לרבי טרפון היינו משום דלמצוה ודאי מטרחינן דליהוי כולי שיעורה דהדס עבות: **ומ"ש וכן כתב הרמב"ם.** זה לשונו בפרק ח' נשרו רוב עליו אם נשתיירו שלשה עלין בקן אחד כשר עד כאן ודקדק רבינו מלשון זה דאפילו לא נשארו רק שלשה עלין בקן אחד לחוד כשר כסברת בעל העיטור אבל הרב המגיד לא פירש כן שכתב וזה לשונו וזה שכתב רבינו אם נשתיירו שלשה עלין בקן אחד רצה לומר בכל קן וקן עד כאן וכהאי גוונא כתב בריש פרק ז' דבעינן כל השיעור עבות בדוקא ולא סגי ברובו אבל רבינו נמשך אחר דעת הרא"ש בתשובה שהביא הבית יוסף שכתב דלדעת הרמב"ם אפילו לא נשאר כי אם קן אחד לבד כשר כמו ביבש: **ומ"ש ואדוני אבי הרא"ש הכריע כדברי הראב"ד וכו'.** שם בפסקיו האריך בטעמו של דבר ובתשובה ביאר עוד דלא דמי ליבש דביבש איתנהו אף על פי שאינו הדר כל כך אבל נשרו בליר להו שיעוריה אם לא נשאר הרוב. ☜ ולענין הלכה נקטינן כהכרעת הרא"ש דלעיכובא ברובא. וכבר כתבתי דאם נשארו שני עלין ולא נשר רק אחד עבות קרינן ביה לדעת הרא"ש ורבינו למדקדק

דרישה

תרמו **כתב** מהרי"ק בשורש מ"א שנשאל על הדס שוטה שרוב מדינות אשכנז יוצאין בו והשיב שנבהל מאוד על זה והיפך ללמד עליהם זכות אם יש להם על מי שיסמוכו ובסוף דבריו כתב ואין לעשות מעשה לברך עליו ע"כ:

הגהות והערות

ה] **עיין** ט"ז סק"ח שהקשה שהרי הרא"ש מחלק בין נשרו דברייתא דהיינו שיתר על עבות, ואילו מתניתין מיירי בהדס של שלשה עלין ולא נפסל אלא בנשרו שני עלין שהן הרוב ולא בנשר עלה אחד ולשיטת הגאונים צ"ל כל אורך ההדס עבות ואם נשר עלה אחד פסול, ועיין לבושי שרד שם ביאור דברי הבית יוסף ובפתח הדביר על העיטור צ ע"ג: ו] **זה** לשון העיטור הלכות לולב ד ע"ב תנו רבנן יבשו רוב עליו ונשתיירו שלשה בדי עלין לחין כשר בכל בד שלשה עלין לחין דפחות משלשה בדי עלין אין עבות אמר רב חסדא ובראש כל אחד ואחד כשר ולא בעינן כל שיעורא עבות וכו', שאם היתה ארוכה לא נמצא בה עבות בג' קינין וכו' ע"כ ונראה מלשונו דלא סגי בחד קינא של שלשה עלין אלא צריך שלש קינין ובכל קן שלש עלין ולדעתו בד אינו כל ההדס אלא בד הוא הכולל את ג' העלין, ולשון המכתם סוכה לג ע"א והרב בעל עשרת הדברות ז"ל כתב דבשלשה בדי עלין עבות סגי לעכב ונראה דאף המאירי הבין כן, ראה בלשונו סוכה לג ע"א דלהעיטור צריך שלשה גבעולין רצופין, וכן שלשה קנים בראש כל אחד מהבדים, עיי"ש, אבל כאמור אין כן דעת הטור, וצ"ע, וז"ל סדור רב סעדיה גאון עמ' רל"ה בכל קן מקיניו יהיו ג' עלים מסודרים ואם לא נמצא הקנה כולו באופן זה מספיק בג' קינין בראשו שיהיו באופן זה וכו': ז] **וכן** כתב הבית יוסף בספרו כסף משנה פ"ז ה"ב וכתב שם האור שמח שכוונתו למה שכתב הרמב"ם פ"ח ה"ה ועיין ט"ז סק"ב ובביאור הגר"א סעיף א ד"ה נשרו ובביכורי יעקב סק"ג. ובטור דפוס ספרד ליתא תיבת "וכן כתב הרמב"ם": ח] **כן** הוא גם כן ברא"ש וכן הוא בדיקדוקי סופרים ובגמרא שלפנינו הגירסא אמר "רבא" ובתמים דעים איתא הלשון מדמקשה בגמרא לר' טרפון:

הדפסה ברזולוצית מסך - להדפסה איכותית הדפס ישירות מן התכנה
טור <מכון שירת דבורה> - ה (או"ח תצה - תרצז) יעקב בן אשר (בעל הטורים) עמוד מס : 597 הודפס ע"י אוצר הח

אין העבות בראשו: ו יבשו עליו פסול אבל אם כמשו כשר: ז ושיעור היבשות לר"י עד שיהא נפרך בצפורן. והראב"ד פירש אפילו אם נפרך בצפורן אם עדיין ירוקין הם כשר שאם ישרו אותם במים יום או יומים יחזרו לכמו שהיו במישושן ובמראיתן. ואינן נקראים יבשין אלא כשילבינו פניהן שאז אפילו אם ישרו אותם במים לא יחזרו לכמו שהיו: ח ואם יבשו רוב עליו

בית חדש

בדבריהם וכן מבואר בדברי ה"ר ירוחם וכן היא דעת הרא"ה ודלא כמסקנת הר"ן שכתב דאין ראוי להקל בכך: ובהדסים שלנו שהם שנים על גבי שנים פשיטא שאפילו לא נקטם רק עלה אחד מכל קן ברוב שיעור אורך ההדס פסול מאחר שלא היו שם מתחלה כי אם שנים בקן ולא נשאר רוב הקן:

ד יבשו עליו פסול וכו'. נראה דלא היה צריך לפרש דכמוש כשר דפשיטא דמדיבש פסול כמוש כשר וכמו שסתם וכתב בלולב דיבש פסול אלא משום דבסוף הסימן כתב מחלוקת הראב"ד והרא"ש בכמוש אם מגיל מידי יבש אם לאו לכך הקדים להורות דיבש פסול אבל אם כמשו כשר: ואם יבשו רוב עליו וכו'. ברייתא ואוקימתא דרב חסדא שם בביאור. וכתב בית יוסף והרמב"ם השמיט ברייתא זו ומאי דאיתמר עלה וצריך טעם למה עכ"ל ונראה לע"ד דלמאי שמפרש הרא"ש דלהרמב"ם כשר ההדס בנשרו עליו אפילו לא נשאר רק שלשה עלין בקן אחד לבד ולא בעינן בראש הבד אם כן כל שכן דיבש דאיתנהו העלין דכשר בשלשה עלין לחין בקן אחד ולא בעינן בראש הבד ומאי דאמרינן בגמרא דבעינן בראש הבד היינו דוקא לתנא דמתני' דפוסל הדס בנקטם ראשו הוא הדין נמי דפוסל ביבש בראשו ולפיכך בעינן שלשה עלין לחין בראש הבד וכל שכן היכא דנשרו כל העלין דבעינן שיהיו נשארים שלשה עלין בקן אחד בראש הבד לתנא דמתניתין אבל למאי דקיימא לן בנקטם ראשו דכשר אם כן אף דיבש שלו לא בעינן שלשה עלין לחין בראש

בית יוסף

הדס אמה בת חמשה דהשתא תלתא לא משכחינן חמשה מיבעיא אלמא בעי כוליה שיעורא דהדס עבות דבלא עבות משכחת טובא בת תלתא ובת חמשה ועוד דהדס דומיא דלולב מה התם בעינן רוב העלים בהכשר כדפירשתי לעיל (ריש סי' ג) מן התוספתא (פ"ב ה"ח) אף בהדס כך ואם כן אין הכשרו של הדס אלא בעבות הילכך למצוה בעינן כל שיעור הדס עבות ואם אין אלא הרוב עבות כשר מדנשרו מקצת עלין כשר ברובו הכי נמי אי הוה מיעוט שאינו עבות כשר דלא גרע מנשרו ויש אומרים ובלבד שתהא עבות בראשו כדאמרינן (לג.) גבי יבשו עליו דבעינן שיהא בראש כל אחד ואחד ולא נהירא דלא בעינן שיהא עבות בראשו דהתם משום הדר הוא ואם אין הלח בראשו לא הוי הדר אבל הכא עבות הוא דבעינן ואף על גב שאינו בראשו קיים מצות עבות עד כאן ושאר המחברים כתבו בענין אחר ודברי הראב"ד ז"ל מחוורין עכ"ל הרא"ש: והר"ן (טו: ד"ה גמ') כתב אהא דאמרינן (לג:) דאסא מצראה אפילו נשרו רוב עליו כשר ובלבד שתהא עבותו קיימת [אבל] בהדס בעלמא שנשרו מקצת עליו לא נתפרש דינו ויש מי שאומר שצריך שיהא כולו עבות ואם נשר מכל שיעורו אפילו עלה אחד פסול והיינו דאמרינן בגמרא (שם) השתא עבות תלתא לא משכחינן [וכו'] אלמא בעינן שיהא כולו עבות והכי נמי אמרינן (שם) ובלבד שתהא עבותו קיימת ואוקימנא בדאשתייר תלתא בקינא דאלמא בפחות מכן לא מיקרי עבותו קיימת אבל הרא"ה סובר דכי אמרינן בעינן כוליה עבות היינו שיהא כל השיעור ממין עבות דקיימי תלתא בחד קינא ואי איכא בכוליה שיעורא חד קינא דלא הוי עבות פסול ומשום הכי אמרינן דעבות שלשה לא משכחינן אבל כל שהוא ממין עבות אלא שנשרו מקצת עליו כל שנשאר רוב בכל קן וקן דהיינו שני עלים כשר דשפיר מיקרי עבות ודייק לה מדאמרינן בגמרא (שם) כיון דנתרי תרי עבות היכי משכחת לה דאלמא כל היכי דלא נתרי תרי שפיר מיקרי עבות דאי לא לימא כיון דנתרי מיניה כלל עבותו קיימת היכי משכחת לה ואין ראוי להקל בכך שאין ראייתו ברורה עכ"ל: כתוב בתשובות הרא"ש כלל כ"ד (סי' יא) ששאלת על ההדס שנשרו עליו ולא נשארו בו כי אם שלשה עלין לחין הוי יודע כי דבר זה נפל בו מחלוקת בין הגאונים והרמב"ם (פ"ח ה"ה) כתב שהוא כשר והראב"ד (שם בהשגות) נחלק עליו ואמר דבעינן שישאר רוב עבותו וכן אני מורה ובא קודם שראיתי מחלוקתן דלא דמי ליבשו דיבשו איתנייהו אף על פי שאינו כל כך הדר אבל נשרו בציר להו שיעוריה אם לא נשאר הרוב עכ"ל:

גוב) כתוב בכתבי ה"ר איסרלן (תרומת הדשן פו"כ) סימן רנ"ט שאין רוב העולם מקפידים על הדס שוטה בלולב וחוזר ללמוד כן מדברי ה"ר אפרים שכתב רבינו בסימן רל"ז (מו:) שכך היו נוהגים בזמנו ואני אומר שאלו דברים בלא טעם וראיה כלל ואין להם על מה שיסמוכו ומהר"י קולון כתב בשורש מ"א שנשאל על הדס שוטה שרוב מדינות אשכנז יוצאים בו והשיב שנבהל מאד על זה והיפך ללמד עליהם זכות אם יש להם על מי שיסמוכו ובסוף דבריו כתב שאין לעשות מעשה לברך עליו ט] (א*):

שמה:

ו יבשו עליו פסול. משנה שם: ומ"ש אבל אם כמשו כשר. ברייתא בראש הפרק (לא.):

ז ומ"ש ושיעור היבשות לר"י עד שיהא נפרך בצפורן והראב"ד פירש אפילו אם נפרך בצפורן אם עדיין ירוקים הם כשר וכו'. כן כתב הרא"ש שם בראש הפרק (סי' א) ולא הכריע כאחד מהפירושים ודעת הר"ן שם (יג: ד"ה לולב) כדעת הראב"ד וכן דעת הרב המגיד (פ"ח ה"א):

ח ואם יבשו רוב עליו ונשארו בו שלשה בדי עלין לחין כשר והוא שישארו הלחין בראשו. שם (לג.) תנו רבנן יבשו רוב עליו ונשארו בו שלשה בדי עלין לחין כשר אמר רב חסדא ובראש כל אחד ואחד ופירש רש"י שלשה בדי עלין לחין. שלשה בדין ובכל בד ובד שלשה עלין לחין דבבציר משלשה עלין לא הוי עבות: ובראש כל אחד. שיהו (הבדין) [עלין] הלחין בראשי הבדין אבל באמצעם לאו הדר הוא: וכתב הרא"ש (סי' י) פירושו אינו מובן לכאורה דמשמע ענף כמו בדי אילן ואם כן מאי האי דקאמר ונשתיירו בו שלשה בדין והלא מתחלה אינם כי אם שלשה ועוד יבשו רוב עליו משמע דקאי אהדס אחד ומה שייך להזכיר בו שיור שלשה בדין וה"ר ישעיה מטראני פירש דהאי עליו על לולב קאי שהיו בו הרבה בדין של הדס ויבשו רובם אם נשתיירו בהם שלשה בדין ובהם שלשה

דרכי משה

תרמו (א*) כמו שיתבאר לקמן סימן תרמ"ט. ועיין לקמן סוף סימן זה מדין הדס שוטה:

פרישה

ואם יבשו רוב וכו' עד בראשו שלשה עלין בחד קינא. פירוש לפי המפרשים הללו מ"ש ואם יבשו רוב עליו קאי אלולב רצה לומר כשהרבה בדי הדס נאגדים יחד נקראים בלשונם לולב וקאמר שאם יבש מאותו אגד של הדס רובן ונשתיירו שלשה בדין ובכל בד שלשה עלין לחים כשרים והרא"ש סתר פירוש זה דלמה ידבר התנא מלולב שיש בו יותר משלשה בדין כיון שאין צריך בו יותר אפילו לכתחלה משלשה בדי הדס ועוד יבשו רוב עליו משמע דאבד הדס יחידי קאי דאי אלולב שיש בו בדין הרבה הוי ליה למימר יבשו רוב בדין ונשתיירו בו שלשה בדין ובהם שלשה עלין לחים כשר וכתב לכן נ"ל יבשו רוב עליו רצה לומר של בד הדס יחידי ונשתייר בו שלשה בדין שלשה בחד קינא מיקרי בד על שם שיוצאין [כאחד] ממקום אחד וכל

הגהות והערות

ט] עיין סוכה יב ע"א אמר רב חסדא הדס שוטה לסוכה ועץ עבות ללולב ועיין ברא"ש פרק לולב הגזול סימן יד ובטור לקמן סימן תרנא:

הדפסה ברזולוציית מסך - להדפסה איכותית הדפס ישירות מן התכנה
טור <מכון שירת דבורה> - ה (או"ח תצה - תרצז) יעקב בן אשר (בעל הטורים) עמוד מס : 598 הודפס ע"י אוצר הח

עלין לחין לכל אחד ואחד כשר דאי אהדס קאי הוה ליה למימר ונשתיירו בו שלשה עלין ולא שלשה בדין ותו דקאמר רב חסדא ובראש כל אחד שמע מינה דאלולב קאי ע"כ ולא נהירא דלמה דבר התנא בלולב שיש בו יותר משלשה בדין כיון דאין צריך בו יותר ועוד יבשו רוב עליו משמע דאהדס קאי דאי אלולב ויש לו בדין הרבה הוה ליה למימר יבשו רוב בדין ונשתיירו שלשה בדין ובהם שלשה עלין לחין וכ"ל יבשו רוב עליו של ההדס ונשתיירו בו שלשה בדין ותלתא בחד קינא מיקרי בד על שם שיוצאין כאחד ממקום אחד וכל קן וקן [עומד] לבד על כן נקרא בד כמו בדי מתטין דגבי מציאה (ב"מ כד.) [בדי] עלין לחין כלומר עלין לחין יש בכל בד ובד ולא שיהא כולן לחין דאם כן הוה ליה למימר שלשה בדין לחין מדקאמר שלשה בדי עלין לחין משמע שיש בהם מקצת עלין לחין ואפילו אין בכל בד ובד אלא עלה אחד כשר וקאמר רב חסדא שאותו העלה יהא בראש כל בד ובד כי ג' עלין (על) [של] קן אחד יוצא מכאן ואחד יוצא מכאן והשלישי באמצע מורכב על שניהם הוא הנקרא ראש ובו תלוי ההדר כי הוא נראה יותר מהאחרים עכ"ל: ומה"ר אליה מזרחי (בתי' לסמ"ג כ ע"ד) ז"ל כתב שמה שרצה להביא ראיה שפירוש בד קן מההיא דפרק אלו מציאות (כד.) דקתני בדי מתטין גבי מציאה אינו מחוור דהא בגמרא (שם) אמרו בהדיא מאי בדי שוכי ואמאי קרו ליה בדי דכל דתלו ביה מידי בד קרו ליה כי ההוא דתנן התם (סוכה מד:) עלה אחד בבד אחד כשרה ופירש רש"י שוכי ענפים של אילן עלה אחד בבד אחד במסכת סוכה (שם) גבי ערבה שנשרו מקצת עליה ונשתיירו בה שלשה עלין לחין איכא דאמרי אפילו עלה אחד בבד אחד כשרה ופירש רש"י שם עלה אחד בבד אחד בד אחד ובו עלה אחד עד כאן אבל צריך לומר לעניות דעתי שנקרא הקן בד מפני שכל קן וקן יש לו מקום לבדו ומזה נ"ל שהבד פירוש לבדו כמו שדרשו ז"ל (יומא עא: זבחים יח:) גבי בגדי הבד שפירושו פשתן ולמה נקרא בד מפני שהוא עולה לבדו שאין בכל קנה וקנה שום ענף יוצא כמנהג שאר הקנים עכ"ל: ולע"ד נראה שדברי הרא"ש מחוורין דהתם (ב"מ כד.) הכי איתא אלו הם כלים חדשים שלא שבעתן העין שאינו חייב להכריז כגון בדי מחטין וצינורות ומחרוזות של קרדומות כל אלו שאמרו אימתי מותרין בזמן שמצאן אחד אחד אבל מצאן שנים שנים חייב להכריז ופירש רש"י חייב להכריז דמנין הוי סימן ובתר הכי אמרינן מאי בדי שוכי ואמאי קרו ליה בדי דכל דתלו ביה מידי בד קרו ליה ונראה דאיצטריך תלמודא למימר מאי בדי שוכי משום דהוה משמע דבד היינו דבר שתלויים בו כמה דברים בעודם תלויים בו אבל כשאינם תלויים בו אין שם בד עליו ואם כן קשיא הא דקאמר דבדי מחטין שמצאן שנים שנים חייב להכריז משום דמנין הוי סימן ומצאן אחת אחת אינו חייב להכריז ואמאי הא כיון דבד לא מיקרי אלא בעוד הדברים תלויים בו ע"כ יש בבד זה מחטין ואף על פי שלא מצא אלא בד אחד יכריז שהרי יש בו סימן על ידי מנין המחטין שיהיו בו להכי קאמר דבד מיקרי אף כשאין מחטין תלויים בו והיינו דקאמר מאי בדי שוכי וכו' כלומר הדבר שתולין בו הדברים אף על פי שאין תלויים בו נקרא בד וכדתנן [י] (סוכה מד:) עלה אחד בבד אחד והרי אין העלין תלויים בו ואפילו הכי נקרא בד על שם שדרכו להיות תלויים בו ובד אפשר שהוא מלשון בדי הארון (שמות כה יג) ועל שם שנושא כל אותם הדברים התלויים בו נקרא כן ואפילו בשעה שאינו נושאם כיון שהוא מיוחד לכך שמו עליו והשתא לא מייתי הרא"ש מהתם אלא לאפוקי דלא נימא דלא מיקרי בד אלא כל הענף ואם כן לא שייך למיקרי בד לכל קן וקן דליתא דשם בד אינו מיוחד לענף אלא משותף לכל מידי דתלו ביה מידי וכמו בדי מחטין דמציאה ואם כן כל קן וקן מאחר שתלויים בו שלשה עלין וקן זה הוא מוחלק מחבירו שפיר שייך למיקרי לכל קן וקן בד: והר"ן (טו: ד"ה ת"ר) פירש שלשה בדי עלין לחין כפירוש הרא"ש דהיינו שלשה קינין שיש בכל אחד [ואחד] שלשה עלין אבל במאי דאמר רב חסדא ובראש כל אחד ואחד כתב (שם) ופירש רב חסדא שיהא קן אחד בראש כל אחד מן ההדסים ונקיט לה אליבא דרבי ישמעאל דאמר לקמן (לד:) שלשה הדסים משום דלכתחלה בעינן שלשה הדסים משום נויי מצוה אבל אין הכי נמי דמדינא בהדס אחד שיש בו קן אחד לח בראשו סגי כיון דמדינא בהדס אחד סגי לדברי מי שסובר כן. והרמב"ם השמיט ברייתא זו ומאי דאיתמר עלה וצריך טעם למה [יא]:

ט **והראב"ד** (תמים דעים סי' רלב) כתב אם יבשו כולם ונשארו שלשה בדין כמושין פסול וכו' ולא נהירא לאדוני אבי ז"ל דכיון דכמוש כשר וכו'. שם (סי' י) והר"ן (שם) כתב שתי הסברות וכתב שראוי לחוש לדברי הראב"ד: **וכתב** עוד הר"ן (שם) ומסתברא שכשם שראשו של הדס כשהוא לח מציל על הכל כך כשהוא יבש פוסל את הכל אבל רבינו כתב בסמוך דכשר דלא גרע מנקטם:

ונשארו (ג) **בו שלשה בדי עלין לחין כשר והוא שישארו הלחין בראשו יש מפרשים שבשלשה בדין של העבות ישאר בכל אחד בראשו שלשה עלין בחד קינא. ואדוני אבי הרא"ש ז"ל פירש אפילו אם מהשלשה שבחד קינא יבשו שנים ולא נשאר בהם רק אחד לח כשר והוא שישאר בראש הבד פירוש כי שלשה עלין של הקן אחד יוצא מכאן ואחד יוצא מכאן והשלישי מורכב על שניהם והוא הנקרא ראשו ובו תלוי ההידור ולכך צריך שישאר אותו לח:** ט **והראב"ד כתב אם יבשו כולם ונשארו שלשה בדין כמושין פסול שאין מציל מידי יבש אלא הלח ההדור. ולא נהירא לאדוני אבי הרא"ש ז"ל דכיון דכמוש כשר הוא הדין נמי אפילו יבש כולו ונשארו שלשה בדין כמושין כשר:**

הבד וכיון שכתב הרמב"ם בנשרו דכשר אפילו לא נשאר רק שלשה עלין בקן אחד לחוד שוב לא היה צריך לכתוב דין זה גבי יבש בפירוש דנלמד במכל שכן מנשרו כדפרישית כן נראה לי ליישב דברי הרמב"ם:

פרישה

קן לבדו נקרא (בזה) [בד] עלין לחין כלומר עלה לח שיש בכל בד ובד ולא שיהיו כולן לחין דאם כן הוי ליה למימר שלשה בדין לחין מדקאמר שלשה בדי עלין לחין משמע שיהא בהן מקצת ואפילו אין בכל בד ובד אלא [עלה] אחד לח כשר והוא שיהא אותו עלה לח בראש הקן עכ"ל הרא"ש וביאורו בקיצור והא דלהרא"ש דיבר מהדס אחד משום דמדינא בהדס אחד סגי לחוד או שמפרש שיעור שצריכין שישארו בכל הדס והדס בפני עצמו למר כדאית ליה ולמר כדאית ליה [וע"ע דלקמן סימן תרס"ד (שנט:) כתב רבינו דברי רב נחמן וכו' דאמר בערבה ג' בדין עלין לחין והתם פשוט דקאי אגבעולין לא אקיניס]: (ג) בו שלשה עלין. רצה לומר בשלשה בדין יחד יש שלשה עלין דהיינו בכל קן עלה אחד:

הגהות והערות

י] **לשון** "וכדתנן" כן הוא גם בגמרא בבא מציעא כד ע"א וכתוב שם על הגליון דמימרא הוא ולא משנה וכן העיר שם בהגהות הגר"א: יא] **וכן** הקשה מרן הב"י בספרו כסף משנה פ"ח ה"ה. ועיין יד אהרן סימן זה, ובערוך לנר לג ע"א ד"ה ובראש ובספרו בכורי יעקב סימן זה ס"ק טז, ובשפת אמת לג ע"ב ד"ה ובמשנה ושנשרו, ובאור שמח פ"ח ה"ח, שהעירו על הב"י שכתב שהרמב"ם השמיט ברייתא זו ומימרא דרב חסדא שהרי הרמב"ם כתב כן בפרק ז ה"ח וזה לשונו ואם היו ארוכין כל שהן כשרים ואפילו אין בכל בד ובד אלא שלשה עלין לחין כשרים והוא שיהיו בראש הבד, וכתב הרב המגיד וזה לשונו, שם תנו רבנן יבשו עליו ונשתיירו בו ג' בדי עלין לחין כשר אמר רב חסדא ובראש כל אחד ואחד:

הדפסה ברזולוצית מסך - להדפסה איכותית הדפס ישירות מן התכנה

א(א),י נקטם ראשו כשר אפילו אם לא עלתה בו תמרה הילכך אם יבש בראשו כשר דלא גרע

בית חדש

ה **נקטם ראשו כשר** וכו'. משנה שם נקטם ראשו פסול ובגמרא תני עולא בר חיננא נקטם ראשו ועלתה בו תמרה כשר וכתב הרי"ף ואיפסיקא הלכתא כרבי טרפון דאמר אפילו שלשתן קטומין כשר הילכך לא שנא עלתה בו תמרה ולא שנא לא עלתה בו תמרה כשר עכ"ל וכן פסקו הרמב"ם והרא"ש והסכים הרמב"ן עמהם וכתב שכך אמרו כל הגאונים ולא ערער אדם מהראשונים בדבר וקבלתם תכריע וביטל דעת הראב"ד ופירושו שפסק כמתניתין לפסול הדס שנקטם ראשו וה"ר אליעזר ממיץ בספר יראים (השלם סי' תכב) כתב לקיים שניהם דודאי הלכה כרבי טרפון דקטומים כשרים והא דתנן פסול לכתחלה קאמר ויחזור אחר אחר ואי ליכא אחר יברך על זה ואשכחן דקתני פסול במקום כשר במשנה במנחות (כו.) ובפרק כיצד צולין (פסחים עז:) מייתי לה וכו' וכן כתב במרדכי בראש פרק לולב הגזול (סי' תשמו) בשמו ולפי זה כל אותה סוגיא שנאמרה אנקטם ראשו דפסול הלכתא היא בלכתחלה והר"ן הסכים לדעת הראב"ד ובעל המאור דנקטם ראשו פסול אף בדיעבד כסתמא דמתניתין וזה לשון הרב המגיד ויש קצת אחרונים מחמירין כדברי הראב"ד וכן ראוי להורות עכ"ל. ☜ ולענין הלכה נקטינן להחמיר במקום שאפשר באחר אבל היכא דלא אפשר כדאי הם הרי"ף והרמב"ם והרא"ש וכל הראשונים לסמוך עליהן בשעת הדחק ולברך עליו ועוד דשיטת ה"ר אליעזר ממיץ והמרדכי שהביא דבריו ברורה דמתניתין בלכתחלה מיפרשא בדוקא: **ומ"ש הילכך אם יבש בראשו כשר דלא גרע** מנקטם. יש להשיב דנקטם עדיף טפי כיון דענפיו חופין את עלו אין קטימתו נראית כל כך וכן כתב הרא"ש בשם ה"ר ישעיה שמזה הטעם מכשרינן בהדס קטום טפי מלולב וערבה אבל יבש ראשו דניטל הדרו פסול דכי היכי שראשו של הדס כשהוא לא מליל על הכל כך כשהוא יבש פוסל את הכל וכן פסק הר"ן ז"ל ומה שכתב הבית יוסף דהר"ן לטעמיה אזיל דפוסל בנקטם ראשו לפיכך פוסל נמי ביבש ראשו אבל המכשירין בנקטם ראשו לא גרע יבש מנקטם ואף על פי שכשהוא לא מליל על הכל מכל מקום כשהוא יבש אינו פוסל את הכל עד כאן הנה מה שכתב דלטעמיה אזיל וכו' הוא תמוה שהרי הר"ן כתב בפי' דאינו פסול בנקטם אלא בנקטם ראש עלו דהכי מוכח בגמרא וביבש פסול ביבשות העלין לבדן והיינו טעמא דכשנקטמו ראשי העלין לא ניטל הדרו אלא אם כן נקטם ראש עלו אבל ביבשו ראשי העלין ניטל ההדר שלו לגמרי ואם כן אפשר לומר דאף הגאונים שמכשירין בנקטם ראשו פוסלין ביבש ראשו מהאי טעמא גופיה דיבש ראשו

בית יוסף

א(א),י נקטם ראשו כשר וכו'. בפרק לולב [הגזול] תנן (לג:) הדס שנקטם ראשו פסול וכתב הר"ן (שם ד"ה מתני') נקטם ראשו ראש עלו דהכי מוכח מאי דאמרינן בגמרא ועלתה בו תמרה שאין דרך התמרה לעלות אלא בעץ ובגמרא (לג.) תני עולא בר חיננא יב] נקטם ראשו ועלתה בו תמרה כשר ופירש רש"י (ד"ה ועלתה בו תמרה) כמין תמרה כעין הנמלא בעלי ערבה פעמים בעלין דבוק כמין פרי ירוק: **וכתב** הר"ן (שם ד"ה ועלתה) ודוקא כשנקטם ראשו מערב יום טוב ועלתה בו תמרה מערב יום טוב אי נמי נקטם ראשו מערב יום טוב ועלתה בו תמרה ביום טוב משום דהוי דיחוי מעיקרו לפי שמשנכנס יום טוב לא היה ראוי כלל ודיחוי מעיקרו לא הוי דיחוי אבל מנות דהכי אסיקנא בגמרא (לג:) גבי ענביו מרובים מעליו דאם מיעטן ביום טוב כשר כיון דהוי דיחוי מעיקרו ומינה משמע דמפשטא בעיין דאיבעיא לן בגמרא בנקטם ראשו מערב יום טוב ועלתה בו תמרה ביום טוב אם יש דיחוי או לא אבל נקטם ראשו ועלתה בו תמרה ביום טוב מספקא לן דדילמא כיון דנראה מתחלת יום טוב והדר אידחי חלה עליו תורת דיחוי ושוב אינו חוזר ונראה דחמיר טפי מדיחוי מעיקרו משום דההוא הוי כאילו לא בא לעולם עד עכשיו ואחרים מחמירין עוד לומר דאף על גב דגבי ענביו מרובים מעליו מסקינן דדיחוי מעיקרא לא הוי דיחוי לא פשטינן מינה בעיין דעלתה בו תמרה ביום טוב משום דשאני התם משום שבידו לתקן דאף על גב דאין ממעטין אותם ביום טוב מכל מקום בידו הוא ומשום הכי לא הויא דיחוי אבל הכא דנקטם ראשו אין בידו כלל שתעלה בו תמרה עכ"ל: **ודעת** הר"ן לפסוק כסתם מתניתין דנקטם ראשו פסול ואף על גב דבתר הכי תנן (לד:) רבי ישמעאל אומר שלשה הדסים אפילו שנים קטומין ואחד שאינו קטום רבי טרפון אומר אפילו שלשתן קטומים ואיפסיקא הלכתא בגמרא (שם) כרבי טרפון כתב (טז: דיבור ראשון) שנכון בעיניו מה שפירש בה הרז"ה (המאור טו:) דנקטם לחוד וקטומים לחוד דקטומים דמתניתין דאיפליגו בה רבי ישמעאל ורבי טרפון היינו שדרך ענפי ההדס שיוצאין מלידיהן בדין ופארות והן מפסיקין בקני ההדס דלא הוו תלתא בחד קינא וצריך לקטום אותם משם ולאחר שקוטם אותם מהם נקראים הבדים קטומים ומאן דפסיל סבר דהפסק הוי ולא הוי הדר ורבי טרפון סבר דלא הוי הפסק והדר הוא והשתא אתי שפיר דקיימא לן כסתם מתניתין דלעיל (לג:) דנקטם ראשו פסול דומיא דשאר מינים ואתיא כהלכתא כולה שמעתין דשקלינן וטרינן בעלתה בו תמרה ואתי שפיר מאי דאמרינן (לד:) דחד ולא קטים לא שכיח שרחוק הוא שיהא ענף של הדס שלא יצאו בו פארות ודין מלדיו והיינו דמקרו קטומים סתם עכ"ל וכן נראה שהוא דעת הראב"ד (תמים דעים סי' רכח) אבל הרי"ף (טז:) והרא"ש (סי' יד) כתבו דאיפסיקא הלכתא כרבי טרפון דאמר אפילו שלשתן קטומים הילכך לא שנא עלתה בו תמרה ולא שנא לא עלתה בו תמרה כשר וכן פסק הרמב"ם (פ"ח ה"ה) וכתב עוד הרא"ש (שם) והא דמכשירין בהדס קטום טפי מלולב וערבה פירש ה"ר ישעיה משום דענפיו חופין את עליו ואין קטימתו נראית כל כך והראב"ד (בהשגות שם, תשובות ופסקים להראב"ד סי' ו) ובעל המאור (טו:) ז"ל חילקו בין נקטם ראשו לקטום דהכא ופירושם רחוק מן הדעת עד כאן וכתב הרב המגיד (שם) שהראב"ד שינה סברתו וכתב עליה שהופיע רוח הקודש בבית מדרשו יג] ועם כל השבח הזה שהוא משבח סברתו כבר ראה הרמב"ן (שם סי' ז) דבריו והשיב עליהם ויש קצת אחרונים מחמירים כדברי הראב"ד וכן ראוי להורות עכ"ל (א): **ומ"ש הילכך אם יבש בראשו כשר דלא גרע מנקטם.** כבר כתבתי בסמוך (ד"ה והראב"ד) שהר"ן כתב לפסול ביבש ראשו משום דכשם שראשו של הדס כשהוא לא מליל על הכל כך כשהוא יבש פוסל ונראה דלטעמיה אזיל דפסל בנקטם ראשו אבל המכשירים בנקטם ראשו לא גרע יבש מנקטם ואף על פי שכשהוא לא מליל על הכל מכל מקום כשהוא יבש אינו פוסל את הכל: **כתוב** בארחות חיים (הל' לולב סי' יב) בשם הריטב"א (בחי' לד: סוד"ה מ"ט) יד] הלכתא להכשיר אפילו בחד ולא קטים אלא דלהידור מצוה בעינן תלתא ובאתרא דלא שכיחי מוקמינן אדינא ומכשרינן בחד וקטים וכן הלכה למעשה מפי מורי עד כאן:

שמט.

דרכי משה

(א) **ובמנהגים שלנו** (ר"א טירנא מנהגי סוכות עמ' קכא) פסק כדעת הטור דנקטם ויבש כשר:

דרישה

נקטם ראשו. כתב ארחות חיים בשם הריטב"א הלכתא להכשיר אפילו בחד ולא קטום אלא דלהידור מצוה בעינן ג' עבות ובאתרא דלא שכיח מוקמי אדינא ומכשירין בחד וקטום וכן הלכה למעשה מפי מורי ע"כ:

הגהות והערות

יב] **כן** הוא בגמרא שלפנינו ובדפו"ר ב"י איתא "חנינא": יג] **עיין** בספר עקבי חיים סימן מו אות ב: יד] **וחידושי** סוכה הנדפסים בתוך חידושי הרשב"א אינם להרשב"א כי אם לריטב"א כידוע כמ"ש האחרונים. ועיין מאמר מרדכי סימן תרנ"א סק"ב מש"כ בדברי הארחות חיים:

הדפסה ברזולוציה מסך - להדפסה איכותית הדפס ישירות מן התכנה
טור <מכון שירת דבורה> - ה (או"ח תצה - תרצז) יעקב בן אשר (בעל הטורים) עמוד מס : 600 הודפס ע"י אוצר ה

מנקטם: ב היו ענביו מרובים מעליו אם ירוקות כשר שהם ממראיו ואם הם אדומות או שחורות פסול. ואין ממעטין אותם ביום טוב. ואם מיעטן כשר:

סימן תרמז

פרטי רמזי דינים המבוארים בזה הסימן

ערבה הפסולה והכשרה:

א וערבי נחל דרשו חכמים שעלה משוך

ב—יא,ג(ג) **היו ענביו מרובים מעליו אם ירוקות כשר וכו'.** משנה שם (לג:) היו ענביו מרובות מעליו פסול ובגמרא (לג:) אמר רב חסדא דבר זה רבינו הגדול אמרו לא שנו אלא ענביו שחורות אבל ענביו ירוקות מיני' טו] דהדס הוא וכשר אמר רב פפא אדומות כשחורות דמיין דאמר רב חסדא טז] (חולין מז:, נדה יט. כ.) האי שחור אדום הוא אלא שלקה: **ומ"ש ואין ממעטין אותם ביום טוב ואם מיעטן כשר.** שם במשנה (לג:) היו ענביו מרובות מעליו פסול ואם מיעטן כשר ואין ממעטין אותם ביום טוב משום דמתקן מנא ואמרינן בגמרא (לג:) דאם עבר וליקטן כשר ולפיכך היפך רבינו לשון המשנה וכתב ואם מיעטן כשר אחר ואין ממעטין אותן ביום טוב ללמדנו דאם עבר וליקטן ביום טוב כשר ומיהו אמרינן בגמרא (שם) דהני מילי בדאשחור מאתמול דדיחוי מעיקרו הוא דפשיטא הוא דדיחוי מעיקרו לא הוי דיחוי אבל אי אשחור ביום טוב דנראה ונדחה הוא לא תפשוט אי חוזר ונראה או לא: **וראיתי** להרמב"ם (פ"ח ה"ה) והרא"ש (סי' יא) שכתבו סתם שאם עבר וליקטם כשר ולא חילקו בין אשחור מערב יום טוב לאשחור ביום טוב ואפשר שטעמם משום דאף על גב דנראה ונדחה הוא כל שבידו לתקן לא הוי דיחוי כדאמר רב אשי בזבחים פרק כל הפסולים (זבחים לד:) והכא נמי בידו לתקן הוא וברצותם יח] בגמרא (לג:) אהא דתנו רבנן אין ממעטין ביום טוב משום רבי אלעזר ב"ר שמעון אמרו ממעטין והא קא מתקן מנא ביום טוב אמר רב אשי כגון שליקטם לאכילה ורבי אלעזר ב"ר שמעון סבר לה כאבוה דאמר דבר שאין מתכוין מותר (שבת כט: וש"נ) והא אביי ורבא דאמרי תרווייהו מודה רבי שמעון בפסיק רישיה ולא ימות הכא במאי עסקינן דאית ליה הושענא אחריתא כלומר וכיון דאינו צריך לזו אין כאן תיקון כלי ומאחר דאי משכח הושענא אחריתא רשאי ללקטן לאכילה בידו לתקן חשיב והילכך אפילו אשחור [ביום טוב] דנראה ונדחה הוא אם מיעטן כשר דחוזר ונראה ותלמודא דאמר דאשחור ביום טוב לא תפשוט משום דנראה ונדחה הוא לא אסיק אדעתיה טעמא דיהיב רב אשי לרבי אלעזר ברבי שמעון דלאותו טעם אפילו יט] אף על גב דנראה ונדחה הוא חוזר ונראה: ודין זה דליקטן לאכילה כשר כתבו הרמב"ם (שם) וזה לשונו עבר וליקטן או שליקטן אחד אחד לאכילה כשר ויש לתמוה למה לא כתב שצריך שתהיה לו הושענא אחריתא לשיהיה מותר ללקטן לאכילה ועוד למה הצריך שילקטם אחד אחד כיון דלאכילה ליקטם אפילו כמה ביחד נמי ומדברי הרב המגיד נראה שהיה גורס בדברי הרמב"ם או שליקטם אחר לאכילה הרי זו כשר ולגירסא זו ניחא דאפילו כמה ביחד שרי ללקט ואחר דקאמר היינו לומר דלא שרי למעטן אלא לאדם אחר דאית ליה הושענא אחריתא ואינו צריך לזו: **כתוב** בארחות חיים (הל' לולב סי' יג) בשם בעל ההשלמה ואם אין לו אלא זה שענביו מרובות מעליו נוטלו ואינו מברך עליו והדס שוטה לעולם אסור אבל ענביו מרובות מעליו כשר מיום ראשון ואילך (ב) **[בדק הבית]** ולא משמע לי הכי אלא כל שלא מיעט ענביו לעולם פסול **[עד כאן]:**

אין שם הדר כלל יז] ואף על גב דלהרא"ש דמכשיר בנקטם ראשו אפילו נקטם ראש עלו מכשיר כדמוכח בדבריו בראש פרק לולב הגזול (סי' ב) שמפרש נקטם ראשו דהדס וערבה דהיינו ראש הבד ולא ראש העלה ואם כן למאי דמכשיר הרא"ש נקטם ראשו דהדס ממילא מכשיר אף בנקטם ראש עלו אפ"ה פוסל דיבש ראשי העלין לחוד והיינו טעמא דבנקטם אין קטימתו נראית וכו' כמ"ש למעלה הילכך אין להקל להתיר דיבש ראשו ואפילו בדיעבד שאין שם אחר אין לברך עליו נ"ל. וזה לשון רבינו ישעיה אחרון ז"ל יבשו עליו או שנשרו ונשתיירו בו שלשה עלין לאין כשר ובלבד שיהיו בראשו של בד ואף על פי שנקטם ראשו כשר מפני שעליו חופין את קטימתו עכ"ל:

ו **היו ענביו מרובין מעליו וכו'.** משנה וגמרא שם בביאור ואף על גב דבגמרא אמרו אהא דאם עבר ומיעטן ביום טוב דכשר הני מילי דאשחור מאתמול דדחוי מעיקרו הוא ואיפשיטא לן דלא הוי דיחוי אבל אי אשחור ביום טוב נראה ונדחה הוא ולא איפשטא לן אי אמרינן אין דיחוי מכל מקום מאחר דהא דיש דיחוי אבל מצות מדרבנן הוא דאי מדאורייתא אין דיחוי אלא בקדשים אזלינן בספיקו לקולא ומשום הכי כתבו הרי"ף והרמב"ם והרא"ש בסתם דאם עבר וליקטן ביום טוב כשר ולא חילקו בין אשחור מערב יום טוב לאשחור ביום טוב ולפי זה בהך בעיא דרבי ירמיה נמי בנקטם ראשו בערב יום טוב ועלתה בו תמרה ביום טוב דאסיקנא בתיקו אזלינן בה נמי לקולא כיון דבעיא במידי דרבנן הוא אבל בנקטם ראשו ביום טוב ועלתה בו תמרה ביום טוב דנראה ונדחה וחזר ונראה הוא אזלינן בה לחומרא דמשמע דע"כ לא קא מיבעיא ליה לר' ירמיה אלא בדחוי מעיקרו אבל בנראה ונדחה וחזר ונראה פשיטא ליה דהוי דיחוי ואף על גב דלגבי עבר וליקטן איבעיא לן אף בנראה ונדחה איכא למימר שאני התם דבידו לתקן אבל הכא דאין בידו שתעלה בו תמרה פשיטא ליה בנראה ונדחה דהוי דיחוי ולא קא מיבעיא ליה אלא בדחוי מעיקרו וכל זה שלא כדברי הר"ן דמסיק להחמיר בעלתה בו תמרה ביום טוב אפילו גבי דחוי מעיקרו ובעבר וליקטן מחמיר בנראה ונדחה ולפי דברינו אין להחמיר אלא אם כן בעלתה בו תמרה ביום טוב היכא דנראה ונדחה וחזר ונראה אבל זולת זה אזלינן לקולא לדעת הרי"ף והרמב"ם והרא"ש והנמשכים אחריהם ודבריהם עיקר נ"ל:

תרמז א וערבי נחל דרשו חכמים שעלה משוך כנחל. ברייתא בפרק לולב הגזול וטעם דרשתם זו מפני שאי אפשר לומר דדוקא גדלה על הנחל שהרי מערבי לשון רבים מרבינן אף של בעל ושל הרים כמו שיתבאר בסמוך אם כן בעל כרחך הא דכתיב נחל לדרשה נכתב שעלה משוך כנחל ופירש רש"י משוך ולא עגול פרט לצפצפה וכן כתב הרא"ש ותניא תו ערבי נחל פרט לצפצפה איזו ערבה ואיזו צפצפה ערבה קנה שלה אדום ועלה שלה משוך ופיה

תרמז א וערבי נחל דרשו חכמים שעלה משוך כנחל וזה סימנה קנה שלה אדום וכו'. בפרק לולב הגזול (לג:) תניא ערבי נחל (ויקרא כג מ) שעלה שלה משוך כנחל ותניא תו (לד.) ערבי נחל פרט לצפצפה איזו ערבה ואי זהו צפצפה ערבה קנה שלה אדום ועלה שלה משוך ופיה חלק צפצפה קנה שלה לבן ועלה שלה עגול ופיה דומה למגל והתניא דומה למגל כשר דומה למסר פסול אמר אביי כי תניא ההיא בחילפא גילא. ופירש רש"י קנה שלה. עץ שלה: ופיה חלק. חודן של עלין חלק ואינו עשוי פגימות

דרכי משה

(ב) ודע כי באלו המדינות פשט המנהג לברך על הדס דקיימי תרי ותרי בחד קינא ומהרא"י (תה"ד פו"כ סי' רנט) יישב טעם המנהג וכן הארכתי בזה בתשובה בס"ד וכן משמע מדברי מהרי"ל בהלכות לולב (סי' ג עמ' שצג) דאין לחוש:

הגהות והערות

טו] **כן** הוא בדפו"ר ב"י ובגמרא שלפנינו איתא "מיני" דהדס: טז] **בגמרא** שלפנינו הגירסא "רבי חנינא": יז] **אולי** צ"ל "וע"כ" אע"ג: יח] **בכסף** משנה שם איתא "וכדאיתא" בגמרא: יט] **כן** הוא בדפו"ר ב"י תיבת "אפילו" והגיה במור וקציעה שצ"ל "אפשר" ובדפוסים שלפנינו נשמט תיבת "אפילו":

הדפסה ברזולוצית מסך - להדפסה איכותית הדפס ישירות מן התכנה
טור <מכון שירת דבורה> - ה (או"ח תצה - תרצז) יעקב בן אשר (בעל הטורים) עמוד מס : 601 הודפס ע"י אוצר ה

הלכות לולב

תרמה דיני לולב ובו ט סעיפים

א א לולב א (א) °שנפרדו עליו זה מעל זה (א) ולא נדלדלו כעלי החריות כשר אפי' לא אגדו: הגה מיהו מ"מ מצוה מן המובחר בלולב שאין עליו פרודות (ב) לגמרי (סמ"ג ור"ן פרק לולב הגזול):

ב נ ב °° (ג) נפרצו עליו והוא שידלדלו משדרו של לולב כעלי החריות (ב) [דהיינו שאינן עולין על השדרה אלא תלויין למטה] [המגיד פ"ח] פסול: הגה וכ"ש אם נפרצו (°) ונעקרו למטה מן השדרה דפסול אפילו אגדן [טור ור"ן פרק לולב הגזול] (ג) וכן אם נתקשו העלין כעץ ואין יכולין לחברן אל השדרה פסול [טור וב"י] וכל זה ג ברוב (ד) עלין אבל אם מיעוט עליו נעשו כך ושאר עלין נשארו ועדיין הלולב נשאר מכוסה בעלין כשר [ר"ן פרק לולב הגזול]:

ג ג בריית עלין של לולב כך היא כשהם גדלים גדלים שנים שנים ודבוקים מגבן וגב של שני עלין היא הנקרא תיומת [ברוב העלין] [טור וב"י] ד נחלקה התיומת פסולה ה היו עליו אחת אחת מתחלת ברייתו ולא היה תיומת או שכל עליו כפולים מצדו הא' וצד השני ערום בלא עלין פסול: הגה (ד) וי"מ לומר דאם נחלק ד העלה העליון האמצעי שעל השדרה עד השדרה מיקרי נחלק התיומת ופסול וסכי נוהגין (ת"ה סי' ל"ז) מיהו לכתחלה מצוה מן המובחר נוהגין ליטול לולב שלא נחלק העלה העליון כלל כי יש מחמירין אפילו בנחלק (ה) קצת ואם אותו העלה אינה כפול מתחלת ברייתו פסול [כל בו]:

ד ו לא היו עליו זה על גב זה כדרך כל הלולבין אלא זה תחת זה אם ראש זה מגיע לעיקר שלמעלה ממנו עד שנמצא כל שדרו של לולב מכוסה בעלין כשר ואם אין ראשו של זה מגיע לצד עיקר של זה או שאין לו הרבה עלין זה על זה אלא מכל צד יוצא א' למטה סמוך לעיקרו ועולה על ראשו פסול:

ה ז לולב שיבשו ח רוב עליו ה[או שדרתו] [טור] פסול ט ושיעור היבשו' משיכל' מרא' ירקות שבו וילבינו פניו

°רדנ"ו ה"נ כ"נ °°א"ן רל"א רל"ב

מגן אברהם

תרמה א שנפרדו. היינו כמו ענפי הסנה שעומדין פרודו' ויכולין לאגדן: ב נפרצו. אם השדר' בעצמ' נפרצ' ונשברה ותלויה למטה נ"ל דכשר דדוקא ברוב עליו פסול דדמי לבהמה שנשברו רוב צלעותי' טרפ' ונשבר' השדר' כשר' וכ"מ בר"ן דהוי כעין שבירה ומ"מ יש לאגדו שם שלא יפול למטה: ג ברוב עלין. ורוב כל עלה ועלה [כ"י]: ד העלה העליון. שדרכה להיות כפול כשאר עלי הלולב (ד"מ ת"ה): ה או שדרתו. מיהו הרב"י כתב דאין מצוי שיהא שדרתו יבש והעלין לחים

ט"ז

תרמה (א) ולא נדלדלו. פי' ולא נעקרו כמו שהוא בחריות שעלים שלהם נעקרו ח"ש במשנה נפרדו עליו כשר וצריך טעם על מ"ש רמ"א בשם סמ"ג ומצוה מן המובחר כו' דכיון דהמשנ' אמרה בפי' כשר מה לנו יותר ונרא' טעמו דאפשר לו' כשר בדיעבד לאפוקי ממ"ש שם נפרצו עליו פסול אפי' בדיעבד ע"כ מצוה מן המובחר לצאת כל החששות ועיין לח"ז בסמוך: (ב) דהיינו שאינם עולים כו'. (°) דלשון נדלדלו פירושו שנתפרקו ממקום שהם שוכבים על השדר' והם תלוים למט' דה' המגיד כ' וז"ל דכל שנדלדלו משדר' של לולב פסול ואפי' לא נדלדלו מעיקר הבוריהן כיון שתלויות למט' פסול אבל כל שעולין עמה מאליהן אע"פ שהן פרודו' כשר עכ"ל הרי דג"ז הוא בכלל ונדלדלו וע"כ כתב דהיינו כו' אחר שכ' בעל הס"ע שידלדלו משדרה כו' ומסיים עוד ה' המגיד וכתבו קצת הגאונים שמצוה מן המובחר ליטול לולב שאין עליו פרודו' עכ"ל (°)פירוש שכל שעלין תלויות למט' אע"פ שעול' עם הלולב פסול אבל כל שאין עליו תלויו' למט' אלא שקצת נוטים לצדדין אפי' מצו' מן המובחר ליכא כאן וע"כ תמיה מ"ש רמ"א בסעיף א' שאין עליו פרודות לגמרי דודאי לא נתכוין המגיד אלא למ"ש ושם לא הזכיר הלי תיבת לגמרי שזכר רמ"א: (ג) וכן אם נתקשו. זהו הנקרא בגמ' חרות אבל כתחיל להתקשות ועדיין לא נעשה עץ זה נקרא דומה לחרות וכשר: (ד) ויש מפרשים לומר כו'. כתו' פ' הגוזל קמא מבי' ב"י וז"ל מצא ר"י בתשובת הגאונים (°) אותה הוצא העליון כראש הלולב שאין הוצא למעל' הימנ' והיא כשני הוצים דבוקי' זה בזה ונקראי' תיומת כו' ולדבריהם לא ימצא לנו לולב כשר כי בצורת כמצאי' אותם שיש להם תיומת כזה אפי' א' בת"ק וי"ל שאף לדבריהם אין פסול אלא משום שהי' תחל' כענין זה ונחלק שנשתנה מברייתו (וכאשר"י בפירקין כ' כאן אבל אם לא הית' התיומת מחוברת מתחל' כשר) ועוד אר"י די"מ שכל עלי הלולב כפולי' א' כפול לשני' ויש בראש הלולב בסוף השדר' ב' עלין יוצאין ממנה שכל א' כפול לב' כשאר עלי הלולב ואותן שני עלין היוצאי' מראש השדרה נקראתיומ' ואהכהו בפי נחלק התיומ' מהו דהיינו אם נחלקו זע"ז דהיינו קצת מהשדר' ומיהו אין רוב הלולבין נמצאי' כענין זה ומ"מ י"ל דבעי דלא' משתכח כה"ג תיומה ונחלק' מ"ו עכ"ל התום' וכתב ב"י ע"ז ונרא' דמיירי בלולבים שהם כלים באמצע בשני עלים שכל עלה מהם כפול כשאר עלין שבלולב והם נקראים הוצא ולפי מה שמצא ר"י בתשו' הגאונים צריך השני הוצין אלו שיהיו דבוקים ממש בלי שום פירוד כאלו הם גוף א' וזה דבר שאינו נמצא כמ"ש (°)אבל אלינו נמצא הרב' פעמי' בלולב שאצל פניו מחובר שני הוצים אלו ונראה כל ראש הלולב כאלו הוא עץ א' בלי שום פירוד ולפירוש האחרון שכ' ר"י א"ל שבשני הוצין אלו יהיו דבוקי' זה בזה כאלו הם גוף א' אבל צריך שיהיו סמוכים זה לזה כמשפטם שהם נראי' כשנים אלא שאין ביניהם מינוק כלל אבל אם נחלק הוצא זה מחבירו דהיינו ע"י שנתחלק קצת מהשדרה פסול ומיהו בחלק מועט מיפסל כו' ומ"מ אין רוב הלולבי' נמצאי' כענין זה דהיינו לו' דארכ' לולבים אינם כלים באמצע (°)בשני הוצין וכיוצא להו דאע"פ שרוב לולבים אינם נמצאים כענין זה להיותם כלים באמצע בשני הוצין כפי לסיכא דמשתכחי עכ"ל משמע שמפרש פי' הגאונים וה"מ של ר"י בענין א' שהשדר' כלה בשני הוצין ועיקר החילוק דלפי' הגאוני' צריך שיהיו דבוקי' כלם ולר"א(°) א"ל דבוק כי אם בשדר' ול"ל כלל דא"כ למה הקשו התו' תחלה שאין החבור נמצא ביניהם כא' מת"ק (°)משמע שהם עלמם נמצאי' ואח"כ הקשו על ה"מ שאין לולב כזה נמצא כלל אף בלא החבור ותו למה הוצרכו לאחריך בפי' ה"מ בענין התיומת הא כבר מפורש כך לעיל ולא הי' להם לו' אלא י"מ דהפסול תלוי בנחלק השדר' לא בדבוק ההוצין ולשונם בי"מ משמע כאלו הוא פי' אחר וכ"ל פשוט בהבנת דבריהם דשני דרכים יש בלשון תיומה (°) הא' מצד דבוקם והויתם תמיד יחד והיינו שאין להם לשנים העליוני' מקור א' אלא מקור אחד גבוה מחבירו רק שאותם שהם שכני' זא"ז בראש הלולב הם נדבקי' תמיד ואם נפרד אותו הדבוק הוא נחלק התיומת ופסול וע"ז הקשו דהחבור הזה לא נמצא אפי' בת"ק והדרך השני בפי' תיומת מצד שתולד' שלהם ממקו' א' כמו אחי' תאומי' שאחר שבאו ממקור א' יתפרדו כן שני הוצים שיוצאי' ממקום א' כמקום שכל' השדרה ואחר יצאתם מן המקור לא אכפת לן בדבוקם והבורם ע"כ תלוי' הפסול בנחלק מקום חבורם בשדרה וע"ז הקש' דזה לא נמצא כלל שיצאו ממקו' א' ותי' דבעי' אם ימצא כך תיומת מה יהי' דינו בנחלק ולעיל שינו לשונם בתירוצם וכתבו שאף לדבריהם אין פסול כו' דשם עיקר החידוש בחיבור שלהם וזולת הבעי' אם נפרד החבור הוא כ"ל ברור כדבריהם ותמהתי על הב"י שהלך מדרך הפשוט הזה לבאר כפי' (°)וכתבו עוד התום' והרא"ש אחר פי' הגאוני' ה"ג שפירוש נתחלק' התיומת היא גבה דהיכא דדבוקי' להדדי הבוא דאתמיס להו ומשוי להו חד נחלקו מהו כו' ופי' הרא"ש דברי ה"ג כדברי רי"ף (°) דכל הוצא שהוא כפול לשני' אם נפסק הוא מהו והיינו על חלוקת הדבוק המחבר הכפל של כל הוצא והיינו ברוב של כל עלין בעי וכלשון ש"ע כאן שהוא לשון הרמב"ם ולפ"ז אין פסול לעלה האמצעי יותר מבשאר העלין והך י"מ של רמ"א הוא דעת רש"י בל' א' מביאו בת"ה סי' ל"ו בשם הסמ"ק דעל' האמצעי' שדרכו להיות כפול כשאר עלין אם נחלק הוא לבד פסול והיינו אם נחלק עד למט' מן העלין וכ' הא"ז ע"ז אני סומך הכל למעט' וכן ראיתי א' מהגדולי' שהכשיר לולבין שהיו סדוקין בעלה האמצעי שרחשיהן כרוחב אצבע ויותר עכ"ל והר"ן הביא פי' זה דעלה האמצעי וכ' ע"ז ומחמיר עוד לומר דכל שנחלק המתאים אפי' במיעוט פסול וכי שרינן נסדק דלא

כהמנק

באר הגולה

יהושע בן לוי שם דף ל"ב מימרא דרבא שם ו משנה שם כ"ט וכדאוקימתא דאביי שם ל"ב ז שכמסקנת הגמ' טור וכ"כ הרא"ש ם [illegible]

לבושי שרד

תרמה הגה ס"ב (°) ונעקרו למטה. ר"ל למטה במקום חיבור העליה לשדרה שנעקרו שם מהשדרה ואינם מחוברים אלא ע"י אגודה: ט"ז סק"ב (°) דלשון נדלדלו וכו'. הוקשה לו דלשון דלדול ביאורו עקירה ואם כן כשכתב המחבר שנדלדלו היינו שנעקרו מחיבורן וכמ"ש הט"ז סק"א ואם כן מאי כתב רמ"א דהיינו וכו' וכל שכן אם נעקרו כלא המחבר בנעקר מיירי והירץ הט"ז דלשון דלדול פירושו ג"כ פירוק ממקום שכיבתן על השדרה אף שחיבורן לא נפרק וכמ"ש המ"א ואי תיקשי לך מ"ש הט"ז בריש סק"ב ולא נדלדלו פירושו ולא נעקרו כו' כמשין בב"י א"ש כי כיאר שם דחריות אין הכוונה שנשרים מחיבורם אלא שעלים מתפרדים ומתרחקים הרבה מהשדרה ועודם מחוברים בעיקרם לשדרה אלא שמקום חיבורם התקשה כעץ עד שא"א לחבר העלים על הגוף אפילו ע"י אגודה ומפני שא"א לחברם קרי להו נושרים עכ"ד ולכן הט"ז בסק"א הוקשה לו מאי ולא כדלדלו הרי נדלדלו ממקום שכיבתן שהרי נתפרדו לזה פירש ולא נעקרו ר"ל דאע"פ שנתפרדו מ"מ מקום חיבורן לא נתקשה ואפשר עדיין לאוגדם ומקרי לא נעקרו. וכאן שכ' המחבר נדלדלו היינו אף שמחוברין אלא שמקום החיבור נתקשה וא"א לאוגדן וז"ש רמ"א דהיינו שאין עולין עם השדרה ר"ל שא"א לאוגדן עם השדרה מש"ה קרי נדלדלו אף שלא נעקרו מחיבורן והכי שפיר כמ"מ בעתיק בט"ז אבל כל שעולין עמה מאליהן ר"ל שיכול לאוגדן עם השדרה כי לא נתקשה מקום חיבורן כשרה: שם (°) פי' שכל שעליו תלויות. ר"ל [illegible]

שערי תשובה

[illegible]

באר היטב

תרמה (א) שנפרדו · היינו כמו ענפי הסנה שעומדין פרודות ויכולין לאגדן: (ב) לגמרי · ואם קצת נוטין לצדדין אפי' מצוה מן המובחר ליכא ט"ז ע"ש: (ג) נפרצו · ואם השדרה בעצמה נשברה ותלויה למטה נ"ל דכשר דדוקא ברוב עלין פסול דדמי לבהמה שנשברה רוב צלעותיה טריפה ונשברה השדרה כשרה ומ"מ יש לאוגדו שם שלא יפול למטה מ"א: (ד) עלין. ורוב של כל עלה ועלה כ"י: (ה) קצת · דהיינו עד [illegible]

יד אפרים

[illegible]

הגר"א

[illegible]

ביאור

[illegible]

מחצית השקל

סי' תרמה (ס"ק ב) נפרצו כו' דדמי לבהמ' שנשתברו ר"ל טריפה. ר"ל דחזינן לענין פסולי אתרוג מדמה הש"ס דף ל"ו ע"א לטריפות הריאה כ"ל למ"א דבלולב נ"כ מדמינן לטרפות בהמה. אולם בספר א"ר חולק חדא מנ"ל לדמות בזה לטרפות שנשברה שדרה. ועוד דגם בנשברה השדרה טרפה אם לא שהחוט קיים. וזה לא שייך בלולב. לכן פסק דבכל ענין פסול: (ס"ק ג) ברוב עלין ורוב כל כו'. מלוין בטעות ורצוי לגייטו בסעיף ג' על מ"ש רמ"א ברוב עלין כי מלבד שאין שייכות לדברי מ"א בסעיף ב'. גם בב"י מבואר שכתב כן כל המבואר בסעיף ג' ע"ש: (ס"ק ד) העלה העליון. שדרכה כו' וכתב הב"ח ה"ה אם יוצאים מן השדר' למעלה שני עלין. וכ"א משני העלין הללו הם דבוקים נגבותם כדרך כל עלי הלולב אבל שני העלין הללו אין דבוקים זה עם זה. רק סמוכים זה לזה יש לכ"א מן העלין הללו דין עלה האמצעית ואם נחלק רק אחד מהם אפ"ה פסולה ע"ש והט"ז בס"ק ד' כתב על מ"ש רמ"א מיהו לכתחלה נוהגים ליטול לולב שלא נחלק עלה העליון כלל כו'. והיינו לצאת י"א הר"ן שכתב די"מ דכל שנחלק המתאים אפילו במיעוט פסול עכ"ל הר"ן. וע"ז כתב הט"ז דע"כ האי מיעוטא שכתב הר"ן אין ר"ל אפילו כ"ש דא"כ דאמרינן בחולין דף י"ז ע"ב א"ר כהנא ב"ר קטינא אמר רשב"ל ג' פגומות הן. פגימת עלה בפסח. פגימת אזן בבכור. פגימת מום בקדשים. ור"ח אמר אף פגימת סכין של שחיטה. ואידך בחולין לא קמיירי. וכמה כדי פגימת המזבח וכמה פגימת המזבח כדי שתחגור בו הצפורן. מיתיבי כמה פגימת המזבח. רשב"י אומר טפח ראב"י אומר כזית ומשני לא קשיא בסידי פליגא תנאי. ובהגבה לכ"ע שיעור כדי שתחגור בו צפורן. ומדלא חשיב גם נחלקה התיומת דשיעורו בכ"ש ע"כ דבעינן בלולב טפי מכ"ש. וכיון דאפיקתי' משיעור כ"ש יהיבי ליה שעורי בכזית או טפח. כדפליגו בסיד של מזבח שנפגם. ומשמע מדבריו דס"ל דגבי לולב בעינן לדידן שיעור טפח כיון דמדמהו לגמרי לפגימת סיד של מזבח וכתו דפליגי תנאי בסיד מזבח ה"ה דפליגי בלולב. וא"כ כיון דהרמב"ם ספ"ב מהל' בחירה פסק כרשב"י דבסיד מזבח שנפגם בעינן טפח. וע"ש בכ"מ הטעם למה פסק כרשב"י. וא"כ ה"ה לנחלקו תיומת בעינן דוקא טפח. והא דחשיב במי נדה דכ"ן ה' שיעורים טפח ופריך והאיכא טפי ומסקנת הש"ס דלא חשיב כ"א הני דכתיבי והוי דאורייתא ולא מפורש שעורייהו בקרא ואכתי ה"ל למחשב נחלק תיומת דהוי דאורייתא דבעינן לקיחה תמה כמ"ש מ"א. והשיעור אינו מפורש. וי"ל כיון דתליא בפלוגתא דלראב"י שיעורו דתיומת כזית ובפלוגתא לא מיירי דהכי משני התם על קושיא אחרת: (ס"ק ה) או שדרתו. מיהו הרב"י כתב דאינו מצוי כו' וי"ל דלפ"ז הגהת רמ"א ללא צורך. כיון דיבשה השדרה

ודאי

הדפסה ברזולוצית מסך - להדפסה איכותית הדפס ישירות מן התכנה
שלחן ערוך <הרגיל> - ג או"ח ג קארו, יוסף בן אפרים עמוד מס: 196 הודפס ע"י אוצר החכמה

ו י נקטם ראשו דהיינו שנקטמו כ רוב העלין העליונים א] פסול : הגה (ו) ואם נקטם העלה העליון האמצעי שעל השדרה פסול [המגיד ור"ן פרק לולב הגזול] ודוקא (ו) דליכא אחר (ז) אבל ליכא אחר ו מברכים עליו [מרדכי פ"ג ומנהגים] :

ז ל (°) נסדק (ח) אם נתרחקו שני סדקיו זה מזה עד שיראו כשנים פסול : הגה (ט) ואפילו ז לא נחלקה (ח) התיומת העליונה בענין שיפסל הלולב מכח נחלקה התיומת :

ח מ יש לו כמין קוצים בשדרתו או שנצמת ונכווץ או שהיא עקום ג לפניו שהרי שדרו כגב בעל חטוטרת פסול וכן אם נעקם מא' ס מצדדיו פסול אבל אם נעקם לאחוריו כשר שזו הוא ברייתו :

ט ע אם כפוף בראשו פסול פ ודוקא כששדרתו כפופה (י) אבל ח עליו כפופים בראשו כמו שדרך להיות הרבה לולבים (ס) כשר : הדס

ט"ז

(°) כסימנך היינו כנסדק לרחבו ואין זה כמשמע אלא שראוי לחוש להחמיר לא"ז הביא פי' דהרי"ף והרמב"ם דלעיל להקל לגמרי בעלה האמצעי' וע"ז כתב רמ"א לכתחלה מלוק מן המובחר כו' ואכתי צריך לבאר'ה אי מיעוט שוכר הר"ן להמחמירים ע"כ לאו מיעוט כל שהוא לגמרי קאמר דא"כ גם בחגירת לפורן יהיה פסול זה ודאי אינו דא"כ ליחשבי' בהדי ג' פגימות הן בפ"ק דחולין דף יז דהשיב שם רב חסדא אף פגימות סכין וכיון דזה אינו פוסל נרא' דאף בשיעור פחות מטפח אין שום סברא להחמיר דהא איתא שם כמה פגימות המזבח רשב"י אומר טפח ראב"י אומר כזית ומחלק' שם בין סיד לאבן וא"כ ע"כ אין סבר' לו' כאן בפחו' מטפח או כזית דפוסל בפרט שרוב הפוסקי' ס"ל דאין לעלה האמצעי' חומרא בזה רק בלירוף רוב העלין והיינו ברוב כל עלה ועלה ולמה נחמיר בעל' האמצעית לדיע' זו יותר מדאי. כנלע"ד ועי' בסמוך ס"ו : (ה) אלא כשנסרך בצפורן. כדי ליישב המנהג כ"כ אבל ככר מבואר שלא הסכימו רוב הפוסקים דא"כ לעולם לא יפסול ע"כ הרוצ' לצאת ידי כל הפוסקים יזהר שלא יטול לולב שכלה ככר כל ירקות שבו לגמרי אם אפשר לו : (ו) ואם נקטם העל' העליון כו'. לא דק כל' שהי' לו לכתוב וי"א אם נקטם כו' שהרי זה חולק על מ"ש הש"ע רוב העלים כו' דלאותה דיעה אין חומרא בזה באמצעי יותר משאר העלין : (ז) אבל ליכא אחר כו' . בב"י כ"כ בשם המרדכי בשם רא"ש דפסול דתנן גבי נקטם היינו לכתחלה כדאשכחן במקום אחר דתנן פסול והוא לכתחלה ואי ליכא אחר יברך עליו וכ' ב"י ע"ז ולא ידעתי מי הכריחו לרא"ש לפ' כן ומדברי כל הפוסקים לא משמע הכי עכ"ל ותמהתי ע"ז שהרי הרמב"ם מכשיר בשעת הדחק בלולב היבש ורא"ה מדאר"י מעשה בבני כרכום שהיו מורישין לולביהם לבני בניהם א"ל אין שעת הדחק ראיה וכתב המגיד וראיתי כתוב שהגאונים סמכו מכאן דיבש ונקטם ראשו וכל הפסולים יוצאין בהן בשעת הדחק אף ביום ראשון עכ"ל ואע"ג דהראב"ד חולק על היתר יבשות בשעת הדחק ואמר שהורישו להם לזכרון בעלמא ולא לברך עליהם כ"כ שם המגיד שהרמב"ן דחה זה וס"ל כרמב"ם והכי מסתבר עכ"ל הרי שהרמב"ם ורמב"ן והמגיד בשם הגאונים כתבו להתיר בשעת הדחק אלא דהטור ס"ל כדעת רמב"ם דלא מהני דחק אלא ביבש ולא בשאר פסולים כמ"ש סוף סימן הרמ"ע וכתב שם ול"ל דמ"ש וכ"ד הרא"ש והיאך כתב ב"י שהוא נגד כל הפוסקים וע"כ יפה פסק רמ"א כאן ועסי' תרמ"ו כדברי המרדכי שזכרנו בזה ובסימן תרמ"ע בסופו ובמנהגים כתוב וז"ל נקטם ראשו כשר וי"א פסול ואי ליכא אחר מברכי' עליו עכ"ל אין מקום לקיים דברים אלו דמשנה מפורשת דנקטם פסול ואי לדחק קאמר מה מסיים אח"כ להכריע באם אין אחר והרי מאן דפסול פוסל אפי' בדחק וכ"ל שיש ט"ס שם וכל"ל נקטם פסול וי"א שאם אין אחר מברכין עליו והוא מחלוקת רמב"ם והראב"ד שזכרנו ופסול דנקטם ראשו כתב הר"ן במתני' ראשו בכל שהוא וכן מ"ש בגמ' (°) דקטימה סדוק וכפוף פסול היינו בעלה זו האמצעית לפי שעשו ראשו של לולב כחוטמו של אתרוג דאפי' כל שהוא פוסל בו עכ"ל ונ"ל דלא שייך כן לפסול דומיא דאתרוג אלא בנקטם ראשו דהא בסדוק אמרינן דכל שלא נסדק כהימנק כשר אפי' אם תפרשנו כדעת הדוחקים לפרש דעל רחבו קאי מ"מ הא ע"כ לא פסיל בכל נוני דפוסל באתרוג אלא דלא נקטי' הר"ן שם אלא לענין דגם זה קאי אעלה האמצעי אבל לא נדמותו לאתרוג בזה אפי' את"ל דהר"ן ס"ל בסדוק נ"כ כל דהו וכמו שהבין ממנו הב"י בסוף סי' זה בענין כפוף תקש' לך הא בכפיף ע"כ לא קי"ל כוותי' לאסור כפוף בכל שהוא אלא כהרא"ש החולק דוקא בכפיף בגופו ולא בראשו כמ"ש הש"ע ססי' זה ואין שם מלוק מן המובחר לפסול בראשו בכל שהוא אדרבא כשר טפי ואמאי יפסול בסדוק בכל שהוא הלא כחדא מחתא מחתינהו אלא ודאי כמ"ש הוא עיקר כנ"ל דבר ברור : (ח) אם נתרחקו כו' . גמרא אר"ח ל"ש אלא נקטם אבל נסדק כשר ונסדק כשר והתניא לולב כפוף סדוק פסול אר"פ דעביד כהימנק פירש"י נסדק נסדקו ראשי העלין א"ר פפא הא דקתני פסול לאו שנסדקו ראשי עלין או שדרה אלא דעביד כהימנק וכתב הטור פי' כל שיש בו שני ראשין ופירש"י שתחלת ברייתו היתה כך שיש לו ב' שדראות מחלית עליו לכאן ומחלית עליו לכאן ולשון נסדק אינו משמע כך דא"כ הל"ל לולב שגדל סדוק כי היכי דקאמר לולבא דסליק בחד הוצא אלא מיירי שנסדק כאמצעיתו עד שנפתח עכ"ל ותמה ב"י דהא רש"י לאו אנסדק קאי אלא אסדוק דברייתא דהא ר"פ אברייתא קאי דקתני סדוק ומשמע מתחילתו כמו כפוף עכ"ל ולכאור' ודאי אין הלכה לדברי הטור מהשגה זו שמפורש כן תו קשה לי על הטור למה לא הקשה עדיפא מזה דהיינו ל"ל לר"פ לחלק בין כהימנק או לו ס"ל לתרץ נסדק מיירי שלא בתולדה וסדוק מיירי בתולדה ומה לו לטור להביא ראיה דנסדק לא מיירי בתולדה הא גם אם אפשר לפ' בתולדה מ"מ ודאי יש אפשר גם שלא בתולדה ככל נסדק דעלמא וא"כ ה"ל לתרץ בקיצור וכ"ל ליישב דברי רבינו הטור דלרש"י ודאי העיקר תי' כחילוק בתולד' או לא בתולדה ומ"ש אר"פ דעביד כי סימנק ולא אמר בקיצור כהימנק אלא להורות דנפשה בתולדה כן ולא על צד המקרה אלא שכך היתה ברייתו כמו שעושין כל הימנק ומ"מ פסול מה שאין כן בנסדק מאליו אפשר לתקנו ע"י אגד וכן הביא הר"ן בשם אחרים והוקשה לטור דכיון דאמר המקשן ונסדק גני כשר משמע שרוצה לנוכיח דאפי' נסדק פסול ור"ס הסכים לסברא זו דנסדק פסול אלא דיש לחלק איזה נסדק פסול דהיינו כי סימנק זהו הנסדק הפסול דא"כ הל"ל ש"ס דעביד כהימנק א"ח ודאי דגם התם מיירי בנסדק כמ"ש המקשן אלא דבנסדק יש חילוק וכן כרי"ף ורא"ש נקטו נסדק כשר ואי עבד כהימנק פסול משמע דעל נסדק קאי ואמר דאי נסדק ועביד כסימנק ועי"ז הקשה הטור דנסדק א"א לפרשו כנסדק בתולדה דא"כ הל"ל גדל סדוק אלא ודאי דלא מיירי כאן כלל בתולדה אלא אידי ואידי שלא בתולדה אלא דבנסדק באמצע ולא נפתח (°) למעלה כהימנק כשר אבל נסדק ונפתח למעלה פסול כנ"ל בכאי מלתא : (ט) ואפי' לא נחלק התיומת. פי' שלא נסדק העלה האמצעית עד (°) השדרה מ"מ פסול אם אותו הסדק מרחיב השני ראשי הסדק עד שנראים כשנים והיינו כהימנק דאיתא בגמ': (י) אבל עליו כפופים כו' . הרא"ש כת' על זה ואדי אהוב אותו ביותר לנאת בו לפי שאין העלין נחלקין ותיומתו קיימת עכ"ל . וכ' ב"י פ"ז דלא כהר"ן ע"ש ומזה הוכחתי לעיל ס"ו בסופו דא"כ גם בסדוק כל שהוא אין שם פסול ע"ש וכתב בלבוש וכ"ל דוקא עליו העליונים אבל אם כל עליו או רובן כפופים כל שהוא פסול דדומאי זה שינוי מברייתו ואינו הדר כלל עכ"ל ולא כ"ל כן דהא עלה האמצעית היא חמורה טפי משאר עליו ואפ"ה כשר בכפוף ברא"ש כ"ש בשאר העלים וזו לדעת הרמב"ם גם בשאר העלים שייך נחלק' התיומת אם נחלקו רובן כמ"ש הש"ע ס"ג א"כ גם שם יש מעלה בכפופה ברא"ש כמ"ש הרא"ש ומיהו זו נ"ל דהא דמכשיר הרא"ש ואוהב יותר בכפוף היינו במקום מראש העלין למעלה ונשאר חלק גדול מהעלין בלי כפיפה אבל אם גוף העלין נכפף הרבה מאוד לאמצען ונראה כמו שנכפף העלה פסול ואע"ג דהרא"ש והטור כתבו הפסול בשדרה כפופה לאו דוקא הוא אלא למעוטי ראשי העלין כנ"ל לפסוק בזה :

מגן אברהם

(°) וליכא לספוקי בזה ע"ש : ו מברכין עליו. לא דק דהמרדכי כ"כ אהדס דוקא דהא כ"כ בשם ספר ירא"ים והדיא איתא בס' ירא"ים אהדס אבל בלולב פסול לכ"ע וכ"מ בגמרא [ב"ח] וכן עיקר למעיין בס' ירא"ים ובעל המנהגים ורמ"א לא עיינו כל הצורך ואיתא בירושלמי נקטם אין זה הדר ואם כן פסול כל ז' וכ"כ רי"ו כל הפסולים פסולים כל ז' מפני שאינו הדר אין מנסדק ונחלקה התיומת דפסולין משום לקיחה תמה כשרים בשני עסי' תרמ"ע : ז לא נחלקה התיומת. רק העלין שאצל התיומת העליונה : ח עליו כפופי'. והרא"ש כתב אוהב אני יותר לצאת בו שאין העלין נחלקין ותיומתו קיימת [ב"י בנהות מנהגים] ואם כולן או רובן כפופים כל שהוא פסול [לבוש] :

פסולי

מ"א סק"ה (°) וליכא לספוקי דליכא לספוקי אי כשר הו לא לפי שאינו תלוי כלל ואיכא כוה דיש ספק ביבשו עלין לבד ולא שדרה דיש מכשירין וכיון דהאי פוסלין בעלין לבד לא היה צריך רמ"א להגיה אלא ...

באר היטב

טפח ועיין ט"ז באורך מזה : (ו) בצפורן . והרוצה לצאת לדעת כל הפוסקים לא יטול לולב שכלה כל ירקות שבו לגמרי אם אפשר לו ט"ז : (ז) דאיכא . כתב המ"א דהרמ"א ובעל המנהגים לא עיינו יפה דהמרדכי כ"כ אהדס דוקא אבל בלולב פסול לכ"ע וכן עיקר ואיתא בירושלמי נקטם אין זה הדר וא"כ פסול כל שבעה וכ"כ רי"ו ה. הפסולים פסולים כל שבעה מפני שאין הדר חוץ מנסדק ונחלקה התיומת דפסולין משום לקיחה תמה כשרים בשני עיין סימן תרמ"ט עכ"ל : (ח) התיומה . רק העלין שאצל התיומה העליונה .

(ט) כשר. והיינו אם נשאר חלק גדול מהעלין בלא כפיפה אבל אם גוף העלין העלה פסול ט"ז ע"ש : כתב בתשובת מהרי"ו לולב אותיות ל"ו ל"ב כלומר ל"ו ... מסכתות ול"ב היינו התורה המתחלת בב' ומסיימת בלמ"ד ולולב בימס' ... עם ג' מינים תרי"ב בשקול נגד תרי"ג מצות ומהרי"ל כתב מי שקונה אתרוג ... ולחיי עולם הבא :

ביאור הגר"א

[illegible]

שערי תשובה

[illegible]

מחצית

ודאי יבשו העלין. וביבשו העלין כתב הרב"י דפסול אפילו לא יבשה השדרה : (ס"ק ו) מברכים כו' דהמרדכי כתב כן אהדס. ר"ל דהגהת רמ"א נובעת מדברי מרדכי. ובמרדכי לא מלינו שכ' כן כ"א בהדס. אבל בלולב לא דיבר המרדכי ורמ"א העתיקו על לולב ומכ"ל לרמ"א : וכ"מ בגמרא ב"ח . ר"ל דבהדס קטום יש לברך בשעת הדחק אע"ג דתנן בהדס נקטם ראשו פסול מ"מ מדמסקי' הלכה כר"ט דאפילו שלשתן קטומים כשרים. מה"ת נימא דמתני' דלא כהלכתא. ע"כ פסול דקתני במתניתין ר"ל לכתחלה היכי דאפשר בשנים שאינו קטום. ואייתי ראיה דמלינו לפעמים דקתני פסול וע"כ ר"ל דוקא לכתחלי'. והיינו דוקא בהדס אע"ג דקתני פסול נצטרך לומר דל"ד ור"ל דוקא לכתחלה מלד הכרח הכ"ל אבל לולב שנקטם ראשו דקתני במתני' פסול מה"ת נוליא לשון פסול מפשטיה דמשמע אפילו דיעבד ונאמר דאין הכוונה כ"א לכתחילה באין הכרח אלא פסול לגמרי אפילו ליכא אחר . מיהו הט"ז בסי' זה וכר"ס תרמ"ו גם היא הבין דדברי מרדכי קאי גם על לולב ומפרש דבריו ואע"ג דבס' ירא"ים לא כתב כן כ"א אהדס מ"מ המרדכי מסוס לולב נהדס. כיון דבתרווייהו תנן

השקל

במתני' פסול. ובהדס ע"כ צ"ל דפסול ר"ל דוקא לכתחלי' ה"ה בלולב : ובשיעור ... בס"ק ז' דברי הר"ן דשיעורו בכ"ס ולענ"ד דהאי כ"ס דוקא ואע"ג דהס ז כתב ... התיומת שכתב הר"ן דאפילו במיעוט פסול והוכיח ט"ז דע"כ כ ס ... או כזית. אינו דומה לההיא ניסו דבלשון אפילו במיעוט יש לפרש כזית או טפ... א"א לפרש אלא כ"ס ממש. ואי תיקשי לפ"ז קושית ט"ז בס"ק ד' דא"כ נחשוב ... חולין דף י"ז באמת צריך יישוב. ובלא"ה יש להגדם בט"ז ס"ק ד' דאכתי קשה דהוי ... פסולי אתרוג בחוטמו דודאי פוסל בכ"ס : (ס"ק ח) עליו כו' והרא"ש כ אוהב ... שפוסל בה"ג) אולם הט"ז ס"ק י' כתב דוקא בשרק ראש העלין ונשאר חלק גדול מ... אבל אם גוף העלין כפופים פסול. ומ"ש בש"ע ודוקא בשדרתו כפופה הוא לאו דוקא ... כלם כו' פסול לבוש. וע"ז בס"ק י"ד חולק. מדמכשרינן בעלה האמצעית שבה תלוי ... כ"ס בשאר עלין. וכתב עוד טעם לדבר ע"ש :

תרמו דיני הדס ובו יא סעיפים

א א (א) הדס (א) (°) שנקטם ראשו (ג) כשר ב נשרו רוב עליו אם נשתייר (ב) ג' עלין (ג) בקן אחד כשר:

ב ג היו ענביו מרובות מעליו אם (ג) א (ד) ירוקות כשר ואם אדומות או שחורות פסול ד ואם מיעטן כשר (ד) ואין ממעטין אותם (ה) ביו"ט לפי שהוא כמתקן ה (°) עבר וליקטן (ה) ב א' א' לאכילה או (ו) שליקטן (ה) הרי זה כשר: (ז) ומיום ראשון ג ואילך כשר ד (ז) בכל ענין: (ב"י בשם תרומת הדשן) ענף

מגן אברהם

תרמו (°) פסולי דעבות פסול בכל ז' [ת"ד רכ"ו] א ירוקות כשר. דמינא דהדס הוא: ב א' א' לאכילה [יד] וכמיימוני דפוס מהר"מ הא דכ' או שלקטן א' א' לאכילה פי' דאחר שא"ל לזה ההדס מותר ללקטן לכתחלה לאכילה ואע"ג שמתקן ההדס ממילא הוי דבר שאין מתכוין אבל מי שצריך להדס אע"פ שמלקטן לאכילה הוי פסיק רישי' ואסור וכ"ה בגמ' וכ"כ הרב"י ואף להפוסקים בססי' ש"ך (°) דלא כהפרוך ע"ש בב"י מ"מ לצורך מצוה שרי באחר (תוס'): ג ואילך כשר. משום (°) דבידו לתקן: ד בכל ענין. ובבד"ס כת' ולא משמע לי הכי אלא כל שלא מיעטן לעולם פסול עכ"ל וכ"ל דהא"ח ס"ל כהירושלמי שמביא בסי' תרמ"ח דחזזית באתרוג כשר בשאר הימים אבל אנן קי"ל דפסול בכל הימים כמ"ש רמ"א בהלמו בסי' תרמ"ט ס"ד דמנומר פסול בכל ז' א"כ ג"ז פסול דהא איתא בגמרא הכ

ט"ז

תרמו (א) הדס שנקטם ראשו כשר. בסעיף י' מביא מחלוק' בזה ותלוי בסוגי' הגמ' בפתס מתני' שנינו פסול אלא דאמ"כ מייתי מתניתין דס"ל לר"ט אפי' שלשתן קטומי' כשר ופסק שמואל שם הלכה כר"ט ע"כ כתבו רי"ף ורא"ש דלא קי"ל כסתם מתני' דפסול ול"ד ללולב דפסול בנקטם ראשו וכן בערכ' דשאני הדס שענפיו חופים את עצו ואין נראה הקטימ'. והראב"ד כתב וז"ל כבר הופיע רוח הקודש בבית מדרשינו מכמה שנים והעלינו שהוא פסול כסתם מתני' ור"ט שאמר שלשתן קטומי' כשר עניינו אחר ולא שנקטם ראשו ומקום הניחו לי מן השמים עכ"ל והר"ן הביא פי' של קטומין שאמר ר"ט דכשר דהיינו כדרך ענפי ההדס שיוצאין מלדיהן בדין והם מפסיקין בקני ההדס דלא הוה תלתא כחד קינא וצריך לקטום אותם ועי"ז אמר ר"ט אפי' שלשתן קטומין בלדיכן כדי לתקן ההדס כשר ולא הוי הפסק בין תלתא עלין אבל בנקטם ראשו דהיינו מן הענף של ההדס ולא מן העלה אז פסול כסתמא דמתני' וכתב המגיד דעס כל השכח הזה דהה הרמב"ן ראיות הראב"ד ויש קצת מחמירין כדעת הראב"ד וכן ראוי להורות עכ"ל. ובספר ירא"ים כתב הרא"ש לתרץ בע"א סתמא דמתני' עם דברי ר"ט דר"ט מיירי בדיעבד ומתני' דתנא פסול היינו לכתחל' ומאינו פסול לכתחלה ומרדכי ר"פ לולב הגזול כ"כ בשם הרא"ש לענין לולב דנקטם ראשו כשר באין אחר ונראה טעמו כיון דלא מצינו חילוק בין נקטם דלולב להדס במתני' דתנן פסול בתרווייהו ובהדס מוכח דלכתחלה קאמר דהיינו כיש אחר ממילא גם בלולב הוה כך וכמ"ש שם בשם ש"פ וא"כ ודאי מן הראוי להחמיר גם בהדס בנקטם ראשו ויש אחר כיון שהמגיד כתב שכן ראוי להורות: (ב) ג' עלין בקן א'. ז"ל הרמב"ם ופי' בו הטור אפי' אין שם רק פעם א' ג' בחד קן כשר ולפ"ז חולק על מ"ש הראב"ד והרא"ש דבעי' רוב שיעור ההדס שיהי' עבות של ג' בקן (°) כמ"ש בש"ע ס"ה והמגיד פי' ברמב"ם דעל כל קן אמר שיהי' שם ג' וכ"ם ב"י ותמה על הטור שהרי לשון הרמב"ם כמו בגמ' ונראה הוכחת הטור ברמב"ם מדנקט בקן א' ולא אמר בקן סתמא כמ"ש בגמרא תלתא טרפי בקינא ולא אמר בחד קינא אלא דלהכי כתב הרמב"ם בקן א' להורות דל"ל כלל אלא קן א' ותו לא והש"ע אזיל לטעמיה מ"ה הביא כאן דברי רמב"ם ואין סותר בזה מ"ש בסעיף ה' דבעי' רוב לעיכובא דכאן נמי לכל קן א' קאמר: (ג) ירוקות כשר. דגם ההדס ירוק הוא ואין שינוי מראה מחמת הענבים משא"כ בשחורות וגם אדומות הוו שחורות דאמרי' האי שחור אדום הוא אלא שלקה: (ד) ואין ממעטין כו'. [יד] פי' דקודם יו"ט נתלשו והפרי הזה שגדל בהדס הוא גדל (°) אפי' בתלוש כ"פ רש"י: (ה) א' א' לאכילה. גירסא זו אינה נכונה ברמב"ם דבגמ' אמרינן רשב"א אומר ממעטין ביו"ט ופריך והא מתקן מנא דמתחלה היה פסול ומכשירו ומשני רב אשי כגון שלקטן (°) לאכיל' ולא להכשירו ופריך והא פסיק רישא הוא (°) ומשני דאית ליה הושענא אחריתא וקשה על הרמב"ם דמשמע דרוצה (°) להתיר לכתחל' למעט כשמלקטן לאכילה וה"ל להזכיר דאית ליה (°) הושענא אחריתא והמגיד גורס או שליקט אחר לאכילה ור"ל אחר שא"ל לתקון זה דמסתמא יש לו אחר שלו והיינו כמו שמשני בגמרא והכ"י הסכים גם כן לזה וע"כ תימה דהעתיק כאן גירסא זו א' א' כו' שהיא גירסא אינה נכונה: (ו) ומיום ראשון ואילך כו'. לא ידעתי שום מעלה בפסול זה דענביו מרובין מעליו יותר משאר פסולים כגון נפרצו עליו ושאר פסולים של הדס דבכל הפסולים אמרי' בסי' תרמ"ט דכשרים מיום ראשון ואילך וביו"ט שני גם כן דינו שוה לשאר הפסולים דניפלין בלא ברכ' כדלקמן שם ולמה הוצרך רמ"א לכותבו כאן ותו קי"ל דלמה יש קולא בזה בשאר ימים והלא יש לו תקנה שיוכל למעטן בח"ה דהא דיחוי מעיקרא יש כאן ואמרינן בהדיא בפ' לולב הגזול דף ל"ג דיש בזה דיחוי דאיתא התם על הא דתנן אם מיעטו כשר דאסור אימת פי' אימתי נעשו שחורים שפסולים אי אסחור מעי"ט דחוי מעיקרא הוא פירש"י דהא מצוה זמן מצוה ולא חזיא ליה וה"ל דיחוי מעיקרא ועדיף מנראה ונדחה וחזר ונראה תפשוט מינה דדיחוי מעיקרא לא הוי דחוי אלא דאסחור ביום טוב נראה ונדחה הוא ש"מ דלא הוי דיחוי לעולם דאסחור מעיקרא ותפשוט דלא הוי דיחוי

מגן אברהם (המשך)

…להכשירו וכו'. ור"ש הוא דאמר דבר שאין מתכוין מותר: שם (°) ומשני דאית ליה הושענא אחריתי וכו' ולא הוי תיקון כלי כיון דא"ל להאי להכשירו' וכיון דלא מכוין שרי ולא מיקרי פסיק רישא. אבל אי לא הוי אחריתא משום … דה ומש"ה אע"ג דלא מכוין הוי פסיק רישא: שם (°) להתיר לכתחלה וכו' מדכ' עבר וליקטן או שלקטן לאכילה משמע דלאכילה לכ"ע בהיתר: שם הושענא אחריתא והמגיד. וכן הקשה הב"י ועוד הקשה למה כ' לאחר אחר … ולכן גרס או שליקטן אחר ר"ל אדם אחר שיש לו הושענא אחריתא: סק"ב (°) דלא כהערוך וכו'. הערוך ס"ל דלא מודה ר"ש בפסיק רישא אלא היכא דהמשי' ליה מיניה אינה הנאה או אסור אע"ג דלא מכוין ולדידיה באחר … דאמ"כ לכתולקים יש לאסור גם באחר: מ"א סק"ג (°) דבידו להקן וכו'. המ"א כ"כ ליישב קו' בד"ה שהביא בס"ק שאח"ז דהא אינו הדר ולמה כשר כל ז' ע"ז תי' דס"ל לרמ"א וב"י בשם הא"ח דדוקא ביום א' פסול משום…

באר הגולה

א ע' לקמן ס"י וכתב שלייגתי שם ב ברייתא שם ל"ב ג משנה שם ל"ב ובאוקימתא דרב ל"ב ד שם במשנה ה

יד אפרים

תרמו במג"א ס"ק ב' ובמיימוני ד' מהר"ם ר"ל אותן ספרי מיימו' שבדפים מהר"ם מפדווה ז"ל וכמ"ש בתשו' הרמ"א ס"י וכם יש הג"ה מהר"ם ומפרש שם הא דכ' ברמב"ם כו': ט"ז ס"ק ד' פי' דקודם י"ט כו' דבריו המוכים והאפשר שצריך לציין על ואם מיעטן כשר ע"ז כ' פי' דקודם יו"ט נתלשו הענבים ואח"כ כ' והפירי כזה כו' ור"ל דלאו דוקא אם נדלו הענבים במחובר אף בתלוש הדין כן דצריך למעטן ואע"פ שרש"י לא כ"כ אלא דענבים רק על נקטם ופלתה בו המרה ביו"ט ע"ש ס"ל לבע"ז דגם בענבים כיא כך דגדילים בתלוש ואתי לאשמעינן דאף אם גדלו בתלוש דינ'

לבושי שרד

תרמו ש"ע ס"א (°) שנקטם קלת תימה שכפל המחבר דין זה ב"פ וכאן בכשיר בסתם ובס"י הביא מחלוקת ול"ע: מ"א (°) התחלת בסי' פסול דעבות ר"ל שאינו עבות דהיינו תלתא בקינ' כמבואר ס"ג ובטעם דפסול כל ז' פשוט משום שמבואר בסי' תרמ"ט דכל שפסול משום שאינו כהדר או שאינו מין זה כאמור בתורה פסול כל ז' וזה שאינו עבות אע"ג דעפיר הוא הדר כמבואר בט"ז סק"י שהוא מדברי הרא"ש מ"מ אין זה מין עבות האמור בתורה: (ס"ב) (°) עבר ע' שמחת י"ט דכ"ם: ט"ז סק"ב (°) כמ"ש בש"ע ס"ב וכו'. שם כיורו אם כנד של הדם יש בו מקלת שאינו עבות (והיינו ג' בחד קינא) אם הוא מיעוט כשר דלא גרע מכולו עבות ונשרו מקלת עליו דכשר אבל אם הוא מחלה פסול דרוב בעיק שיהיה עבות כמו בנשרו ס"ל דגם בנשרו בעינן שישאר רוב ומסיק ע"ז דמ"ש המחבר כאן ג' עלין בקן הכוונה בכל קן וקן ברוב שיעור אורך ההדס: ססק"ד (°) אפי' בתלוש תימה לאיזה ענין כ' זאת ורש"י שם הוצרך לכתוב זאת לענין אחר אבל כאן לא ל"מ כלל ואולי למ"ש ט"ז סק"ו דאפי' אסחור ביו"ט דהוי נראה ונדחה מ"מ כשר אם מיעטן קמ"ל בט"ז דאפי' לא גדלו הענבים כלל עד יו"ט דהו"ל טפי נראה ונדחה נמי שרי ורוחק: סק"ה (°) לאכילה ולא להכשירו וכו'. … ליה מנא דהא לריך הוא להכשרה ומש"ה אע"ג … הא לאכילה שרי אפי' בכה"ג ביחד ולכן גרס או … ודאי שרי דלא מעיק ליה הנאה מהא"כ לכתולקים…

באר היטב

תרמו (א) בנקטם · היינו מן הענף של ההדס דהיינו הקן של ג' עלין · אבל בעלה למוד לא שייך נקטם ראשו: (ב) כשר · וזהו דעת הרמב"ם. אבל הראב"ד כתב עליו וז"ל וכבר הופיע רוח הקודש בבית מדרשינו מכמה … פסול ועיין סעיף י' ומט"ז: (ג) בקן · עיין ט"ז אי פירושו אפי' אין בו רק … בעל הרא"ש דבעי רוב שיעור הדס שיהא עבות של ג' בקן כמ"ש בש"ע ס"ה ע"ש … שיהיה שם ג' עלין עיין שם: (ד) ירוקות · דמיני דהדס הוא: (ה) בי"ט · פי' דקודם י"ט נתלשו והפרי הזה שגדל בהדס הוא גדל אפי' בתלוש כ"כ רש"י: (ו) שלקטן · גירסא זו אינה נכונה ברמב"ן דבגמרא אמרינן רשב"א אומר ממעטין בי"ט ופריך והא מתקן מנא ומשני רב אשי כגון שלקטן לאכילה ולא להכשירו ופריך והא פסיק רישא הוא ומשני דאית ליה הושענא אחריתא ע"כ · וקשה על הרמב"ם דמשמע דרוצה להתיר לכתחלה למעט כשמלקטן לאכילה וה"ל להזכיר דאית ליה הושענא אחריתא והמגיד גורס או שליקט אחר לאכילה ור"ל אחר שא"ל לתקן זה ט"ז ומא"י ומ"מ לאורדמנות שרי תוס' דקלי"ב ע"א: (ז) בכל

ביאור הגר"א

… כו'. כמו שפסק שם שמואל כר"ט ולקמן ס"י הביא מחלוקת לפי צבי סעיפים הראשונים הלו … הוא לי' הטור נמשך כאן אחר לי' הרמב"ם אגב שאר הדינים: נשרו רוב כו'. ג"ב לי' הרמב"ם כנ"ל. ופי' הה"מ שר"ל בכל קן וקן וכמ"ש בס"ד שלא כדעת הטור בדברי הרמב"ם כב' ודעת הרמב"ם אפי' בקן א' סגי ותמה עליו בב"י ע"ש: ס"ב לפי שהוא כו'. גמ' שם: או שליקטן כו'. אבל גי' המ"מ ברמב"ם שליקטן אחר לאכילה ר"ל תי שא"ל ללאת בו שיש לו אחרת וכמ"ש בגמ' שם ועט"ז ומ"א. והשמיטו כסוגיא דשם דאסחור אימת כו' משום דאמרי' שם ותיפשוט ליה מהא כו' דר"פ גופא כו'. פ' אי אמרי' לתומרא אפי' דחוי מעיקרא הוי דחוי כמו בעי' דר' ירמיה כיון דלחומרא שוה לקדשים ובקדשים אפי' דחוי מעיקרא הוי דחוי כמ"ש בפ"ט דפסחים ובפ"ח דקדושין ופ"ח דזבחים ופ' בתרא דכריתות ושאר מקומות וכיון דבהסקנא איפשיט דדחוי מעיקרא לא הוי דחוי ה"ה ע"כ אפי' לקולא אין דחוי אלא מלות וא"כ ה"ה לנראה ונדחה דכל דר"פ נראה ונדחה הוא ותוס' שם שדחקו נזה: ומיום ראשון כו' . וטעמא דפסול משום הדר בלכן בירוקות כשר ולכן אמרו גב' וג' הקומות מנמר הוא וכמ"ש גבי חזזית ס"ל כמ"ש תוס' בשם ירושלמי דחזזית אינו פסול אלא ביו"ט ראשון אבל אנן

שערי תשובה

תרמו (ג) בש"ע נשרו רוב עליו כו' וע' בשו"ת פ"י סימן ג' בנשרו רוב עליו דפסול אפילו בשאר ימים פסול למאן דס"ל הדר כל ז' בעי' ואפילו בלולב וערבה פסול שאר ימים כמו ביום א' וכן כל הפסולים חוץ ממסר ושאלה ואל"ל נשרו עלי הדס דכתיב ביה ענות כו' ע"ש: (ו) שליקט עבה"ט וע' בספרי שו"ת בית אפרים סימן כ"ה וסימן כ"ט שם נתבאר בהר היטב דברי הרמב"ם וגם כתבהי ליישב דלא תיקשי אהא דאמרינן אם מיעטן כשר והא קי"ל כל מלתא דאמר רחמנא ל"ת אי עביד לא מהני עפ"י דברי התוספת דתמורה בלורס אוזן בכור כו' ע"ש וע' במרדכי דסוכה שבוכא לקמן סימן תרמ"ז דאם קללו עכו"ם ערבה בשבת דמייתי ראיה מהך דעבר וליקטן דליה ביה משום מכ"ב ובכרי"י כאן ונחת"ב סי' תרס"ג האריך בזה ע"ש: (בש"ע ס"ג) ענף עץ עבות כו' וכ' בכור וקניעה כדם שאין עליהם שלו ראשו של זה מגיע לעוקצו של זה

חכמת שלמה

סי' תרמו סעיף א' הדס שנקטם ראשו כשר וכו'. נ"ב הנה הביא הב"י בשם הר"ן שני דיעות בנקטם ראשו בעיו"ט ועלתה בו תמרה ביו"ט אם כשר דיש מכשירין מכח דדיחוי מעיקרא לא הוי דיחוי אצל מצות כמו שמספיק הש"ס גבי ואם מיעטן כשר ומינה משמע דאיפשט בעיין רנקטם ראשו ועלתה בו תמרה ויש ס"ל דלא נפשט בעיין בשלמא בעבר ומיעטן דבידו לתקן גיהו דאסור מ"מ בידו לתקן לכך לא הוי דיחוי אבל היכא דאין בידו לתקן אף דיחוי מעיקרא הוי דיחוי עכת"ד הב"י. ואני אומר דהך סברא אם מה שבידו להקן דרך איסור אם נחשב בידו לענין דיחוי או לא מצינו בזה פלוגתא דאמוראי ביומא דף נ"ז ע"ב דגרסינן שם מקצת דמים נתערבו ומקצת לא נתערבו פשיטא כי יהיב מנודאין יהיב מיהו הנך שיריים הוי וליסוד אזלי או דלמא דחויין הן ואולי לאמה אמר רב פפא אפילו למ"ד כוס אחד עושה חבירו שיריים ה"מ היכא דאי בעי למיתב מצי למיתב אבל ההיא דאי בעי למיתב לא מצי למיתב לא אמר ר"ה בריה דר"י לר"פ אדרבא אפילו למ"ד כוס אחד עושה חבירו דיחוי ה"מ התם דדחייה בידים אבל היכא דלא דחייה בידים לא וכו'. והנה טעם פלוגתתן נראה דבוודאי הא דאמר ר"פ דאי בעו למיהב לא מצי יהיב היינו רק לכתחלה כיון דיש כאן וודאין אין ראוי ליתן מדתערובת אבל בדיעבד אם נהן מהתערובת עפ"י דין המפורש שם לעיל באופן דיצא מכל הספיקות ודאי דמהני כיון דכבר נתן הכל כדינו ודאי דיצא רק לכתחלה כיון דיש כאן וודאין יש לו ליתן מוודאין וא"כ ר"פ ס"ל דמה דאין בידו ליתן לכתחלת הוי דיחוי ולכך שפיר קאמר דאף למ"ד כוס אחד עושה חבירו שיריים ה"מ היכי דמצי יהיב וכא הוי דיחוי אבל האי דלא מצי יהיב א"כ נדחה וכיון דנדחה שוב אין כו תורת שיריים ואף דלא דחייה בידים מ"מ כיון דאין בידו לתקן הוי בלא דחייה בידים ואין בידו לתקן כדחייה בידים ובידו לתקן ולכך חוי דיחוי. אבל ר"ה ס"ל דמה שבידו לתקן דרך איסור הוי בידו ולא הוי דיחוי ולכך קאמר שפיר אפילו למאן דאמר כוס אחד עושה חבירו דיחוי ה"מ דהתם דדחייה בידים דכיון שהיה בידו לזרוק דרך היתר ממש א"כ אם לא זרק ממנו וחלקן הוי דחייה בידים ולכך אף שהיה בידו לזרוק ממנו הוי דיחוי. אך כאן בתערובת הוי ממ"נ דחייה בידים לא הוי כיון דאסור לזרוק ממנו לכתחלה א"כ לא נקרא דחייה בידים כיון דאסור לזרוק ממנו לכתחלת לא הוי דהייה בידים ומכל מקום בידו לתקן מיקרי כיון דבידו לעשות כן אם כן הוי לא דחייה בידים ובידו לתקן לכך לא הוי דיחוי. וא"כ כיון דפליגי בזה אמוראי והרמב"ם פסק כר"פ לכך הוה זה דיחוי אף דבידו לתקן ובע"כ הטעם גבי אם מיעטן כשר מכח דאין דיחוי אצל מצות א"כ ה"ה בנקטם ראשו הוי כך. מיהו לפמ"ש התוס' בסוכה דף ל"ג דלענין דיחוי מעיקרא לא הוה דיחוי מה שבידו לתקן דרך איסור אבל לענין נראה ונדחה הוי דיחוי אף דבידו לתקן דרך איסור לא הוי ראיה מזה דהרי כאן בדם הוי נראה ונדחה שקודם התערובות הוי ראוי לזריקה אם כן הוי נראה ונדחה לכך ס"ל לר"פ דהוי דיחוי אף דבידו לתקן ואין ראיה לדיחוי מעיקרא. מיהו סבתי וראיתי שזה אינו שהרי מוכח שם בש"ס ואח"כ מפורש כן במשנה דאם הקדים דם השעיר לדם הפר לא עשה ולא כלום ככל המתנות א"כ גבי דם הפר הי' נראה ונדחה אבל בדם השעיר הוי דיחוי מעיקרא שעדיין לא היה ראוי ליתנו בהיכל כל זמן שלא נתן דם הפר וא"כ הוי דיחוי מעיקרא וא"כ אם בדיחוי מעיקרא נחשב בידו דרך איסור אכתי ליהוו שיריים מכח דם השעיר וליתנו על היסוד מכח דם השעיר שבו ולמה ישפך לאמה שהרי משמע בש"ס בתערובת נותן נ"מ אף דבפעם השלישי הוי חד דם מיותר מ"מ נותנין אותו בשביל דם החיוב שבו א"כ ה"נ בשפיכת שיריים כיון דהוי מצוה ומשיורי עבודה הוי אבל לשפוך לאמה אינו מן העבודה כלל וא"כ ראוי ליתנו ליסוד מכח דם השעיר כיון דבזה יש לו שם שיריים עליו דבזה הוי דיחוי מעיקרא ובע"כ דס"ל לר"פ אף בדיחוי מעיקרא הוי דיחוי אף דבידו לתקן דרך איסור וה"ה בלולב ובע"כ דאין דיחוי אצל מצות וה"ה בעלתה בו תמרה. והנה בזה מצאתי מקום ליישב שיטת הפוסקים שפסקו בכפתו הרוח וחזר ונתגלת

מחצית השקל

סי' תרמו מ"א פסולים כו' דע דמ"ש בש"ע הדס שנקטם כו' בסעיף יו"ד הביא מחלוקת בזה וכמ"ש ט"ז. אלא שגם בסעיף יו"ד דעה א' מכשרת בנקטם. וידוע דרכו של הרב"י שדעה א' היא העיקרת בעיניו וכמו שסתם פה דכשר. ומאי שכפל הרב"י הדין פה ובסעי' יו"ד היינו דהכא העתיק לשון הרמב"ם ובסעיף יו"ד רלה להביא מחלוקת ביבש ראשו · וזה תלוי בדין נקטם ראשו לכן הביא שם שוב דין נקטם] והביא מחלוקת הפוסקים וכן דרכו לפעמים בש"ע: וכן מ"ש בש"ע נשרו רוב עליו ונשתיירו ג' כו' הוא דין המוזכר בסעיף ה' ומיירי באופא מגרא' שיש בכל קן שבע עלין. אלא שגם בזה העתיק פה לשון הרמב"ם שהעתיק שני הדינים סמוכים זה לזה וכלשון ש"ע: ודע דדין נקטם הוא מדתנן נקטם ראשו פסול. אלא שהרמב"ם והעומדים בשטתו דתו המשנה מהלכה מדתנן אח"ז ר' טרפון מכשיר אפי' שלשתן קטומים. ופסק שם הש"ס כר"ט דאפי' שלשה בדי ההדס קטומים מ"מ כשר אלא שהרת"ה והראב"ד חולקים ומפרשים דנקטם ראשו דמתני' ושלשתן קטומים דר"ט תרי ענייני ניכהו הכיאו הר"ן (ובמלחמות משמע שמפי' בע"א ממ"ש הר"ן) הובא בט"ז ס"ק א'. וז"ל שדרך ענפי הדס שיוצאים מלדיהן בדים וכן מפסיקים בקני הדם דלא הוי תלתא בחד קנא. וצריך לקטום אותם. ועז"א ר' טרפון אפי' שלשתן קטומים בלדיכן כדי לתקן ההדס כשר. ולא הוי הפסק בין תלתא עלין כו' עכ"ל ור"ל אבל נקטם ראש ההדס מודה ר"ט דפסול וניהו דהרב"י פסק כהפוסקי' שמכשירים נקטם ראשו. מדקי"ל הלכה כר"ט. ועכ"ל לא ניחא ליה לפרש מ"ש ר"ט שלשתן קטומים כפירוש הרת"ה והראב"ד הנ"ל. מ"מ מ"ש הר"ן על שמם לדבר פשוט שהבדים שיוצאים מלדיהן והם מפסיקים כו' וצריך לקטום אותם בזה לא מצאנו מי שחולק שעכ"פ צריך לקטוף אותן הבדים והיינו כשהן מפסיקים בקני הדם ומפסיקים בין עלה לחבירו. ואפי' אותן בדים שיוצאים הן עצמן יש בהן ג' עלין בחד קנא מ"מ מפסיקים בין העלים שבגוף ועיקרי הבדין. וגלאה בהבדים היוצאים מן הצד א"א שאין בהם שיעור אורך הדס. אבל אם אותן בדים יוצאים בין קן לקן לענ"ד כ"ע מודים דא"צ לקוטמן. וכן משמע לשון הר"ן שכתב שיוצאים מלדיהן כו' וכן מפסיקים כו' דלא הוו תלתא בחד קינא עכ"ל אולם אם אין באותן הבדים היוצאים מן הלדדים תלת' בחד קנא נסתפקתי אם צריך לקוטמן: (ס"ק ב) א' א' כו' ז"ל הרמב"ם כו' או שלקטן אחר לאכילה כנ"ל. והוא דאי' דף ל"ג ת"ר אין ממעטים אותן בי"ט משום ר"א בר"ש אמרו ממעטים אותן בי"ט ופריך הש"ס לר"א בר"ש והא מתקן מנא. אר"א כגון שלקטן לאכילה וס"ל כר"ש דבר שאינו מתכוון מותר ופריך והא מודה ר"ש בפסיק רישיה. ומשני כב"ע דא"ל הושעני אחריתי. ופירש"י דכה"ג ליכא תיקון כלי (פי' התוס' אביא לכבא) והרמב"ם כ' כלשון הש"ע והקשה עליו הרב"י ח"ל ויש לתמוה למה לא כתב שצריך שתהיה לו הושעני' אחריתי. ועוד למה הצריך שילקטם א' א' כיון דלאכילה לקטן אפי' כמה ביחד נמי עכ"ל · וכדי ליישב זה הגיה מהר"ם פדווה שתמורת א' א' צ"ל או שלקטן אחר ונתכוון בזה לתי' הש"ס כי אותו אחר מסתמי' יש לו הדם ולולב שלו. דבימים הראשונים היה נכ"א לולב וד' מינים לעלמו והיינו פירוך הש"ס דא"ל הושעני' אחריתי ונקט הרמב"ם אורחא דמילתא דלאדם א' כיון דא"ל הושענא אחריתי ל"ל שכיח. אלא נקט אדם אחר ובאמת לפי גירס' זו אפי' הרב' ביחד נמי שרי: ואף להפוסקים כו' הם דברי התו' שם דלא ניחא להו בפירש"י דס"ל דאפי' א"ל הושענא אחריתי מ"מ הוי פ"ר. ולכן כתב הטעם כיון דא"ל הושענא אחריתי הוי פ"ר דלא ניחא ליה. וכמ"ש הערוך דפ"ר דלא ניחא ליה שרי וכיימו אפי' להחולקים על הערוך וס"ל דפ"ר דלא נ"ל אסור מ"מ לצורך מצוה שרי: דאפי' לסחולקים על הערוך מודים דליכא כ"א איסור הדרבנן דהוי מלאכה שא"ל לגופה ולכן שוסר לצורך מצוה עכת"ד התו'. ולפ"ז להרמב"ם דפוסק במלאכה שא"ל לגופה חייב וכמ"ש מ"א סי' שלא"ד. צ"ל או דס"ל כהערוך או דס"ל כפירש"י הנ"ל כיון דאית ליה הושענא אחריתי לא הוי תיקון כלי: (ס"ק ג) ואילך כשר משום כו'. מצויין בדפוס בטעות וראוי לציינו בדברי מהבר שכתב אם עבר ומיעטן או לקטן לאכילה כשר. ע"ז כתב מ"א הטעם משום דבידו לתקן. והם דברי הרב"י שהקשה דהא מסקי' שם בגמ' כיון דירוקים כשרים ושחורים פסולים לכן אם אשחור מעי"ט דחוי מעיקרי' דהא מיד כשנכנס י"ט הם דחוים לכן אם מיעטן אח"כ כשרים דדיחוי מעיקר' הוא הוי וכהא קא מיבעי להש"ס אי כשנכנס י"ט היו ירוקים והיו ראויים וביו"ט הושחרו ונדחו וחזר ונראה ואח"כ לקטן אי הוכשרו דכראו ונדחו אם חוזר ונראה או לא. ולא איפשטא וא"כ ה"ל נילך לחומרא. וא"כ קשה על הרמב"ם שסתם ואם עבר ולקטן כשר משמע אפי' הושחרו בי"ט דה"ל נראה ונדחה וכה"נ מספק' ה"ל לפסוק דאינו חוזר ונראה. ותי' הרב"י דע"כ לא נפשט' האיבעיא אלא קודם דאסיק תי' דר"א דבא"ל הושענא אחריתי שרי ללקטן. לכן באסחור הוי דיחוי גמור אבל לבתר דאסיק ר"א דהיכי דאית ליה הושענא אחריתי · שרי ללקטן לכתחלה א"כ לא היה עליו מעולם שם. דיחוי דבידו לתקן. וכה"ג אמרינן בזבחים דף ל"ד ע"ב. ואפי' ל"ל הושענא אחריתי מ"מ כיון דאיכא היה לו הושענא אחריתי היה אפשר לתקן לא חל עליו שם דיחוי דלא כט"ז וגדולה מזה כתבו התוס' בסכה דף ל"ב ע"א סוף ד"ה בהשרה דמשה שהקשה אהא דבעי ר"ל בע"ז אשרי שבטלה אי שלם כשר למצוה דהיינו אם דיחוי מעיקר' הוי דיחוי (דמיירי שנתבטל בי"ט) ולא אפשיטא. וה"ל למפשט מדתנן אין ממעטי' אותו בי"ט ואם עבר ומיעטן כשר. אע"ג דהוי עכ"פ דיחוי מעיקרא. אלמא דיחוי מעיקרא לא הוי דיחוי. ותי' ח"ל וי"ל שאני התם דבידו לתקן ניהו דאסור למעט מ"מ בידו למעט. (ודמדומי דוגמי' מ"ש במס' שבת דף מ"ג ע"א טבל מוכן הוא אגל שבת שאם עבר ותקנו מתוקן) אבל גבי ע"ז אין בידו לתקן ולבטל. דאין ישראל מבטל ע"ז של גוי עכ"ל התו' כיון דהתוס' כ' כן על דיחוי מעיקר' דהיכי דבידו לתקן אפי' באיסור קליש דיחוי דידים. מ"מ לדידן לר"א דאיכא מניאות דיהיה מתוקן ממילא אם ילקט לאכילה. ויהיה לו הושענא אחרת אפי' נראה ונדחה חזר ונראה דלא הוי דיחוי גמור (אולם בזבחים שם לא משמע כן קלת ע"ש): (ס"ק ד) בכל ענין כו' דחזית כו' וכפי' הרא"ש את הירושלמי כמ"ש הרב"י בסי' תרמ"ח דחזזית דפסול דהוי כמנומר וליכא הדר. והירושלמי ס"ל דגם הדר לא פסול כ"א ביום א'. ומ"א ס"ל דפסול דענביו מרובים מעליו נ"כ הטעם דהוי כמנומר. וכמו שמוכיח המ"א בס"ק זה · וג"כ הטעם דלא הוי הדר. ולכן הא"ח לשיטתיה מכשיר ענביו מ"מ בשאר הימים: דהא אי' בגמרא דף ל"ג אהא דתנן היו ענביו מרובים מעליו פסול. אר"ח משמיה דרב ל"ש אלא במקום א' אבל בשנים או ג' מקומות כשר ס"ל רבא

דיחוי אבל נראה ונדחה לא תפשוט מכאן וא"כ בזה שהענבים (°) היו מרובים ה"ל דיחוי מעיקרא ולמה לא ימעטם בח"ה ויטלם: ומ"ש בסוגיא זאת דלא נפשט הבעי' בנראה ונדח' דהיינו בלאחור בי"ט ואין היתר אלא בלאחור בעי"ט ולמה כתבו הרמב"ם והרא"ש והטור סתם אם מיעטן כשר ולא כתבו דוקא בלאחור בעי"ט ובלאחור בי"ט ראוי להחמיר כיון דהוה ספיקא דאורייתא דהא בעי' זו היא דבעי ר' ירמיה לעיל בסמוך אם יש דיחוי אצל מצות אם יש לדמותו לקרבנות דהוה דיחוי מן התור' והב"י תירץ דכיון דבידו לתקן לא הוה דיחוי כדאיתא בזבחים דכל היכא שהוא בידו לא הוה דיחוי והתיקון הוא מאחר שיוכל למעט כדאיתא בגמר' שלוקט לאכילה ויש לו הוספה אחריתא ול"נ לע"ד דבי"ט א"א לתקן כדי שיהי' כשר דהא דמשני בגמ' במלקט לאכיל' והיינו שאין כוונתו אלא לאכילה משא"כ כאן שאתה אומר (°) שיוכל לתקן נמצא שימעט בשביל התיקון וזה אסור בי"ט ותו דאם כן ה"ל להרא"ש להזכיר דמיירי דוקא כיש לו הוספה אחרת כמ"ש בגמרא ותו דא"כ בנרא' ונדחה נמי יהי' מותר וכמ"ש הר"ן וכת' ב"י ע"ז דלפי האמת מותר ואפשטא הבעיא אלא דמעיקרא לא ידעו הסיא סברא וזה לא משמע כלל בסוגיא ונלע"ד דלק"מ דהא איתא שם לעיל בסוגיא דר"פ אמר זאת אומרת אין דיחוי אצל מצות משמע לגמרי אפי' לקול' ולא הוי דיחוי דמנו' כמו דיחוי דקרבן אלא דר' ירמיה מספקא ליה בהך דיוקא דר"פ אי הוי אפי' לקולא ולא שבקי' פשיטותא דר"פ וניזל בתר ספיקא דר' ירמיה וכדאמרינן כיוצא בזה ריש ב"ק לענין אלי נזק צרורות דמספקא ליה לר"פ ולרבא פשיטא ליה ופסקו הפוסקים שם כרבא דפשיטא ליה ה"נ בזה וע"כ מותר אפי' בלאחור בי"ט ואע"ג דהר"ן כתב כאן דאין מותר אלא בלאחור בעי"ט הרמב"ם והרא"ש והטור לא ס"ל כן כנלע"ד ברור: (ז) אבל אם היו שני העלין כו'. בגמרא אמרינן דעבות היינו דקיימי ג' עלין בקינא רב כהנא אמר אפי' תרי וחד פירש"י ב' עלין בעוקץ אחד ועלה א' מלמעלה ועול' ורוכב על השנים רב אחא בריה דרבא מהדר אתרי וחד הואיל ונפק מפומי' דרב כהנא א"ל מר בר אמימר לרב אשי אבא קרי לההיא הדס שוט' וע"כ פסלוהו הפוסקים וטרח רמ"א לקיים מנהגנו שמברכין על הדסים כאלו ונ"ל דיש ס"ג ורא"י כדרך זה דרב אחא טרח לקיים דברי רב כהנא אע"ג דהיינו מגו' מן המובחר כלשון אפי' אלא משום כבודו דרב כהנא עביד כי ופ"ז אמר מר בר אמימר דאבא קרי ליה הדס שוט' כלומר אינו מן המובחר וחולק על מה שמהדר דוקא ע"ז אבל לדינא הוא כשר כנ"ל לבקש סמך למנהג: (ח) אפי' נשרו רובם כו'. בגמרא ת"ר נשרו רוב עליו ונשתיירו בו מיעוט כשר ובלבד שתהא עבותו קיימת הא גופא קשי' אמרת נשרו רוב עליו כשר והדר אמרת ובלבד שתהא עבותו קיימת כיון דנתרו להו תרי היכי משכחת לה פי' דהא כיון דכל אינך אלא ג' אמר אביי משכחת לה באסא מצרי דקיימי ז' בחד קינא דכי נתרו ד' פשו להו ג'. וכתב הר"ן בהדס לא נתפרש דינו ויש מי שאומר שצריך שיהא כולו עבות ואם נשאר (°) מכל שיעורו אפי' עלה א' פסול כו' והיינו דאמרי' שתהא עבותו קיימת ואוקימנ' שנשתיירו ג' אלמא כפחות מג' לא מקרי עבות אבל הרא"ש סובר הא דאמרי' תלתא בקינ' היינו שהמין יהי' כך ואם הוא ממין הזה אלא שנשרו קצת מעליו ונשאר רוב בכל קן כשר דהשפיר מקרי עבות ודייק לה כו' ואין להקל בכך דאין ראיתו ברור' עכ"ל והרא"ש כתב (°) דמה דקתני בברית' נשרו רוב עליו ונשתיירו על העבות נפרלו דמתני' היינו שנשר רוב עבות של שיעור הדס ונשתייר המיעוט עכ"ל וכתב בית יוסף ומשמע שר"ל שאם כל שיעור אורך ההדס היה עבות ונשרו רוב העלים כלומר רוב הקינים אפי' לא נפל מכל קן אלא עלה א' פסול (°) וזה כפי דברי הגאונים שסוברים שצריך שיהא בכל שיעור ההדס עבות עכ"ל ולא ידעתי מקום למשמעות שלו דהא הרא"ש מחלק בין נשרו דברייתא דמיירי ביתר על העבות והיינו מן הכשר העבות במקום א' בהדס מצרי שיש שם ז' וכו' היהר ד' ובענין הזה מיירי נפרל' דמתני' שנפרלו רוב השיעור במקום א' בהדס דעלמא דשיעורו ג' הוה נפרלו רוב מהם שנים והרא"ש בהדי' גבי ערב' וז"ל ושנה בסיפא נשרו מקצת עליה כשר לאשמועי' שנפרלו עליה היינו ברוב ושנאה באחרונ' וה"ה בכולהו ובגי פסול' נקט משום דהוה ברוב עכ"ל וזה קאי גם על הדס סתם דכל עליו אינם אלא שלש' ואפ"ה לא נפסל רק בנפרץ הרוב וא"ל מ"ש באמת דלא בעינן כל ת דהיינו ג' וכמ"ש בברייתא ובלבד שתהא עבותה קיימת י"ל דמתניתין איירי מהדס דעלמא שאין בו אלא שלש' אבל בברייתא איירי בהדס המצרי שבע ונשרו רובן אז בעינן שישתייר כל שיעור העבות דומה להדס דעלמא שלא מתכשר בנשאר א' כיון שהרוב נשר ממנו אלא צריך שישאר הרוב הכי נמי במצרי כל שנשר הרוב צריך שישתיירו בו שלש' והוא שיעור עבות וכן כת' הטור שכתב תחל' בהדס המצרי שהוא ז' צריך שישארו ג' ואח"כ כתב ואם נשרו רוב העלין של שיעור העבות כסול מבואר דעל סתם הדס קאמר דשיעורו בג' ומיפסל בנשרו שנים ממנו דוקא ונמצא שאין מי שיתמיר בנשר א' מן הג' בהדס דעלמא אלא הר"ן בלבד וא"כ לדידן שהדס שלנו (°) שנים ע"ג שנים רק נשר א' מן השיעור ההדס שצ"ל עבות דהיינו ג"ט לפסול להר"ן ולהרא"ש אם נפסקו ב' מן רוב שיעור זה אז פסול וצריך ליזהר בזה דהרב' פעמים נושרים יהרב' עלים מההדס ואינם משגיחים ע"ז: (ט) ולעיכובא ברובו. פי' דאם אין ברוב של שיעור הדס מכוס' בעבות פסול ול"ד ליבש דסגי בג' עלין לחין דשם איתנהו לכולהו אע"פ שאינו כ"כ הדר אבל כשנשרו העבות בגר להו שיעורא אם לא נשאר הרוב: (י) ונשתיירו בראש כל בד כו'. ל"ד לס"ה בעבות דלא בעי' שיהא בראשו דכאן הוא משום הדר ואין שלא בראשו לא הוה הדר אבל התם עבות הוא דבעינן ואע"ג דאינם בראשו קיים מצות עבות: (יא) כמושים יש פוסלים. שאין מצ"ל מידי יבש אלא לא ההדור ויש מכשירין כיון דכמוש כשר יכול להיל כמו לא ממש: (יב) נקטם ראשו. זה מבואר בתחלת הסי' ע"ש:

בהדיא דענוים ה"ל כמגומר ואפשר דס"ל דלמסקנא אין הטעם משום מגומר. אלא כשהוא בב' וג' מקומות אבל כשהוא במקום א' אין הטעם משום הדר אבל האמת יורה דרכו דגם במקום א' הטעם משום הדר דא"כ מאי"ה טעם יפסול והדברי רמ"א צ"ע לכן אין להקל: ה ירוקים הם כשר. ☞ ול"ד ללולב שהתם הלבנ' קודם דלבן הוא כעבעו: ו כשילבינו פניהם. אחר שיפרכו בצפורן (מ"ב סי' י"ז): ז כשר אפי' כו'. (°) משום שענפיו חופין ראשו [הרא"ש]: ח במקום שאפשר. וב"ח כתב דביבש ראשו אפי' א"א באחר אין לברך עליו. ע"ש: ט נוטלו. ק"ק דבכל הפסולים דינא הכי כמ"ש ססי' תרמ"ט:

ג ו ענף עץ עבות האמור בתורה היא ההדס שעליו חופין את עציו ז כגון שלשה עלין או יותר בנבעול אחד (ז) אבל אם היו שני העלין בשוה זה כנגד זה והעלה השלישי למעלה מהן אין ז זה עבות אבל נקרא הדס (ח) שוטה: הגה ופוסל אפי' בשעת הדחק ואיכא מאן דאמר בגמר' דכשר וע"כ נוהגין באלו המדינות לכתחלה ללאת באלו ההדסים המובאים ואין ג' עלין בנבעול אחד ויש מי שכתב דהדסים שלנו אין נקראים הדס שוטה הואיל והם שניים על גב שניים ואינן כהדס שוטה המוזכר בגמרא ולכן נהגו להקל כמ"ש מא"י קולן ומהר"י איסרלן ז"ל בתשובותיהם:

ד מ יצאו הרבה בקן אחד ונשרו מהם עד שלא נשארו אלא (ט) ג' בקן אחד כשר (ח) אפי' נשרו רובם כגון שהיו שבעה ונשרו מהם ארבעה ונשארו שלשה:

ה ט למצוה בעינן כל שיעור אורך ההדס שיהא עבות (ט) ולעיכובא ברובו [ואפי' אינו בראשו][טור]:

ו י יבשו עליו פסול כ כמשו כשר:

ז שיעור היבשות ל אפילו אם נפרך בצפורן אם עדיין ה ירוקים הם כשר ואינם נקראים יבשים אלא ו (י) כשילבינו פניהם:

ח מ יבשו רוב עליו (י) ונשתיירו בראש כל בד מהג' בדין קן אחד ובו ג' עלין לחין כשר נ ויש מפרשים שאפילו אם מהשלשה שבחד קינה יבשו שנים ולא נשאר כי אם אחד לח כשר והיא שיהיה העלה שהוא מורכב על שניהם:

ט ° אם אותם עלים שלא יבשו הם (יא) כמושין ס יש פוסלין ע ויש מכשירין:

י פ (יב) נקטם ראשו ז כשר אפי' לא עלתה בו תמרה והוא הדין ליבש ראשו צ ויש פוסלין (°) בנקטם ראשו: הגה וטוב להחמיר ח במקום (יג) שאפשר באחר [המגיד] ולא מקרי נקטם אלא אם נקטמו העלים (ר"ן):

יא ק אם אין לו אלא הדס שענביו מרובים מעליו ביו"ט נוטלו ואינו מברך עליו:

הדפסה ברזולוצית מסך - להדפסה איכותית הדפס ישירות מן התכנה
שלחן ערוך <הרגיל> - ג או"ח ג קארו, יוסף בן אפרים עמוד מס: 199 הודפס ע"י אוצר החכמה

קידוש (מהרי"ו). ואם קידש בבית ואכל בסוכה או איפכא, עיין לעיל סימן רעג סעיף ב:

תרמד סדר ההלל כל ימי החג, ובו ב' סעיפים:

א בריייתא סוכה מ"ו ב הרא"ש ומהא דרב כהנא דמסדר להו אכסא דקידושה הכי נמי בלולב מברכין ליה בשעת נטילה ג ציינתיו לעיל סימן תפח ד גם זו ציינתי שם ה גם זו ציינתי שם

א (א) (א) **שחרית אחר חזרת** (ב) **התפלה** [א]**נוטלין הלולב ומברכין** (ג) **'על נטילת לולב'** (ג) [ב]**ו'שהחיינו' וגומרים ההלל,** (ד) **וכן כל שמונת ימי החג,** (ה) [ג]**ומברכים 'לגמור את ההלל',** (ו) **בין צבור בין יחיד.** (ז) [ד]**ואין מפסיקין בו** (ח) **אלא כדרך שאמרו בקריאת שמע,** (ט) **באמצע שואל מפני היראה ומשיב מפני הכבוד, בין הפרקים שואל מפני הכבוד ומשיב שלום לכל אדם. ואם פסק באמצע ושהה אפילו כדי לגמור את כולו, אינו צריך לחזור אלא למקום שפסק:** **ב** [ה]**בהלל אפילו עשרה קורין כאחד:**

הלכות לולב

תרמה דיני לולב, ובו ט' סעיפים:

א משנה סוכה כ"ט וכתנא קמא

א לולב (א) (א) [א]**שנפרדו עליו זה מעל זה** (ב) **ולא נדלדלו כעלי החריות, כשר אפילו לא אגדו:**

שערי תשובה

ולא ימתין עד אחר ברכת במ"מ על הפת־כיסנין, וכן עמא דבר לברך ברכת סוכה

באר היטב

(א) **שחרית.** א"א אל נא ביום א' דסוכות, מ"א: (ב) **ושהחיינו.** ואח"כ ינענע. ואם לא בירך זמן יום ראשון מברך כל ז' מתי שיזכור, ואם בירך ביום ראשון שוב אין מברך יום ב' שהחיינו, ר"ן והגמ"נ, מ"א:

(א) **שנפרדו.** היינו כמו ענפי השבט שעומדין פרודות ויכולין לאגדן:

משנה ברורה

תשובה דבזה לכולי עלמא יברך ברכת סוכה קודם שיטעום מן הכוס, עיין שם:

א (א) **שחרית וכו'.** בטור איתא דמשכימין, והוא משום דזריזין מקדימין למצוה, לקיים מצות לולב [ב"ח]: (ב) **התפלה.** אין אומרים 'אל נא' (א) ביום ראשון דסוכות (כי אומר במקומו 'אז היתה חניית סוכו', שהוא גם־כן שיר ושבח כמו 'אל נא'). במקום שמהפכין הסדר כשחל בשבת יום ראשון, (ב) אז ראוי לומר 'אל נא' ביום ראשון ולא ביום שני, והעולם לא נהגו כן לפי שלא ידעו טעמו של דבר: (ג) **'על נטילת לולב' ו'שהחיינו'.** ואחר־כך (ג) ינענע, וכן משמע סימן תרנא סעיף ה. והנה 'שהחיינו' זה הוא על קיום המצוה, ועל־כן אף דאתמול בלילה בירך 'שהחיינו', שם היה על מצות סוכה ועל יום־טוב, וזה הוא על מצות לולב. ואם נטל הלולב ביום ראשון ולא בירך 'שהחיינו', (ד) יכול לברך כל שבעה אימת שיזכור, (ה) ובשעת נטילה דוקא. ואם בירך ביום ראשון, (ו) שוב אין מברך ביום שני 'שהחיינו': (ד) **וכן כל שמונת ימי החג.** ולא הוי כחול־המועד פסח דמדלגין, משום דבסוכות כל יום חשוב כיום־טוב בפני עצמו כיון שחלוק קרבנותיו מיום שלפניו: (ה) **ומברכין 'לגמור'.** עיין לעיל סימן תפח סעיף א בהג"ה שם דבמדינותינו המנהג לברך 'לקרות ההלל', ועיין במשנה ברורה שם: (ו) **בין צבור בין יחיד.** רוצה לומר, ולא הוי כמו ראש־חודש וחול־המועד פסח, דלכמה פוסקים אין מברכין אז על ההלל אפילו לצבור ובפרט ליחיד [עיין לעיל בסימן תפח סעיף ב ובסימן תצ סעיף ד], דשם ההלל הוא רק 'מנהג' של כל ישראל, אבל בזה דמדינא הוא, מברכין לכולי עלמא בין לצבור בין ליחיד:

(ז) **ואין מפסיקין בו וכו'.** כתב החיי־אדם כלל קמז, שאם הביאו לו לולב באמצע הלל, מותר לו להפסיק בין הפרקים דהיינו בין מזמור למזמור לברך: (ח) **אלא כדרך שאמרו בקריאת שמע וכו'.** הכל מבואר לעיל בסימן תפח לענין הלל בשני ימים הראשונים של פסח דגומרין בו ההלל, ולא כפלו הכא (ז) אלא לאשמועינן דבסוכות שוין בזה לדינא כל שמונת הימים, ולדידן בחוץ־לארץ גם שמחת־תורה בכלל זה, דגם בו גומרין ההלל דהוא ספק שמיני: (ט) **באמצע שואל וכו'.** ביאור כל הדברים האלו עד סוף הסימן מבואר בסימן תפח במשנה ברורה שם:

כתיב בתורה "ולקחתם לכם ביום הראשון פרי עץ הדר וכפות תמרים וענף עץ עבות וערבי נחל", וקיבלו חז"ל, דפרי עץ הדר זהו אתרוג, שטעם עצו ופריו שוה. וכתיב "הדר", שיהיה נאה והדר בתוארו וגידולו, ועל דרך שיתבאר בסימן תרמח. ולפי שכל אלו הארבעה מינים כתובין בפסוק אחד, למדין זה מזה, ועל־כן כל הארבעה מינים צריכים להיות נאים ומהודרים, ועל דרך שיתבאר לקמן. כפת תמרים הן ענפי אילן שגדלין בו תמרים, כשיצמחו, קודם שיתקשו העלין שלהן ויתרחקו לכאן ולכאן רחוק מן השדרה, אלא כשיהיה כמו שרביט, והוא הנקרא לולב. וענף עץ עבות הוא ההדס, שעליו חופין את עצו, ופרטיו יתבאר בסימן תרמו. וערבי נחל יתבאר בסימן תרמז:

א (א) **שנפרדו.** היינו, (א) כמו ענפי השבט שעומדין פרודות ויכולין לאגדן: (ב) **ולא נדלדלו כעלי החריות.** דטבע החריות, שנפרדו העלין ונתרחקו הרבה, (ב) ובמקום חיבורן נתקשו כעץ ואין יכולין לאגדן יחד:

שער הציון

(א) מגן־אברהם: (ב) הרי"ש. ועיין פרי־מגדים: (ג) מגן־אברהם וש"א: (ד) פוסקים: (ה) אחרונים: (ו) דאף־על־פי שיום ראשון היה חול, הוי ליה כמו שבירך בשעת עשייה דיצא [מ"א וש"א]. וקצת פלא על המגן־אברהם, הא כן מפורש לקמן בסימן תרסב סעיף ב, ולמה כתבו פה: (ז) היינו משום דיש כמה דינים חלוקין לענין הפסקה בין חול־המועד של פסח דדינו לענין זה כראש־חודש, כמבואר לעיל בסימן תצ, ובין חול־המועד סוכות דחמיר טפי. אכן מה דחזר סעיף ב בעניננו דהוא לקולא איני יודע, דבודאי לא חמיר חול־המועד סוכות משני ימים הראשונים של פסח דמבואר בסימן תפח להקל, וצריך עיון:

(א) מגן־אברהם: (ב) עיין בטור:

הגה ומכל מקום, מצוה מן המובחר בלולב שאין עליו (ג) פרודות (ג) לגמרי (המגיד ור"ן פרק לולב הגזול): **ב** (ג) [ג] [ב]**נפרצו עליו, והוא שידלדלו משדרו של לולב כעלי החריות** (ד) (דהיינו שאינן עולים עם השדרה אלא תלויין למטה (המגיד פ"ח), **פסול:** הגה וכל־שכן אם נפרצו (ה) ונעקרו למטה מן השדרה (ו) דפסול אפילו אגדן (טור ור"ן פ' לולב הגזול). וכן אם (ז) נתקשו העלין כעץ ואין יכולין לחברן אל השדרה, פסול (טור וב"י). וכל זה (ח) ברוב (ד) עלין, אבל אם מיעוט עליו נעשו כך ושאר עלין נשארו (ט) *ועדיין הלולב (י) נשאר מכוסה בעלין, כשר (ר"ן פ' לולב הגזול): **ג** [ג]**ברייית עלין של לולב כך**

ב שם במשנה ג לשון הרמב"ם פרק יז

באר היטב

(ג) **לגמרי.** ואם קצת נוטין לצדדין, אפילו מצוה מן המובחר ליכא, ט"ז, ע"ש: (ג) **נפרצו.** ואם השדרה בעצמה נשברה ותלויה למטה נ"ל דכשר, דדוקא ברוב עלין פסול דדמי לבהמה שנשברה רוב צלעותיה טריפה ונשברה השדרה כשרה, ומ"מ יש לאוגדו שם שלא יפול למטה, מ"א: (ד) **עלין.** ורוב כל עלה ועלה, ב"י:

שערי תשובה

אחר ברכת היין, אבל מי שמקדש על היין ונכנס לסעודה מיד, הרוצה לעשות כמ"ש הדב"ש לברך על היין ויטול ידיו ויברך המוציא וברכת סוכה אין מזניחין אותו:

[ג] **נפרצו.** עי' באה"ט. ועיין בשאלת־יעב"ץ ח"א סימן עא כתב דלא מיבעי בנשברה ממש דהיינו שנקרע ונפסק רוב רחבה דוודאי פסול, אלא אפילו לא נקרע ונפסק כ"א המיעוט או אפילו עדיין היא שלימה וכולה קיימת רק שנכפפה כ"כ ונכפלה באמצעה עד שחציו תלוי למטה ומונח על חציו האחר נמי פסול כדפסלינן בבהמה אם נמרך המוח כ"כ שא"א לעמוד שאפילו עור החוט והשדרה קיימים, טריפה כו', ופשיטא דלא הוי הדר דגרע מיבשה שדרתו, והשבירה כל עצמה באה מן היובש ע"פ הרוב, ולכן יש לפסול אף בשאר הימים, אם לא בשעת הדחק שנוטלין הפסולים, ותקנתא שכתב המג"א לאוגדו שלא יפול למטה אינו, דאי לטריפה מדמית ליה יש לדמות גם לענין זה דלית ליה תקנתא, ע"ש. ונלענ"ד דאם הוא קיים רק שנכפף למטה שכתב לפסול ומדמי לנמרך המוח אין זה מוכרח, דהתם מחמת קלקול המות שבתוכו דיינינן ליה שסופו ליפסק, ואין לדמות להתם כ"א באתרוג ישנימוח דמיבעי בש"ס, ואף בזה דעת הרי"ף ועוד פוסקים דנקטי האיבעיא לקולא, משא"כ בלולב אע"ג דבנשבר יש להחמיר מטעמים הנ"ל אבל בנכפף לבד שהוא מחמת רכות הבד של השדרה יש לאוגדו שמה וכשר, אם לא שבנקל יש למצוא אחר כשר, שראוי להיות מן המהדרים לעשות מצוה מן המובחר. ועיין בא"ר

משנה ברורה

(ג) **פרודות.** הט"ז העלה, שמה שהחמיר הרב המגיד למצוה מן המובחר הוא דוקא היכי שכל עליו תלויות למטה רק שעולין עם הלולב [ונפרצו עליו שפסול, הוא כגון שנתלשו עליו לגמרי מן הלולב, או שתלויות למטה וגם אין עולין עם הלולב, (ג) או שנדלדלו ממקום חיבורן בשדרה ועדיין מעורין במקצת], אבל כל שאין עליו תלויות אלא שקצת נוטה לצדדין, אפילו מצוה מן המובחר אין כאן. אמנם במאמר־מרדכי וכן בביכורי־יעקב (ד) מפקפקין על דברי הט"ז, ודעתם כסתימת הרמ"א, דלמצוה מן המובחר יש ליזהר שלא ליטול לכתחלה לולב אלא־אם־כן שוכבין עליו זה על זה ולא לצדדין: **ב** (ד) **דהיינו וכו'.** רוצה לומר, דגם זה (ה) הוא בכלל נדלדלו מאורך השדרה אף שעדיין לא נעקרו מחיבורן, והוא הדין אם נעקרו ממקום חיבורן בשדרה ועדיין מעורין במקצת, אף שאין תלויות למטה. ואם השדרה בעצמה נשברה ותלויה למטה [והיינו שמעורה במקצת], נראה לי דכשר, דדוקא ברוב עלין פסול, דדמי לבהמה שנשברו רוב צלעותיה טריפה, ונשברה השדרה כשרה; אכן יש לאוגדו שם שלא יפול למטה, כן כתב המגן־אברהם. אבל הרבה (ו) אחרונים חולקים על זה, דשאני התם דחוט השדרה קיים ובו תלוי הכשרו שם [דאם נפסק החוט, אף שהשדרה קיים, טריפה, כמבואר שם], מה שאין כן בענינו. ובספר בגדי־ישע כתב דאין כוונת המגן־אברהם נשברה ממש, (ז) דאם־כן לא עדיף מנקטם ראשו דפסול, אלא שרוצה לומר מתמוטט למטה, ואם־כן שפיר מדמה לנשברה השדרה ולא נפסק החוט. וצריך עיון: (ה) **ונעקרו למטה וכו'.** רוצה לומר, למטה (ח) במקום חיבור העלין לשדרה, נעקרו שם מן השדרה ואינם מחוברים אלא על־ידי אגודה: (ו) **דפסול אפילו אגדן.** והוא הדין במה שכתב הג"ה למעלה שפסולין כשהן תלויות למטה, שם גם־כן פסול (ט) אפילו אגדן, וכן כתב הגר"ז: (ז) **נתקשו העלין כעץ.** ואם התחיל להתקשות ועדיין לא נעשה כעץ, זהו נקרא בגמרא 'דומה לחרות' וכשר אפילו לא אגדו, אכן טבע האילן, שבשעה שהעלין התחילו להתקשות (י) נעשו עליהן מפורדות, וכבר נתבאר לעיל דמצוה מן המובחר שלא יהיו מפורדות: (ח) **ברוב עלין.** ורוב כל עלה ועלה, ורובו ככולו, (יא) והוי כאלו הוי הלולב בלא עלין. ודוקא אם הוא (יב) בתוך שיעור הלולב שהוא ארבעה טפחים, כדלקמן בסימן תרנ, אכן אם נשברו רוב העלין של לולב היותר מכשיעור ונשאר רוב שיעור של לולב שלם, (יג) יש להסתפק אם אזלינן בתר רוב הלולב ופסול או בתר רוב השיעור וכשר: (ט) **ועדיין הלולב וכו'.** דבלאו הכי, אפילו במיעוטן של העלין שנחסר פסול: (י) **נשאר מכוסה בעלין.** עיין בביאור הלכה:

ביאור הלכה

* **ועדיין הלולב נשאר מכוסה בעלין.** עיין בביאור הגר"א שכתב: רוצה לומר שיעור הלולב. ועיין רשב"א ור"ן שכתבו: וכן בהדס בעינן שיהא כל שיעורו עבות, ואם נשרו מקצת העלין פסול, שאין שמו עליו שאין נקרא עבות, וכן הדין בלולב, שאין שמו נקרא עליו ונקרא אופתא, כמו שאמרו בגמרא, כן נראה לי, וכתבו: ואין ללמוד באלו מערבה, עד כאן לשונם. ומשמע מדברי הגר"א בפשיטות, דענינו כשנשאר השדרה מגולה דומה ממש להדס. ולפי זה, למאי דפסקינן לקמן בסימן תרמו סעיף ה לגבי הדס דרק אורך רוב ההדס בעינן עבות לעיכובא ולא כולו, ומשום דילפינן מערבה, כדפירש הגר"א שם, אם־כן בענינו גם־כן, לעיכובא הוא דוקא רוב אורך שיעור השדרה בעינן לעיכובא שיהא מכוסה ולא כולו, וגם דעת הר"ן שכתב לענין הדס שפסול כשנשרו מקצת עליו, הוא רק דעת היש־מי־שאומר שהביא

שער הציון

(ג, פרי־מגדים וביכורי־יעקב: (ד) וכן בנהר־שלום, אחר שהעתיק דברי הט"ז שמקיל בנוטה לצדדין כתב וזה לשונו: אבל לשון המגיד־משנה מוכח דאפילו העלים עולים עם הלולב למעלה אלא שנפרדים מהשדרה, איכא משום מצוה מן המובחר. וגם מה שכתב הט"ז שלא הקפיד [המגיד־משנה] אלא אם תלויות למטה ועולה למעלה, לא ידעתי פירושו, דנראה שהם תרתי דסתרי, וגם במאמר־מרדכי תמה עליו בכל זה, עיין שם: (ה) פרי־מגדים: (ו) מור וקציעה ובית־מאיר, ואליה רבה גם־כן נשאר בצריך עיון עליו, והובא בפרי־מגדים: (ז) ויש לומר קצת, דכוונת המגן־אברהם שנשברה רוב השדרה ועדיין מיעוטו קיים, ואולי סבר הבגדי־ישע דבנקטם ראשו אף באופן זה פסול: (ח) לבושי־שרד: (ט) כן מוכח מלשון הרב המגיד שהובא בט"ז שכתב 'דוקא כשעולין מאליהן': (י) טור: (יא) חיי־אדם בשם הריטב"א, ואם־כן הוי פסול בגופו ופסול כל שבעה, כן כתב שם בשמו. אכן לפי מה שפירש רש"י במתניתין דנפרצו עליו הוא מטעם שאינו הדר, ואם־כן לדעת הרמב"ם וסיעתו יהיה כשר בשאר הימים, וכן באליה רבה בשם הכל־בו כתב גם־כן דנפרצו עלי לולב כשר בשאר הימים: (יב) ביכורי־יעקב ופרי־מגדים: (יג) ביכורי־יעקב. ועיין שם שמבאר, אם רוב השיעור הוא למעלה נראה דכשר, דהא אם ירצה יחתוך אותו היותר שלמטה

הדפסה ברזולוצית מסך - להדפסה איכותית הדפס ישירות מן התכנה
משנה ברורה עם פסקי חזון איש - ו כהן, ישראל מאיר בן אריה זאב עמוד מס: 243 הודפס ע"י אוצר החכמה

ד כלישנא בתרא משמיה דרבי יהושע בן־לוי שם ל״ב ה מימרא דרבא שם ו משנה שם כ״ט וכאוקימתא דאביי שם ל״ב ז שם כמשנה ח טור, וכן כתב הרא״ש ט שם בשם ראב״ד

היא: כשהם גדלים, גדלים שנים שנים ודבוקים מגבן, וגב של שני עלין הוא הנקרא תיומת. [ד]נחלקה התיומת (יא) **(ברוב העלין)** (טור וב״י), (יב) **פסולה. [ה]היו עליו אחת אחת מתחלת ברייתו ולא היה תיומת, או שכל עליו כפולים מצידו האחד** (יג) **וצד השני ערום בלא עלין, פסול:** הגה ויש מפרשים לומר דאם נחלק (יד) העלה העליון (טו) האמצעי שעל השדרה (טז) עד השדרה, מקרי נחלקה התיומת (יז) ופסול, והכי נוהגין (ת״ה סימן צו). מיהו, (יח) לכתחלה מצוה מן המובחר נוהגין ליטול לולב שלא נחלק העלה העליון כלל, (יט) כי יש מחמירין אפילו בנחלק (ה) [ה] קצת. [*] ואם אותו העלה אינו כפול מתחלת ברייתו, פסול (כל־בו): **ד [ו]לא היו עליו זה על־גב זה כדרך כל הלולבין אלא זה תחת זה, אם ראש זה מגיע לעיקר שלמעלה ממנו עד שנמצא כל שדרו של לולב מכוסה בעלין, כשר;** (כ) **ואם אין ראשו של זה מגיע לצד עיקרו של זה, או שאין לו הרבה עלין זה על זה אלא מכל צד יוצא אחד למטה סמוך לעיקרו ועולה על ראשו, פסול: ה** (כא) **[ז]לולב שיבשו** (כב) **[ח]רוב עליו** (כג) **(או שדרתו)** (טור), **פסול. [ט]ושיעור היבשות,** (כד) **משיכלה מראה ירקות שבו וילבינו פניו:** הגה ויש אומרים דלא מקרי יבש אלא כשנתפרך (ו) [ו] (כה) בציפורן מחמת

שערי תשובה

שכתב ג״כ על דין המג״א דצ״ע דהתם החוט קיים, ע״ש: [ה] **קצת.** עיין באה״ט. ועיין בא״ר שהביא דעת הב״ח בכלה בשני עלים כפולים ונחלק א׳ מהם ברובו פסול, והא״ר כתב ע״ז דה״ה בנחלק מקצתו דהיינו עד טפח כמ״ש הט״ז, ועיין בפירוש דברי התוס׳ בהך בשני עלים, ע״ש. ועיין לקמן סק״ט: [*] **ואם אותו העלה אינו כפול כו׳.** וכתב מח״ב בשם זרע־אמת: שנה א׳ היו הרבה לולבים שהתיומת שלהם מתחלת ברייתו לא היה אלא עלה א׳ ונמנינו עליהם ופסלנום, ונראה להכשיר בשאר הימים ואין לפסול אלא בב׳ ימים הראשונים, ובשעת הדחק יש להכשיר אף ביום הראשון, ע״ש: [ו] **בציפורן.** עיין באה״ט. ועיין בספרי שו״ת בית־אפרים סימן סא שביארתי בזה שיטות הפוסקים וכתבתי לתמוה על המ״ב שהביא המג״א סימן תרמו, וכתבתי דנפרך בציפורן לחוד פסול לשיטת התוספות והראב״ד שהביאו הרא״ש ג״כ דבתר מראה אזלינן ואף שאינו נפרך בציפורן פסול כו׳ שכלה מראה ירקות שבו, ע״ש. ועיין בשבו״י ח״ב סימן כח שהיתר גמור אותם שצובעים הלולבים שיש להם ע״י עלה ירוק שיהא נראה כחדש שהוא הידור מצוה ואין בו משום בל תוסיף בצביעה זו, ע״ש, והביאו בהא״ט לקמן סימן תרנא. ועיין בא״ר סימן תרנא ס״ק ג שכתב דלדעת אגודה שלא יכרוך גמי סביב ההדס משום ב״ת, נ״ל למחות למה שיש נוהגים לצבוע לובן הלולב במין שקורין פייט״ר זיי״ל, ואפשר דס״ל דאין בו ממשות לחול עליו ב״ת, ודוחק, וגם בסימן תקיג אמרינן דעביד לחזותא לא בטל, ועיין בתוס׳ דסוכה דף לא ד״ה הואיל, עכ״ל. ואמנם השבו״י דעתו כמ״ש המנ״י כלל עד דחזותא לאו מילתא, ואפילו את״ל מילתא כיון שלא נקרא ע״ש הצבע כ״א לולב ירוק כדרך חדשים ואין חשש ב״ת דכל לנאותו כו׳, ועיין סימן לג לענין רצועות תפילין מבפנים וציצית שמותר מאיזה צבע שיהיה ע״ש, וכן נלענ״ד דאין ראיה כלל מסימן תקיג לכאן, רק שנלענ״ד שהמוכר לולבים אין רשאי לעשות כן כדאיתא בח״מ סימן רכח, ומכ״ש במקום שיש בנמצא לקנות לולבים ירוקים ממש, דאתי לאימנועי ע״ז מלהדר אחר חדש ממש ע״ז שהוא קונה יטעה את הקונה בזה ויש לקונסו שלא לקנות ממנו, רק שכל מי שיש לו לולב לבן מותר

באר היטב

(ה) **קצת.** דהיינו עד טפח. ועיין ט״ז באורך מזה: (ו) **בציפורן.** והרוצה לצאת לדעת כל הפוסקים לא יטול לולב שכלה כל ירקות שבו לגמרי

ביאור הלכה

בדיבור המתחיל ׳משכחת לה באסא מצראה׳, אבל דעת הרא״ה שם אינו כן, עיין שם, אלא שסיים שם שאינו ראוי להקל בכך, ואלמא דמספקא ליה בזה; וברשב״א דף לב עמוד ב סוף דיבור המתחיל ׳תנו רבנן נשרו רוב עליו׳, שם מביא גם־כן שיטת הרא״ה וכתב על זה דכן עיקר, וממילא אפשר דאין להחמיר גם־כן בעניננו, ומה שכתב הרמ״א ׳ועדיין הלולב נשאר מכוסה בעלין׳, רצה לומר רוב השדרה. אחר־כך מצאתי בשולחן־ערוך הגר״ז שכתב גם־כן דכיסוי לרוב השדרה בעינן, ואפשר דטעם הגר״א, משום דבעניננו כתב סתם ׳שדרו של לולב מכוסה בעלין׳,

משנה ברורה

ג (יא) **ברוב העלין.** ורוב (יד) כל עלה ועלה: (יב) **פסולה.** דהוי (טו) כאלו ניטלו לגמרי. והנה לדעה זו הראשונה אין שום נפקא־מינה בין שאר העלין לעלה האמצעית, ואם נחלקה אפילו כולה, כשרה: (יג) **וצד השני ערום בלא עלין, פסול.** עיין בחידושי הריטב״א, דבזה ודאי פסול כל שבעה ימים, אבל באחת אחת מתחלת ברייתו מסתפק שם, עיין שם: (יד) **העלה העליון.** שדרכה להיות כפול כשאר עלי הלולב: (טו) **האמצעי.** ואם כלה השדרה בשני עלין, יש על שניהם שם תיומת (טז) ואם נחלקה אחת מהם פסול: (טז) **עד השדרה.** עיין בביאור הגר״א שהסכים דלדינא יש להחמיר ברובו, דבכל פסול — רובו ככולו, ועל מקצתו אין להחמיר כלל: (יז) **ופסול.** היינו ביום הראשון, (יז) אבל בשאר הימים כשר: (יח) **לכתחלה מצוה מן המובחר וכו׳.** היינו אם יש לו לולב אחר, (יח) אבל אין צריך לברך על לולב של חבירו משום זה: (יט) **כי יש מחמירין וכו׳.** וטעמם, (יט) דעל־ידי הנענועים רגיל להיות בסופו סדוק כולו. ועיין בט״ז, דלדעתו אין להחמיר בזה רק אם נחלק (כ) כשיעור טפח. ובחיי־אדם כתב, דלדעה זו יש להחמיר אפילו במשהו. ועיין במה שכתבנו בסעיף־קטן טז בשם הגר״א. ועל־כן אם יש לו לולב אחר, יותר טוב לברך עליו משום ׳מהיות טוב׳ וגו׳, אבל מדינא אין לחוש לזה כלל כל זמן שלא נחלק רובו. ועיין לקמיה בסעיף ז, דאם נתרחקו שני סדקיו זה מזה עד שנראה כשנים, פסול: **ד** (כ) **ואם אין וכו׳, פסול.** הטעם בכל זה, (כא) שאינו הדר: **ה** (כא) **לולב שיבשו וכו׳.** שאין (כב) זה הדר: (כב) **רוב עליו.** ואם יבש (כג) העלה העליונה התיומה, פוסל הראב״ד: (כג) **או שדרתו.** מיהו, הרב בית־יוסף כתב דאין מצוי שיהא שדרתו יבש והעלין לחים, (כד) וליכא לספוקי בזה: (כד) **משיכלה מראה ירקות שבו.** שזהו סימן שכלה הלחלוחית שבו: (כה) **בציפורן.** ורוב הפוסקים (כה) לא הסכימו לפירוש זה, אלא שרמ״א כתב דעה זו כדי ליישב מנהגם

שער הציון

ויעמידנו על שיעורו ואז רובו שלם וכשר, וכמו בצומת הגידין ביורה־דעה סימן נו, אבל אם רוב השיעור הוא למטה בלולב ולמעלה נשברו, צריך עיון. ועיין שם עוד מה שכתב בזה: (יד) לבוש ושארי פוסקים. ובאמת, הציון של מגן־אברהם סעיף־קטן ג גם על זה שייך, דבשניהם כתב הבית־יוסף דבר זה, עיין שם: (טו) גמרא: (טז) ב״ח ואליה רבה. ועיין שם בב״ח שכתב דאפילו ברובה פסול. וכתב האליה רבה דלדעת המחמירין במקצת כשנחלקה התיומת, הוא הדין בזה כשנחלקה אפילו אחת במקצת: (יז) מגן־אברהם בשם רבינו ירוחם: (יח) אחרונים: (יט) אחרונים: (כ) דהט״ז תלי לה בפלוגתא דחולין י״ח, ושם פסק הרמב״ם כמאן דאמר טפח: (כא) לבוש: (כב) גמרא: (כג) פרי־מגדים: (כד) מגן־אברהם. ולפעמים נפקא־מינה מזה כגון שנתיבש מהשדרה מעט עד שנחסר השיעור המבואר בסימן תרנ והעלים לחים, פסול [פמ״ג]: (כה) ט״ז וש״א:

הדפסה ברזולוצית מסך - להדפסה איכותית הדפס ישירות מן התכנה
משנה ברורה עם פסקי חזון איש - ו כהן, ישראל מאיר בן אריה זאב עמוד מס: 244 הודפס ע״י אוצר החכמה

יבשותו (טור בשם התוספות), וכן נוהגין במדינות אלו שאין לולבין מצויין (הגהות מיימוני פרק ז): ו ינקטם ראשו, דהיינו שנקטמו (כו) *כרוב העלין העליונים, (כז) *פסול: הגה (כח) ואם נקטם (כט) העלה העליון האמצעי שעל השדרה, פסול (המגיד ור"ן פ' לולב הגזול). (ל) ודוקא (ז) דאיכא אחר, *אבל אי ליכא אחר מברכים עליו (מרדכי פ"ג ומנהגים): ז *נסדק, (לא) לאם נתרחקו שני סדקיו זה מזה עד שנראו

י שם במשנה כ טור בשם אביו הרא"ש ל ברייתא שם ל"ב וכדמפרש רב פפא וכפירוש רמב"ם בפרק ח

באר היטב

אם אפשר לו, ט"ז: (ז) דאיכא. כתב המ"א דהרמ"א ובעל המנהגים לא עיינו יפה, דהמרדכי כ"כ אהדס דוקא, אבל בלולב פסול לכ"ע, וכן עיקר. ואיתא בירושלמי: נקטם אין זה הדר, וא"כ פסול כל שבעה, וכ"כ רי"ו: כל הפסולים פסולים כל שבעה מפני שאין הדר, חוץ מנסדק ונחלקה

שערי תשובה

לצבעו לעצמו או ליתנו לצבע, ואם ידוע שזה המוכר יש לו לולבים לבנים וצבען

משנה ברורה

שנהגו כך במקומותיו לסמוך על זה לפי שאין לולבין מצויין, על־כן אין להקל בזה (כו) כל זמן שיש בעיר לח: ך (כו) רוב העלין העליונים. ועליונים נקרא, אותן שגבוהין מן השדרה ולמעלה. ושיעור הקיטום לא נזכר בהשלחן־ערוך, אם דוקא כשנקטם הרוב של כל עלה או אפילו במקצתה, ועיין בלבוש שמחמיר דאפילו במקצתן, ויש מאחרונים שמפקפקין בזה. והנה המחבר לא זכר לחלק בין עלה אמצעי ליתר העלין, ועיין בביאור הלכה: (כז) פסול. דאין (כז) זה הדר: (כח) ואם נקטם וכו'. דעת הט"ז והגר"א, דהרמ"א הוסיף בזה להחמיר כדעת הרב המגיד והר"ן דהעלה העליון האמצעי שעל השדרה [היינו כשיש שלשה עלין שכלה בהם השדרה, העלה האמצעי לבדה נקרא ראש הלולב] אם נקטמה פסול. ועיין בביאור הגר"א דמשמע מיניה שמצדד להורות כן להלכה כהרמ"א, (כח) ואפילו נקטמה העלה הזאת בכל־שהוא פסול: (כט) העלה העליון האמצעי וכו'. ואם כלה הלולב בשני תיומות ונקטמה רק אחת מהן, אפשר דיש להקל, וכן מצדד בספר ביכורי־יעקב, עיין שם: (ל) ודוקא דאיכא אחר וכו'. עיין באליה רבה דכוונת הרמ"א להקל בנקטם עלה העליונה, משום דכמה פוסקים מקילין בעיקר הדין ויש לסמוך עלייהו בדליכא אחר, אבל לא בנקטמו רוב עלין; (כט) ואפילו בעלה אמצעי יש אומרים דאין להקל לברוכי עלייהו כי אם בנקטם רק מקצתה אבל לא בנקטם רובה (ל) אפילו בשעת הדחק. ועיין בביאור הלכה: ז (לא) אם נתרחקו וכו'. היינו, (לא) אפילו לא היו

ביאור הלכה

משמע דבעינן שיהא כולו מכוסה. וצריך עיון בכל זה: * רוב העלין העליונים. הנה הב"ח והט"ז והגר"א פירשו, וכעין זה משמע מלבוש, דהיינו רוב ממספר העלים העליונים הגבוהים מן השדרה והוא נקרא ראש הלולב, ומוכח בט"ז והגר"א דלדעה זו אין יתרון להעלים האמצעיים בענין הזה, והרמ"א בשם הרב המגיד פליג עליו [ושיעור הקטימה לא נזכר בשולחן־ערוך, ובלבוש משמע דשיעורן בכל־שהוא, ודבריו נובעין מדברי הרא"ש שכתב 'וצריך לומר דנקטם ראשו מיירי בנקטם ראש רוב העלין וראשו של כל עלה ועלה. אכן מדברי הר"ן דאסבר לן טעמא על כל־שהוא בנקטם עלה האמצעי, דהוא דומה לחוטמו של אתרוג דשם פוסל בכל־שהוא, משמע דבשאר עלים לדעה ראשונה דלא שייך האי טעמא אינו פוסל בכל־שהוא, וגם במאמר־מרדכי מפקפק עליו, עיין שם]. והנהר־שלום והמאמר־מרדכי מפרשים, דמה שכתב בשולחן־ערוך 'העלים העליונים' היינו השני עלים העליונים האמצעיים שכלה בהם הלולב, ומה שכתב 'שנקטמו רוב', היינו דלא בעינן שיקטמו לגמרי כדעת בעל העיטור המובא בטור, אלא די כשיקטמו ברובן, אבל גם המחבר מודה דאם למעלה הם שלשה שכלה בהם הלולב, העלה האמצעי שבו הוא העיקר ואם נקטם ראשו פסולה, וכמו שכתב בבית־יוסף, וכזה מיירי הרמ"א ולא פליגי כלל. [והנה הפרי־מגדים רצה לפרש עוד דהאי 'רוב העלין' היינו, אם למעלה כלה הלולב בשלשה עלין, אם נקטם הרוב מהן דהיינו שנים, פסול, ומה שכתב הרמ"א 'אם נקטם העלה העליון האמצעי', היינו אם כלה הלולב באחת, וגם המחבר מודה לזה, עיין שם. אמנם המעיין בדרכי־משה יראה, דמה שמצייר הר"ן והרב המגיד עלה עליון אמצעי היינו בשיש ג' עלים שכלה הלולב בהם, העלה האמצעי שבו הוא העיקר ואם נקטם פסול, וזה הדין מעתיק בכאן גם־כן בשם הרב המגיד והר"ן, ואם־כן מוכח להדיא אף לדידיה דהרב המגיד והר"ן פליגי אדעה ראשונה, דלדעה ראשונה דוקא אם נקטמו שנים מהן ולדידהו אפילו באמצעי לחוד]: * פסול. דע, דדוקא לענין לולב הסכימו לדינא דנקטם ראשו הוא אפילו מן העלין לבד, אבל לענין הדס וערבה לא מקרי נקטם ראשה עד שיהיה נקטם מעצו שלהם [כן כתבו הפוסקים]. ושיעור הקטימה לא מצאתי מפורש, ומסתברא דשיעורו בכל־שהוא, וכמו שכתב הר"ן לענין נקטם ראש הלולב: * אבל אי ליכא אחר מברכין עליו. הנה המגן־אברהם כתב עליו דלא דק, דהמרדכי קאי רק אהדס, וכדלקמן בסימן תרמו סעיף י, אבל לא בלולב, אבל כמה אחרונים יישבו דברי הרמ"א [א"ר ובגדי־ישע ומא"מ וש"א] דסמך בדליכא אחר על כמה פוסקים המקילין לענין עלה אמצעי, דסבירא להו דנקטם ראשו הוא דוקא ברוב עלין וכדעה קמייתא של המחבר, וגם אם נסבור דאעלה אמצעי קאי, הא יש דעת הראב"ד דדוקא אם נקטם גם מהשדרה, או דעת בעל העיטור דבעינן שיגיע הקטימה עד השדרה, ומצורף לזה הפוסקים דמקילין בפסולין במקום הדחק, ואף דלענין ברכה כמה מחמירין, הכא דיש בלאו הכי הרבה דעות להקל אין להחמיר לענין ברכה: * נסדק, אם נתרחקו וכו'. דע, דלדעת המחבר בסעיף ג בענין נחלקה התיומת דדוקא ברוב עלין, יהיה קאי הדין זה על רוב העלין, וקא משמע לן דאף דשם מבואר בפוסקים דוקא אם החלוקה היה ברוב כל עלה ולא במקצתה, דוקא אם לא ניכר החלוקה, שהיו סמוכין זה לזה, מה שאין כן אם נתרחקו הסדקין עד שנראו כשנים פסול, וכן מבואר בלבוש ובלבושי־שרד, והרמ"א דצייר על העלה האמצעי קאי לשיטתו שהעתיק שם דעת היש־אומרים, אמנם לדעת המחבר בסעיף ג, אף אם נחלק העלה האמצעית בכולו או ברובו עד דעביד כהמנק אפשר דכשר, דאין לו שום יתרון כלל משאר עלין, וכן משמע בלבושי־שרד, אמנם מדברי הר"ן סוף דיבור המתחיל 'אמר רב הונא' משמע קצת שיש להחמיר בזה, וצריך עיון. ודע עוד, דמה שתפס החיי־אדם לדברי הט"ז שכתב דכוונת הר"ן מה שהחמיר בנחלק העלה האמצעית במיעוטו היינו דוקא כשהיה על־כל־פנים טפח, והשיג עליו, דהר"ן כתב בהדיא סוף דיבור המתחיל 'נקטם ראשו' וזה לשונו: וכן מה שאמרו בברייתא בגמרא 'לולב הכפוף סדוק' בעלה זה אמרו, ומשמע דפסלינן בכל־דהוא, לפי שעשו ראשו של לולב כחוטמו של אתרוג, דאמרינן בגמרא דאפילו כל־שהוא פסול בו, עד כאן לשונו, לעניות דעתי לא עיין החיי־אדם בט"ז סעיף־קטן ז; ובלאו הכי, אפילו אם נאמר דהחיי־אדם סבירא ליה דברי הט"ז שם לדוחק, דהר"ן דכתב

שער הציון

(כו) חיי־אדם ופשוט: (כז) רש"י ושארי פוסקים: (כח) הגר"א בשם המגיד־משנה והר"ן דמשמע מינייהו דיש לחוש להחמיר בזה. ועיין באחרונים [המאמ"ר ונהר־שלום והגר"ז וח"א] דלא ברירא להו פרט זה, ולכן במקום הדחק מקילין בזה: (כט) הגר"ז, וכן משמע מחיי־אדם. ובמאמר־מרדכי משמע דאפילו בנקטמה העלה זו לגמרי אפשר דיש להקל בדליכא אחר: (ל) אלא־אם־כן במקום שנוהגין לברך על כל הפסולין גמורין בשעת הדחק, כמו שיתבאר בסימן תרמט [הגר"ז]. ולא העתקתי דברי הט"ז בענין זה, שכבר השיגו עליו כמה אחרונים: (לא) טור, וכן משמע מרי"ף ורא"ש דכתבו דבנסדק אם היה כהמנק פסול:

הדפסה ברזולוצית מסך - להדפסה איכותית הדפס ישירות מן התכנה
משנה ברורה עם פסקי חזון איש - ו כהן, ישראל מאיר בן אריה זאב עמוד מס: 245 הודפס ע"י אוצר החכמה

אוצר החכמה

מ שם בברייתא
נ כאוקימתא דרבא שם
ס כלישנא קמא דרב נחמן שם ולחומרא
ע שם בברייתא
פ הרא"ש בתשובה

כשנים, פסול: הגה (לב) ואפילו לא נחלקה (ס) התיומת העליונה בענין שיפסל הלולב מכח נחלקה התיומת: **ח** מיש לו כמין קוצים בשדרתו, או שנצמת ונכווץ, (לג) **או שהוא עקום** (לד) **נלפניו,** (לה) **שהרי שדרו כגב בעל חטוטרת, פסול. וכן אם נעקם לאחד** סמצדדיו, (לו) **פסול,** [*] **אבל אם נעקם** (לז) **לאחוריו כשר, שזו היא בריתו:** **ט** עאם (לח) **כפוף בראשו,** (לט) **פסול.** פודוקא **כששדרתו כפופה,** [*] **אבל עליו** (מ) **כפופים** (מא) **בראשו כמו שדרך להיות הרבה לולבים,** (ע) (מב) **כשר:**

שערי תשובה

מותר. וע"ש בסמ"ע ס"ק טז לענין לשרות בשר במים, ע"ש: [*] **אבל אם נעקם לאחוריו כו'.** וכ' מח"ב בשם (מע"ו) [מורו] הרב ז"ל בספר גט מקושר דלכתחלה יש ליזהר שלא יהיה עקום כלל לצאת מידי ספק, אך היכא דלא אפשר יש להקל בעקום לאחריו שעינינו הרואות שהוא דרך ברייתו, ע"ש: [*] **אבל עליו כפופים בראשו כו'.** והב"ח כתב דנכון ליזהר כהר"ן אף שעליו כפופים בראשו, גם בשאלת־יעב"ץ כתב דאף שהרא"ש כתב שהיה אוהב לצאת בו, לדעת גדולים אחרים לא די שאינו מן המובחר אלא שאין יוצאין בו, ובא"ר הביא ג"כ דברי הב"ח וכתב שכ"כ כה"ג בשם רדב"ז, מיהו נראה דר"ן לאו דוקא כ"ש קאמר אלא חלק גדול כפוף כמ"ש בס"ק ד, עכ"ל, ור"ל שבס"ק ד לענין נחלק כתב בשם הט"ז דנחלק קצתו היינו עכ"פ כטפח או כזית, ע"ש, וא"כ ה"ה הכא, ובאמת לא שכיחא כלל כפוף כשיעור טפח, וגם נראה דל"ד לנחלק דמדמה הט"ז לפגימת המזבח ע"ש, משא"כ כאן נראה דהר"ן פוסל בכל גווני דס"ל דהוי שינוי מדרך ברייתו אף שלפעמים נמצא גידול כזה. ועיין בט"ז דמתחלה נקט כטפח ואח"כ נקט דטפח או כזית, ונראה דלישנא קמא עיקר ולישנא בתרא נקט לה משום פלוגתא דר"ש וראב"י לענין פגימת המזבח, והרמב"ם שם פסק כר"ש דשיעורו טפח. ועיין בח"צ סימן י דמייתי ראיה להרמב"ם מסוכה דאמרינן ואותו היום נפגמה קרן המזבח כו', ועיין בלבוש והביאו המג"א דאם רוב העלין או כולן כפופים פסול, ועיין בא"ר שכתב שהט"ז חולק ומכשיר אף ברובם (בט"ז משמע שאף בכולם דעתו להכשיר בזה, ע"ש), ונראה שבזה עכ"פ נכון ליזהר בדאיכא אחר שלא לצאת בזה שראשי העלין כולם או רובם כפופים:

באר היטב

התיומת דפסולין משום לקיחה תמה, כשרים בשני, עי' סימן תרמט, עכ"ל: (ס) **התיומת.** רק העלין שאצל התיומת העליונה: (ע) **כשר.** והיינו אם נשאר חלק גדול מהעלין בלא כפיפה, אבל אם גוף העלין נכפפו הרבה ונראה כמו שנכפל העלה פסול, ט"ז, ע"ש. כתב בתשובת מהרי"ו: לולב, אותיות ל"ו ל"ב כלומר, ל"ו צדיקים בכל דור ודור וכנגד ל"ו מסכתות, ול"ב היינו התורה המתחלת בב' ומסיימת בלמ"ד, ולולב גימטריא חיי"ם היינו תורה, ואתרוג גימטריא תר"י, עם ג' מינים תרי"ג, ששקול נגד תרי"ג מצוות. ומהרי"ל כתב: מי שקונה אתרוג עם לולב יפים זוכה לחיי עה"ז ולחיי עה"ב:

ביאור הלכה

'כל־שהוא' משמע דאכולהו קאי, מכל מקום אין לתפוס עליו, דהלא מסקינן בגמרא על האי ברייתא דסדוק דמיירי בדעביד כהמנק דהיינו כשני ראשים, ובודאי כשנראו כשני ראשים, אפילו אם נסדק רק מעט מן המעט, אם נתרחקו הסדקין עד שנראו כשנים, גם לדברי הט"ז פסול, וכן כתב בלבושי־שרד, ובזה יהיה מיירי הר"ן, והט"ז מיירי היכא דהסדקין סמוכין זה לזה; ותדע, דהריטב"א בחידושיו לשונו ממש שם כדברי הר"ן [ובודאי דברי הר"ן נובע בזה ובכמה מקומות ממנו], וזה לשונו שם: וכן כל הפסולין, יבש וסדוק כהמנק וכיוצא בזה, שעשו אותו כחוטמו של אתרוג שכל הפסולין פוסלין בו במשהו וכו', הרי דכתב בהדיא בסדוק כהמנק, ובודאי גם דברי הר"ן כוונתו באופן זה דוקא. והנה הט"ז בסעיף־קטן ז שכתב דלא סיים כן הר"ן לפסול דומיא דאתרוג אלא בנקטם ראשו, דהא בסדוק אמרינן דכל שלא נסדק כהמנק כשר, הוא מחמת שהיה קשה לו הדמיון לאתרוג משמע לכאורה בכל גווני, וזה אינו באמת לפי מה דקיימא לן דכל שלא נסדק כהמנק כשר, ועל־כן דחק עצמו דקאי רק אנקטם, אבל אם נאמר כדברינו דהר"ן קאי רק אהיכי דעביד כהמנק, וכמו שמסיק הגמרא דהברייתא דסדוק מיירי בעביד כהמנק, יש לומר דדברי הר"ן קאי אנסדק גם־כן וכמו שכתב הריטב"א. סוף דבר, בין לדברי הט"ז סעיף־קטן ז ובין לדברינו, אין לתפוס מדברי הר"ן על מה שפסק בסעיף־קטן ה דדוקא בנחלק כשיעור טפח:

משנה ברורה

כן בתולדה רק אחר־כך: **(לב) ואפילו לא נחלקה התיומת.** פירוש, שלא נסדק העלה האמצעי (לג) עד השדרה, (לג) ואפילו נסדק רק מקצתו, שמחמת 'נחלקה התיומת' דעת הרבה אחרונים שאין לפוסלו, מכל מקום כיון שנתרחב הסדק עד שנראה כשנים, פסול, (לד) ויש ליזהר הרבה בזה: **ח (לג) או שהוא עקום.** כמגל [גמרא]: **(לד) לפניו.** דהיינו (לה) הצד שכנגד השדרה, ונעשה שדרתו כגב חטוטרות: **(לה) שהרי שדרו.** נקרא בשם זה, יען שהוא כשדרו של בהמה, שהחוליות והצלעות מחוברות בה מכאן ומכאן, ואף זה, עליו מכאן ומכאן ואמצעה חלק ועולה כמקל [רש"י]: **(לו) פסול.** שאין (לו) זה הדר: **(לז) לאחוריו.** שנעקם ונכפף לצד השדרה: **ט (לח) כפוף בראשו.** היינו שהיה כפוף (לז) כאגמון, בין לפניו (לח) ובין לאחריו: **(לט) פסול.** שאין (לט) זה הדר: **(מ) כפופים וכו'.** והרא"ש כתב: אוהב אני יותר לצאת בו, שאין העלין נחלקין ותיימתו קיימת. וכתב הלבוש: ודוקא כשהעלה העליונה לבד כפופה(א), אבל אם כולן או רובן כפופים כל־שהוא, פסול, דוודאי זהו שינוי מברייתו ואינו הדר כלל, עד כאן לשונו, והעתיקו המגן־אברהם. ודעת הט"ז (מ) שאין לחלק בזה. ועל־כל־פנים בדאיכא אחר, (מא) בוודאי יש ליזהר שלא לצאת בזה שראשי העלין כולם או רובם כפופים: **(מא) בראשו.** ודוקא בזה, שלא נכפף אלא בראשו ונשאר חלק גדול בלי כפיפה, (מב) אבל אם גוף העלין נכפף הרבה מאד לאמציעתן ונראה כמו שנכפף העלין לשנים, פסול, שאין זה הדר כלל, והוא הדין אם הע.ה העליונה האמצעית שהיא התיומה נכפפה לבדה הרבה לאמציעתה, גם־כן פסול [פמ"ג]: **(מב) כשר.** ויש מן הפוסקים (מג) שמחמירין בזה, (מד) אכן המנהג להקל כהשולחן־ערוך. ועיין בשערי־תשובה:

שער הציון

(לג) ט"ז, והיינו לדעת הרב בסעיף ג בהג"ה: (לג) הגר"א וש"א לדעת הפוסקים דסברי שם ברובו. והמגן־אברהם תירץ עוד אופן אחר, דהתיומת לא נחלקה כלל רק העלין שאצל התיומה העליונה נחלקו עד שנראו כשנים, אפילו הכי פסול, ומכל מקום לדינא נראה דגם הוא מודה לדברי הט"ז והגר"א, דכן פירש הר"ן והובא בבית־יוסף, עיין שם. ודע, דלדברי המגן־אברהם יש ליזהר מאד בשעה שרוצה לבדוק העלה האמצעי אם נחלקה, ואוחזה בידו לראותה היטב, שלא לחלק העלין העליונים שאצלה על־ידי זה: (לד) פרי־מגדים: (לה) רש"י ושארי פוסקים: (לו) לבוש: (לז) רש"י: (לח) לבוש וש"א: (לט) ריטב"א: (מ) וכן משמע פשטיות השולחן־ערוך: (מא) שערי־תשובה: (מב) ט"ז וש"א: (מג) הוא הר"ן המובא בבית־יוסף, ועיין בהגר"א שהביא מהרשב"א (והוא חידושי ריטב"א ויש שמכנים אותו בשם רשב"א) שגם הוא סובר כן, ומשמע לכאורה שם שרק בעלה האמצעי דעתו כן: (מד) דרכי־משה:

(א) לפנינו בלבוש איתא: כשהעלין העליונים לבדם כפופים.

הדפסה ברזולוצית מסך - להדפסה איכותית הדפס ישירות מן התכנה
משנה ברורה עם פסקי חזון איש - ו כהן, ישראל מאיר בן אריה זאב עמוד מס: 246 הודפס ע"י אוצר החכמה

הלכות לולב סימן תרמו

תרמו דיני הדס, ובו י״א סעיפים:

א *הדס (א) (א) [א]שנקטם ראשו, (ב) (ב) כשר. [*] (ג) [ב]נשרו רוב עליו, אם נשתיירו שלשה עלין (ג) (ד) בקן אחד, כשר: **ב** (ה) [ג]היו ענביו מרובות מעליו, (ו) אם (ד) ירוקות כשר, ואם אדומות או שחורות פסול. (ז) [ד]ואם מיעטן, כשר. ואין ממעטין אותם (ה) ביום־טוב, לפי שהוא כמתקן. *[ה]עבר וליקטן, (ח) או (ו) [ו] שלקטן אחד אחד לאכילה, הרי זה כשר. (ומיום ראשון ואילך (ט) כשר

א עיין לקמן סעיף י וכמה שציינתי שם ב ברייתא שם ל״ב ג משנה שם ל״ב וכאוקימתא דרב ל״ג ד שם במשנה ה שם בגמרא

באר היטב

(א) **שנקטם.** היינו מן העץ של ההדס דהיינו הקן של ג׳ עלין, אבל בעלה לחוד לא שייך נקטם ראשו: (ב) **כשר.** זהו דעת הרמב״ם, אבל הראב״ד כתב עליו וז״ל: וכבר הופיע רוח־הקודש בבית מדרשנו מכמה שנים והעלינו שנקטם ראשו פסול, ועיין סעיף יו״ד. ועיין ט״ז: (ג) **בקן.** עיין ט״ז אי פירושו אפילו אין שם רק פעם א׳ ג׳ בחד קן, ופליג על הרא״ש דבעי רוב שיעור הדס שיהא עבות של ג׳ בקן כמ״ש בש״ע ס״ה, ע״ש, או פירושו דעל כל קן אמר שיהיה שם ג׳ עלין, ע״ש: (ד) **ירוקות.** דמינא דהדס הוא: (ה) **בי״ט.** פי׳ דקודם י״ט נתלשו והפרי הזה שגדל בהדס הוא גדל אפילו בתלוש, כ״כ רש״י: (ו) **שלקטן.** גירסא זו אינה נכונה ברמב״ם, דבגמרא אמרינן רשב״א אומר ממעטין בי״ט ופריך והא מתקן מנא ומשני רב אשי כגון שלקטן לאכילה ולא להכשירו, ופריך והא פסיק רישא הוא ומשני דאית ליה הושענא אחריתא, ע״כ; וקשה על הרמב״ם דמשמע דרוצה להתיר לכתחלה למעט כשמלקט לאכילה, וה״ל להזכיר דאית ליה הושענא אחריתא. והמגיד גורס: או שליקט

שערי תשובה

[*] **נשרו רוב עליו כו׳.** ועיין בשו״ת פ״י סימן ג בנשרו רוב עליו בענין דפסול, אפילו בשאר ימים פסול למאן דס״ל הדר כל ז׳ בעינן, ואפילו בלולב וערבה פסול שאר ימים כמו ביום ראשון וכן כל הפסולים חוץ מחסר ושאלה, ואצ״ל נשרו עלי הדס, דכתיב ביה עבות כו׳, ע״ש: [ו] **שלקטן.** עבה״ט. ועיין בספרי שו״ת בית־אפרים סימן נה וסימן נט שם נתבאר באר היטב דברי הרמב״ם, וגם כתבתי ליישב דלא תקשי אהא דאמרינן אם מיעטן כשר, והא דקי״ל כל מילתא דאמר רחמנא ל״ת אי עביד לא מהני, עפ״י דברי התוס׳ דתמורה בצורם אוזן בכור כו׳, ע״ש. ועיין במרדכי דסוכה שהובא לקמן סימן

משנה ברורה

א (א) **שנקטם ראשו.** היינו העץ, אבל בעלה לחוד לא שייך כלל נקטם ראשו, וכדלקמן בסעיף י בהג״ה: (ב) **כשר.** עיין לקמן בסעיף י שמביא מחלוקת בזה, (א) לפי ששני סעיפים הראשונים אלו הוא לשון הרמב״ם, ומן סעיף ג ואילך הוא לשון הטור, ונמשך כאן אחר לשון הרמב״ם אגב שאר הדינים: (ג) **נשרו רוב עליו.** היינו, (ב) שהיה בכל קן וקן היוצא ממנו שבעה עלין ונשרו מהן ארבעה, כיון שנשתייר שלשה עלין עדיין נקרא עץ עבות וכשר, וכדלקמן בסעיף ד: (ד) **בקן אחד.** היינו (ג) בכל קן וקן ממנו: **ב** (ה) **היו ענביו.** דלפעמים גדל על ההדס פרי כמין ענבה: (ו) **אם ירוקות כשר.** דגם ההדס ירוק הוא ואין שינוי מראה מחמת הענבים, מה שאין כן בשחורות; וגם אדומות הוו שחורות, דאמרינן האי שחור אדום הוא אלא שלקה, אבל אדומות או שחורות פסול, דלאו הדר (ד) הוא. ואם היו שאר גוונים, כגון געל״[1] או בלא״ה[2], בכפות־תמרים מצדד להחמיר, ובפרי־מגדים מסתפק (ה) בזה: (ז) **ואם מיעטן.** היינו מערב־יום־טוב. ומותר למעט אותן לכתחלה כדי שיהיו עליו מרובות מענביו, ואפילו למעטן (ו) בתר דאגד הלולב: (ח) **או שלקטן אחד אחד לאכילה.** עיין בט״ז והגר״א שהסכימו דצריך לומר ׳או שלקטן אחר לאכילה׳, וכן הסכים המגן־אברהם לדינא, דדוקא איש אחר שלקטן לאכילה ואינו מתכוין להכשירו מותר אף־על־גב דפסיק רישא הוא, דממילא מוכשר, הרי לא ניחא ליה בההכשר ההוא, וכיון דלבסוף יהיה תועלת בזה לאדם אחר שיהיה יכול לצאת בהן ידי מצוה לא מחמרינן בזה, מה שאין כן אותו האיש גופא, אף אם הוא מכוין לאכילה ולא להכשירו, מכל מקום אסור דפסיק רישא הוא, (ז) אם לא דאית ליה הדסים אחרים לצאת בהן ואין צריך להן: (ט) **כשר בכל ענין.** רוצה לומר, אפילו לא מיעטן כלל. וטעמו, דסבירא ליה דכל הפסולין, אפילו אותם שפסולין משום הדר, גם־כן פסולן הוא רק ביום הראשון. (ח) ולפי זה, לדידן דפסקינן לקמן בסימן תרמט דפסולין מחמת הדר פסולן כל שבעה, (ט) גם

ביאור הלכה

* **הדס וכו׳.** כתב המגן־אברהם בשם תמים־דעים: פסולי דעבות פסולים כל שבעה. ומשמע מזה דדוקא מה שפסול משום עבות, אבל שאר פסולים, כגון יבשו עליו או ענביו מרובות מעליו, לא פסול רק ביום ראשון. אבל האמת דראב״ד לשיטתו אזיל, דסבירא ליה בתמים־דעים שם דהפסולים משום הדר לא פסולים רק ביום ראשון, אבל לפי מה דפסק [הרמ״א בסימן תרמט סעיף ה לענין חזזית], וכמו שפסק המגן־אברהם בעצמו לענין ענביו מרובות מעליו, כל פסולי הדס שנזכרו בסימן זה פסולים כל שבעה, דכולם או משום עבות או משום הדר הן. עד כאן לשון הביכורי־יעקב. אמנם דבר זה דהפסולים משום הדר פסולים כל שבעה לאו מילתא ברירא היא, עיין לקמן בסימן תרמט לענין חזזית מה שכתבנו שם: * **עבר וליקטן וכו׳.** הנה המחבר סתם בזה, משמע דסבירא ליה אפילו אם השחירו ביום־טוב דהוי ליה נראה ונדחה, אפילו הכי חוזר ונראה כשתקנן, ובאמת בעיא היא זו בגמרא, ועיין בבית־יוסף דמתרץ זה, וכן הט״ז והגר״א חתרו ליישב אמאי אזלינן להקל בזה. והנה טעם המחבר שסתם בזה, משום דהרי״ף והרא״ש והרמב״ם סתמו בזה ולא חילקו, אכן לעניות דעתי לאו ראיה היא, דסתם שחורות לא משמע כלל שנשחרו היום אלא דשחורות

שער הציון

(א) הגר״א: (ב) אחרונים: (ג) ט״ז והגר״א בשם המגיד־משנה: (ד) רש״י בדף יא. ומן הירושלמי משמע לכאורה במסקנתו דעיקר הטעם, דבשחורות או אדומות כבר נגמר פריין, והתורה אמרה ״ולקחתם ענף״ ולא פרי, מה שאין כן בירוקות עדיין לא נגמר הפרי (דדרכן מתחלה להיות ירוק ואחר־כך מתיבשין ונעשה שחור), ואם דרך ההדס הזה לגדל פירות ירוקין (והיינו אף בגמרן), לפי זה פסול אף בירוקין. אכן בבבלי דמסיק משום דירוקות מינא דהדס הוא, משמע דתופס הטעם כמו שאמר הירושלמי מתחלה, משום דאינן דומות לעצו (רוצה לומר, שהתורה אמרה ״ולקחתם ענף עץ״, ובעינן שיקח דבר שהוא דומה לעץ של מין הזה, ולאפוקי כשלוקח בידו דבר שאינו דומה לעצו), ועל־כן בירוקין לעולם כשר, ולפיכך סתם בשולחן־ערוך ולא חילק. ובחנם תפס היפה־עינים על הפני־משה, עיין שם. והנה לדברי הירושלמי יש לנו טעם חדש על מה שפסל המשנה בענביו מרובות מעליו. ואפשר דסברת רש״י הוא, כיון דבבלי לא הזכיר כלל טעם להפסול, מסתמא הטעם דלאו הדר הוא. ועיין במגן־אברהם סוף סעיף־קטן ד שכתב דעל־כרחך משום הדר, דאם לא־כן מאיזה טעם יפסל, ולפי הנראה אישתמיט ליה הירושלמי. אחר־כך מצאתי בפרי־מגדים שהעיר מן הירושלמי, וצריך עיון: (ה) ועיין שם עוד דאדומות ושחורות, בין נעשה כן בתלוש או במחובר: (ו) כן משמע בגמרא: (ז) גמרא: (ח) מגן־אברהם והגר״א, וגם הט״ז ואליה רבה מחמירין בזה ומטעם אחר, דהלא בידו למעטן בחול־המועד: (ט) עיין מה שכתבתי בסוף הסימן בביאור הלכה:

תרגום: 1 צהוב (ועיין משבצות־זהב אות ג). 2 כחול.

הדפסה ברזולוצית מסך - להדפסה איכותית הדפס ישירות מן התכנה
משנה ברורה עם פסקי חזון איש - ו כהן, ישראל מאיר בן אריה זאב עמוד מס: 247 הודפס ע״י אוצר החכמה

ו ברייתא שם ל"ב וכדמפרש רב יהודה ז שם משמיה דאמימר ח ברייתא שם

(ז) בכל ענין) (ב"י בשם א"ח): **ג** [*] **ענף עץ עבות האמור בתורה הוא ההדס שעליו חופין את עצו, ״כגון שלשה עלין או יותר** (י) **בגבעול אחד; אבל אם היו שני העלים בשוה זה כנגד זה והעלה השלישי** (יא) **למעלה מהם, ״אין זה עבות, אבל** (יב) **נקרא הדס** (ח) [ח] **שוטה**: הגה ופסול (יג) אפילו בשעת הדחק, ואיכא מאן דאמר בגמרא (יד) דכשר, ועל־כן נוהגין באלו המדינות לכתחלה לצאת באלו ההדסים המובאים ואין שלשה עלין בגבעול אחד. ויש מי שכתב דהדסים שלנו אין נקראים הדס שוטה *הואיל והם שנים על־גב שנים, ואינן כהדס שוטה הנזכר בגמרא, (טו) ולכן נהגו להקל כמו שכתבו מהר"י קולון ומהר"י איסרלן ז"ל בתשובותיהם: **ד** ״**יצאו הרבה בקן אחד** (טז) **ונשרו מהם עד שלא נשארו אלא** (ט) **שלשה בקן אחד, כשר,** (יז) **אפילו נשרו רובם, כגון שהיו שבעה**

שערי תשובה

תרמז דאם קצצו אינם־יהודים ערבה בשבת דמיתי ראיה מהך דעבר וליקטן דלית ביה משום מה"ב, ובבר"י כאן ובמח"ב סימן תרסז האריך בזה, ע"ש: [*] **ענף עץ עבות כו'**. וכתב במור וקציעה: הדס שאין עלים שלו ראשו של זה מגיע לעוקצו של זה פסול מק"ו דלולב כו', כ"ש בזה דילפינן מקרא דבעינן ענפים חופים את עצו: [ח] **שוטה**. עבה"ט. ומ"ש ואותן הבאים מאיטליא הם פסולים ר"ל שהח"צ כ"כ כלפי מ"ש השבו"י שאין לברך על הדסים הנמצאים בפראג (והם ג"כ נמצאים באמשטרדם ובהמבורג) לצאת בהם מחשש מורכבים, לפי שביישנים הבאים מאיטליא הענבים קטנים ועגולים ובחדשים משוכים באורך וגם נמצא קצת גרעינים גדולים ולכן יש לברך על ההדסים שנהגו שמביאים ממרחק וכל שעדיין הם ירוקים יוצאים בהם, אך בשעת הדחק שלא נמצא הדסים הנהוגים אפשר להתיר לצאת באלו כו', ע"ש, וע"ז כתב הח"צ דנהפוך הוא דאלו שבאים ממרחק היינו מאיטליא, אם לא במקום וזמן שא"א למצוא מאלו הכשרים, ע"ש, ועיין בספרי בית־אפרים על טריפות הריאה בריש סימן לה בפירוש אפילו כטרפא דאסא, שהבאתי שם דברי מחזיק־בדק ותמהתי עליו, וביארתי ג"כ בזה בספרי שו"ת בית־אפרים חלק יו"ד סימן ז ושם הבאתי דברי החח"צ הנ"ל ותמהתי על הכפות־תמרים שרוצה להעמיס בדברי הרא"ש, ולפמ"ש דעלה א' למעלה לא הוי הדס שוטה וז"א דמבואר דדוקא עמידת הג' בעוגל בעינן, והבאתי שם דברי הרמוזים דבעינן דקיימי באותו עוגל אלא שעלה א' מורכב על שניהם שהוא מתפשט קצת לרחבו והיינו עבות דקרא, ע"ש שכתבתי שעפי"ז יש ליישב דברי מח"ב כהוגן, ע"ש. ומ"ש הבה"ט בשם הפמ"א שעובר על בל תוסיף, ע"ש שלא כ"כ בהחלט רק כ' שיותר היה להם לחוש שיעברו על ב"ת לדעת קצת גדולים שהביא הרא"ש דמוכח דלרבנן (נראה שהוא ט"ס וצ"ל דלרבנן דלולב א"צ אגד, וי"ל דאפילו לדרבנן לא אמרינן האי לחודיה קאי אלא עובר על ב"ת, ע"ש) דלולב

באר היטב

אחר לאכילה, ור"ל אחר שא"צ לתקן זה, ט"ז ומ"א. ומ"מ לצורך מצוה שרי, תוס' דף לג, מ"א: (ז) **בכל ענין**. המ"א העלה שאין להקל, ע"ש. ועט"ז: (ח) **שוטה**. עיין בתשובת חכם צבי סימן קסא, ההדסים הנמצאים באמשטרדם ובהמבורג תלתא תלתא בחד קינא כשרות ומצוה מן המובחר לקנותם בדמים יקרים, ודלא כהשבות־יעקב שכתב שהם מורכבות, ואותם הבאים מן איטליא הם פסולים, ע"ש, ועיין בשבות־יעקב ח"ב סימן כח. וכ"פ בתשובת פנים מאירות סימן ט, וכתב: הלוקח אצל הדסים הלחים העומדים תלתא בחד קינא עוד הדס יבש המביאים מאיטליא כדי לצאת דעת ספר שבות־יעקב עוברים בבל־תוסיף, ע"ש: (ט) **שלשה**. עיין ט"ז שהעלה לדידן שהדס שלנו שנים ע"ג שנים אם נשר א' מן שיעור ההדס שצ"ל עבות דהיינו ג"ט, פסול להר"ן, ולהרא"ש אם נפסקו ב' מן רוב שיעור זה אז פסול, וצריך ליזהר בזה, דהרבה פעמים נושרים הרבה עלים מההדס ואינם משגיחים ע"ז, עכ"ל.

אוצר החכמה

ביאור הלכה

מאתמול. ובין־כך ובין־כך, כיון דהם לא הקילו בפירוש, ומצינו לכמה ראשונים קמאי דקמאי שיש להחמיר בזה, אין להקל בזה, היינו הרי"ץ גיאת וכן משמע מהרבינו חננאל וכן כתב המאור [והובא דבריו גם בשבלי־הלקט] והעיטור והאור זרוע והר"ן, עיין שם בדברי כולם שנקטו דאין להקל כי אם בדאשחור מערב־יום־טוב דהוי ליה רק דיחוי מעיקרא ולא שמיה דיחוי, ולא באשחור ביום־טוב: * **הואיל והם שנים על־גב שנים ואינן בכלל הדס שוטה**. עיין בביכורי־יעקב שתמה על זה, הא מכל מקום אינו בכלל עבות האמור בתורה דהוא דוקא בת תלתא טרפי; ועיין שם שהוכיח דאף אלו המקילים בשעת הדחק הוא דוקא בתרי וחד אבל על תרי ותרי אין לנו שום סמך, אם לא דנסמוך על דעת בעל השלמה שמתיר בשעת הדחק לברך על שלשה מינים. והנה בלאו הכי שכל הפוסקים חולקים עליו, מכל מקום בלאו הכי לא שייך אצלנו טעם זה, כיון שגדלים אצלנו הדסים נאים של שלשה על שלשה; ואף שבשו"ת שבות־יעקב רצה לפוסלם מטעם מורכבים, כבר חלקו עליו בתשובת חכם צבי ופנים מאירות, והדין עמהם, וכבר פשט המנהג עתה בכל מקום להכשירם שידוע הוא שאינם מורכבים, וכיון שיכול לקיים המצוות באלו, אפילו אין בעיר מהם רק אחד, לא מקרי תו שעת הדחק לברך על שלשה מינים בלא הדס כשר, ולכן אשרי הקונה לו אפילו רק הדס אחד של שלשה על שלשה וישלים בשנים בדים של הדס אחרים שהם של שנים על שנים אם אין ידו משגת ליקח שלשה בדים של הדס שהם שלשה על שלשה, או הקהל יקחו להם לולב עם הדסים שלשה על

משנה ברורה

בזה פסולן כל שבעה: **ג** (י) **בגבעול אחד**. רוצה לומר, בכל קן וקן, ויהיו סמוכים זה לזה (י) בעיגול אחד, שאין אחד נמוך מחבירו אף־על־פי שכל אחד בעוקצו: (יא) **למעלה מהם**. או (יא) למטה מהם: (יב) **נקרא הדס שוטה**. מפני שאין עליו הולכין כסדר אלא משובשין כשוטה: (יג) **אפילו בשעת הדחק**. שאינו בכלל הדס כלל, (יג) ופסול אפילו בשאר ימים, וכן אם היו שנים זה על־גב זה, גם־כן אין זה בכלל עבות האמור בתורה: (יד) **דכשר, ועל־כן נוהגין וכו'**. רוצה לומר, דסומכין על אותו מאן־דאמר דמכשיר בתרי וחד, (יג) והוא הדין בתרי על־גבי תרי: (טו) **ולכן נהגו להקל וכו'**. עיין בביאור הגר"א ובשארי אחרונים שכולם פקפקו מאד על המנהג ההוא, שאין להם שום יסוד, לא בתרי וחד ולא בתרי על־גבי תרי, והרמ"א דחק רק לקיים המנהג, ולכן הירא לדבר ה' יטרח למצוא עבות כדין דהיינו שלשה עלין בשוה בכל קן וקן. ועיין לקמן בסעיף ה. כתב החיי־אדם, דבתוך אלו היבשים שמביאים עם האתרוגים, בדוחק נמצא אחד למאה שיש בו שלשה בקן (יד) אחד, ולכן אין להם חזקת כשרות עד שישרם בחמין וירכך אותם, (טו) ואם לא ימצא יטול בלא ברכה, עיין שם: **ד** (טז) **ונשרו מהם עד וכו'**. היינו אפילו היה בכל אורך ההדס כן: (יז) **אפילו נשרו רובן**. דכיון דנשאר שלשה, עדיין עבות קרינא ביה, אבל אם נשארו רק שנים פסול; דאף דבהדס שיש בו שלשה בקן אחד ונשר אחד מכל קן ונשאר רק שנים, הסכימו כמה אחרונים להכשיר, (טז) שם שאני שנשתייר על־כל־פנים רוב הקן ורובו ככולו, מה שאין כן הכא שנשרו רובם, בעינן על־כל־פנים

שער הציון

(י) פוסקים: (יא) לבוש, וכן כתב הריטב"א: (יב) בית־יוסף סוף הסימן: (יג) עיין בביכורי־יעקב דמתפלא דאין לזה שום מקור להקל אף לאותו מאן־דאמר: (יד) רוצה לומר, כולם בשוה: (טו) עוד כתב שם: הרבה מן פוסקים ראשונים סבירא להו דאסור להוסיף מה שאינו עבות ועובר על בל תוסיף, אכן מהני תנאי באיזה דבר שחושש שאינו בכלל הדס, שיאמר: אם הוא הדס אצא בו ואם לאו יהיה כאבן, ואז אינו בבל תוסיף, כמו בשני זוגות תפילין: (טז) ב"ח ופרישה. וכן משמע בריטב"א:

ונשרו מהם ארבעה ונשארו שלשה: **ה** [ט]למצוה בעינן כל שיעור אורך ההדס שיהא עבות, (יח) ***ולעיכובא ברובו** (יט) (ואפילו אינו בראשו) (טור): **ו** [י]יבשו עליו, פסול; [כ]כמשו, כשר: **ז** שיעור היבשות, [ל]אפילו אם נפרך בציפורן אם עדיין ירוקים הם, כשר, ואינם נקראים יבשים אלא (י) (כ) **כשילבינו פניהם:** **ח** [מ]יבשו רוב עליו (כא) **ונשתיירו** (כב) **בראש כל בד מהשלשה בדין** קן אחד ובו שלשה עלין לחין, כשר. (כג) [נ]ויש מפרשים, שאפילו אם

ט טור בשם הרא״ש שהכריע כדברי הראב״ד י שם במשנה כ ברייתא שם ל״א ל טור בשם הראב״ד, וכן כתבו הר״ן והרב המגיד מ ברייתא שם ל״ג וכדמפרש רב חסדא נ טור בשם אביו הרא״ש

באר היטב

וכתב של״ה דצריך לראות שיהיו דרך גידולם, ע״ש: (י) **כשילבינו.**

שערי תשובה

צריך אגד עובר על ב״ת מדאורייתא באינו מינו אפילו נתכוין לנוי, ע״ש, ועיין בתשובת שבו״י ח״ב סימן קח שהביא דברי הח״צ וכו׳ שאין דבריו מוכרחים והעיקר כמ״ש בחלק א שמות״ז הגאון מוהר״ש שפירא לא רצה לשנות המנהג כלל, אך לענין ליקח הדסים ישנים, וחד כתב ג״כ דלא שפיר עבדי דאיכא גזירת הרואים בכל תוסיף (ולענ״ד דלא שייך בזה גזירת הרואים כיון דלא מינכר שינוי רק הגרעינים, מאן מפיס לומר שזה אינו מינו) וגם בשו״ת פמ״א סימן ט, ועיין במג״א סימן תרנה ס״ק טז דצריך כוונה לזה מכוין לצאת רק באחד איזה שהוא נכון ע״פ הדין, והכי קי״ל לענין חליצה שחולצים לאיטר בשמאל ובימין, מ״מ מי דוחקני לכל זה כו׳, ע״ש, ומ״ש ראיה מחליצה צ״ע. ועיין בספרי שו״ת בית־אפרים סימן א ובט״ז לעיל סימן לט, ועיין במור וקציעה שכתב דגבי הדס אין ההרכבה פוסל כלל כיון דלא מינכר השינוי, ע״ש, דבריו צ״ע, ועיין במח״ב שהביא מתשובת רמ״א סימן קיז, וכתב מח״ב דאם הוא ודאי מורכב יש לפסול, ע״ש, וגם לטעם הלבוש דפוסל

משנה ברורה

שישתייר שיעור עבות, דעל־ידי־זה נוכל להכשירו ונאמר דאף עתה עבות קרינא ביה: **ה** (יח) **ולעיכובא ברובו.** היינו, שההדס ששיעורו הוא לא יותר משנים־עשר גודלין, כדלקמן בסימן תרנ, אין צריך עבות בכולו, רק שבעה גודלין יהא עבות, דהיינו שלשה עלים בכל קן, והחמשה גודלין — אפילו נחסר לגמרי, שנשרו עליו, (יז) או שלא היו עבות, דהיינו שהיו עליו שנים על־גבי שנים או תרי וחד, דכיון שרובו היה עבות, כשר. ובהדס שהיו בכל שיעור ארכו שלשה עלים בכל קן ונשר עלה אחת מכל קן ברוב שיעור אורך ההדס, יש בזה פלוגתא בין הראשונים: (יח) יש מכשירין, דכיון דנשאר שנים בכל קן, רובו ככולו, כי היכי דמכשירין בנשרו מקצת עליו מארכו של ההדס, (יט) ויש פוסלין, דסבירא להו דעל־ידי־זה לא נשאר עליו שם עבות כלל, דאין עבות אלא בשלשה. ולענין הלכה נקטינן להקל (כ) במקום הדחק, שכן הסכימו (כא) כמה אחרונים. ודוקא כשנשארו על־כל־פנים שני עלין בכל קן דהוי רובא על־כל־פנים, אבל אם נשרו שני עלין ברוב שיעור אורך ההדס, פסול לכולי עלמא. (כב) ואם־כן במקום שנוהגין לצאת בהדסים של שנים על־גבי שנים, כדלעיל בהג״ה, אם נשר (כג) עלה אחת מכל קן ברוב שיעור אורך ההדס, פסול לכולי עלמא, דלא נשאר רובא: (יט) **ואפילו אינו בראשו.** כגון שמלמטה עד רובו יוצא בכל קן וקן שלשה עלין ולמעלה נשרו עליו או שהוא איננו עבות, גם־כן כשר. ואף־על־גב דביבשו עליו פסק בסעיף ח דאינו כשר כי אם כשנשתיירו בכל בד שלשה עלין לחין בראשו דוקא, שם הטעם משום הדר, וההדר ניכר כשהוא בראשו, אבל כאן משום עבות ודי בכל מקום: **ז** (כ) **כשילבינו פניהם.** לאחר שנפרך בציפורן [מ״א]. ובאמת (כד) אינו מצוי במציאות שילבינו פניו ולא יהיה נפרך בציפורן, ואם־כן כשנתלבן פניהם ודאי יבש הוא. ומי שאינו בקי בזה השיעור, משמע בתמים־דעים שיכול לשער על־ידי שישרה אותם יום או יומים במים, דאם יחזרו לכמות שהיו במשמושן ובמראיהן, עדיין לחים הם, ואם לאו הם יבשים. כתב הפרי־מגדים, דביבש עץ ההדס, אפילו העלים הם עדיין ירוקים פסול, ובביכורי־יעקב משיג על זה ודעתו דביבשות העץ לא שייך פסול כלל, עיין שם: **ח** (כא) **ונשתיירו וכו׳.** דעל־ידי השלשה עלין לחין שבראש הבד חל שם הדר על כל ההדס: (כב) **בראש כל בד מהשלשה בדין.** ולפי המבואר לקמן בסימן תרנא דבשעת הדחק סגי בבד הדס אחד, גם בענינו די כשיהיה בראשו קן אחד של שלשה עלין לחין [ר״ן]: (כג) **ויש מפרשים וכו׳.** הוא דעת הרא״ש, (כה) ולדידיה לא בעינן שיהיה הקן בראשו דוקא:

ביאור הלכה

שלשה ויצאו בו כל הקהל, עד כאן לשונו: * **ולעיכובא ברובו.** עיין במשנה ברורה שכתבנו דהסכימו כמה אחרונים להקל כהרא״ה דאפילו נשרו מכל קן בכל ארכו עלה אחד גם־כן כשר, כיון דנשאר שנים בכל קן דהוי רובא. ונסתפקתי אם נשרו מאורך ההדס מקצת עליו, דפסק המחבר דכשר כהראב״ד דלא בעינן עבות רק ברובו, אם מן הרוב ההוא נשר גם־כן מכל קן עלה אחד, אם אמרינן בזה תרי רובא להכשיר. והנה ראיתי לאחד מן האחרונים דמשמע מדבריו דיש להכשיר גם באופן זה, וכן משמע מחיי־אדם, אכן לעניות דעתי צריך עיון, דמנין לנו לומר דנחשיב בכל אחד בתר רובא בין לענין רחבו בין לענין ארכו, ודי לנו אם נקל כהרא״ה להכשיר אם חסר עלה אחד מכל קן לכל ארכו, או כהראב״ד אם חסר המיעוט בכל רחבו מרובו ולמטה, אבל לא שנחבר שניהם יחד, הלא על־כל־פנים יקרא על־ידי־זה נשרו רוב עליה, דהיינו אם יש בהבד של הדס ז׳ שורות של קינים תלתא בכל קן ונשר מהם ג׳ שורות לגמרי ומן ארבעה שורות הנשארים חסר עלה אחת בכל שורה, הרי שחסר י״ג עלים בסך־הכל, ובהדס לא נשאר אלא שמונה עלים שהוא המיעוט [ומן הב״ח שכתב: אפילו בקן אחד שהוא מהרוב, אם נשרו ממנו שני עלין פסול מאחר שלא נשאר רוב שיעור ההדס עבות, אין ראיה, דאפשר דמה דמכשיר בנשר ממנו עלה אחת היינו בחסר רק מקן אחת, דבזה על־כל־פנים ישאר רוב עלין בהדס [כגון בציור הנ״ל ישאר י״א עלין בהדס והחסר הוא רק עשרה עלין] אבל לא ביותר מזה, וצריך עיון, ועל־כל־פנים אין להקל כי אם במקום שלא ימצא הדס אחר בעיר, כן נראה לעניות דעתי, ואפשר דגם לדעתם הוא כן. ודע עוד, דכתב הב״ח, דאם היה רוב שיעור ההדס עבות, אף שהוא גדול מאד לא בעינן שיהא רוב גדלו בעבות, אלא רוב שיעורו דהיינו קרוב לשני טפחים. ועיין בפרי־מגדים שמסתפק אם מהני אפילו אם הם מפוזרים באורך ההדס או

שער הציון

(יז) כן ביארו כמה אחרונים ופשוט: (יח) הרא״ה ורבינו ירוחם, וכן הסכים הריטב״א בחידושיו: (יט) הר״ן, וכל־שכן לדעת הגאונים, אפילו נשר עלה אחת מכל שיעור אורך ההדס נמי פסול: (כ) חיי־אדם: (כא) הב״ח [והעתיקו השיירי־כנסת־הגדולה והעולת־תמיד] והט״ז והגר״ז והחיי־אדם וביכורי־יעקב, ומכל מקום אין להקל זה אלא במקום הדחק כמו שכתב החיי־אדם, כי יש מן האחרונים [המאמר־מרדכי והגהת מעשה־רוקח] שמסכימים עם הבית־יוסף דדעת הרא״ש והראב״ד גם־כן כהר״ן, ואם־כן רוב פוסקים הולכין בזה להחמיר. ועיין בביאור הלכה מה שכתבנו בזה: (כב) ט״ז וש״א: (כג) כן הסכימו כמה אחרונים כהב״ח [ודלא כהט״ז, ויש שכתבו שטעות־סופר הוא בהט״ז], והיינו אפילו מיעוט ההדס בארכו יש בכל קן וקן ב׳ עלים. ובזה יוסר קושית החיי־אדם מן הב״ח, שהקשה דאפילו נשר עלה אחד מן רוב השיעור פסול, דהכא מיירי שמיעוט ההדס בארכו לא נשר ממנו כלל, שיש בכל קן ממנו ב׳ עלים: (כד) ביכורי־יעקב: (כה) פרי־מגדים ופשוט:

הדפסה ברזולוציית מסך - להדפסה איכותית הדפס ישירות מן התכנה
משנה ברורה עם פסקי חזון איש - ו כהן, ישראל מאיר בן אריה זאב עמוד מס: 249 הודפס ע״י אוצר החכמה

ס שם בשם הראב״ד ע שם בשם אביו הרא״ש פ משנה שם ל״ד וכרבי טרפון, הרי״ף ורא״ש ורמב״ם בפרק ח ורמב״ן צ הראב״ד בהשגתו

מהשלשה שבחד קינא יבשו שנים ולא נשאר כי אם אחד לח, (כד) כשר, (כה) והוא שיהיה העלה (כו) שהוא מורכב על שניהם: ט אם אותם עלים שלא יבשו הם (כז) כמושין, [ס]יש פוסלין [ע]ויש מכשירין: י (כח) [פ]נקטם ראשו (כט) כשר (ל) אפילו לא עלתה בו תמרה, והוא הדין ליבש ראשו. [*] (לא) [צ]ויש פוסלין (לב) בנקטם ראשו. הגה (לג) וטוב להחמיר (לד) *במקום שם, וזה לשונו: וכבר הופיע רוח־הקודש בבית מדרשנו מכמה שנים והעלינו שהוא פסול כסתם מתניתין וכו׳, וכתב הרב המגיד: ויש קצת אחרונים מחמירין כדברי הרב ר׳ אברהם ז״ל וכן ראוי להורות, עכ״ל, וכמו שכתב הרמ״א

שערי תשובה

אתרוג מורכב משום שנעבדה בו עבירה יש לפסול כאן דשמא הורכב באילן מאכל, וזה האות דגרעינים שלו גדולים קצת וכמש״ל מדברי השבו״י בזה: [*] **ויש פוסלין** כו׳. ועיין בהלק״ט ח״א סימן ר״ך בענף אחד של הדס שיש בו סעיפים הרבה שהוא נחשב אחד ונקטם האמצעי וסעיף אחד נשאר שלם, יש תקנה לדבר שיחתוך האמצעי וישאר כמו בית־יד לסעיף העליון ולא יתראה, שהוא למעט, כמר־כן הכא, ולפי״ז אסור גם כאן לעשות כן ביו״ט, ופשוט שעכ״פ צריך אורך ג׳ טפחים, ואעפ״י שצריך למדוד כפיפתו ושיפועו שבאמצע הקנה, לית לן בה כל שעליו חופין את עצו כדינו:

ביאור הלכה

אוצר החכמה

דדוקא אם הם על־כל־פנים במקום אחד, והביכורי־יעקב מיקל גם בזה: * **במקום שאפשר באחר.** עיין במשנה ברורה מה שכתבנו בשם הב״ח. והנה הנחלת־צבי והאליה רבה דחו דבריו, ודעתם דאם אי אפשר באחר אין להחמיר ומותר לברך, גם בבגדי־ישע מסכים כן להלכה מדקתני ׳נקטם׳ ולא קתני ׳יבש ראשו׳, אלא ודאי מדקתני רישא סתם ׳הדס הגזול והיבש פסול׳, ומשמע שכולו יבש, משום שנאמר ״לא המתים יהללו יה״ [וגם דאם היה בראשו ג׳ בדי עלין לחין כשר, כדאיתא בגמרא], אבל יבש בראשו לבד אין לפסול כלל, עד כאן לשונו. ועיין באליה רבה שהוכיח שיטתו מדברי הראב״ד בתמים־דעים שגם הוא מיקל ביבש ראשו היינו העלים העליונים, ובביכורי־יעקב מצא גם־כן בתמים־דעים סימן רלב שכתב גם־כן בהדיא וזה לשונו: ומיבעי לן בהדס אם יבשו בו ג׳ בדין העליונים שבראשו והשאר כולן לחין מהו, ומסתברא לקולא, שהרי נתברר לנו נקטם ראשו פסול כגון מראש

משנה ברורה

(כד) כשר. עיין ברא״ש דסבירא ליה דצריך שישתייר שלשה קינין ובכל קן עלה אחד לח בראשו, (כו) ותמהו האחרונים על המחבר שלא הזכיר דבר זה: **(כה) והוא וכו׳.** רוצה לומר, מה דמכשרינן בעלה אחד לח בראשו, דוקא באופן זה שהוא מורכב על שניהם, דאז נראה ההידור יותר, (כז) אבל אם היה כל שלשה עלין לחין, אפילו כולן בשוה כשר: **(כו) שהוא מורכב על שניהם.** אף דבסעיף ג פסק המחבר (כח) דזהו בכלל הדס שוטה, (כט) אפשר דשם מיירי שהיה כל אורך שיעור ההדס באופן זה, ואינו בכלל הדס האמור בתורה אלא הדס שוטה, אבל הכא הלא מיירי שהיה כל שיעור ההדס בקינין של שלשה עלין בשוה כדין, אלא שמחמת שהיו יבשין לא נקרא הדר, ולכן אמרינן דאם נמצא שלשה קינין ובכל אחד עלה אחד שהוא מורכב על שניהן והוא לח, נראה וניכר בו ההידור וכשר. והלכה (ל) כדעה הראשונה: ט **(כז) כמושים יש פוסלין.** טעמם, שאין מציל מידי יבש אלא לח ההדור; ויש מכשירין, כיון דכמוש כשר, יכול להציל כמו לח ממש. ועיין בפרי־מגדים שפסק דביום הראשון שהוא דאורייתא ראוי להחמיר, דהוא ספק תורה, ובשאר הימים שהוא דרבנן, ספק דרבנן להקל: י **(כח) נקטם ראשו.** היינו, אפילו (לא) היו כל שלשה הבדין נקטמו ראשן: **(כט) כשר.** ואין דומה ללולב וערבה דנקטם ראשו פסול בהן, (לב) דבהדס ענפיו חופין ראשו [היינו העלין] ואין קטימתו ניכרת בהן: **(ל) אפילו לא עלתה בו תמרה.** הוא כמין תמרה היוצאת בעלי ערבה, דבזה בוודאי כשר לכולי עלמא, שהתמרה מכסה על הקטימה ואין הקטימה ניכרת: **(לא) ויש פוסלין וכו׳.** והוא הדין (לג) ליבש ראשו לדעה זו. ופשוט דלא מקרי יבש ראשו רק בהלבינו פניו, מה שאינו מצוי כלל בהדסים שגדלו בשנה זו, אבל אם כמוש קצת בלבד ואפילו עד שנפרך בציפורן, לא מקרי יבש, דהא אפילו בשאר עלין לא מקרי יבש כי האי גוונא, וכדלעיל בסעיף ז: **(לב) בנקטם ראשו.** משום דלא הוי הדר. יש לעיין לדעה זו, אם דוקא כשהיו כל שלשה בדין קטומי ראשן, (לד) או אפילו אם בד אחד נקטם ראשו גם־כן פסול, ועיין לקמן סימן תרנא סעיף א בהג״ה: **(לג) וטוב להחמיר וכו׳.** ומה (לה) שרגיל שיוצאים בין הקינים ענפים קטנים (לו) וצריך לקטום אותם כדי שלא יפסיקו בין הקינים, נקטם זה כשר לכולי עלמא אפילו אם נמצא כן בכל השלשה בדים, כיון שאינו בראשו: **(לד) במקום שאפשר באחר.** ובב״ח כתב דביבש (לז) ראשו, והיינו ביבשו (לח) העלין העליונים, אפילו אי אפשר באחר אין

שער הציון

(כו) הגר״א והגאון רבי עקיבא איגר, וכן כתב הפרי־מגדים: (כז) פשוט: (כח) וכבר תמהו בזה בספר בגדי־ישע ע״ש (והנה תירץ דברי הרא״ש דלא יסתרו אהדדי, אבל לא תירץ בזה דברי השולחן־ערוך, ע״ש) וכן הגאון רבי עקיבא איגר: (כט) עיין בפרי־מגדים, ולדעתי זהו כוונתו אף שהוא כתב שעדיין הוא דוחק וצריך עיון, אך לפי מה שביארנו בעזרת השם ניחא מאד סברת הרא״ש: (ל) דכן הוא גם־כן דעת הרמב״ם בפרק ז הלכה ח ורש״י ורבי ישעיה מטראני המובא ברא״ש ושיבלי־הלקט בשם רבי אביגדור כהן־צדק ז״ל, עיין שם: (לא) דהלא מקור שיטה זו הוא מדפסיק שמואל כרבי טרפון דשלשה קטומין כשר: (לב) פוסקים. ולפי זה אם נקטם הראש של ההדס דהיינו ראש העץ כדלקמיה ואין שם עלים לחופף על ראשו, פסול אפילו בדליכא אחר, ואפילו לא נקטם רק עלה אחת עם ראש העץ ונשארו שנים, גם־כן יש לומר דפסול דניכר הקטימה [פמ״ג]. ועיין בביכורי־יעקב שכתב דמכל מקום שייך תקנה, שיקטום גם העץ עם שני העלין עד סמוך לקן שתחתיו והוי פסול שחוזר להכשרו, והפרי־מגדים איירי היכי שלא ישאר בהדס שיעורו אם יחתוך. ופשוט דכל מקום שנכשיר על־ידי חיתוך, אסור לחתוך כן ביום־טוב, דהוי מתקן, כמו בענבים בסעיף ב: (לג) לבוש. וסברתו, דהלא כל ראייתו של הטור להכשיר ביבש משום דלא גרע מנקטם, וכיון דנקטם פסול הוא הדין ביבש, וכן כתב בהדיא בתמים־דעים בשם הראב״ד סימן רלב, אבל שם דעתו דוקא דיבש שדרתו, ולא העלין, ודומיא דנקטם ראשו שהוא דוקא בעץ וכדלקמיה, עיין שם: (לד) ואין אנו יכולין להביא שום ראיה מסוגיא דדף לד עמוד ב, דלשיטה זו איירי הסוגיא רק בבדין הקטנים היוצאים בין העלים, דבזה קיל טפי דאפילו שלשתן קטומים כשר, מה שאין כן בנקטם ראשן, ואין לנו שום ראיה להקל לדעה זו רק אם הם יסברו דהלכה כרבי עקיבא דאפילו בד אחד של הדס די, ממילא בוודאי נוכל להקל במכל־שכן אם היו שנים קטומי ראשן ואחד אינו קטום ראשו, וצריך עיון: (לה) דהמחמירין בנקטם ראשו מפרשין דברי רבי טרפון המיקל בשלשה קטומין, בענפים הללו: (לו) עיין בחיי־אדם כלל קנ דין ח, ומשמע מיניה דלכולי עלמא צריך לקטום אותם, וכן כתב במחצית־השקל, ודוקא כשהוא מפסיק ברוב קינים של שיעור הדס, אבל בקרבן־נתנאל כתב דזהו רק לדעת המחמירים בנקטם ראשו ומפרשין הסוגיא דקטימה בענפים הללו, אבל לדעת המכשירין בנקטם ראשו ומפרשין הסוגיא בקטימת הראש, לדידהו אין צריך כלל לקטום הענפים האלו, ולכן המנהג שאין מקפידין על זה, עיין שם, וקצת ראיה מדלא העתיק הבית־יוסף הדין בשולחן־ערוך. ומכל מקום לכתחלה נכון לקטום אותו בערב־יום־טוב, כן נראה לעניות דעתי: (לז) עיין ביאור הלכה: (לח) חידושי רבי עקיבא איגר, ואפילו לא נתייבש העץ, והטעם עיין בב״ח:

הדפסה ברזולוצית מסך - להדפסה איכותית הדפס ישירות מן התכנה
משנה ברורה עם פסקי חזון איש - ו כהן, ישראל מאיר בן אריה זאב עמוד מס: 250 הודפס ע״י אוצר החכמה

(יא) שאפשר באחר (המגיד). ולא מקרי נקטם אלא אם נקטמו (לה) העצים (ר"ן): **יא** קאם אין לו אלא הדס שענביו מרובים מעליו ביום־טוב, (לו) *נוטלו ואינו מברך עליו:

ק ארחות־חיים בשם בעל ההשלמה

תרמז דיני ערבה, ובו ב׳ סעיפים:

א [*] א׳ערבי נחל׳ האמור בתורה הוא מין ידוע הנקרא כן; עלה שלו משוך כנחל (א) ופיו חלק וקנה שלו אדום (ב) (ואפילו בעודו (א) ירוק כשר) (ב"י). בורוב מין זה גדל על הנחלים, לכך נקראו ערבי נחל. ואפילו היה גדל במדבר (ג) או בהרים, כשר. גויש מין אחד דומה לערבה, אלא שעלה שלו עגול ופיו דומה למסר (פירוש, מגירה, סיג"ה בלע"ז), וקנה שלו אינו אדום, וזהו הנקרא צפצפה, (ד) והיא פסולה. (ה) דויש מין ערבה שאין פי העלה שלה חלק ואינו כמסר, אלא יש בו תלמים קטנים עד מאד כמו פי מגל קטן, (ו) וזה כשר: **ב** (ז) הערבה שיבשה (ח) או (ב) [ב] שנשרו (ט) רוב עליה (י) או (ג) [ג] ושנקטם ראשה, פסולה; אבל כמושה או שנשרו מקצת

א ברייתא סוכה ל"ג ל"ד ב רמב"ם בפרק ח והביאו הטור ושכן כתב הרא"ש ג ברייתא שם ל"ד ד ברייתא שם וכדמפרש אביי ה משנה שם ל"ג ו ציינתי לעיל בסעיף י

באר היטב

אחר שיפרכו בציפורן, מ"ב, מ"א: (יא) **שאפשר**. וב"ח כתב דביבש ראשו אפילו א"א באחר אין לברך עליו, ע"ש:

(א) **ירוק**. דסופו להיות אדום כשיגיע עליו השמש: (ב) **שנשרו**. לכן יש ליזהר מלתלוש רוב עלי הערבה שבלולב. ועי׳ סימן תרסד ס"ד. ויש לדקדק בזה שלפעמים נושרין ע"י תחיבתן לתוך הלולב וגם ע"י נענוע: (ג) **שנקטם**. פי׳ שנקטם עצו, ת"ד סימן רלא. והמ"מ פי׳

שערי תשובה

[*] **ערבי נחל כו׳, ופיו דומה למסר**, ועיין בכפות־תמרים שכתב דצפצפה לא משכחת פיו דומה למגל, וברייתא אגב כ׳, ועיין בבר"י שכתב לסיועי למילתיה מהתוספתא ומדברי בעל צדה לדרך, ע"ש: [ב] **שנשרו**. עבה"ט. וכתב בשו"ת פ"י כת"י: ערבה שנקצצה ביו"ט הראשון של חג, שאסור לטלטלה ולהניחה בלולב בו ביום, ולא דמי למ"ש בסימן תרנה בלולב שהובא מחוץ לתחום כו׳, דהתם לאו מוקצה הוא דחזי לישראל אחר, רק שהובא מחוץ לתחום אסור באכילה ובהנאה ומצוות לאו ליהנות ניתנו, אבל נתלש ממחובר שאסור לכל ומוקצה גמור הוא לטלטל, העמידו חכמים דבריהם במקום מצוה בשב ואל תעשה כו׳, ע"ש; ושם בלשון השאלה כתב להסתפק: את"ל אסור, מ"מ אם חל יו"ט הראשון בשבת אם מותר ביו"ט השני, וחסר שם התשובה ע"ז, והנה המג"א כתב דנתלשה בראשון מותר בשני, ע"ש, אך נראה דהיינו ביו"ט שחל בחול אבל בחל יום ראשון בשבת אסור, דהא קי"ל בסימן תקיג לענין ביצה בשבת ויו"ט הסמוכים נולדה בזה אסורה בזה וה"ה כאן, אך אם נתלשה בשבת ואחריו יו"ט יום א׳ וב׳ מותרת בשני כמבואר שם בהג"ה, ע"ש: [ג] **שנקטם**. עבה"ט. ועיין בא"ר שדעתו להקל בערבה שנקטם ראשה באין אחר וכמו בהדס, ואם עלתה בו תמרה אף לכתחלה כשר, ודלא כהמג"א, ע"ש:

משנה ברורה

לברך עליו, אבל יש תקנה, (לט) שיסיר העלין העליונים ואז כשר לכתחלה לכולי עלמא: **(לה) העצים**. אבל נקטמו העלים העליונים לבד, לא מקרי נקטם: **יא (לו) נוטלו ואינו מברך עליו**. ופסול אפילו בשאר הימים [ב"י]. ולפי דבריו, אם נזדמן לו אחר־כך הדסים אחרים צריך לברך בשאר הימים גם־כן, והא דנוטלו, (מ) כדי שלא תשתכח תורת לולב. ועיין בביאור הלכה:

א (א) ופיו חלק. רוצה לומר, חודו: **(ב) ואפילו בעודו ירוק**. דכל שאינו לבן ממש אדום מקרי, (א) שאף־על־פי שהוא ירוק, מאחר כשהשמש מכה בו הוא נעשה אדום, בכלל אדום הוא. ועיין בפרי־מגדים שכתב דכל שלשה סימנים בעינן, ואם חסר אחד מהם פסול, ובביכורי־יעקב כתב דאין מצוי זה בלא זה: **(ג) או בהרים, כשר**. יש אומרים דיותר (ב) טוב לכתחלה ליקח מאותן הגדלים על הנחל, אכן מדברי הט"ז משמע דאין צריך לדקדק בזה: **(ד) והיא פסולה**. מן התורה, (ג) שאיננה בכלל ערבה כלל: **(ה) ויש מין ערבה שאין פי וכו׳**. וכל שאר סימנים של ערבה כשרה (ד) יש לה: **(ו) וזה כשר**. דדרכה גם־כן ליגדל על הנחל כמו שאר ערבות (ה) והיא בכלל ערבי נחל. והנה כמה פעמים מלקטין ערבות נערים קטנים שאינם יודעים בין ימינם לשמאלם, וצריך הקונה להשגיח על זה: **ב (ז) ערבה שיבשה**. היינו (ו) ברוב עליה: **(ח) או שנשרו וכו׳**. ויש לדקדק בזה, (ז) שלפעמים נושרין על־ידי תחיבתן לתוך הלולב וגם על־ידי נענוע. ובפרט באתרוג ולולב של הקהל, שיד הכל ממששין בהן, מצוי מאד שנושרין רוב העלין על־ידי נענוע של איזה אנשים, וממילא שאר אנשים שמברכין אחר־כך, לבד שאין יוצאין במצוה גם מברכין ברכה לבטלה, ומן הנכון שעל־כל־פנים ביום הראשון שהוא מצות עשה דאורייתא יעמידו איש עתי[א] שיפקח על זה: **(ט) רוב עליה**. היינו בשיעור שלשה טפחים של ערבה [ב"ח וש"א בסימן תרמו]. ואם נדלדלו עליה מהקנה או שנסדקו עליה או שנחלקו, כתב הרב המגיד שזה מקרי ׳נפרצו עליה׳ ופסולה, (ח) וכל זה היינו אם ברוב עליה הוא כך. וכתב המגן־אברהם שיש להחמיר כמותו, דהערבות מצויות: **(י) או שנקטם ראשה**. והיינו שנקטם עצה, (ט) אבל בנקטם עליה, אף שהוא מראשה אין נפקא־מינה בזה ונחשבת כשאר עלין. ודע, דיבש ונקטם ראשה הוא (י) מטעם הדר; ונשרו רוב עליה, דעת הריטב"א הוא משום שעל־ידי־זה

ביאור הלכה

השדרה עצמה, אבל אם נקטמו העלים העליונים לבד אינו נפסל, וכיון דכי נקטמו לא פסלי, כל־שכן יבשו דלא פסלי, דהא אי בעי שקיל להו, עד כאן לשונו. והנה בביכורי־יעקב כתב דהשולחן־ערוך על־כרחך דלא סבירא ליה להאי סברא דאי בעי שקיל ליה, מהא דסימן תרמח סעיף יד בענין חזזית, אם כשקולפו חוזר למראה אתרוג כשר, ולא אמרינן דכיון שיוכל לקלפו יוכשר תיכף; ולאו ראיה היא, דשם לא ידעינן מקודם אם יוחזר למראה אתרוג וגם לא יחסר כלום. וגם מה שכתב דהטור שמכשיר ביבש היינו רק ביבש עצו ולא בעלין, דוחק הוא, דיבש סתמא קאמר, משמע בין בעץ ובין בעלין, ועיין לקמן בסימן תרמט בסופו. ועל־כן נראה, דמאן דמקיל בזה במקום דלית ליה אחר אין למחות בידו:

* **נוטלו ואינו מברך עליו**. עיין בבית־יוסף שהביא בשם ארחות־חיים

שער הציון

(לט) ביכורי־יעקב וכדלקמיה: (מ) וכן מוכח מקושית המגן־אברהם בסעיף־קטן ט דמדמה אותו לכל הפסולים, עיין שם: (א) בית־יוסף: (ב) עיין בטור: (ג) כן מוכח בגמרא מדכתיב "ערבי נחל", למעוטי צפצפה שגדילה תמיד בין ההרים: (ד) פוסקים: (ה) ולהכי מקשה שם הגמרא ׳פשיטא׳. ובדברינו מיושב קושית איזה מפרשים שמקשים שם על הגמרא, עיין שם: (ו) כן משמע מהטור. ונראה פשוט, דלפי מה שכתבו הראשונים בנשרו, ומסתמא הוא הדין ביבשו, דכיון דברובא כמאן דליתא דמיא, אם־כן אפילו לא נעשה זה אלא בערבה אחת גם־כן פסולה. ויבש נקרא משכלה הירקות לגמרי [בכורי־יעקב בשם הת"ד]: (ז) מגן־אברהם: (ח) ביכורי־יעקב, וכן מצאתי ברבינו מנוח: (ט) פוסקים: (י) פוסקים. ועל־כן לדעת הרמב"ם דמכשיר בפסולין בשאר ימים, גם זה יהיה כשר בשאר ימים:

(א) לשון הכתוב בויקרא (טז, כא). וראה שם במפרשים, וכן במסכת יומא (סו ריש ע"ב).

(מהוספות שבסוף הכתב יד)

מי שפך למי וכו'. קשיא לי דהא לפום לישנא דרישא משמע להדיא דהרב שופך לעבד. וי"ל דדילמא הכי קאמר מותר לפנות מן הדין מיהו העושה כן דומה לעבד שמשמש לרבו וכיון שרואה שרבו אינו מסביר לו פנים שופך לו מיד קיתון לומר איני רוצה לשמשך, ואילו כן, היה ראוי שלא יפנה מיד משתסרח המקפה, אבל למאי דמסקינן שהרב שופך לעבד, אין לו להמתין מלפנות:

סליק פרקא בס"ד

פרק שלישי

דף כט ע"ב

לולב הגזול והיבש פסול. פירוש ארבעה מינין שבלולב הם במקדש שבעה ימים כדכתיב (ויקרא כג, מ) ושמחתם לפני ה' אלקיכם שבעת ימים, והיינו לשמוח לפני השם במקדש כל שבעת ימי החג בארבעה מינין הכתובים בראש הפסוק, ובשאר מקומות בין בגבולין בין בחוץ לארץ אינם אלא יום א' מן התורה כדכתיב (שם) ולקחתם לכם ביום הראשון, ושאר הימים מצותן מדברי סופרים כדתנן (לקמן מ"א ע"א) בראשונה היה לולב ניטל במקדש שבעה ובמדינה יום אחד התקין ריב"ז שיהא לולב ניטל במדינה שבעה זכר למקדש. ולפי שאמר הכתוב ולקחתם לכם דרשו חז"ל למעוטא לולב שאינו שלו, ומ"מ אין זה נוהג אלא יום ראשון ואפילו במקדש כדכתיב ולקחתם לכם ביום הראשון, והאי לכם שאינו אלא ביום הראשון אכוליה קרא קאי ואפילו במקדש. ולפי שאמר הכתוב באתרוג פרי עץ הדר כי ריגוג לשון חמדה והדור הוא כדכתיב (בראשית ג, ו) ונחמד העץ להשכיל, ומתרגמינן ומרגג אילנא, והוציאו הכתוב בלשון הדר ללמד בשם העצם על האתרוג כמו שאמרנו, וללמד בשם התואר שיהא מין זה נאה והדר למראה, ודרשו חז"ל (לקמן ל"א ע"א) דמקשינן שאר מינין לאתרוג שיהיו הדר, דאע"ג דכתיב פרי עץ הדר כפות תמרים, היינו לענין שלא יהו ארבעתן באגודה אחת כדאיתא לקמן (ל"ד ע"ב), הא לענין הדר כולם שוין וכל שאינו הדר פסול מן התורה. ופסולו נוהג בזמן שמצותן מן התורה דהיינו בגבולין יום אחד ובמקדש שבעה, דאכולהו ארבעה מינין כתיב ושמחתם לומר לשמוח לפני ה' בכל ארבעה מינין כמו (שכתובין) [שכתבנו]. ומטעם זה פסלו לולב היבש ונקטם ראשו ונסדק (לקמן ל"ב ע"א) (ונפרצו עליו) וכיוצא בהם בארבעת המינין, ואין פסולן בזמן הזה אלא ביום הראשון שהוא מן התורה.

והא דאמרינן דלא בעינן לכם משלכם אפילו במקדש אלא יום ראשון כדאיתא בגמרא, לאו משום דקרא דכתיב לכם נדרש לפניו דהיינו ביום הראשון ולא לאחריו, דהא ולקחתם שהוא לפניו דדרשינן מיניה (לקמן ל"ד ע"ב) לקיחה תמה ולקיחה לכל אחד ואחד (לקמן מ"א ע"ב) והוא נוהג בכל הימים (שהם) [שהרי] ארבעה מינין שבלולב מעכבין זה את זה כל שבעה במקדש ובזמן הזה מדבריהם, אלא [לפי] שמצות לכם אינו חומר בגופן של ארבעה מינין אלא שהחמיר הכתוב ביום הראשון כמו שהחמיר בציצית ובסוכה דכתיב ועשו להם (במדבר טו, לח) משלהם (לעיל ט' ע"א), תעשה לך (דברים טז, יג) משלך (לעיל כ"ז ע"ב), לא למדו ממנו לשאר ימים, שהרי היום הראשון חמור משאר ימים שהוא נוהג בגבולין מן התורה, ולפיכך אין לנו להחמיר בענין זה שאמר לכם ביום הראשון שיהא נוהג בשאר ימים כמו ביום הראשון, אבל כל שפסולו מפני שאינו הדר נוהג בכולם מן התורה בימים של תורה. ועל זה אמרו בירושלמי (דפרקין ה"ו) כל הפסולין אינם פסולין אלא ביום ראשון, ופירושו כל שהן פסולין מפני שאינם הדר אינן נוהגין בגבולין אלא יום ראשון שהוא מן התורה.

עוד יש עכוב אחר בארבעת המינין והוא כל שאין שמו עליו שהקפיד בו [הכתוב, כגון] שאין בו כשיעור, וכן לולב שהוא אופתא (לקמן ל"ב ע"א) או שנשרו רוב עליו או שנפרצו עליו או דסליק בחד הוצא או שהוא חרות, שאלו אין עליהם שם לולב. וכן אתרוג שנקבוהו עכברים ברובו, והדס שוטה (שם ע"ב), ושאין בו תלתא בחד קינא שאינו עבות. ונשרו רוב עליו [בערבה], וצפצפה שאינה ערבי נחל. שכל אלו אין שמם עליהם וכמינים אחרים דמו, לפיכך (אין) [הם] נוהגין בכל שבעה ימים ואפילו בגבולין שהם מדבריהם ואפילו בשעת הדחק. ובכלל זה כל שפסולו מחמת שעומד לשריפה כגון של אשרה ושל עיר הנדחת ושל ערלה ושל תרומה טמאה, דפיסולא דידהו משום דקיימי לשריפה וכל העומד לשריפה כשרוף דמי וכאילו אין כאן אלא אפר, וזהו שאמרו (לקמן ל"א ע"ב) דכתותי מיכתת שיעוריה, ואלו ודאי בכלל מה שאמרנו שפסולים כל שבעה אפילו בגבולין.

עוד יש פסול אחר שהוא נוהג כל שבעה אפילו בגבולין והוא כל שנפסל מפני מצוה הבאה בעבירה שהכתוב אומר (ישעיה סא, ח) שונא גזל בעולה, וזה דין הוא שינהוג אף בשל דבריהם שלא יהא מזכיר עון להתפש, והרי הכתוב אומר (תהלים י, ג) ובוצע ברך נאץ ה'.

נמצינו למדין שיש פסול שאינו נוהג אלא יום ראשון ואפילו במקדש וזהו הגזול והשאול וכל שאינו שלו, ויש שפיסולו כל שבעה במקדש ובמדינה יום אחד וזהו כל שפיסולו מחמת שאינו הדר כיבש ונקטם ועלתה חזזית וניקב וחבריהם שגופם ושמם קיים עליהם, ויש שהוא פסול כל שבעה ואפילו בגבולין והוא כל שפיסולו מפני שאין שמו עליו ואין שיעורו קיים או שעומד לשריפה או שיש בו משום מצוה הבאה בעבירה. וכל שאמרנו שפסולו ביום הראשון בלבד דעת גדולי רבותינו ז"ל שהוא נוהג בזמן הזה שני ימים, שכשם שנוהגין בהם קדושה בשאר ענינים נוהגים בהם חומר במצות הנוהגות בהם. ואע"ג דהשתא ידעינן בקביעא דירחא (ביצה ד' ע"ב) ויום הראשון הוא ודאי, כיון שאנו עושין יום שני בתקנת חכמים משום מנהג אבותינו שהיו עושין אותו מן הספק ככל חומרי יום ראשון, הרי אנו כאילו אין אנו יודעים בקביעא דירחא בכל ענייניו.

הדפסה ברזולוציות מסך - להדפסה איכותית הדפס ישירות מן התכנה

שהרי אינו דוחה שבת כמו שהיה נוהג בזמן שבית המקדש קיים באתרי דידעי בקביעא דירחא כדאיתא לקמן במכילתין (מ"ג ע"א) וכדבעינן לפרושי התם בס"ד. ולא עוד אלא שאם אתה מכשירו (לעשותו) ביום שני יבא לזלזל בקדושתו, ולפיכך החמירו בו חכמים כמו ביום ראשון שהוא ודאי מן התורה, וכן דעת מורי נר"ו.

אבל מורי הרב רבינו שלמה נר"ו אמר לי שדעתו נוטה שאין פסולין אלו הנוהגין ביום ראשון בלבד נוהגין ביום השני בזמן הזה, דכיון דידעינן בקביעא דירחא ואין לנו בקדושת היום השני אלא להזהר במנהג אבותינו כדאיתא בפ"ק דביצה, אין זה אלא להחמיר בקדושתו אבל להחמיר במצוות הנוהגות בו כיום ראשון אין לנו, שכל דין שתחילתו להחמיר וסופו להקל אינו דין שהרי אם לא מצא הדר יושב ובטל ממצוה של דבריהם, וכיון שאין לנו ראיה מכרעת לפטור אין לנו להפטר מזה, ונקטינן לישנא דתלמודא כפשטיה כאן ביו"ט שני. אבל בתוספות כתבו כלשון הראשון וכן דעת הגאונים ז"ל וקבלתם תורה. ויש במה שכתבנו כמה בלבולים ודעות הראשונים ז"ל, ומה שכתבנו סולת נקיה ומרגלית. מנמוקי רבינו הגדול הרמב"ן ז"ל מפי רבינו נר"ו.

והדרינן לפרושי מתני', דבגמרא אוקימנא דאיתא בין ביום ראשון בין ביום שני וכיון שכן על כרחך מתני' במקדש הוא, דהא קתני יבש ונקטם ראשו וחבריהם שאין פסולין בגבולין אלא ביום ראשון, והגזול יש בו [שני] פסולין האחד לפי שאינו שלו ולא קרינא ביה לכם, והשני לפי שהוא מצוה הבאה בעבירה, ואילו מן הטעם הראשון אינו נפסל אלא ביום הראשון ואפילו במקדש כדכתיבנא, משום הכי אצטריכו בגמרא למיפסליה מטעם מצוה הבאה בעבירה שהוא כל שבעה במקדש לדברי הכל, ולדידן אפילו בגבולין. מיהו אינו נפסל לא מדין לכם ולא מדין מצוה הבאה בעבירה אלא בשגזלו ונטלו עד שלא קנאו כגון שלא היה בו אלא יאוש שאינו קונה, אבל כל שקנאו לגופו קודם נטילת מצוה בין ביאוש ושינוי רשות, או [ב]שינוי מעשה וכיוצא בו שאינו חייב להחזיר אלא דמיו, הרי הוא כשר לכתחילה, דאי משום לכם הרי הוא שלו ואע"פ שלא פרע דמיו הרי זה כלוקח ולא פרע דמים, שהדבר הנקנה הוא שלו לגמרי לכל דבר ואין הדמים עליו אלא חוב וכן הדין בזה. ואי משום מצוה הבאה בעבירה, לא אמרו זה אלא כשהמצוה סייעה בעבירה שבקדושת המצוה הוא קונה אותו והוציאו מרשות נגזל כגון שהיה יאוש כדי שאינו קונה וכשהקדישו (במצותו) [למצותו] הרי הוא כאילו מכרו, דמה לי מכרו לגבוה מה לי מכרו להדיוט והוי ליה השתא ע"י המצוה יאוש ושינוי רשות שהוא קונה ולפיכך אין לרצון לשם, אבל כל שאין המצוה מסייעת בקנין ואינה מוציאתו מרשות הנגזל, אינו נפסל לקרבן ולא למצוה, שאע"פ שיש בידו של זה עבירה שגזלו הרי זה כשאר עבירות שבידו או כאילו גזל חפץ אחר שאינו פוסלו ממצוה זו, ולפיכך כל שקנאו ביאוש ושינוי רשות או שינוי מעשה שאין לו לתת לנגזל אלא דמים. ואע"פ שלא פרע עדיין עבירה היא בידו כגזלן ומעכב חובו של חבירו אבל גוף הדבר נקנה לו לגמרי ואין בו מצוה הבאה בעבירה, ובהכי רהטא כולה שמעתין לקמן ומפרקי לן כמה שמעתתא (בפ"ק) [בפ"ה] דגיטין ושאר דוכתי, וכדכתיבנא במסכת גיטין (נ"ה ע"ב).

וראיה גמורה לדבר הא דאמרינן בפרק מרובה (ב"ק ס"ז ע"א) אמר עולא מנין ליאוש שאינו קונה שנאמר (מלאכי א, יג) והבאתם גזול ואת הפסח מה פסח אין לו תקנה אף גזול אין לו תקנה לא שנא לפני יאוש ולא שנא לאחר יאוש. וקשיא להו לרבנן ז"ל מה ראיה יש לעולא מן הכתוב הזה שאין יאוש לבדו קונה, דילמא יאוש קונה ואע"פ כן פסול לקרבן משום מצוה הבאה בעבירה, והוצרכו לדחוק בזה. ולפי פירושנו אתי שפיר דהיינו ראיה דיליה, שאילו היה יאוש כדי קונה כיון שהיה שם יאוש קודם שהקדישו הרי קנאו קודם הקדש ואין ההקדש מסייע בעבירה ושוב אין בו מצוה הבאה בעבירה, ומדפסליה רחמנא לקרבן שמעינן דלא קנייה ביאוש כדי אלא ההקדש קנאו בשינוי רשות, ואף על גב דקרינא ביה קרבנו, מיפסיל משום מצוה הבאה בעבירה, ואין צורך להאריך יותר:

והיבש. פירוש פסולו לפי שאינו הדר כדאיתא בהדיא בגמרא בכמה דוכתי. ומ"ש בירושלמי משום לא המתים יהללו יה, לשון צחות הוא כדרך שאמרו (ר"ה כ"ז ע"ב) גבי שופר שהפכו ותקע בו [לא יצא] משום שנאמר מן המצר קראתי יה, והטעם מפרש בגמרא שהוא נפסל משום דבעינן דרך העברתו. אלא דאורחא דתלמודא דבני מערבא הוא בהכי למיתן כעין סניפי טעמים מן הכתוב לדינים של תורה. וזה פסול במקדש כל שבעה ומתני' במקדש היא כדכתיבנא.

והיבש הוא כל שיבשו רוב עליו ורוב כל עלה ועלה. ואם עליו הם לחים אף על פי שאין שדרו לח הרי הוא הדר, אבל אם העלים יבשים אע"פ ששדרו לח אינו הדר ופסול. ואית דאמרי איפכא, ואית דאמרי דלא מפסיל עד שתתייבש השדרה ברובה ורוב העלין, והראשון נראה נכון אע"פ שאינו מצוי שיהיה שדרו יבש והעלין לחין. וסימן יבשותו יש אומרים שהוא כל שעברו עליו י"ב חדש, אבל תוך זמן זה אינו יבש, והביאו ראיה ממה שאמרו (ע"ז ל"ד ע"א) לענין חרצנין וזגין של גוים לחין כל י"ב חדש. והא בורכא כי מה ענין זה אצל זה, דהתם כיון דכל י"ב חודש איכא שם לחלוחית יין הרי זה אסור, אבל הכא תוך י"ב חודש הרי הוא מתייבש ובטל הדרו. וגם אין לי לדון כאן להיות נפרך בצפורן שאין לידון כן בעץ (ובשר) [כבבשר], שהרי יהיה יבש מכמה שנים ולא יהיה נפרך בצפורן. ונראין דברי האומרים שפיסולו כשאין בו לחלוחית [כלל] והוא כעץ יבש וסימנו כשנשתנה מראהו והפך לבן. וכן דעת מורי נר"ו בשם רבותיו:

של אשרה ושל עיר הנדחת פסולה. אוקימנא בגמרא (לקמן ל"א ע"ב) באשרה דמשה. פירוש אשרה שזכה בה ישראל שאין לה ביטול עולמית, שעומדת לשריפה וכל העומד לישרף כשרוף דמי וכאילו אפרו מונח וצבור כאן. והיינו דאמרינן דכתותי

הדפסה ברזולוציית מסך - להדפסה איכותית הדפס ישירות מן התכנה

מכתת שיעוריה. וקרי ליה אשרה דמשה לפי שבדורו של משה נתאוו לאלוהות [הרבה] כדאיתא במסכת ע"ז (נ"ג ע"ב), ומפני זה נאסרו ע"ז ומשמשי ע"ז שזכו בהן ישראל אע"פ שלא (עבדן) [עבדום] כדכתיבנא התם, ומש"ה נקראין על שמו. ודוקא באשרה דמשה בין שהוא של ע"ז עצמה או משמשי ע"ז דמשמשיה כעבודה זרה עצמה לכל דבר, ולא עוד אלא דאשרה מסתמא משמשין היא כדתנן (ע"ז מ"ח ע"א) איזו היא אשרה כל שיש תחתיה עבודה זרה, ואפילו הכי אמר הכתוב (דברים יב, ג) ואשריהם תשרפון באש. ואפילו לדברי האומרים דאשרה היא עצמה ע"ז (כדכתיב) [כדאיתא] התם, הא ודאי מזבח ומצבה משמשין הן ואמר בהם הכתוב (שם) ונתצתם את מזבחותם ושברתם את מצבותם, ללמדך שהמשמשין ג"כ אסורים איסור עולם מדין ע"ז של ישראל.

אבל לולב [של] אשרה של גוים אמרו בגמרא (ל"א ע"ב) שאם נטל כשר, דהא אית ליה בטול וכיון דלא קיימא לשריפה לא מכתת שיעורא. ותימה והלא כיון שבא ליד ישראל וזכה בה הויא לה אשרה דמשה שאין לה בטול, וכי תימא שנטלה בשאלה ושלא לזכות בה, א"כ לא קרינן ביה לכם משלכם. תירץ הראב"ד דאשרה משמשין היא ומיירי שהע"ז ביד גוי, וכיון שכן לא קיימי משמשין לשריפה דקי"ל (ע"ז נ"ב ע"ב) גוי שביטל ע"ז שלו בטלו משמשיה, ונמצא שאפשר למשמשין לבא לכלל היתר. ולא מחוור דדילמא כי אמרינן גוי שביטל ע"ז שלו בטלו משמשיה, דוקא כשמשמשין ברשותו אבל משמשין שזכה בהם ישראל אין להם בטול לעולם אח"כ אע"פ שביטל גוי ע"ז שלו. עוד פירש בו הרב דודאי לולב של אשרה דגוי פסול ביום ראשון ואע"ג דלא מכתת שיעורא כדאמרן, אלא כיון דהויא איסור הנאה לא קרינא ביה לכם וכמ"ש לפנינו (ל"ה ע"א) בשל ערלה ושל תרומה טמאה, אבל ביום שני דלא בעינן לכם כשר, וכי אוקמה בגמרא למתני' באשרה דמשה משום יום שני הוא. ולא נהירא, דודאי כל שהוא ברשותו של אדם ואין לאחרים בו שום רשות ושום זכות אע"פ שהוא מאיסורי הנאה לכם קרינא ביה, וההיא דשל ערלה ושל תרומה אין פסולו משום לכם כדבעינן לפרושי בדוכתא. אבל בתירוץ קושייתנו כך י"ל, דכי אכשרינן של אשרה דגוי היינו בשאול שלא זכה בו ישראל ויש לו בטול ולא מכתת שיעורא, וביום שני עסקינן שהוא יוצא בשאול, אבל ביום ראשון פסול ממה נפשך, דאי לא זכה בו ישראל הו"ל שאול ולא קרינא ביה לכם ואי זכה בו הו"ל אשרה דמשה וכתותי מכתת שיעוריה, וכי אוקים מתני' באשרה דמשה היינו משום יום שני, דאילו באשרה דגוי יוצא הוא בשאול.

והוי יודע שגנות (השעירים) [הצעירים] והדורסים וכיוצא בהם מבתי הכומרים, אינם משמשי ע"ז ולא נויי ע"ז, ופירותיהם וכל אשר בהם מותרים בהנאה ומותר ליטול משם לולב או שאר מינין למצוה, וכן קבלנו מרבותינו ז"ל הלכה למעשה והא ברירנא לה במסכת ע"ז (נ"א ע"ב):

נקטם ראשו פסול. פירש הראב"ד דראשו של לולב הוא ראש שדרו, [שה]לולב הוא השדרה והוא עיצומו הנקרא לולב, ואין העלין אלא כעלי ההדס והערבה שאינו נפסל משום קטימת העלין. דהא דתנן (לקמן ל"ב ע"ב) בהדס שאם נקטם ראשו פסול היינו גוף העץ, מדקתני (בתוספתא פ"ב ה"ט) ואם עלתה בו תמרה כשר ואיזהו שעולה בו תמרה זה העץ עצמו. ועוד הביא ראיה ממה שאמרו בגמ' (לקמן ל"א ע"ב) לא שנו אלא נקטם אבל נסדק כשר, ונסדק זה היינו בשדרה דאילו נסדק העלה העליון אפילו כל שהוא פסול דהיינו נחלקה התיומת שהוא פסול (לקמן ל"ב ע"א), אלא ודאי דנסדק הכשר או הפסול [ונקטם] היינו בשדרה. ואין זה נכון דודאי הלולב היינו שדרו עם העלין ובלאו עלין לא מיקרי לולב סתם. וראיה גמורה ממה שנחלקו לפנינו (לקמן ל"ב ע"ב) רבי יוחנן ושמואל בשיעורו של לולב[קכ] דשמואל דאמר דשיעורו בהדי עלין קרי ליה לולב סתם ורבי יוחנן דמשער ליה לבד מעלין קאמר שדרו של לולב ארבעה. ולא עוד אלא שאם אתה אומר שאין העלין מכללו היאך נחלקו בו בכלל אם העלין בכלל או לא, והלא כיון שאינן בעיצומו של לולב דבר פשוט שאינן נכללין בשיעורו כשם שאין עלי ההדס בכלל שיעורו, אלא ודאי לפי שהעלין של לולב בכלל גופו ועיצומו היה סובר שמואל שהם בכלל שיעורו, ור"י אמר שאע"פ שהם מכללו ואחד מאבריו אין משערין אלא מן השדרה שהוא בגופו של לולב. ומה שהביא ראיה מנסדק אינו כלום כדבעינן לפרושי קמן (ל"א ע"ב). ונקטם ראשו של הדס אינו ראיה דהא כדאיתיה והא כדאיתיה, שזה ראשו העלה שהוא מגופו וזה אין ראשו העלה שאינו מגופו. ויש אומרים דנקטם ראשו ודאי אינו בגוף השדרה שאינו הדר כשנקטמו העלין שעל ראש השדרה, אלא נקטם ראשו הוא שנקטמו רוב העלין שלו ורוב כל עלה ועלה. ומסתברא[קכא] דכיון דלא תלי פסולא אלא בעלין, הוה ליה למתני נקטמו עליו כדקתני נפרצו עליו, אלא [נראה] דנקטם ראשו היינו שנקטם [העלה] העליון האמצעי העולה על כולם שהוא ודאי ראש הלולב. אלא שהיה נראה שאינו נפסל אלא כשנקטם ראשו [ב]רובו של עלה, וכן כתב הר"ר יונה ז"ל בשם רבותיו. אבל מכיון דקתני סתמא נקטם ראשו יש לחוש אפילו בנקטם כל שהוא. ואע"פ שאין כן בשאר פסולי הלולב, עשו ראש הלולב כחוטמו של אתרוג שהוא במשהו. וכן יראי מצוה חוששין וכן חושש מורי נר"ו[קכב].

וכל שיבש לגמרי חוששין לו כאילו נקטם. וכן מ"ש בגמרא (לקמן ל"ב ע"א) סדוק כפוף [פסול] היינו בעלה זה ובכל שהוא לפי שאינו הדר, ואע"פ שאין הדרו מתמעט בכך [אלא] במשהו [מ"מ] כיון שאינו הדר במיעוטו שוב אין לו שיעור להכשיר במשהו, וכן הדין בכל מקום וכל מדות חכמים כך הם:

נפרצו עליו פסול. פירש הרי"ף ז"ל שניתקו העלין ממקום חבורן בשדרה. ואינו נכון חדא דלא דמי לנפרדו דתני

קכ) היינו בשיעור טפח היוצא מן ההדס:
קכא) אולי צ"ל: ולא מסתברא (ע"פ הר"ן):
קכב) ברא"ה מבואר דחייש לכל הנך ד' שיטות לפסול בכל אלו:

הדפסה ברזולוצית מסך - להדפסה איכותית הדפס ישירות מן התכנה
חידושי הריטב"א <אור החכמה> - ג (יומא, סוכה, מגילה, תענית, מו"ק, ביצה) יום טוב בן אברהם אשבילי (רי

לה כשרה דמשמע דדמי להדדי. ועוד דגבי הדס דקתני נפרצו ליכא לפרושי הכי, שאם נתקין העלין מן העץ מיד נושרין[קכג]. ואפשר דאיהו גריס התם (נפרצו) [נפרטו] כלומר שנשרו, וכן הוא במקצת נוסחאות של מגיהי ספרים ואינו נכון כדבעינן למימר קמן (ל"ב ע"א). והנכון כדפרישנא[קכד]. והראב"ד פירש דנפרצו עליו היינו שנחתכו העלין ונסדקו לאורכן שדרך שחולקין אותם לג' וד' כשעושין מהן קופות, ז"ש בגמרא (לקמן שם) דעבדינהו כי חופיא, וכן מוכח (בפ"ק דבירושלמי) [בב"ק (צ"ו ע"א) ובירושלמי] כדבעינן למימר קמן (ל"ב ע"א). ונראין דברים דכיון דתלי פסולא בעלין, שאינו פסול עד שנפרצו רובן ורוב כל עלה ועלה. וכן אמרו בתוספתא (פ"ב ה"ח) בפירוש או שנפרצו רוב עליו, וכן בדין דלא גרע מנשרו מקצת עליו שהוא כשר דומיא דערבה דתנן (לקמן ל"ג ע"ב) נשרו מקצת עליה כשרה, ובודאי שהמינין האלו שוין הם בפסולם כדקתני בכולהו נקטם ראשו נפרצו עליו פסול אלא שמוסיף בכל מין הפסול שאין לו ענין במין האחר, כגון באתרוג שעלתה בו חזזית ונטלה פטמתו וניקב [וחסר] כל שהוא, ובהדס שהיו ענביו מרובין מעליו ובערבה הצפצפה פסולה, הא לאו הכי כל הכשרים דתנן בחד איתנהו באידך עד דפסיל ליה בהדיא, ומשום דנשירת עלין שכיח בערבה טפי תני ליה בערבה והוא הדין לאידך, וכמו ששנו בה (לקמן שם) שהכמושה כשרה והוא הדין לשאר מינין כדתניא (לקמן ל"א ע"א) וכולן כמושין כשרין ושנו אותה במשנה בערבה שהוא מצוי בה יותר. מעתה הוא הדין לנשרו מקצת עלי לולב שהוא כשר ובלבד שיהא (שיעורו) [שדרתו] מכוסה עלין דלא ליהוי כאופתא, וכדבעינן בהדס שיהא כולו עבות ואם נשרו מקצת עלין[קכה] פסול לפי שאין שמו עליו, ואין לו ללמוד מערבה ששמה עליה כשנשרו מקצת עליה וגם לא (ללולב) [מלולב] שכשנשארה שדרה מגולה [הוי] כאופתא, וכן כתבו בתוס'. ונראין דברים דכל שנשרו רוב עלין או שנפרצו כמאן דליתנהו חשובי וכאילו הוי אופתא והרי הוא ככל הפסולין מגופן שאין שמן עליהן שפסולין כל שבעה אפילו בזמן הזה:

נפרדו עליו כשר. דאע"ג דכתיב (ויקרא כג, מ) כפות ללמד שיהא כפות (לקמן ל"ב ע"א), כיון שראוי לכפיתה אין כפיתה מעכבת בו, אבל חרות (שם) שאינו ראוי לכפיתה כפיתה מעכבת בו וכדרבי זירא (מנחות ק"ג ע"ב):

רבי יהודה אומר יאגדנו מלמעלה. דבעי כפות ממש. ולאו היינו פלוגתא דלולב צריך אגד (לעיל י"א ע"ב), דהתם לאוגדו עם ההדס והערבה והכא שיהו עליו מחוברין ולא פרודין:

ציני הר הברזל כשרות. מפרש בגמרא (לקמן ל"ב ע"א):

לולב שיש בו ג' טפחים וכדי[קכו] לנענע בו כשר. בגמרא (לקמן ל"ב ע"ב) מפרש לה:

גמרא קא פסיק ותני לא שנא ביו"ט ראשון ולא שנא ביו"ט שני. פירוש מדקתני פסול סתמא, וקתני של אשרה ושל עיר הנדחת דלא סגיא דלא ליפסיל לכל שבעה, דהא כתותי מכתת שיעורא:

בשלמא יבש הדר בעינן וליכא. איכא למידק דהכא משמע דכל שאינו הדר פסול כל שבעה, ואילו לקמן אמרינן שאינו פסול אלא ביו"ט ראשון, דאמרינן (לקמן ל"ו ע"ב) אתרוג שנקבוהו עכברים אין זה הדר, איני והא רב חנינא מטביל בה ונפיק, [ואקשינן] ולר"ח קשיא מתני' דתנן חסר כל שהוא פסול, ופריק כאן ביו"ט ראשון כאן ביו"ט שני, אלמא אתרוג חסר ביום ראשון פסול משום דלא הוי הדר וביו"ט שני כשר דלא בעינן הדר. ותירץ הראב"ד דסוגיא דהכא פליגי אסוגיא דהתם, מיהו כסוגיא דהתם קי"ל דהיא עיקר ודיקא, ואילו הכא לא דק בה תלמודא אלא דהמקשה הוא דקאמר הכי לרווחא דמילתא, דבשלמא יבש לא קשיא ליה כולי האי דאפשר לומר דהדר בעינן כל שבעה, דאע"ג דכתיב (ויקרא כג, מ) ולקחתם לכם ביום הראשון פרי עץ הדר דילמא מקרא נדרש לפניו ולא לאחריו, ולכם הוא דקאי איום הראשון אבל הדר אכוליה קרא קאי שאין יום הראשון נדרש לאחריו דהיינו הדר, אלא גזול קשיא ליה, ורבי יוחנן תירץ קושיא דגזול ולא חש ליבש משום דהמקשה לא קפיד בה ולא מקשי מינה בדוקא. אבל לקמן בפרקין דייקן בה ואמרי דהדר אינו פסול אלא ביום ראשון דביום הראשון נדרש הוא לפניו ולאחריו וכדאמרינן בירושלמי (דפרקין ה"ו) כל הפסולין אינן פסולים אלא ביום ראשון. ולא נהירא כלל דהא ודאי תלמודא בדוקא מקשה דקא פסיק ותני לא שנא ביו"ט ראשון ולא שנא ביו"ט שני, ומהאי הכריחא קשיא ליה גזול ואצטריך רבי יוחנן לפרוקא משום מצוה הבאה בעבירה, ואי יבש לא מיפסיל אלא ביום ראשון ודאי תנא לא טעי ביה, וכי קתני יבש פסול ביום הראשון הוא והוא הדין לגזול דהא כי הדדי תני להו לולב הגזול והיבש פסול, וא"כ אמאי לא פריק הכי ומוקמינן טעותא במתני' דפסיל להו ביום (הראשון) [השני]. ועוד דהא דר"י (דגזול) הילכתא היא דגזול פסול אפילו ביום שני והוא הדין ליבש לתנא דמתני' דתני להו כי הדדי, והכי אסיקנא בהדיא (לקמן ל"א ע"א) דאמרינן יבש פסול לפי שאינו הדר גזול פסול משום מצוה הבאה בעבירה. ותו דודאי הכא ליכא למימר מקרא נדרש לפניו ולא לאחריו דהא ולקחתם דרישא דקרא נדרש לכוליה קרא כדכתיבנא לעיל (בריש פרקין), הילכך הכא בדוקא מקשינן כפשטא דלישנא, דבשלמא יבש הדר בעינן כל שבעה וליכא, והדרא קושיין לדוכתא. עוד תירץ הרב ז"ל דסוגיא דהכא לא פליגא אסוגיא דהתם, דסוגיא (דהתם) [דהכא] ודאי לא בעינן הדר ביום שני[קכז] כדאמרינן התם ואפ"ה יבש פסול מפני שהוא חשוב כמת וכמו שאינו

קכג) לשון הר"ן: ואין האגד מעמידן [לעלי ההדס] כעלי הלולב שהן ארוכין:
קכד) אולי צ"ל: והנכון כדפירש הראב"ד דנפרצו וכו':
קכה) עי' היטב בדברי רבינו לקמן ל"ב ע"ב ד"ה ת"ר נשרו וכו':
קכו) נדצ"ל "כדי" בלי וא"ו, כדמבואר בגמרא:
קכז) עי' בהשגות הראב"ד על הרי"ף כאן וז"ל: וכבר הרחבתי בכל זה ובראיות ברורות כתבתי שהיבש פסול כל ז' הימים ובירושלמי פסלוהו משום לא המתים יהללו יה, אבל שאר פסולים כשרים ביו"ט שני משום

הדפסה ברזולוצית מסך - להדפסה איכותית הדפס ישירות מן התכנה

דומה, וכדאמרינן בירושלמי לא המתים יהללו יה. והא ליתא כלל דהא בכולה סוגיא אמרינן דפיסולא דיבש מפני שאינו הדר, ורבי יהודה דמכשיר (לקמן ל"א ע"א) אמרינן דלית ליה הדר ודריש הדר באילנו משנה לשנה. ותו דאע"ג דחשוב כמת אמאי חשוב כמאן דליתיה והלא משערין במת לכל דבר ועושין ממנו דופן לסוכה (לעיל כ"ג ע"א) ולעולם לא פסלו אלא היכא דקאי לשריפה דהשתא כתותי מכתת שיעוריה כר"ש דאמר (מנחות ק"ב ע"ב) כל העומד לישרף כשרוף דמי, אבל זה שאינו עומד לשריפה והרי הוא חזק ועושין ממנו קופות למה יהיה כמי שאינו, והירושלמי כבר פירשנוהו לעיל דלאו בדוקא נקט ליה. גם הראיה שהביא הרב ז"ל מן הראיה שהביא ר' יהודה מבני כרכום שהיו מורישים לולביהם לבניהם, לאו ראיה היא כדבעינן לפרושי בדוכתא (לקמן ל"א ע"א ד"ה אמר ר' יהודה).

אבל הנכון בפירוק קושייתנו דהני תרתי סוגיין לא פליגי כלל, דהדר נוהג בכל שהוא (נ"א: שבעה) מן התורה, ומתני' דפסיל יבש ושאר הפיסולים שאינם הדר כל שבעה [היינו במקדש] שהם מן התורה, וסוגיא דלקמן דרבי חנינא בגבולין דלא בעינן [בהו] הדר אלא יום ראשון שהוא מן התורה, וכדאיתא בירושלמי כל הפסולין אינן פסולין אלא ביום הראשון וכדברירנא משמיה דמרן ז"ל (לעיל בריש פרקין). והשתא מקשינן שפיר בשלמא יבש לא קשיא דמוקמינן מתני' במקדש ובעינן הדר כל שבעה, אלא גזול בשלמא יו"ט הראשון בעינן לכם וליכא, אבל ביום שני לא בעינן לכם ואפילו במקדש, ופריק רבי יוחנן משום רשב"י דגזול דפסול כל שבעה היינו משום דהו"ל מצוה הבאה בעבירה שנאמר (מלאכי א, יג) והבאתם גזול ואת הפסח, גזול דומיא דפסח מה פסח לית ליה תקנתא אף לגזול לית תקנתא לא שנא לפני יאוש ולא שנא לאחר יאוש:

דף ל ע"א

בשלמא לפני יאוש לכם כו'. [ותימה דהא בקרבן לא כתיב לכם. ואיכא דגרסי מכם אמר רחמנא], ולא נהירא דההוא הא דרשינן ליה להוציא את המומר בפ"ק דחולין (ה' ע"א). והנכון דגזול שהוא פסול בקרבן נפקא לן מדכתיב (ויקרא א, ג) קרבנו ולא הגזול וכדאיתא בפרק מרובה (ב"ק ס"ו ע"ב), והכא לא דייקינן למנקט קרא גופיה אלא דנקטינן לישנא בעלמא לכם משלכם כדנפקא לן מקרבנו, ודכוותה טובא בתלמודא:

אלא לאחר יאוש אמאי הא קנייה ביאוש. קשיא לי טובא דהכא משמע דלרבי יוחנן יאוש כדי קני וכי מפסיל גזול לקרבן היינו משום מצוה הבאה בעבירה, ואילו בב"ק מוכח בכמה דוכתי דרבי יוחנן סבר יאוש כדי לא קני, דאמרינן במרובה (ב"ק ס"ח ע"ב) טבח ומכר לאחר יאוש ריש לקיש אמר פטור שלו הוא טובח ושלו הוא מוכר ורבי יוחנן אמר חייב משום דיאוש כדי לא קני, ואמרינן נמי התם (ס"ז ע"א) מנין ליאוש שאינו קונה שנאמר והבאתם גזול ואת הפסח וגו'[קכח], והכא מוכחינן דיאוש קני וטעמא משום מצוה הבאה בעבירה. וכמה פירושים נאמרו בזה שאין בהם ממש. והנכון דודאי לרבי יוחנן [יאוש] ושינוי רשות בעינן ומש"ה מפסיל משום מצוה הבאה בעבירה, שהמצוה גורמת קנין זה והוציאתו מרשות נגזל, הא אילו קנייה ביאוש כדי מעיקרא תו לא מפסיל משום מצוה הבאה בעבירה. והיינו דמוכחינן מינה דיאוש כדי לא קני וכדכתיבנא לעיל (כ"ט ע"ב), והכא הכי קאמרינן אלא לאחר יאוש הא קנייה ביאוש זה שיש עמו שינוי רשות. ואיכא נוסחי דוקאני דגרסי אלא ביו"ט שני אמאי אמר רבי יוחנן משום רשב"י משום דהו"ל מצוה הבאה בעבירה דכתיב כי אני ה' שונא גזל בעולה וגו' משל למלך בשר ודם וכו'. והאי נוסחא דייקא טפי דודאי פסולא דמצוה הבאה בעבירה משונא גזל בעולה נפקא, וההוא קרא דוהבאתם גזול ואת הפסח ליאוש שאינו קונה מצטריך כדהתם, וזה נכון וברור ואין בו בית מיחוש. ולענין הילכתא קי"ל כרבי יוחנן דאית ליה טעמא דמצוה הבאה בעבירה, דאע"ג דשמואל פליג עליה, שמואל ורבי יוחנן הלכה כר' יוחנן (עירובין מ"ז ע"ב), ור' אמי נמי קאי כר"י, וסוגיא דלקמן דאוונכרי וסוכה גזולה דלכאורה רהטא כשמואל מדלא אדכרו בהו דין מצוה הבאה בעבירה, כי מעיינת בה אליבא דר"י נמי אזלא כדבעינן למימר קמן, וסוגיין נמי בכוליה תלמודא כר' יוחנן, ואע"ג דרב[א] מתרץ מתני' אליבא דשמואל, לתרוצה (כשמואל) [דשמואל] אתא ולאו דס"ל כוותיה. הילכך קי"ל הגזול פסול כל שבעה ואפילו בגבולין משום מצוה הבאה בעבירה, ולולב היבש פסול כל שבעה במקדש ובמדינה יום אחד ובזמן הזה שני ימים:

אמר להו רב הונא להנהו אוונכרי. פירוש ישראלים שלוקחים הדס מן הגוים ומוכרים לישראל. **כי זבניתו אסא מן הגוים** ליגזזו **אינהו וליתבו לכו מ"ט סתם גוים גזלני ארעתא נינהו וקרקע אינה נגזלת.** פירוש ואפילו של גוי:

דף ל ע"ב

הילכך ליגזזו **אינהו כי היכי דלהוי יאוש [בעלים] בידא דידהו ושינוי רשות בידא דידכו.** פירוש וכיון דקנו מקמי מצוה, לכם קרינא ביה. וליכא נמי משום מצוה הבאה בעבירה דהרי אין המצוה מסייעת בקנין, ואתיא אפילו כרבי יוחנן. ואהא סמכינן השתא למזבן לולב וארבעה מינין מן הגוים משום דאיכא יאוש ברשותא דגוים ושינוי רשות ברשותא דידן:

ופרכינן סוף סוף **כי גייזי להו אוונכרי** ישראלים הא איכא יאוש ברשותא דידהו ושינוי רשות בידא דידן וקנינן ליה מקמי מצוה. וכי תימא דמ"מ לא חזי למזבני מינייהו לכתחילה כל היכא דלא קנו להו. הא ליתא חדא דמספיקא[קכט] הוא, ועוד דמסתמא מגוים הוא דגזלי לה וגזל גוי כהאי גוונא דכולי עלמא שרי:

דאיכא הדר במקצת אתרוג, לאפוקי יבש דליכא ביה הדר כלל כמו המת עכ"ל. ומבואר להדיא דאף בשאר ימים ס"ל דבעינן הדר, ודלא כמ"ש רבינו כאן בשמו. וצ"ב:

קכח) ואע"ג דהתם עולא ורבא הוא דקאמרי לה, מ"מ משמע התם דר"י יליף לה מהאי קרא. וכן מפורש בחי' הרא"ה כאן:

קכט) נדצ"ל: דמספקא אי גזילה הוא. ועי' מאירי:

הדפסה ברזולוצית מסך - להדפסה איכותית הדפס ישירות מן התכנה

לא צריכא [אלא] למיפק בה אוונברי גופייהו. דכי גייזי לה אינהו גופייהו לא נפקי בה דליכא ברשותייהו יאוש ושינוי רשות מקמי מצוה והו"ל מצוה הבאה בעבירה, וכדאמרינן לעיל. [ומ"מ] הא קנייה ביאוש והקדש למצוה [הוי שינוי רשות] ולכם קרינא ביה:

ופרכינן וליקנינהו ביאוש ושינוי מעשה. דמקמי מצוה. ופרקינן **דאגד שינוי החוזר לברייתו** [הוא]. ולא חשיב שינוי מעשה, ושינוי השם נמי לא הויא **דמעיקרא נמי הושענא קרי ליה**. ומסתברא דקושטא דמילתא שני ליה דהא אפילו לא קרי ליה הושענא מעיקרא, שינוי השם כי האי לא קני מכיון דתלי בשינוי מעשה (שאינו) [ה]חוזר לברייתו, וכן דעת מורי נר"ו:

דף לא ע"א

ת"ר סוכה גזולה כו'. ואסיקנא דפליגי בשתקף את חברו והוציאו מסוכתו דרבי אליעזר סבר קרקע [נגזלת, ואי נמי ס"ל קרקע] אינה נגזלת (ו)סוכה שאולה היא ואין אדם יוצא בסוכה שאולה, ורבנן סברי אדם יוצא בסוכה שאולה. והקשו בתוספות מ"מ כיון שתקפה מחברו הא איכא מצוה הבאה בעבירה. ותירצו דלא אמרינן מצוה הבאה בעבירה אלא בדבר שהוא בא לרצות כגון קרבן שופר ולולב וכיוצא בהם, אבל בסוכה שאין בה ריצוי ליכא משום מצוה הבאה בעבירה. ול"נ דהא בירושלמי (חלה פ"א ה"ה) חששו למצה של טבל ולמצה גזולה משום מצוה הבאה בעבירה וכדכתיבנא התם (פסחים ל"ה ע"ב). אבל הנכון דהכא כיון דלא קני לה כלל וברשותא דמאריה איתא ואין המצוה מוציאתה מרשות בעליה, לא חשיבא מצוה הבאה בעבירה, הרי הוא כאילו היתה שדה דעלמא גזולה ברשותו שאע"פ שעבירה בידו אין הסוכה נפסלת בכך, כנ"ל:

אבל גזל עצים וסכך בהם [דברי הכל] אין לו אלא דמי עצים. פירוש ואף על גב דמדאורייתא פסולה דהא ליכא אלא יאוש ולא קניא והתורה אמרה תעשה לך משלך, השתא דתקון רבנן בגוזל מריש ובנאו בבירה דקני ליה ונותן דמים לבעלים, הרי העצים האלו שסיכך בהם קנויים לו מדרבנן מתקנת מריש ואין עליו אלא חוב דמיהם שחייב לבעלים, והרי הוא כחוב דעלמא ומשלך קרינן ביה, וליכא נמי משום מצוה הבאה בעבירה דהא קנינהו מקמי מצוה. מיהו קשיא לי לפום האי שיטתא דידן למה לי למיכתב קרא [לך] למעוטי גזולה תיפוק ליה משום מצוה הבאה בעבירה, דהא כל היכא דלא קני לה מקמי מצוה דהוי גזול הא איכא [נמי] משום מצוה הבאה בעבירה, בשלמא לולב לא קשיא לי דהתם אצטריך לכם למעוטי שאול, אלא גבי סוכה שהיא כשרה בשאולה, קרא למעוטי גזולה למה לי. וי"ל דהיא גופא קמ"ל קרא תעשה לך משלך כי היכי דלא תהוי מצוה הבאה בעבירה, סד"א דלא חיישינן להא בסוכה שאינה באה לרצות קמ"ל. וכי אמרינן לך למעוטי גזולה היינו משום מצוה הבאה בעבירה, דאי לא הא קנייה ביאוש ושינוי רשות דהקדש [למצוה] ושלך קרינא ביה, אלא ודאי כדאמרן[קל]:

ההיא איתתא. כבר מפורש עניינה ממה שכתבנו. ומה דאמרינן **אתתא** דהוה **לאביה תלת מאה ותמני סרי עבדים**. יש מפרשים אביה ממש שהיה עשיר גדול. ויש מפרשים שהיא בת אברהם דכתיב ביה (בראשית יד, יד) וירק את חניכיו ילידי ביתו שמונה עשר ושלש מאות:

אמר רבינא האי כשורא דמטללתא כו' מהו דתימא עצים שכיחי. אבל האי דלא שכיחא לא עביד בה רבנן תקנת מריש קמ"ל:

והני מילי בגו ז' **אבל לבתר ז'**. פירוש שלא קבל עליו (ממנו) הנגזל בבית דין עד לאחר החג, או שרוצה להמתין עד מוצאי החג, או שלא נתכוון לגזול עד מוצאי החג, הא לאו הכי אע"פ שלא פרעו עד [לאחר] החג כבר קנאו ודמים בלבד הוא חייב לו וכדמוכח נמי מעובדא דריש גלותא שלא חייבוהו לפרוע לאלתר. ושלא כפירוש רש"י[קלא]:

[בעי] אהדורי בעיניה. כיון דלא שכיח ולית ליה שום פסידא לא עביד בה רבנן תקנתא. **ואי חבריה בטינא אפילו לבתר שבעה נמי יהיב ליה דמיה**. פירוש אם רוצה הגזלן, שאין כופין אותו לעולם לתת דמים שיכול הוא לומר אי איפשי בתקנת חכמים כדאיתא בכתובות (פ"ג ע"א). מיהו כשעמד בדין ופסקו ליה לדיניה ליתן דמים וקבל עליו, שוב אינו חוזר בו:

תנא יבש פסול כו' **אמר רבא מחלוקת בלולב דרבנן סברי מקשינן לולב לאתרוג ורבי יהודה סבר לא מקשינן**. פירוש ואף על גב דכולהו מינין גמרינן מהדדי והדר אכוליה מינין איכא למדרשיה, קסבר רבי יהודה דלא שייך הדר אלא באתרוג שהוא פרי ולא בלולב שהוא מן העצים, וכי היכי דלא שייך עבות אלא בהדס ולא גמרינן שאר מינין מיניה:

והתנן ר"י **אומר אין אוגדין את הלולב אלא במינו** מ"ט **לאו משום דבעינן הדר**. ופרקינן דלאו משום דבעינן הדר הוא, **דהאמר רבא אפילו בסיב ואפילו בעיקרא דדיקלא** דלא הוי הדר. ובדין הוא דבלאו מהא דרבא מצי למייתי עלה מסיפא דמתני' (לקמן ל"ו ע"ב) דפסיל ר' יהודה בגימוניות של זהב ופליג עליה דר"מ, אלמא טעמא דר"י לאו משום דבעינן הדר הוא שאין לך הדר גדול מגמוניות של זהב, אלא הא דרבא עדיפא ליה דמפרש מתני' גופא דר' יהודה דפריכנא מיניה, והכי אורחא דתלמודא:

והתניא ד' מינים שבלולב כשם **שאין פוחתין מהם כך אין מוסיפין עליהם**. יש מפרשים אין מוסיפין עליהם ואפילו ממינם. והא ליתא, דאפילו לרבי יהודה דאמר לולב צריך אגד ולא אמרינן האי לחודיה קאי והאי לחודיה קאי וכל שכן לרבנן דסברי לולב אין צריך אגד והאי לחודיה קאי, דליכא משום בל תוסיף, והטעם שלא נתנה תורה באחד מארבעת מינין

קל) ועי' היטב מש"כ רבינו לעיל ט' ע"א ד"ה הא דאמרינן:
קלא) עי' ערוך לנר מ"ש בזה:

אלו שיעור למעלה אלא למטה שלא יפחות מלולב אחד ומשתי ערבות ומשלשה הדסים למאן דבעי שלשה ומאתרוג אחד ובהכי סגי לה ואם רצה להוסיף מוסיף. והא דאמרינן לקמן (ל"ה ע"א) גבי אתרוג ואימא פלפלין, ופרקינן משום דלא אפשר היכי ליעביד לינקוט חדא לא מינכרא מילתא לינקוט תרי ותלת פרי אחד אמר רחמנא ולא שנים וג' פירות, ה"פ דרחמנא אמר דבפרי אחד סגי ויוצא ידי חובתו ולא בעינן שנים ושלש, ואילו בפלפלין אינו יוצא אלא בשנים ושלש. ויש ראיה לדברינו מדאמר להו שמואל (לקמן ל"ד ע"ב) להנהו דמזבני אסא אשוו וזבינו ואי לא דרישנא לכו כרבי טרפון דמכשר בג' קטומין, ואקשינן דלדרוש להו כר' עקיבא דסבר דהדס אחד, ומדאקשינן דלדרוש כר"ע דמכשר בחדא אלמא הילכתא כ"ע כדבעינן למימר קמן ואפילו הכי קא מהדר שמואל אשלשה שאינן קטומין ואמר להו אשוו וזבינו, אלמא אע"ג דסגי בהדס אחד לדין תורה אם רצה להוסיף עליו משום נוי מוסיף וליכא משום בל תוסיף, ולא נחית בהא משום דלולב אין צריך אגד והאי לחודיה קאי, דא"כ הוה אסרינן מדרבנן כדאסרינן בשאר מינין כדלקמן (ע"ב וע"ש בסד"ה אבל מורי), אלא ודאי משום דלא נתנה בהם תורה שיעור למעלה, כנ"ל. ומצינו שדורשין (מנחות ל"ט ע"ב) לענין ציצית גדיל גדילים הרי כאן ד' ואעפ"כ מוסיפין עליהן כדאמרינן התם בפרק הקומץ (התכלת מנחות מ"א ע"ב) כאן בטלית בת ארבע כאן בטלית בת שמנה. ולישנא נמי מוכח הכי דקתני אין מוסיפין עליהן כלומר מינין אחרים שיהו חמשת (ה)מינין, כשם שאין פוחתין מהם שיהו שלשה, דהשתא במינין איירינן דקתני מינין שבלולב ולא איירינן בשיעורא, נמצאת למד שמוסיפין בכל מין ומין כמה שירצו, וכן נהגו העולם בהדס וערבה לפי שהוא נוי ולא נהגו להוסיף בלולב ואתרוג לפי שאינו דרך נוי, ונהגו בקצת המקומות להוסיף בהדס כדי לנאותו מאותו הדס שוטה דלא קיימי תלתא בחד קינא (לקמן ל"ב ע"ב), וכן רבותי עושין מעשה. ולבי מפקפק בדבר דכיון דפסול (במין אחר) כמין אחר דמי, וכי היכי דגזור רבנן שלא (להוסיף) [להביא] מין אחר דילמא אתי למסרך, הכי נמי (איתא) [איכא] למגזר בהא דגזירה דשכיחא היא שרוב בני אדם אין מדקדקין בין עבות להדס שוטה:

אמר רבי יהודה מעשה בבני כרכום שהיו מורישין לולביהן לבניהם. מכאן הוכיח הראב"ד בשם ה"ר מנחם בר יצחק ז"ל דלולב יבש פסול לרבנן כל שבעה אפילו בגבולין, דאי לא מאי ראיה מייתי מינה רבי יהודה דיבש כשר לימרו ליה רבנן דיבש פסול ביום ראשון ובני כרכום היו מורישים לולביהן לבניהם שיצאו בהם ביום שני, אלא ודאי ש"מ דלרבנן אפילו ביום שני פסולין. נראה מדברי רבותינו אלו ז"ל שהראיה שמביא רבי יהודה לדבריו היא מן הירושה שהיו מורישין את לולביהן לבניהם, וזה תימה גדול וכי מפני שהיו פסולין לא יהו מורישין אותם לבניהם עם שאר כל נכסיהם לעשות מהן קופות או מכבדות, אלא ודאי שרבי יהודה כך הוא אומר מעשה בבני כרכום שהיו מורישין לולביהן לבניהם והיו נוטלין אותן ביו"ט ראשון, והראיה שלו מן הנטילה היא ולא הוצרך לפרש כי דבר פשוט הוא לתינוקות של בית רבן שאין להביא ראיה מן הירושה. רבינו הגדול ז"ל:

דף לא ע"ב

אמרו לו משם ראיה אין שעת הדחק ראיה. מכאן סמכו הגאונים ז"ל לומר דיבש ונקטם ראשו וכל הפסולים יוצאים בהם בשעת הדחק ואפילו ביום ראשון. ונראה לי דוקא בכל שפסול שלהם לפי שאינו הדר דבשעת הדחק לא קפדינן ביה, אבל כל שפסולו מגופו מפני מיעוט שיעורו ושאין שמו עליו או שיש בו משום מצוה הבאה בעבירה, לא. וביבש נמי דוקא בלולב והדס וערבה דלא כתיב בהו הדר בפירוש אלא דגמרינן להו מאתרוג, אבל באתרוג דכתיב ביה הדר בפירוש הא קפיד ביה קרא וכל שאינו הדר אין יוצאין בו ואפילו בשעת הדחק:

מאי לאו אבולהו לא אלולב. ושאר מינין לבד מאתרוג:

אמר מר כשם שאין פוחתין מהם כך אין מוסיפין עליהם פשיטא מהו דתימא האי לחודיה קאי והאי לחודיה קאי קמ"ל. איכא לאקשויי מהא דאמרינן בפרק אלו הם הנחנקין (סנהדרין פ"ח ע"ב) והרי לולב שעיקרו מדברי תורה ופירושו מדברי סופרים ואין מוסיפין עליהם ואם הוסיף גורע, ואמרינן מאי קא סבר אי קסבר לולב צריך אגד גרוע ועומד הוא ואי קסבר לולב אינו צריך אגד האי לחודיה קאי והאי לחודיה קאי. ואמרינן נמי לעיל כיון דאמר ר"י לולב צריך אגד אי מייתי מינא אחרינא [ואגדיה בהדיה] הוה להו חמשה מינין, אלמא לרבנן דאמרי לולב אין צריך אגד לא הוו ה' דהאי לחודיה קאי והאי לחודיה קאי. ובתוס' תירצו דודאי אפילו לרבנן עובר על המין החמישי משום בל תוסיף ולגבי הא לא אמרינן האי לחודיה קאי והאי לחודיה קאי, כענין כהן [ה]עולה לדוכן ומוסיף ברכה אחת משלו שעובר משום בל תוסיף (ר"ה כ"ח ע"ב), והישן [בסוכה] בשמיני[קלב] לוקה אע"ג דכל יום ויום לחודיה קאי, אלא דלרבנן נהי דעובר על החמישי משום בל תוסיף לא אמרינן בשאר המינין שהוא גרוע ועומד, דכיון שאין צריך אגד והאי לחודיה קאי והאי לחודיה קאי הרי קיים מצותו כראוי אלא שעובר משום בל תוסיף לרבנן כשנוטל אותו מין דרך גדילתו, אבל באוגד לולב שלא במינו כיון שאינו נוטל אותו מין כדרך גדילתו הרי אינו נוטל אותו כדרך [שאר] מינין שאין יוצאין בהם אלא כדרך גדילתם (לקמן מ"ה ע"ב ע"ש) ולפיכך אינו עובר בו לרבנן משום בל תוסיף כדאמרינן לעיל (ע"א), אבל לר' יהודה כיון דלולב צריך אגד והאגד הוא מכלל המצוה, יש בו משום בל תוסיף ואם הוסיף גורע ולא יצא ידי חובתו, והיינו ההיא דלעיל. (ובדבריהם) [ולדבריהם] מה שנהגו להוסיף בהדס וערבה ולא חששו משום בל תוסיף אמאי [סמכינן], דהא אע"ג

קלב) והיינו במתכוין למצוה, וכמ"ש רבינו בר"ה ט"ז ע"ב בד"ה וכי תימא שהישן בשמיני בסוכה ומתכוין למצוה יש בו משום בל תוסיף. וכ"כ עוד שם בדף כ"ח ע"ב ד"ה אלא מעתה ע"ש:

הדפסה ברזולוציית מסך - להדפסה איכותית הדפס ישירות מן התכנה

דהאי לחודיה קאי והאי לחודיה קאי לרבנן אין זה מציל מבל תוסיף. וכי תימא דבכל שהוא ממינו ליכא משום בל תוסיף, הא ליתא דהא אמרינן התם (סנהדרין פ"ט ע"א) אי הכי תפילין נמי אי אייתי ביתא אחרינא ואוסיף עלייהו האי לחודיה קאי והאי לחודיה קאי. ואמרינן נמי במסכת ר"ה פרק ראוהו ב"ד (כ"ח ע"ב ע"ש) שהניתנין במתן אחת שנתנן במתן ארבע שיש בו משום בל תוסיף. ומכאן יש לי ראיה גמורה שאפילו במין אחד יש בו משום בל תוסיף. ואם כן לרבותינו בעלי התוס' ז"ל למה מוסיפים בהדס וערבה, ושמואל נמי (לקמן ל"ד ע"ב) היכי מוסיף בהדס כדאוכחנא לעיל. והא לא קשיא לי כלל לפום מאי דכתיבנא דבארבעה מינין לא נתנה בהן תורה שיעור למעלה והרשות בידו להוסיף כמה שירצה, אבל כשהוסיף מינין אחרים יש בו משום בל תוסיף.

ומ"מ עדיין קשה לדבריהם מה שנהגו להוסיף הדס שוטה והוא כמין אחר. וי"ל דלרבנן ליכא משום בל תוסיף אלא כשאינו לנוי אבל כל שהוא לנוי בעלמא אין בו משום בל תוסיף ואפילו בדרך גדילתו, ואפשר שהמנהג שלא כדעת התוס'. והשתא דהכי הוא כל שנתנה בו תורה שיעור יש בו משום בל תוסיף אע"ג דהאי לחודיה קאי והאי לחודיה קאי, וכדאמרינן הכא ובכהן שעולה לדוכן. ומה שתוקעין בר"ה יותר מט' תקיעות שאמרה תורה מתקנתא דר' אבהו בקסרין (ר"ה ל"ד ע"א) הא אמאי, דאע"ג דכל תקיעה באנפי נפשה קיימא איכא משום בל תוסיף. וי"ל דכיון שאין עושין כן משום תוספת אלא מן הספק שמא לא יצאו בראשונות, שוב אין כאן משום בל תוסיף, אבל אם בא לתקוע ד' סימנין כדי לעשות ד' תרועות שאמרה תורה, הרי הוא עובר משום בל תוסיף. אלא דאכתי קשיא לי הא דאמרינן התם בפ"ק (ט"ז ע"א) א"ר יצחק מפני מה תוקעין ומריעין כשהם יושבים וחוזרין ותוקעין ומריעין כשהן עומדין כדי לערבב את השטן, והא התם דנפקי ידי חובתן בין בתקיעות שמיושב בין בתקיעות שמעומד וכדמוכח ממתני' (שם ל"ג ע"ב) דמי שבירך ואחר כך נתמנה לו שופר וגמרא דעלה וכדכתיבנא (ר"ה ט"ז ע"ב ע"ש), ואפ"ה עבדינן להו תרי זמני כדי לערבב את השטן, ואמאי הא איכא משום בל תוסיף כיון דאמרת דלא אמרינן בהא האי לחודיה קאי והאי לחודיה קאי. וי"ל דליכא משום בל תוסיף אלא כשמוסיף חלק אחד במצוה שמוסיף במנינה או בשיעורה שנתנה תורה והקפידה בו בין למטה בין למעלה [או] כשמוסיף בסימן תרועה או תקיעה או שמוסיף (בסימנין) [במינין], אבל כל שהוא עושה מצותו כדרך שאמרה תורה וחוזר וכופל את הכל מפני הדור מצוה וכדי לערבב את השטן אין בזה משום בל תוסיף, אלא אם כן הקפיד הכתוב בפירוש שלא לכפלו. וכענין שמצינו בכהן שעולה לדוכן שאינו מצווה אלא לברך פעם אחת, כדאמרינן התם בפרק ראוהו ב"ד (ר"ה כ"ח ע"ב) דאי בעי (מצלי) [מברך] ואי לא בעי לא (מצלי) [מברך] לומר שאין הכהנים מצווין לברך את ישראל בעשה אלא פעם אחת ואף על פי כן אי בעי הדר [ומברך] (ומצלי) אין בזה משום בל תוסיף. וליכא למימר שעושה להוציא לאחרים דליכא חיובא אישראל להתברך [ו]מצוה דכהן הוא, אלא ודאי כדאמרן. ובתפילה גם כן התירו להתפלל כל היום דרך נדבה (ברכות כ"א ע"א), (אלא) [אע"ג ד]ודאי שכל שכופל מצוה שאינו חייב לכופלה ואינו עושה אותה להוציא לאחרים, אסור לו לחזור ולברך עליה משום ברכה לבטלה, אלא (ש)במקום שהתירו חכמים כגון תפילה, דאיסור ברכה לבטלה מדבריהם והם אמרו [והם אמרו]. מעתה אין בכפילת תקיעות ר"ה משום בל תוסיף אף לפי שיטת רבותינו בעלי התוס'. אי נמי והוא הנכון דכל שהוא בתקנת חז"ל אין בו משום בל תוסיף, תדע שהרי ישנין [בסוכה] בשמיני על פי [תקנת] חז"ל, כנ"ל.

אבל מורי נר"ו מפרש בשם רבינו הגדול ז"ל דכל היכא דאמרינן האי לחודיה קאי והאי לחודיה קאי ליכא משום בל תוסיף כההיא דלעיל ודפרק אלו הן הנחנקין, ולא מפקינן להו מפשטייהו, ובהכא לא קשיא מידי בתקיעות של ר"ה. ומה שאמרו בכהן שעלה לדוכן והוסיף ברכה אחת משלו שעובר בבל תוסיף ולא אמרינן דכל ברכה וברכה בלחודה קיימא, שאני התם שצריך פרישת כפים, וכיון שהכל נעשה עם פרישת כפים הו"ל כלולב דרבי יהודה שהוא צריך אגד ולא אמרינן האי לחודיה קאי והאי לחודיה קאי. והישן בשמיני לא חשיב דקאי לחודיה כיון שכל הימים רצופים ואין הפסק בנתיים. והא דאמרינן הכא דאין מוסיפין עליהם אפילו לרבנן ולא אמרינן האי לחודיה קאי והאי לחודיה קאי, לאו מדאורייתא אלא מדרבנן דילמא אתי למסרך. (ואפ"ה) [ומש"ה] ממינו מוסיפין ואפילו מדרבנן משום נוי דבהא לא חיישינן לסירכא, ואפילו הדס שאינו עבות כיון שהוא ממינו שהעבות ושאינו עבות הכל גדל באילן אחד אין חוששין בו, דלא גרע מסיב (ודקלא) [ועיקרא דדקלא] דחשיב ליה רבי יהודה מינו. וכן יש לפרש לשיטת התוספות לפי המנהג אבל עדיין אני מפקפק דאתו למסרך:

תיובתא דרבא תיובתא. פירוש דר' יהודה לא בעי הדר אפילו באתרוג וכל שכן בשאר מינין. וקשה לי א"כ כוליה פרקין דלא כר' יהודה דהא נקטם ראשו ועלתה חזזית וניקב ונקלף כולהו מדין הדר הם פסולין, ואילו (ל)ר"י לא פליג (לקמן ל"ד ע"ב) אלא בירוק ככרתי דמחמיר טפי מרבי מאיר ולא חזינן ליה דפליג ברישא. וי"ל דלרבי יהודה כל שחסרו וכל שאינן כברייתם מודה הוא דפסול דלא חשיב שמו עליו וכי היכי דפסיל בירוק ככרתי ובאתרוג כאגוז משום דלא גמר פירא, אבל כל שהוא שלם כברייתו אלא שהוא יבש, שמו עליו ולא מיפסיל משום שאינו הדר, כנ"ל:

ה"ג ובגדול כדי שיאחז שניהם בידו אחת ר' יוסי אומר **אפילו בשתי ידיו**. וכן מוכח בכאן ודוק וכדבעינן לפרושי קמן (ל"ד ע"ב בד"ה יש ספרים ע"ש):

ואתי לאיפסולי. פירוש ודילמא לא הוה ליה אחרינא, אי נמי דלא יהיב אדעתיה ונפיק בהא בפסולא:

הדפסה ברזולוציית מסך - להדפסה איכותית הדפס ישירות מן התכנה
חידושי הריטב"א <אור החכמה> - ג (יומא, סוכה, מגילה, תענית, מו"ק, ביצה) יום טוב בן אברהם אשבילי (רי

והאמר רבא לולב של ע"ז לא יטול ואם נטל כשר. פירוש ואפילו קודם ביטול, דאילו לאחר ביטול אפילו לכתחילה נמי כיון דשרי להדיוט לא מאיס למצוה. ואע"ג דריש לקיש מבעיא ליה התם במסכת ע"ז (מ"ז ע"א), רבא פשיטא ליה כדבריו רנא התם, והילכתא כוותיה. והכא קודם בטול הוא, וטעמא דיצא משום דמצות לאו ליהנות ניתנו כדאיתא בכמה דוכתי לרבא (עירובין ל"א ע"א, ר"ה כ"ח ע"א, חולין פ"ט ע"א). ואע"ג דמתהני בעשיית מצוה שמקבל שכר בעולם הזה ובעולם הבא, לא חשיב (איסור) [נהנה] באיסורי הנאה אלא כשנהנה בגופו של איסור, אבל כל שאין ההנאה מגופו אלא שגורם לו הנאה וריוח ממקום אחר אינו הנאה מן האיסור, וכדרך שאמרו (ר"ה כ"ח ע"א) במודר הנאה ממעין שטובל בו בימות הגשמים שאינו נהנה בגוף המים, ואף על פי שגורמת לו טבילה זו לעלות מטומאה לטהרה ומכשירתו לכמה דברים לית לן בה. וכן הא דאמר רבא התם (יבמות ק"ג ע"ב) בסנדל של ע"ז לא תחלוץ ואם חלצה חליצתה כשרה דמצות לאו ליהנות ניתנו, ואע"ג דמרווחא טובא בההיא חליצה לא חשיבא הנאה מאיסור. והא ברירנא לה בדוכתא אחרינא (ר"ה שם):

הכא באשרה דמשה עסקינן. פירוש אבל אשרה דעכו"ם כשר ליום שני מיהת בשאלה כדכתיבנא במתניתין:

אמר רב הונא א"ר חנינא לא שנו אלא נקטם אבל נסדק כשר. פירוש נסדק דומיא דנקטם דהיינו בעלה העליון בראשו, ואסיקנא דאי עביד כהמנק פסול. וכ"ת והא דקתני (לקמן ל"ב ע"א) נחלקה התיומת פסול ופירשו רבותינו דתיומת היינו העלה האמצעי, והתם אע"ג דלא עביד כהמנק פסול. וי"ל דהתם כשנחלקה רובה, אבל נסדק מיעוטו דהיינו בראשו, כשר עד דעביד כהמנק. ועוד י"ל דאפילו נחלקה מיעוטה פסול דומיא דנקטם, וכי אמרינן נסדק מעוטו כשר כשנסדק לרחבו דהוי כעין נקטם שנקטם לרחבו, ולפיכך במיעוטו כשר כל היכא שאינו תלוי ועביד כהמנק, דהדר הוא, דאינו ניכר בו, כנ"ל. ולפי זה ראוי לחוש כשהסדק לארכו שהוא מתרבה בכל שעה כשמנענעו, לפסול אפילו במיעוטו, וכן חוששין בעלי הנפש. מיהו קצת רבותינו ז"ל פירשו שנחלקה התיומת אינו העלה העליון אלא שהעלין הכפולין יש להם בגבם דבר שמחבר אותם ומתיימן ונקרא תיומת, ואם נחלקו רוב העלין ורוב כל עלה ועלה באותו מקום פסול, והשתא לא איירינן כלל בעלה האמצעי אלא בשאר העלין. וכן משמע בירושלמי דאמרינן נפרצו עליו נעשה כמי שנחלקה התיומת, דאלמא פיסולא דנחלקה התיומת בכל העלין דומיא דנפרצו עליו מדקא מדמי להו להדדי.

אותן לולבין שראשי העלין שלהם כפופין אני חושש [להם], דהא תני כפוף פסול וכפוף היינו כפיפת הראש דכתיב (ישעיה נח, ה) הלכוף כאגמון ראשו, ואפילו עלה האמצעי חשוב ראשו, ואין לי טעם ברור להכשיר:

דף לב ע"א

גירסת הספרים, **כפוף קווץ**. הוא מלשון קוצים. ויש גורסים כווץ, כלומר שעשוי קמטים. ושניהם פסולים מספיקא. ורבינו אלפסי ז"ל גורס לתרווייהו:

אמר רבא האי לולבא דסליק בחד הוצא [כו']. פירש רש"י ז"ל שאין לו עלין אלא מצד אחד. ואחרים פירשו שאין רוב עליו כפולין אלא שעולין אחת אחת, ושניהן פסולים. ומדקאמר בעל מום הוא, נראה שפסולו מגופו ופסול כל שבעה אפילו בזמן הזה. ויש אומרים שאין פסולו אלא מפני שאינו הדר וביום ראשון בלבד. ואפשר לדון כן לפי פירוש האחרון, אבל לא לפירוש רש"י ז"ל:

אמר רב פפא נפרצו עליו דעביד כחופיא. הא אתי שפיר לפירוש הראב"ד (לעיל כ"ט ע"ב ד"ה נפרצו) שפירש נפרצו העלין לאורכן לשתים כדרך שעושין האומנין לעשות מהן קופות, כי העלין נקראין הוצי כדאמרינן לעיל דסליק בחד הוצא, וכשמחלקין אחד לשנים או לארבעה נקראין חופיא, וכדאמרינן בפרק הגוזל (ב"ק צ"ו ע"א) האי מאן דגזל לולבא ועבדינהו הוצי כלומר שניתק העלין ממנו קני, גזל הוצי ועבדינהו חופיא קני, והיינו כשחלק ההוצין לשתים או לשלש דעביד בהו שינוי מעשה. ואילו לפירוש רבינו האלפסי ז"ל לא אתי שפיר, שדוחק הוא לומר דגזל לולבא ועבדיה הוצי שחלק הלולב לשנים בשדרתו, והוצי ועבדיה חופיא, שגזל חצי לולב וניתק העלין ממנו. וגם בירושלמי מוכח כפירוש הראב"ד, דקאמר נפרצו עליו נעשה כמי שנחלקה התיומת דאלמא כשם שחלוק התיומת הוא [במקום המתוים כך נפרצו עליו] שנחלקו במקום רחבן אחד לשתים לאורכן, דאילו לפירוש הרי"ף ז"ל מה ענין נחלקה התיומת שהוא חילוק העלין לנפרצו עליו שהעלין שלמין אלא שניתקו [מ]חיבורן. ודינו של רבינו אלפסי ז"ל לא נאמר בגמרא לפי שהוא פשוט שכל שניתקין ממקום חיבורן עד שאין עומדין מאליהם כדרך גדילתן פסול ואע"פ שעומדין ע"י אגד, ובלבד כשרוב העלין כן אבל במעוטן ושיהא שדרו של לולב מכוסה בעלין, כשר:

ואימא חרות בעינן כפות וליכא. כלומר דבעינן שיהא ראוי לכפיתה, משא"כ בחרות:

ואימא תרתי כפי דתמרי. פירוש שאינו יוצא אלא בשני לולבין. ומהדרינן, **כפת כתיב. ואימא חדא**. כלומר עלה אחד. ההוא **כף** קרו ליה:

דף לב ע"ב

אמר ר"י אמר שמואל שיעור הדס וערבה שלשה טפחים ולולב **ארבעה**. פירוש זהו שיעורם למטה, ואם רצה להוסיף מוסיף. **כדי שיהא** [לולב] **יוצא מן ההדס טפח**. פירוש אפילו עם העלין. **ורבי יוחנן אמר שדרו של לולב צריך שיצא מן ההדס טפח**. וכן הלכה. ולעולם אם הוסיף בגובה ההדס והערבה כמה, הוא צריך שיצא מן הלולב טפח משדרו, והיינו דפירשו לה כל חד

מינייהו [טעמא] ולא קאמרינן סתמא לולב ארבע עם העלין או לבד מעלין:

גופא שיעור הדס כו'. קס"ד דר' טרפון הדס (ארבעה) [חמשה] טפחים בעי, ופריש רב דימי דלעולם שיעורו שלשה טפחים אלא שמוסיף בטפחים, דאמה בת ששה טפחים עשה אותה בת חמשה ויוסיף לכל טפח חומש והוו להו שלשה טפחים של הדס שלשה טפחים ושלשה חומשין. ואקשינן דהא שמואל פסק כר"ט ואכשר להו לעיל בשלשה טפחים ופוחת שלשה חומשין, וליכא למימר דלא דק לקולא. ואסיקנא דר' טרפון הוא פוחת משיעורן של טפחים שתות, דאמה בת חמשה טפחים עושה אותה בת ששה טפחים קטנים, נמצאו שלשה טפחים קטנים שנוטל להדס שני טפחים ומחצה שהם עשרה גודלין, וכן הילכתא. וכי קאמר שמואל שלשה טפחים לא דק ולחומרא לא דק. ורבינו אלפסי ז"ל כתב בהלכותיו דברי שמואל כפשטן, ואיהו נמי לא דק והו"ל לפרש שהם טפחים קטנים שיש בהם עשרה גודלין.

ומסתברא דרבי טרפון מודה הוא שאין הלולב מוסיף אלא טפח כדי לנענע בו, והא דקאמר והשאר ללולב, דזימנין דבעי ליה כוליה אם הוסיף בשיעור ההדס וכדכתיבנא לעיל. ויש אומרים שהטפח ההוא ג"כ טפח קטן, ונמצא שיעור לולב ארבעה טפחים קטנים, ואילו היו שלמים היו ט"ז גודלין (חסר מן השלשה טפחים שהם י"ב שלישי גודל) חסר מהם שתות (נשארו עשרה שלישי גודל שהם ג' גודלין ושליש גודל) נמצא שיש בלולב י"ג גודלין ושליש גודל, וכ"כ בתוספות. והרב החסיד רבינו יונה ז"ל נתן סימן לדבר מי בעל דברים יג"ש אליכם (שמות כד, יד), כי הלולב שאומרים עליו דברים דהיינו ברכת הלולב [והלל], שיעורו יג"ש שלשה עשר ושליש. ונראין דברי רבינו הגדול הרמב"ן ז"ל שכתב שלא חלק ר"ט בטפח העודף בלולב כלל, ומודה הוא שצריך כדי לנענע בו טפח שלם של ארבעה גודלין. ויש ראיה לדבריו מדאמרינן במסכת נדה פרק המפלת (כ"ו ע"א) חמשה שיעורן טפח וחשיב חד מינייהו שדרו של לולב ואותם טפחים שלמים הם, ואליבא דר"ט דהילכתא כוותיה, דאיהו לא פליג בטפח זה אלא דנקט והשאר ללולב כדברי חכמים. נמצא שיעורו של לולב י"ד גודלין, כי השלשה טפחים הם קטנים והרביעי הוא טפח שלם, וכן עיקר:

ת"ר ענף של עבות וכו' רבא אמר מהכא האמת והשלום אהבו. והכי מצינן למימר גבי כופרא, אלא דנקט חדא מנייהו ובהכי סגי לן:

ה"ג ראב"י אומר ענף עץ עבות עץ שענפיו חופין את עצו. ול"ג עץ שטעם עצו ופריו שוה, דהא מענף עץ עבות ליכא למדרש הכי שהרי אין בכתוב זכר לפרי, וגבי אתרוג הוא דדרשינן הכי (לקמן ל"ה ע"א):

היכי דמי עבות אמר רב יהודה דקיימי תלתא טרפי בחד קינא. פירוש שבכל קן וקן יש שלשה עלין סביב בשורה אחת. **רב כהנא אמר אפילו תרי וחד.** פירוש אע"פ שאין שלשתן עומדין בשורה כי האחד עולה או יורד מעט בקן. **רב אחא בר רבא מהדר אתרי וחד אמר הואיל ונפק מפומיה דרב כהנא.** פירוש כדי לקיים דבריו ולהראות לתלמידים שהלכה כמותו, ואע"ג דאידך דקיימי כולהו בחד קינא עדיף טפי:

א"ל מר בר אמימר לרב אשי אבא להההוא הדס שוטה קרי ליה. יש שפירש הדס שאינו גמור נקרא שוטה כעין שקורין לבכור מן האם בוכרא סיכלא בפרק יש נוחלין (ב"ב קכ"ו ע"ב). והנכון שנקרא הדס שוטה על שם שאין עליו הולכין כסדר וכשורה והוא כשוטה שאין לו סדר ושיטה:

ת"ר נשרו רוב עליו ונשתיירו מיעוטן כשר. ואוקימנא באסא מצראה דאיכא שבעה טרפי בחדא קינא. וכיון דנתרי להו ארבעה פיישי להו תלתא. ובהדס דעלמא שנשרו מקצת עליו לא פירש תלמודא מה דיניה, איכא מ"ד שצריך שיהא כולו עבות ואם נשר מכל שיעורו אפילו עלה אחד פסול וכדאמרינן לעיל עבות תלתא לא אשכחינן אלמא בעינן כולו עבות, והכא אמרינן נמי ובלבד שתהא עבותו קיימת (ואומר) [ואוקמה] בדאשתיירו תלתא בקינא, דאלמא בפחות מכאן לא הוי עבותו קיימת. אבל מורי נר"ו אומר דכי אמרינן דבעינן כולו עבות היינו שיהא כל השיעור ממין עבות דקיימי תלתא בחד קינא, דאי איכא בכוליה שיעורא חד קינא דלא הוי עבות פסול, והיינו דאמרינן עבות תלתא לא משכחינן, כלומר ממין עבות, (אלא) [אבל כ]שנשרו מקצת עליו כל זמן שרובן קיים שנשאר בכל קן וקן שני עלין כשר, ושפיר מיקרו עבות. והיינו דאמרינן כיון שנשרו תרי, עבות היכי משכחת לה, דאלמא כל היכא דלא נשרו תרי שפיר הוי עבות, דאי לא לימא כיון דנשרו עליו עבותו קיימת היכי משכחת לה. וגבי יבשו עליו שהעלין קיימין וכולו עבות הקלו יותר, שהכשירו בשיש ג' עלין לחין בראש הבד כדלקמן, וכן עיקר:

דף לג ע"א

עץ עבות אמר רחמנא מכל מקום. ולקמן (ל"ד ע"א) אמרינן ערבי נחל אמר רחמנא מ"מ, ופירוש שניהם דכי קפדינן אשם לורי (לעיל י"ג ע"א) היינו היכא דאפקיה רחמנא בשם פרטי כגון אזוב ומרור וכיוצא בהן, אבל הכא כל היכא דהוי עץ עבות או שהערבה ממין הגדל על הנחל בהכי סגי, דלהכי אפקיה רחמנא בשם כלל:

ת"ר יבשו רוב עליו ונשתירו בו ג' בדי עלין לחין [כשר]. פירוש הני ג' בדין לאו היינו ג' בדין דעלמא שהן ג' הדסין דא"כ היינו כוליה שיעורא ואפילו לרבי ישמעאל (לקמן ל"ד ע"ב) ומאי בעינן תו, אלא פירושו ג' קינין שיש בכל אחד שלש עלין. ופירש רב חסדא שצריך שיהו בראש כל אחד מן ההדסין, פירוש קן אחד לכל הדס בראשו, ונקיט לה אליבא דר' ישמעאל משום דלכתחילה בעינן ג' הדסים משום נוי, אבל מדינא בהדס אחד סגי [כ]שיהא קן לח בראשו. ולחין דקאמרינן למעוטי יבשין. דהא אמרינן (לעיל ל"א ע"א) וכולן

הדפסה ברזולוציית מסך - להדפסה איכותית הדפס ישירות מן התכנה
חידושי הריטב"א <אור החכמה> - ג (יומא, סוכה, מגילה, תענית, מו"ק, ביצה) יום טוב בן אברהם אשבילי (רי

אוצר החכמה

כמושין כשרים, ושלא כדברי [ה]ראב"ד ז"ל. ונראין דברים דכולא מילתא תליא בראש ההדס, שכשם שאם הוא לח מציל על השאר שהוא יבש כולו, כך אם הראש יבש פסול ואע"פ שהשאר כולו לח, מפי מורי נר"ו:

בעי רבי ירמיה נקטם ראשו מערב יו"ט ועלתה בו תמרה ביו"ט מהו. פירוש והיינו דחוי מעיקרו, כי כשחל יו"ט שהיה זמן מצותו היה פסול ונדחה ממצותו, אבל כל שהוכשר מערב יו"ט לא הוי דחוי כלל כדלקמן, וכל שהיה כשר כשחל יו"ט ואחר כך נדחה שנקטם ראשו וחזר ונראה שעלתה בו תמרה מיקרי נראה ונדחה דאיבעיא לן לקמן (ע"ב) אם חוזר ונראה. ומי שנראה ונדחה חמור יותר מדחוי מעיקרו, וכדאמרינן לקמן דחוי מעיקרו פשוט מינה נראה ונדחה דחוזר ונראה לא תפשוט מינה, ודין הוא שאין זה שהיה דחוי ולא נכנס לכלל הכשר מעולם כזה שכבר נראה ונכנס לכלל הכשר ונדחה ממנו, דכיון שיצא מן הכלל שוב אינו חוזר. והא דאתינן למפשט בעיין מההיא דכסוי הדם דהוי נראה ונדחה דחמיר, בכל שכן אתינן עלה דכיון דבנראה ונדחה דחמיר טפי אמרינן אין דיחוי, כל שכן בהא דבעינן דקיל טפי דהוי דיחוי מעיקרו וסלקא בתיקו. מיהו לקמן בשמעתין איפשטא דדחוי מעיקרו לא הוי דחוי, ודכוותה בתלמודא. ואפשר דהכא נמי לא סלקא בתיקו אלא ההיא דכסוי הדם דלא ידעינן אי תנא מפשט פשיטא ליה או מספקא ליה, ולא ידעינן לאיפלוגי בינייהו למימרא דאף על גב דההוא ספיקא דחוי מעיקרא לא הוי דחוי, ולקמן ברירנא דדחוי מעיקרו לא הוי דחוי אבל נראה ונדחה דחוזר ונראה הוי ספיקא ואזלינן בה לחומרא. זו שיטת רבותי ולא נהירא, (וכי) [דכי] האי בעיא איבעיא לן במסכת ע"ז (מ"ז ע"א) גבי [דקל של] ע"ז שבטלה גוי לולבו מהו למצוה אי אמרינן יש דיחוי או לא ולא אפשיטא. ומסתברא לי דלא דמו ההוא דהתם וההוא (דלעיל) [דהכא] דנקטם ראשו להא (דהכא) [דלקמן, ד]כיון שיש בידו למעטן ולתקנן לא חשיב דחוי, אבל גבי נקטם ראשו שאין בידו להעלות בו תמרה ובידי שמים הוא דילמא יש דחוי, ולהכי סלקא בתיקו. מיהו עיקרא דמילתא דר"ל ור' דימי דהתם ליתא, דלולב של ע"ז שנטלו אפילו קודם ביטול יצא דמצות לאו ליהנות נתנו כרבא (ר"ה כ"ח ע"ב), (ואפ"ה בדיעבד) [דאפילו בנעבד] בתלוש [ד]אסור להדיוט [מהני בדיעבד] קודם בטול מדאצטריך לטעמא דלאו ליהנות ניתנו כדברירנא בדוכתא אבל לכתחילה לא יטול קודם בטול, אבל לאחר בטול אפילו לכתחילה שרי. ומשום דחוי ליכא, דכיון דקודם ביטול נמי בדיעבד יצא לא חשוב דחוי, כנ"ל:

לימא כתנאי עבר ולקטן כו'. פירוש ולא סגיא דתהוי פלוגתא דהני תנאי אלא או בדחוי מעיקרו או בתעשה ולא מן העשוי. ומעיקרא ס"ד דלא בעינן בלולב תעשה ולא מן העשוי ופלוגתא בדחוי מעיקרו, ואסיקנא דפלוגתייהו אי חשיב[קלג] תעשה ולא מן העשוי ובלולב צריך אגד קא מפלגי, (אלא) [אבל] דכ"ע דחוי מעיקרו לא הוי דחוי. ולא אמרינן דלכ"ע דחוי מעיקרו הוי דחוי משום דהכי משמע טפי דהא הכי אסיקנא לקמן (ע"ב):

דף לג ע"ב

ואת"ל צריך אגד הזמנה בעלמא היא. פירוש כיון שהוכשר קודם יו"ט לא חשיב דיחוי כלל, שאין האגד עושה דחוי ואע"פ שמצוה לאגדו, שאין האגד אלא הזמנה בעלמא ואינו דוחה. מיהו לדברי רבי יהודה צריך לחזור ולאגדו דלא ליהוי ליה תעשה ולא מן העשוי, דצריך לאגדו בכשרות למ"ד צריך אגד כדאמרינן לעיל (י"א ע"ב) בהדיא:

והא אביי ורבא דאמרי תרווייהו מודה ר"ש בפסיק רישיה ולא ימות. ופרקינן דאית ליה הושענא אחריתי. פירש הרב בעל הערוך ז"ל, שאע"פ שהוא מתקן גמור, אין דין פסיק רישיה ולא ימות אלא כשהוא נהנה ממלאכתו אלא שעושה בלא מתכוין, והביא ראיות רבות לקיים סברא זו. ולא היא כדברירנא בפרק קמא דכתובות (ע"ש דף ו' ע"א), אבל הכי פירושו דהא לא חשיב מתקן אלא כשצריך למצותו אבל כשאינו צריך לו אינו חשוב מתקן עד שיתכוין לו והרי הוא כמלקטו מהדס שוטה שאינו מתקן. ואיכא דקשיא להו אמאי לא שרינן ליה לכתחילה דנימא מתוך שהותרה ליקוט ענבים לצורך אוכל נפש הותרה נמי שלא לצורך אוכל נפש כשהוא צורך יו"ט, דהא קיימא לן (ביצה י"ב ע"א) [כב"ה] דאית להו מתוך בצורך יו"ט. וי"ל דלא שרינן מדין מתוך אלא מלאכה דעלמא שאינו עושה כלי, אבל זה שעושה כלי שהוא דבר מסוים והשתא לא עביד מצוה אלא שמתקנו למצוה, לא. מפי מורי נר"ו:

ת"ר הותר אגדו אוגדו בחוט שלו או באגודה של ירק. פירוש בכריכה בעלמא [ולא יענבנו, דהאי תנא] קסבר עניבה קשירה היא וכיון [דס"ל] דלולב אין צריך אגד בכריכה כל דהו סגי:

אוצר החכמה

ת"ר ערבי נחל כו' עד הילכתא גמירא לה. הקשו בתוספות אמאי לא שיילינן ולאבא שאול דדריש ערבי נחל אחת ללולב ואחת למקדש של בעל ושל הרים מנא ליה, כי היכי דשיילינן לרבנן למקדש מנא להו. ותירצו דאבא שאול סבירא ליה דשל בעל ושל הרים פסול ופליג אתנא דמתניתא וס"ל כרבנן דמתניתא קמייתא דאמרי ערבי נחל הגדלות על הנחל ממש ולמעוטי של בעל ושל הרים. ואינו נכון דהא ת"ר לקמן (ל"ד ע"א) איזו היא ערבה ואיזו היא צפצפה ערבה קנה שלה אדום וכו', ואם איתא למה להו סימנא אחרינא תיפוק ליה שאינה כשרה אלא הגדלה על הנחל ממש[קלד], אלא ודאי דכ"ע מכשרי של בעל ושל הרים, והא דקתני הגדלות על הנחל פירוש אותן ערבות שדרכן על הרוב להיות גדלות על הנחל ואפילו הם של בעל ושל הרים. והא דלא שיילינן לאבא שאול מנא ליה הא,

---

קלג) אולי צ"ל: אי בעינן תעשה ולא מן העשוי בלולב, אי נמי בלולב צריך אגד קא מיפלגי:

קלד) עי' היטב ברא"ש ובקרבן נתנאל אות פ':

הדפסה ברזולוציית מסך - להדפסה איכותית הדפס ישירות מן התכנה

משום דאבא שאול תרתי שמעת מינה מקרא, מדכתיב ערבי נפקא ליה אחת ללולב ואחת למקדש ומדכתיב נחל משמע ליה שדרכה ליגדל על הנחל, אבל לרבנן דדרשי כוליה קרא לרבות של בעל ושל הרים שיילינן להו ערבה של מקדש מנא להו:

דף לד ע"א

ואמרינן דהילכתא גמירי לה דאמר רבי יוחנן עשר נטיעות ערבה וניסוך המים הלכה למשה מסיני. פירוש עשר נטיעות היינו דתנן (שביעית פ"א מ"ו) עשר נטיעות [מפוזרות בתוך בית סאה] חורשין כל בית סאה בשבילן, פירוש מדאורייתא אסור לעשות עבודת קרקע בערב שביעית דהיינו שלשים יום לפני ר"ה, ואפ"ה בשיש שם נטיעות ילדות שאם לא יעבדו אותם ימותו, הלכה למשה מסיני שחורשין אותם כדי הצריך להם, וכשהם מפוזרות בבית סאה חורשין כל בית סאה בשבילן, וכן אפילו הם אלף או יותר לחשבון עשרה לבית סאה, אבל כשהן מפוזרות יותר מבית סאה אין חורשין כל בית סאה אלא חורשין תחתיהן כדי הצריך להם (שם מ"ג). ודוקא נטיעות ילדות שרא רחמנא דגמרינן לה מהלכה למשה מסיני, אבל בזקנות אסור לחרוש מן התורה כל שלשים יום [לפני ר"ה], וחכמים הוסיפו יותר שאסרו לחרוש בערב שביעית בשדה לבן מן הפסח ובשדה אילן מן העצרת כדאיתא בדוכתה (שם פ"ב מ"א ומו"ק ג' ע"ב ע"ש):

למאי נפקא מינה למחט שנמצאת בעובי בית הכוסות. שם פירשתי (שבת ל"ו ע"א עיי"ש) מאי האי דקאמר דנפקא לן מיניה למאן דמפרש שדין המסס דהיינו הובלילא כדין בית הכוסות דמצד אחד כשרה ומשני צדדין טרפה:

דף לד ע"ב

מתניתין ר' ישמעאל אומר שלשה הדסים ואפילו (שניהם) [שנים] קטומים וכו'. אפשר דר"ט לא קפיד אשלשה אלא דנקיט סירכא דר"י, ולא אתא איהו למימר אלא שאין קטימה פוסלת אבל במנינא דילמא כר"ע ס"ל דמכשר בהדס אחד, והכי משמע לקמן בגמרא:

רבי עקיבא אומר כשם שלולב אחד ואתרוג אחד כך הדס אחד. פירוש שאינו קטום, והיינו דלא פריש לה. והכי מוכח בגמרא דאמרינן ולדרוש להו כרבי עקיבא, ופרקינן דחד ולא קטים לא שכיח. ופירוש קטומין כתב רבינו אלפסי ז"ל (ט"ו ע"ב מדפי הרי"ף) קטימת הראש. והשיבו עליו דא"כ מתניתין (לעיל ל"ב ע"ב) דתנן נקטם ראשו פסול אינה הלכה דהא קי"ל כרבי טרפון דמכשיר בקטומין, ועוד היכי אמרינן לקמן דחד ולא קטים לא שכיח שהרי הרבה מצויין מהם שאינם קטומי הראש, ועוד מה טעם להכשיר בנקטם ראשו של הדס יותר משאר המינין. ועוד מדאמרינן בתורת כהנים (אמור פרשה י"ב פט"ז, וכ"ה בויקרא רבה פרשה ל') ומייתי לה בירושלמי, ב' דליות ואחד שאינה קטומה, הרי שקראו דליות לקטומין ונראה [בר"ן: ומשמע] שאינם קטומי הראש כי מה ענין לקרותם דליות. ועוד דא"כ דאידחיא לה סתם מתני' דלעיל, אידחיא כולה שמעתא דשקלינן וטרינן בנקטם ראשו ועלתה בו תמרה, והיאך תהיה כל אותה סוגיא דלא כהילכתא. וכי תימא דאף על גב דהילכתא כרבי טרפון לא דרשינן לה בפרקא מפני שמצוה בשאינו קטום להידור מצוה, והיינו דלא דריש [לה] שמואל לקמן(קלה), ולהכי מהדרינן ושקלינן וטרינן בדין עלתה בו תמרה כדי שיהא הדור מצוה, הא ליתא דהניחא דליהדר בתריה לכתחילה אבל בשנקטם ראשו ועלתה בו תמרה [ביום טוב] היכי איכא למימר ביה דליהוי דיחוי דהא כשר הוה לגמרי מדינא ובדיעבד יצא, והדור מצוה דלכתחילה לא עביד ליה דיחוי כלל כיון דהשתא עלתה בו תמרה והוי הדור בהכי, דהא כי לא עלתה בו תמרה [נמי] יוצאין בו ומברכין עליהם.

ורבינו הגדול ז"ל רצה לזכות [דברי] רבינו אלפסי ז"ל המקום ידינהו לזכות, וכתב דנקטם ראשו היינו קטומין ואידחיא לה סתמא דלעיל דהויא ליה סתם ואח"כ מחלוקת ואין הלכה כסתם (יבמות מ"ב ע"ב ועוד). ומאי דאמרינן דחד ולא קטים לא שכיח, זהו במקומו של שמואל שהיו מביאין ההדס ממקום רחוק ומתייבש הראש בדרך [מתוך] שהוא רך ונקטם, ולא היה מצוי אפילו אחד שלא יהא ראשו קטום וכדאמרינן לעיל השתא עבות שלשה לא משכחינן, אלמא לא היה ההדס מצוי להם. והא דמכשרינן בנקטם ראשו של הדס יותר משאר מינין משום דע"י שהוא עבות בעלין אין הקטימה ניכרת בו כמו בשאר המינין. ומה שקראו אותם בת"כ ובירושלמי דליות, הענפים שהם קטומי הראש נקראין דליות והם הזמורות בלשון הפסוק והם הענפים שדרכן לקטום את ראשם כדי שירבו בענפים, ולפיכך נקראין זמורות על שם שזומרין אותם מלשון לא תזמור (ויקרא כה, ד) ומלשון דליות אמרו במשנה (פאה פ"ז מ"ה) המדל בגפנים כלומר הזומר. ומה שלא אמרו במשנתנו וקטומי הראש, לפי שכבר שנינו למעלה (ל"ב ע"ב) נקטם ראשו ונתפרש לנו שהקטימה בראש היא. וכולה סוגיא דלעיל דשקלו וטרו בעלתה בו תמרה כולהו ס"ל דקטומין כשרין כר"ט אלא דבעו הידור מצוה, חוץ מר' ירמיה דבעי (איהו) [אי הוי] דיחוי מעיקרו דאיהו ודאי פליג וסבר דלית הילכתא כר"ט, ואידך אמוראי לא חשו ליה וקא מהדרי ליה לפום טעמיה. ורבינו ז"ל רב חסד ודן לזכות וממשכן נפשיה אדמרן אע"ג דלא ס"ל, דודאי הני כולהו דחייתא נינהו ואפוקי לישנא ושמעתתא מפשטייהו.

והנכון כמו שפירש הרב בעל המאור ז"ל זקנו של רבינו [הרא"ה] נר"ו דנקטם הראש לחוד וקטומים לחוד, ופירוש קטומין שדרך ההדס שיוצאין מצדדיו בדין קטנים ופארות והם מפסיקין בקינא דלא הוו תלתא בחד קינא וצריך לקטום אותם משם, וכשקוצצין אותם נקראים הבדים קטומין. ומאן דפסיל סבר דהפסקה היא ולא הוי הדר, ור"ט סבר דלא הוי הפסקה והדר הוא. והשתא קי"ל כסתם מתני' דלעיל דנקטם ראשו פסול דומיא דשאר מינין, ואתיא כהילכתא כולה שמעתא דשקלי[נן] בעלתה בו תמרה. ואתי שפיר מאי דאמרינן דחד ולא קטים לא

קלה) לשון הר"ן: והיינו דלא בעי שמואל למדרש ליה כדאיתא בגמרא:

הדפסה ברזולוציית מסך - להדפסה איכותית הדפס ישירות מן התכנה